

54 ปีการก่อตั้ง “อาเซียน” และ ปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส

พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า

กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

บรรณาธิการ

2564

สรุปแนวทางในการร่วมมือพัฒนาประเทศเพื่อนบ้าน

ประเทศเพื่อนบ้านมักจะมีสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างจากประเทศไทยนัก ดังนั้นความรู้และประสบการณ์ของนักพัฒนาไทยย่อมเป็นประโยชน์สำหรับประเทศเพื่อนบ้านไม่มากก็น้อย

การที่เราได้มีส่วนทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยให้เขามีความสุข อยู่ดีกินดีเจริญก้าวหน้า เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษยชาติ อันเป็นความจำเป็นของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ย่อมส่งผลให้บ้านเมืองเรามีสันติภาพและความมั่นคง...

ส่วนหนึ่งจากพระราชนิพนธ์คำสอน เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ หัวข้อเรื่อง “ไทยกับเพื่อนบ้านในอาเซียน : ความร่วมมือในการพัฒนา” วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : อาเซียนศึกษา (HI 4110) **สายธารแห่งประวัติวิทยา รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า** ในพลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘

พระราชปรัชญา

...สิ่งสำคัญที่วิธีการทางประวัติศาสตร์เน้นคือ ตรวจสอบหลักฐาน อย่าเชื่ออะไรง่ายๆ ควรตั้งคำถามไว้เสมอๆ ว่าข้อมูลข้อสนเทศที่ได้นั้นมาจากหลักฐานประเภทใด ใครเป็นต้นตอ มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด...

การหาพยานหลักฐาน (evidence) จากหลักฐาน (source) หลายๆ แหล่งเป็นสิ่งที่ควรทำ และควรหาหลักฐานที่เป็นหลักฐานอิสระ (independent source)

หลักฐานอิสระ หมายถึง หลักฐานที่เกี่ยวกับเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน แต่มีต้นตอของหลักฐานมาจากที่ต่างกัน ไม่ได้คัดลอกหรือมาจากต้นตอเดียวกัน เช่น เรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ควรหาพยานหลักฐานจากหลักฐานต่างๆ เช่น พงศาวดารของไทย ของพม่ารามัญ บันทึกของชาวตะวันตกร่วมสมัย ซึ่งมีต้นตอที่มาต่างๆ กัน ไม่ใช่พึ่งแต่พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งคัดลอกกันต่อๆ มาจากต้นตอเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน...

ส่วนหนึ่งจากพระราชนิพนธ์คำสอน ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ หัวข้อเรื่อง “ไทยกับเพื่อนบ้าน : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา และวิธีการทางประวัติศาสตร์” วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ไทย : ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (HI 4106) **สายธารแห่งประวัติวิทยา รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า** ใน พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘

สารบัญ

	หน้า
พระราชปรัชญา	3
สารบัญ	4
โครงการสัมมนา	6
กำหนดการสัมมนา	14
คำกราบบังคมทูลรายงานของผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	17
คำกราบบังคมทูลรายงาน การสนับสนุนโครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริฯ ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ	19
พระราชนิพนธ์ “ความร่วมมือในอาเซียน” พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	20
มุมมองจากเอกสารของค่ายโลกเสรี	
54 ปี ไทยกับการก่อตั้ง “อาเซียน” และบทบาทในช่วงสิบปีแรก: มุมมองจากเอกสารลับ-ลับสุดยอด หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ	30
A Piece of the Puzzle: ASEAN from the Perspective of the United States Central Intelligence Agency, (1967-1987) พันโท ผศ.ดร.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย	72
การก่อตั้งสมาคมอาเซียน: มุมมองและแนวคิดจากจดหมายเหตุ CIA ของสหรัฐอเมริกา พันโท ผศ.สมโชติ วีรภัทรเวธ	103
ASEAN ในมุมมองของเอกสารจดหมายเหตุ กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส พันเอก รศ.ดร.พีรพล สงนุ้ย และ นางสาวณุทยา ณุตตรกุล	113
ไต้หวันกับช่วงปีเริ่มต้นของอาเซียน (ค.ศ. 1967 – 1978) รศ.ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล	142

ออสเตรเลียกับอาเซียนในทศวรรษแรก:
จากการเฝ้าสังเกตการณ์สู่ความร่วมมืออย่างแข็งขัน
ผศ.ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ 167

เยอรมนีกับการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ผศ.ดร.คัททิยากร ศศิธรามาศ และนายศุภศิษฏ์ สิทธิสิงห์ 194

มุมมองจากเอกสารของค่ายโลกคอมมิวนิสต์

ถอดมุมมองสหภาพโซเวียตในกระแสสงครามเย็น
อาจารย์ ดร.จิราพร ตรีวิเศษศร 206

มุมมองเวียดนามต่อสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (ASEAN)
ในปี ค.ศ. 1967 ในเอกสารเวียดนาม
ผศ.ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา 228

บทบาทของอาเซียนกับวิกฤตปัญหาในกัมพูชา
ผศ.ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์ 248

มุมมองจากเอกสารของกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (NAM)

นโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนในระยะเริ่มต้นแห่งการก่อตั้ง (1960-1970)
จากมุมมองทางประวัติศาสตร์
อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ 264

งานวิจัยเชิงลึกจากโครงการวิจัยฯ ปีที่ 1 (2563)

จาก ASPAC สู่ ASEAN
ความสัมพันธ์ไทยเกาหลีใต้ เมื่อสถานการณ์สงครามเย็นผ่อนคลาย
นางสาวเกษราภรณ์ หาญแกล้ว 294

ทัศนะของจีนต่อไทยและการก่อตั้งอาเซียนในยุคสงครามเย็น
อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ 315

ภาคผนวก 330

โครงการการจัดสัมมนาทางวิชาการ

เฉลิมพระเกียรติพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๔
และการแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร.
ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ครั้งที่ ๔
เรื่อง
“๕๔ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”
ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ชื่อโครงการ การจัดสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๔ และการแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๔ เรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน”และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”

หัวหน้าโครงการ พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ

ที่ปรึกษาโครงการ ศ.พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
ศ.นพ.ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล ปลัดกระทรวง อว.
ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร.จปร.)

ผู้อำนวยการส่วนการศึกษา รร.จปร.
ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา รร.จปร.
พันเอกหญิง ดร.เมธินี เฉลิมวัฒน์ นปก.ประจำ รร.จปร.
ช่วยราชการ กปศ.สกศ.รร.จปร.

สถาบันผู้จัดสัมมนา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

งบประมาณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

๑. หลักการและเหตุผล

พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ปัจจุบันทรงดำรงพระยศพลเอกหญิง ตำแหน่ง ศ.เกียรติคุณ ทรงเป็นผู้บัญชาการพิเศษโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และทรงเป็นอาจารย์พิเศษ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า วิชาที่ทรงร่วมสอนได้แก่ วิชาไทยศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิชาเอเชียใต้ วิชาประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา วิชาประวัติศาสตร์ยุโรป วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ และวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็น “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ของนักเรียนนายร้อยมานานมากกว่า ๔๐ ปีแล้ว ในช่วงยาวนานนี้พระองค์ทรงทุ่มเทให้กับการสอนและนักเรียนอย่างมิรู้จักเหน็ดเหนื่อย ด้วยการให้ความรักความเมตตากับนักเรียน รักที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมถึงรักในชีวิตครูอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงถึงพระวิริยะอุตสาหะและพระปรีชาญาณของพระองค์ท่านอย่างสำคัญยิ่ง เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนไปสู่การเป็นคนมีมุมมองกว้างและเข้าใจสรรพสิ่งเชิงสร้างสรรค์บนฐานความรู้ที่ถูกหลักวิชา ที่เป็นผลมาจากการรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้วิชาประวัติศาสตร์อย่างชาญฉลาด คือการเน้นการเรียนรู้และฝึกฝนวิธีการนำเนื้อหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อการพัฒนาคนในมิติต่างๆ ทั้งด้านรู้จักคิด รู้จักอภัยและรู้จักทบทวนตนเองเสมอ เพื่อให้ปัจจุบันมีความมั่นคงและสันติ และเพื่ออนาคตที่ดีงามยั่งยืน

นอกจากพระราชกิจด้านการเรียนการสอนแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นแบบอย่างอันประเสริฐของ “ทหารวิชาการ” โดยทรงสนับสนุนการวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ และในการดำเนินการด้านนี้ทรงมีพระราชดำริดำเนินโครงการหอจดหมายเหตุของกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (โครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔-๓๕ เพื่อรวบรวมและจัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวกับประเทศไทยจากกองจดหมายเหตุของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมันและจีน ทั้งนี้นอกจากพระองค์ทรงมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการวิจัยของอาจารย์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว ยังทรงมีพระประสงค์เปิดบริการให้นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี โทและเอก และประชาชนผู้สนใจสามารถมาอ่านเอกสารดังกล่าวได้

ในการนี้ทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้ดำเนินการตามพระราชดำริ โดยเคยจัดสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติและแนะนำเอกสารของโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ มาแล้ว ๓ ครั้ง

ครั้งแรก เรื่อง “๗๐ ปีแห่งการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒: ไทยจากเอกสารกองจดหมายเหตุต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมัน และจีน” ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๕๘

ครั้งที่ ๒ เรื่อง “๑๒๐ ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซีย จากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกา และนักวิชาการไทย-รัสเซียศึกษา” ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๒ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๐ และ

ครั้งที่ ๓ เรื่อง “๗๐ ปี สงครามเกาหลี จากมุมมองของเอกสารเกาหลี จีน ฝรั่งเศส รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา” ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๕ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๓ และครบรอบ ๔๐ ปีแห่งการทรงสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ต่อมามีคณะอาจารย์และนิสิตนักศึกษามาใช้บริการบ้างแล้ว อาทิ คณาจารย์ นิสิตปริญญาโทและเอกจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะอาจารย์และนักศึกษาปริญญาโทและเอกจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะอาจารย์และนิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด อีกจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐ แห่งทั่วประเทศ

ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๔ และครบรอบ ๔๑ ปีแห่งการทรงสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทางโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและสำนักงาน

การวิจัยแห่งชาติ จึงเห็นควรจัดสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ เรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”

ทั้งนี้เพื่อสืบสานพระราชดำริในการนำเอกสารสำคัญของไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศกลับมาจัดเก็บและให้ประชาชนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์อย่างทั่วถึง และเพื่อเผยแพร่ต้นแบบ (Idol) ความเป็น “ทหารวิชาการ” ของพระองค์ ที่มีลักษณะก้าวหน้าและสร้างสรรค์บนฐานความรู้มานานมากกว่าสี่ทศวรรษแล้ว และเพื่อเป็นการแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างเป็นทางการเป็นครั้งที่ ๔ สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลค้นคว้าและการทบทวนองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์ไทยกับ ๕๔ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” พร้อมกันนี้เพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นพรรณนาที่ทรงมีต่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและวงวิชาการ และการสืบสานการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ที่พระองค์พระราชทานไว้แก่นักเรียนนายร้อยว่า “รู้จักอดีต เข้าใจปัจจุบัน และก้าวทันอนาคต”

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเฉลิมพระเกียรติพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสเจริญพระชนมายุครบ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๔ และครบรอบ ๔๑ ปีแห่งการทรงสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และเพื่อเผยแพร่ต้นแบบ (Idol) ความเป็น “ทหารวิชาการ” ของพระองค์ ที่มีลักษณะก้าวหน้าและสร้างสรรค์บนฐานความรู้มานานสี่ทศวรรษแล้วให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทย

๒. เพื่อเป็นการแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างเป็นทางการเป็นครั้งที่ ๔ สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลค้นคว้าและการทบทวนองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์ ๕๔ ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” ให้แก่นักวิชาการ นิสิตนักศึกษาและผู้สนใจ

๓. เพื่อให้นักวิชาการภายนอกและนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นกับอาจารย์ ข้าราชการและนักเรียนนายร้อยอย่างกว้างขวางฉันมิตร

๔. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศในประเทศต่างๆ มาจัดเก็บไว้ในประเทศไทยและแปล เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนชาวไทยทั่วไปสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไทยได้อย่างทั่วถึง

๓. วันเวลาและสถานที่จัดสัมมนา

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔ เวลา ๐๗๐๐-๑๖๐๐ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

๔. รายการสัมมนา

ภาคเช้า

๐๗๐๐-๐๘๓๐ ลงทะเบียน

๐๘๓๐-๐๘๔๕ พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ถึงกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

- พักพระอิริยาบถ
- เสด็จฯ ประทับ ณ ห้องสัมมนา ๒๐๖ กองวิชาประวัติศาสตร์ฯ
- พ.อ.ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารประกอบการสัมมนา

๐๘๕๐-๐๙๐๐ ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กราบบังคมทูลรายงานวัตถุประสงค์การจัดการสัมมนาฯ และเบิกผู้มีอุปการคุณและวิทยากรเข้ารับพระราชทานของที่ระลึก

๐๙๐๐-๐๙๑๕ ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ถวายรายงานโครงการวิจัยฯ ในปีที่สอง เพื่อการสนับสนุนโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการรวบรวมและจัดเก็บเอกสารสำคัญของไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศในอนาคตต่อไป

๐๙๒๐-๑๐๐๐ พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายพิเศษ เรื่อง "ความร่วมมือในอาเซียน"

๑๐๐๐-๑๐๓๐ อาหารว่าง

๑๐๓๐-๑๒๐๐ การสัมมนาเรื่อง "๕๔ ปี การก่อตั้ง "อาเซียน" และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากนักวิชาการอาวุโส"

มีวิทยากร ๕ ท่าน

ศ.พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)

ศ.นพ.ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล ปลัดกระทรวง อว.

พล.อ.ดร.สุรสิทธิ์ ถนัดทาง ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

อาจารย์ สมปอง สงวนบรรพ์ คณบดีสถาบันการทูตและการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้อำนวยการสถาบันโลกคดีศึกษา วิทยสถานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย

คุณอุศณา พีรานนท์ อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

โดยมี พ.อ.ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ ผู้ดำเนินรายการ

๑๒๐๐-๑๓๓๐ อาหารกลางวัน

ภาคบ่าย

๑๓๓๐-๑๕๐๐ การสัมมนาเรื่อง "๕๔ ปี การก่อตั้ง "อาเซียน" และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจและเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศ

มีวิทยากร ๑๕ ท่าน (คณะค้นคว้าเอกสารและเขียนบทความ)

พ.อ.ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ (รร.จปร. สหรัฐอเมริกา RG 59)

รศ.ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล (ม.ธรรมศาสตร์ ไต้หวัน)

พ.อ.รศ.ดร.พีรพล สงนุ้ย และนางสาวณุทยา ณุตตรกุล (รร.จปร. ฝรั่งเศส)

ผศ.ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ (ม.ธรรมศาสตร์ ออสเตรเลีย)
พ.ท.ผศ.ดร.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย (รร.จปร. สหรัฐอเมริกา CIA)
พ.ท.ผศ.สมโชติ วีรภัทรเวธ (รร.จปร. สหรัฐอเมริกา CIA)
ผศ.ดร.คัททิยากร ศศิธรามาศ และนายศุภศิษฏ์ สิทธิสิงห์ (ม.ศิลปากร เยอรมนี)
ผศ.ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา (ม.ขอนแก่น เวียดนาม)
ผศ.ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์ (มศว.ประสานมิตร กัมพูชา)
อาจารย์ ดร.จิราพร ตรีวิเศษศร (มศว.ประสานมิตร รัสเซีย)
อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ (ม.อุบลราชธานี อินเดีย)
อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ (ม.ธรรมศาสตร์ จีน)
นางสาวเกษราภรณ์ หาญแกล้ว (จุฬาฯ เกาหลีใต้)
โดยมี พ.อ.ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ ผู้ดำเนินรายการ

๑๕๐๐-๑๕๒๐ คำถามและการตอบเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทย สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมัยสงครามเกาหลีและสงครามเย็น การก่อตั้งสมาคมอาเซียน บทบาทและอิทธิพลของอาเซียนบนเวทีโลก ที่รวบรวมและจัดเก็บไว้ ณ หอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ

๑๕๒๐-๑๕๓๐ ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ขอพระราชทานพระราชานุญาตกล่าวสรุปและปิดการสัมมนา

๑๕๓๐-๑๖๐๐ อาหารว่าง

ผู้เข้าร่วมการสัมมนา

นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี โทและเอกจากมหาวิทยาลัย ข้าราชการจากกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

จำนวน ๑๐๐ คน

ข้าราชการ อาจารย์และนักเรียนนายร้อย รร.จปร. ข้าราชการของทบ. และหน่วยอื่นๆ

จำนวน ๗๕-๑๐๐ คน

งบประมาณ ประกอบด้วย

ค่าที่พักของวิทยากร คณะผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ของวช. และหน่วยงานอื่นๆ

ค่าอาหารเช้า สำหรับ ๒๐๐-๒๒๐ ท่าน

ค่าอาหารว่าง ๒ มื้อ สำหรับ ๒๐๐-๒๒๐ ท่าน

ค่าอาหารกลางวัน สำหรับ ๒๒๐-๒๕๐ ท่าน

ค่าตอบแทนวิทยากร ๒๐ ท่าน รวมผู้ดำเนินรายการ

ค่าทำเอกสาร หนังสือประกอบการสัมมนาและหนังสือเผยแพร่เอกสารสำคัญ เช่น NARA

ค่าตกแต่งสถานที่และค่าจ้างพิเศษสำหรับส่วนบริการต่างๆ เช่น การสื่อสารและอุปกรณ์

ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

(ค่าน้ำมันรถ เบี้ยเลี้ยง/รถรับ-ส่ง ค่าที่พักในนครนายก-กรุงเทพฯ ฯลฯ)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้เผยแพร่ต้นแบบ (Idol) ความเป็น “ทหารวิชาการ” ของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร. สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีลักษณะก้าวหน้าและสร้างสรรค์บนฐานความรู้มานานสี่ทศวรรษแล้วให้เป็นที่ปรากฏแก่สังคมไทย

๒. ได้เผยแพร่โครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำหรับเป็นแหล่งข้อมูลค้นคว้าและการทบทวนองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับสมาคมอาเซียนและสงครามเย็น แก่นักวิชาการ นิสิตนักศึกษาและผู้สนใจ ที่สามารถเข้ามาใช้บริการในโอกาสต่อไป

๓. ได้รับความรู้ใหม่ทั้งจากแหล่งข้อมูลและการวิจัยของนักวิชาการไทยรุ่นใหม่ และการร่วมมือของนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในการจัดทำและดำเนินการเรื่องการนำเอกสารสำคัญของไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศกลับมาจัดเก็บในไทยและแปล เพื่อให้ประชาชนชาวไทยสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

๔. ได้แลกเปลี่ยนความรู้และแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยสงครามโลกฯ สงครามเย็นและ “อาเซียน” ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และถือเป็นความก้าวหน้าของการศึกษาวิจัยเชิงลึกในขั้นต่อๆ ไป

กำหนดการการสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
พลเอกหญิง ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในโอกาสเจริญพระชนมายุ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๔
และการแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริฯ
ครั้งที่ ๔
เรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน:
มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”
ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก
ในวันอังคารที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

๐๗.๐๐ นาฬิกา - พลเอกหญิง ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ โดยรถยนต์พระที่นั่งออกจากวังสระปทุมไปยังกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

๐๘.๓๐ นาฬิกา - เสด็จฯ ถึงกองวิชาประวัติศาสตร์ฯ
- เสด็จฯ ไปยังห้องทรงงานชั้น ๒ ทรงพักพระอิริยาบถ

๐๘.๔๕ นาฬิกา - เสด็จฯ ไปยังห้องสัมมนา ๒๐๖
- ประทับพระราชอาสน์บนเวที
- พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารประกอบการสัมมนา

๐๘.๕๐ นาฬิกา - ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กราบบังคมทูลรายงานวัตถุประสงค์การจัดการสัมมนาฯ และเบิกผู้มีอุปการคุณและวิทยากรเข้ารับพระราชทานของที่ระลึก

๐๙.๐๐ นาฬิกา - ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ กราบบังคมทูลรายงานที่มาของการสนับสนุนโครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริฯ และการสนับสนุน

การรวบรวมและจัดเก็บเอกสารสำคัญของไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศในอนาคต

๐๙.๒๐ นาฬิกา - พลเอกหญิง ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ความร่วมมือในอาเซียน”

๑๐.๐๐ นาฬิกา - เสด็จฯ จากห้องสัมมนา ๒๐๖ ไปประทับ ณ ห้องทรงงาน
- เสวยพระสุธารสและทรงพักพระอิริยาบถ

๑๐.๓๐ นาฬิกา - เสด็จฯ ไปยังห้องสัมมนา ๒๐๖ ประทับพระราชอาสน์ด้านหน้าเวที
- ทรงร่วมการสัมมนาเรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส” โดยวิทยากร ๕ ท่าน
๑. ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
๒. ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
๓. พลเอก ดร.สุรสิทธิ์ ถนัดทาง ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
๔. อาจารย์ สมปอง สงวนบรรพ์ คณบดีสถาบันการทูตและการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้อำนวยการสถาบันโลกคดีศึกษา วิทยสถานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย
๕. คุณอุศณา พีรานนท์ อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ
พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ ผู้ดำเนินรายการ

๑๒.๐๐ นาฬิกา - เสด็จฯ จากห้องสัมมนา ๒๐๖ ไปยังห้องทรงงาน
- เสด็จฯ จากห้องทรงงานไปยังห้องเสวยชั้น ๓
- เสวยพระกระยาหารกลางวัน

๑๓.๒๐ นาฬิกา - เสด็จฯ จากห้องเสวยชั้น ๓ ไปยังห้องทรงงาน ทรงพักพระอิริยาบถ

๑๓.๓๐ นาฬิกา - เสด็จฯ จากห้องทรงงานไปยังห้องสัมมนา ๒๐๖
- ทรงร่วมการสัมมนาเรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศ” โดยวิทยากร ๗ ท่าน

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ

๓. คุณณุทยา ณุตตรกุล (ใช้ระบบ ZOOM จากกรุงปารีส ฝรั่งเศส)

๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา

๕. อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ

๖. อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ

๗. พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ และผู้ดำเนินรายการ

๑๕.๐๐ นาฬิกา - คำถามและการตอบเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทย สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมัยสงครามเกาหลีและสงครามเย็น การก่อตั้งสมาคมอาเซียน บทบาทและอิทธิพลของอาเซียนบนเวทีโลก ที่รวบรวมและจัดเก็บไว้ ณ หอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริฯ

๑๕.๒๐ นาฬิกา - ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กราบบังคมทูลรายงานสรุป และขอพระราชทานพระราชานุญาตปิดการสัมมนาฯ

๑๕.๓๐ นาฬิกา - เสด็จฯ ไปยังห้องทรงงาน ทรงพักพระอิริยาบถ

- ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับคณะกรรมการจัดงานสัมมนาและวิทยากร ณ ห้องโถงชั้น ๑ จำนวน ๓ ภาพ

๑๖.๐๐ นาฬิกา - ประทับรถยนต์พระที่นั่งออกจากกองวิชาประวัติศาสตร์ฯ ไปยังวังสระปทุม

๑๗.๒๐ นาฬิกา - เสด็จฯ ถึงวังสระปทุม

คำกราบบังคมทูลรายงาน

ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

การสัมมนาวิชาการ

เรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”

ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก

ในวันอังคารที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า พลโท จิรเดช กมลเพ็ชร ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พร้อมด้วยผู้ร่วมสัมมนาต่างปลื้มปีติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ใต้ฝ่าละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานการสัมมนาวิชาการเรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส” ในวันนี้

ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ เป็นอีกปีแห่งความภาคภูมิใจของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า วงการการศึกษา และวงการประวัติศาสตร์ไทย ด้วยโครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริ ในใต้ฝ่าละอองพระบาท ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติเป็นปีที่ ๒ ได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก ได้ขยายขอบเขตความร่วมมือออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในสถาบันการศึกษาในประเทศและต่างประเทศ วันนี้จึงนับเป็นวันแห่งความภาคภูมิใจของปวงข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่ร่วมมือกันจัดงานสัมมนาวิชาการขึ้นอีกครั้ง นับเป็นการสนองพระราชดำริและพระมหากรุณาธิคุณอย่างเป็นรูปธรรมดียิ่งกว่าทุกๆ ครั้งที่ผ่านมา

โดยการสัมมนาวิชาการครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ

ประการแรก เพื่อเฉลิมพระเกียรติใต้ฝ่าละอองพระบาทในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๖๖ พรรษา ๒ เมษายน ที่ผ่านมา และครบ ๔๑ ปีแห่งการทรงสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และเพื่อเผยแพร่ต้นแบบ (Idol) ความเป็น “ทหารวิชาการ” ของใต้ฝ่าละอองพระบาท ที่มีลักษณะก้าวหน้าและสร้างสรรค์ บนฐานความรู้มานานมากกว่าสี่ทศวรรษ ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมไทย

ประการที่ ๒ เพื่อแนะนำโครงการหอจดหมายเหตุกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในพระราชดำริของใต้ฝ่าละอองพระบาท ซึ่งเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลและทบทวนองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์ ๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ แก่นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจ

ประการที่ ๓ เพื่อให้นักวิชาการภายนอกและนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกับอาจารย์ ข้าราชการ และนักเรียนนายร้อยอย่างกว้างขวาง และร่วมกันทำงานวิจัยในเชิงลึกต่อไป

ประการสุดท้าย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นำเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศมาจัดเก็บไว้ในประเทศไทย และแปลเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างทั่วถึง

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชานุญาตเบิก ผู้ให้การสนับสนุน และวิทยากร เข้ารับพระราชทานของที่ระลึก ดังนี้

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
พลเอก ดร.สุรสิทธิ์ ถนัดทาง ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
อาจารย์ สมปอง สงวนบรรพ์ คณบดีสถาบันการทูตและการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต และ
ผู้อำนวยการสถาบันโลกคดีศึกษา วิทยสถานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย
คุณอุศณา พีรานนท์ อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ
พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ
รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล
พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.พีรพล สงนุ้ย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ
พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย
พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมโชติ วีรภัทรเวธ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัททิยากร ศศิธรามาศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์
อาจารย์ ดร.จิราพร ตรีวิเศษศร
อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ
อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ

ลำดับต่อไปข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชานุญาตเบิก ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ กราบบังคมทูลรายงานการสนับสนุนโครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และกราบบังคมทูลเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาททรงแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ความร่วมมือในอาเซียน” ตามลำดับต่อไป พระพุทธเจ้าข้าขอรับ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

คำกราบบังคมทูลรายงานการสนับสนุน
โครงการหอจดหมายเหตุ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
ในการสัมมนาวิชาการ เรื่อง “๕๔ ปี การก่อตั้ง ‘อาเซียน’ และปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ และเพื่อนบ้าน : มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโส”
ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก
ในวันอังคารที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔
โดย ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง
ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทรงทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีความปลาบปลื้มเป็นล้นพ้นในการร่วมสนับสนุนการดำเนินงานอันทรงคุณค่าต่อประวัติศาสตร์และประเทศชาติเพื่อสืบสานพระราชดำริของใต้ฝ่าละอองพระบาท

“ประวัติศาสตร์” เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้การก่อกำเนิดอารยธรรมและวัฒนธรรมของความเป็นชาติ ซึ่งคนในชาติสามารถนำมาเป็นบทเรียน และประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่างๆ ของประเทศที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ ซึ่ง “จดหมายเหตุ” ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญประเภทหนึ่งที่สามารถบอกกล่าวเรื่องราวผ่านตัวอักษรได้เป็นอย่างดี และจากพระราชดำริของใต้ฝ่าละอองพระบาทที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว จึงทำให้เกิด “โครงการหอจดหมายเหตุของกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” ขึ้น และเพื่อเป็นการสืบสานตามพระราชดำริดังกล่าว โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดย พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ และคณะ จึงได้จัดทำโครงการ “การวิจัยเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่จากหอจดหมายเหตุต่างประเทศ” ซึ่งสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้ให้การสนับสนุนโครงการตั้งแต่ปี ๒๕๖๓ เพื่อร่วมสืบสานพระราชดำริ และถือว่าเป็นโครงการสำคัญในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ของประเทศ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางประวัติศาสตร์และการวิจัย และเป็นแหล่งข้อมูลความรู้สำหรับนักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และประชาชนในวงกว้างต่อไป

โครงการวิจัยนี้ซึ่งเป็นปีที่ ๒ ได้ดำเนินการทั้งการรวบรวมเอกสารสำคัญของไทยจากจดหมายเหตุต่างประเทศ การจัดเก็บเอกสารในลักษณะของอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูล รวมถึงการเผยแพร่เอกสารและการจัดแปลเอกสารเพื่อการเผยแพร่อีกด้วย ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการจะทำให้ได้ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่ถูกบันทึกไว้ในที่ต่างๆ ของโลก อันจะนำไปสู่การวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ให้กับแวดวงประวัติศาสตร์ไทย และในที่สุดก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคนไทยจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ที่มีต่อวิวัฒนาการของสังคมไทยและความเป็นชาติไทยของเรา

ในนามของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของ ใต้ฝ่าละอองพระบาท ที่ได้ทรงริเริ่มโครงการอันเป็นประโยชน์ต่อพสกนิกรชาวไทย และขอร่วมสืบสานพระราชดำริดังกล่าวสืบไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ความร่วมมือในอาเซียน

พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่อยู่ใกล้ตัว ในยุคสงครามเย็น มีความขัดแย้งกันมากทางการเมือง ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะใกล้เคียงกันมาก เมื่อตอนเด็กๆ ข้าพเจ้าชอบเรียนวิชาโบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลป์ และเหตุการณ์ร่วมสมัย เมื่อเข้ามหาวิทยาลัย เรียนประวัติศาสตร์ เน้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เวลานั้นภูมิภาคนี้มีเหตุการณ์ต่างๆ มาก ใครเรียนด้านนี้จบมาน่าจะมีงานแน่นอน เมื่อเรียนจบ ภูมิภาคตะวันออกกลางกลายเป็นภูมิภาคที่มีเหตุการณ์หลายอย่างที่จะต้องศึกษา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นที่สนใจน้อยลง

แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มาใช้ทำงานได้ในประเทศอาเซียนพอควร ดังที่จะมาเล่าในวันนี้

โครงการไทยสู่อาเซียน

กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.)

การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร เป็นงานที่ทำมาหลายปีแล้วในประเทศไทยและได้ขยายเข้าในประเทศอาเซียน และประเทศเอเชียนอกอาเซียน ได้แก่ บังคลาเทศ มองโกเลีย ภูฏาน และติมอร์-เลสเต้

การทำงาน กพด. มีจุดประสงค์

- เพื่อส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ
- เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน นำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในภูมิภาค

งานที่ทำมีงานด้านต่างๆ ได้แก่

1) การส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทางการเกษตรยั่งยืน สามารถผลิตอาหารเพื่อการบริโภค และนำความรู้และทักษะพื้นฐานไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคตได้

   กิจกรรม เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การเพาะเห็ด การปรับปรุงดิน ทำปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ บ่อยครั้งที่มีปัญหา เช่น สัตว์และปลาถูกขโมย การบริโภคและการเพาะปลูกจะต้องปรับปรุง เพราะในโรงเรียนหนึ่งมีนักเรียนหลายเผ่าพันธุ์ บางโรงเรียนไม่มีพื้นที่ทำการเกษตร

2) การส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย ให้เด็กมีความรู้ที่จะบริโภคอาหารที่พึงประสงค์ตามหลักโภชนาการ พัฒนาสุขนิสัยที่พึงปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลอาหาร ทำให้มีโภชนาการที่ดี และสุขภาพแข็งแรง เป็นพื้นฐานของการพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาอื่นๆ

กิจกรรมที่ทำ เช่น การเฝ้าระวังทางโภชนาการโดยการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง การจัด บริการอาหารและของว่างให้เด็กและเยาวชน สอนโภชนาศึกษา สุขศึกษา การออกกำลังกาย และการตรวจร่างกาย

3) สุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีน้ำสะอาดดื่มอย่างเพียงพอ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี

กิจกรรมที่ทำ เช่น การจัดน้ำดื่มสะอาดให้ พัฒนาระบบน้ำ ห้องส้วม การกำจัดขยะ และน้ำเสีย

4) การพัฒนาด้านอาชีพและสหกรณ์ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และพื้นฐานทางงานอาชีพ ให้รู้หลักการสหกรณ์ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

กิจกรรม เช่น การแปรรูปอาหาร การตัดเย็บเสื้อผ้า การซ่อมเครื่องจักรเครื่องยนต์ การจัดกิจการสหกรณ์ เช่น สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ การทำบัญชี

5) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

จุดมุ่งหมาย เพื่อปลูกจิตสำนึก และพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ในประเทศอาเซียน 6 ประเทศ ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม อินโดนีเซีย พม่า และฟิลิปปินส์ มีกิจกรรมอยู่ในกรอบที่อธิบายมาเบื้องต้นทั้งในระดับอนุบาล ประถม และมัธยม มีกิจกรรมที่อาจจะแตกต่างกันบ้างตามความเหมาะสมของพื้นที่ โรงเรียนในประเทศต่างๆ ที่ส่งผู้แทนมาดูงานและอบรม ก็จะปรึกษากัน แล้วมาเสนอโครงการที่มีความประสงค์จะทำ หรือที่ยังขาดแคลน และนำมาเสนอ

แต่เนื่องจากปีที่แล้ว (พ.ศ. 2563) และปีนี้ (พ.ศ. 2564) มีปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ผู้เข้ารับการอบรมไม่สามารถเข้ามาดูงาน และเสนอโครงการอย่างที่เคย ต้องใช้โปรแกรมการประชุมออนไลน์ เช่น ซูม (Zoom)

ตัวอย่างโครงการ

1. **การสร้างหอพักโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67)** ทำกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการโภชนาการร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล แต่ไม่ได้ทำโครงการทางการศึกษาอย่างจริงจัง มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศฯ มาทำเรื่องการสอนวิทยาศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม
2. **การส่งเสริมการอ่านในประเทศอาเซียน** หลายโรงเรียนนักเรียนยังขาดหนังสือที่มีคุณภาพ ที่จะใช้อ่านเพิ่มพูนประสบการณ์ และพัฒนาสมรรถนะด้านการอ่าน การคิด และการค้นคว้าหาความรู้ จึงสร้างห้องสมุดที่ถูกสุขลักษณะคือมีแสงเพียงพอ ถ้าหาหนังสือภาษาของประเทศนั้นได้ก็พยายามหา ถ้าหาไม่ได้ก็จัดหาหนังสือภาษาอังกฤษ ประเทศลาวใช้หนังสือภาษาไทยได้บ้าง
3. **การให้ทุนเรียนระดับปริญญา** เช่น ปริญญาโทด้านสุขภาพในโรงเรียน Master of Science Program in School Health (International Program) ที่คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล เท่าที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วคือ พม่า และฟิลิปปินส์ แต่ละคนเขียนวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจ

4. **การพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์และการสาธารณสุข สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว** เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2543 แต่ก่อนมีโครงการเฉพาะการมอบเครื่องมือแพทย์ และต่อด้วยการอบรมการใช้เครื่องมือแพทย์ ภายหลังจึงมีโครงการเป็นระบบ

   บุคคลเป้าหมาย คือ แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ นักกายภาพบำบัด นักโภชนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้บริหารหน่วยงานต่อไปนี้

   โรงพยาบาลแขวง และในนครหลวงเวียงจันทน์

   โรงพยาบาลเมือง

   แผนกสาธารณสุขแขวง

   ห้องการสาธารณสุขเมือง

   กระทรวงสาธารณสุข

   มหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ

   มีการอบรมที่มหาวิทยาลัยมหิดล มีประมาณ 23 หลักสูตร สำหรับบุคลากรทางการแพทย์หลายกลุ่มวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล สาธารณสุข ผู้บริหารโรงพยาบาล แพทยศาสตร์ศึกษา (อาจารย์นักวิชาการ) ทันตแพทย์ เภสัชกร เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ นักกายภาพบำบัด นักโภชนาการ วิทยากรฝ่ายไทยจะไปติดตามผลการฝึกอบรมที่ สปป. ลาว

   มีการออกจดหมายข่าว “สานสุขภาพ” ปีละสองฉบับเพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข่าวสารด้านการแพทย์และสาธารณสุข และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคลากรทั้งสองประเทศ อีกทั้งยังเป็นช่องทางให้คณาจารย์ตอบปัญหาข้อสงสัยทางวิชาการที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข สปป. ลาว

   ภายหลังมีการฝึกการทำงานวิจัยร่วมกัน หลายแขวง และหลายหัวข้อ มีการค้นคว้า เก็บข้อมูล วิเคราะห์ เสนอแนะแนวปฏิบัติ เขียนบทความผลงานวิจัย ต่อไปจะปรับปรุงให้สามารถตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติได้

   เนื่องจากปีที่แล้วและปีนี้มีปัญหาโรคระบาดโควิด-19 การอบรม การติดต่อปรึกษางาน หรือการรายงานต้องใช้โปรแกรมออนไลน์ซูม อาจมีปัญหาบ้างในบางพื้นที่ ต้องใช้คลิปเป็นตัวอย่าง และการดูงานจะทำได้เมื่อปัญหาการแพร่ของโรคเบาบางลง มีบุคลากรทางการแพทย์ที่ไม่ได้สมัครเข้าอบรมขอร่วมฟังได้

5. **การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับเจ้าแขวงใน สปป. ลาว เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงของไทยและลาวได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์** เป็นโครงการที่เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2546 เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงทั้งสองประเทศมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ มีความสัมพันธ์อันดี ประสานงานกันได้ ช่วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งสองประเทศได้ การแลกเปลี่ยนครั้งหนึ่งมี แขวง 2-4 แขวง ประมาณ 16 คน

ความร่วมมือกับมูลนิธิชัยพัฒนา

1. **โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา และวัฒนธรรมระยะสั้นระหว่างมูลนิธิชัยพัฒนากับสาธารณรัฐสิงคโปร์** เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างโรงเรียน NorthLight และโรงเรียนในประเทศไทย 4 โรงเรียน ได้แก่

   โรงเรียนคุระบุรีชัยพัฒนาพิทยาคม เป็นโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดพังงา นักเรียนนับถือศาสนาพุทธและอิสลาม

   โรงเรียนศรีฟาริดาบารูวิทยา เป็นโรงเรียนเอกชน จังหวัดยะลา นับถือศาสนาอิสลาม

   โรงเรียนอุดมศาสตร์วิทยา โรงเรียนเอกชน จังหวัดยะลา นับถือศาสนาอิสลาม

   โรงเรียนวังน้อย (พนมยงค์วิทยา) เป็นโรงเรียนรัฐบาล นับถือศาสนาพุทธ

   NorthLight เป็นโรงเรียนของรัฐ สิงคโปร์ ดำเนินการใน พ.ศ. 2550 เพื่อนักเรียนที่มีความลำบากที่จะเรียนในหลักสูตรหลักของประเทศ อาจจะทำให้ต้องออกกลางคัน สอบชั้นประถมปลายไม่ดี หรือเรียนมัธยมต้นไม่ค่อยได้ มีปัญหาการเรียน เป็นเด็กออทิสติก บางคนสมองไม่เป็นอะไรเท่าไร แต่มีปัญหาทางครอบครัว บางคนไม่ชอบด้านหนังสือ คำนวณ แต่เก่งงานฝีมือ ก็หาทางที่ช่วยให้เขาดำรงชีวิตได้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

   เราส่งนักเรียนและครูไปร่วมกิจกรรมที่ NorthLight นักเรียนไทยทุกคนมีเพื่อนคู่หู (buddy) ใช้เพลงเป็นสื่อกลาง เด็กเปิดดิกชันนารีหาศัพท์

   เมื่อนักเรียนไทยไปแล้วเราก็เชิญนักเรียนสิงคโปร์จาก NorthLight มาเยี่ยมประเทศไทย

   เรามีโอกาสแลกเปลี่ยนการเยี่ยม 3 รุ่น รุ่นที่ 4 โรคโควิดระบาดจึงไปไม่ได้ ต้องเรียนทางออนไลน์ ที่เห็นความเปลี่ยนแปลงคือนักเรียนทุกคนมั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าพูดภาษาอังกฤษ มีจุดมุ่งหมายในชีวิต รู้วัฒนธรรมต่างชาติ มีเด็กคนหนึ่งไม่ค่อยเรียนหนังสือ แต่ก็ไม่ได้ไปเกเรที่ไหน ไปนั่งหลังโรงเรียนเหม่อลอย เมื่อไปสิงคโปร์กลับมาคึกคัก ตั้งใจเรียนรู้ เขาบอกว่าได้ไปเมืองนอกแล้ว ได้ไปเรียนเทคนิค จบแล้วประกอบอาชีพ เลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวได้ ครูได้วิธีการสอนใหม่ๆ ส่งต่อความรู้สู่ชุมชน

2. **โครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมูลนิธิชัยพัฒนากับ Institute of Bioproduct Development, Universiti Teknologi Malaysia**

   เป็นที่เดินทางไปง่าย ไม่ต้องใช้เครื่องบิน ได้ความรู้มาใช้ปฏิบัติงาน ได้แก่

   2.1 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ทั้งผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน และดูแลร่างกาย ผิวพรรณ วัตถุดิบ เช่น น้ำมันปาล์ม สมุนไพร ผลไม้ ตรวจสอบคุณภาพ

   2.2 ผลิตภัณฑ์เพื่อความผ่อนคลาย เช่น น้ำมันหอมระเหย

   2.3 ผลิตภัณฑ์สมุนไพร การสกัดและแปรรูปสมุนไพร

   2.4 การหมักปุ๋ยชีวภาพด้วยเทคโนโลยี Effective Microorganisms (EM) ใช้จุลินทรีย์และยีสต์

การดูงานนอกสถานที่

โรงงานผลิตสมุนไพรขนาดใหญ่

โรงงานแปรรูปสับปะรด

โรงงานผลิตปุ๋ยขนาดเล็ก

โรงงานอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยขนาดใหญ่

ตอนนี้ต้องปฏิบัติการทางออนไลน์เนื่องจากโรคโควิดระบาด ทางมาเลเซียก็มีดำริจะมาฝึกอบรมในไทยเช่นกัน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้

3. โครงการร่วมมือทางด้านการศึกษาระหว่างกรมการศึกษา รัฐเกดะห์ สหพันธรัฐมาเลเซีย

หลังจากเกิดธรณีพิบัติ สึนามิที่จังหวัดสตูล มูลนิธิได้ไปสำรวจดูตามเกาะมีโรงเรียนที่ชำรุด 7 โรงเรียน เมื่อซ่อมดีแล้ว พอดีได้รู้จักเจ้าหญิงแห่งรัฐเกดะห์ จึงไปที่เกาะลังกาวี ปรึกษากันเรื่องที่จะทำงานร่วมกัน ได้แก่

3.1 English Camp เพื่อฝึกทักษะภาษาอังกฤษ แก่ครูและนักเรียนไทย

3.2 Network Training for English Teachers อบรมครู

3.3 ค่ายวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม จัดให้นักเรียนเพื่อให้ความรู้ และความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เกาะลังกาวีมี Langkawi Geopark ที่ให้ความรู้ทางธรณีวิทยา เป็นภูมิประเทศแบบ Karst หินปูน มีถ้ำมากมาย มีป่าชายเลน แนวปะการัง ซึ่งน่าศึกษาด้านพืชสัตว์ มีเส้นทางเดินป่า และรถกระเช้าขึ้นไปบนภูเขาได้

4. โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนากสิกรรมพื้นที่สูง เมืองปากซอง แขวงจำปาสัก สปป. ลาว

หลายปีมาแล้วข้าพเจ้าไปเที่ยวลาว เดินทางทางรถจากอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ข้ามเฟอรี่ไปปากเซ ขึ้นรถไปปากซอง ข้างบนอากาศค่อนข้างเย็นทั้งๆ ที่เป็นเดือนเมษายน ตอนนั้นมีศูนย์วิจัยไม้ผลเมืองหนาว มีผู้เชี่ยวชาญชาวรัสเซีย (พูดกันภาษาฝรั่งเศส) แต่ไม่ได้เข้าไปดูในศูนย์วิจัย ต่อมาได้ทำงานในลาวเข้าไปร่วมมือกับมหาวิทยาลัยจำปาสัก จึงคิดว่ามหาวิทยาลัยจำปาสักน่าจะมีศูนย์การศึกษาการพัฒนากสิกรรมพื้นที่สูงเหมือนที่ไทยมีสำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อมีผู้บริจาคที่ดินให้ทำงานนี้ที่ปากซอง เนื้อที่ประมาณ 283 ไร่ สูง 1,200 เมตร ขึ้นไปสำรวจดู มีความรู้สึกว่าอากาศไม่เย็นเท่าที่เคยขึ้นไปครั้งก่อน แต่คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยจำปาสักและเกษตรกร ทางหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ มูลนิธิชัยพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ กรมชลประทาน กรมวิชาการเกษตร และกรมประมง มีกิจกรรมปลูก ทดสอบพันธุ์ สร้างโรงเรือน เช่น ปลูกพลับหวาน อะโวคาโด แมคคาเดเมีย มะกอกน้ำมัน สตรอเบอรี่ เกาลัด ลิ้นจี่ ผักต่างๆ ฝึกอบรม เช่น การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมือง การเก็บเกี่ยว บัญชีครัวเรือน การอนุรักษ์ดินและน้ำ คัดเกรดสตรอเบอรี่ และบรรจุภัณฑ์ เลี้ยงปลาในกระชัง อบรมธุรกิจการเกษตร

5. **ศูนย์พัฒนาและบริการกสิกรรม-ป่าไม้ หนองเต่า แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว**

ท่านไกสอน พมวิหาน ประธานประเทศลาวได้มาเยือนประเทศไทยเป็นทางการ และได้เยี่ยมชมโครงการเกษตรต่างๆ ด้วยความพอใจ เมื่อกลับประเทศลาวได้มีหนังสือมาขอพระราชทานศูนย์ในลักษณะนี้ พวกเราก็ได้ไปทำศูนย์เกษตรห้วยซอน-ห้วยซั้ว หลัก 22 เป็นที่น่าเสียใจที่ท่านไกสอน ได้ถึงแก่อสัญกรรมก่อนที่ศูนย์นี้จะสร้างเสร็จ และสมเด็จพระชนกาธิเบศรฯ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด (8 เมษายน พ.ศ. 2538)

ต่อมาท่าน ดร.ทองลุน สีสุลิด ประธานประเทศ ขณะเป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ขอให้ตั้งศูนย์อีกแห่ง ในแขวงสะหวันนะเขต ได้เลือกพื้นที่ 263 ไร่ อยู่ในการดูแลของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนโดยรอบศูนย์ ได้ดำเนินการด้านต่างๆ คือ

พัฒนาที่ดิน ปรับปรุงดิน ทำแปลงสาธิตหญ้าแฝก

ด้านชลประทาน สร้างอ่างเก็บน้ำ

ด้านพืช รวบรวมพืชพื้นเมือง การเพาะเห็ด และพืชพันธุ์ดีของ สปป. ลาว

รวบรวมข้าวพันธุ์ดีของ สปป. ลาว

ด้านปศุสัตว์ มีสัตว์ปีก เลี้ยงแพะ เลี้ยงสุกร

6. **ศูนย์บริการวิชาการเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ อันเนื่องจากพระราชดำริ ณ Yezin Agricultural University กรุงเนปิดอว์ พม่า**

มีการเตรียมพื้นที่และอาคารดำเนินงาน แต่ไม่สามารถเล่าได้เพราะไม่เคยไปเอง

7. **การดูงานของผู้เข้าอบรมหลักสูตรผู้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนรุ่นที่ 1** หลักสูตรนี้ในตอนแรกตั้งใจสร้างหลักสูตรเพื่อเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อให้เป็นผู้นำของมูลนิธิในรุ่นต่อไป แต่ผู้ใหญ่ของมูลนิธิเห็นว่าถ้าบุคคลอื่นหลายสาขาอาชีพมาอบรมและทำกิจกรรมร่วมกันจะสร้างเครือข่าย เป็นเพื่อนที่เข้าใจกัน ทำให้เข้าใจสถานการณ์ของประเทศ และประเทศเพื่อนบ้านได้ดีขึ้น นอกจากมีบุคคลต่างๆ มาบรรยาย ยังจัดดูงานในประเทศ นอกประเทศเราจัดไปที่สิงคโปร์ ตามโครงการ Singapore Cooperation Programme มีประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) กรอบความคิดเรื่องแนวทางการปกครองของสาธารณรัฐสิงคโปร์
2) ความเป็นผู้นำในการบริการของภาครัฐอย่างมีประสิทธิผล
3) การพัฒนาประเทศไปสู่ Smart Nation

สถานที่ดูงาน

1) องค์กรพัฒนาเมือง (Urban Redevelopment Authority - URA) ศึกษาภาพรวมการวางแผนการใช้ที่ดินในสิงคโปร์ ศึกษาภูมิทัศน์ของสิงคโปร์
2) ท่าเรือสิงคโปร์ (Port of Singapore Authority - PSA) ศึกษาระบบการบริหารจัดการทางโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพ และทันสมัย โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารการจัดการ

ขนส่งทางทะเล ศึกษาบทบาทสิงคโปร์ในฐานะศูนย์กลางการขนถ่าย การขนย้ายตู้สินค้าไปยังศูนย์กลางอุตสาหกรรมทางฝั่งตะวันตก

3) องค์การพัฒนาการสื่อสาร และสารสนเทศแห่งสิงคโปร์ (Infocomm Development Authority of Singapore - IDA) ศึกษาถึงภาพรวมของโครงสร้างพื้นฐานด้านไอซีที บทบาทของเทคโนโลยีต่อความก้าวหน้าภาคเศรษฐกิจ รัฐบาล และสังคม รวมทั้งนวัตกรรมการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
4) เขื่อน Marina Barrage และอ่างเก็บน้ำ Upper Peirce Reservoir ศึกษาภาพรวมของกลยุทธ์การบริหารจัดการน้ำของสิงคโปร์
5) Information and Communications Technology Experience Centre เทคโนโลยีสารสนเทศของการบริหารวิสาหกิจ Smart Nation สำหรับภาคธุรกิจและผู้บริโภค

งานของมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1. การใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ในวิทยาลัยกำปงเฌอเตียล

ข้าพเจ้าเรียนประวัติศาสตร์ศิลป์กัมพูชามาตั้งแต่อยู่ปริญญาตรี และเรียนต่อเมื่ออยู่ปริญญาโท ได้ไปปราสาทหินต่างๆ ได้ความรู้มากมาย เมื่อองครักษ์ชาวกัมพูชาอธิบายให้ฟังว่าเป็นนโยบายรัฐบาลสร้างโรงเรียนประถมศึกษาให้ทั่วถึง คิดอยู่ว่าเมื่อมาที่กัมพูชา ได้รับความรู้น่าจะทำประโยชน์ให้เขาบ้าง ได้ทำหนังสือขอที่สร้างโรงเรียน และรวมทีม ตชด. ทหาร โครงการฝ่ายเกษตร บุคลากรทางการแพทย์ ทางการศึกษา อาสาสมัครต่างๆ ฯลฯ ได้ที่ดินที่ค่อนข้างจะอันตรายเต็มไปด้วยกับระเบิด ที่ต้องจัดการเคลียร์ เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปถึงพื้นที่ ประชาชนมาต้อนรับ ชูป้ายแปลเป็นไทยว่าเราต้องการโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงต้องวางแผนใหม่ ตั้งเป็นโรงเรียนมัธยมกำปงเฌอเตียล อำเภอปราสาทสมโบร์ จังหวัดกำปงธม ได้นำนักเรียนเป็นจำนวนมากเรียนต่อที่ประเทศไทย และประเทศจีน ที่กัมพูชาวางแผนการสอนทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ ในสายสามัญแบ่งห้องต่างๆ เช่น ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา สุดท้ายยกขึ้นเป็นสถาบัน ครูใหญ่ก็เป็นอธิการบดี ซึ่งเรียนจบปริญญาเอกที่ประเทศไทย มีการพัฒนาการเกษตร ทั้งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

โรงเรียนอยู่ใกล้โบราณสถานสมโบร์ไพรกุกสมัยก่อนพระนคร ซึ่งน่าสนใจมาก นักเรียนควรจะเรียนรู้เพื่อให้รู้เรื่องของท้องถิ่นของนักเรียนหรือเป็นไกด์ได้ มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรอีกมากมาย

ภายหลังนายกรัฐมนตรีกัมพูชาขอให้ตั้งอีกหนึ่งแห่ง คือ สถาบันกำปงสปือ ในการจัดการโรงเรียนหรือสถาบันทั้งสองแห่งนอกจากด้านพัฒนาคน พัฒนาอาคาร เช่น อาคารเรียน และอาคารประกอบ หอพักนักเรียน ซึ่งเราเน้นหอพักนักเรียนหญิง เพราะเด็กชายหาที่พักได้ง่ายกว่าเด็กหญิง แล้วยังพัฒนาหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ที่กำปงเฌอเตียล ได้ช่วยปรับปรุงสถานีตำรวจ สร้างสถานีอนามัย เป็นต้น มีแพทย์ และทันตแพทย์ไปออกหน่วยรักษาครู นักเรียน และประชาชน

การสร้างโรงเรียนจะต้องปรับปรุงเรื่องน้ำ ไฟ และสภาพดิน (เพื่อเพาะปลูก) การจัดหาไฟฟ้า ในระยะแรกลำบากมาก เพราะเป็นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ หลังจากใช้น้ำมันปั่นไฟได้พักหนึ่ง รู้สึกว่าแพงมาก ปรึกษาอาจารย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าถ้าใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์จะดีไหม อาจารย์คำนวณแล้วว่าพลังแสงอาทิตย์ในขณะนั้นแพงกว่าปั่นด้วยน้ำมัน แต่ถึงปัจจุบันค่าไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ลดลงมาก มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศฯ และ สวทช. ได้ไปดำเนินการให้ ข้าพเจ้าให้ความคิดว่าควรทำหลักสูตรสอนเรื่องไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ รวมทั้งการซ่อมบำรุงเครื่อง มีการติดตามได้ทางอินเตอร์เน็ต ทำให้ดูได้ว่าระบบมีปัญหาอย่างไร

2. การจัดเครื่องคอมพิวเตอร์เพิ่มเติมในโรงเรียนพรสวรรค์ สปป. ลาว ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนเด็กที่มีความสามารถ นอกจากคอมพิวเตอร์แล้ว ได้จัดหนังสือและอุปกรณ์ต่างๆ ด้วย เช่น eDLTV เครื่อง projector

3. โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก 67) เป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2519 สำหรับเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตในสงคราม อยู่ในความดูแลของกระทรวงภายใน (มหาดไทย) ต่อมาได้รับเงินจากคนไทยที่ประกอบธุรกิจใน สปป. ลาว จึงใช้เงินในการสร้างเรือนนอน และร่วมมือกับสถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล แนะนำเรื่องโภชนาการ กรมชลประทานดูแลเรื่องน้ำ และให้ครูนักเรียนปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพเสริมต่างๆ เช่น การทำขนม ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ แต่ไม่ได้เน้นเรื่องวิชาการ

ในระยะต่อมา จึงเชิญมูลนิธิเทคโนยีสารสนเทศฯ ช่วยทางวิชาการ มอบคอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ เครื่อง projector ชุด eDLTV หนังสือ กปร. มอบห้องเรียนคอมพิวเตอร์มีชื่อว่า อาคารเลิศมิตร

ได้สร้างอาคารปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ชื่อ อาคารมั่นมิตร มีผู้ร่วมมือคือ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศฯ กปร. สวทช. สสวท. สพฐ. กรมชลประทาน สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวียงจันทน์ โรงเรียนปทุมเทพวิทยาคาร จังหวัดหนองคาย วิทยาลัยเทคนิคหนองคาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ผลก็คือครูและนักเรียนสนใจการเรียนวิทยาศาสตร์มากขึ้น ใช้อุปกรณ์วิทยาศาสตร์อย่างมั่นใจ กล้าพูดคุยและตอบปัญหาในชั้น สนุกกับการเรียนวิทยาศาสตร์ มีทัศนคติที่ดีในการเรียนวิทยาศาสตร์

4. ความร่วมมือกับ Singapore Polytechnic ด้าน Assistive Technology คือ การค้นคว้าเรื่องอุปกรณ์ช่วยผู้พิการ ต่อมาร่วมกับ Nanyang Technological University จัดการประชุมนานาชาติ i-CREATe คือ การประชุมเกี่ยวกับวิศวกรรมฟื้นฟูสมรรถภาพและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เดิมร่วมกันเฉพาะไทยและสิงคโปร์ ต่อมามีหลายประเทศ มีการประกวดออกแบบเครื่องช่วยผู้พิการด้วย ถ้าสภาพการระบาดของโควิด-19 ดีขึ้น ปีนี้ไทยจะเป็นเจ้าภาพจัดงานครั้งที่ 15

5. โครงการคัดเลือกผู้แทนเข้าร่วมประชุม Global Young Scientists Summit (GYSS) ที่สิงคโปร์

เป็นการประชุมที่รัฐบาลสิงคโปร์จัดขึ้น โดยมูลนิธิวิจัยแห่งชาติ (National Research Foundation) ได้รับแรงบันดาลใจจากการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ได้รับรางวัลโนเบลกับเยาวชนและนักวิทยาศาสตร์ GYSS จัดครั้งแรกใน พ.ศ. 2556 ณ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ เพิ่มสาขาจากรางวัลโนเบลคือ มีด้านคอมพิวเตอร์ และวิศวกรรม นักวิทยาศาสตร์ที่ได้รับเชิญมามิได้มีเพียงผู้ได้รับรางวัลโนเบลเท่านั้น ยังมีผู้ที่ได้รางวัล Fields Medal เป็นรางวัลทางคณิตศาสตร์ ตั้งชื่อตามนักคณิตศาสตร์ John Charles Fields รางวัล Millennium Technology Prize เป็นรางวัลของฟินแลนด์ ที่นักวิชาการฟินแลนด์ตั้งโดยความช่วยเหลือของนักธุรกิจอเมริกัน ให้ผู้ที่สร้างนวัตกรรมที่สร้างชีวิตที่ดีขึ้น และ Turing Award ตั้งตามชื่อ Alan Turing นักคณิตศาสตร์อังกฤษ ด้าน Theoretical Computing ทำให้

เกิดงาน AI ในปัจจุบัน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่ในกลุ่ม Bletchley Park ที่แก้รหัส Enigma ของเยอรมนี ทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรชนะสงคราม

รัฐบาลสิงคโปร์ให้ข้าพเจ้าส่งผู้ร่วมประชุมได้ ครั้งแรกๆ 5 คน ภายหลัง อีก 5 คน รวมเป็น 10 คน เป็นแพทย์ วิศวกร และนักวิทยาศาสตร์ มีประโยชน์มากเพราะสิงคโปร์อยู่ใกล้ เรามีทุนพอที่จะส่งคนไปมากกว่าที่จะไปยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา ผู้ร่วมประชุมได้ฟังปาฐกถาของผู้ทรงคุณวุฒิทั่วโลก ได้สนทนาและเสวนากับผู้มีประสบการณ์สูง และนักวิทยาศาสตร์รุ่นเดียวกันจากต่างประเทศ ได้ไปศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ระดับสูงในสิงคโปร์ สถานที่น่าสนใจอื่นๆ ในประเทศ มีคนไทยได้ร่วมโครงการแล้ว 45 คน

6. ทุน Nanyang Technological University ที่มหาวิทยาลัยให้ทุนปริญญาเอกปีละ 5 ทุนใน 7 สาขา

Mechanical and Aerospace Engineering

Material Science and Engineering

Biomechanics

Human Factors

Rehabilitation Engineering

Artificial Engineering and Machine Learning

Robotics

ต้องการให้นักศึกษาเปิดหูเปิดตาเห็นกว้างกว่าไทยและสิงคโปร์ อีกอย่างคือไม่จำเป็นต้องเป็นอาจารย์ อยากให้เป็นผู้ประกอบการที่สร้างนวัตกรรม

7. นาฬิกาอะตอมเชิงแสง ทำร่วมกับมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (NUS) ฝ่ายไทยคือ สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ (National Institute of Metrology of Thailand) กับศูนย์เทคโนโลยีทางควอนตัม (Centre for Quantum Technology) ไทยใช้ไอออนของอิธเธอเบียม (Yb+) สิงคโปร์ ใช้ไอออนของลูทิเทียม (Lu+)

ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง แต่ไม่สำเร็จ ไม่สามารถส่งนักศึกษาไปปฏิบัติงานวิจัย เพราะมีปัญหาโควิด แต่ก็มีแนวคิดใหม่ๆ เช่น ทำให้เกิดแนวทางการสร้างและพัฒนาอุปกรณ์กักขังไอออนขึ้นเอง โดยเทคโนโลยีของไทย

Linear Quadrupole Trap

ดาวเทียมนำทาง GNSS (Global Navigation Satellite System)

ขยายความร่วมมือไป NARIT (ไทย) และ NICT (ญี่ปุ่น) เพื่อใช้ระบบ very large base interferometer เพื่อให้แม่นยำยิ่งขึ้น

มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี

ปี พ.ศ. 2558 มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี ได้พิจารณาให้รางวัลแก่ครูของประเทศอาเซียน และติมอร์-เลสเต้ ประเทศละหนึ่งคน รวม 11 คน เป็นครั้งแรก โดยแต่ละประเทศคัดเลือกครูหนึ่งคนที่มีประวัติดีเด่น เป็นผู้ทุ่มเทชีวิตให้แก่การสอนศิษย์ เป็นผู้เปลี่ยนชีวิตศิษย์ และสมควรเป็นแบบอย่างที่ดีของครู โดยมูลนิธิจัดให้มีรางวัลนี้ทุกสองปี ปีนี้เป็นครั้งที่ 4 รางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรีให้ความสำคัญกับครูในฐานะวิชาชีพชั้นสูงที่มีเกียรติ

รางวัลนี้สร้างเครือข่ายการศึกษาระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนาครูและการศึกษาของอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

เท่าที่เล่ามานี้เป็นเพียงตัวอย่าง เพื่อแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือต่างๆ สามารถทำได้ในกลุ่มที่เป็นเพื่อนบ้านกัน ไม่จำเป็นต้องขยายวงกว้างในประเทศเอเชียอื่นๆ ในภูมิภาค หรือประเทศในยุโรปและอเมริกาเท่านั้น แต่ถ้าสามารถร่วมมือกับประเทศในโลกได้ยิ่งกว้างยิ่งดี น่าเสียดายที่ปีนี้มีโครงการที่จะร่วมมือกับโครงการอื่นๆ ในต่างประเทศอีก แต่ติดสถานการณ์โควิดจึงทำไม่ได้ หวังว่าเหตุการณ์จะดีขึ้น

54 ปี ไทยกับการก่อตั้ง “อาเซียน” และบทบาทในช่วงสิบปีแรก: มุมมองจากเอกสารลับ-ลับสุดยอด หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA)

พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ

ความย่อ

เนื้อหาในบทความนี้ต้องการนำเสนอปฏิกิริยาจากโลกมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทยและประเทศเพื่อนบ้านในการริเริ่มก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) และจะได้บอกกล่าวเล่าความเป็นมาของการก่อตั้งสมาคมอาเซียนในปี 2510 (1967) พร้อมทั้งแสดงประเด็นสำคัญในบริบทของช่วงการก่อตั้ง บทบาทและอิทธิพลของอาเซียนในทศวรรษแรก 2510-2520 (1967-1977) จากมุมมองของสหรัฐอเมริกาที่สะท้อนผ่านเอกสารลับ-ลับสุดยอดจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (NARA) ซึ่งมีข้อมูลเด่นๆ ที่พบคือ สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญ SEATO มากกว่า ASEAN

เอกสารลับ-ลับสุดยอดจาก NARA ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องไทยและอาเซียนนี้ มาจากหลายหมวดในฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน และปัจจุบันเอกสารลับ-ลับสุดยอดนี้ส่วนใหญ่ได้รับการเปิดเผย (declassified documents) ให้ประชาชนทั้งชาวอเมริกันและทั่วโลกสามารถเข้าถึงได้ ทั้งการอ่านจาก NARA และทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น RG 59, RG 84 รวมทั้งบางส่วนจากเอกสารลับของ CIA ในเอกสารของชุด CIA Records Search Tool (CREST) แต่ในบทความนี้จะเน้นเฉพาะข้อมูลในชุด RG 59 เป็นหลัก ซึ่งเอกสารชุดนี้ถูกจัดอยู่ในฝ่ายพลเรือนตามระบบการจัดเก็บเอกสารและให้บริการของ NARA แต่ก็มีข้อมูลด้านการทหาร ความมั่นคง ปรากฏอยู่จำนวนไม่น้อยเช่นกัน

แม้การค้นอ่านเอกสารต่างประเทศภายใต้บรรยากาศ Lockdown and Lockdown ตั้งแต่ปี 2563-64 ไม่สามารถไปเก็บข้อมูลของ NARA โดยตรง แต่ก็ได้ข้อมูลที่มีอยู่เดิมใน “คลังข้อมูล” ดิจิทัล (Digital Collections) ของโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี บวกกับใช้วิธีการอื่นๆ เข้าช่วย จึงได้ข้อมูลจำนวนมากพอทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพในการตอบโจทย์ดังกล่าว และจะได้นำเสนอข้อเท็จจริงพร้อมความคิดเห็นต่างๆ ตามหัวข้อที่ได้กำหนดตามลำดับดังนี้คือ การก่อตั้งสมาคม “อาเซียน”: ความเป็นมาจากฝ่ายไทย จากนั้นตามด้วยกำเนิด “อาเซียน” 2510: มุมมองจากเอกสาร RG 59 ในตอนท้ายก่อนสรุปคือ บทบาทและอิทธิพลของ “อาเซียน”: ช่วงต้นสิบปีแรก (2510-2520) จากข้อมูลเด่นและตัวอย่างเอกสารที่น่าสนใจของ RG 59

บทสรุปและส่งท้ายคือ ผลจากการค้นอ่านเอกสาร NARA ได้พบข้อมูลอะไรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนจากจุดเริ่มต้น และจะนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทและอิทธิพลของอาเซียนช่วงทศวรรษแรกและ

ต่อมาได้หรือไม่ อย่างไร ที่สำคัญคือ มุมมองของสหรัฐอเมริกามีความสอดคล้อง ขัดแย้งกับข้อมูลจากประเทศอื่นๆ ในค่ายโลกเสรี เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฝรั่งเศส เยอรมนี ออสเตรเลีย ค่ายโลกคอมมิวนิสต์ เช่น จีนแดง (สาธารณรัฐประชาชนจีน) สหภาพโซเวียต/รัสเซีย กัมพูชา เวียดนาม และกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement, NAM) เช่น อินเดีย หรือไม่ อย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นประเด็นที่บทความและการจัดสัมมนาในครั้งนี้ต้องการเปิดร่องรอยจากมุมมองต่างๆ ไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อการสร้างความเข้าใจเข้าถึงที่มาของไทยกับอาเซียน หรือเพื่อนำไปสู่การพินิจศึกษาประวัติศาสตร์ของอาเซียนอย่างรอบด้าน เพราะในอนาคตอันใกล้ก็คงจะได้เห็นอาเซียนเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่านสำคัญอีกช่วงหนึ่ง เพื่อการก้าวไปข้างหน้าของประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืนและมั่นคงยิ่งขึ้น

บทนำ

การก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ “อาเซียน” เมื่อปี 2510 นั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการรวมตัวในประเทศของกลุ่มภูมิภาคนี้ เพื่อต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจหรือการถ่วงดุลจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ และการแสวงหาความร่วมมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับฝ่ายต่างๆ แม้ในช่วงแรกจะประสบพบเจออุปสรรคใหญ่จากระบบ 2 ขั้วนั้น เพราะการจัดตั้งอาเซียนยังก้าวไม่พ้นจากอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา และยังไม่เป็นที่ไว้วางใจจากค่ายคอมมิวนิสต์อีกด้วย แต่ต่อมาอาเซียนก็สามารถก้าวขึ้นมามีบทบาทและอิทธิพลบนเวทีโลกเรื่อยมาอย่างเข้มแข็ง และกลายเป็นเวทีสำคัญหรือขั้วอำนาจหนึ่งในยุคหลังสงครามเย็น

ในปัจจุบันอาเซียนได้เติบโตก้าวขึ้นสู่การเป็น “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) นับจากปี 2558 เป็นต้นมา และในฐานะ “ประชาคม” อาเซียนก็มีจุดยืนที่เด่นชัดบนเวทีโลกในยุคระบบหลายขั้วอำนาจภายหลังการสิ้นสุดของสมัยสงครามเย็นเรื่อยมาในหลายรูปแบบด้วยกัน เพื่อเจรจาต่อรองกับมหาอำนาจ กลุ่มประเทศอื่นๆ ตามเจตนารมณ์เมื่อแรกของการก่อตั้งอาเซียน คือเป็นอิสระ มีเอกราช มีสันติภาพ และมีอำนาจต่อรองบนเวทีโลก

“อาเซียน” เมื่อแรกก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration) หรือปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 นั้น มีวัตถุประสงค์ใหญ่ที่เด่นๆ คือเพื่อสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาค เพื่อนำพากลุ่มประเทศตนเองให้รอดพ้นจากภัยสงครามเย็นระหว่าง 2 ค่ายมหาอำนาจ และมีสมาชิกเพียง 5 ประเทศเท่านั้น ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และไทย

ที่มาของ “อาเซียน” อันเป็นองค์กรระดับภูมิภาคนี้ มีประวัติความเป็นมาน่าสนใจสำหรับคนไทยและประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีส่วนร่วมก่อตั้งและเป็นสมาชิกที่กระตือรือร้นตลอดมาจนปัจจุบัน และในปี 2564 นี้อาเซียนได้ก้าวเดินมาจนมีอายุใกล้ครบ 6 ทศวรรษแล้ว และในอนาคตอันใกล้ก็คงจะได้เห็นอาเซียนเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่านสำคัญอีกช่วงหนึ่ง คือสมัยของ “ประชาคมอาเซียน”

ดังนั้น การย้อนกลับไปทบทวนและทำความเข้าใจเข้าถึงจากจุดกำเนิดขององค์การนี้ จึงน่าจะเป็นพื้นฐานทางความรู้ที่ดี เพื่อจะช่วยพัฒนาแนวทางให้เราสามารถก้าวเดินต่อไปสู่การประชาคมร่วมกันอย่างยั่งยืนและมั่นคงยิ่งขึ้น และจึงเป็นเหตุผลหรือที่มาของการจัดสัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้ คือ 54 ปี การก่อตั้ง “อาเซียน”

เพื่อช่วยให้การสร้างความรู้ ความเข้าใจเข้าถึงในเรื่อง 54 ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” นี้ เป็นไปอย่างรอบด้าน การจัดสัมมนาในครั้งนี้จึงได้เปิดประเด็นและมุมมองต่างๆ อย่างกว้างขวาง คือเป็นการพินิจพิเคราะห์จากทุกแง่มุม ในเชิงท่าทีและปฏิกิริยาอย่างกว้างขวาง จากทั้งฝ่ายไทย มหาอำนาจของโลก 2 ค่ายใหญ่ กลุ่ม NAM และเพื่อนบ้าน และยังเปิดกว้างให้กับทั้งจากมุมมองของเอกสารหอจดหมายเหตุฯ ต่างประเทศและนักวิชาการอาวุโสอีกด้วย

อันที่จริงแล้ว นักวิชาการอาวุโสที่มีความเชี่ยวชาญและ/หรือมีประสบการณ์ในการทำงาน วิจัยและติดตามสถานการณ์ของอาเซียนในเมืองไทยมีจำนวนไม่น้อย แต่คงมีน้อยคนที่ไม่รู้จักวิทยากรที่ได้รับเชิญมาร่วมเสนอความคิดเห็นต่างๆ ในงานสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้ซึ่งมีวิทยากร 5 ท่าน ได้แก่ (1) ศ.พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) (2) ศ.นพ.ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล ปลัดกระทรวง อว. (3) พลเอก ดร.สุรสิทธิ์ ถนัดทาง ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (4) อาจารย์สมปอง สงวนบรรพ์ คณบดีสถาบันการทูตและการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้อำนวยการสถาบันโลกคดีศึกษา วิทยสถานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย และ (5) คุณอุศณา พีรานนท์ อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

ส่วนมุมมองของเอกสารหอจดหมายเหตุฯ ต่างประเทศนั้น ในการจัดสัมมนาครั้งนี้ได้พยายามรวบรวมผู้รู้จำนวนหนึ่งซึ่งมาจากนักวิชาการทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ประกอบด้วยคณะค้นคว้า/วิจัยเอกสารจากคณาจารย์ของ รร.จปร. และมหาวิทยาลัยต่างๆ ตามที่กำหนดไว้มีจำนวน 14 ท่าน และแต่ละท่านได้เก็บรวบรวม พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศตามเป้าหมาย คือค้นและเก็บข้อมูลจาก 11 ประเทศ โดยเน้นประเทศที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประเทศไทยในช่วงการก่อตั้งสมาคมอาเซียน รวมทั้งบทบาทและอิทธิพลของสมาคมนี้ในช่วงสิบปีแรก 1967-1977 และหลังจากนั้นต่อมา ได้แก่ เกาหลีใต้ กัมพูชา จีนแดง ไต้หวัน เยอรมนี เวียดนาม ฝรั่งเศส รัสเซีย สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและอินเดีย

เอกสารจากหอจดหมายเหตุต่างประเทศ ในจำนวน 11 ประเทศนี้ครอบคลุมทั้งกลุ่มค่ายโลกเสรี คือ สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย กลุ่มค่ายคอมมิวนิสต์ คือ จีนแดง กัมพูชา รัสเซีย เวียดนาม และเยอรมนี (รวมถึงเยอรมนีตะวันออก) และกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement, NAM) คือ อินเดีย ซึ่งมีข้อมูลในส่วนของพม่าและอินโดนีเซียรวมอยู่ด้วย

ในบรรดาชาติเหล่านี้มีหลายแห่งเปิดบริการให้ค้นทาง online/ระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ เช่น ไต้หวัน สหรัฐอเมริกาและอินเดีย จึงช่วยคณะค้นคว้า/วิจัยได้มากในการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารต่างประเทศในยุคการระบาดของโรค Covid-19 ที่ชาวโลกยังไม่รู้ว่าสงครามครั้งนี้จะจบสิ้นเมื่อใด แม้ชาติที่พัฒนาแล้วจะสามารถพัฒนาวัคซีนหลากหลายยี่ห้อ แต่ก็ยัง “เอาไม่อยู่” เพราะพบไวรัสกลายพันธุ์เปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง จึงมีมาใหม่เสมอ และหลายประเทศรวมทั้งไทยยังคงใช้มาตรการ Lockdown and Lockdown ทั้งอย่างเป็นทางการและโดยสมัครใจ

การค้นอ่านเอกสารต่างประเทศภายใต้ Lockdown and Lockdown: วิธีการและผล

แม้การระบาดของโรคนี้มีความรุนแรงในหลายประเทศและมีการปิดบ้านปิดเมืองกันไปทั่วโลก โดยเฉพาะในอินเดีย สหรัฐอเมริกาและยุโรป ฯลฯ แต่คณะค้นคว้า/วิจัยได้ใช้หลายวิธีการ เช่น การสืบค้นทาง online การ

สั่งซื้อข้อมูล (ไมโครฟิล์ม) การใช้เครือข่ายนักวิชาการ นักศึกษาปริญญาโท-เอกในประเทศนั้นช่วยค้นและถ่ายเอกสาร และการอาศัยแหล่งข้อมูลเก่าหรือ “คลังข้อมูล” ดิจิทัล (Digital Collections) ของโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงริเริ่มและดำเนินการโครงการดังกล่าว เพื่อการรวบรวม จัดเก็บและเผยแพร่เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์จากหอจดหมายเหตุต่างประเทศอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2534-35จนถึงปัจจุบัน และด้วยการอาศัยวิธีการต่างๆ เหล่านี้ช่วยทำให้คณะค้นคว้า/วิจัยสามารถทำงานบรรลุตามเป้าหมายของการค้นอ่านเอกสารต่างประเทศที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการก่อตั้งอาเซียน บทบาทและอิทธิพลของสมาคมนี้บนเวทีโลกในช่วงต้นทศวรรษแรก 1967-1977 และต่อเนื่องต่อมา แม้อาจจะยังไม่สมบูรณ์มากนักก็ตาม

เท่าที่ทราบและติดตามการทำงานของคณะค้นคว้า/วิจัยนี้ พบว่าแต่ละท่านได้พยายามและใช้วิธีการต่างกันไปตามความถนัดของการสืบค้นในเชิงประยุกต์สมัย “New Normal” และพบว่ากลุ่มประเทศที่มีการระบาดของ Covid-19 อย่างหนักในปัจจุบันคือ อินเดียนั้น แต่ผู้รับผิดชอบในส่วนนี้กลับเป็นกลุ่มแรกๆ ที่ได้ข้อมูลและเขียนบทความเสร็จก่อน เนื่องจากใช้การสืบค้นทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการใช้ระบบนี้ในการค้นอ่านข้อมูลของเอกสารต่างประเทศ ยังช่วยให้ผู้รับผิดชอบด้านเอกสารของไต้หวันและสหรัฐอเมริกา (เอกสารลับของ CIA หรือชุด CIA Records Search Tool, CREST) เป็นกลุ่มแรกที่ทำงานและเขียนบทความแล้วเสร็จเช่นกัน

นอกเหนือจากระบบอิเล็กทรอนิกส์แล้ว คณะค้นคว้า/วิจัยยังมีการสั่งซื้อข้อมูล (ไมโครฟิล์ม) ในกรณีของเอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ออสเตรเลีย ส่วนการใช้เครือข่ายนักวิชาการ นักศึกษาปริญญาโท-เอกในประเทศนั้นช่วยค้นและถ่ายเอกสารให้คณะค้นคว้า/วิจัย เช่นในกรณีของเกาหลีใต้ จีนแดง ฝรั่งเศสและเวียดนาม ซึ่งสองวิธีการนี้อาจได้ข้อมูลช้ากว่าการสืบค้นทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็ได้ข้อมูลดีๆ กลับมาจำนวนมากพอควร โดยเฉพาะกรณีของหอจดหมายเหตุฯ ของฝรั่งเศส และที่สำคัญคือ แม้การค้นอ่านเอกสารในสองระบบนี้จะมาช้ากว่าการค้นอ่านจากระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่การดำเนินการก็ทันตามกำหนดสำหรับการจัดทำบทความและการนำเสนอบนเวทีสัมมนาทางวิชาการในวันที่ 20 กรกฎาคม 2564

สำหรับผู้เขียนได้ใช้วิธีการในส่วนหลังสุดที่กล่าวมา คือการอาศัยแหล่งข้อมูลเก่าหรือ “คลังข้อมูล” ดิจิทัล (Digital Collections) ของโครงการหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ ซึ่งมีเอกสารที่เก็บสะสมไว้มานานกว่า 3 ทศวรรษแล้ว และมีจำนวนมากกว่า 2 แสนแผ่นและส่วนมากเป็นเอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา (US National Archives, USNA หรือ National Archives & Records Administration, NARA) ซึ่งปัจจุบันทางผู้เชี่ยวชาญของห้องสมุด วช. ได้กรุณาช่วยจัดทำระบบใหม่ที่ทันสมัยและสามารถค้นได้อย่างสะดวก (ผู้สนใจสามารถค้นอ่านเอกสารทั้งหมดนี้ได้จาก “คลังข้อมูล” ดิจิทัล ของหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ http://archives.histdept.crma.ac.th/archival/public/)

ในจำนวนนี้มีเอกสารลับมาก ลับสูงสุด ลับที่สุด (Very secret, Top secret) ของสหรัฐอเมริกา (NARA) ซึ่งมาจากหลายหมวดใหญ่ในฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนและปัจจุบันเอกสารส่วนใหญ่ได้รับการเปิดเผย (declassified documents) ให้ประชาชนทั้งชาวอเมริกันและทั่วโลกสามารถเข้าถึงได้ ทั้งการอ่านจาก NARA และ

ทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ (online) เช่น RG 59, RG 84, RG 226 และ RG 457 รวมทั้งบางส่วนจากเอกสารลับของ CIA หรือเอกสารของชุด CIA Records Search Tool (CREST) ที่เก็บกลับมาจาก NARA เมื่อปี 2559

เอกสารของชุด CIA Records Search Tool (CREST) นี้ แต่เดิมเปิดเผยให้อ่านได้ทาง online เฉพาะที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) เท่านั้น แต่ปัจจุบันตั้งแต่ 2560 เป็นต้นมา ทางสหรัฐอเมริกาได้เปิดเผยแหล่งข้อมูลลับของ CIA หรือเอกสารของชุด CREST นี้ ซึ่งมีเอกสารที่ปลดความลับแล้วจำนวน 11 ล้านแผ่น ให้ชาวอเมริกันและคนทั่วโลกสามารถเข้าถึงได้ทาง online หรือในระบบอิเล็กทรอนิกส์

จึงเป็นเรื่องน่ายินดีต่อการดำเนินการของโครงการ “การวิจัยเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่จากหอจดหมายเหตุต่างประเทศ” โดยทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ที่จะสำรวจ รวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์เอกสารชุด CREST นี้ต่อไป ซึ่งส่วนหนึ่งได้ดำเนินการอยู่ในปี 2564 คือการพินิจท่าทีและปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาต่อการก่อตั้งสมาคมอาเซียน โดยผ่านเอกสารลับของ CIA ชุด CREST ซึ่งผู้รับผิดชอบในส่วนนี้คือ อาจารย์ 2 ท่านจาก กปศ.สกศ.รร.จปร.

เพื่อมิให้ซ้ำมุมมองจากฝ่ายความมั่นคงในชุด CREST นี้ ที่อาจารย์ของกองวิชาฯ ได้ค้นอ่านและนำเสนอ และ/หรือเพื่อให้มีความรอบด้านยิ่งขึ้นจากฝ่ายความมั่นคง ในบทความนี้ได้นำเสนอจากมุมมองของฝ่ายการเมืองกระทรวงการต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา โดยผู้เขียนได้เน้นเฉพาะส่วนที่ได้ค้นอ่านจากเอกสารของ NARA ในส่วนของ RG 59 และ RG 84 ซึ่งผู้เขียนเคยไปค้นอ่านหลายครั้งในปี 2538, 2556 และ 2559 และอาจเสริมด้วยข้อมูลใหม่บางส่วนจาก NARA ในปี 2563-64 จากการช่วยสืบค้นของมิตรสหาย ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.

เอกสารของชุด RG 59 เป็นชุดข้อมูลรายงานของกระทรวงการต่างประเทศ (General Records of Department of State) และมีข้อมูลเด่นๆ ที่เกี่ยวกับไทยและเพื่อนบ้านในอาเซียน โดยเฉพาะประเด็นต่างๆ ที่อยู่ในช่วงหลังสงครามโลกฯ หรือช่วงสมัยสงครามเย็น เช่น สงครามเกาหลี อาเซียน สงครามเวียดนาม และอาจเลยไปถึงยุคหลังสงครามเย็น และสงครามการค้า

ในชุด RG 59 นี้ ข้อมูลของไทยนอกจากในเอกสารชุดของไทยโดยเฉพาะแล้ว ยังมีข้อมูลสำคัญของไทยกระจายไปตามเอกสารชุดเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งเอกสารในชุดของยุโรป สหภาพโซเวียต และชุดเอเชียตะวันออกอีกด้วย ตัวอย่างเช่น RG 59 Entry 5416 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975

เอกสารของ RG 59 ชุดนี้ นอกจากมีข้อมูลด้าน SEATO และ ASEAN แล้ว ยังมีข้อมูลระดับลึกของการเมืองไทยอีกจำนวนมาก ที่สหรัฐอเมริการายงานและส่งผ่านไปจากสถานทูตของตนในพม่าด้วย เช่น ใน Box 12 (Lot File 76D26) “Soc 8 Thai Helicopter Incident B-1973” และใน Box 14 (Lot File 76D26) มีหลายเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลาคม 2516 อาทิ “Pol 15-5 Overthrow of ThanomGovt Reporting cables (October 1973) T-1973”, “Pol 15-5 Constitution T-1973”, “Pol 15-5 Overthrow of ThanomGovt (FBIS) T-1973”, และ “Pol 15-5 Overthrow of ThanomGovt (SitReps to Sec) T-1973”

การค้นอ่านข้อมูลของไทยและ ASEAN จึงมีอยู่แทบทุกกล่องใน RG 59 และ RG 84 เพราะนอกจาก RG 59 ยังมีอีกส่วนหนึ่งคือ เอกสารของชุด RG 84 (Records of the Foreign Service Posts of the Department

of State) เป็นชุดเอกสารจากการรายงานของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศต่างๆ ทั่วโลก ข้อมูลในชุด RG 84 นี้จึงมีบางส่วนที่ซ้ำกับหมวดของ RG 59 โดยเฉพาะนโยบายหลักๆ ทางการเมือง การทหาร เช่น องค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ. หรือ ซีโต้) (Southeast Asia Treaty Organization–SEATO) (1955-1977/2498-2520) และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ “อาเซียน” (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN)

อย่างไรก็ตาม ยังมีเอกสารอีกจำนวนมากเช่นกันในชุด RG 84 ที่ต่างไปจากชุด RG 59 ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับสหภาพโซเวียต จีนแดง ยุโรปตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และแฟ้มเกี่ยวกับประเทศไทย ที่จริงแล้ว RG 84 ชุดเกี่ยวกับไทยโดยเฉพาะนี้มีเอกสารจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ใหญ่ (Entry) มากกว่า 135 Entry และแต่ละ Entry ก็มีเอกสารจัดเก็บเป็นหลายพันหลายหมื่นกล่อง เท่าที่ผู้เขียนเคยไปค้นอ่านมาแล้ว จึงเลือกอ่านบาง Entry ที่คิดว่าน่าจะมีข้อมูลที่ต้องการ และได้เลือกอ่านจำนวน 7 Entry และเคยค้นอ่านเพียง 487 กล่อง

ในจำนวน 487กล่องที่เคยค้นอ่านในปี 2556 และ 2559 มีข้อมูลเกี่ยวกับ SEATO, ASA, ASEAN, SEAMES, The Mekong Committee จำนวนมากกว่า 50 กล่อง เช่น RG 84 ชุดไทย ที่ได้เลือกอ่านจำนวน 7 Entry จากชุด Thailand, U.S. Embassy, Bangkok; General Records, 1963-1979, ชุด Thailand, U.S. Embassy, Bangkok; Top Secret General Records, 1960-1978 และ RG 84 Records of the Foreign Service Posts of the Department of State, Thailand, U.S. Consulate, Legation and Embassy, Bangkok; General Records, 1945-1963 ที่ผู้เขียนได้เคยเลือกค้นอ่านช่วงทศวรรษ 1950-1970 เป็นหลัก

แต่เท่าที่ได้อ่านซ้ำและลงในรายละเอียดของแต่ละแฟ้ม โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวกับ SEATO, ASA และ ASEAN ใน RG 84 ยังคงเป็นเอกสารคล้ายกันหรือฉบับสำเนาที่มีอยู่ใน RG 59 ดังเช่น มีแฟ้มรายงานของ SEATO “310SEATO Gen 1960” Box 115 (1959-1961) ซึ่งแฟ้มรายงานของ SEATO นี้มีอยู่ในแทบทุกประเทศของกลุ่มอาเซียน

ข้อมูล SEATO, ASEAN มีอยู่ในทุกประเทศของภูมิภาคนี้ ตัวอย่างเช่น RG 59 ชุด Laos Files, 1962-1977; Office of Southeast Asian Affairs Thailand Files, 1964-1979; Office of the Country Director for Burma, Records Relating to Burma, 1967-1977; Office of the Country Director for Burma and Cambodia, Records Relating to Cambodia, 1964-1967; Office of the Country Director for Malaysia and Singapore, Records Relating to Malaysia and Singapore, 1963-1976; Office of the Country Director for the Philippines, Records Relating to the Philippines, 1964-1969; General Records Relating to Thailand, 1964-69; Office of the Country Director for Indonesia, Records Relating to Indonesia, 1966-77 และ Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1979

ที่สำคัญคือ ในแฟ้มรายงานของ SEATO นี้ซึ่งมีรายงานประจำปีและออกทุกปี และในแต่ละปีนั้นมีข้อมูลดีๆ เกี่ยวกับ ASA (the Association of Southeast Asia) และ ASEAN รวมทั้งองค์การอื่นๆ ในระดับภูมิภาคเอเชียเสมอ เช่น the Asian and Pacific Council, Asian Development Bank, SEAMES, และ The Mekong Committee จึงขอเน้นเฉพาะข้อมูลจากส่วนของ RG 59 เป็นหลักในการพินิจท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่ออาเซียน

กล่าวสรุปคือ ASEAN จากมุมมองของเอกสารลับ-ลับสุดยอด จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) ในบทความนี้จะได้เน้นในส่วนของ RG 59 เป็นหลัก โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษแรก 1967-1977 แต่การค้นอ่านเอกสารได้ครอบคลุมสองทศวรรษช่วง 1960s-1970s และการนำเสนอนี้มิได้ต้องการหาข้อสรุป หากต้องการเปิดประเด็นเรื่อง 54 ปี ไทยกับการก่อตั้ง “อาเซียน” จากมุมมองเอกสารลับ-ลับสุดยอด หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) เพื่อการเรียนรู้อย่างรอบด้านและการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไป

NARA: ระบบการจัดเก็บเอกสารและให้บริการ

ระบบการจัดเก็บและให้บริการเอกสารของ NARA โดยหลักใหญ่แล้ว ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหรือ 2 ฝ่ายใหญ่ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ ฝ่ายพลเรือน (Civilian) และฝ่ายทหาร (Military) และมีผู้เชี่ยวชาญหรือนักจดหมายเหตุประจำในแต่ละฝ่าย ที่จะคอยให้ความช่วยเหลือและแนะนำเอกสาร รวมทั้งการค้นคว้าเอกสารต่างๆ ให้แก่นักวิจัยและประชาชนทั่วไป ทั้งชาวอเมริกันและคนทั่วโลกทุกท่านอย่างเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม การจัดแบ่งเอกสารเป็นสองฝ่ายนี้เป็นการแบ่งเอกสารตามระบบราชการเท่านั้น เนื่องจากเอกสารชุด RG 59 อยู่ในฝ่ายพลเรือน แต่มีข้อมูลด้านการทหารและ/หรือการสงครามมากมายเช่นกัน เพราะในเอกสารของ NARA เท่าที่อ่านมาแล้วส่วนมากเป็นเรื่องของฝ่ายพลเรือนก็จริง (เช่น ชุด RG 59 หรือ ชุด RG 84) แต่กลับมีเรื่องทหารเรื่องความมั่นคงเต็มไปหมดเช่นกัน และในทางกลับกันเอกสารของฝ่ายทหาร (เช่น ชุด RG 226 และ RG 457) รวมถึงฝ่ายข่าวกรองความมั่นคง เช่น ชุด CREST นั้นก็มีเรื่องของฝ่ายพลเรือนมากเหมือนกัน

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า การค้นอ่านเอกสารของ NARA ไม่ว่า RG ชุดใดก็ตาม จะช่วยทำให้เราได้พบข้อมูลที่หลากหลาย นอกจากมุมมองหรือท่าที ตัวนโยบายและแผนงาน โครงการต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกามีต่อไทยและชาติอื่นๆ ทั่วโลกแล้ว ยังจะพบข้อมูลด้านต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งการเมือง การทหาร ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงการข่าวต่างๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์อื่นๆ แผนที่และภาพถ่ายต่างๆ ฯลฯ พิจารณาในแง่นี้เราคงจะละเว้นสหรัฐอเมริกาในทางหนึ่งทางใดไม่ได้อย่างเด็ดขาด เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังคงเป็นแหล่งความรู้ และฐานข้อมูลที่ใหญ่ที่สุดที่เราสามารถจะเข้าถึงได้มากกว่าชาติอื่นๆ

เรื่องนี้เป็นความจริงที่ว่า ประชาชนทั่วโลกสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของ NARA ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ที่สำคัญยิ่งก็คือ ข้อมูลของ NARA มีความสำคัญกับคนทั่วโลก ไม่ยกเว้นประเทศเล็กๆ เช่น ไทย แม้การค้นคว้าเอกสารของ NARA อาจจะตอบโจทย์ไม่ได้ทุกด้าน แต่ก็ถือเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หากเราต้องการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่อย่างรอบด้าน เพราะสหรัฐอเมริกามีแหล่งข้อมูลจากทั่วโลก และยังคงเป็นชาติที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อไทยอย่างมาก โดยเฉพาะนับตั้งแต่ในช่วงระหว่างและหลังสงครามโลกฯ เป็นต้นมา

ด้วยเหตุนี้ ข้อมูลจำนวนมากของประวัติศาสตร์ไทย จึงอยู่ที่นั่น (NARA) และรอคอยเราอยู่ด้วยความยินดีอย่างยิ่ง และเข้าใจว่าเอกสารของไทยก็น่าจะดีใจไม่น้อยหากได้พบปะกับคนไทยด้วยกันเอง ทั้งนี้เพราะคงไม่มีนักวิจัยชาติใดจะเข้าใจเข้าถึงเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยใน NARA ได้ดีเท่ากับคนไทย นักวิจัยไทย

ดังตัวอย่างเช่น เรื่องการก่อตั้งสมาคม “อาเซียน” โดยเฉพาะเอกสารชุด RG 59 ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ คงไม่มีใครจะเข้าใจเข้าถึง “เนื้อใน” ของข้อมูล หรือความในใจของผู้นำไทยและอาเซียนในเอกสารต่างๆ นั้นได้ดีกว่า

คนไทยหรือชาวอาเซียน และจะได้เน้นให้เห็นว่า ในเอกสารชุดนี้มีข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเด่นอะไรบ้าง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ 54 ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษแรก 1967-1977 และในตอนท้ายจะได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักฐานของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ในฐานะแหล่งเรียนรู้ บทเรียนจากอดีต และเครื่องมือในการแสวงหาร่องรอยศึกษาวิจัยต่อไป ทั้งในแนวกว้างและเชิงลึกเท่าที่ผู้เขียนพอจะทำได้

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเข้าสู่การค้นอ่านเอกสารของ NARA และเพื่อให้การค้นอ่านเอกสารชุด RG 59 เป็นไปอย่างตรงเป้าหมายและเข้ากับประเด็นของบทความและการจัดสัมมนาครั้งนี้ให้ได้มากที่สุด จึงขอเริ่มจากข้อมูล ความเป็นมาจากฝ่ายไทยก่อน ทำนองคล้ายพินิจเบื้องหน้าเบื้องหลังของเรื่องนี้ก่อน เพื่อที่จะได้ทราบว่าในการก่อตั้งสมาคม “อาเซียน” นั้น ไทยเรามีความคิดอ่านเรื่องนี้อย่างไร ทำไม หรือมีความคิดจากไหน บริบทแวดล้อมในขณะนั้นเกิดปัญหาอะไรขึ้น และที่สำคัญคือ บทบาทและท่าทีของสหรัฐอเมริกามีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องนี้หรือไม่ อย่างไร และทำไมสหรัฐอเมริกาจึงกลายเป็นตัวแปรสำคัญของเรื่องนี้

ในเบื้องต้นจากเอกสารของ NARA ที่พบเห็นแสดงให้เห็นว่า เรื่องก่อตั้งสมาคม “อาเซียน” นี้มีปัญหาเบื้องหน้าที่มักได้รับการกล่าวถึงเสมอคือ ความอ่อนแอของ SEATO หรือความไม่เชื่อมั่นในแนวทางของสหรัฐอเมริกาในการสร้างความมั่นคงจากภัยคอมมิวนิสต์ แต่ลึกลงไปแล้วที่มาของแนวคิดนี้ น่าจะมาจากปัญหากับทางสหรัฐอเมริกามากกว่าภัยจากค่ายโลกคอมมิวนิสต์ คือความต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา หรือระบบ 2 ขั้วอำนาจมากกว่าก็ได้ คือมาจากทั้งปัญหากับทางสหรัฐอเมริกาและภัยจากคอมมิวนิสต์ผสมผสานกัน รวมทั้งความต้องการเป็นอิสระในการกำหนดทางการเมืองระดับภูมิภาคและระดับโลก และการแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับฝ่ายต่างๆ ที่มีระบบการเมืองต่างกัน ด้วยการเกาะกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งจาก ASA ไปสู่ ASEAN เพื่อสร้างอำนาจการเจรจาต่อรองบนเวทีโลกนั่นเอง

การก่อตั้งสมาคม “อาเซียน”: ความเป็นมาจากฝ่ายไทย

การพินิจความเป็นมาของการก่อตั้งสมาคม “อาเซียน” นี้ แม้จะอาศัยฝ่ายไทยเป็นหลัก แต่ความคิดและข้อเสนอของไทยน่าจะอยู่ในกระแสเดียวกันกับความคิดอ่าน ความต้องการของชาติอื่นๆ ที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนด้วย คือ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์และอินโดนีเซีย และในการพิจารณานี้ได้อาศัยเรื่องเล่ามาจากผู้มากด้วยประสบการณ์ในขณะนั้นท่านหนึ่งคือ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ (Col. Dr.Thanat Khoman) อดีตรองนายกรัฐมนตรี (2523-2526) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (2502-2514) และอดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา (2500-2502) เป็นหลักในการนำร่องของการพิจารณานี้และการค้นอ่านเอกสารของสหรัฐอเมริกาต่อไป เพราะท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) พร้อมทั้งยังมีเรื่องเล่าที่น่าสนใจยิ่งอีกด้วย

พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้บรรยายเรื่องนี้อย่างน่าสนใจในหัวข้อ “ริเริ่มก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN)” ในปี 2530 ตอนครบรอบ 20 ปีของการก่อตั้งสมาคมอาเซียน ซึ่งหลังจากนั้นมีการถอดความเป็นรูปของบทความรวบรวมอยู่ในหนังสือ **นโยบายต่างประเทศไทยบนทางแพร่ง** (2533) ที่มี รศ. ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ บรรณาธิการ ต่อมาทางคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้นำบทความนี้มาพิมพ์อีก

ครั้งเป็นหนังสือที่ระลึก เนื่องในวาระคล้ายวันสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2559 โดยใช้ชื่อเดิม **ริเริ่มก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN)** ผศ.ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญบรรณาธิการ (2559)

เนื้อหาตามบทความนี้ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้เน้นให้เห็นว่า เหตุผลหรือที่มาของความคิดในการก่อตั้งสมาคมอาเซียนนั้น ส่วนสำคัญประการหนึ่งก็คือ “ความอ่อนแอของ ส.ป.อ. (ซีโต้)” ดังความตอนหนึ่งว่า “...เราทราบกันว่าซีโต้หรือที่ไทยเรียกว่า ส.ป.อ. ถูกขนานนามว่าเป็น เสือกระดาษ คือ ไม่มีความหมาย ไม่มีประสิทธิภาพ หรือสมรรถภาพ และโดยเฉพาะไม่เป็นที่ยำเกรงต่อคอมมิวนิสต์” และอีกตอนหนึ่งว่า “...ที่เล่ามาให้ฟังก็เพื่อให้เข้าใจว่า การก่อตั้งสมาคมอาเซียน (ASEAN) นั้น เป็นเรื่องความจำเป็นสำหรับความอยู่รอดของประเทศชาติ อีกประการหนึ่งคือ ความอ่อนแอของ ส.ป.อ. (ซีโต้)”

ร่องรอยจากเรื่องเล่านี้แสดงนัยชัดเจนว่า ความคิดในการก่อตั้งอาเซียนนั้น น่าจะมาจากเรื่องความจำเป็นสำหรับความอยู่รอดของประเทศชาติ และความอ่อนแอของ ส.ป.อ. (ซีโต้) ซึ่งทั้งสองประการนี้ก็คือ ภัยจากคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นนั่นเอง แต่ภัยจากคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่จำเป็นหรือผลักดันให้เกิดความคิดในการก่อตั้งอาเซียน อาจมิได้อยู่ในความคิดของสหรัฐอเมริกาก็ได้ หากพินิจพิเคราะห์จากข้อมูลในเอกสารลับของ NARA เพราะสหรัฐอเมริกาเน้นแต่ SEATO และถือว่าพอเพียงแล้วในการรับมือกับการคุกคามนั้น

ที่สำคัญยิ่งก็คือ หากพิจารณาจากข้อมูลในเอกสารลับของ NARA กลับพบว่าความคิดในการก่อตั้งสมาคมอาเซียนนั้น กลับมาจากท่าทีที่ไทยและกลุ่มอาเซียนที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับค่ายโลกเสรี แต่กลับไม่พอใจบทบาทและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในการกำหนดข้อบังคับต่างๆ ให้กับประเทศเล็กๆ เช่น ไทย จึงเป็นไปได้ว่ารากฐานทางความคิดที่ลึกกว่าภัยคอมมิวนิสต์นั้น นั่นก็คือ ความต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกานั่นเอง และ/หรือจากระบบ 2 ขั้ว 2 ค่ายมหาอำนาจในขณะนั้น ในขณะเดียวกัน ASEAN ต้องการแสวงหาสันติภาพหรือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับกลุ่มประเทศต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกที่มีระบบการเมืองต่างกันเป็นสำคัญ

ข้อพิจารณาในเรื่องนี้ โดยเฉพาะความต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกานั้น แน่นอนว่าการบอกเล่าของพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ก็คงไม่สามารถกล่าวถึงหรือบอกตามตรงในขณะนั้นได้ แต่สิ่งที่ท่านพันเอก (พิเศษ) ผู้นี้พอแสดงออกได้บ้างในระยะหลัง คือการย้อนกลับไปแสดงตัวอย่างในอดีตของไทยที่ต้องเผชิญกับชาติมหาอำนาจเก่า โดยเฉพาะอังกฤษ โดยเล่าเป็นตัวอย่างคล้ายทำนองเปรียบเทียบหลายครั้ง ความว่า

> “...ภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคของประเทศเล็กๆ และส่วนมากเคยเป็นอาณานิคมของประเทศยุโรปและอเมริกา ยกเว้นประเทศไทย แต่ไทยก็ไม่ได้มีเอกราชที่สมบูรณ์ ไทยถูกกลั่นแกล้ง บีบบังคับต่างๆ เช่น การเก็บภาษีขาเข้า...แสดงให้เห็นว่าเราก็มิได้มีเอกราชโดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะไม่มีอธิปไตยในด้านภาษีอากร อีกอย่างหนึ่งไทยอยากสร้างทางรถไฟจากชายแดนทางใต้เมืองหลวง แต่ไทยไม่มีเงิน ก็ต้องไปกู้ประเทศอังกฤษ...อังกฤษว่าถ้าไทยต้องการเงินสร้างทางรถไฟ ไทยจะต้องทำทางรถไฟให้เหมือนกับทางรถไฟในมาลายา... แสดงว่าไทยแม้ไม่เป็นเมืองขึ้น แต่ไทยก็ไม่เป็นเอกราช เพราะถูกบังคับเรื่องศาลไทย...”

จุดสำคัญที่ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้หยิบยกเรื่องนี้มาพูดน่าจะมีความหมายซ่อนอยู่ในเรื่องทำไมไทยและเพื่อนบ้านต้องริเริ่มการจัดตั้งอาเซียน นั่นก็คือ ความต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา ค่ายโลกเสรี เพื่อสร้างองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคจากทุกประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปที่ท่านเล่าและสรุปประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ไว้ ความตอนหนึ่งน่าสนใจยิ่งว่า

> “ทั้งสามตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ทั้งๆ ที่ไทยไม่ใช่เมืองขึ้น แต่ประเทศไทยก็ไม่มีเอกราชสมบูรณ์ ย้อนกลับมาที่สภาพหรือสถานการณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศทางยุโรป ก็ยังมีความเคืองแค้นเกลียดชังประเทศเหล่านี้อยู่ จึงไม่ต้องการที่จะเข้าไปร่วมมือกับองค์การที่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดว่าชาวตะวันตก ซึ่งเคยเป็นนายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อน คอยบงการอยู่เบื้องหลัง คือ ประเทศเหล่านี้ไม่ต้องการที่จะไปร่วมในกลุ่มประเทศที่ใกล้ชิดหรืออยู่ภายใต้บังคับบงการของต่างชาติ ซึ่งชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดว่าไทยเป็นเช่นนั้น ซึ่งความจริงไทยไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะไทยไม่ต้องการอยู่ภายใต้บงการของฝรั่งแต่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คิดเช่นนั้น จะเป็นพม่า เขมร ก็ไม่ยอมเข้าร่วมในองค์การส่วนภูมิภาคที่ไทยเสนอ ทั้งที่ในใจก็เห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะมีการร่วมมือส่วนภูมิภาค...นี่ก็เป็นสถานการณ์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”

อันที่จริงแล้ว “ทั้งสามตัวอย่าง” ที่พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้กล่าวถึงนี้ เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4-5 ในสมัยที่ไทยเราต้องเผชิญกับการเข้ามีบทบาทและอิทธิพลของชาติมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะเริ่มจากอังกฤษ แต่เหตุการณ์คล้ายทำนองเดียวกันนี้ก็อาจเกิดขึ้นในความรู้สึกของผู้นำฝ่ายไทยได้เช่นกัน ในสมัยที่สหรัฐอเมริกาเข้ามีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2490-2520 ด้วยหลักใหญ่คือ การช่วยป้องกันภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และมีข้อกำหนดมีเงื่อนไขต่างๆ สำหรับไทยไม่น้อย โดยเฉพาะห้ามการติดต่อกับประเทศฝ่ายคอมมิวนิสต์ในแทบทุกด้าน รวมถึงการค้าขายการส่งสินค้าต่างๆ ที่ไทยเคยค้าขายกับจีนแดงและรัสเซีย ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้นำไทยก็มองออกว่า สหรัฐอเมริกาเน้นผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าประเทศเล็กๆ เช่น ไทย

เรื่องนี้พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้กล่าวถึงจุดหมายของการก่อตั้งสมาคมอาเซียนในบริบทช่วงนั้นได้อย่างดี ทั้งยังย้อนกลับไปในอดีตว่า ท่านได้รับความคิดนี้มาจากใคร ความตอนหนึ่งว่า

> “เราจะเห็นในโลกปัจจุบัน ทั้งๆ ที่มีประเทศที่อ้างเป็นประชาธิปไตยหรือเคารพสิทธิมนุษยชนมาก แต่ในใจจริงของประเทศต่างๆ นี้ โดยเฉพาะประเทศใหญ่ๆ ล้วนแล้วแต่มีความต้องการที่จะส่งเสริมแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติของตนเป็นใหญ่ ผลประโยชน์ของชาติอื่น เขาไม่สน และเขาพยายามที่จะเอารัดเอาเปรียบให้มาก โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ และในอนาคตที่จะถึง อาจจะเป็นระยะเวลาที่ลำบากมากสำหรับประเทศเล็กๆ โดยเฉพาะประเทศที่ไม่รวมกัน แต่เมื่อรวมกันแล้วอย่างน้อยก็ดีขึ้นกว่าเดิม ข้อคิดอันนี้ก็เป็นความจริง ตลอด 20 ปีที่ผ่านมาได้พิสูจน์แล้วว่า ความต้องการของเราที่จะรวมกันเพื่อให้เป็นกอบเป็นกำขึ้น ได้ประโยชน์ตามที่เรามุ่งหวังนี้เป็นจุดหมายที่แท้จริง ไม่ว่าใครจะเดาว่าอย่างไรก็ตาม
>
> ผู้บรรยายขอย้ำว่า วัตถุประสงค์ที่เราต้องการก็คือ เราต้องการจะให้ความแบ่งแยกกันในหมู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้หมดสิ้นไป และให้เป็นกอบเป็นกำขึ้นมา ข้อคิดอันนี้ผู้บรรยายได้มาจากหลายฝ่าย ฝ่ายที่สำคัญที่สุดคือ ท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นท่านแรกที่ได้ให้ความคิดเห็นว่า หลัง

สงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้น่าจะรวมตัวกัน ตอนนั้นท่านมุ่งไปทางอินโดจีน ซึ่งถ้าฝรั่งเศสถอนตัวออกไป ก็จะเกิดช่องว่าง (Vacuum) เพราะฉะนั้น ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเก่าแก่ ซึ่งไม่เคยตกเป็นทาสของใคร ก็น่าจะเป็นผู้ริเริ่มในการรวมประเทศต่างๆ ไม่ใช่รวมภายใต้การบงการของประเทศไทย แต่รวมในฐานะเป็น Partner เป็นผู้ที่มีประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียเท่าเทียมกัน"

แนวคิดเรื่องการรวมตัวของประเทศในภูมิภาคนี้ คือ "ไม่ใช่รวมภายใต้การบงการของประเทศไทย แต่รวมในฐานะเป็น Partner เป็นผู้ที่มีประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียเท่าเทียมกัน" น่าจะเป็นสิ่งที่ผู้นำไทยก็คงหวังจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาหรือชาติมหาอำนาจอื่นๆ เช่นกัน ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้ว แม้ประเทศเล็กๆ เช่น ไทย แต่ทุกประเทศล้วนต่างก็มีผลประโยชน์แห่งชาติที่ต้องรักษา และที่สำคัญยิ่งก็คือ ประเทศเล็กทั้งหลายต่างก็ต้องการเป็นอิสระ มีเอกราชในการบริหารจัดการบ้านเมืองของตนเองมากกว่าอยู่ภายใต้การบงการของชาติมหาอำนาจ ที่เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในฐานะมิตร

พินิจในแง่นี้ ความรู้สึกของพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ที่ได้บรรยายไว้ในปี 2530 ก็อาจสะท้อนมาจากส่วนลึกที่เผชิญกับปัญหาต่างๆ ภายใต้การบงการของสหรัฐอเมริกาอยู่ไม่น้อย จึงริเริ่มเรื่องการก่อตั้งสมาคมอาเซียนขึ้นมา และน่าจะเป็นจริงเช่นนั้น เนื่องจากมีข้อเท็จจริงรองรับอยู่มากมายจากเอกสารลับของ NARA ดังที่ผู้เขียนเคยไปค้นอ่านเอกสารชุด RG 59 และ RG 84 เพื่อทำความเข้าใจเข้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียต/รัสเซีย จากมุมมองของเอกสารสหรัฐอเมริกา และข้อมูลที่ค้นพบในครั้งนี้ (เมื่อปี 2559) มีนัยสำคัญที่น่าสนใจว่า แม้ในช่วงสงครามเย็นนั้นไทยกับรัสเซียเป็นศัตรูกัน เพราะด้วยการยึดอุดมการณ์ที่แตกต่างกันโดยพื้นฐานก็จริง แต่ความเป็นศัตรูหรือช่องว่างความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับได้รับการขยายอย่างมากจากฝ่ายสหรัฐอเมริกา คือปัญหาไทยกับรัสเซียส่วนหนึ่งมาจากนโยบายและการปฏิบัติการของสหรัฐอเมริกาเป็นตัวแปรสำคัญด้วย

เหตุที่กล่าวเช่นนี้ ก็เนื่องจากสหรัฐอเมริกามักแสดงบทบาทชี้นำและคอยกำกับฝ่ายไทยอยู่เสมอและแทบทุกด้านก็ว่าได้ เรื่องนี้มิใช่เพราะสหรัฐอเมริกาเห็นว่าภัยจากรัสเซียหรือคอมมิวนิสต์เป็นเรื่องใหญ่ หากเพราะสหรัฐอเมริกาต้องการผูกขาดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้า จึงกำหนดมาตรการกีดกันป้องกันต่างๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมขึ้นในหลายรูปแบบ ในทางหนึ่งที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอคือ การค้ากับรัสเซีย/ค่ายคอมมิวนิสต์ ในสมัยนั้น ทางสหรัฐอเมริกาได้กำหนดสินค้าต้องห้ามจำนวนมาก ซึ่งรายการสินค้าต้องห้ามนี้คือสินค้าหลักๆ ที่ไทยส่งออกมาแล้วทั้งสิ้น ที่สำคัญคือ ไทยต้องรายงานให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาทราบทุกเดือนเสมอว่าขายสินค้าอะไรกับค่ายโลกคอมมิวนิสต์ ซึ่งแน่นอนว่าภายใต้กระบวนการเช่นนี้ ผู้นำ/รัฐบาลไทยย่อมต้องเผชิญกับแรงกดดันจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาไม่น้อย ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นชาติเอกราช

เรื่องนี้ผู้นำไทยก็คงทราบดีและรับรู้อยู่เต็มอก เพราะประเทศที่สร้างแรงกดดันไทยนั้น แทนที่จะมาจากฝ่ายรัสเซีย/ค่ายคอมมิวนิสต์ กลับมาจากฝ่ายพันธมิตรในค่ายโลกเสรีด้วยกันเองเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสบ้างไทยจึงพยายามหลุดออกมาจากค่ายโลกเสรี ด้วยการจัดตั้งกลุ่มอิสระภายในภูมิภาค เช่น ASA, ASEAN และการเข้าหารัสเซียและจีนแดงมากขึ้นในเวลาต่อมา เมื่อสหรัฐอเมริกาและ SEATO ลดบทบาทและอิทธิพลในฐานะนายใหญ่ของไทยและหลายประเทศใน ASEAN ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา

นอกจากเรื่องอาเซียนและรัสเซียแล้ว ผู้นำไทยก็พยายามออกห่างจากค่ายเดิม ด้วยการเข้าหาจีนแดงเช่นกัน เนื่องจากจีนเป็นตลาดใหญ่มานานแล้ว ที่สำคัญคือ การคบหากับจีนย่อมเป็นหลักประกันเรื่องภัยคอมมิวนิสต์หรือการสร้างดุลอำนาจไปในตัวด้วย ดังนั้นเมื่อมีโอกาสไทยจึงหันไปปรับความสัมพันธ์กับจีนในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ซึ่งก็ถูกจับตามองจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาเช่นเดิม (ดู พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ "120 ปีไทย-รัสเซีย: การทบทวนองค์ความรู้สมัยสงครามเย็นตอนต้น จากมุมมองของนักการทูตและเอกสารลับ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา", **๑๒๐ ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซีย จากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกาและนักวิชาการไทย-รัสเซียศึกษา**, 2560)

อย่างไรก็ดี เรื่องที่ผู้นำฝ่ายไทยไม่พอใจท่าทีของสหรัฐอเมริกานี้ ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองกลับแสดงอาการและตอบสนองได้ชัดเจนกว่า โดยเฉพาะหากเป็นเรื่องในด้านการทหาร ความมั่นคง ดังความเช่น "...ทางสหรัฐเองเมื่อเห็นไทยโดยเฉพาะตัวผู้บรรยาย (พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์) ไม่มีความศรัทธาในซีโต้ ก็พยายามหาทางแก้ไขให้ซีโต้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้ปรึกษากับรัฐมนตรีต่างประทศ ดีนรัสค์ ซึ่งตกลงจะออกแถลงการณ์ร่วม... ในที่สุดก็ออกแถลงการณ์ร่วมซึ่งมีค่าเท่าๆ กับเป็นสนธิสัญญาชนิดหนึ่ง" และมีน้ำหนักกว่าซีโต้ "...แถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐมนตรีดีนรัสค์ กับผู้บรรยาย (หมายถึง พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์) อย่างน้อยก็มีประโยชน์มากกว่าสัญญาซีโต้..." (แถลงการณ์ร่วมนี้เกิดขึ้นในปี 2505)

แต่หากเป็นเรื่องการเมือง การเจรจาสันติภาพ ดูเหมือนว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกามิได้ใส่ใจมากนัก โดยเฉพาะการริเริ่มของ ASA และการจัดตั้ง ASEAN ดังจะเห็นได้ว่าฝ่ายความมั่นคง เช่น CIA กลับมิได้สนใจข้อเสนอของไทยในเรื่องการจัดตั้งอาเซียนและการดำเนินการในช่วงสิบปีแรกของอาเซียน อาจเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของการเมืองมากกว่า ในทางตรงข้ามข้อมูลของสหรัฐอเมริกาที่สนใจเรื่องอาเซียนมักมาจากฝ่ายการเมือง คือมาจากบรรดานักการทูตและกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งปรากฏในเอกสารชุด RG 59 และ RG 84

ที่สำคัญคือ ข้อมูลจากเอกสารลับของ NARA ในบริบทแวดล้อมใหญ่ของสงครามเย็นในขณะนั้น กลับยืนยันและมีข้อเท็จจริงอยู่มากที่แสดงให้เห็นทั้งในทางตรงและทางอ้อมว่า ฝ่ายไทยตั้งแต่ระดับผู้นำลงมาถึงระดับ ผู้ปฏิบัติการ รวมทั้งฝ่ายเอกชนพ่อค้านักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศ โดยเฉพาะการค้ากับค่ายโลกคอมมิวนิสต์ซึ่งมีมูลค่าไม่น้อย ต่างก็คงไม่พอใจนโยบาย ข้อกำหนดที่สหรัฐอเมริกาห้ามค้าหรือมีกฎระเบียบอย่างเข้มงวดในการค้ากับค่ายโลกคอมมิวนิสต์ แต่ฝ่ายไทยก็ไม่สามารถแสดงออกมาได้อย่างชัดเจนนัก

อย่างไรก็ตาม ผู้นำไทยมี "ความชาญฉลาด" และรู้จักใช้นโยบายในการ "หลอกล่อ" กับฝ่ายสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกับผู้นำไทยในอดีตที่ผ่านมา ดังเช่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทั้งฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงครามและฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ก็เคยดำเนินการมาในลักษณะเช่นนี้มาแล้ว ในการ "หลอกล่อ" กับฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายสัมพันธมิตร "อย่างชาญฉลาด" และนำพาประเทศอยู่รอดปลอดภัย

ในสมัยสงครามเย็น เมื่อต้องเผชิญกับภัยคุกคามของค่ายคอมมิวนิสต์และข้อกำหนดอย่างเข้มงวดของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ผู้นำไทยซึ่งมากด้วยประสบการณ์ในการบริหารจัดการกับการเมืองระดับโลก "อย่างชาญฉลาด" และช่องทางหนึ่งที่สะท้อนความไม่พอใจต่อฝ่ายสหรัฐอเมริกาและความต้องการเป็นอิสระนี้ "อย่างชาญฉลาด" ก็คือ การรู้จักใช้นโยบายในการ "หลอกล่อ" กับฝ่ายสหรัฐอเมริกา โดยการก่อตั้งสมาคมอาเซียนด้วยข้ออ้างภัยจาก

คอมมิวนิสต์ และการแสวงหาสันติภาพในกลุ่มชาติเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งยังต้องการแสวงหาหรือสร้างองค์การความร่วมมือภายในสมาชิกของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกันเอง มากกว่าในรูปแบบของซีโต้ (Southeast Asia Treaty Organization-SEATO)

หลักการหรือข้ออ้างนี้ ดูมีเหตุมีผลและฝ่ายไทยและสมาชิกของ ASA และ ASEAN ต่างใช้เรื่องนี้เป็นประเด็นพื้นฐานในการจัดตั้งองค์การความร่วมมือในภูมิภาค โดยยกกรณีของ SEATO เป็นตัวอย่างที่ไม่สามารถตอบสนองได้ดี เนื่องจากสมาชิกส่วนสำคัญของ SEATO มาจากชาติมหาอำนาจและประเทศนอกภูมิภาคมากกว่าประเทศของอาเซียน ดังจะเห็นได้ว่าซีโต้มีประเทศต่างๆ จากชาติมหาอำนาจคือ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ในขณะที่ในอาเซียนมีเพียงไทยกับฟิลิปปินส์เท่านั้น (ในเอเชียยังมีปากีสถานซึ่งเป็นพันธมิตรที่แนบแน่นของสหรัฐอเมริกาอีกด้วย)

ร่องรอยของผู้นำไทยในการใช้ช่องทางนี้ ซึ่งก็คือการจัดตั้งองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาค ด้วยข้อกำหนดต้องการสมาชิกเฉพาะที่มาจากประเทศภายในภูมิภาคนี้เท่านั้น นอกจากสะท้อนความไม่พอใจต่อฝ่ายสหรัฐอเมริกาและความต้องการเป็นอิสระ “อย่างชาญฉลาด” แล้ว การใช้แนวทางนี้ของไทยยังแสดงให้เห็นการรู้จักใช้นโยบายในการ “หลอกล่อ” กับฝ่ายสหรัฐอเมริกาอีกด้วย ด้วยการก่อตั้งสมาคมอาเซียนจากข้ออ้างภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์และการแสวงหาสันติภาพกับฝ่ายต่างๆ ที่มีระบบการเมืองต่างๆ ตามที่กล่าวมานี้ และเราสามารถค้นหาตามหาร่องรอยนี้ได้จากเอกสารลับของ NARA สมัยนั้นได้อย่างกว้างขวาง ทั้งฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายการเมือง ซึ่งมีข้อมูลเด่นๆ เกี่ยวกับอาเซียนในมิตินี้ในช่วงทศวรรษแรก 2510-2520 จาก RG 59 อยู่ไม่น้อย

อันที่จริงแล้ว เรื่องนี้ผู้เขียนเคยไปค้นอ่านจาก NARA มาแล้วในหลายครั้งโดยเฉพาะครั้งล่าสุดในปี 2559 เมื่อตอนสืบค้น “120 ปี ไทย-รัสเซีย: การทบทวนองค์ความรู้สมัยสงครามเย็นตอนต้น จากมุมมองของนักการทูตและเอกสารลับ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา” จึงขอใช้ข้อมูลชุดเดิมนั้นและนำบางส่วนจากข้อมูลใหม่ในปี 2563-64 มาแสดงถึงท่าทีและปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทย ASA และ ASEAN โดยเฉพาะข้อมูลเด่นๆ จากฝ่ายการเมืองในชุด RG 59 ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม เพื่อการสร้างความรู้ ความเข้าใจเข้าถึงกำเนิดของสมาคมอาเซียนในบริบทที่กว้างและลงลึกได้เป็นอย่างดี

มุมมองของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการจัดตั้ง ASEAN ในปี 1967 ในเอกสาร RG 59 มีประเด็นเด่นสัมพันธ์กันอยู่สองด้าน ในด้านหนึ่งสหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญกับ SEATO เป็นหลัก แต่ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นชัดว่า ไทยและสมาชิกอีก 4 ชาติของ ASEAN ต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา และได้ปกปิดไว้อย่างดี คือมีการเคลื่อนไหวอย่างเงียบๆ ก่อนจะนำไปสู่การประกาศจัดตั้งอย่างเป็นทางการในวันที่ 8 สิงหาคม 1967 จึงทำให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาซึ่งแม้จะติดตามการเคลื่อนไหวของ ASA แต่ก็ไม่ทราบการข่าวเชิงลึกของ ASA ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่การประกาศจัดตั้งเป็น ASEAN และประเด็นเด่นทั้งสองด้านนี้จะเป็นแกนหลักของการนำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทย-อาเซียนกับสหรัฐอเมริกาในการก่อตั้งและบทบาทช่วงแรกของ ASEAN ซึ่งนอกจากต้องเผชิญกับอุปสรรคจากสหรัฐอเมริกา ยังไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายคอมมิวนิสต์และ NAM (อินเดีย) อีกด้วย

กำเนิด “อาเซียน” 2510: มุมมองจากเอกสาร RG 59

ภาพรวมจากการค้นอ่านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ASEAN ในชุด RG 59 นั้น ในเบื้องต้นผู้เขียนยังไม่พบว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกาแสดงท่าทีหรือปฏิกิริยาต่อการก่อตั้งสมาคมอาเซียนโดยตรงและ/หรือโดยเฉพาะในเรื่องนี้อย่างจริงจัง แม้ว่าในเอกสารของชุด RG 59 หลาย Entry มีหัวข้อเรื่องอาเซียนโดยตรง เช่น “General ASEAN 1967” แต่กลับไม่มีข้อมูลในเชิงท่าทีหรือปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาต่อการก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 ในทางใดทางหนึ่งอย่างชัดเจนนัก อาจเพราะสหรัฐอเมริกามิได้สนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ หรืออาจเพราะผู้เขียนยังค้นอ่านไม่พบก็ได้ เนื่องจากเอกสารชุด RG 59 มีขนาดใหญ่และมีเอกสารมากมาย และผู้เขียนยังคงค้นอ่านไม่ได้มากนักและน่าจะไม่ถึง 0.0001% ของ RG 59

ภาพรวมของเอกสารชุดนี้ RG 59 (General Records of Department of State) คือภารกิจอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการของกระทรวงการต่างประเทศ ดังนั้นจำนวนเอกสารจึงมีมากมายและหลากหลาย ครอบคลุมข้อมูลในวงกว้างหรือแทบทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ เพราะเพียงดูจากแฟ้มบัญชีรายการเอกสารในฝ่ายพลเรือนแล้ว ชุด RG 59 ก็น่าจะกินพื้นที่ 1 ใน 10 ของบัญชีเอกสารทั้งหมดในฝ่ายนี้ และมีประเทศต่างๆ ทั่วโลกในหมวด RG 59 มีเอกสาร 3 ชุดใหญ่ที่เกี่ยวกับไทยมาก โดยเฉพาะในช่วงสงครามเกาหลี สมัยสงครามเย็น SEATO และ ASEAN คือ ชุดยุโรป/รัสเซีย (USSR) เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีเอกสารเกี่ยวกับไทยโดยตรง เช่น ชุด Political & Defense, 1960s-1970s เรื่อง Pol Thai แต่เท่าที่ได้ค้นอ่านเอกสารหลักๆ ก็มีส่วนซ้ำกับชุดอื่นๆ ที่กล่าวมา โดยเฉพาะซ้ำกับชุดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ภัยการขยายตัวของสงครามเวียดนาม ลาว เกี่ยวกับ SEATO และ ASEAN บทบาทและอิทธิพลของพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (2502-2514/1959-1971) และภายหลังจากไม่มีตำแหน่งรัฐมนตรีดังกล่าวแล้ว ชื่อของท่านพันเอก (พิเศษ) นี้ (Thanat Khoman) ก็ยังคงอยู่ในเอกสารของ NARA เสมอ ทั้งใน RG 59 และ RG 84 ในฐานะผู้นำเสนอข้อคิดเห็นด้านการต่างประเทศ และการวิพากษ์ท่าทีและนโยบายของสหรัฐอเมริกาอย่างจริงจัง

ชุด RG 59 ซึ่งเป็นเอกสารชุดที่ใหญ่มากๆ โดยแบ่งตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ของไทยเราซึ่งเป็นประเทศเล็ก จึงถูกจัดอยู่ในกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีบัญชีรายการเอกสารหนาประมาณ 1 แฟ้มใหญ่ ในแฟ้มนี้มีเอกสารครอบคลุมทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีข้อมูลมากสมัยสงครามเย็น ปีของเอกสารที่มีการเปิดเผยในช่วงที่ผู้เขียนไปอ่านครั้งล่าสุด (2556 และ 2559) คือ ปี 1963-1975 และบางส่วนมีผู้ช่วยค้นอ่านในปี 2563-64 จนถึงเอกสารในช่วงปี 1976-1979 เช่น Entry 5416 (Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975, 1976-1979 และชุด Central Foreign Policy File, 1960-1979 และข้อมูลที่เกี่ยวกับไทยจะจบช่วงเด่นๆ คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แต่ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับเวียดนามถึงปี 1975

ลักษณะข้อมูลของ RG 59 ครอบคลุมทั้งด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง เศรษฐกิจ การค้า สังคมและวัฒนธรรม คือมีข้อมูลแทบทุกด้านของกิจกรรมมนุษย์ก็ว่าได้ และควรต้องยกย่องว่าเจ้าหน้าที่หรือนักการทูตของอเมริกาในระดับต่างๆ เขาต่างได้รับการฝึกฝนและเก็บข้อมูลในประเทศต่างๆ อย่างละเอียดมาก ไม่ยกเว้นสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ นิสัยใจคอ อาหารการกิน บ้านเล็กบ้านน้อยของนักการเมืองในประเทศต่างๆ ไม่ยกเว้น

ประเทศไทย แต่ก็มีจุดเน้นแตกต่างกันไปในแต่ละหมวดย่อย (Entry) โดยผู้ค้นคว้าควรเริ่มจากการอ่าน Scope & Content ของแต่ละ Entry ก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีข้อมูลที่เราต้องการตามหัวข้อใหญ่

สำหรับประเทศไทยถูกจัดอยู่ในแฟ้มของกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในแฟ้มนี้มีประมาณ 32 หน่วย หรือ Entry และข้อมูลที่เกี่ยวกับไทยมีอยู่ในแทบทุก Entry นอกจากแฟ้มนี้แล้ว ข้อมูลของไทยที่มีเรื่องเกี่ยวกับสงครามเย็น สงครามเวียดนาม สงครามลาว SEATO และ ASEAN บทบาทและอิทธิพลของพันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ ยังมีในส่วนเอกสาร RG 59 ชุด Central Foreign Policy File, 1960-1979 ด้าน Political & Defense, Pol Thai และ RG 84 ชุดไทยที่กล่าวมาแล้วอีกจำนวนไม่น้อยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ผู้เขียนเคยค้นอ่านในปี 2556, 2559 และบางส่วนในปี 2563-64 สมัยสงครามเย็นช่วง 1950s-1970s ทั้งในชุดไทยกับเพื่อนบ้าน จากแฟ้มเอกสาร Southeast Asia จำนวน 62 กล่อง และ Central Foreign Policy File, 1960-1979, Political & Defense, Pol Thai จำนวน 37 กล่อง ก็พบว่าในจำนวน 99 กล่องนี้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจในเรื่อง 54 ปี การก่อตั้ง “อาเซียน” โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษแรก 1967-1977 มากพอควร ซึ่งได้คัดเลือกเอกสารเกี่ยวข้องโดยตรงมีจำนวน 1,827 แผ่น

ในจำนวน 1,827 แผ่นนี้ได้มาจากแฟ้มเอกสารไทยกับเพื่อนบ้านในชุด Southeast Asia และ Central Foreign Policy File, 1960-1979, Political & Defense, Pol Thai และในบางกรณีอาจยกตัวอย่างเอกสารในชุด RG 84 มาเสริมด้วย จึงได้ใช้เอกสารส่วนนี้ โดยเฉพาะชุด RG 59 เป็นการนำร่องไปก่อน ถ้าหากมีโอกาสไปค้นอ่านจาก NARA อีกในอนาคตอันใกล้ ก็น่าจะได้เอกสารมาเพิ่มเติมในเรื่องนี้และประเด็นอื่นๆ โดยเฉพาะช่วงภายหลังสมัยสงครามเย็นยุติลงในปี 1989-90 ทั้งจาก RG 59, RG 84 และ RG ชุดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ในการนำเสนอข้อมูลเรื่องกำเนิด “อาเซียน” 2510 จากท่าทีหรือปฏิกิริยาจากสหรัฐอเมริกา ที่สะท้อนผ่านจากมุมมองเอกสารลับ-ลับสุดยอด หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (NARA) นี้ จะเป็นการเสนอข้อสรุปในภาพรวมก่อนแล้วจึงจะแสดงให้เห็นข้อมูลในเรื่องนี้ในแต่ละประเด็นที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อมูลเอกสารที่จะนำมาเสนอในภาพรวมและส่วนขยายในแต่ละประเด็นนั้น นอกจากมีเอกสารเด่นๆ เอกสารสำคัญแล้ว ยังมีข้อมูลทั่วไปและอาจเป็นข้อมูลใหม่ๆ สำหรับผู้สนใจอีกด้วย (ดูเอกสารทั้งหมดนี้ได้จาก “คลังข้อมูล” ดิจิทัล ของหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ http://archives.histdept.crma.ac.th/archival/public/)

ภาพรวมจากการอ่านเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,827 แผ่นในชุด RG 59 นั้น ในเบื้องต้นผู้เขียนยังไม่พบว่า ฝ่ายสหรัฐอเมริกาแสดงท่าทีหรือปฏิกิริยาต่อการก่อตั้งสมาคมอาเซียนโดยตรงและ/หรือโดยเฉพาะในเรื่องนี้อย่างจริงจัง แม้ว่าในเอกสารของชุด RG 59 หลาย Entry มีหัวข้อเรื่องอาเซียนโดยตรง เช่น “General ASEAN 1967” แต่กลับไม่มีข้อมูลในเชิงท่าทีหรือปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาต่อการก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 ในทางใดทางหนึ่งอย่างชัดเจนนัก อาจเพราะสหรัฐอเมริกามิได้สนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ หรืออาจเพราะผู้เขียนยังค้นอ่านไม่พบก็ได้

ที่จริงมีตัวอย่างพอควร เช่น เอกสารใน RG 59 Entry 5416 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 4 มีแฟ้ม ECIN 1 เอกสารเรื่อง “General ASEAN 1967” แต่ก็ไม่พบข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้ในกล่องถัดมาคือ Box 5 ก็มีเอกสารหลายแฟ้มที่มีหัวข้อน่าสนใจ เช่น “Pol 1-1

US-Thai Relations 1967" "Pol 7 Pote-Thanat Visit October 1967" "Pol 17 Thai Embassy 1967" ซึ่งในหัวข้อเรื่องนี้น่าจะมีข้อมูลเชิงการแสดงความเห็นต่างๆ ของฝ่ายสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการจัดตั้ง ASEAN ในเดือนสิงหาคม 1967 แต่กลับไม่มีข้อมูลที่กล่าวเช่นเดิม

ในอีกทางหนึ่งกลับพบว่าสหรัฐอเมริกามีเรื่อง SEATO มากมาย ทั้งนี้คงเพราะ SEATO ก็คือเครื่องมือที่สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญในภูมิภาคนี้มากกว่าองค์การอื่นใด ดังเช่น เอกสารใน Box 5 ข้างต้นนี้กลับมีข้อมูลจำนวนมากเกี่ยวกับ SEATO เช่น "Def.4-1 SEATO Council Meeting (12th) and 7-Nation Meeting April 1966" "Def.4-1 SEATO Council Mtg. (April)/Troup Contributions Conf. (April) 1967" "Def.4 SEATO General 1967" "Def.4-1a SEATO Documents-SEATO Council Mtg. 1967"

ข้อสรุปในเบื้องต้นคือ อาจเพราะด้วยสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญทาง SEATO มากกว่า ASEAN จึงทำให้เรื่องเกี่ยวกับอาเซียนจากมุมมองของสหรัฐอเมริกาโดยตรงยังคงไม่พบใน RG 59 ชุดไทยและ RG 84 เช่นกัน โดยเฉพาะท่าทีหรือปฏิกิริยาต่อการก่อตั้งสมาคมอาเซียนในปี 1967 และเป็นไปได้ว่าสหรัฐอเมริกามิได้ให้ความสำคัญกับอาเซียนมากนัก ตั้งแต่ช่วงการก่อตั้งและรวมไปถึงบทบาทและอิทธิพลของอาเซียนในช่วงทศวรรษแรก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสหรัฐอเมริกายังคงเน้นด้านการทหารและความมั่นคง มากกว่าการสร้างองค์การความร่วมมือในภูมิภาคในด้านการเมือง ที่มีบทบาทในการเปิดเวทีเจรจาสันติภาพในปัญหาเวียดนามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์โดยตรง เนื่องจากสิ่งที่สหรัฐอเมริกาให้ความสนใจสำคัญลำดับแรกคือ SEATO มากกว่า ASEAN นั่นเอง

ที่จริงก่อนการจัดตั้ง ASEAN ก็มี ASA, MAPHILINDO และอีกหลายองค์การในระดับภูมิภาค เช่น the Asian and Pacific Council (ASPAC), Asian Development Bank, the Mekong Committee of ECAFE (Mekong Committee) และ the Southeast Asian Ministers of Education Secretariat (SEAMES) แต่องค์การทั้งหมดนี้มีสมาชิกส่วนใหญ่มาจากประเทศค่ายโลกเสรี (ยกเว้น Mekong Committee) และองค์การเหล่านี้มักมุ่งทางเศรษฐกิจ-สังคม มิได้มีบทบาทด้านการเมืองหรือการเจรจาทางสันติภาพกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ (ยกเว้นการริเริ่มของ ASA และต่อมาในรูปของ ASEAN) และทั้งหมดนี้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของ SEATO และ/หรือเป็นส่วนหนึ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งควบคู่ไปกับ SEATO เท่านั้น

ข้อพินิจดังนี้จะเห็นได้ว่า SEATO มีกิจกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรมจำนวนไม่น้อย ตัวอย่างเช่น จะเห็นได้ว่าในการประชุมของ SEATO ก็ถือว่า "SEATO also has made its contribution to the economic and social welfare of the region." (SEATO Council Meeting Washington April 18-20, 1967 Background Paper "Regional Cooperation--Economic Aspects)

ในความจริงแล้ว SEATO มีกิจกรรมความร่วมมือในแขนงต่างๆ จำนวนมาก ดังจะเห็นได้จาก "SEATO's Economic and Social Projects" ในปี 1967 ซึ่งมีถึง 10 โครงการด้วยกัน "There are ten SEATO economic and social projects currently in operation, some multilateral, others bilateral with the SEATO label." (SEATO Council Meeting Washington April 18-20, 1967 Background Paper "SEATO's Economic and Social Projects" April 15, 1967)

นอกจากนี้ SEATO ยังมีกิจกรรมความร่วมมือทางวัฒนธรรมอีกไม่น้อยเช่นกัน ดังเช่น “SEATO Youth Seminar” และ “Cultural Program” และทุกกิจกรรมนี้มีรายงานในแต่ละปีไปในทางได้ผลก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น “The SEATO Cultural Program, which dates from 1957, continues to be a useful means of fostering cooperation in the Treaty Area. The program is well established.” (SEATO Council Meeting Washington April 18-20, 1967 Background Paper “SEATO Youth Seminar” April 15, 1967; “Cultural Program” April 16, 1967)

ที่สำคัญคือ ในทุกปีที่มีการประชุมสมาชิกของ SEATO นั้น ประเด็นเรื่องต่างๆ ขององค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคเหล่านี้ ได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งประกอบการพิจารณาในที่ประชุมของ SEATO เสมอ ดังนั้นฝ่ายสหรัฐอเมริกาจึงให้ความสนใจ ASEAN เพียงในบริบทเดียวกับองค์การหรือการร่วมมือในระดับภูมิภาค แม้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาจะเห็นว่า ไทยมีบทบาทที่สำคัญในความร่วมมือในระดับภูมิภาค เช่น ASA แต่การก่อตั้ง ASEAN และบทบาทของ ASEAN หลังจากนั้นก็ยังคงได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ SEATO อยู่เสมอ

ดังตัวอย่างเช่น เอกสารใน RG 59 Entry 5310 (General Records Relating to Thailand, 1964-66) จากแฟ้ม RUSK’s Dec. 1966 to FE and NATO Mtg. (Paris) Dec. 1966 เรื่อง “Secretary’s Asian Trip December, 1966” หัวข้อเรื่อง “Talking Points For TOASTS in Thailand” มีข้อมูลที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับไทยในการขับเคลื่อนความร่วมมือขององค์การในระดับภูมิภาคก็จริง แต่ดูเหมือนว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกายังไม่ทราบเรื่องจะมีการจัดตั้ง ASEAN ทั้งนี้อาจเพราะยังไม่มีการข่าวระดับลึกหรือยังไม่เห็นแนวโน้มที่ไทยและ ASA จะพัฒนาไปในรูปของ ASEAN ในช่วงปลายปี 1966 ก่อนที่ ASEAN จะถือกำเนิดขึ้นในปีต่อมา ดังความตอนหนึ่งในเอกสารชุดนี้

> “4. There is a new spirit of cooperation among the nations of free Asia, and Thailand can be proud of its leadership in giving reality to this movement. The Association of Southeast Asia, the Asian and Pacific Council, Asian Development Bank and the Mekong Committee of ECAFE and the Southeast Asian Ministers of Education Secretariat are a few examples of solid institutions that have emerged in recent time.”

ที่สำคัญคือ จากเอกสารของ NARA ทั้งชุด RG 59 และ RG 84 จะพบเห็นได้ว่าฝ่ายของผู้นำไทยและสมาชิกอีก 4 ชาติที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนเอง ก็ดูเหมือนไม่ต้องการให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาเกี่ยวข้องหรือทราบการเคลื่อนไหวก่อตั้งอาเซียนเลย เนื่องจากในช่วงต้นๆ ปี 1965-66 จนถึงการประกาศจัดตั้งอาเซียนในวันที่ 8 สิงหาคม 1967 นั้น ทั้งฝ่ายไทยและเพื่อนบ้านที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนมิได้มีการเสนอข่าวและ/หรือการหยั่งเสียงหยั่งท่าทีจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาเลยก็ว่าได้ (ยกเว้นผู้นำมาเลเซียได้กล่าวถึงการจัดตั้งองค์การใหม่เพื่อสืบต่อจาก ASA ในการประชุมของรัฐมนตรีเครือจักรภพ ปี 1966 กรุงลอนดอน แต่ก็มิได้ต้องการจะสื่อสารกับฝ่ายสหรัฐอเมริกา) ทั้งนี้คงเป็นเพราะความตั้งใจของฝ่ายไทยและสมาชิกที่ร่วมก่อตั้งต่างต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา จึงไม่ต้องการให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาเกี่ยวข้อง และเท่าที่ได้ค้นอ่านเจาะจงเอกสารในช่วงนี้ของฝ่ายสหรัฐอเมริกาทั้งในส่วนของชุด RG 59 และ RG 84 กลับไม่พบข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ในเอกสารของ NARA เช่นกัน

ดังจะเห็นได้ว่าเอกสารใน RG 59 และ RG 84 ในช่วง 1966-1967 ซึ่งฝ่ายไทยและกลุ่มอาเซียน 5 ชาติที่ริเริ่มและดำเนินการเพื่อประกาศจัดตั้งสมาคมอาเซียนในวันที่ 8 สิงหาคม 1967 นั้น ฝ่ายสหรัฐอเมริกาอาจติดตามข่าวการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะฝ่ายไทยคือ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สมาชิกของ ASA รวมทั้งผู้แทนจากอินโดนีเซียและสิงคโปร์ แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ดูเหมือนจะไม่ทราบเรื่องนี้อย่างชัดเจนนัก เนื่องจากข้อมูลในเอกสารของ RG 59 และ RG 84 ที่ปรากฏในช่วงดังกล่าวนี้ ฝ่ายสหรัฐอเมริกายังคงเน้นบทบาทไทยกับ ASA และอาจทราบเพียงแนวโน้มที่จะเกิดการพัฒนาจากองค์การเดิมคือ ASA ไปสู่องค์การที่มีสมาชิกมากขึ้น คือรวมเอาอินโดนีเซียและสิงคโปร์เข้าร่วมด้วยเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น การเฝ้าติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิดของสหรัฐอเมริกาในอินโดนีเซีย โดยเฉพาะในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากประธานาธิบดี ซูการ์โน เป็นสู่กลุ่มทหารบกหลังการรัฐประหารในปี 1965 ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ทราบเพียงว่ารัฐบาลใหม่ของอินโดนีเซียมีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนท่าทีบนเวทีระหว่างประเทศไปจากเดิม และหันมาใกล้ชิดกับกลุ่มประเทศตะวันตกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญคือ ฝ่ายสหรัฐอเมริกาทราบเพียงว่า ตัวแทนของรัฐบาลอินโดนีเซียก็อยู่ในระหว่างการเจรจากับสมาชิกอีก 4 ชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะร่วมมือกันในระดับภูมิภาค ความตอนหนึ่งว่า “Indonesian representatives joined in expression of interest in a loose-jointed grouping of Southeast Asian states to include initially Malaysia, the Philippines, Thailand, and Indonesia.”

ข้อความข้างต้นนี้ ปรากฏในเอกสารรายงานฉบับหนึ่งใน RG 59 Entry 5222 Office of the Country Director for Indonesia, Records Relating to Indonesia, 1963-1966, Box 2 แฟ้มชุด SEATO Council Meeting, Canberra, June 30-July 1, 1966 และแฟ้ม Political Affairs & Rel. “Pol 1.1 Contingency Planning Coordination 1966” ในเอกสารลับ “Indonesia” มีข้อมูลเกี่ยวกับอินโดนีเซียที่น่าสนใจในเรื่องนี้คือ “Present Situation-Foreign” ระบุไว้ความว่า

> “4. Although still limited by the continued presence of Sukarno, the new government has made very substantial changes in foreign policy. It has announced to its own people that it intends to re-join the United Nations and other international organizations at some time in the fairly near future. It has entered into a preliminary agreement seriously intended to end confrontation with Malaysia and Singapore. It has attempted to restore normal working relations with all western countries and with Japan, has started to close out its mischief-making presence in Africa, and has virtually broken relation with Communist China. In Bangkok last week, Indonesian representatives joined in expression of interest in a loose-jointed grouping of Southeast Asian states to include initially Malaysia, the Philippines, Thailand, and Indonesia.”

ความสำคัญของข้อมูลชุดนี้มีหลายส่วนที่เกี่ยวกับอินโดนีเซียหลังปี 1965 แต่ในส่วนท้ายในข้อความที่ว่า “ In Bangkok last week, Indonesian representatives joined in expression of interest in a loose-

jointed grouping of Southeast Asian states to include initially Malaysia, the Philippines, Thailand, and Indonesia." แสดงให้เห็นชัดเจนว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกามีการข่าวสืบทราบการเคลื่อนไหวของไทยและกลุ่มเพื่อนบ้านที่กำลังจะสร้างองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคอยู่บ้าง แต่ดูเหมือนสหรัฐอเมริกาก็มิได้รับเชิญเป็นผู้สังเกตการณ์ หรือเป็นที่ปรึกษาใดๆ และที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกาดูเหมือนไม่มีข่าวเชิงลึก เพราะไม่ทราบชัดเจนว่ากลุ่มสมาชิก 5 ประเทศนี้จะพัฒนาองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาคต่อไปในรูปแบบใด ซึ่งข้อเท็จจริงในเอกสารชุดนี้ก็สอดคล้องกับเอกสารชุดอื่นๆ ใน RG 59 อีกหลายแฟ้มด้วยกัน

ดังจะเห็นอีกตัวอย่างหนึ่งคือ ข้อมูลในเอกสาร RG 59 Entry 5416 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 5 มีแฟ้ม Def.4-1a Collective Defense Pacts & Alliances SEATO, 1967 Documents-SEATO Council Mtg. มีเอกสารเตรียมการประชุมของ SEATO (SEATO Council Meeting Washington, April 18-20, 1967 ลงวันที่ April 12, 1967 ในส่วนของประเทศไทย (Situation in Thailand) โดยเฉพาะด้านการต่างประเทศ มีข้อมูลระบุไว้ว่า

"Foreign Policy

In foreign affairs Thailand has been in the forefront of endeavors to achieve greater regional cooperation and harmony in Southeast Asia. With the sole exception of Cambodia, cordial relations are maintained with all of its contiguous neighbors. The Thai during the past year made positive contributions in resolving the Malaysian-Indonesian dispute, reviving the Association of Southeast Asia, founding the Asian and Pacific Council and in establishing various multilateral and economic and socio-cultural grouping, including the Asian Development Bank. Thailand was a principal at the October meeting in Manila and Foreign Minister Thanat has been a particularly eloquent and effective advocate of the Free World position in Vietnam."

ในเอกสารเตรียมการประชุมของ SEATO (SEATO Council Meeting Washington, April 18-20, 1967 ลงวันที่ April 12, 1967) นี้ ยังมีข้อมูลที่น่าสนใจอีกส่วนหนึ่งที่มีนัยสำคัญเช่นเดียวกับเอกสารชุด "Situation in Thailand" คือข้อมูลในชุด "Regional Cooperation--Economic Aspects" ที่ได้กล่าวถึง ASA ไว้ว่า "The Association of Southeast Asia (ASA) (Malaysia, the Philippines, Thailand), Asia's only sub-regional association, was established to promote cooperation on a broad range of economic and cultural matters. It has discussed a number of areas for cooperation including trade, transportation, agriculture, health and industry."

เอกสารทั้งในชุด "Situation in Thailand" และ "Regional Cooperation--Economic Aspects" ซึ่งเป็นเอกสารที่เตรียมสำหรับการประชุมของ SEATO ในเดือนเมษายน 1967 นั้น แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกายังไม่ทราบข่าวเชิงลึกในการเคลื่อนไหวของฝ่ายไทยและสมาชิก ASA ที่จะประกาศจัดตั้งสมาคมอาเซียนในเดือนสิงหาคม 1967 และที่ดูเหมือนว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกาอาจทราบการเคลื่อนไหวเรื่องนี้อยู่บ้าง แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะมีการ

เปลี่ยนแปลงไปจาก ASA หรือไม่ อย่างไร ดังความที่ปรากฏว่า “At the present time it is not certain whether an expanded ASA might come into being or whether ASA might continue as a sub-regional grouping co-existing with a larger regional organization or be supplanted by one.”

เรื่องนี้จะมีข้อมูลที่น่าสนใจในอีกชุดหนึ่งของเอกสารเตรียมสำหรับการประชุมของ SEATO ในเดือนเมษายน 1967 คือ ชุด “Regional Cooperation--Political Aspects” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ASA (SEATO Council Meeting Washington, April 18-20, 1967 ลงวันที่ April 13, 1967)

ความตอนหนึ่งว่า

> “The Association of Southeast Asia
>
> ASA was founded in 1961 as an informal grouping of Thailand, the Philippines and Malaysia for the promotion of regional cooperation in economic and cultural affairs. After being dormant between 1963 and 1966 because of a political dispute between the Philippines and Malaysia it was reactivated by a settlement of that dispute and when the Indonesian-Malaysian confrontation ended. Recently there have been quiet discussions between its members and Indonesia and Singapore. At the present time it is not certain whether an expanded ASA might come into being or whether ASA might continue as a sub-regional grouping co-existing with a larger regional organization or be supplanted by one.”

จากเอกสารชุดนี้ โดยเฉพาะข้อความตอนท้ายที่ว่า “At the present time it is not certain whether an expanded ASA might come into being or whether ASA might continue as a sub-regional grouping co-existing with a larger regional organization or be supplanted by one.” แสดงให้เห็นว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกายังไม่มีการข่าวเชิงลึกที่ทราบแน่ชัดว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับแนวโน้มของ ASA แม้จะติดตามการเคลื่อนไหวและทราบเพียงว่า “Recently there have been quiet discussions between its members and Indonesia and Singapore.” ก็ตาม แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ได้แต่เดาเอาว่าจะมีแนวโน้มไปทางใดได้บ้าง เรื่องนี้แสดงว่าฝ่ายไทย ASA และสมาชิกใหม่ คือ Indonesia และ Singapore ก็ต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกาและเก็บความลับได้อย่างดี

ที่จริงในเอกสารชุด “Regional Cooperation--Political Aspects” นี้ ในส่วนสรุปมีข้อมูลที่น่าสนใจซึ่งสะท้อนท่าทีและปฏิกิริยาของสหรัฐอเมริกาในมิติใหม่ต่อความร่วมมือระดับภูมิภาคได้อย่างดี ดังความต่อท้ายของส่วน “Summary” ความว่า

> “ Recently, Asian leaders have been given impetus by the settlement of old disputes (e.g., Japan-Korea, Indonesia-Malaysia, Philippines-Malaysia) encouraged by the firm stance in Viet-Nam, emboldened by Chinese Communist set-backs and, in particular,

encouraged by President Johnson's Johns Hopkins April 7, 1965 address. As a result, this new spirit in the area has resulted in genuine Asian initiatives for regional cooperation in political, economic and cultural fields. Older organization have become more energetic and new regional organization have come into being."

แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะยอมรับว่า "Older organization have become more energetic and new regional organization have come into being." แต่กลับยังคงเน้นบทบาทของ SEATO ต่อไป ดังในตอนท้ายของเอกสารชุด "Regional Cooperation--Political Aspects" นี้ในส่วนของ "SEATO" ความว่า

"SEATO, of course, has made its contribution to the regional political picture. Its deterrent effect on Communist expansion, and the military contribution its Members are making in Viet-Nam, have helped to provide the security needed for political development. Its regular forums, from Council Meetings and Council Representatives Meetings to adhoc Expert Study Groups and seminars, have provided opportunities for deliberation among representatives of the Member Countries."

ด้วยข้อสรุปเช่นนี้ จึงไม่แปลกนักเมื่อมีการก่อตั้ง ASEAN แล้ว สหรัฐอเมริกายังคงสนใจ SEATO มากกว่า ASEAN และที่สำคัญคือ ยังมีความคิดว่าจะเสริมด้านการทหาร ความมั่นคงให้กับอาเซียนในแบบ SEATO อีกด้วย หรือพยายามทำให้ ASEAN พัฒนาไปทดแทน SEATO ดังที่ปรากฏในเอกสารลับ Notes on "Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance" ในช่วงปลายปี 1973 ซึ่งจะได้กล่าวในส่วนนี้ต่อไปข้างหน้า

ดังนั้นจึงอาจกล่าวสรุปในขั้นต้นได้ว่า นอกจากสหรัฐอเมริกามิได้ให้ความสำคัญกับการก่อตั้ง ASEAN แล้ว สหรัฐอเมริกายังคงให้ความสนใจ ความสำคัญกับ SEATO เหนือความร่วมมืออื่นๆ ขององค์การความร่วมมือในภูมิภาคนี้ ซึ่งองค์การเหล่านี้รวมทั้ง ASEAN มักถูกนำไปเป็นส่วนหนึ่งของ SEATO เสมอ ดังจะเห็นต่อไปได้ว่า บทบาทและอิทธิพลของ "อาเซียน": ช่วงต้นสิบปีแรก (2510-2520) ยังคงอยู่ในระดับรองจาก SEATO เมื่อมองจากมุมของเอกสารสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในชุด RG 59 และบางส่วนจาก RG 84 ทั้งนี้คงเพราะสหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญกับซีโต้มากกว่าอาเซียนเป็นแกนหลักนั่นเอง

บทบาทและอิทธิพลของ "อาเซียน": ช่วงต้นสิบปีแรก (2510-2520)

สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับซีโต้มากกว่าอาเซียน

ในช่วงเริ่มต้นคือ สิบปีแรกของ ASEAN นั้น กล่าวได้ว่าบทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ที่ต้องการเป็นอิสระและแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในบริบทของสมัยสงครามเย็น ที่การแข่งขันของมหาอำนาจในระบบ 2 ขั้วยังคงเข้มข้นอยู่นั้น แน่นอนว่าก้าวแรกๆ ของ ASEAN อาจเปรียบเสมือนคนเราในวัยเด็กหรือคงคล้ายกับช่วง "ตั้งไข่" ในวัยเด็กเล็กๆ คือล้มลุกคลุกคลานมาตลอด เนื่องจากมีอุปสรรคหลายด้านทั้งจากสหรัฐอเมริกา ประเทศ

เพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชาและลาว และค่ายโลกคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียตและเวียดนามเหนือ นับจากการริเริ่มในข้อเสนอของ ASA และ ASEAN เพื่อการเปิดการเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาในสงครามเวียดนาม

ดังจะเห็นว่า การริเริ่มและดำเนินการของฝ่ายไทยและ ASA, ASEAN ต้องเผชิญกับอุปสรรคใหญ่ทั้งจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต รวมถึงอินเดียซึ่งมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียต ตั้งแต่เริ่มต้นและตลอดในช่วงสิบแรกของ ASEAN ทั้งนี้คงเพราะการก่อตั้งอาเซียนยังก้าวไม่พ้นจากอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ทำให้บทบาทของ ASEAN ต้องอยู่ภายใต้ร่มเงาของสหรัฐอเมริกาต่อไป และจึงทำให้ถูกมองจากฝ่ายคอมมิวนิสต์และกลุ่ม NAM เช่น อินเดีย ด้วยท่าทีอย่างไม่ไว้วางใจหรือยังไม่เป็นที่ยอมรับจากฝ่ายต่างๆ ที่เป็นศัตรูของสหรัฐอเมริกา เพราะฝ่ายต่างๆ นี้มักเห็นเพียงว่า การริเริ่มของไทยและอาเซียนอยู่ภายใต้อำนาจสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น ASEAN ในช่วง “ตั้งไข่” จึงต้องยืนหยัดด้วยตนเองอย่างเข้มแข็ง เพราะนอกจากสหรัฐอเมริกาได้พยายามกีดกันบทบาทของ ASEAN แล้ว ฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์และกลุ่ม NAM โดยเฉพาะอินเดีย ก็ยังไม่ยอมรับ ไม่เชื่อใจ ASEAN เช่นกัน เช่น ท่าทีของสหภาพโซเวียตมักมองการเคลื่อนไหวของ ASA และ ASEAN เป็นเพียงสมุนหรือเครื่องมือรับใช้ของสหรัฐอเมริกา ในการสร้างกลุ่มระดับภูมิภาคเพื่อต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งๆ ที่ผู้นำกลุ่มอาเซียนได้พยายามเป็นอิสระจากฝ่ายสหรัฐอเมริกา และเปิดประตูในการแสวงหาความร่วมมือกับทุกฝ่ายทุกค่ายเพื่อสร้างสันติภาพ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าบทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ในช่วงแรกนี้จะถูกกดทับ กีดกัน ขัดขวางจากฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่ยังคงเน้นด้านการทำสงครามสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ และไม่เป็นที่ไว้วางใจจากเพื่อนบ้านในส่วนของกลุ่มอินโดจีน รวมทั้งข้อเสนอของ ASEAN ยังไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่น่าเชื่อถือจากผู้นำค่ายโลกคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต และกลุ่ม NAM เช่น อินเดีย ที่เห็นว่า ASEAN เป็นเพียงลูกมือของสหรัฐอเมริกา ฯลฯ แต่ ASEAN กลับได้พิสูจน์ให้เห็นความพยายาม ความต้องการของประเทศเล็กๆ ที่ต้องการเป็นอิสระจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ ทั้งค่ายโลกเสรี-สหรัฐอเมริกาและโลกคอมมิวนิสต์-สหภาพโซเวียต รวมทั้งการเรียนรู้และรู้จักใช้นโยบายถ่วงดุลกับมหาอำนาจอย่างชาญฉลาด ในการแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และได้พัฒนาเป็นกลุ่มก้อนที่มีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและบนเวทีโลกในทศวรรษต่อๆ มา ดังเช่น บทบาทของอาเซียนในการแก้ไขปัญหากัมพูชาจากปี 1978 จนถึงช่วงการยุติยุคสงครามเย็นในปี 1991

ที่จริงเป้าหมายของ ASEAN ทั้งที่ประกาศอย่างเป็นทางการและที่อยู่เบื้องหลังของการก่อตั้งและดำเนินการขององค์การนี้ตั้งแต่ต้นในปี 1967 นั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญหรือมี “หัวใจ” ที่ต้องการขับเคลื่อนน่าจะอยู่ที่เรื่องความต้องการเป็นอิสระจากทั้งสองค่าย โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และการอาศัยการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองการเจรจาบนเวทีระหว่างประเทศ หรือการใช้ผลประโยชน์ของกลุ่มในการรับมือหรือถ่วงดุลกับมหาอำนาจ ด้วยการเกาะกลุ่มของประเทศเล็กๆ เพื่อสร้างอำนาจต่อรอง ทั้งยังต้องการแสวงหาความร่วมมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายนี้ในระยะแรกหรือช่วงสิบปีแรกนั้น ASEAN ต้องเผชิญกับด่านใหญ่ 2 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ

อุปสรรคด่านแรกคือ ท่าทีและปฏิกิริยาของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ซึ่งยังคงให้ความสำคัญกับ SEATO หรือเน้นด้านการรบ การสงครามเชิงรุกป้องกันฝ่ายคอมมิวนิสต์มากกว่าการเปิดเจรจาสันติภาพหรือยุติสงคราม โดยเฉพาะ

ปัญหาสงครามเวียดนาม ฝ่ายสหรัฐอเมริกาจึงพยายามกีดกัน ขัดขวางทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และมีข้อเตือนให้กับผู้นำไทยอยู่บ่อยครั้งในการเจรจากับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่ต้องการแยกสลายพันธมิตรของค่ายโลกเสรี ดังมีข้อมูลปรากฏจำนวนมากมายจากเอกสารใน RG 59 Entry 5410 Box 13 Lot File 69D277 Records of Negotiations about Vietnam, 1965-1969 และในเอกสารชุดนี้ยังมีข้อมูลที่สะท้อนถึงท่าทีและปฏิกิริยาของสหภาพโซเวียตที่มีต่อข้อเสนอของไทยและ ASA ในการเปิดการเจรจาในปัญหาสงครามเวียดนาม (Thanat Khoman's Vietnam Initiative, August 1966) อย่างไม่ไว้วางใจอีกด้วย ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าสนใจจากฝ่ายค่ายคอมมิวนิสต์ที่พบเจอในเอกสารของ NARA คือข้อมูลจากแฟ้มชุด "USSR International Affairs"

ดังนั้น อีกด่านที่สำคัญของ ASEAN ก็คือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต ซึ่งอาจยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากนัก หรือต้องการมุ่งเป้าใหญ่ที่สหรัฐอเมริกาเป็นหลัก จึงไม่เข้าใจเข้าถึงการเคลื่อนไหวของไทย/ASA คือยังมองไม่เห็นเชิงลึกของการก่อตั้ง ASEAN ในบริบทที่ไทยและสมาชิกอาเซียนต่างต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา และการแสวงหาการเจรจาสันติภาพเพื่อแก้ไขในปัญหาสงครามเวียดนาม ทั้งนี้คงเพราะสหภาพโซเวียตมอง ASAEN ผ่านความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาเป็นหลักใหญ่นั่นเอง

ด้วยเพราะการมีมุมมองเช่นนี้ จึงทำให้สหภาพโซเวียตเห็นเพียงความเป็นศัตรูมากกว่า "เนื้อใน" หรือจิตใจของผู้นำในกลุ่มอาเซียน และคงไม่แปลกใจมากนักที่สหภาพโซเวียตกลับไม่ไว้วางใจข้อเสนอและการเคลื่อนไหวเพื่อเจรจาสันติภาพในปัญหาสงครามเวียดนามของ ASEAN ตั้งแต่สมัยยังเป็น ASA แล้ว ดังมีข้อมูลปรากฏจำนวนมากมายจากเอกสารใน RG 59 Entry 5410 Box 13 Lot File 69D277 Records of Negotiations about Vietnam, 1965-1969 ที่กล่าวมาแล้ว และจะได้นำเสนอตัวอย่างข้อมูลในส่วนนี้ซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่งจากมุมมองของสหภาพโซเวียต ที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและ ASA และ ASEAN ในเรื่องนี้ต่อไปข้างหน้า

อันที่จริงแล้ว ก่อนที่จะมีการประกาศตั้ง ASEAN ในปี 1967 นั้น ทั้งฝ่ายไทย ASA และสมาชิก ASEAN เช่น สิงคโปร์ ได้แสดงความต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา และพยายามแสวงหาการเจรจาสันติภาพในปัญหาสงครามเวียดนามจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนในเอกสารลับของ RG 59 อยู่ไม่น้อย

ดังในปี 1966 มีข้อมูลเรื่องนี้ในตัวอย่างเอกสารฉบับเต็มทั้ง 2 ชุดนี้ ที่ปรากฏในเอกสาร RG 59 Entry 5310 General Records Relating to Thailand, 1964-66, Box 6 แฟ้ม Political Affairs Vietnam--Thanat Khoman's Vietnam Initiative, August 1966 เอกสารฉบับแรกลงวันที่ 16 สิงหาคม 1966 ส่วนฉบับที่ 2 ลงวันที่ 19 ตุลาคม 1966

นอกจากนี้ ยังมีข้อคิดเห็นเรื่องนี้ของผู้นำสิงคโปร์ (Prime Minister LEE Kuan Yew) ปรากฏในเอกสารใน RG 59 Entry 5308 Office of the Country Director for Malaysia and Singapore, Records Relating to Malaysia and Singapore, 1963-1966, Box 3 แฟ้ม "AID-General Singapore 1966" ที่มีข้อมูลรายงานการพบปะฝ่ายสหรัฐอเมริกา (นำโดย Mr. Eugene Black) กับฝ่ายสิงคโปร์ (นำโดย Prime Minister LEE Kuan Yew), November 8, 1966 และยังมีเอกสารชุด "Introductory Note" ซึ่งมีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับท่าทีของผู้นำสิงคโปร์ต่อสหรัฐอเมริกาและการแสวงหาสันติภาพในภูมิภาคนี้ก่อนที่จะมีการจัดตั้ง ASEAN ในปี 1967

แต่การแสวงหาสันติภาพในภูมิภาคของ ASEAN กลับถูกดึงไว้จากสหรัฐอเมริกาเป็นหลักใหญ่ ด้วยเหตุผลที่พี่ใหญ่ยังคงต้องการใช้ด้านการทหาร การรบหรือทำสงครามต่อไป และด้วยบทบาทและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ปกคลุมพืชต้นเล็กๆ เช่น ASEAN จึงทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า บทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ในช่วงต้นหรือสิบปีแรกไม่มีอะไรโดดเด่นนัก เนื่องจากยังคงต้องอยู่ภายใต้ร่มเงาของสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่

ข้อสรุปเบื้องต้นจากเอกสารของ NARA จะเห็นภาพรวมของ ASEAN ที่กล่าวมาตามนี้ เพราะแม้ในเอกสารของ RG 59 และ RG 84 จะมีข้อมูลประเด็นเรื่อง ASEAN ในทุกปีและทุกแฟ้มในชุดไทยและแต่ละประเทศในชุดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เสมอก็ตาม แต่สหรัฐอเมริกายังคงมอง ASEAN เป็นเรื่องรองจาก SEATO คือยังคงพินิจ ASEAN เป็นส่วนเสริมเช่นเดียวกับองค์การอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย

ที่จริงในเอกสารของ RG 59 มีเรื่อง ASEAN อยู่เสมอ เช่น RG 59 Entry 5416 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 9 (Lot Files 74D489) มีแฟ้มเรื่อง “ECIN 6a Asian & Pacific Cooperation-ASPAC, ASEAN T 1972” ซึ่งเอกสารในแฟ้มเรื่องนี้มีข่าวเฉพาะการเคลื่อนไหวของ ASEAN จากหนังสือพิมพ์ ได้แก่ “ASEAN agrees to liberalise trade” (Bangkok, Wednesday Morning July 12, 1972) และใน Box 14 (Lot File 76D26) มีแฟ้มเรื่อง “Pol 3-1 Organizations & Alignments ASEAN & ASPAC T-1973” และจะเห็นได้ว่าฝ่ายสหรัฐอเมริกามักมองบทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ไปในทางความร่วมมือทางเศรษฐกิจ-สังคมในระดับภูมิภาคเช่นเดียวกับองค์การอื่นๆ เช่น ASPAC

ในแง่นี้เข้าใจว่า ฝ่ายสหรัฐอเมริกาคงยังไม่เข้าใจเข้าถึงจิตใจของ ASEAN ที่ต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และก็คงไม่เข้าใจเข้าถึง ASEAN ที่ต้องการแสวงหาความร่วมมือในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะในกรณีสงครามเวียดนามและ/หรือกับเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

เรื่องนี้มีความละเอียดอ่อน หากอ่านเอกสารของสหรัฐอเมริกาใน RG 59 และ RG อื่นๆ จะพบว่าในวงการทูตหรือการเจรจาทางทูตบ่อยครั้งดูเหมือนสหรัฐอเมริกามีท่าทีสนับสนุนข้อเสนอของฝ่ายไทยหรือ ASA แต่ถ้าอ่านไปในรายละเอียดอย่างพินิจพิเคราะห์แล้ว กลับพบว่าในสหรัฐอเมริกายังมีอีกหลายฝ่าย ที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศในขณะนั้น โดยเฉพาะกรณีสงครามเวียดนาม หาได้เป็นเช่นนั้นไม่

เพราะมีหลายฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของฝ่ายไทย ASA, ASEAN และพยายามคัดค้านอย่างแข็งขันกับข้อเสนอดังกล่าว และข้อมูลนี้มีอยู่ในเอกสารของ RG 59 อย่างชัดเจน และข้อสรุปที่ชัดเจนนี้เห็นได้ชัดเมื่อมองจากปฏิกิริยาของฝ่ายไทย เช่น พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ (Thanat Khoman) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่สะท้อนผ่านเสียงของฝ่ายไทยและ ASA ในที่ประชุมกับฝ่ายสหรัฐอเมริกาตลอดในช่วงนั้น

ความจริงของเรื่องนี้มีตัวอย่างเอกสารฉบับเต็มให้ดู 2 ชุด ใน RG 59 Entry 5310 General Records Relating to Thailand, 1964-66, Box 6 แฟ้ม Political Affairs Vietnam--Thanat Khoman’s Vietnam Initiative, August 1966 ในเบื้องต้นจากเอกสารชุดแรกดูเหมือนว่า สหรัฐอเมริกาได้ให้การสนับสนุนแนวคิดในการสร้างสันติภาพ ที่ริเริ่มโดยฝ่ายไทยตั้งแต่ยังไม่ได้ประกาศจัดตั้ง ASEAN คือสหรัฐอเมริกาได้ให้การสนับสนุนการริเริ่มของฝ่ายไทยในการประชุมของ ASA ปี 1966

แต่เอกสารชุดที่สองกลับไปในอีกทิศทางหนึ่ง หากให้น้ำหนักที่ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้พยายามชี้แจง โต้แย้งและร้องขอฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยและพยายามขัดขวางข้อเสนอของฝ่ายไทย-ASA ผ่านทูตสหรัฐอเมริกาอย่างน่าสนใจยิ่งว่า “Dropping the summary, Thanat said he feels some frustration that some elements of the American press try to undermine him and the Thai Government. He asked why they couldn’t have the courtesy “to leave us alone.” และอีกตอนหนึ่งในใจความคล้ายกันคือ “If they don’t like us, please let us alone.”

ตัวอย่างเอกสารฉบับเต็มทั้ง 2 ชุดนี้ ปรากฏในเอกสาร RG 59 Entry 5310 General Records Relating to Thailand, 1964-66, Box 6 แฟ้ม Political Affairs Vietnam--Thanat Khoman’s Vietnam Initiative, August 1966 เอกสารฉบับแรกลงวันที่ 16 สิงหาคม 1966 ส่วนฉบับที่ 2 ลงวันที่ 19 ตุลาคม 1966 (ผู้สนใจดูตัวอย่างเอกสารฉบับเต็ม ฉบับที่ 2 ได้จาก “คลังข้อมูล” ดิจิทัล ของหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริของพลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้จาก http://archives.histdept.crma.ac.th/archival/public/)

ฉบับแรกนั้นมีจำนวน 6 แผ่น แต่เนื้อหาใจความหลักน่าสนใจยิ่ง เพราะสะท้อนท่าทีและปฏิกิริยาของฝ่ายไทย-ASA ผ่านทาง พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด ที่ได้กล่าวมาแล้ว “If they don’t like us, please let us alone.”

ส่วนฉบับที่ 2 มีจำนวน 2 แผ่น เป็นเอกสารลับเรื่อง “Status of the Thanat Asian Peace Initiative” ลงวันที่ October 19, 1966 เป็นท่าทีของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ซึ่งดูเหมือนให้การสนับสนุนข้อเสนอของฝ่ายไทย-ASA อย่างเต็มที่ แต่ก็มีเงื่อนไขต่างๆ ที่วิพากษ์วิจารณ์จุดอ่อนของข้อเสนอดังกล่าวในขณะนั้นอย่างนุ่มนวลหรือมีมารยาท แต่ผลก็คงคล้ายกันกับใจความฉบับแรก (16 สิงหาคม 1966) แม้มีข้อสรุปที่เน้นในตอนท้ายไว้ความว่า “Our interest lies in keeping the ideas of an Asian peace initiative alive, and we should continue our course of low-key support while avoiding branding it as a U.S.-sponsored project.”

อย่างไรก็ดี แม้การริเริ่มของฝ่ายไทยในเรื่องนี้จะไม่เป็นที่ยอมรับของสหรัฐอเมริกา แต่กลับเป็นข้อเสนอที่ผู้นำในกลุ่มเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น อินเดีย และประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะ 5 ชาติที่อยู่ระหว่างการเจรจาเพื่อจัดตั้ง ASEAN นั้น ต่างเห็นชอบด้วยอย่างยิ่งและดูเหมือนจะมีแนวความคิดเดียวกันกับผู้นำไทย ที่ต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและต้องการแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพกับฝ่ายต่างๆ มากกว่าการทำสงครามหรือแบ่งค่ายเป็นสองขั้ว จะเห็นได้จากตัวอย่างของท่าทีและปฏิกิริยาในแนวทางนี้ เช่น ความคิดเห็นผู้นำของสิงคโปร์นายกรัฐมนตรี ลี กวนยู (Prime Minister LEE Kuan Yew)

เอกสารใน RG 59 Entry 5308 Office of the Country Director for Malaysia and Singapore, Records Relating to Malaysia and Singapore, 1963-1966, Box 3 แฟ้ม “AID-General Singapore 1966” มีข้อมูลรายงานการพบปะฝ่ายสหรัฐอเมริกา (นำโดย Mr. Eugene Black) กับฝ่ายสิงคโปร์ (นำโดย Prime Minister LEE Kuan Yew), November 8, 1966 และมีเอกสารชุด “Introductory Note” ซึ่งมีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับท่าทีของผู้นำสิงคโปร์ต่อสหรัฐอเมริกาและการแสวงหาสันติภาพในภูมิภาคนี้ก่อนที่จะมีการจัดตั้ง ASEAN ดังความตอนหนึ่งว่า

“U.S, Policy in Southeast Asia

1. Mr. Black opened by describing the purpose of his visit in general terms, emphasizing our hope that greater Southeast Asian regional cooperation, which the United States is committed to support, would contribute to peace and stability in the area.
2. The Prime Minister responded with two questions:
    a. He wondered whether the United States, in thinking of peace in Southeast Asia, had in mind only preventing aggression from powers outside the region (i.e., from Communist China), or whether we were also interested in preserving peace among countries within Southeast Asia.
    b. Was it the desire of the United States to cooperation only with anti-communist forces in the area, or would we also be willing to work with neutralist or even communist countries to achieve our objectives.
3. Mr. Black replied that our immediate concern was external aggression in Southeast Asia, but that we also believed our approach would help keep peace within the area as well. Further, he said we hoped to work with non-aligned countries (citing his own visit to Burma), and even communist countries. He mentioned, as an example, our hope that the Soviet Union might join the Asian Development Bank.”

จากการพบปะการเจรจาในครั้งนี้ คำตอบของฝ่ายสหรัฐอเมริกาจาก Mr. Black น่าสนใจที่สหรัฐอเมริกาพยายามหยั่งท่าทีและให้ความสำคัญกับแนวคิด ความร่วมมือของภูมิภาคในการแสวงหาสันติภาพ ที่สหรัฐอเมริกาพยายามขยับจากกลุ่มค่ายโลกเสรีไปสู่กลุ่ม NAM และค่ายคอมมิวนิสต์ แต่คำถามของผู้นำสิงคโปร์ใน 2 คำถามนั้นน่าสนใจมากกว่า โดยเฉพาะหากต้องการเข้าใจเข้าถึงที่มาและที่ไปของ ASEAN ในช่วงแรกและต่อเนื่องตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

เพราะจาก 2 คำถามนั้นเป็นไปได้ว่าผู้นำสิงคโปร์ก็มีความคิดเดียวกับไทยและกลุ่มอาเซียน คือมองเห็นจุดอ่อนในฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่มุ่งการทำสงครามต่อต้านค่ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ผู้นำสิงคโปร์ ไทยและอาเซียนกลับเห็นความจำเป็นต้องเปิดการเจรจาเพื่อแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพกับประเทศที่มีระบบการปกครองต่างกันคือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์และกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวคิดในเรื่องนี้ของผู้นำสิงคโปร์จะชัดเจนยิ่งในเอกสารอีกชุดหนึ่งเรื่อง “Regional Cooperation”

เอกสารชุดข้างต้นนี้อยู่ในชุดเดียวกับ “Introductory Note” ที่กล่าวมา ซึ่งในเอกสาร “Regional Cooperation” นี้มีข้อมูลเกี่ยวกับท่าทีและปฏิกิริยาของผู้นำสิงคโปร์ที่มีต่อ ASA, ASEAN, และบทบาทของสหรัฐอเมริกาในการแสวงหาสันติภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และที่กว้างออกไปในระดับโลก และแนวคิดนี้สะท้อนไปในทิศทางเดียวกับผู้นำของไทยและกลุ่ม ASEAN อย่างชัดเจน ความตอนหนึ่งว่า

"11. As for regional cooperation in general, LEE said he views it as absolutely essential, and the only hope for the region. The present national divisions make no sense, for none of the individual countries of Southeast Asia is a viable country. The main question, as he sees it, is the political attitudes the countries will adopt. He said he thinks they may go in either of two directions. They can choose either the rational course of constructive economic development, or they can choose irrational extremism and political sloganeering. If the latter, he said, then "I am in trouble", indicating that he particular reference to Malaysia and the possibility of Malay racialism. He stressed how important it is that the countries of the area understand that they have got to live with what they have and not keep harping back to the glories their nations enjoyed in time gone by.

12. Reverting to the subject of regionalism, the Prime Minister said he agreed fully that the approach we were now following was the only one that offered any hope. However, he wondered what we could do to "get the Asians off the ground" without ourselves doing too much and creating too much appearance of outside intrusion. He agreed with Mr. Black's observation that the United States could not force cooperation and that in the last analysis it was up to the Asians themselves. However, he said Asian approaches such as ASA and similar restricted groupings are no good for the participation of Burma, Cambodia, Indonesia, and above all India is absolutely essential. He added that Japanese support also was important but that there should not be "too much" of Japan."

คงปฏิเสธไม่ได้ว่า แนวคิดของผู้นำสิงคโปร์ที่ปรากฏในเอกสาร "Regional Cooperation" นี้มีแนวคิดเดียวกับกระแสของฝ่ายไทยและสมาชิก ASA และ ASEAN และสะท้อนถึงปรัชญาและความต้องการของ ASEAN ได้อย่างดี โดยเฉพาะความเห็นคิดของ LEE Kuan Yew ที่ว่า "...the Prime Minister said he agreed fully that the approach we were now following was the only one that offered any hope. However, he wondered what we could do to "get the Asians off the ground" without ourselves doing too much and creating too much appearance of outside intrusion." ได้สะท้อนความต้องการเป็นอิสระจากระบบ 2 ขั้วอำนาจ ทั้งค่ายโลกเสรี-สหรัฐอเมริกา และโลกคอมมิวนิสต์-สหภาพโซเวียต รวมทั้งการเรียนรู้และรู้จักใช้นโยบายถ่วงดุลกับมหาอำนาจอย่างชาญฉลาด ในการแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีแนวโน้มที่จะดึงชาติต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงอินเดียและญี่ปุ่นเข้ามาร่วมด้วย

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ผู้นำของ ASEAN พยายามและแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในการเจรจาแก้ไขปัญหาสงครามเวียดนามอย่างจริงจัง แต่สหรัฐอเมริกากลับไม่เห็นด้วยนัก แม้ฉากหน้าฝ่ายสหรัฐอเมริกาประกาศให้

การสนับสนุนข้อเสนอของ ASA และ ASEAN แต่เบื้องหลังจาก “วงใน” โดยเฉพาะการพบปะกับผู้นำไทยหลายครั้ง เช่น ข้อมูลจากการสนทนาระหว่างผู้นำของสหรัฐอเมริกา (นำโดย Secretary of State Dean Rusk) กับไทย (นำโดย Prime Minister Thanom Kittikachorn) ในปี 1968 ฝ่ายสหรัฐอเมริกากลับพยายามกีดกัน และแสดงออกอย่างชัดเจนที่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการเปิดเจรจาของฝ่ายไทยและ ASEAN โดยเตือนให้ฝ่ายไทยและ ASEAN เดิมตามนโยบายหลักของสหรัฐอเมริกามากกว่า ด้วยเหตุผลว่าการเจรจาฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะฝ่ายเวียดนามเหนือ ซึ่งไม่น่าไว้วางใจและพยายามแบ่งแยกพันธมิตรของค่ายโลกเสรี

ที่จริงข้อมูลในวงการทูต ฝ่ายการเมืองใน RG 59 ดูเหมือนสหรัฐอเมริกาจะสนับสนุนให้ไทยและ ASEAN มีบทบาทการเจรจาเพื่อสันติภาพในสงครามเวียดนาม แต่เอาเข้าจริงแล้วกลับหาเป็นเช่นนั้นไม่ เมื่ออ่านอย่างพินิจในเนื้อในของเอกสารเหล่านั้น สหรัฐอเมริกากลับพยายามกำกับให้ฝ่ายไทยและ ASEAN เดิมตามนโยบายหลักของสหรัฐอเมริกามากกว่า คือฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ไม่เชื่อใจฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะฝ่ายเวียดนามเหนือ

ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสนทนาระหว่างผู้นำของสหรัฐอเมริกา (นำโดย Secretary of State Dean Rusk) กับไทย (นำโดย Prime Minister Thanom Kittikachorn) ในเอกสาร RG 59 Lot File 10D547 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 box 2 มีแฟ้ม “Pol 7 Prime Minister’s Visit May 1968, Correspondence” มีข้อมูลในเอกสารลับน่าสนใจในเรื่องนี้จากฝ่ายสหรัฐอเมริกา ความตอนหนึ่งว่า

“Three Cautions

The President then cautioned the Prime Minister on three points:

1. The North Vietnamese thought that we lacked the will to carry the struggle in Viet-Nam to a successful conclusion. It was necessary to tell our people that now was the time to put all our resources into the fight and “move the whole stack in.”

2. The North Vietnamese would also be seeking to divide us here in the United States, hoping to win in Washington what they were unable to get on the battlefield. They would refer to corruption in South Viet-Nam, say our allies were shirking their duty, etc. to curb this divisiveness, the President said he had decided to forego seeking another term of office so that he would be freed for the balance of this year to devote his full interest to the struggle in Viet-Nam and negotiations. He had appealed to all candidates not to involve the war in the political campaign. He felt that he had been able to “cool it” a good deal.

3. The enemy was further seeking to divide us from our allies -- frightening the Koreans with the prospects of a second front, using similar tactics against Thailand, and trying to convince the Vietnamese that the United States would sell them out. The Communists would also seek to twist the Prime Minister’s visit and try to get a fight going in the family. The President hoped we would all be on guard against these tactics.”

เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่า เนื่องจากยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของฝ่ายสหรัฐอเมริกาในการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงเน้นด้านการรบ การทหาร การสงครามเช่นเดิม จึงให้ความสำคัญกับ SEATO มากกว่าองค์การอื่นๆ ในขณะที่ ASEAN หรือองค์การอื่นๆ ในการร่วมมือระดับภูมิภาคเป็นเพียงส่วนเสริมด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรมมากกว่า และด้วยเหตุนี้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาจึงไม่ปล่อยให้ ASEAN มีความเป็นอิสระในการริเริ่มการเจรจากับฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างเต็มตัว โดยเฉพาะในปัญหาสงครามเวียดนาม และดูเหมือนมีความพยายามเข้าแทรกแซง กีดกันอยู่หลังฉากเสมอมา ที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกากลับยังคงเน้นบทบาทและอิทธิพลของ SEATO ต่อไปอย่างเข้มข้น ทั้งๆ ที่บทบาทและอิทธิพลของ SEATO ไม่ตอบโจทย์และไม่สามารถเป็นที่พึ่งหรือสร้างความมั่นใจให้กับฝ่ายไทยและ ASEAN อย่างชัดเจนแล้วก็ตาม

อันที่จริงแล้ว ความล้มเหลวทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของสหรัฐอเมริกาและ SEATO ปรากฏชัดตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1960 ดังจะเห็นได้จากท่าทีและปฏิกิริยาของไทยและ ASA และในขณะที่ผู้นำของอาเซียนพยายามแสวงหาความร่วมมือหรือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพกับฝ่ายเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกากลับยังคงมองในเชิงรุก การรบ การทหาร การสงคราม มากกว่าการสร้างร่วมมือ การเจรจาหรือการสร้างสันติภาพ จึงยังคงเน้นความสำคัญของ SEATO มากกว่า ASEAN ตลอดมา คือทั้งก่อนและหลังการก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 โดยการนำประเด็นต่างๆ จาก ASA และ ASEAN เข้าสู่ในที่ประชุมของ SEATO นั่นเอง

ดังตัวอย่างในปี 1965 ข้อมูลในเอกสารของ RG 59 Entry 5310 General Records Relating to Thailand, 1964-66 แฟ้ม Personnel Per 1---Ambassador Graham Martin 1965 และแฟ้ม Defense Affairs Def4-Southeast Asia Treaty Organization (SEATO) April 1965 และในปีต่อๆ มาก็มีลักษณะเช่นนี้ เช่น ปี 1966 ก็มีแฟ้ม Defense Affairs Def4-SEATO Southeast Asia Treaty Org. June 1, 1966 ซึ่งทั้งสองแฟ้มนี้มีเอกสารจำนวนมากที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาตระเตรียมไว้สำหรับ SEATO Council Meeting ในแต่ละปี และที่สำคัญคือ ในแฟ้มเอกสารเหล่านี้มีข้อมูลที่ทันสมัยของฝ่ายไทย ASA และองค์การอื่นๆ รวมทั้งประเทศต่างๆ ทั้งสมาชิกของ SEATO ค่ายโลกเสรี ฝ่ายคอมมิวนิสต์และสมาชิกของ NAM ประกอบนำเสนอในที่ประชุมเสมอ

เพื่อให้ผู้อ่านผู้สนใจเห็นภาพที่ผู้เขียนได้บอกกล่าวไว้นี้ มีข้อแนะนำว่าผู้อ่านสามารถเข้าถึงเอกสารฉบับเต็มดังกล่าวได้จาก “คลังข้อมูล” ดิจิทัล ของหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ ซึ่งมีเอกสารจำนวนมากมายเกี่ยวกับ SEATO โดยเฉพาะเอกสารในการเตรียมการประชุมของ SEATO ในส่วนของปี 1965 และในส่วนของปี 1966 และหลังจากมีการประกาศจัดตั้งอาเซียนในปี 1967 แล้ว สหรัฐอเมริกาก็ยังคงมีนโยบายเช่นเดิมคือให้ความสำคัญกับ SEATO มากกว่า ASEAN และผลจากการดำเนินนโยบายเช่นเดิมนี้ ย่อมทำให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกานำเสนอประเด็นต่างๆ ของ ASEAN และองค์การอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการประชุมของ SEATO ซึ่งส่วนหลังนี้มีข้อมูลจำนวนมากมายในเอกสารของการประชุม SEATO ในช่วงปี 1967-1973 (ผู้สนใจสามารถสืบค้นเอกสารดังกล่าวได้จาก http://archives.histdept.crma.ac.th/archival/public/)

หลังการก่อตั้ง ASEAN แล้ว สหรัฐอเมริกาก็ยังคงให้ความสำคัญกับ SEATO เป็นองค์การหลักต่อไป ดังข้อมูลในเอกสาร RG 59 แต่ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็ไม่สามารถเอาชนะในสงครามเวียดนามได้ และทำให้ฝ่ายผู้นำของอาเซียนต้องพยายามแสวงหาลู่ทางใหม่เพื่อความอยู่รอด และทางเดียวที่เป็นไปได้ใน

ขณะนั้นคือ การหันกลับไปญาติดีกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งในส่วนของอินโดจีนและจีนแดง ดังจะเห็นได้จากผู้นำของอาเซียน เช่น ไทยและสิงคโปร์

ในกรณีของไทย ตัวอย่างเช่น คำให้สัมภาษณ์ของพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในปี 1971 จากเอกสารใน RG 59 Lot Files 74D110, 74D111, 74D489 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน box 8 มีแฟ้ม “Pol 15-1 Head of State Executive Branch T-1971” หัวข้อ “Thanat Interview” ลงวันที่ 29 เมษายน 2514 (1971) มีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับการริเริ่มและดำเนินการเจรจาเพื่อสันติภาพในปัญหาสงครามเวียดนาม ดังความตอนหนึ่งว่า

“In an interview with Marilyn Berger which appears on Page one of today’s Post Thanat covered considerable by-now-familiar ground: criticism of the U.S. opponents of the Vietnam war (“malaise and psychological fatigue”); confidence in the Nixon Doctrine (it does not mean Thailand will be abandoned); and Thai efforts to open up useful contacts with Asian Communist states. Thanat also emphasized that continued U.S. use of Thai air based after the war in Vietnam was over has not been agreed to by the RTG, a point he has already made publicly on several occasions.

We believe this to be the first public mention of the fact that the Hanoi-Bangkok Red Cross talks for the repatriation of Vietnamese are being used as a channel to broach “other matters”, and it is interesting that this was revealed by Thanat while in London for the SEATO meeting. In the interview, Thanat seems to have emphasized that Thailand had no ill intentions toward North Vietnam and that, although Hanoi had not yet responded on the “other matters”, he felt, they were about ready to communicate with us.”

ที่จริงฝ่ายสหรัฐอเมริกาก็คงรับรู้ว่า การริเริ่มของ ASEAN มีความก้าวหน้าไปหลายขั้นแล้วในการแสวงหาสันติภาพ โดยเฉพาะปัญหาสงครามเวียดนามในช่วงต้นทศวรรษ 1970 โดยเฉพาะการติดต่อและเจรจากับเวียดนามเหนือ ตามที่ Thanat ได้ให้สัมภาษณ์และทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาจับนัยสำคัญได้ในเรื่อง “other matters” และชัดเจนในส่วนท้ายของข้อมูลชุดนี้คือ In the interview, Thanat seems to have emphasized that Thailand had no ill intentions toward North Vietnam and that, although Hanoi had not yet responded on the “other matters”, he felt, they were about ready to communicate with us.”

แต่สหรัฐอเมริกากลับยังคงย่ำอยู่กับที่และเน้น SEATO ต่อไป ทั้งๆ ที่บทบาทและอิทธิพลของ SEATO เสื่อมถอยลงอย่างชัดเจนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960-ต้นทศวรรษ 1970 แต่ฝ่ายสหรัฐอเมริกากลับยังมีความคิดว่าจะเสริมสร้างด้านการทหาร ความมั่นคงให้กับ ASEAN ตามแบบ SEATO หรือพยายามทำให้ ASEAN พัฒนาไปทดแทน SEATO ดังที่ปรากฏในเอกสารลับ Notes on “Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance” ในช่วงปลายปี 1973

เรื่อง “Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance” นี้เกิดขึ้นช่วงปลายปี 1973 (December) คือมาที่หลังหรืออาจมาพร้อมๆ กับการปรับลดบทบาทของ SEATO ในปี 1973 ดังปรากฏเอกสารใน RG 59 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 11 (Lot File 76D26) มีแฟ้มเรื่อง “Def.4 SEAsian Treaty Organ. (SEATO) T-1973”

เอกสารในชุดนี้มีข้อมูลสำคัญของ SEATO ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการปรับลดกำลังไปสู่ “SEATO’s New Look” ซึ่งเป็นผลจากการประชุมครั้งที่ 18 (The 18th SEATO Council Meeting in New York, September 28, 1973) และข่าวจากหนังสือพิมพ์ต่างๆ ก็ได้เสนอข่าวเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่

ตัวอย่างเช่น ข่าวจาก The Bangkok Post, September 30, 1973 “The Military Planning office of the Southeast Asian Treaty Organisation is to be dissolved and its international staff cut by one-third in a long-expected move to steer the organisation away from military roles and to change its outlook towards economic development.”

นอกจากนี้ ใน RG 59 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 11 (Lot File 76D26) ยังมีเอกสาร มีแฟ้มเรื่อง “Def.1 Policy Plans. Readiness T-1973” หัวข้อเรื่อง “Embassy Meeting with CINCPAC and Senior Staff-October 10, 1973” ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2516 ซึ่งเอกสารในหัวข้อนี้มีข้อมูลเรื่อง “US Force Reductions”, “Special Forces Reductions”, Military Intelligence Reductions”, และเรื่องท้ายคือ SEATO ความว่า

> “Ambassador Unger stated that the New York meeting was successful and that our main purpose of keeping Australia and New Zealand in SEATO had been achieved. On military planning, he agreed that no more planning would be accomplished, by we were not in a position at the moment in modify the plans that were currently on the books, even though unrealistic. The Ambassador expressed his view that the US should seek slowly to reduce the number of plans without alarming the Thai, by gradually bringing them to accept that US (and other) commitments under SEATO military planning were no longer valid.”

ข้อมูลนี้สอดคล้องกับภาพใหญ่ของ SEATO ในบริบทใหม่ “SEATO’s New Look” ที่กล่าวมา และเพราะด้วยการถูกปรับลดทางททหารของ SEATO นั้น ฝ่ายสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียจึงพยายามแสวงหาลู่ทางใหม่ของการคงอยู่ของบทบาททหารในภูมิภาคนี้ โดยอาศัยองค์การที่มีอยู่แล้วคือ ASEAN เป็นฐานของเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้ว่ามีความคิดนี้ในเอกสาร RG 59 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 12 (Lot File 76D26) จากแฟ้มเรื่อง “C-1 Intra-Bureau Memos & Memcons Thailand (July-December 1973)” หัวเรื่อง “Notes on Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance”

ในหัวเรื่องนี้ ต้นเรื่องมาจาก EA Staff Meeting Participants, Subject: Agenda for EA Staff Meeting of December 14, 1973 ซึ่งในการประชุมครั้งนี้มีหัวข้อหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับ ASEAN คือ “One agenda item has been suggested for this meeting: Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance”

ตามเอกสารที่ปรากฏในโทรเลข ข้อเสนอนี้มาจาก Amembassy Manila to SecState WashDC และส่งถึงสถานทูตอเมริกันใน Bangkok, Jakarta, Kuala Lumpur และ Singapore ข้อความในโทรเลขนี้มีหัวข้อ “Military Assistance and Regional Security” และมีข้อเสนอจาก Amb Sullivan ดังนี้

> “1. In reviewing the deliberations of the recent MAAG Chiefs Conference, I was surprised to learn that security assistance objectives for the Philippines and apparently other countries in the area do not include any mention of regional security. It would seem to me that one of our major objectives would be to encourage countries in the area, particularly ASEAN. To work together to improve their collective capabilities for regional cooperation in the security field and that our military assistance programs should point them in that direction, albeit without giving anyone the impression we were trying to develop another military pact under American aegis.
>
> 2. I would appreciate views of ASEAN posts and would urge Washington to consider possibilities of including regional military cooperation as an objective for our security assistance in at least the ASEAN countries of the region.”

ข้อเสนอจาก Amb Sullivan นี้มีเอกสารลับแนบมาใน “Notes on Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance” ซึ่งมีจำนวน 2 แผ่น ลงวันที่ 14 ธันวาคม 2516 มีจุดเน้นที่ว่า

> “4. ASEAN has been suggested as the regional framework within which we should consider regional military cooperation. What sense does this make in light of the totally non-military orientation of ASEAN? Further, we have always wanted to let regional cooperation in ASEAN or other relationships develop in response to local initiative with minimum US involvement. If we are taking this position in non-military matters, is it appropriate that we take a different position on military cooperation? If we should inject this idea into ASEAN through our MAP programs, what would that do to ASEAN and, in particular, to the non-aligned image that it is cultivating? Would we be trying in effect to convert ASEAN into another SEATO?”

แต่ข้อเสนอ “Notes on Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance” นี้ก็ไม่ได้มีการสานต่อและหายไปพร้อมๆ กับการจากไปของสหรัฐอเมริกาหลังการถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม จวบจนในช่วงปี 1973 สหรัฐอเมริกาซึ่งถอนตัวและลดความช่วยเหลือทางทหารด้านต่างๆ เรื่อง

SEATO จึงจบไปพร้อมๆ กันกับข้อเสนอ “Notes on Regional Military Cooperation as an Objective for US Security Assistance” ดังจะเห็นได้จากเอกสารใน RG 59 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน Box 11 (Lot File 76D26) มีแฟ้มเรื่อง “Def.1 Policy Plans Readiness T-1973” หัวเรื่อง “Embassy Meeting With CINCPAC and Senior Staff-October 10, 1973” ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2516 ที่ได้กล่าวมาแล้ว และหลังจากปี 1973 SEATO ก็ไม่มีบทบาทอะไรมากนักและถูกยุบลงเมื่อปี 1977

อย่างไรก็ตาม ในบริบทที่สหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญกับ SEATO ในระยะ 10 ปีแรกของ ASEAN เช่นนี้ แน่นอนว่าการเกิดขึ้นของอาเซียนในช่วงนั้นยังไม่เป็นที่เชื่อใจของฝ่ายค่ายโลกคอมมิวนิสต์ เนื่องจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต จีนแดง เวียดนามเหนือ และน่าจะรวมถึงกลุ่มยุโรปตะวันออก รวมทั้งบางส่วนของกลุ่ม NAM ที่มีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียต เช่น อินเดีย ต่างมักเห็นการเคลื่อนไหวของอาเซียนเป็นสมุนหรือพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาอย่างเหนียวแน่น ซึ่งส่วนหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายค่ายคอมมิวนิสต์และกลุ่ม NAM คิดและมองไปในแนวทางเช่นนั้น ก็คงเพราะ ASEAN ต้องอยู่ใต้เงาของสหรัฐอเมริกา-ค่ายโลกเสรีนั่นเอง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ความต้องการแสวงหาความร่วมมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายนี้ ASEAN ต้องเผชิญกับด่านใหญ่ 2 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ นอกจากจะเห็นท่าทีของฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่มีต่อ ASA และ ASEAN ในด่านแรกแล้ว ข้อมูลในเอกสารลับของสหรัฐอเมริกาจาก RG 59 ยังมีท่าทีของฝ่ายคอมมิวนิสต์ เช่น สหภาพโซเวียตที่มีต่อ ASA และ ASEAN เป็นด่านที่สองอีกด้วย

ฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่สะท้อนผ่านท่าทีและปฏิกิริยาของสหภาพโซเวียตนั้น ฝ่ายนี้มักมองการเคลื่อนไหวของ ASA และ ASEAN เป็นเพียงสมุนหรือเครื่องมือของสหรัฐอเมริกา ในการสร้างกลุ่มระดับภูมิภาคเพื่อต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ ดังตัวอย่างข้อมูลเอกสารลับของสหรัฐอเมริกา ที่ได้รับจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเรื่องนี้ เช่น เอกสารใน RG 59 Entry 5410 Box 13 Lot File 69D277 Records of Negotiations about Vietnam, 1965-1969

ใน Records of Negotiations about Vietnam, 1965-1969 นี้มีเอกสารชุดหนึ่งที่สะท้อนถึงท่าทีและปฏิกิริยาของสหภาพโซเวียตที่มีต่อข้อเสนอของไทยและ ASA (Thanat Khoman’s Vietnam Initiative, August 1966) คือแฟ้มชุด “USSR International Affairs” หัวเรื่อง “Asian States’ Peace Initiative A U.S. Plot” จาก Moscow Domestic Service in Russian 1145 GMT 25 August 1966 (LakifMaksudo--phonetic commentary) ซึ่งในเรื่องนี้มีเอกสาร 6 แผ่นและมีข้อมูลเรื่องนี้อย่างละเอียดและมีข้อแนะนำว่า ถ้าท่านสนใจเรื่องนี้จากมุมมองของสหภาพโซเวียตแล้ว ควรต้องอ่านฉบับเต็มซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ (ผู้สนใจสามารถค้นอ่านเอกสารฉบับเต็มนี้ได้จาก “คลังข้อมูล” ดิจิทัล ของหอจดหมายเหตุ กปศ.สกศ.รร.จปร. ในพระราชดำริฯ http://archives.histdept.crma.ac.th/archival/public/)

เอกสารจำนวน 6 แผ่นนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่อยู่ใน RG 59 ซึ่งมีข้อมูลน่าสนใจที่ฝ่ายสหภาพโซเวียตได้แสดงความคิดเห็น ท่าทีและแสดงปฏิกิริยาต่อข้อเสนอของไทยและ ASA ในการประชุมเมื่อเดือนสิงหาคม 1966 อย่างจริงจังและชวนอ่านไม่น้อย ใจความตอนหนึ่งซึ่งอาจจะยาวหน่อย แต่เป็นข้อมูลที่น่าสนใจยิ่ง ความว่า

> “In the beginning of August in Bangkok, there was a conference of Association of Southeast Asia--a group thrown together at one time, including the SEATO members

Thailand, the Philippines, and Malaysia. The foreign ministers of Thailand and the Philippines openly support U.S. aggression in Vietnam. Deputy Prime Minister of Malaysia Abdul Razak has described the situation in Southeast Asia as “very serious and potentially dangerous because of the war being conducted in South Vietnam and periodic military actions in Laos.”

At last their eyes have opened. Only why so late? If one is to believe the words of Thailand’s Foreign Minister Thanat Khoman, the reason for this new peace initiative is the fact that the East European cochairman, obviously the Soviet Union, has consistently refused to cooperate with its colleagues from Western Europe on calling a new Geneva conference to study the ways and means of regulating the situation in Vietnam by means of talks. What can one say here? Why not accuse the Soviet Union at the same time of, say, violation of the Geneva agreements, or even of the aggression itself in Vietnam?

Thanat proposed the creation of a peace for Asia committee for settling the question of peace in Vietnam and, with this aim in view, the calling of a conference was proposed: Tokyo. Having supported this idea, Abdul Razak solemnly announced the (?presence) of a new rebirth of Asian dignity and acknowledged the need to solve the Asian problem by Asian means, without the intervention of any foreign power.

President Ferdinand Marcos of the Philippines immediately made an appeal for calling of conference of representatives of Asian countries--even inviting to it the Government of the DRV. This idea would appear attractive to some people, if it did not have a number of strange things. First of all, about whose intervention into Asian affairs do we speak? It is clear to everyone that it is possible and it is necessary to speak of intervention and aggression on the part of the United States, which is on the other side of the Pacific.

Do the initiative of the new slogan, Asia for the Asians, think of condemning American imperialism for its constant, open, and flagrant intervention into Asian affairs, for its criminal aggression in Vietnam?

The facts say exactly the opposite. It turns out that the peacemakers from Thailand, the Philippines, and Malaysia are guided by far from philanthropic interests. The question is nothing less than one of annulling the Geneva agreements and legalizing the violations by the Unites States. The hypocritical accusation that the Soviet Union

refuses to fulfill its duties on the Geneva agreements has been dragged out only in order to finally free Washington's hands and to legalize its criminal actions in Vietnam.

Meanwhile, the truth is: first, the United States refused to sign the Geneva agreements; second, in violation of these agreements it has intervened in the affairs of Vietnam and has started a war against the people of South Vietnam; third, the United States has perpetrated an aggression against the DRV and is extending it into Laos and Cambodia; and fourth, the United States started the bombing of the demilitarized zone near the 17th Parallel and is increasing its armed forces on the DRV border.

And, since Washington could not escape all these crimes, their willing satellites adopted the aim of changing the Geneva agreements altogether, by the more comfortable decisions which they would like to throw onto the proposed Asian peace conference. Who can doubt that this is so? One very interesting situation went along with this: Khoman hardly had time to frame his proposal properly before a well-known commercial salesman of imperialist policy, former Vice President Richard Nixon, appeared in Bangkok. He is making a trip around the Asian countries in connection with the new escalation of peace talks on Vietnam. Nixon declared, without beating around the bush, that he deeply values the proposal on the decision to create a peace for Asia committed, and even expressed hope that such free Asian countries as Thailand, Malaysia, and the Philippines could play a more effective role that the Soviet Union."

ที่จริงการแสดงออกด้วยท่าทีและปฏิกิริยาของสหภาพโซเวียต ที่มีต่อข้อเสนอของ Thanat Khoman's Vietnam Initiative, August 1966 ตามที่ได้กล่าวมานี้ หากมองในบริบทขณะนั้นซึ่งสถานการณ์ของสงครามเย็นยังคงเข้มข้นอยู่มาก ก็คงไม่ต้องแปลกใจมากนัก เนื่องจากค่ายโลกคอมมิวนิสต์ก็ไม่ไว้วางใจสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรใน SEATO อยู่แล้ว ดังนั้นจึงทำให้ฝ่ายสหภาพโซเวียตเน้นแต่กรอบใหญ่ และไม่มีความละเอียดอ่อนในการพินิจหรือให้คุณค่าต่อข้อเสนอของ ASEAN ดังกล่าวอย่างที่ควรจะเป็น และสิ่งที่น่าสนใจอันเป็นข้อสงเกตในที่นี้ก็คือ นอกจากความไม่เชื่อใจแล้ว ข้อมูลในเอกสารนี้ยังแสดงให้เห็นว่าจริงๆ แล้ว การข่าวเชิงลึกของฝ่ายคอมมิวนิสต์-สหภาพโซเวียตในเรื่องนี้ ก็มิได้แตกต่างไปจากฝ่ายสหรัฐอเมริกา-ค่ายโลกเสรีมากนัก กล่าวคือ

ฝ่ายสหภาพโซเวียตมักมองจากกรอบใหญ่ของสงครามเย็นหรือการแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก จึงมิได้ใส่ใจหรือพินิจในรายละเอียดของประเทศต่างๆ ในกลุ่มพันธมิตรของค่ายโลกเสรี ซึ่งก็มิได้เป็นเอกภาพหรือเห็นด้วยกับสหรัฐอเมริกาแบบเนื้อเดียวกัน ดังนั้นทั้งสองฝ่ายซึ่งอาจจะตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม ยังไม่เข้าใจเข้าถึง "เนื้อใน" ของ ASA-ASEAN หรือจิตใจของผู้นำคนในประเทศเล็กๆ ในกลุ่มอาเซียน ที่ต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจและต้องการแสวงหาความร่วมมือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ และฝ่ายสหภาพโซเวียตก็ยังคงใช้

ท่าทีและปฏิกิริยานี้ในการมองการเคลื่อนไหวของ ASEAN ต่อมาอีกยาวนานพอควรในทศวรรษหลังถัดมา จนกระทั่งค่ายโลกคอมมิวนิสต์เกิดการแตกแยกระหว่างปีกของจีนแดงกับสหภาพโซเวียต

มองจากแง่มุมนี้ฝ่ายคอมมิวนิสต์-สหภาพโซเวียต กลับกลายเป็นอุปสรรคใหญ่ของอาเซียนเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา ทั้งๆ ที่ผู้นำกลุ่มอาเซียนพยายามแสวงหาความร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะเพื่อนบ้านในภูมิภาค-อินโดจีนและจีนแดง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะความขัดแย้งของสองค่ายเป็นเสมือนกำแพงทางความคิดและข้อเท็จจริงของสงครามเวียดนาม ลาวและเขมรเป็นเครื่องกีดขวางสำคัญของ ASEAN จวบจนกระทั่งในช่วงต้นทศวรรษ 1970 บทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ในเรื่องนี้จึงเริ่มเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น และส่วนหนึ่งคงเนื่องมาจากสถานการณ์ของโลกที่แปรเปลี่ยนไป โดยเฉพาะการหมดยุคของสหรัฐอเมริกา SEATO ในขณะที่ค่ายโลกคอมมิวนิสต์เกิดการแตกแยกแบ่งออกเป็น 2 ขั้วชัดเจนระหว่างปีกสหภาพโซเวียตกับจีนแดง

ด้วยเหตุนี้บทบาทและอิทธิพลของ ASEAN ในช่วงต้นสิบปีแรก ภายใต้สถานการณ์ที่เข้มข้นของระบบ 2 ขั้ว 2 ค่ายระหว่างค่ายโลกเสรีกับคอมมิวนิสต์ ซึ่งต่างฝ่ายต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันนั้นก็ย่อมแน่นอนว่าการริเริ่มของกลุ่มประเทศเล็กๆ เช่น ASEAN จึงยังคงไม่มีบทบาทมากนักและเป็นเพียงส่วนเสริมของ SEATO เท่านั้น เมื่อมองจากข้อมูลในเอกสารของ NARA โดยเฉพาะในชุด RG 59 เพราะนอกจากอุปสรรคสำคัญจากทั้งสองค่าย คือ สหรัฐอเมริกาไม่สนับสนุน ในขณะที่สหภาพโซเวียตก็ไม่ไว้วางใจแล้ว อีกทั้งยังมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของไทยก็มีส่วนอยู่ด้วย โดยเฉพาะภายหลังการรัฐประหารเงียบในปลายปี 2514 (1971) ผู้นำไทยที่มีบทบาทและอิทธิพลในการผลักดันเรื่องนี้ตลอดมา คือ พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ (Thanat Khoman) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต้องหมดอำนาจไป

มีข้อสังเกตว่า ทำไมบทบาทของพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จึงถูกลดลงและไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีอีกหลังการรัฐประหารเงียบในปี 1971 (17 พฤศจิกายน 2514) ในเรื่องนี้ข้อมูลฝ่ายสหรัฐอเมริกาจาก RG 59 Lot Files 74D110, 74D111, 74D489 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 ใน box 8 มีแฟ้ม “Pol 15-1 Head of State Executive Branch T-1971” หัวข้อ “Governmental Reorganization in Thailand” ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2514 มีข้อมูลระบุในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้เพียงความว่า

> “In the absence of cabinet ministers, responsibility for administration of Ministries has been placed in the hands of their permanent civil service Undersecretaries. Specific responsibility for the conduct of foreign affairs had not been announced. The position of former Foreign Minister Thanat is unclear although he is representing Thailand as a “special envoy” at the ASEAN Foreign Ministers meeting this week.”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลังปี 1971 พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ มิได้เข้ามีบทบาทโดยตรง แต่ ASEAN ก็ยังคงก้าวไปสู่เป้าหมายเดิมที่กำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี 1967 และในช่วงระยะหัวเลี้ยวหัวต่อหรือการเปลี่ยนผ่านของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการถอนตัวของสหรัฐอเมริกา และการแตกแยกของค่ายโลกคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนแดง ไปสู่สถานการณ์ที่ผ่อนคลายลงของระบบ 2 ขั้ว 2 ค่าย

นั้น จึงทำให้ฝ่ายไทยและ ASEAN ได้ดำเนินการแสวงหาสันติภาพในขั้นต่อไปที่ก้าวหน้าขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการปรับตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์เอง โดยเฉพาะจีนแดงภายหลังจากขัดแย้งกับสหภาพโซเวียต จึงเปิดทางให้ ASEAN มีโอกาสแสวงหาลู่ทางเจรจาสันติภาพมากขึ้น ด้วยการหันไปญาติดีกับฝ่ายคอมมิวนิสต์-จีนแดง

การปรับตัวของ ASAEN นี้ ส่วนหนึ่งมีข้อมูลใน RG 59 ดังปรากฏในเอกสารของ NARA เช่นตัวอย่างเอกสาร RG 59 Entry 5416 Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-1975 Box 9 แฟ้ม Briefing & Background Papers Thailand-July-December 1972 หัวเรื่อง “Ping Pong Diplomacy--Thai Moves toward Contact with PRC” ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2515 (1972) เอกสารชุดนี้มี 4 แผ่น และมีข้อมูลน่าสนใจความตอนหนึ่งว่า

> “There has been much speculation during the past year about possible RTG moves toward the PRC. When Thanat Khoman was Foreign Minister, he spoke openly about the desirability of Thailand trying to enter into a dialogue with Peking and himself initiated a few steps behind the scenes to sound the Chinese out. After he left office, as a casualty of last November’s “coup”, Thai policy on the China question seemed to drift and citizen Thanat expressed strong criticism of the NEC’s failure to pursue “his” policy move vigorously.
>
> Even with Thanat gone, the RTG did not discourage the idea that it would be receptive to contacts with the PRC. But it wanted to be cautious and thus ruled out the idea of starting with formal diplomatic meetings or trade relations. Like the US, the RTG came to prefer initial contacts in the form of a game with a net separating the two sides.”

ที่จริงการทูตปิงปองระหว่างไทยกับจีน “Ping Pong Diplomacy--Thai Moves toward Contact with PRC” ในปี 2515 (1972) นั้น ถือเป็นการดำเนินนโยบายตามหลังทางสหรัฐอเมริกา ซึ่งริเริ่มการทูตปิงปองกับจีนในต้นปี 2513 (1970) เพื่อปูทางสู่การเยือนจีนแดงในปี 2515 ของประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) (ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในช่วง 1969-1974)

แต่ความจริงแล้ว การแสวงหาความร่วมมือเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในภูมิภาคกับอินโดจีนและจีนแดงนั้น มีอยู่ในความคิดของฝ่ายไทย ASA และ ASEAN ตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว และ ASEAN ได้ดำเนินการสำเร็จในเบื้องต้นในช่วงสิบปีแรกของการจัดตั้ง ASEAN คือ บรรลุเป้าหมายในส่วนนี้ด้วยการเปิดเจรจากับจีนแดงในช่วงต้น-กลางทศวรรษ 1970

แม้ว่าความสำเร็จในเบื้องต้นของ ASEAN นี้ คือการเปิดเจรจาและมีการติดต่อทางการทูตต่อมาระหว่างจีนแดงกับไทยและ ASEAN นั้น ซึ่งแน่นอนว่าเป็นผลโดยตรงจากสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปก็จริง แต่จริงๆ แล้ว หากไม่มีความมุ่งมั่นของฝ่ายไทย ASA และ ASEAN ตั้งแต่เริ่มแรกและได้พยายามดำเนินการมาอย่างจริงจังแล้ว โอกาสเช่นนี้อาจไม่เกิดขึ้นก็ได้

กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ หากไม่มีการตระเตรียมความพร้อมจากภายในภูมิภาคอย่างแข็งขัน ดังเช่นที่ ASEAN ได้จัดตั้งและยืนหยัดตลอดมาแล้ว แม้สถานการณ์โลกจะมีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางใดก็ตาม ไทยและประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ก็คงไม่สามารถรับมือได้อย่างดีและตรงจังหวะดั่งที่ ASEAN ได้พิสูจน์ให้เห็นในช่วงสิบปีแรกของการก่อตั้งมาแล้ว

ด้วยเหตุนี้ การก่อตั้ง ASEAN ในปี 1967 และได้พยายามยืนหยัดตามปรัชญาและหลักการที่ต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจ และแสวงหาความร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในช่วงสิบปีแรกนั้น จึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญและเป็นบทเรียนที่ดีของไทยและชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ยึดถือและยืนหยัดต่อไป หากเราต้องการเป็นอิสระ มีเอกราช มีสันติภาพ และมีอำนาจต่อรองบนเวทีโลก

บทสรุปและส่งท้าย

ในส่วนท้ายสุดของบทความนี้มีข้อสรุปและข้อเสนอส่งต่อไปใน 2 เรื่อง 2 ด้านด้วยกัน คือ 1) เกี่ยวกับเอกสารของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะ RG 59 ที่เกี่ยวข้องกับ ASEAN และ 2) เกี่ยวกับ ASEAN ตั้งแต่ก่อนการจัดตั้งในปี 1967 และการเติบโตในช่วงสิบปีแรก (1967-1977) และต่อเนื่องมาถึงสมัยประชาคมอาเซียน

ในส่วนแรก เรื่องเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) ในชุด RG 59 (General Records of Department of State) นั้น แม้ว่าจะมิได้ช่วยตอบโจทย์เรื่อง 54 ปี ไทยกับการก่อตั้ง “อาเซียน” ได้โดยตรงหรือในระดับลึกมากนัก โดยเฉพาะในประเด็นการก่อตั้งหรือการกำเนิดของ ASEAN ในปี 2510 และบทบาทและอิทธิพลขององค์การนี้ในช่วงต้นสิบปีแรก (2510-2520) ก็ตาม แต่จากข้อมูลเด่นและตัวอย่างเอกสารที่น่าสนใจในชุด RG 59 ได้สะท้อนถึงท่าทีและปฏิกิริยาของฝ่ายสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการตอบโจทย์ทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวได้พอควรและน่าจะนำไปศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไปได้

โดยสรุปเอกสารของ RG 59 เท่าที่ค้นอ่านพบว่า มุมมองของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อการจัดตั้ง ASEAN ในปี 1967 จากเอกสารลับของ RG 59 มีประเด็นเด่นสัมพันธ์กันอยู่สองด้าน คือในด้านหนึ่งสหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญกับ SEATO มากกว่า ASEAN และในอีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า ไทยและสมาชิกอีก 4 ชาติของ ASEAN ต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา จึงทำให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกาซึ่งแม้จะติดตามการเคลื่อนไหวของ ASA แต่ไม่ทราบการข่าวเชิงลึกของ ASA ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่การประกาศจัดตั้งเป็น ASEAN ในปี 2510

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า สหรัฐอเมริกานอกจากมิได้ให้ความสำคัญกับการก่อตั้ง ASEAN แล้ว สหรัฐอเมริกายังคงให้ความสนใจ ความสำคัญกับ SEATO เหนือความร่วมมืออื่นๆ ขององค์การความร่วมมือในภูมิภาคนี้ ซึ่งองค์การเหล่านี้รวมทั้ง ASEAN มักถูกนำไปเป็นส่วนหนึ่งของ SEATO เสมอ ดังจะเห็นต่อไปได้ว่า บทบาทและอิทธิพลของ “อาเซียน”: ช่วงต้นสิบปีแรก (2510-2520) ยังคงอยู่ในระดับรองจาก SEATO เมื่อมองจากมุมของเอกสารสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในชุด RG 59 และบางส่วนจาก RG 84 ทั้งนี้คงเพราะสหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญกับ SEATO มากกว่า ASEAN เป็นแกนหลัก หรือ SEATO เป็นเครื่องมือที่สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญมากกว่าองค์การอื่นใดในช่วงทศวรรษ 1960-70

นอกเหนือจากมหาอำนาจฝ่ายค่ายโลกเสรีแล้ว เอกสารในชุด RG 59 ยังมีข้อมูลที่สะท้อนถึงท่าทีและปฏิกิริยาของฝ่ายค่ายคอมมิวนิสต์ ที่มีต่อไทย ASA และ ASEAN อีกด้วย โดยเฉพาะฝ่ายสหภาพโซเวียตซึ่งในขณะนั้นน่าจะถือเป็นตัวแทนของจีนแดงและเวียดนามเหนือได้เช่นกัน และท่าทีปฏิกิริยาของฝ่ายนี้ก็เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของ ASEAN เนื่องจากสหภาพโซเวียตยังขาดความรู้ความเข้าใจในภูมิภาคนี้อย่างจริงจัง จึงทำให้มองไม่เห็นข้อเสนอเชิงลึกของการก่อตั้ง ASEAN ในบริบทที่ไทยและสมาชิกอาเซียนต้องการเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา และการแสวงหาการเจรจาสันติภาพเพื่อแก้ไขในปัญหาสงครามเวียดนามอย่างแท้จริง มิใช่เพียงการเดินหมากตามเกมของฝ่ายสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้คงเนื่องมาจากสหภาพโซเวียต ยังไม่มีข่าวเชิงลึกหรือมิได้ใส่ใจมากนัก จึงมักมอง ASEAN ผ่านสายตาภายใต้อำนาจสหรัฐอเมริกา-ค่ายโลกเสรีเป็นสำคัญ

การมีมุมมองเช่นนี้แน่นอนว่า สหภาพโซเวียตย่อมเห็นเพียงความเป็นศัตรูมากกว่า “เนื้อใน” หรือจิตใจของผู้นำในกลุ่มอาเซียน และคงไม่แปลกใจมากนักที่สหภาพโซเวียตกลับไม่ไว้วางใจข้อเสนอและการเคลื่อนไหวเพื่อเจรจาสันติภาพในปัญหาสงครามเวียดนามของ ASEAN ตั้งแต่ยังเป็น ASA แล้ว ดังมีข้อมูลปรากฏจำนวนมากจากเอกสารใน RG 59 Entry 5410 Box 13 Lot File 69D277 Records of Negotiations about Vietnam, 1965-1969 และยังคงเห็นต่อเนื่องมาในทศวรรษ 1970-80 ในความพยายามแก้ปัญหาในกัมพูชาของอาเซียน

ดังนั้น ข้อดีอย่างหนึ่งในการค้นอ่านเอกสารของ NARA ก็คือช่วยทำให้เราค้นพบและได้ข้อมูลฝ่ายอื่นๆ ประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับไทย อาเซียนหรือหัวข้ออื่นๆ ที่เราสนใจอีกจำนวนมากด้วย และการค้นพบข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นการค้นพบที่มิได้ตั้งใจก็ได้ หรืออาจเป็นเรื่องที่อยู่เหนือการคาดหมายอย่างยิ่ง และโอกาสในการพบข้อมูลเหล่านี้ก็มีไม่น้อยเช่นกัน หากมีเวลาหรือรู้จักค้น รู้จักการสังเกตและใช้ความเชื่อมโยงของข้อมูลใน NARA

เรื่องนี้หากท่านใดเคยค้นอ่านเอกสารของ NARA อย่างจริงจังแล้ว มักพบข้อมูลอื่นๆ ที่น่าสนใจเสมอ เนื่องจาก NARA มีข้อมูลจากทั่วโลกและหลายเรื่องเกี่ยวข้องกับไทยโดยตรงและโดยอ้อม แต่ล้วนน่าสนใจและมีความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยเรื่องของไทย ดังตัวอย่างก่อนหน้านี้ ผู้เขียนค้นอ่านพบข้อมูลของฝ่ายญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จาก NARA ได้โดยบังเอิญ คือเอกสารชุด RG 457 ซึ่งถือเป็น “แหล่งข้อมูลใหม่” ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยสงครามโลกฯ ได้เป็นอย่างดี

มาในครั้งนี้ก็พบข้อมูลของค่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่มีท่าทีต่ออาเซียนอีกด้วย เช่น ท่าทีของสหภาพโซเวียตที่มองอาเซียนอย่างไม่เชื่อใจ เนื่องจากเห็นว่า ไทยและอาเซียนเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาติมหาอำนาจไม่ว่าฝ่ายใดก็ตามมักมองประเทศเล็กๆ เป็นเพียงสมุนรับใช้ของอีกฝ่ายเสมอ แต่การค้นพบมุมมองจากประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สหภาพโซเวียตนี้ก็มีประโยชน์เช่นกัน เพราะอย่างน้อยก็ช่วยให้เรามอง ASEAN หรือประเด็นอื่นๆ ได้กว้างและลึกยิ่งขึ้น

นอกจากข้อมูลทางสหภาพโซเวียตแล้ว ยังมีข้อมูลจากกลุ่ม NAM เช่น อินโดนีเซียก่อนที่จะเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้ง ASEAN ด้วย และนอกจากข้อมูลทางสหภาพโซเวียตและอินโดนีเซียแล้ว เชื่อว่าเรายังจะได้ข้อมูลจากมหาอำนาจต่างๆ เช่น จีนแดง ออสเตรเลีย อินเดีย รวมทั้งเพื่อนบ้านในภูมิภาคที่มิได้เข้าร่วมกับอาเซียนในช่วงแรกๆ ก่อนที่สงครามเย็นจะยุติลง เช่น กลุ่มอินโดจีนและพม่า และมีข้อน่าสังเกตว่าในค่ายคอมมิวนิสต์นั้นน่าจะมีแนวโน้มเช่นเดียวกับท่าทีของสหภาพโซเวียต เพราะเอกสารของจีนแดงก็มองอาเซียนในแนวนี้เช่นกัน

สำหรับเรื่องที่สองซึ่งเกี่ยวกับ ASEAN โดยเฉพาะแนวคิดที่ต้องการเป็นอิสระจากมหาอำนาจนั้น มิใช่เรื่องใหม่ เพราะมีมานานแล้ว และถือเป็นเอกลักษณ์ของประเทศต่างๆ ในอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่เข้าร่วมกับโลกเสรี ค่ายคอมมิวนิสต์หรือกลุ่ม NAM ก็ตาม ดังนั้นการก่อตั้ง ASEAN ในปี 1967 จึงเป็นเพียงการสืบสานต่อจากแนวคิดและองค์การที่ไทยและชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เคยจัดตั้งและพยายามดำเนินนโยบายเช่นเดียวกับ ASEAN มาตั้งแต่ปี 2490 (1947) แต่ก็ล้มเหลวและส่วนสำคัญคงเนื่องมาจากไม่สอดคล้องกับนโยบายของสหรัฐอเมริกา ที่เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อไทยและภูมิภาคนี้ภายหลังสงครามโลกฯ ยุติลงใหม่ๆ

ที่จริงแล้ว ในยุคของประชาคมอาเซียนซึ่งเติบโตมาจากสมาคม ASEAN และได้ก้าวเดินมาจนมีอายุใกล้ครบ 6 ทศวรรษแล้ว ทั้งไทยและชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าเป็นสมาชิกเดิมและสมาชิกใหม่จากกัมพูชา ลาว เวียดนามและพม่า ต่างก็มี “หัวใจ” เดียวกันที่เคยแสดงออกมาตั้งแต่ 20 ปีก่อนในความพยายามจัดตั้งองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคเป็นครั้งแรกในปี 1947 นั่นก็คือ การยึดถือและยืนหยัดต่อไปในความต้องการเป็นอิสระ มีเอกราช มีสันติภาพ และมีอำนาจต่อรองบนเวทีโลก

การมี “หัวใจ” เดียวกันนี้ ทั้งฝ่ายไทยและกลุ่มภูมิภาคอาเซียนมีมานานก่อนปี 2510 (1967) คือมีมาก่อนและแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อ 20 ปีก่อนที่จะมีการก่อตั้ง ASEAN อย่างเป็นทางการและบรรลุเป้าหมายรวม 10 ประเทศเข้าด้วยกันในปี 2542 เป็นประชาคมอาเซียนหนึ่งเดียวนั้น น่าจะมีรากฐานมาตั้งแต่หลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการผลักดันของกลุ่ม ส.ส. ภาคอีสานและกลุ่มปรีดี พนมยงค์ ที่เห็นว่าจำเป็นต้องมีองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาค เพื่อเอกราช สันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค

ดังตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนและเกิดขึ้นจริงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงใหม่ๆ นั่นคือ “ก่อตั้งสันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2490 (1947) ซึ่งมีปรัชญาและหลักการสำคัญไม่แตกต่างไปจากการจัดตั้ง ASEAN ตามที่พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้บรรยายเรื่องนี้อย่างน่าสนใจในหัวข้อ “ริเริ่มก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN)” ในปี 2530 ความตอนหนึ่งที่เคยกล่าวมาแล้วและขอเน้นอีกครั้ง ดังความว่า

> “ผู้บรรยายขอย้ำว่า วัตถุประสงค์ที่เราต้องการก็คือ เราต้องการจะให้ความแบ่งแยกกันในหมู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้หมดสิ้นไป และให้เป็นกอบเป็นกำขึ้นมา ข้อคิดอันนี้ผู้บรรยายได้มาจากหลายฝ่าย ฝ่ายที่สำคัญที่สุดคือ ท่านปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นท่านแรกที่ได้ให้ความคิดเห็นว่า หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้น่าจะรวมตัวกัน”

ในการ “ก่อตั้งสันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ในปี 2490 นั้นก็ด้วยมีแนวคิดในแบบเดียวกับ ASEAN โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ “เป็นเวทีที่ประสานงานระหว่างรัฐเอกราชทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ที่ทำการของสันนิบาตฯ นี้ สำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ โดยมีกลุ่มผู้แทนราษฎรภาคอีสานเป็นกำลังสำคัญในองค์การนี้ เช่น นายเตียง ศิริขันธ์ ดำรงตำแหน่งประธานสันนิบาตฯ และนายถวิล อุดล รับผิดชอบด้านประชาสัมพันธ์หรือเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงาน และมีผู้แทนจากขบวนการเวียดมินห์ ประเทศลาว และขบวนการชาตินิยมอื่นๆ เข้ามาร่วมทำงานอยู่ในคณะกรรมการสันนิบาตฯ

แนวคิดนี้ได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกาในปี 2489 เพื่อเจรจาเกี่ยวกับการส่งมอบคืนจังหวัดต่างๆ ในอินโดจีน ด้วยการเปิดการเจรจากับชาติต่างๆ ที่มีอาณานิคมในภูมิภาคที่กล่าวนี้ ดังเช่น เมื่อครั้งนายปรีดี พนมยงค์ ได้เยือนประเทศฝรั่งเศส นายปรีดี มีข้อเสนอแนะให้ “ฝรั่งเศสร่วมกับไทยเป็นผู้อุปถัมภ์ สหภาพเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประกอบด้วยประเทศไทย รัฐอิสระในลาวและกัมพูชา รวมทั้งประเทศเวียดนาม ซึ่งร่วมสมาคมอยู่ในสหภาพฝรั่งเศส พม่า มลายา ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย” (ดู สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, **เสรีไทย: ตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทยเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อเอกราช สันติภาพ และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง.** กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555 และ 2557)

แต่ที่จริงแล้ว ในการ “ก่อตั้งสันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ซึ่งมุ่งไปทางอินโดจีนเป็นสำคัญ น่าจะมีแนวคิดและพลังขับเคลื่อนมาจากกลุ่ม ส.ส. ภาคอีสาน และ/หรือคนต่างจังหวัดทั้งภาคเหนือ อีสาน ตะวันออกและภาคใต้ เป็นปัจจัยหลักในการริเริ่มแนวคิดขององค์การนี้เช่นกันด้วย เนื่องจากกลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่ม ส.ส. ภาคอีสานและภาคอื่นๆ มีความใกล้ชิดและเห็นอกเห็นใจพี่น้องเพื่อนบ้านมานานแล้ว ที่สำคัญและคงปฏิเสธไม่ได้คือ ผู้นำท้องถิ่น คนต่างจังหวัด โดยเฉพาะบริเวณชายแดนชายขอบของเมืองหลวง ต่างมีความใกล้ชิดกับชาว ASEAN มากกว่าคนกรุงเทพฯ และน่าจะเป็นปัจจัยรากฐานที่ช่วยทำให้ ASEAN พัฒนาไปสู่ความเป็นปึกแผ่นได้อย่างมั่นคง

อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกากลับไม่เห็นด้วยและกลายเป็นตัวแปรสำคัญหนึ่งในการล้มล้างแนวคิดดังกล่าวของชาวอาเซียน ด้วยการสนับสนุนรัฐบาลทหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจพร้อมๆ กับแนวคิดการทำสงครามปิดกั้นจีนแดงและการสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้ ด้วยการจัดตั้ง SEATO เป็นเครื่องมือสำคัญ และยังคงเน้นบทบาทและอิทธิพลขององค์การนี้ไปอย่างต่อเนื่องในทศวรรษ 1960-1970 โดยมิได้สนใจ เอาใจใส่ความร่วมมือในระดับภูมิภาคที่มีพลังสร้างสรรค์และยั่งยืนกว่า SEATO ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ ASEAN

การก่อตั้งขึ้นของ ASEAN ในปี 1967 นั้น ส่วนหนึ่งมาจากรากฐานทางแนวคิดของไทยและชาติต่างๆ ในภูมิภาคนี้ แต่อีกส่วนหนึ่งก็คือ ปัญหาจากการครอบงำของพี่ใหญ่ คือ สหรัฐอเมริกา เนื่องจากแนวคิดของสหรัฐอเมริกาและ SEATO ได้พิสูจน์ให้ชาติต่างๆ ของภูมิภาคอาเซียนเห็นแล้วว่า ล้มเหลวในการสร้างสันติภาพและการแสวงหาความร่วมมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ บนฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน คือ ต่างเป็นอิสระ มีเอกราช มีสันติภาพ และมีอำนาจต่อรองบนเวทีโลกทั้งทางการเมือง การค้า เศรษฐกิจและสังคม-วัฒนธรรม

ในช่วงสิบปีของ ASEAN และในช่วงต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน ASEAN ได้พยายามยืนหยัดกับทั้งสหรัฐอเมริกาและค่ายโลกคอมมิวนิสต์มาอย่างมั่นคง และมีความแข็งแกร่งพร้อมมีที่ยืนสำคัญบนเวทีโลกมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับในฐานะองค์การหนึ่งของความร่วมมือในระดับภูมิภาค ที่ทั้งชาติมหาอำนาจและกลุ่มความร่วมมือในภูมิภาคอื่นๆ เช่น EU ที่ต่างให้ความสำคัญและเข้ามาเกาะกลุ่มกับประชาคมอาเซียนอย่างเข้มแข็ง

นอกจากบนเวทีโลกแล้ว ความเข้มแข็งภายในของภูมิภาคก็ถือเป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ดังนั้นจึงควรเน้นเป็นข้อคิดว่า ใน 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียนนั้น เรามักสนใจและให้ความสำคัญเพียง 2 เสาแรกคือ ประชาคมการเมือง ความมั่นคง (ASEAN Political-Security Community-APSC) และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) แต่เสาที่ 3 คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) น่าจะมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาคมเป็นปึกแผ่นที่มั่นคงและยั่งยืน และ

ถือเป็นส่วนที่จะช่วยในเรื่องนี้ได้มาก ด้วยเหตุนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของประชาคมอาเซียน จึงมิใช่อาศัยแต่ภาครัฐเอกชน แต่ควรต้องเน้นภาคประชาสังคมเป็นแกนกลาง เพราะเป็นรากฐานสำคัญของประชาคมอาเซียน

ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้การมองไปในอนาคตของประชาคมอาเซียน สามารถสร้างสรรค์ความเป็นปึกแผ่นได้เป็นอย่างดี จึงควรต้องอาศัยแนวคิดและรูปแบบของ “สันนิบาตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เป็นตัวตั้งเป็นข้อคิด เพราะพลังขับเคลื่อนที่ดีและสร้างสรรค์ความเป็นปึกแผ่นของความร่วมมือในภูมิภาคนี้ควรต้องอาศัยภาคประชาสังคม ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านในบริเวณชายขอบที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเสาหลักมากกว่าเพียงอาศัยภาครัฐ ภาคธุรกิจ ที่มักมองจากเขตเมืองหลวงออกไปมากกว่าการมองจากชายขอบเข้าสู่ศูนย์กลาง และหากเราทำเช่นเดิมคือ มักเน้นมองแต่มุมจากศูนย์กลางออกไปสู่ชายขอบ ก็น่าจะมีโอกาสผิดพลาดแบบไม่เรียนรู้จากอดีต และคงไม่ต่างไปจากนโยบายและมุมมองของสหรัฐอเมริกาที่เน้นเพียง SEATO มากกว่า ASEAN นั่นเอง

บรรณานุกรม

เอกสารหลัก

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (NARA) RG 59 และ RG 84 ในช่วง 1960s-1970s

หนังสือและบทความ

กนต์ธีร์ ศุภมงคล. **การวิเทโศบายของไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

ฉันทิมา อ่องสุรักษ์ (บก.). **นโยบายต่างประเทศไทยบนทางแพร่ง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ภูริ ฟูวงศ์เจริญ (บก.). **ริเริ่มก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. **เสรีไทย: ตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทยเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อเอกราช สันติภาพ และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง.** กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555, 2557.

--------. “120 ปี ไทย-รัสเซีย: การทบทวนองค์ความรู้สมัยสงครามเย็นตอนต้น จากมุมมองของนักการทูตและเอกสารลับ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา” **๑๒๐ ปีแห่งความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทย-รัสเซีย จากมุมมองของเอกสารรัสเซีย สหรัฐอเมริกาและนักวิชาการไทย-รัสเซียศึกษา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.

Fineman, Daniel. **A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958.** Honolulu: University of Hawaii Press, 1997.

Goscha, Christopher E. **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1945**. Richmond: Curzon Press, 1999.

A Piece of the Puzzle: ASEAN from the Perspective of the United States Central Intelligence Agency, (1967-1987)

Lieutenant Colonel Apisake Monthienvichienchai[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์หลักในการค้นคว้าและวิเคราะห์ท่าทีของสำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency – CIA) ต่ออาเซียนในช่วงเวลาสองทศวรรษแรกของการก่อตั้งองค์การ (ค.ศ. 1967-1987) ข้อมูลปฐมภูมิที่งานวิจัยนี้ใช้ในการวิเคราะห์มาจากชุดเอกสารของ CIA ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐฯ (National Archives and Records Administration – NARA) ณ รัฐแมริแลนด์ แต่สามารถเข้าถึงทางอินเทอร์เน็ตได้ผ่านระบบ CIA Records Search Tool (CREST)

ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงแรก CIA มิได้ให้ความสำคัญมากนักแก่อาเซียน โดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งสาเหตุอาจจะมาจากการที่อาเซียนมิได้เป็นองค์การความมั่นคงเสียทีเดียว กอปรกับการที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เคยมีหลายองค์การภูมิภาคที่ประสบความล้มเหลวก่อนหน้านี้แล้ว นอกจากนี้ CIA เล็งเห็นตั้งแต่ต้นว่าอาเซียนเป็นองค์การที่ไม่ได้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจนซึ่งไม่สอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงของสหรัฐฯ บทบาทของอาเซียนมีพัฒนาการเป็นรูปธรรมมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 ซึ่งอยู่ในบริบทของการถอนกำลังของสหรัฐฯ ออกจากเวียดนามและสงครามกัมพูชา-เวียดนาม รวมถึงการรวมตัวของประเทศสมาชิกเพื่อเจรจาในมิติเศรษฐกิจกับคู่เจรจา โดยเฉพาะกับประชาคมยุโรป (European Community) ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ การถอนกำลังของสหรัฐฯ เป็นปัจจัยบีบบังคับให้อาเซียนต้องมีกลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ดี CIA ยังวิเคราะห์ด้วยว่า อาเซียนยังมีข้อจำกัดหลายประการ อาทิ การระแวงอิทธิพลจากมหาอำนาจภายนอกภูมิภาค (จีน ญี่ปุ่น สหภาพโซเวียต และสหรัฐฯ) การเกรงกลัวท่าทีของเวียดนาม รวมถึงระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันมากกว่าการเกื้อหนุนระหว่างกันและกันซึ่งยังคงเป็นประเด็นสำคัญจนถึงทุกวันนี้

บททดสอบสำคัญของอาเซียนในช่วงยุคสมัยนี้คือ สงครามกัมพูชา-เวียดนาม ในการนี้ อาเซียนสามารถมีท่าทีร่วมที่หนักแน่นและเป็นรูปธรรมในองค์การสหประชาชาติ และสามารถเป็นองค์การสำคัญในการประสานงานความร่วมมือระหว่างจีน สหรัฐฯ และประเทศอื่น ๆ ในการบริหารจัดการวิกฤติ ถึงแม้ในที่สุดปัจจัยชี้ขาดในการจัดการปัญหานี้คือ การล่มสลายของสหภาพโซเวียตซึ่งส่งผลให้เวียดนามขาดแรงสนับสนุนหลักในการดำรงสภาพเดิมในกัมพูชา แต่อาเซียนมีบทบาทสำคัญในการเปิดประตูให้เวียดนามสามารถเข้าร่วมในกลไกระดับภูมิภาคได้หลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น แทนที่จะลงโทษเวียดนามด้วยการโดดเดี่ยวซึ่งอาจผลักเวียดนามไปสู่พัฒนาการในทิศทางเดียวกับสาธารณรัฐประชาชนประชาธิปไตยเกาหลีในช่วงหลังสงครามเย็น

[1] The author is currently an Assistant Professor at the Department of History, Academic Division, Chulachomklao Royal Military Academy, Nakhon Nayok. Contact e-mail: apisake.mo@crma.ac.th

คำสำคัญ: อาเซียน, สำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา, สงครามกัมพูชา-เวียดนาม

Introduction

In 2022, the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) is due to mark its 55th Anniversary since its founding in 1967 through the joint initiative of Thailand, Malaysia, Indonesia, Singapore, and the Philippines. Since the Cold War drew to a close, the regional organization has expanded to include the Lao People's Democratic Republic, Vietnam, Cambodia, Myanmar, and Brunei Darussalam. It also seems poised to add Timor Leste[2] and Papua New Guinea[3] into its ranks in the future, thereby incorporating every country in the region into its ranks. With this expansion also came a development in its role as a concrete ASEAN Community, supported by three pillars: the Political-Security Community, the Economic Community, and the Socio-Cultural Community. Its international recognition and regional importance has also been highlighted by the participation of dialogue partners in ASEAN Summits, namely: China, the United States, Japan, Republic of Korea, Russia, Canada, Australia, New Zealand, and India. As the economies of the Southeast Asian countries continue to develop, in spite of the ravages of Covid-19, it is expected that the organization will continue to retain and develop its relevance.

The upcoming anniversary has a special significance, not only due to the expanding role of ASEAN in the present day and its future potential, but also from the historical fact that few contemporaries at the founding of the organization expected it to survive and flourish. Indeed, the precedents for Southeast Asian regional associations were not encouraging. Notable attempts included the Greater Malayan Confederation (more commonly known as Maphilindo), formed by Malaya, the Philippines, and Indonesia in July 1963. Conceived upon the common bond between the Malay people, the association quickly foundered on mutual suspicions between the members, particularly over claims to territory on Borneo. The Association of Southeast Asia (ASA), which was founded earlier as an association between Malaya, Thailand, and the Philippines in 1961, also faced similar problems over territorial claims on Borneo. Furthermore, despite being strenuously promoted by Thanat Korman, the Thai Foreign Minister,

[2] Foreman, H. (6 January 2021). 'Timor Leste's ASEAN Membership prospects in a time of geopolitical ambiguity. Asia Pacific Bulletin, No. 545. https://www.eastwestcenter.org/publications/timor-leste%E2%80%99s-asean-membership-prospects-in-time-geopolitical-ambiguity

[3] Hunt, L. (9 November 2011). 'Papua New Guinea Eyes ASEAN'. *The Diplomat*. https://thediplomat.com/2011/11/papua-new-guinea-eyes-asean/

the organization lacked the political backing and heft that would allow it to be taken seriously by both the major powers, as well as the non-aligned states.[4] Moreover, ASA had a whiff of anti-Communism to them that ensured the disinterest or enmity of the non-aligned and Communist states.

Thus, when ASA was transmuted into ASEAN in 1967, few observers thought that the new organization would succeed. Tensions over Sabah still persisted between the Malaysia and the Philippines, and indeed continues to a degree to this day. Claims over the South China Sea between the members remain unresolved. There were also concerns regarding the membership of Singapore in the new association, given its acrimonious split from Malaysia in 1965. On the more positive side, the expansion of the membership to include Indonesia had the potential to bring the political and economic heft and credibility that ASA had lacked. Thailand's presence as a non-claimant to the disputes that sank Maphilindo also allowed the organization to have an honest broker, skilled in the art of informal negotiations to mediate disputes. Indeed, it was during one of these successful Thai mediation sessions that the idea of ASEAN had been broached in the first place.[5] The membership of Thailand and Singapore also eliminated the racial overtones that would have prevented Maphilindo from being a truly regional organization, had it survived. Alongside the conclusion of Indonesia's *Konfrontasi* policy and Sukarno's fall from power in 1966, it seemed as if the new association had a real chance of success.

Even so, the external outlook regarding the potential success of ASEAN was less sanguine, especially from the perspective of the United States. From the American perspective, the new association was, at best, redundant and, at worst, a potential stumbling block to the goal of containing Communism in Southeast Asia. The argument for redundancy comes from the existence of the Southeast Asia Treaty Organization (SEATO), which also had the objective of strengthening "the fabric of peace and freedom and to uphold the principles of democracy, individual liberty and rule of law, and to promote the economic well-being and development of all peoples in the treaty area".[6] The clause in the Bangkok Declaration, which affirmed "that all foreign bases are temporary and remain only with the expressed concurrence of the countries

---

[4] Tarling, N. (ed.). (1992). *The Cambridge History of Southeast Asia* (*Vol. 2*). Cambridge: Cambridge University Press, p. 615.

[5] Chua D. and Lim E. (2017). *ASEAN 50: Regional Security Cooperation through Selected Documents*. Singapore: World Scientific, pp. 2-3.

[6] The Avalon Project. *Southeast Asia Collective Defense Treaty (Manila Pact), 8 September 1954*. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/usmu003.asp/

concerned and are not intended to be used directly or indirectly to subvert the national independence and freedom of States in the area or prejudice the orderly processes of their national development"[7] seemed not only to be calling time on American bases in Southeast Asia, but also limiting the American capacity to contain the Communist threat in the region, even as the Vietnam War continued to rage. The inclusion of the non-aligned Indonesia, also seemed to be taking the members of SEATO into an alternative and undesirable direction.

Despite the United States' initial tepid response to ASEAN's establishment, this outlook gradually evolved, reflecting changes in American regional policy, as well as shifts within the region itself. This article aims to examine these transformations from the perspective of the United States' Central Intelligence Agency (CIA) during the first 20 years of ASEAN's existence from 1967 to 1987. This period was a critical one for both ASEAN and the United States. For ASEAN, it tested whether the association would be stillborn like Maphilindo or drift into impotent irrelevance, like the ASA. On the other hand, the United States had to redefine its regional role, as it was forced to withdraw from Vietnam, while still implementing a policy of containment in Kampuchea via an unlikely cooperative arrangement between itself, the anti-Communist forces in Kampuchea, the Khmer Rouge, China, and ASEAN.

As the foreign intelligence service of the United States Federal Government responsible for gathering and analyzing human intelligence (HUMINT), as well as feeding its analyses to the President and the Cabinet of the United States, the CIA arguably has great influence in determining American foreign policy direction, especially in the security dimension. The primary materials that form the basis of this article originates from the CIA Records Search Tool (CREST). The CIA has maintained its searchable electronic archives at the National Archives and Records Administration (NARA) II Building at College Park, Maryland, since 2000. The publicly accessible records consist of around 11 million pages of declassified texts, dating from the establishment of the Agency to the 1990s. These materials include internal and interagency memoranda, national intelligence estimates and bulletins, intelligence assessments, briefing papers, academic papers from open sources, country studies, staff notes, State Department Reviews, CIA research papers, embassy cables, as well as monthly and weekly situation reports from the Agency's stations

[7] ASEAN. (January 27, 2016). *The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), Bangkok 8 August 1967*. https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/

across the globe. Under Executive Order 13526, records will continue to be declassified on a rolling basis under the "25-year program", where historically important documents older than 25 years will be declassified and made available in full or in part, exempting those that are deemed sensitive to present-day national security. Prior to 2017, it was necessary for researchers wishing to access the collection to visit the NARA II campus in person. However, in 2017, the entire collection was made available online.[8] Given the recent greater accessibility of the archives, as well as the niche that ASEAN occupies in historical studies, CREST is and will continue to be a rich source of primary material for studies in ASEAN-U.S. relations, which can contribute to the better understanding of the modern-day workings of ASEAN.

Literature Review

The currently available academic literature regarding this topic falls into three broad categories: works that are directly related to ASEAN and its history, ASEAN and its dialogue partners, such as China, as well as its relations with other entities, such as the United Nations, and more general works on Southeast Asia and the organization's regional role. It has to be noted here that none of the literature reviewed here has examined the early development of ASEAN from the CIA's perspective. The article will now briefly review the more current and relevant works.

ASEAN-specific Literature

Given the contemporaneous nature of ASEAN as an organization, literature in this category tends to address the organization's modern challenges, rather than its short history. The available histories tend to emphasize the organization's positive effects and concrete contributions rather than dwell on its defects and failures, such as Severino's *ASEAN*.[9] In a similar vein, Weatherbee's *ASEAN's half century* gives a general historical survey of ASEAN and its development, but updated to the time of the organization's 50th Anniversary in 2017.[10] As such, it is mainly a celebratory work, but also with some elements of reflection.

---

[8] The system can be accessed online at the CIA Records Search Tool 25 Year Program Archive, https://www.cia.gov/readingroom/collection/crest-25-year-program-archive

[9] Severino, R.C. (2008). *ASEAN*. Singapore: ISEAS Publications.

[10] Weatherbee, D.E. (2019). *ASEAN's Half Century: A Political History of the Association of Southeast Asian Nations*. London: Rowman & Littlefield.

Following the establishment of the ASEAN Community in 2015, the trend for the academic literature is to assess the impact of the policy on individual countries and the region, as well as the emerging challenges and possible solutions. The overall bent is generally towards the economic side of the ASEAN Community, rather than the other pillars, whose achievements are less tangible. The exception is Chua and Lim's *ASEAN 50*, which covers this area through the lens of historical documents, mainly communiqués from the organization itself, rather than from external perspectives.[11]

Although not specifically about ASEAN, Ang's *Southeast Asia's Cold War* provides a substantial survey of both the regional developments during this period, vis-à-vis the Cold War, as well as ASEAN's role, albeit mainly from a Singaporean perspective. While it notes that nothing substantial happened in the organization's first decade, it also charts its transformation into a major player in regional economic and political affairs.[12]

ASEAN and Dialogue Partners

The available literature also reflected the widening of ASEAN's range of dialogue partners and the region's growing importance, focusing on the dynamics between the region and other major powers, as well as organizations such as the United Nations.[13] In something of a departure, Jones and Smith's *ASEAN and East Asian international relations* focuses on the organization's development in the context of regionalism, albeit with a strong note of ASEAN-skepticism. The study points to the weaknesses within the organization, such as internal tensions and competition that leaves it ill-equipped not only for the policy of ASEAN centralism, but also for the emerging challenges of the post-Cold War order.[14] Similarly, Chong's *International Security in the Asia-Pacific* critically examines the concept of ASEAN centrality and the possibility that the great powers may ignore ASEAN in their regional calculations altogether or, at most, make token references to it.[15] Stuart-Fox's *A short history of China and Southeast Asia* takes a more

[11] Chua D. and Lim E. (2017). *ASEAN 50*. Singapore: World Scientific.

[12] Ang, C.G. (2018). *Southeast Asia's Cold War: An Interpretive History*. Honolulu: University of Hawai'i Press, p. 168.

[13] UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2009). *Striving Together: ASEAN and the UN*. Bangkok: United Nations Publications.

[14] Jones, D.M. and Smith M.L.R. (2006). *ASEAN and East Asian International Relations: Regional Delusion*. Cheltenham: Edward Elgar.

[15] Chong, A. (ed.). (2018). *International Security in the Asia-Pacific: Transcending ASEAN towards Transitional Polycentrism*. London: Palgrave Macmillan.

historical approach in its examination of the relationship between China and individual Southeast Asian states, as well as its implications on internal ASEAN dynamics vis-à-vis the regional position of China.[16]

General Literature on Southeast Asia

Coverage of ASEAN in this category tend to be integrated into surveys of individual countries and subregions. Naturally, classics in this area, such as Hall's *A History of South-East Asia* do not include ASEAN, as their publication predate the foundation of the organization.[17] Nevertheless, more modern and digestible histories of the region continue to make use of Hall's division of broad time periods, nation states, subregions, and the regional linkages between them. An example of such a work is Cotterell's *A History of Southeast Asia*, which took the national and mainland/maritime approach rather than viewing the region holistically. It is also worth noting that ASEAN and its predecessors are absent from the narrative altogether,[18] perhaps reflecting the organization's still unquantifiable historical impact on the region. More academic works, such as the *Cambridge History of Southeast Asia*, have a separate section on ASEAN and its development, but view it as an essentially anti-Communist organization, with worrying internal tensions that threaten the organization's cohesion.[19]

Research findings

The investigation of the CIA's declassified documents on ASEAN, comprising of some 170 entries of almost 1,000 pages makes some interesting reading. Rather than being an alliance of anti-Communists from the start, the evidence suggests a more nuanced picture, where the organization was against any element that would lead to the greater destabilization of the region, including the expansion of Soviet military presence in Cam Ranh, the presence of American bases in the region, and the influence of China. In the quest for this stability, the organization was willing to work with all sides to accomplish its more immediate goals, even if it saw some parties, such as China and the potential restoration of the Pol Pot regime as a long-term threat.

---

[16] Stuart-Fox, M. (2003). *A Short History of China and Southeast Asia: Tribute, Trade, and Influence.* Crows Nest: Allen & Unwin, pp. 224-245.

[17] Hall, D.G.E. (1955). *A History of South-East Asia*. London: Macmillan.

[18] Cotterell, A. (2017). *A History of Southeast Asia*. Singapore: Marshall Cavendish.

[19] Tarling, N. (ed.). *The Cambridge History of Southeast Asia* (Vol. 2), p. 616.

Given this flexible approach, it is perhaps unsurprising that there is also a strong strain of ASEAN-skepticism throughout the document. The Agency's analysts completely ruled out the possibility of the organization turning into a security alliance, expressed skepticism in the medium-term regarding the formation of a trading bloc, and was contemptuous of the idea of an ASEAN regional identity. Yet, as the United States faced new regional security challenges in Southeast Asia, notably the Vietnamese invasion of Kampuchea, where its capacity for direct intervention had become limited after its ignominious withdrawal from Vietnam, ASEAN became a key partner in furthering common security interests. Despite its continuing skepticism on economic prospects, the CIA noted the beginnings of a bloc for economic negotiations, particularly with the European Community and Japan. The picture that the CIA documents deliver, thus seem to be a more nuanced version of ASEAN than perhaps most are used to.

ASEAN: An Anti-Communist Organization?

Despite the literature that argues that ASEAN was established as an anti-Communist organization,[20] the evidence suggests that the stances within the organization was much more nuanced. The Bangkok Declaration that established the organization on 8 August 1967 did not have an explicit anti-Communist clause. If anything, with its stipulation on foreign bases in the region, it seemed to be leaning towards anti-Americanism under the influence of Indonesia, which saw itself as a leader of the Non-Aligned Movement (NAM). Indeed, Indonesia was very keen to secure its position early on by proposing that the ASEAN Secretariat be located in Jakarta in 1973. The Agency interpreted this proposal as a method for the Indonesians to bolster their importance within the organization and to leverage this position for further advantages in NAM and elsewhere. The Declaration also left membership open to "all States in the South-East Asian Region" that subscribed to its aims. In this spirit, Indonesia was also a firm advocate for the early expansion of ASEAN to include Burma, as well as the countries of Indochina, including both Vietnams. To cement its influence, Indonesia even invited Member States to send officers to attend its War College.[21]

Indonesia's enthusiasm was by no means infectious, however, and there is ample evidence to suggest a range of attitudes within the organization. For example, a ministerial meeting in Kuala Lumpur in 1969 was marred by disputes over the presence of observers.

[20] Lockard, C.A. (2009). *Southeast Asia in World History*. Oxford: Oxford University Press, p. 196.

[21] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00875R001100160074-8. 'Indonesia's role in regional affairs'. 2 October 1973.

Malaysia wanted to invite Laos and South Vietnam, while Singapore and Indonesia wanted both South and North Vietnam to be included or not invited at all.[22] The dispute seems to offer a more nuanced perspective on ASEAN – that it was not opposed to expansion in principle, but the extent and timing of the policy. A similar picture of differences is also reflected in the report on ASEAN's first Summit in 1976, where an issue was the Member States' relationship with China. While Malaysia favored relations with China, Indonesia was wary of the establishment of relations between China and Malaysia, Thailand, and the Philippines. Throughout the documents, it is clear that the Indonesians still perceived China as a long-term threat, whereas the other Member States had other concerns, such as pushing for a Free Trade Area (Singapore), a Treaty of Amity (Philippines), and a zone of neutrality (Malaysia),[23] all of which were eventually achieved. A Zone of Peace, Freedom, and Neutrality was declared in 1971, a Treaty of Amity and Cooperation came into effect in 1976, while the ASEAN Free Trade Area was successfully created only in 1992.

ASEAN's non-hostile attitude towards Vietnam is characterized in its collective position on Vietnam's membership of the United Nations. An anti-Communist bloc should have employed its full capabilities to block such a move. However, according to the CIA report, ASEAN had no strong position on Vietnam's membership; it was neither supportive nor strongly opposed.[24] Apart from the noteworthy fact that the organization was able to express this position as a bloc, it is clear evidence that ASEAN remained open to engagement, if not the membership, of the reunified Vietnam. This pro-Vietnam bent was sufficiently sincere to seriously alarm the American analysts in 1976, especially for its potential impact on U.S. security interests in the Philippines.[25]

What arguably turned ASEAN politically against Vietnam in the late 1970s and 1980s, was its invasion and occupation of Democratic Kampuchea in 1978. However, even in the midst of this crisis, ASEAN did its utmost to ensure a balance between exerting sufficient pressure on the Vietnamese to persuade them to attend negotiations, while, at the same time, avoiding cornering them in such a way that may provoke rash, retaliatory actions. Thus, in 1979, ASEAN

[22] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A015100100001-2. Intelligence Bulletin. 11 December 1969.

[23] NARA, CREST, General CIA Records. 28 - CIA-RDP79T00975A028600010034-7. National Intelligence Bulletin. 21 February 1976.

[24] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A029300010034-98. National Intelligence Daily Cable. 21 September 1976.

[25] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP81T00700R000100020001-1. 'Hanoi, ASEAN, and the U.S.'. 20 July 1976.

foreign ministers agreed to a united stance in opposing Vietnamese aggression in Kampuchea. At the same time, it also insisted that the door to dialogue remained open.[26] In subsequent years, there was great emphasis on not cornering Vietnam, especially in the campaigning for UN General Assembly Resolutions on the Kampuchean situation.[27]

In this stance, the organization was acting in accordance with the stipulations of both the ASEAN Declaration, which aimed "to promote regional peace and stability through abiding respect for justice and the rule of law in the relationship among countries of the region and adherence to the principles of the United Nations Charter"[28] and the United Nations Charter, which also aims to "maintain international peace and security".[29] It was in adherence to these principles that the bloc was unable to issue a full-throated condemnation of Pol Pot's Khmer Rouge regime that had been deposed by the Vietnamese invasion. While it was of obvious concern, it was not Pol Pot's genocidal policies that moved ASEAN, but the idea that a breach of the peace and violation of state sovereignty had occurred. The aim was thus not to reverse the Communist gains of the Vietnam War, but to place Vietnamese aggression on foreign soil under international law and prevent regional destabilization.

Engagement with Vietnam was not restricted to rhetoric. Despite its concerns over Vietnamese aggression in the region, ASEAN chose not to impose blanket economic sanctions. Indeed, trade expanded continuously between Vietnam and the ASEAN states between 1979 and 1985. The only reason it did not expand further was Vietnam's lack of foreign exchange, access to credit, poor product quality, limited product availability, lack of marketing savvy, and inability to compete.[30] The organization also openly advocated for the engagement of other powers, in particular the United States and Japan, in an effort to wean the Vietnamese off dependence on the Soviet Union. Indonesia was a strong proponent of increased engagement

[26] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP81B00401R001400050006-9. 'Briefs and Comments – Southeast Asia: ASEAN Foreign Ministers' Meeting'. 17 December 1979.

[27] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84B00049R000601560012-6. 'ASEAN consultations on Kampuchea Conference'. 6 June 1981.

[28] ASEAN. (January 27, 2016). *The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), Bangkok 8 August 1967*. https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/

[29] United Nations. (2021). *The United Nations Charter*. https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1

[30] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000201520001-6. 'Vietnam-ASEAN: Trade overrides political considerations'. 7 June 1985.

between the United States and Vietnam for this purpose.[31] Japanese economic involvement was also seen as a method to remedy the flaws in the Vietnamese economy, where it could be a source of hard currency earnings, equipment for exports and imports, as well as import credits. However, the main obstacle to greater engagement was always the unresolved situation in Kampuchea.[32]

As a collective, ASEAN also did not display overt hostility to Soviet presence in the region. The main concern appeared to be its support of Vietnamese aggression in Kampuchea. Indeed, until the Soviets threw their support behind Vietnam's actions in Kampuchea, most ASEAN states saw China, with its aid of overseas insurgency movements, as the main threat to regional peace and stability. Even so, again, there were some nuances within the organization. The most anti-Soviet states were Singapore, Malaysia, and the Philippines. Singapore was vocal in its opposition to an expanded role for the Soviet Union in Southeast Asia and Afghanistan, backing up its rhetoric with a general ban on all Soviet ships from using its port facilities. Similarly, Malaysia saw Soviet maritime expansion as a threat to regional security, while the Philippines refused to countenance any closer relations with the Soviet Union. The Thai stance was more nuanced, where it was mainly concerned with the presence of Soviet-backed Vietnamese troops in the border areas and the implications of a Soviet maritime presence on security in the Straits of Malacca and its claims in the Gulf of Thailand. Indonesia had perhaps the most relaxed stance, seeing the Soviet presence as a counterbalance to Chinese expansionism. Nevertheless, this attitude gradually changed in the face of Soviet expansionism in Afghanistan and detection of Soviet espionage activities on Indonesian soil.[33]

Perhaps this lack of alarm over the Soviet presence was due to the ineffectiveness of its operations in the region. Its support for Vietnam resulted in regional isolation, while spy scandals led to public embarrassment. Furthermore, insignificant trade relations with the ASEAN states denied it any economic leverage. Indeed, its support for Vietnam and clumsy expansion into the region almost brought about the nightmare scenario of inducing cooperation between the

[31] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP03T02547R000100930001-9. 'Indonesia: New focus on external threats'. September 1982.

[32] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T01017R000606390001-6. 'Japan: Flirting with Vietnam?'. 2 September 1986.

[33] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84T01083R000100090005-5. 'USSR Monthly Review: September 1983'. September 1983.

United States, Japan, China, the Republic of Korea, and ASEAN against the Soviet Union.[34] Given the historical animosity between these states, Soviet presence in the region had almost achieved the impossible task of regional unity. In light of its limitations, Soviet action in the region was limited to espionage and propaganda efforts to undermine existing alliances. For example, in 1986, the main theme of Soviet propaganda in the region was to spread rumors of the United States re-establishing bases in Thailand, playing up Thai-US trade frictions over restrictions in textile imports to the U.S., and encouraging the establishment of a Thai-Soviet Friendship Association. Similarly, in the Philippines, the Soviets worked on expanding its base in the Labor Ministry and the Trade Unions, while in Indonesia, it worked on cultivating sympathetic journalists.[35]

Thus from the CIA's evidence, rather than being an explicitly anti-Communist organization, ASEAN as a whole can be better described as anti-expansionist in nature during its first 20 years. Undoubtedly, some Member States, such as Singapore, were strong proponents of anti-Communism, especially when it threatened regional stability. However, this stance was often softened through compromise with other Member States or deference to the position of the Member State most affected. In the light of this analysis, it is arguable that had a unified Vietnam contained its regional ambitions, it would have been welcomed much earlier into ASEAN as a Member State, had it so wished. As it was, the situation Kampuchea proved the main obstacle, and once the situation was resolved it did not take long for Vietnam to enter the ASEAN fold. Furthermore, Soviet presence in the area might even have been tolerated, had it acted in a politically responsible way and contributed to regional security, especially as a potential counterbalance to China and, perhaps, even the United States.

The ASEAN Bloc: Its Power and Limits

In its first 20 years, ASEAN as an organization undoubtedly had limitations. It was unable to implement effective economic integration, while differences in political perspectives threatened to break not only the consensus, but even the organization apart. It was also woefully lacking in terms of concrete security cooperation. This lack of concrete security

[34] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00443R000200380001-5. 'USSR Monthly Review: November-December 1984'. December 1984.

[35] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00685R000300420003-8. 'Worldwide active measures and propaganda alert'. August 1986.

provisions arguably led to the Agency, which is mainly concerned with security issues, virtually ignoring the founding of ASEAN, as reflected in the paucity of archival materials dating from this decade. Moreover, in light of the failure of ASA and the stillbirth of Maphilindo, the Agency may have simply thought that ASEAN, with its seemingly impossible combinations of democratic and military dictatorships would fall into irrelevance in the same manner as its predecessors.

Nevertheless, by the late 1970s and early 1980s, the Agency's assessment had undergone a sea-change. In the words of the Agency analysts, by this time ASEAN had demonstrated 'surprising' developments and resilience. It was able to come together as a bloc to negotiate with dominant economic powers, including the United States, Japan, and the European Community. It was arguably this growing power that encouraged the newly independent Brunei Darussalam to focus its efforts in joining the organization as a Member State in 1983. The Agency noted that despite only having some 40 officers in its diplomatic service, Brunei attached great importance to joining ASEAN, alongside the Commonwealth and the United Nations, and to establish embassies in all 5 ASEAN capitals.[36]

While some of the results of the bloc negotiations may have been disappointing, these years saw ASEAN beginning to test its power in the international arena for the first time, not only in the economic realm, but also in international affairs. This evolution is reflected in the documents of the CIA's archives, where an initially skeptical Agency in the early 1970s came to see ASEAN as a key tool in the solution of regional issues.

Security Integration

In the context of the Cold War, security cooperation should have been at the forefront of the ASEAN leadership's mind. Yet, the Bangkok Declaration had no articles concerning security arrangements, such as a collective defense pact, at the regional level. This absence was arguably a result of Indonesian influence, which was staunchly unaligned and maintained its position of opposing a regional security pact well into the 1980s.[37] Even so, during times of acute crises, there were calls for a defense pact, led mainly by Thailand and Singapore, but these were the exception rather than the norm and tended to subside as the nature of crisis

[36] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00928R000200050003-4. 'Brunei: A new and well-heeled ministate'. December 1983.

[37] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP03T02547R000100930001-9. 'Indonesia: New focus on external threats'. September 1982.

became clearer. For example, in the face of rapid North Vietnamese military advance, Thailand was alone in calling for a mutual defense organization.[38] Singapore joined these calls in 1979 by pushing for increased military and security cooperation in the face of Vietnamese aggression in Kampuchea.[39] These calls were usually opposed by other Member States or replaced by other proposals, such as Malaysia's scheme for a zone of neutrality or bilateral frameworks outside ASEAN between the Member States.

At the same time, there was also a fundamental concern regarding the implications of forming an ASEAN pact, which was: what would this pact be defending against? The obvious target would be Vietnam and China, which meant that regional neutrality would be compromised. In addition, rather than making the region safer, it may provoke Vietnam into further aggressive action against a bloc that it perceives to be hostile.[40] The long-term aim appeared to have been the normalization of ties with a peaceful Vietnam. Thus, even cooperation in terms of standardization, centralized officer training, intelligence exchange, and joint sea-land patrols had to be carefully calibrated not to isolate Hanoi.[41] It is therefore unsurprising to find that the Agency saw little prospects for uniting non-Communist East Asia in 1969. The analysis also noted that most Member States preferred bilateral arrangements with the United States and neighboring countries rather than a regional pact.[42] This poor prospect of a regional security arrangement may have been a factor in the CIA's lack of interest in ASEAN-related developments in the 1960s.

Another obstacle to regional security cooperation was the troubled relations between ASEAN's Member States, especially Malaysia, Singapore, and the Philippines. It was the breach in the relationship between these states that led to Maphilindo's stillbirth and a similar failure could also in theory sink ASEAN. Thus, these issues and relations had to be resolved and strengthened before any meaningful cooperation could be contemplated. Indeed, ASEAN was a

[38] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00608R000300110007-1. 'East Asia'. 17 April 1975.

[39] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00942A001200060001-4. 'ASEAN security cooperation: problems and prospects'. June 1979.

[40] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00942A001200060001-4. 'ASEAN security cooperation: problems and prospects'. June 1979.

[41] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79R01142A000700030001-8. 'Asian regionalism'. May 1975.

[42] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00302R000500850003-4. 'ASEAN: Prospects for the 1980s and implications for US policy'. July 1985.

key mechanism in this process. By 1975, CIA analysts noted that increased contacts between Malaysia and Singapore under the ASEAN framework had led to friendlier relations over "shared aspirations".[43] Indeed, a decade later, the Agency would call ASEAN's prospect "among the best in the Third World", as intra-ASEAN conflicts had died down although there were still disagreements over economic competition, maritime boundaries, and refugees. The fact that there was increased intelligence and security cooperation meant that these disagreements were unlikely to develop into full-scale conflicts along the lines of *Konfrontasi*.[44]

Furthermore, the ambivalent relations between ASEAN Member States and major players, such as the United States and Japan posed a further obstacle to a security pact in the Far East. Throughout this period, ASEAN had an ambivalent relationship with the United States in terms of security. In general, the organization sought accommodation, if not the normalization of ties with Vietnam and the other Communist states. Naturally, this policy was not aligned with that of the United States. At the same time, ASEAN also sought to keep "U.S. military power out of sight, but close at hand".[45] Although Malaysia and Indonesia were more open to the closure of American bases in the region, Thailand and Singapore viewed the presence of American bases as a guarantee of their own and regional security, especially following the establishment of Soviet presence in Cam Ranh.[46] Thus, while most ASEAN Member States refused to openly identify with the United States or its anti-Communism, they relied on it for economic and military support, especially as a regional security guarantor.[47] The importance of the regional role of the United States is underlined in ASEAN's reaction to the perceived shift of American attention to the Persian Gulf and Indian Ocean areas in 1980. ASEAN Member States expressed concern at growing indications of diminishing American commitment, as reflected in decreased bilateral programs, military sales and assistance, and troop withdrawals. The prospects of

[43] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00865A000200240001-4. 'East Asia'. January 1975.

[44] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00302R000500850003-4. 'ASEAN: Prospects for the 1980s and implications for US policy'. July 1985.

[45] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010005-9. 'International issues: Regional and political analysis'. July 1977.

[46] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP90T00114R000200970001-0. 'The Philippines: Exploring views on the U.S. military bases'. 24 August 1985.

[47] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100070002-0. 'Regionalism in Southeast Asia: Growth of ASEAN'. January 1981.

American withdrawal also made ASEAN consider its own regional security arrangements, which were found to be wholly inadequate, with the sole exception of internal counterinsurgency.[48]

Japan was also the target for similar reservations. The Japanese occupation of many of the ASEAN Member States during the Pacific War had not been forgotten and overshadowed much of the post-war relations between Japan and Southeast Asia. CIA analysts in the late 1960s had lamented that Japan had the capacity to contribute far more to regional security, but were unable to due to the limits of its pacifist Constitution, as well as neighboring countries' concerns regarding a re-militarized Japan.[49] Thus, for most of the 1970s, ASEAN-Japan relations tended to focus on economics rather than the political. However, by the early 1980s, Prime Minister Nakasone Yasuhiro was pursuing a more active political role at the regional level, proposing the expansion of its naval patrols to counter Soviet influence and expressing strong support for ASEAN's position on Kampuchea.[50] The proposals were welcomed with some reservations among ASEAN Member States. Indonesia and the Philippines insisted that the expansion of Japanese military capabilities must be purely defensive and fall under the its Constitution. Furthermore, both countries insisted on the maintenance of American military presence in Japan as a further guarantee of non-aggression.[51] These conditions indicate that while the ASEAN states were willing to accept Japanese economic, political, and even military assistance, they remained wary of a militarily resurgent Japan, given their past experiences in the Second World War.

Nevertheless, despite the lack of an overarching regional security pact, ASEAN cooperation appeared to have met with success in areas that were unlikely to provoke a reaction. According to the CIA, ASEAN's greatest success appears to have been in the area of anti-narcotics. ASEAN had achieved concrete results in this area, in contrast with the uninspiring achievements of regional equivalents, such as the South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC). Mechanisms for the centralized training of anti-narcotics officials had been

[48] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000100690001-7. 'Reactions to possible shift of U.S. forces to the Persian Gulf/Indian Ocean area'. 10 March 1980.

[49] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP10X00001R000100010019-6. 'Prospects for regional security arrangements in East Asia over the next 5 years'. April 1969.

[50] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00553R000200110004-2. 'Japan and ASEAN: Developing political and security relations'. June 1983.

[51] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000401150001-2. 'ASEAN: Reaction to Nakasone visit'. 23 June 1983.

established, where Thailand had hosted the annual training since 1980. The CIA also praised the role of ASEANAPOL in cultivating a regional network of personal contacts, but noted the lack of formal coordination mechanisms for drug enforcement, reflected in the fact that there was only one official in charge of anti-narcotics cooperation at the ASEAN Secretariat.[52]

These successes were sufficiently encouraging for the United States' intelligence apparatus to pay closer attention to ASEAN and its initiatives. By 1982, the staff of the U.S. National Security Council were actively requesting intelligence on ASEAN's workings and viability.[53] The Agency also had a positive assessment regarding the organization's actions on the Kampuchean crisis, expressing delight at the "unforeseen unity" on this issue, as well as the good prospects of intra-ASEAN military and intelligence cooperation. While the long-term prospects appeared uncertain and a regional security pact all but impossible, the analyst noted optimistically that "ASEAN has surprised us in the past – economic inactivity, political dynamism".[54]

Thus, rather than a regional security arrangement, ASEAN's main achievement in this area was the successful smoothing of its internal relationship, which enabled cooperation in other areas to move forward. Efforts at a wider security cooperation was hampered by ASEAN Member States' ambiguous relations with key players, in particular the United States, Japan, and China. However, it is also arguable that ASEAN never had the intention to establish a comprehensive regional security framework from the very start, instead preferring to limit cooperation to bilateral and trilateral arrangements outside of ASEAN and inoffensive activities, such as anti-narcotic operations.

Economic integration

As stated in the Bangkok Declaration, one of ASEAN's aims was to "accelerate the economic growth, social progress, and cultural development in the region through joint

[52] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP89M00699R002201800007-0. 'Prospects for regional controls over opiate trafficking in Asia'. August 1987.

[53] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100110011-5. 'NSC Staffers' comments on proposed NIC production schedule'. 12 August 1982.

[54] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83T00951R000100070017-2. 'Rationales for estimates on U.S. interests in the South Pacific and the evolution of ASEAN'. 12 July 1982.

endeavors".[55] However, the basis of this cooperation encountered early problems from the fact that, with the exception of Singapore, the economies of the Member States were effectively competing against, rather than complementing each other.[56] Indeed, this problem continued to persist throughout the first two decades, as a subsequent report in 1987 noted the same problem, now exacerbated by Chinese economic development and domestic issues.[57] Member States also competed for foreign direct investment, where in 1984 Thailand was compared unfavorably with other regional competitors due to its lagging scientific innovation and quality of workers. However, rising wages and political instability elsewhere in the region still made Thailand attractive, despite its flaws.[58] This issue was arguably the main stumbling block to meaningful economic integration during this period, where the Agency gave a damning verdict in 1982 that ASEAN had been unable to achieve as much as it wanted economically, including "a move towards a common market which got nowhere, viz a large empty secretariat building in Djakarta".[59]

Notwithstanding these obstacles, the organization was able to come together as a bloc and negotiate certain issues. For example, during the ASEAN-US Dialogue held in Manila on 8-10 September 1977, the bloc was able to secure broader GSPs, greater access to US markets, and tax deferrals for U.S. private companies investing in ASEAN countries.[60] Similarly, the bloc was able to exert pressure on Japan, which at that time dominated the regional economic field. The Agency noted a "transactional relationship", where ASEAN would refrain from levelling criticisms at Japanese market and investment practices in return for economic aid.[61] However, by 1985, ASEAN had become more sophisticated in its approach, where it was pressuring the Nakasone

---

[55] ASEAN. (January 27, 2016). *The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), Bangkok 8 August 1967*. https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/

[56] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010005-9. 'International issues: Regional and political analysis'. July 1977.

[57] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP91T00498R000800040002-9. 'ASEAN: Challenges for the United States'. 3 June 1987.

[58] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00367R000100490001-9. 'Thailand: Foreign investment and economic growth'. February 1984.

[59] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83T00951R000100070017-2. 'Rationales for estimates on US interests in the South Pacific and the evolution of ASEAN'. 12 July 1982.

[60] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010007-7. 'International issues: regional and political analysis'. 27 September 1977.

[61] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00553R000200110004-2. 'Japan and ASEAN: Developing political and security relations'. June 1983.

Government for trade packages and greater access to the Japanese market.[62] The new approach was helpfully in-line with Nakasone's own policies, which wanted to shift relations with ASEAN from aid to trade. Even so, the Japanese maintained assistance levels to the ASEAN states, in spite of its own economic difficulties at home, highlighting the importance that the bloc had attained in Japan's geopolitical calculations.[63]

The bloc also attempted to exert pressure on the United States, especially in terms of trade restrictions. A key issue of contention was the 1985 Jenkins Bill, which aimed to severely restrict textile imports to the United States and thus affected many of the ASEAN Member States. In the run up to the bill's debate, President Reagan was urged to issue a reassurance to ASEAN guaranteeing equitable access to U.S. markets.[64] The bill's successful passage through Congress led to strains in relations between the U.S. and most ASEAN Member States. Thailand led ASEAN opposition to the law and the organization considered retaliatory measures, including a boycott of American imports, particularly U.S. cotton.[65] Subsequently, textiles continued to be on the agenda for ASEAN-US economic dialogues alongside GATT, commodities, and intellectual property protection,[66] and remained the subject of vigorous ASEAN campaigning.[67]

The limited success with the United States demonstrates ASEAN's limitations during this period. ASEAN was unable to always achieve its objectives. For example, in its first dialogue with the United States, it was unable to secure the establishment of a Commodity Export Earnings Stabilization (StabEx) that would have stabilized the prices for commodities such as tin and rubber, which were key exports from this region.[68] Similarly, discussions with the European Community (EC) and ASEAN came to little. Both sides recognized the great potential mutual

[62] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00447R000302450001-0. 'Support to the White House: President Nixon's trip to the Far East'. August 1985.

[63] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00553R000200110004-2. 'Japan and ASEAN: Developing political and security relations'. June 1983.

[64] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85M00364R002404750038-2. 'President's trip to East Asia'. 8 September 1983.

[65] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000202040001-8. 'Textiles straining the fabric of US-Thai relations'. 28 October 1985.

[66] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87M00539R000901210011-4. 'Papers for 6th ASEAN-US Economic Dialogue, Washington D.C., April 2-3, 1985'. 8 March 1985.

[67] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87M01152R000300330026-0. 'Joint statement of special meeting of ASEAN Economic ministers'. 13 November 1985.

[68] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010007-7. 'International issues: regional and political analysis'. 27 September 1977.

benefits in closer economic relations, where the EC saw ASEAN as a source of raw materials and had a growing market, while ASEAN sought recognition as a stable, developmental organization, technological and developmental aid, as well as access to the European market.[69] Ultimately, at this stage, concrete cooperation between the two blocs was prevented by divergences within the EC, where West Germany had the most positive reaction to cooperation with ASEAN, whereas France, Italy, and Britain were more cautious. The French and the British in particular feared that concessions of favorable terms to ASEAN may lead to similar demands from their former colonies in Africa and elsewhere.[70]

Despite the mixed results of the economic dialogues during this period, ASEAN may have arguably achieved its outcome of being recognized as a worthy dialogue partner. This outcome appeared to have been important, not only in terms of international recognition for a nascent organization, but, more concretely, in terms of counterbalancing Japanese and American economic dominance in the region.[71] Next to the United States, Japan continued to exert great economic influence into the 1980s and beyond.[72] Counterbalancing Japanese economic influence had been a concern since 1976, when the Japanese still favored a policy of divide and rule via bilateral arrangements with individual Member States.[73] Thus, forming dialogue partnerships not only achieved the goal of mutual recognition, but also burnished ASEAN's image as an influential organization, though the extent of this influence is dependent on the political will on both sides to move initiatives forward.[74]

Thus, although progress had been made in the first two decades, the overall direction remained unclear. ASEAN had clearly demonstrated its capability to negotiate as a bloc, albeit with mixed results. The Agency was positive in its assessment of ASEAN's overall economic

[69] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A030900010084-6. 'EC-ASEAN meeting'. 21 November 1978.

[70] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A001600010011-0. 'Western Europe Review'. November 1978.

[71] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A030900010084-6. 'EC-ASEAN meeting'. 21 November 1978.

[72] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00302R000500850003-4. 'ASEAN: Prospects for the 1980s and implications for US policy'. July 1985.

[73] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010007-7. 'International issues: regional and political analysis'. 27 September 1977.

[74] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100070002-0. 'Regionalism in Southeast Asia: Growth of ASEAN'. January 1981.

prospects. Regional economic growth continued to outpace other regions,[75] especially compared to Latin America.[76] Yet, the final extent of economic integration remained unclear during this period. In 1987, the Agency was still analyzing the possibilities of ASEAN transforming itself into a trading club, free trade association, customs union, common market, or economic union. This slow pace of economic integration made the Americans confident that they will still be able to exert influence bilaterally, with the only threat being from the success of Chinese economic reforms and increased Western protectionism, which may lead to greater intra-Asian trade and cooperation, including between the erstwhile enemies of China, Japan, and Taiwan.[77]

Kampuchea: The Crisis that Made ASEAN?

In 1982, the RAND Corporation, an American think-tank focused on the activities of the U.S. armed forces, issued an assessment, which suggested that the Vietnamese invasion of Kampuchea had revitalized ASEAN and helped it to develop organizational consciousness and mechanisms.[78] Yet, initially such unity appeared to be a distant dream. The ASEAN Member States were already divided over the issue of refugees from Indochina, where the burden was not being equally shared. Thailand and Malaysia were the most affected, while Singapore proved to be especially recalcitrant, allowing entry to a mere 1,000 refugees and only those who had already been authorized to move to a third country.[79] The divergence in position was even more evident in reaction to the invasion. Singapore had called for greater military and security cooperation in June 1979. However, Malaysia opposed this call and proposed a zone of neutrality instead. The Philippines refused to even discuss the issue, while Indonesia and Thailand wanted to limit themselves to bilateral frameworks outside of ASEAN so as not to

[75] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00302R000500850003-4. 'ASEAN: Prospects for the 1980s and implications for U.S. policy'. July 1985.

[76] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00759R000100080003-6. 'Free enterprise: Key to Latin American economic revival'. 28 May 1985.

[77] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00907R000200050001-6. 'Prospects for economic cooperation in East Asia in the 1990s'. February 1987.

[78] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83M00914R002300070003-1. 'RAND reflections'. 9 September 1982.

[79] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00634A000500010024-5. 'Rising tide of Indochinese refugees'. 7 December 1978.

provoke Vietnam.[80] Eventually, the ASEAN foreign ministers managed to negotiate a common stance in opposing Vietnamese aggression in December 1979.[81]

However, Vietnam appeared to be unconvinced regarding the outcome of the meeting and worked constantly to divide ASEAN Member States through attempts at separate bilateral accommodation.[82] By 1980, it seemed the organization was in disarray, with Indonesia and Malaysia apparently open to a separate settlement over Kampuchea. The Vietnamese exploited this potential split within the bloc by rejecting Thai and ASEAN demands for troop withdrawal.[83] Another attempt to divide ASEAN was the proposal of a coalition government of Son Sann and Sihanouk, while excluding elements of the Democratic Kampuchea.[84] This tactic was employed to great effect in 1985, when, on the one hand, Vietnam worked to detach Indonesia from ASEAN by increasing its hostility towards Thailand and using Laos as a proxy through the border disputes between the two countries,[85] while also proposing the withdrawal of its troops by 1990 and expressing interests in ASEAN's proposal of "proximity talks".[86] The optimum result from the Vietnamese point of view was for Thailand to be smeared as an aggressor state, which might sink its bid for a non-permanent seat on the UN Security Council,[87] as well as divide ASEAN through bilateral deals.

What prevented ASEAN from falling apart was the leadership of individual countries, as well as the advent of a greater organizational consciousness. Despite the range of differences in positions between Member States, ASEAN proved remarkably accommodating in some respects. For example, with regard to the crisis in Kampuchea, there were clear differences in positions, especially in the extent of accommodation that would be offered to the Vietnamese. Malaysia,

---

[80] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00942A001200060001-4. 'ASEAN security cooperation: problems and prospects'. June 1979.

[81] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP81B00401R001400050006-9. 'Briefs and Comments – Southeast Asia: ASEAN Foreign Ministers' Meeting'. 17 December 1979.

[82] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A029100010026-0. 'National Intelligence Daily Cable'. 16 July 1976.

[83] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00100R000300070014-2. 'Warning assessment: China-East Asia Pacific'. 23 May 1980.

[84] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B01027R000300050003-0. 'East Asia warning assessment'. 22 December 1981.

[85] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00495R001001040001-4. 'Cambodia: Vietnamese strategy and the new realities'. October 1985.

[86] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86-00040R000300510012-4. 'Bangkok Bureau – Monthly Report'. 2 September 1985.

[87] The tactic was ineffective, as Thailand subsequently went on to win the election for the non-permanent UN Security Council seat for the period of 1985 to 1986.

Indonesia, and the Philippines were of particular concern to CIA analysts, while Singapore and Thailand were viewed as staunch opponents of Vietnamese aggression. Thailand was especially commended for its leading role in promoting "strong collective ASEAN action", in aligning itself profitably with both China and the United States,[88] and bringing global attention onto Soviet-Vietnamese aggression in the region. Nevertheless, despite these different positions, there was a tendency for all Member States to rally around Thailand's position,[89] as all Member States were conscious that Thailand would be the most affected by the fallout from the collective and individual policies. Even as some ASEAN countries expressed misgivings over Thailand's increasing closeness with China, the consensus still deferred to Thai judgement and interests in this matter.[90] Even the most accommodating state, Indonesia, ultimately refused any bilateral agreement that would compromise Thailand and ASEAN's security.[91] Similarly, with the U.S. military bases in the Philippines, most Member States were conscious of the role the bases played in underpinning their own, as well as regional security. However, they also acknowledged that it was the Philippines who had the ultimate decision on the long-term future of the bases, as they affected the Filipinos the most.[92]

This unity, in spite of internal differences, allowed ASEAN to become the nexus of unlikely cooperation between the United States, Japan, and China, even though its Member States were wary of the long-term intentions of all external parties. Indonesia, in particular, saw China as a long-term regional threat.[93] However, short-term considerations were able to override these concerns. Indeed, ASEAN played a significant role in supporting closer ties between China and the ASEAN Member States. During Prime Minister Hussein Onn's visit to China in 1979, Deng Xiaoping openly identified China with ASEAN's goal of "safeguarding peace in Asia and Southeast

[88] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100150002-1. 'Thailand and its prospects: Keeping our perspectives'. 23 April 1981.

[89] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84B00049R000601560010-8. 'Background papers for Secretary's travel'. 30 May 1981.

[90] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000100010001-1. 'Fighting in Indochina'. 2 January 1980.

[91] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000200130023-9. 'Threats to ASEAN consensus on Kampuchea'. 14 October 1981.

[92] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP90T00114R000200970001-0. 'The Philippines: Exploring views on the U.S. military bases'. 24 August 1985.

[93] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00367R000201410001-5. 'Briefing material for the President's trip to China'. April 1984.

Asia".[94] By 1981, ASEAN Member States were playing host to separate visits by the Japanese and Chinese premiers (Suzuki Zenko and Zhao Ziyang), both of whom expressed open support for the ASEAN position.[95] China was content for ASEAN to take the lead to isolate Hanoi, while it worked to forge closer relations with Thailand and overcome regional suspicions.[96] Indeed, ASEAN was able to give international recognition to the Chinese-backed resistance in Kampuchea that it might not otherwise have attained and act as a common front against Vietnamese attempts at regional hegemony.[97] The United States kept a close eye on this developing Sino-ASEAN relations and were generally satisfied with the results, especially in the growing strategic convergence in Beijing, Manila, and Wellington at the behest of American efforts.[98] Even as China began to propose itself as an alternative source of armaments for ASEAN, the CIA saw this development as beneficial, since it reduced ASEAN distrust for Sino-American cooperation and maintained the regional isolation of the Vietnamese and Soviets.[99] With the support of China and the United States, ASEAN was able to carry this success into the United Nations, where it met with greatest success in blocking the recognition of the Vietnamese-backed People's Republic of Kampuchea.[100]

Ultimately, it may not have been ASEAN's efforts that led to the resolution of the crisis. The Agency had discerned early in 1982 that Vietnam would be able to withstand collective pressure from China, ASEAN, as well as international isolation for some time. Although the Chinese had waged war on Vietnam, its ability to repeat the chastisement was doubtful. The long-term viability of the China-ASEAN-US partnership also remained unknown.[101] The main factor that appeared to have broken Vietnamese resolve was the change in Soviet policy and

---

[94] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00100R000300090025-8. 'Malaysian prime minister visits China'. 7 May 1979.

[95] NARA, CREST, General CIA Records. 41 - CIA-RDP83-00385R000200030022-4. 'Bangkok Bureau – Monthly Report'. 4 February 1981.

[96] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00310R000200150002-7. 'China's policy toward Vietnam: Tightening the screws'. October 1984.

[97] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84T01083R000100030002-4. 'USSR monthly review'. March 1983.

[98] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84B00049R000601560010-8. 'Background papers for Secretary's travel'. 30 May 1981.

[99] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000405420001-1. 'Chinese military equipment sales to ASEAN states'. 22 October 1985.

[100] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000200130003-1. 'Prospects for Indochina'. 4 January 1981.

[101] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00367R000201410001-5. 'Briefing material for the President's trip to China'. April 1984.

the eventual collapse of the Soviet Union. In 1985, the CIA had already pointed out the possibility of Soviet "betrayal", as well as the high diplomatic, financial, and military cost of the Kampuchean occupation as major factors that could force the Vietnamese to reconsider their position.[102] Two years later, the Soviet Union expressed its desire to improve regional relations with ASEAN to decrease the economic burden of supporting Vietnam. It also "suggested" that Hanoi should open negotiations and make plans to withdraw its forces from Kampuchea by 1990.[103] Arguably, this policy change originated from the Soviet Union's own failure in Afghanistan and its financial and political impact, which contributed to the growing economic crisis back at home. Whatever was the case, Vietnam had been "betrayed" and was forced to the negotiating table, the door to which ASEAN had kept wide open. Arguably, it was ASEAN's unwillingness to isolate Vietnam that encouraged its subsequent meaningful political and economic engagement within the region and the world, preventing it from becoming another Democratic People's Republic of Korea in the post-Cold War period. As for ASEAN, whether the assessment was justified or not, it had proven itself in American eyes to be a "key tool in resolving the crisis".[104]

Conclusion

ASEAN's rise from the ruins of a defunct regional organization to being a key regional economic, political, and security player is reflected in the new evidence from the CIA archives. Contrary to the popular perception, from its inception ASEAN never saw itself as an anti-Communist bloc. Indeed, had it been such an organization, it would have been little different from its predecessor, the Association of Southeast Asia, while the Indonesia would most likely have refused to join. The new association was open to any Southeast Asian nations that shared its values and had the long-term goal of integrating Burma, the countries of Indochina, and, indeed, all of Southeast Asia into its ranks. However, these plans were vague and is perhaps reflective of the current attempt to include Timor Leste and Papua New Guinea as new members.

---

[102] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00447R000200800001-4. 'Vietnam's second decade: Is change ahead?'. June 1985.

[103] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP90T00114R000800260001-2. 'Soviet policy toward the Cambodian conflict'. 24 June 1987.

[104] NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP01M00147R000100160002-8. 'United States policy toward Indochina'. 14 November 1988.

Initially, ASEAN did not seem to figure much in the American security calculus in the late 1960s, as reflected in the lack of archival materials from this decade. Given the failure of SEATO, ASA, and Maphilindo, it is unsurprising to find American lack of interest in the region's attempt to kickstart regional cooperation. The catalyst for ASEAN's organizational development was arguably American disengagement from the region and the reunification of Vietnam. The series of summits and dialogues that followed indicated a dynamism that surprised CIA observers. The dialogues, in particular with the European Community and the United States, allowed ASEAN to be recognized as a worthwhile regional player, while its role in the United Nations not only served to cement its identity as an organization, but also as a political force in international politics.

At the same time, ASEAN had clear limitations, particularly in terms of security cooperation. Fearful of provoking Vietnamese aggression and closing the door to dialogue and integration, ASEAN Member States were wary of forming a regional defensive pact, preferring the less provocative alternative of bilateral and trilateral arrangements outside the ASEAN framework or cooperating on inoffensive issues, such as anti-narcotics. Looking at this history from today's perspective, it is perhaps unsurprising to find that ASEAN remains reluctant to form a security bloc that could jeopardize its dealings with China over the issues of the South China Sea and the management of the Mekong. It is also interesting to find that Japan was being accused of using the same tactics as China today to divide ASEAN Member States, where both preferred to deal with contentious matters on a bilateral basis, rather than with ASEAN as a bloc. Economically too, while ASEAN's potential was recognized, the organization was unable to achieve meaningful economic integration, as most of the Member States' economies were in competition with each other. Again, to a large extent, this issue persists to this day.

ASEAN's true test in its first two decade as an organization came in the wake of Vietnam's invasion of Kampuchea in 1978. The crisis forced the organization to act as a bloc in its dealings with Vietnam, China, the United States, the United Nations, and Japan, even if some Member States were reluctant to do so. To a large extent, ASEAN passed this test. It was able to act in a unified manner in the United Nations to block the recognition of the Vietnam-backed People's Republic of Kampuchea, limit Vietnamese regional aggression without closing the door to dialogue, and, by doing so, retain, if not improve its organizational identity. Yet, this success also had its limits. Although ASEAN was able to hold the line and support the Kampuchean

resistance movement, it was unable to force the Vietnamese to the negotiation table. Instead, it took the withdrawal of Soviet financial support and the collapse of the Soviet Union to decisively turn Vietnamese policy towards conciliation and dialogue. As such, ASEAN's role in this crisis seemed to reflect its nature as an important rather than a token regional player with much activity and subtlety behind the scenes, but one with very real limits – in effect only one piece of the jigsaw of regional diplomacy, rather than the whole picture by itself.

Bibliography

National Archives and Records Administration, CIA Records Search Tool (CREST)

1960s

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP10X00001R000100010019-6. 'Prospects for regional security arrangements in East Asia over the next 5 years'. April 1969.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A015100100001-2. Intelligence Bulletin. 11 December 1969.

1970s

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00875R001100160074-8. 'Indonesia's role in regional affairs'. 2 October 1973.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00865A000200240001-4. 'East Asia'. January 1975.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00608R000300110007-1. 'East Asia'. 17 April 1975.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79R01142A000700030001-8. 'Asian regionalism'. May 1975.

NARA, CREST, General CIA Records. 28 - CIA-RDP79T00975A028600010034-7. National Intelligence Bulletin. 21 February 1976.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A029100010026-0. 'National Intelligence Daily Cable'. 16 July 1976.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP81T00700R000100020001-1. 'Hanoi, ASEAN, and the U.S.'. 20 July 1976.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A029300010034-98. National Intelligence Daily Cable. 21 September 1976.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010005-9. 'International issues: Regional and political analysis'. July 1977.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A002300010007-7. 'International issues: regional and political analysis'. 27 September 1977.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00912A001600010011-0. 'Western Europe Review'. November 1978.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP79T00975A030900010084-6. ‘EC-ASEAN meeting’. 21 November 1978.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00634A000500010024-5. ‘Rising tide of Indochinese refugees’. 7 December 1978.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00100R000300090025-8. ‘Malaysian prime minister visits China’. 7 May 1979.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP80T00942A001200060001-4. ‘ASEAN security cooperation: problems and prospects’. June 1979.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP81B00401R001400050006-9. ‘Briefs and Comments – Southeast Asia: ASEAN Foreign Ministers’ Meeting’. 17 December 1979.

1980s

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000100010001-1. ‘Fighting in Indochina’. 2 January 1980.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000100690001-7. ‘Reactions to possible shift of U.S. forces to the Persian Gulf/Indian Ocean area’. 10 March 1980.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00100R000300070014-2. ‘Warning assessment: China-East Asia Pacific’. 23 May 1980.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100070002-0. ‘Regionalism in Southeast Asia: Growth of ASEAN’. January 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000200130003-1. ‘Prospects for Indochina’. 4 January 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. 41 - CIA-RDP83-00385R000200030022-4. ‘Bangkok Bureau – Monthly Report’. 4 February 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100150002-1. ‘Thailand and its prospects: Keeping our perspectives’. 23 April 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84B00049R000601560010-8. ‘Background papers for Secretary’s travel’. 30 May 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84B00049R000601560012-6. ‘ASEAN consultations on Kampuchea Conference’. 6 June 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000200130023-9. ‘Threats to ASEAN consensus on Kampuchea’. 14 October 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B01027R000300050003-0. ‘East Asia warning assessment’. 22 December 1981.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83T00951R000100070017-2. ‘Rationales for estimates on U.S. interests in the South Pacific and the evolution of ASEAN’. 12 July 1982.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83B00551R000100110011-5. ‘NSC Staffers’ comments on proposed NIC production schedule’. 12 August 1982.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP03T02547R000100930001-9. ‘Indonesia: New focus on external threats’. September 1982.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP83M00914R002300070003-1. ‘RAND reflections’. 9 September 1982.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84T01083R000100030002-4. ‘USSR monthly review’. March 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00553R000200110004-2. ‘Japan and ASEAN: Developing political and security relations’. June 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00287R000401150001-2. ‘ASEAN: Reaction to Nakasone visit’. 23 June 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84T01083R000100090005-5. ‘USSR Monthly Review: September 1983’. September 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85M00364R002404750038-2. ‘President’s trip to East Asia’. 8 September 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP84S00928R000200050003-4. ‘Brunei: A new and well-heeled ministate’. December 1983.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00367R000100490001-9. ‘Thailand: Foreign investment and economic growth’. February 1984.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00367R000201410001-5. ‘Briefing material for the President’s trip to China’. April 1984.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T00310R000200150002-7. ‘China’s policy toward Vietnam: Tightening the screws’. October 1984.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00443R000200380001-5. ‘USSR Monthly Review: November-December 1984’. December 1984.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87M00539R000901210011-4. ‘Papers for 6th ASEAN-US Economic Dialogue, Washington D.C., April 2-3, 1985’. 8 March 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00759R000100080003-6. ‘Free enterprise: Key to Latin American economic revival’. 28 May 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00447R000200800001-4. ‘Vietnam’s second decade: Is change ahead?’. June 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000201520001-6. ‘Vietnam-ASEAN: Trade overrides political considerations’. 7 June 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T00302R000500850003-4. ‘ASEAN: Prospects for the 1980s and implications for US policy’. July 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00447R000302450001-0. 'Support to the White House: President Nixon's trip to the Far East'. August 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP90T00114R000200970001-0. 'The Philippines: Exploring views on the U.S. military bases'. 24 August 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86-00040R000300510012-4. 'Bangkok Bureau – Monthly Report'. 2 September 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00495R001001040001-4. 'Cambodia: Vietnamese strategy and the new realities'. October 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000405420001-1. 'Chinese military equipment sales to ASEAN states'. 22 October 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP85T01058R000202040001-8. 'Textiles straining the fabric of US-Thai relations'. 28 October 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87M01152R000300330026-0. 'Joint statement of special meeting of ASEAN Economic ministers'. 13 November 1985.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP87T00685R000300420003-8. 'Worldwide active measures and propaganda alert'. August 1986.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP86T01017R000606390001-6. 'Japan: Flirting with Vietnam?'. 2 September 1986.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP04T00907R000200050001-6. 'Prospects for economic cooperation in East Asia in the 1990s'. February 1987.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP91T00498R000800040002-9. 'ASEAN: Challenges for the United States'. 3 June 1987.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP90T00114R000800260001-2. 'Soviet policy toward the Cambodian conflict'. 24 June 1987.

NARA, CREST, General CIA Records. CIA-RDP89M00699R002201800007-0. 'Prospects for regional controls over opiate trafficking in Asia'. August 1987.

Books

Ang, C.G. (2018). *Southeast Asia's Cold War: An Interpretive History*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Chong, A. (ed.). (2018). *International Security in the Asia-Pacific: Transcending ASEAN towards Transitional Polycentrism*. London: Palgrave Macmillan.

Chua D. and Lim E. (2017). *ASEAN 50: Regional Security Cooperation through Selected Documents*. Singapore: World Scientific.

Cotterell, A. (2017). *A History of Southeast Asia*. Singapore: Marshall Cavendish.

Hall, D.G.E. (1955). *A History of South-East Asia*. London: Macmillan.

Jones, D.M. and Smith M.L.R. (2006). *ASEAN and East Asian International Relations: Regional Delusion*. Cheltenham: Edward Elgar.

Lockard, C.A. (2009). *Southeast Asia in World History*. Oxford: Oxford University Press.

Severino, R.C. (2008). *ASEAN*. Singapore: ISEAS Publications.

Stuart-Fox, M. (2003). *A Short History of China and Southeast Asia: Tribute, Trade, and Influence*. Crows Nest: Allen & Unwin.

Tarling, N. (ed.). (1992). *The Cambridge History of Southeast Asia* (*Vol. 2*). Cambridge: Cambridge University Press.

UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2009). *Striving Together: ASEAN and the UN*. Bangkok: United Nations Publications.

Weatherbee, D.E. (2019). *ASEAN's Half Century: A Political History of the Association of Southeast Asian Nations*. London: Rowman & Littlefield.

Web Resources

ASEAN. (January 27, 2016). *The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration), Bangkok 8 August 1967*. https://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/

The Avalon Project. *Southeast Asia Collective Defense Treaty (Manila Pact), 8 September 1954*. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/usmu003.asp/

Foreman, H. (6 January 2021). 'Timor Leste's ASEAN Membership prospects in a time of geopolitical ambiguity. *Asia Pacific Bulletin, No.* 545. https://www.eastwestcenter.org/publications/timor-leste%E2%80%99s-asean-membership-prospects-in-time-geopolitical-ambiguity

Hunt, L. (9 November 2011). 'Papua New Guinea Eyes ASEAN'. *The Diplomat*. https://thediplomat.com/2011/11/papua-new-guinea-eyes-asean/

United Nations. (2021). *United Nations Charter*. https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1

การก่อตั้งสมาคมอาเซียน: มุมมองและแนวคิดจากจดหมายเหตุ CIA ของสหรัฐอเมริกา

พ.ท.ผศ.สมโชติ วีรภัทรเวธ

ส่วนนำ

ความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในค่ายโลกเสรีนิยมประชาธิปไตยซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับค่ายอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ความขัดแย้งดังกล่าวนำมาสู่การเกิดสงครามตัวแทนซึ่งได้แก่สงครามเกาหลีใน ค.ศ.1950-1953 และสงครามเวียดนามในช่วง ค.ศ. 1965-1975 ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับเป็นหนึ่งในเวทีการแข่งขันช่วงชิงความเป็นผู้นำของมหาอำนาจทั้งสองค่าย และเป็นสมรภูมิแห่งหนึ่งที่มีความอันตรายมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกในช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 กลุ่มประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งสมาคมอาเซียนแต่เดิมมีทีท่าในการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมากอยู่ด้วยกันสองชาติคือ ไทยและฟิลิปปินส์เพราะต่างก็เป็นแหล่งที่ตั้งของทหารอเมริกันในการทำสงครามเวียดนาม โดยเฉพาะไทยนั้นมีความเกรงกลัวในเรื่องของทฤษฎีโดมิโนมากที่สุดโดยเฉพาะที่ตั้งของไทย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค หากไทยถูกเปลี่ยนเป็นคอมมิวนิสต์มีแนวโน้มว่าในอนาคตภูมิภาคนี้จะถูกเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ทั้งหมด ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 5 ชาติ อันประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และ ฟิลิปปินส์ จึงรวมกลุ่มกันก่อตั้งเป็นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียนขึ้นโดยถือกำเนิดจากปฏิญญากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1967 แม้ว่าอาเซียนจะมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อรักษาความสงบและความเป็นกลางในภูมิภาค แต่ในความเป็นจริงแล้วสมาชิกทั้ง 5 คือชาติที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ และอาเซียนถูกมองว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยมีสหรัฐอเมริกาอยู่เบื้องหลังในระยะแรก โดยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นสนามแข่งขันในการช่วงชิงระหว่างสามขั้วอำนาจหลักคือ สหรัฐอเมริกาที่สนับสนุน 5 ชาติสมาชิกอาเซียน สหภาพโซเวียตที่สนับสนุนเวียดนามและลาว สาธารณรัฐประชาชนจีนที่สนับสนุนกลุ่มเขมรแดงในกัมพูชา ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นเมื่อ ค.ศ.1991 จึงนำมาสู่การขยายตัวของชาติสมาชิกทั้งสองค่ายอุดมการณ์ทางการเมือง และมีการเปลี่ยนชื่อจากสมาคมอาเซียนมาเป็นประชาคมอาเซียนซึ่งเป็นการพัฒนาระดับการบูรณาการระหว่างประเทศในขั้นตลาดร่วมเมื่อ ค.ศ.2015 จุดกำเนิดสมาคมอาเซียนจากจดหมายเหตุ CIA นั้นมีข้อมูลที่สนใจเป็นอย่างมากโดยสะท้อนให้เห็นว่าชาติที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งสมาคมอาเซียนบนภาคพื้นทวีปคือไทย ส่วนในภาคพื้นสมุทรนั้นคืออินโดนีเซีย

1.จุดกำเนิดอาเซียน: จิตวิญญาณบางแสนการประชุมอย่างไม่เป็นทางการนำมาสู่การจัดตั้งสมาคมอาเซียน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม คือ พ.อ.ดร.ถนัด คอมันตร์ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่จะก่อตั้งสมาคมเพื่อความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหนึ่ง โดยก่อนหน้านี้ได้มีโอกาสพูดคุยกับรัฐมนตรีต่างประเทศของอินโดนีเซียในระหว่างงานเลี้ยงที่ไทยเป็นเจ้าภาพเพื่อเป็นเกียรติแก่การเข้า

ร่วมประชุมยุติข้อพิพาทระหว่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ในโอกาสดังกล่าวไทยได้เสนอกับอินโดนีเซียว่าถึงเวลาแล้วที่อินโดนีเซียควรจะต้องเข้ามามีบทบาทในการสร้างองค์กรเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในภูมิภาค ต่อมาจึงได้เชิญรัฐมนตรีผู้กำกับดูแลนโยบายด้านการต่างประเทศ จาก 4 มิตรประเทศเพื่อนบ้าน[1] มาร่วมประชุมหารือกันอย่างจริงจังเป็นทางการ ใช้บ้านพักแหลมแท่นติดทะเลชายหาดบางแสน โดยการประชุมกันอย่างไม่เป็นทางการเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ.1967 จุดมุ่งหมายของการมาประเทศไทยของผู้นำทั้ง 4 ในครั้งนี้ก็เพื่อหารือถึงการที่จะตั้งสมาคมใหม่ของ 5 ชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไม่มีชื่อที่แน่นอน ที่เรียกชื่อกันไปก่อนอย่างไม่เป็นทางการก็ใช้ชื่อ 'Southeast Asia Association for Regional Cooperation' เรียกย่อไปก่อนว่า 'SEAARC' หรือสมาคมเพื่อความร่วมมือแห่งชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" [2]

บริบทของนโยบายต่างประเทศของชาติสมาชิกในช่วงการก่อตั้งสมาคมอาเซียน

อินโดนีเซีย ในระยะแรกของการก่อตั้งจัดได้ว่าเป็นชาติที่มีศักยภาพสูงสุดเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆที่ร่วมก่อตั้ง ตั้งแต่อินโดนีเซียได้รับเอกราชมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระและแข็งขันไม่ผูกพันกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ต่อมาในสมัยซูการ์โน ได้ปรับนโยบายหันไปคบค้ากับฝ่ายสังคมนิยมมากขึ้น ในขณะเดียวกันมีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ประกาศตนถอนตัวจากองค์การสหประชาชาติ เมื่อซูการ์โนถูกโค่นล้มอำนาจลงภายหลังกบฏคอมมิวนิสต์ ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1965 ซูฮาร์โตได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำใหม่ นโยบายต่างประเทศเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีความสุขุมประนีประนอมมากขึ้น โดยประกาศตัดความสัมพันธ์กับจีนทางการทูตเพื่อเป็นการตอบโต้ที่จีนเข้าแทรกแซงกิจการภายในกรณีกบฏคอมมิวนิสต์ เมื่อซูฮาร์โตเข้าบริหารประเทศได้เพียง 1 ปี อินโดนีเซียตัดสินใจหยุดการเผชิญหน้ากับมาเลเซียด้วยหลัก "การยุติปัญหาของชาวเอเชียโดยชาวเอเชียด้วยกันเอง" (Asian Solutions for Asian Problems) ซูฮาร์โตมีความคิดที่จะส่งเสริมความร่วมมือกันในภูมิภาคอย่างแข็งขัน

มาเลเซีย มีนโยบายต่างประเทศไม่ผูกพันกับฝ่ายใดแต่มีแนวโน้มเอียงไปทางตะวันตก รวมทั้งมีการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มสังคมนิยมยุโรปตะวันออก สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนและเวียดนามเหนือ และเป็นเพียงไม่กี่ประเทศที่ประกาศรับรองกัมพูชาประชาธิปไตย(เขมรแดง) เมื่อคอมมิวนิสต์มีชัยชนะในประเทศทั้งสอง เมื่อ ค.ศ.1975 อาจกล่าวได้ว่ามาเลเซียเป็นประเทศแรกที่สนับสนุนนโยบายภูมิภาคนิยม (Regionalism) และสามารถพยายามผลักดันสมาคม ASA ให้เกิดขึ้น แม้ว่ามาเลเซียจะมีนโยบายในการยืนหยัดความเป็นกลาง แต่มาเลเซียคิดว่าตนเองก็ไม่สามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับประเทศอื่นๆ ในเอเชีย

[1]ความตั้งใจของการประชุมในตอนแรกนั้นมีอยู่ 4 ประเทศ ยกเว้นสิงคโปร์ ต่อมาเมื่อสิงคโปร์ได้ทราบเรื่องว่าจะมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อความร่วมมือในภูมิภาค จึงขอให้ฝ่ายไทยช่วยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมของการประชุมดังกล่าวด้วยซึ่งไทยก็ยินดีสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีความพยายามของประเทศศรีลังกาในการขอเข้าร่วมประชุมด้วยแต่ถูกปฏิเสธ

[2] โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน **สมเกียรติ อ่อนวิมล, บันทึกอาเซียน "กำเนิดอาเซียน" (1) "ASEAN เดิมชื่อ SEAARC" ในเดลินิวส์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2552** โปรดอ่านรายละเอียดใน http://www.thaifta.com/ thaifta/NewsFTA /tabid/67/ctl/Details/mid/426 /ItemID/5108 /Default.aspx

ตะวันออกเฉียงใต้ หากมาเลเซียอยู่ร่วมในองค์กรส่วนภูมิภาคกลับเป็นการเสริมสร้างผลประโยชน์ให้กับมาเลเซียได้มากยิ่งขึ้น

ฟิลิปปินส์ เมื่อได้รับเอกราชก็ดำเนินนโยบายเสรีนิยมและนิยมสหรัฐฯมาโดยตลอด นโยบายต่างประเทศตั้งอยู่บนรากฐานของการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ จนกระทั่งสหรัฐฯ เปลี่ยนนโยบายต่อจีนจึงหันไปคบหากับจีนด้วยเช่นกัน โดยสถาปนาทางการทูตเมื่อปี ค.ศ.1975 ความพยายามสร้างความมั่นคงในภูมิภาคและเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นแรงผลักดันให้ฟิลิปปินส์กระตือรือร้นที่จะเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรส่วนภูมิภาคต่างๆ

สิงคโปร์ มีการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นสายกลางมาโดยตลอด เมื่อได้รับเอกราชจากอังกฤษ ข้อจำกัดทางยุทธศาสตร์และศักยภาพของสิงคโปร์ทำให้ต้องหันไปพึ่งพิงสหรัฐฯ เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเอง สิงคโปร์พยายามผูกมิตรกับทุกประเทศเพื่อสามารถอำนวยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ไทย นโยบายต่างประเทศหลักของไทยคือการรักษาเอกราช นโยบายต่างประเทศของไทยในเวลานั้นเน้นนิยมสหรัฐฯ และต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นในสถานการณ์โดยไม่เอนเอียงไปในข้างหนึ่งโดยเฉพาะ[3] ส่วนนโยบายต่างประเทศของชาติที่ไม่ได้เข้าร่วมสมาชิกคือ เวียดนาม กัมพูชา และลาว ซึ่งในเวลานั้นฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในภูมิภาคอินโดจีน จึงทำให้สามประเทศดังกล่าวมองว่าสมาคมอาเซียนอาจจะเป็นเครื่องมือของฝ่ายตะวันตก และมีแนวโน้มเอียงไปทางโลกฝ่ายเสรีนิยมและก็นิยมสหรัฐฯ ซึ่งมีนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ส่วนพม่าเองนั้นก็มีนโยบายต่อต้านตะวันตกและการปิดประเทศ ในเวลานั้นบรูไนเองก็ยังไม่ได้รับเอกราช

กำเนิดสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations) ได้มีการลงนาม "ปฏิญญากรุงเทพ" อย่างเป็นทางการหลังการประชุมที่เริ่มเวลา 10.30 ณ พระราชวังสราญรมย์ กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 ซึ่งลงนามโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ อดัม มาลิกแห่งอินโดนีเซีย นาร์ซิโซ รามอสแห่งฟิลิปปินส์ อับดุล ราซัคแห่งมาเลเซีย เอส. ราชารัตนัมแห่งสิงคโปร์ และ ถนัด คอมันตร์แห่งไทย ซึ่งถูกพิจารณาว่าเป็นบิดาผู้ก่อตั้งองค์กร วัตถุประสงค์หลักของปฏิญญากรุงเทพฯ คือการส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค อีกทั้งเพื่อเร่งรัดความเจริญ ทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคม และการพัฒนาทางวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาค เพื่อเสริมรากฐานสำหรับประชาชนที่มีความรุ่งเรืองและสันติสุขแห่งสหประชาชาติ

การดำเนินงานในช่วงทศวรรษแรกนั้นไม่มีกิจกรรมที่มีความร่วมมือสำคัญมากนัก[4] แต่วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งยังมีเรื่องการเมืองและความมั่นคงแอบแฝงอยู่ ในระยะนี้อาเซียนยังคงเป็นกลุ่มความร่วมมือในระดับหลวมๆ โดยอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นเครื่องค้ำประกันความอยู่รอดของอาเซียน โดยจะเห็นได้ว่าอาเซียนถือกำเนิดขึ้นจากปฏิญญา ไม่ใช่สนธิสัญญาอย่างในยุโรป[5] ASEAN ยังคงมีปัญหาในเรื่องข้อพิพาทระหว่างสมาชิก ซึ่ง

---

[3] พิษณุ สุวรรณะชฎ. **สามทศวรรษอาเซียน.** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 29-5.

[4] ประภัสร์ เทพชาตรี. **ประชาคมอาเซียน.** (กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2554), หน้า 2.

[5] พ.อ.(พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า "...การทำสนธิสัญญาดูจะเป็นทางการและสมบูรณ์มาก และเอกสารที่มีสภาพสมบูรณ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศจะต้องผ่านกรรมวิธีในหลายขั้นตอน กล่าวคือต้องผ่านสภา และได้รับฉันทานุมัติจากสภา พิธีรีตองมาก ซึ่งเราต้องการให้เป็นความร่วมมือ

เป็นการคุกคามต่อสันติภาพภายในภูมิภาคและการอยู่รอดของอาเซียน ปัญหาที่สำคัญคือข้อพิพาทเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนซาบาห์ระหว่างมาเลเซียและฟิลิปปินส์ได้ปะทุขึ้นอีกครั้งใน ค.ศ.1971 มีการลงนามในปฏิญญาว่าด้วยเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง หรือ Zone of Peace, Freedom and Neutrality (ZOPFAN) แม้ว่าจะมีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ แต่สิ่งดังกล่าวถือเป็นก้าวสำคัญของอาเซียนในการมีนโยบายกับภายนอกร่วมกันเป็นครั้งแรก

2.มุมมองของสหรัฐอเมริกาในช่วงเริ่มการก่อตั้งสมาคมอาเซียนในช่วงทศวรรษ 1960-1970

จากการศึกษาเอกสารเรื่อง PROSPECTS FOR REGIONAL SECURITY ARRANGEMENTS IN EAST ASIA OVER THE NEXT FIVE YEARS เมื่อวันที่ 17 เมษายน ค.ศ.1969 นั้นสหรัฐอเมริกาได้มองภาพของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมว่า การรวมกลุ่มกันทางด้านความมั่นคงของกลุ่มประเทศที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น หรือการสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงในระยะยาวนั้นไม่น่าจะเกิดขึ้นภายในภูมิภาคในช่วงระยะเวลานี้ โดยแต่ละประเทศจะคำนึงถึงการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ในระยะสั้นมากกว่าระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุกคามจากสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยคำนึงว่าการสร้างองค์กรความมั่นคงนั้นจะต้องให้สหรัฐอเมริกามีบทบาทในการรักษาความมั่นคงภายในภูมิภาค โดยคิดว่ากองทัพอเมริกันนั้นสามารถเป็นโล่ป้องกันกองทัพคอมมิวนิสต์จีน อย่างไรก็ดีนั้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไทยนั้นมีบทบาทในเชิงรูปธรรมเป็นอย่างมากในการให้ความสนับสนุนช่วยเหลือเวียดนามใต้หรือสนับสนุนเกาหลีใต้ แต่ชาติอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับไม่มีที่มีบทบาทโดดเด่นในการเตรียมการรับมือร่วมกันอย่างจริงจังในการต่อต้านคอมมิวนิสต์จีน หรือคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ส่วนมากจะเป็นการป้องกันตามแนวชายแดน การรวมกลุ่มกันในภูมิภาคเหมือนกับเป็นการร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจมากกว่าการร่วมมือกันในด้านความมั่นคง อย่างไรก็ตามสหรัฐอเมริกามีความเชื่อมั่นว่าภายในภูมิภาคจะต้องมีลำดับขั้นในการสร้างองค์กรด้านความมั่นคงขึ้นมาภายหลังสภาวะแวดล้อมเมื่อภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในยุคหลังสงครามเวียดนาม[6]

ในช่วงทศวรรษ 1960 แนวคิดเรื่องการรวมกลุ่มภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นปรากฏเด่นชัดมากขึ้นซึ่งแตกต่างจากทศวรรษก่อนหน้า แม้ว่าจะมีการสร้างองค์กรระหว่างประเทศเช่น SEATO แต่ก็ไม่ได้เป็นความริเริ่มจากชาติสมาชิกภายในแต่มาจากความคิดของชาติภายนอกภูมิภาค สมาคม ASA ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1961 ด้วยความคิดของนายกรัฐมนตรีตนกูอับดุล ราห์มาน แห่งสหพันธรัฐมลายา ได้เริ่มต้นในความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีไทย ฟิลิปปินส์ และมลายา อย่างไรก็ตามจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างมลายาและฟิลิปปินส์ในเรื่องดินแดนของรัฐซาบาห์ใน ค.ศ.1963 นำมาสู่การสิ้นสุดของ ASA แต่เมื่อความขัดแย้งนั้นได้สงบมากขึ้น ประกอบกับการที่ซูฮาร์โตต้องการที่จะร่วมมือกับเพื่อนบ้าน การเข้ามาของสิงคโปร์จากการร่วมมือของ ASA เดิมได้นำมาสู่การก่อตั้ง ASEAN ขึ้นใน ค.ศ.1967 นอกจากนี้ยังได้มีการก่อตั้ง ASPAC หรือ

แบบไม่เป็นทางการแต่มีคุณค่าไม่น้อยไปกว่าสนธิสัญญา ส่วนการใช้คำว่าสมาคมเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นองค์การอย่างซีโต้ อ้างไว้ใน พิษณุ สุวรรณะชฎ. **สามทศวรรษอาเซียน.** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 65.

[6] NARA, CIA Records search Tool (CREST). General CIA Records**. PROSPECTS FOR REGIONAL SECURITY ARRANGEMENTS IN EAST ASIA OVER THE NEXT FIVE YEARS.** CIA-RDP10X00001R000100010019-6, 17 April 1969.

คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิกขึ้นใน ค.ศ.1966 โดยความริเริ่มของรัฐมนตรีต่างประเทศของเกาหลีใต้ ประกอบด้วย 9 สมาชิกในการเป็นพันธ์มิตรต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยทั้งสององค์กรนี้ พันเอกถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ

แนวคิดเรื่องภูมิภาคนิยมนับว่าได้รับความนิยมเรื่อยมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งหนึ่งมาจากการที่ชาวเอเชียต้องการมีบทบาทหรือมีเสียงบนเวทีโลกมากขึ้นในการสร้างมิตรภาพหรือความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก ผู้นำในเอเชียตะวันออกต้องการพัฒนาเศรษฐกิจที่มากไปกว่าความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และมีความยินดีที่จะใช้สหรัฐอเมริกาเป็นโล่ป้องกันในการรักษาความปลอดภัยภายในภูมิภาค โดยเฉพาะการเกิดสงครามเวียดนามทำให้สหรัฐอเมริกากลับเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคมากขึ้น แม้ว่าความร่วมมือภายในภูมิภาคจะมีมากขึ้นในหลากหลายด้าน แต่ส่วนมากจะเน้นทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนความร่วมมือในทางด้านการเมืองนั้นเกิดขึ้นในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการทั้ง ASEAN และ ASPAC

สำหรับในส่วนของภาคพื้นทวีป จากจดหมายเหตุของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวถึงประเทศไทยได้มีความตื่นตัวในขณะนั้นว่ารัฐบาลฮานอยนั้นเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทยทางตรง ไทยเป็นประเทศที่มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค เป็นผู้ที่มีบทบาทนำในการรวมกลุ่มเสมอมา โดยเฉพาะความสามารถของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งก็คือพันเอกถนัด คอมันตร์ ไทยมีบทบาทในการเข้าร่วม SEATO การทำข้อตกลงถนัด-รัสก์ การก่อตั้ง ASPAC และ ASEAN การเข้าร่วมกับสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม นโยบายในการรักษาความมั่นคงของไทยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับนโยบายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา โดยไทยจัดเป็นประเทศที่มีนโยบายด้านความมั่นคงที่มีประสิทธิภาพและโดดเด่นมากที่สุดในภูมิภาค

ในทางกลับกันการเติบโตของคอมมิวนิสต์ในเวียดนามอย่างกว้างขวางนั้น กลับไม่ได้มีการตอบสนองอย่างเด่นชัดในกลุ่มอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส โดยส่วนมากผู้นำในภาคพื้นทวีปมองว่ารัฐบาลฮานอยนั้นเป็นปรปักษ์กับรัฐบาลปักกิ่งโดยพื้นฐาน โดยจีนมีความทะเยอทะยานที่อยากจะเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลที่ตามมาคือรัฐบาลเหล่านั้นมองว่าการที่จีนกับฮานอยขัดแย้งกันก็เป็นการถ่วงดุลระหว่างสองขั้วอำนาจระหว่างมอสโควกับปักกิ่ง อย่างไรก็ตามรัฐบาลเหล่านั้นไม่ต้องการทำอะไรที่เสี่ยงมากจนเกินไป โดยส่วนเชื่อว่าจะสามารถปกป้องประเทศให้พ้นจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ได้ โดยรัฐบาลลาวภายใต้การนำของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนาได้ยอมรับความช่วยเหลือทางด้านการสนับสนุนกำลังจากสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะหลังสนธิสัญญา เจนีวาเมื่อ ค.ศ.1962 ในส่วนรัฐบาลของเจ้าสุวรรณภูมาได้รับการสนับสนุนจากทางเวียดนาม

ในส่วนพม่ากับกัมพูชาไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมในกลุ่มหรือองค์การพหุภาคีในด้านความมั่นคง ตราบเท่าที่จะสามารถรักษาความมั่นคงบริเวณชายแดน โดยมีความเชื่อว่ากระแสคอมมิวนิสต์นั้นจะอ่อนแอลง รัฐบาลทั้งสองพยายามที่จะรักษานโยบายในความเป็นกลาง แต่นโยบายความเป็นกลางของกัมพูชาและพม่ามีความแตกต่างกัน กัมพูชาพยายามจะนำตนเข้าไปมีความสัมพันธ์กับทั้งฝ่ายคอมมิวนิสต์และไม่ใช่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพื่อนำมาถ่วงดุลในการรักษาความมั่นคงภายในและนำมาถ่วงดุลระหว่างเพื่อนบ้านคือไทยกับเวียดนาม เพราะถ้าไม่สนับสนุนคอมมิวนิสต์จะเกิดความไม่สงบในกัมพูชา บางครั้งเจ้านโรดมสีหนุก็ถูกคัดค้านจากรัฐบาลปักกิ่งและมอสโคว ใน

เรื่องพยายามรักษาความเป็นกลาง ในขณะที่ทางฝ่ายพม่ากลับทำตัวโดดเดี่ยวแยกออกจากภายนอก โดยเน้นกิจการภายในอย่างเด่นชัด และแสดงทีท่าในการต่อต้านการรวมกลุ่มอย่างชัดเจน แม้ว่าจะเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติแต่ก็ไม่ได้มีความสนใจในส่วนของการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือการเข้าร่วมใน ADB หรือ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย พม่าสนใจความมั่นคงทางพรมแดนอย่างจริงจังที่รัฐบาลปักกิ่งมีแนวโน้มจะสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในพม่าหรือสนับสนุนให้ชนกลุ่มน้อยก่อความไม่สงบ ส่วนความสัมพันธ์กับอินเดียนั้นก็มีจำกัดมากและเต็มไปด้วยความระมัดระวัง

สำหรับในส่วนภาคพื้นสมุทรนั้นต่างก็มีเรื่องภายในกันมากกว่าการที่จะให้ความสนใจในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ สิงคโปร์คาดว่าความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชาวจีนกับกลุ่มมลายูนั้นจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจะเป็นภัยคุกคามในอนาคต การที่มีความสัมพันธ์กับทั้งมาเลเซียและอินโดนีเซียนั้นตนเองจะเสียเปรียบมาก ในส่วนของมาเลเซียและฟิลิปปินส์ก็มีปัญหาถกเถียงกันในเรื่องของการแย่งดินแดนในแคว้นซาบาห์จึงทำให้ต่างไม่ค่อยสนใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันมากนัก ในส่วนอินโดนีเซียก็มีความกังวลเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการเข้ามีอิทธิพลของญี่ปุ่นที่พยายามจะเข้ามาเป็นผู้นำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[7]

อินโดนีเซียนับได้ว่าเป็นชาติที่มีบทบาทและมีความตื่นตัวในการก่อตั้งสมาคมอาเซียนมากที่สุดแห่งหนึ่ง จากการศึกษาเอกสารเรื่อง INDONESIA'S ROLE IN REGIONAL AFFAIRS พบว่าความประสงค์ในการเข้าร่วมสมาคมอาเซียนนั้นสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ว่าเกิดจากการที่สหรัฐอเมริกากำลังจะถอนกำลังออกจากภูมิภาค นำไปสู่การแข่งขันทางการทูตระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตซึ่งสนับสนุนเวียดนาม ประกอบกับการฟื้นคืนชีพในการเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น การวางตัวเป็นกลางของภูมิภาคท่ามกลางสามมหาอำนาจจะเป็นการรวมพลังที่มีอำนาจในการต่อรองในการปกป้องภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอินโดนีเซียเห็นว่าตนเองนั้นมีบทบาทสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่ม รวมทั้งอินโดนีเซียสามารถกระตุ้นการพัฒนากองทัพและกระตุ้นบทบาทในการป้องกันร่วมกับเพื่อนบ้าน รวมทั้งอินโดนีเซียจะใช้เวทีในการสร้างบทบาทของตนเองในภูมิภาคโลกมากขึ้นโดยเฉพาะความโดดเด่นของซูฮาร์โตบนเวทีโลก[8]

การพัฒนากองทัพของอินโดนีเซียมีขึ้นเพื่อปกป้องดินแดนที่อาจจะคุกคามจากเพื่อนบ้านในเขตแดนทางตอนเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติแหล่งใหญ่ที่สำคัญของอินโดนีเซียในทะเลโดยเฉพาะบริเวณหมู่เกาะรอบๆ เกาะ Natuna (ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างคาบสมุทรมลายู และเกาะบอร์เนียวในส่วนที่เป็นพื้นที่ของมาเลเซีย) โดยแต่เดิมอินโดนีเซียได้มีข้อพิพาทเรื่องน่านน้ำทางทะเลกับเวียดนาม การเข้ามามีอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ย่อมทำให้เกิดความหวาดระแวงเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะภายหลังการพ่ายแพ้ของรัฐบาลไซ่ง่อน ทางอินโดนีเซียเกรงว่าจะมีผู้อพยพชาวเวียดนามจำนวนมากเดินทางเข้ามายังหมู่เกาะดังกล่าว ซึ่งยังเป็นที่ขัดแย้งกันระหว่างอินโดนีเซียและเวียดนามซึ่งอ้างว่าอยู่ในดินแดน

---

[7] NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **PROSPECTS FOR REGIONAL SECURITY ARRANGEMENTS IN EAST ASIA OVER THE NEXT FIVE YEARS.** CIA-RDP10X00001R000100010019-6, April 17, 1969.

[8] NARA, CIA Records search Tool (CREST) , General CIA Records. **INDONESIA'S ROLE IN REGIONAL AFFAIRS.** CIA-RDP85T00875R001100160074-8, October 2, 1973.

ปกครองของตน จึงทำให้อินโดนีเซียมีความหวาดระแวงเรื่องน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อินโดนีเซียจึงต้องเร่งการพัฒนากองทัพให้มีความทันสมัย โดยเฉพาะการมีอุปกรณ์ในการป้องกันทางเรือและทางอากาศ เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการป้องกันประเทศภายใน เน้นการป้องกันในการพัฒนาพรมแดนทางตอนเหนือ และมีความพยายามในการร่วมมือกับชาติสมาชิก ASEAN โดยเฉพาะมาเลเซีย อินโดนีเซียมีความพยายามในการต้องการที่จะให้สหรัฐอเมริกาเพิ่มกองกำลังในการป้องกันสนับสนุนอินโดนีเซียและชาติสมาชิกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเสถียรภาพทาง การเมืองภายในและการปกป้องตนเอง โดยมีความยินดีในการซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสงครามโดยเฉพาะ F16/100 จากสหรัฐอเมริกา[9]

ในส่วนของฟิลิปปินส์นั้นแม้ว่าจะมีนโยบายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่ชัดเจนและเข้มแข็ง โดยเป็นอดีตอาณานิคมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทางสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามฟิลิปปินส์กลับมีนโยบายในด้านการรักษาความมั่นคงภายในอย่างไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากมีนักชาตินิยมในฟิลิปปินส์นั้นได้ต่อต้านนโยบายนิยมอเมริกัน ประกอบกับการที่ฟิลิปปินส์รู้สึกว่าตนเองนั้นไม่ได้รับภัยคุกคามโดยตรงจากภูมิภาคอินโดจีนมากนัก เนื่องจากทำเลที่ตั้งของฟิลิปปินส์นั้นแยกออกมาจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถ้าชาติอื่นๆ ในภูมิภาคเข้าร่วมองค์กรด้านความมั่นคงบางทีฟิลิปปินส์ก็อาจเข้าร่วมด้วย

จากการศึกษาในเบื้องต้นจะพบว่า สหรัฐอเมริกาได้คาดการณ์ทั้งมาเลเซียและสิงคโปร์มีแนวโน้มที่จะเพิ่มศักยภาพในการพัฒนากองทัพและตำรวจขนาดเล็กเพื่อเน้นการรักษาความมั่นคงภายในอนาคตอันใกล้ที่มีขนาดเล็ก มาเลเซียมีสนธิสัญญาพหุภาคีกับไทย และมาเลเซียกับอินโดนีเซีย ในการร่วมมือเพื่อต่อต้านกองกำลังโจรคอมมิวนิสต์มลายาซึ่งอยู่ทั้งชายแดนไทย และเกาะบอร์เนียวในอินโดนีเซียใกล้กับมาเลเซียในฝั่งตะวันออก โดยไม่เพียงมาเลเซีย และสิงคโปร์ที่ต้องการกองกำลังในการรักษาความมั่นคงระหว่างประเทศ อาเซียนจึงอาจจะมีประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนบทบาทในด้านการรักษาความมั่นคงภายในร่วมกันภายในภูมิภาค[10]

2. มุมมองของสหรัฐอเมริกาต่ออาเซียนในช่วงทศวรรษที่ 1980

จากรายงานบันทึกของ CIA เรื่อง REGIONALISM IN SOUTHEAST ASIA: THE GROWTH OF ASEAN ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การก่อตั้งสมาคมอาเซียนนั้นเป็นการรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่เป้าหมายที่จริงแล้วเน้นในเรื่องการเมืองและการทูตมากกว่า โดยความริเริ่มเกิดจากการสร้างพลังในการต้านทานต่อรองขั้วอำนาจทางการเมืองทั้งสองฝ่าย เพื่อหลีกเลี่ยงในการประสบความขัดแย้ง โดยเฉพาะในช่วง ค.ศ.1975 เวียดนามนั้นได้กำลังเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของภูมิภาคภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้ถอนทหารออกไป ผนวกกับความสนใจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นได้ลดลง อาเซียนในระยะแรกเมื่อเริ่มก่อตั้งนั้นประสบปัญหากับความอ่อนแอทางด้านการเมือง เนื่องจากขาดความชัดเจน การตัดสินนโยบายนั้นต้องใช้ฉันทามติร่วมกัน การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองภายในภูมิภาค ก่อให้เกิดความยากลำบากในเชิงการเมือง ด้วยเหตุนี้ความ

[9] NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **INDONESIA: NEW FOCUS ON EXTERNAL SECURITY THREATS.** CIA-RDP03T02547R000100930001-9, September 1982.

[10] NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **PROSPECTS FOR REGIONAL SECURITY ARRANGEMENTS IN EAST ASIA OVER THE NEXT FIVE YEARS.** CIA-RDP10X00001R000100010019-6, April 17, 1969.

เด่นชัดจึงปรากฏในด้านเศรษฐกิจมากกว่า โดยปรัชญาในการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ยกเว้นสิงคโปร์ที่มีนโยบายการแข่งขันในด้านอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกและการพัฒนาแรงงาน ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นชาติสมาชิกผู้ก่อตั้งอาเซียนเน้นผลประโยชน์ร่วมกันในระยะสั้นมากกว่าภาพรวมในระยะยาว จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีความสลับซับซ้อนได้ส่งผลต่อความร่วมมือกัน ไม่มีสาระสำคัญในการร่วมมือระหว่างกันในระดับรัฐ การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะทศวรรษ 1970 จึงประสบความเร็จเฉพาะบางชาติสมาชิก ความร่วมมือที่ประสบความเร็จทางเศรษฐกิจนั้นส่วนมากอยู่ในภาคเอกชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่นำไปสู่การบูรณาการทางเศรษฐกิจในอนาคตภาพลักษณ์ของอาเซียนในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจนั้นถูกทำให้ดีขึ้นจากการเป็นคู่ค้ากับสหภาพยุโรปใน ค.ศ.1972 มีการเจรจาที่สำคัญทางการค้ากับ EU ในการลดอุปสรรคทางด้านการกีดกันทางภาษี โดยเฉพาะสินค้าอุตสาหกรรม ส่งเสริมการส่งออก ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ส่งเสริมทางด้านการค้า โดยมีความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ในทางเศรษฐกิจ ให้มีความสำคัญเทียบเท่ากับทางการเมือง[11] นอกจากนี้ในช่วงทศวรรษที่ 1970 ได้มีความพยายามในการพัฒนานโยบายต่างประเทศร่วมกัน โดยมีการประท้วงร่วมกันในการที่เวียดนามส่งกองทัพบุกเข้ากัมพูชาเมื่อ ค.ศ.1978 การคุกคามของเวียดนามในครั้งนั้นได้เป็นแรงกระตุ้นสำคัญ แม้กระนั้นผู้นำอาเซียนยังได้ปฏิเสธการร่วมมือทางทหารระหว่างภูมิภาคร่วมกัน ยังคงเน้นการพึ่งพิงภายนอกเป็นหลักโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและตะวันตก อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐอาเซียนนั้นสร้างความสับสนให้กับสหรัฐอเมริกา ในด้านหนึ่งรัฐอาเซียนมีความปรารถนาที่จะไม่ต้องการมีความสัมพันธ์กับมหาอำนาจชาติใดชาติหนึ่งอย่างใกล้ชิด แต่บรรดารัฐสมาชิกทั้งหลายเชื่อว่า เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและความร่วมมือทางด้านความมั่นคงนำมาสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการสร้างเสถียรภาพภายในภูมิภาค แต่ชาติสมาชิกอีกกลุ่มเชื่อว่าสหรัฐอเมริกาไม่ได้ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจมากเท่าที่ควรจะเป็น ควรมีการสร้างการประชุมและความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในภูมิภาค อย่างไรในภาพรวมรัฐบาลอาเซียนต้องการให้รัฐบาลวอชิงตันเป็นที่ ปรึกษาก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศของภูมิภาค ในช่วงทศวรรษ 1980 บรรดาผู้นำในชาติสมาชิกอาเซียนได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำไปสู่รุ่นใหม่ แม้ว่าจะมีการทำสนธิสัญญา การประชุมร่วมกันระหว่างผู้นำในชาติสมาชิกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามสำนึกร่วมในความเป็นภูมิภาค อัตลักษณ์ร่วมนั้นยังไม่ถูกสร้างขึ้น

สำหรับวิสัยทัศน์ของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคอาเซียนในช่วงทศวรรษที่ 1980 นั้นมองว่าอาเซียนเน้นมุมมองด้านความร่วมมือเพื่อเสถียรภาพทางการเมือง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นภูมิภาคที่สงบสุขมากที่สุดท่ามกลางในประเทศโลกที่สาม ยังคงมีแนวคิดพื้นฐานในการสนับสนุนสหรัฐอเมริกา และต่อต้านคอมมิวนิสต์ รวมทั้งมองว่าสหภาพโซเวียต จีน และเวียดนามยังเป็นภัยคุกคามต่อศักยภาพความมั่นคง อย่างไรก็ตามอาเซียนยังคงเป็นภูมิภาคที่ปัญหาหรือแรงเสียดทานภายใน ความร่วมมือทางทหารอย่างเป็นทางการในอนาคตอันใกล้จึงมิได้เกิดขึ้นอย่างเด่นชัด อาเซียนยังคงเผชิญปัญหาทางการเมืองในกัมพูชา ส่วนการร่วมมือทางเศรษฐกิจนั้นสามารถเป็นเพียงได้แค่ระดับเขตการค้าเสรีในทศวรรษหน้า เศรษฐกิจมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นแหล่งขยายตลาดสินค้าส่งออกและการลงทุนของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นยังคงเป็นคู่ค้าทางเศรษฐกิจ ยกระดับการ

[11] NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **REGIONALISM IN SOUTHEAST ASIA: THE GROWTH OF ASEAN.** CIA-RDP83B00551R000100070002-0, January 1, 1981.

แข่งขันกับสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามอาเซียนนั้นเป็นการดำรงอยู่ของอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการค้าและการลงทุน[12]

3.บทสรุป

ปัญหาและอุปสรรคของการรวมตัวส่วนภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการตั้งสมาคมอาเซียน คือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดตั้งองค์การความร่วมมือส่วนภูมิภาคอย่างเพียงพอ อีกทั้งสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศไม่เอื้ออำนวย เพราะชาติสมาชิกยังมีความขัดแย้งในผลประโยชน์ของตน รวมทั้งยังขาดองค์กรกลางเพื่อนำไปสู่การเจรจาหรือแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ประสบการณ์จากยุคอาณานิคมทำให้ชาติต่างๆ เกิดความหวาดระแวงที่จะผูกพันกับประเทศภายนอกโดยเฉพาะมหาอำนาจ และต้องการพึ่งตนเองโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก การกำหนดนโยบายของผู้นำในแต่ละชาตินั้นมักจะเลือกที่จะผูกพันกับประเทศที่พัฒนาแล้วภายนอกภูมิภาค มากกว่าการให้ความสนใจกับมิตรประเทศนอกภูมิภาคมากกว่าภายในภูมิภาค เพื่อหวังความช่วยเหลือโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา อีกทั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงทำให้ขาดเอกลักษณ์ร่วมกัน

สหรัฐอเมริกาวิเคราะห์ว่าการรวมกลุ่มของภูมิภาคในระยะแรกนั้นไม่ได้มีความมุ่งเน้นในเรื่องการจัดตั้งในทางด้านความมั่นคงของภายในเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการพัฒนากองทัพหรือกองกำลังภายในแต่ก็มุ่งเน้นรักษาผลประโยชน์และแก้ไขภายใน มากกว่าการสร้างกองกำลังป้องกันคอมมิวนิสต์ร่วมกัน โดยชาติที่มีบทบาทในการผลักดันที่ทำให้เกิดอาเซียนคือไทยและอินโดนีเซียเป็นหลัก การรวมตัวในระยะแรกมองว่ามีขอบข่ายหลักในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่เบื้องหลังของการรวมตัวกันแท้จริงนั้นคือการป้องกันตนเองจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์โดยอาศัยการป้องกันจากสหรัฐอเมริกา โดยถ้าสถานการณ์มีความรุนแรงมากขึ้น สหรัฐอเมริกาเชื่อว่าจะมีการสร้างกองกำลังเพื่อความมั่นคงขึ้นมาในอนาคตอันใกล้ ไทยนั้นเฝ้าระวังรัฐบาลฮานอยที่เกรงว่าจะมีผลต่อความมั่นคงไทยโดยตรงซึ่งตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศบนพื้นฐานตามนโยบายของสหรัฐอเมริกาและมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด ในขณะที่อินโดนีเซียหวาดระแวงเรื่องผลประโยชน์ในหมู่เกาะ Natuna การเข้ามีอิทธิพลของญี่ปุ่น และการเพิ่มบทบาทของซูฮาร์โตบนเวทีโลก ส่วนมาเลเซียมองว่า ASEAN อาจมีประโยชน์ในการปราบปรามโจรคอมมิวนิสต์มลายาร่วมกัน ส่วนสิงคโปร์คิดว่าการรวมกลุ่มกับชาติมลายูนั้นอาจทำให้ตนเองซึ่งส่วนมากเป็นกลุ่มชาวจีนเกิดข้อเสียเปรียบด้วยเหตุนี้อาเซียนจึงเป็นเวทีกลางที่ทำให้ตนรู้สึกปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ส่วนฟิลิปปินส์ทำเลที่ตั้งห่างไกลจึงรู้สึกว่าเหตุการณ์ในอินโดจีนไม่ได้รับผลกระทบมากนักประกอบกับเกิดนโยบายชาตินิยมและต่อต้านอเมริกันนิยม ส่วนพม่านั้นใช้นโยบายรักษาความเป็นกลางด้วยการแยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยว ส่วนกัมพูชาใช้นโยบายรักษาความเป็นกลางโดยเข้ากันกับทุกฝ่าย

สหรัฐอเมริกายังคงมองภาพอาเซียนในระยะยาวว่าเป็นผลดีต่อสหรัฐอเมริกาเพราะเป็นกลุ่มที่มีความนิยมอเมริกัน อาเซียนยังไม่มีบทบาทในการสร้างความมั่นคงร่วมกันอย่างเด่นชัดยังคงต้องพึ่งพิงกองกำลังในการรักษา

[12] NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **ASEAN: PROSPECTS FOR THE 1980S AND IMPLICATIONS FOR US POLICY**. CIA-RDP86T00302R000500850003-4, June 15, 1983.

ความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกา อาเซียนคือกลุ่มเศรษฐกิจในโลกที่สามหรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีอัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็วที่สุด การรวมกลุ่มระหว่างประเทศตามแนวคิดภูมิภาคนิยมนั้นเป็นสิ่งที่กระทำเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันมากขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

ประภัสร์ เทพชาตรี. **ประชาคมอาเซียน.** กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2554

พิษณุ สุวรรณะชฏ. **สามทศวรรษอาเซียน.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540

เอกสารภาษาต่างประเทศ

NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **ASEAN: PROSPECTS FOR THE 1980S AND IMPLICATIONS FOR US POLICY**. CIA-RDP86T00302R000500850003-4, June 15, 1983.

NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **INDONESIA: NEW FOCUS ON EXTERNAL SECURITY THREATS.** CIA-RDP03T02547R000100930001-9, September 1982.

NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **INDONESIA'S ROLE IN REGIONAL AFFAIRS.** CIA-RDP85T00875R001100160074-8, October 2, 1973.

NARA, CIA Records search Tool (CREST). General CIA Records. **PROSPECTS FOR REGIONAL SECURITY ARRANGEMENTS IN EAST ASIA OVER THE NEXT FIVE YEARS.** CIA-RDP10X00001R000100010019-6, 17 April 1969.

NARA, CIA Records search Tool (CREST), General CIA Records. **REGIONALISM IN SOUTHEAST ASIA: THE GROWTH OF ASEAN.** CIA-RDP83B00551R000100070002-0, January 1, 1981.

สื่อออนไลน์

สมเกียรติ อ่อนวิมล, บันทึกอาเซียน “กำเนิดอาเซียน” (1) “ASEAN เดิมชื่อ SEAARC” ในเดลินิวส์ วันที่ 10 พฤษภาคม 2552

http: / / www. thaifta. com/ thaifta/ NewsFTA / tabid/ 67/ ctl/ Details/ mid/ 426 / ItemID/ 510/ Default. as

ASEAN ในมุมมองของเอกสารจดหมายเหตุ กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส

พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.พีรพล สงนุ้ย
Docteur d'Histoire
ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา รร.จปร.
นางสาวณุทยา ณุตตรกุล
Licence Droit Economie Gestion, Mention Science Politique

กล่าวนำ

กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสมีเอกสารจดหมายเหตุที่ถือได้ว่าทรงคุณค่ามากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยด้วยแล้ว ความสัมพันธ์ที่ยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ความขัดแย้งและความร่วมมือเกือบหนึ่งศตวรรษตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสมีเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับไทยจำนวนมหาศาล มีคุณค่าและเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

สำหรับเรื่อง "ASEAN ในมุมมองของเอกสารจดหมายเหตุกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศส" นี้ สำนักจดหมายเหตุ กระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสมีเอกสารจดหมายเหตุสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนโดยตรงจำนวน 19 กล่อง (Cartons) ซึ่งมีแฟ้มย่อย (Dossiers) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงจำนวน 62 แฟ้ม มีทั้งโทรเลขรายงานข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอาเซียนจากสถานทูตฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถึงรัฐบาลฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตาม การค้นคว้าครั้งนี้ นอกจากจะมีข้อจำกัดเนื่องจากข้อจำกัดจากการระบาดของไวรัสโควิด 19 ที่ทำให้ไม่สามารถมีเวลาค้นคว้าได้ตามปกติแล้ว เอกสารจดหมายเหตุที่เปิดให้บริการก็จำกัดปีค้นคว้าได้ถึงเพียง ค.ศ. 1986 เนื่องจากกฎหมายจดหมายเหตุฝรั่งเศสลงวันที่ 3 มกราคม 1979 เกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงของประเทศและข้อมูล ความปลอดภัยของผู้บันทึก กำหนดให้เก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุไว้ 60 ปี จากวันที่ของเอกสาร หลังจากนั้นจึงจะสามารถค้นคว้าได้ ดังนั้นบทความนี้จึงสามารถชี้ให้เห็นพัฒนาการในภาพรวมของอาเซียนตั้งแต่ช่วงความร่วมมือแรก ๆ ก่อนการก่อตั้งอาเซียนจนถึงปี ค.ศ. 1986 เท่านั้น

1. พัฒนาการของอาเซียนในทศวรรษแรก

เอกสารจดหมายเหตุชี้ให้เห็นว่า การก่อตั้งอาเซียนนั้นเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป และความร่วมมือก็ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น โดยในทศวรรษแรกนี้เป็นการขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการค้าเป็นสำคัญ โดยไม่ขยายไปสู่การทหารและการป้องกันประเทศ แม้จะมีภัยคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน

1.1 ก้าวแรกของความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในปี 1954 หลังการยุติสงครามเดียนเบียนฟู สหรัฐอเมริกาได้เป็นผู้นำในการก่อตั้ง **องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งตะวันออกเฉียงใต้** (Southeast Asia Treaty Organization หรือ SEATO) ตามแบบ**องค์การนาโต** (NATO) ร่วมกับอังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และไทย เพื่อป้องกันภัยคุกคามจากจีน และสหภาพโซเวียตที่ต้องการเผยแพร่ระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ [1]

6 ปีต่อมา ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ได้ร่วมก่อตั้ง **สมาคมอาสา** (Association of South East Asia หรือ A.S.A) ในวันที่ 31 กรกฎาคม 1961 เพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม และในปี 1963 มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ร่วมก่อตั้ง**องค์กรสมาพันธรัฐมลายูของกลุ่มชนชาติมลายู** (MAPHILINDO) ตามแนวคิดที่จะรวมชนเผ่ามลายูเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่เนื่องจากปัญหาการขัดแย้งทางการเมือง เช่น อินโดนีเซียขัดขวางการจัดตั้งประเทศมาเลเซีย (“Konfrontasi”) ปัญหาการแย่งสิทธิ์ครอบครองดินแดนทางตอนเหนือของบอร์เนียว (North Borneo) ที่เรียกว่า ซาบาห์ (Sabah) ระหว่างมาเลเซียกับฟิลิปปินส์ จึงทำให้สมาคมอาสาและองค์กรมาฟิลินโดไม่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าด้วยกัน[2]

แม้ว่าทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเชื้อชาติและภาษา (ไทย มาลายู ฟิลิปปินส์ ฮั่น อินโดเชื้อสายจีน และชนกลุ่มน้อยต่างๆ) หรือ ศาสนา ศรัทธา ความเชื่อ (พุทธ ลัทธิขงจื้อ อิสลาม คริสเตียน) ประกอบกับความขัดแย้งต่างๆระหว่างประเทศ เช่น ปัญหาชายแดนไทยกับมาเลเซีย ปัญหาช่องแคบมะละกาและซาบาห์ระหว่างมาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ รวมทั้งความเห็นต่างในกรณีสงครามเวียดนามที่ประเทศส่วนใหญ่อยู่ฝ่าย “ขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” (Non-Aligned Movement) มีเพียงไทยกับฟิลิปปินส์ที่อยู่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเพราะต้องการกระชับความสัมพันธ์[3] แต่ประเทศทั้งหลายยังคงมีความตั้งใจที่จะรวมตัวกัน เนื่องจากเกิดภัยคุกคามจากนอกภูมิภาคและต้องการยุติความขัดแย้งต่างๆ

1.2 การก่อตั้งอาเซียนและการขยายความร่วมมือในหมู่ประเทศสมาชิก

ในการประชุมรัฐมนตรีเครือจักรภพ (La Conférence des Premiers Ministres du Commonwealth) ปี 1966 ที่กรุงลอนดอน รองนายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธรัฐมาเลเซีย Tun Abdul Razak เป็นคนแรกที่เสนอการจัดตั้งอาเซียนขึ้น เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของสมาคมอาสา และเชื่อว่าการตั้งองค์กรใหม่ในภูมิภาค (Association for Regional Cooperation) เป็นวิธีดีที่สุดในการรับมือกับภัยคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ สามารถทำให้ประเทศมั่นคงและเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง ทางด้านอินโดนีเซียประธานาธิบดี Suharto ก็เห็นด้วยเช่นกันและคิดว่าการรวมตัวกันของหลายประเทศจะช่วยแก้ไขปัญหาการขัดแย้งต่าง ๆ ได้ ส่วนสิงคโปร์ที่เป็นประเทศเล็ก ได้ออกจาก

[1] Dépêche n°137/AS, 11 mars 1968, Ambassade de France aux Philippines.

[2] Dépêche n°147/AS, 12 août 1968, Ambassade de France aux Philippines.

[3] “ASEAN”, Institut du Pacifique-CHEAM-INSEAD pour le Ministère des Affaires Étrangères, décembre 1983.

สหพันธ์รัฐมาเลเซียในปี 1965 เล็งเห็นประโยชน์ทางธุรกิจที่จะได้จากการเข้าร่วมว่าจะสามารถช่วยในการพัฒนาประเทศ ส่วนประเทศที่อยู่ใกล้คอมมิวนิสต์เช่น ไทยและฟิลิปปินส์ สามารถหลีกเลี่ยงการถูกคุกคามได้ ประเทศทั้งหลายจึงเห็นด้วยว่า การรวมตัวครั้งนี้ไม่เพียงแค่จะพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ไม่สามารถทำให้ประเทศเดินต่อไปข้างหน้าได้ โดยให้มองภาพรวม ไม่ควรแตกแยก ควรจะเป็นมิตรสามัคคีพึ่งพากัน[4]

การพึ่งพากันเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2) ที่ต้องสูญเสียไปเปล่ากับประสบการณ์ที่ขื่นขม ตอนนี้เหล่าประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รู้และตระหนักถึงความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน[5]

ในวันที่ 8 สิงหาคม 1967 อาเซียนจัดตั้งขึ้นตามปฏิญญากรุงเทพ ได้มีการลงนามของผู้แทนสมาชิกก่อตั้งทั้ง 5 ประเทศได้แก่ Adam Malik รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย Narciso Ramos รัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์ Tun Abdul Razak รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีกลาโหมและรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติมาเลเซีย Sinnathamby Rajaratnam รัฐมนตรีต่างประเทศสิงคโปร์ และ พันเอกพิเศษ ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของไทย ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจกันไว้คือ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศ ธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงทางการเมืองในภูมิภาค สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม และวัฒนธรรม เพื่อการกินดีอยู่ดีของประชาชนบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก โดยให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ การบริหาร และได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าอาเซียนเป็นองค์การทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจไม่ใช่พันธมิตรทางการทหาร[6]

ครบรอบหนึ่งปีการจัดตั้งอาเซียน คณะรัฐมนตรีสมาคมร่วมประชุมกันในวันที่ 6-7 สิงหาคม 1968 เพื่อสรุปความคืบหน้าและเริ่มลงมือทำอย่างจริงจัง หลังจากก่อตั้งสมาคม 1 ปี แต่ในความเป็นจริง ไม่มีใครคาดหวังว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ยิ่งใหญ่ ในการประชุมไม่ค่อยได้กล่าวอะไรมาก ส่วนมากกล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งซาบาห์ ซึ่งสำคัญต่ออนาคตขององค์การ อาเซียนยังใหม่อยู่ ยังไม่มีเหตุการณ์นองเลือดเกิดขึ้น แต่ถ้าไม่จัดการเรื่องที่ 2 สมาชิกมีปัญหากันอยู่ อาเซียนอาจสูญเสียแก่นสารขององค์การไป หากสามารถเอาชนะผ่านการทดสอบได้ ก็จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณของสมาชิก ในการร่วมมือร่วมใจกันสร้างองค์การ ก็จะไม่เป็นการเหนื่อยเปล่า บททดสอบครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และช่วยแสดงถึงจิตวิญญาณ ของอาเซียน คือ การที่ตั้งใจว่าจะร่วมมือกัน ไม่ได้เป็นสิ่งที่พูดปากเปล่า

ถึงแม้ว่าการก่อตั้งอาเซียนจะเสร็จสมบูรณ์ แต่สงครามอินโดจีนยังคงทำให้ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตกอยู่ในบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของความไม่แน่นอน ไม่แน่ใจ ไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน อีกทั้งปัญหาซาบาห์ที่ยังหาทางออกไม่ได้ ทำให้มาเลเซียกับฟิลิปปินส์ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ซึ่งเหตุการณ์นี้มี

[4] Dépêche n°6301, décembre 1983, Ministère des Affaires Étrangères.

[5] Dépêche n°492/AS, 9 octobre 1970, Ambassade de France à Singapour.

[6] Dépêche n°58/AS, 14 septembre 1969, Ministère des Affaires Étrangères.

ผลกระทบกับการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 1 ณ กรุงจากาตาร์ในปี 1968 ที่ทำให้บรรยากาศตึงเครียดและความก้าวหน้าล่าช้าลง รัฐมนตรีต่างประเทศต่างๆจึงมีมติว่าจะไม่นำปัญหาซาบาห์เข้าในที่ประชุม

นอกจากนี้ยังมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน เช่น ความทะเยอทะยานของบางประเทศที่ต้องการให้อาเซียนเติบใหญ่ทันทีทันใด ขัดกับการมองแบบปรัชญาสัจนิยมของประเทศอื่น อย่างเช่นสิงคโปร์ที่ต้องการให้เริ่มจากข้อตกลงที่เป็นไปได้โดยง่าย เช่น การเดินทางและการท่องเที่ยว หากนำมาใช้แล้วไม่ให้ประโยชน์และความพึงพอใจกับทุกคน ให้เพิ่มความสำคัญของการทำสัญญาทวิภาคีที่จะช่วยให้ประเทศต่าง ๆ เริ่มคุ้นเคยในการร่วมมือกัน เพราะคงไม่สมเหตุสมผลที่จะคาดหวังให้ประเทศหนึ่งเข้าร่วมโครงการอย่างแข็งขันและเสียค่าใช้จ่ายเพียงเพราะโครงการนี้เป็นที่สนใจของคนทั้งภูมิภาคแต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เท่าเทียมกัน อีกทั้งไม่ต้องการให้อาเซียนเป็นกรอบกั้นในการทำสัญญากับประเทศที่ไม่ได้เข้าร่วมอาเซียน อินโดนีเซียกับสิงคโปร์ยังได้เน้นเตือนการเอนเอียงไปทางพันธมิตรทหาร โดยเฉพาะสิงคโปร์ที่ไม่ต้องการให้อาเซียนยุ่งเกี่ยวกับเรื่องภายในประเทศของประเทศอื่น เพราะอาเซียนไม่ใช่ **องค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาค** (Defense Pact)[7]

ถึงแม้จะเห็นต่าง ในที่ประชุมทุกประเทศได้ตกลงเรื่อง การแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูล แบ่งปันความรู้ การสอน เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรม การวิจัย ส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ในด้านเกษตรกรรม การผลิตอาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม ลดความซับซ้อนของขั้นตอนการขอวีซ่าสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ สร้างแผนการเดินทางท่องเที่ยวที่ครอบคลุม มาตรการเพื่ออำนวยความสะดวกของการท่องเที่ยวในภูมิภาค จัดตั้งศูนย์แสดงสินค้าทางการเกษตรและอุตสาหกรรม จัดนิทรรศการทางวัฒนธรรมในเมืองหลวงของประเทศสมาชิกเพื่อขยายการค้า ส่งเสริมการส่งออก ตลอดจนปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง แลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญด้านโทรคมนาคม วิทยุ โทรทัศน์ ส่งเสริมความร่วมมือของอาเซียนกับประเทศในภูมิภาคอื่นภายนอกองค์การ และองค์การระหว่างประเทศ[8]

อาเซียนยังขาดพลังในการอยู่รอดอย่างเห็นได้ชัด และกำลังทนทุกข์กับปัญหาขัดแย้งต่าง ๆ อยู่ หากสามารถผ่านพ้นจุดที่ยากลำบากนี้ไปได้ก็ยังคงค้นหาทางเดินของตัวเองอยู่[9]

การวางตัวของสิงคโปร์ต่ออาเซียน รัฐบาลสิงคโปร์วางตัวต่ออาเซียนโดยการสงวนท่าที เพราะ 1) ถ้าอาเซียนกลายเป็นพันธมิตรทหาร สิงคโปร์ก็ต้องการตีตัวออกและรักษาระยะห่าง 2) หากอาเซียนมีโครงการที่มีความทะเยอทะยานสูง ก็จะมากเกินความสามารถทางการเงินและเศรษฐกิจของประเทศเล็กอย่างสิงคโปร์[10]

ในการประชุมครั้งแรกของ**คณะกรรมการเศรษฐกิจอาเซียน** (Comité économique de l'ASEAN) ที่เมืองมะนิลา Marcello Balatbat รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าฟิลิปปินส์ ได้เสนอ การจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่าง 5 ประเทศ เหมือน 6 ประเทศผู้ก่อตั้ง **สหภาพยุโรป** (EU : ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์

---

[7] Dépêche n°478/AS, 11 août 1968, Ambassade de France en Indonésie.
Dépêche n°819/AS, 16 août 1968, Ambassade de France aux Philippines.
Télégramme NR 214/AS, 19 août 1968, Ambassade de France à Singapour.

[8] Dépêche n°399/AS, 16 août 1968, Ambassade de France aux Philippines.

[9] Dépêche n°28/DA-AS, 24 décembre 1969, Ambassade de France en Indonésie.

[10] Télégramme NR 214/AS, 19 août 1968, Ambassade de France à Singapour.

ลักเซมเบิร์ก) ที่ประชุมได้รับมติเป็นเอกฉันท์ แต่สิงคโปร์และมาเลเซียขอศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเนื่องจากว่าหัวข้อนี้ไม่ได้ถูกจัดอยู่ในวาระการประชุม[11]

การประชุมที่คาเมรอนไฮแลนด์ (Cameron Highlands) วันที่ 16-17 ธันวาคม 1969 อาเซียนได้ตกลงร่วมมือกันในด้านการบินพลเรือนและด้านการขนส่งทางอากาศ แต่ที่เป็นจุดเด่นของการประชุมครั้งนี้คือ การเริ่มต้นความสัมพันธ์ทางการทูตอีกครั้งระหว่างฟิลิปปินส์และมาเลเซีย ประกอบกับมีความประสงค์ในการขยายตัวของอาเซียน มาเลเซียได้เชิญเวียดนามใต้ (Tran Van Lam รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม) และลาว (Khamphan Panya รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศราชอาณาจักรลาว) ภายใต้ข้ออ้างของการมาเยือนประเทศ ในฐานะสมาชิกผู้สังเกตการณ์ ประเด็นอื่น ๆ ที่ได้ตกลงกัน คือ ปี 1971 ได้รับเลือกให้เป็น "Visit ASEAN Year" เยี่ยมชมปีอาเซียน สิงคโปร์ยังคงยืนยันความปรารถนา ที่จะเห็นอาเซียนอยู่ห่างจากการเมือง และไม่เห็นด้วยกับการยื่นขอสมัครเป็นสมาชิกอาเซียนของเวียดนามใต้ด้วยเหตุผลทางการเมืองว่าเวียดนามจะเป็นสมาชิกได้ก็ต่อเมื่อจัดการกับปัญหาภายในประเทศเสร็จเรียบร้อยก่อน เพื่อที่จะไม่นำเรื่องนี้มาเป็นปัญหาของอาเซียน อีกทั้งอาเซียนยังไม่มีฐานที่แข็งแรง จึงต้องสร้างเสาหลักให้แข็งแกร่งก่อนแล้วค่อยขยายองค์การ[12]

วันที่ 12-13 มีนาคม 1971 คณะรัฐมนตรีอาเซียนได้มีการประชุมกัน และเป็นการยากที่จะได้ผลสรุปอย่างชัดเจนจากการประชุมครั้งนี้ อาเซียนมีภาพลักษณ์ที่ดีพอสมควร แตกต่างจากองค์การอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย ตรงที่ก่อตั้งโดยประเทศที่กำลังพัฒนา มีความคล้ายคลึงและใกล้ชิดกันทั้งทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี 121 โครงการอยู่ระหว่างการศึกษาหาข้อมูล แต่จำนวนตัวเลขนี้แสดงให้เห็นว่าแทบทั้งหมดเป็นเพียงแนวความคิดธรรมดาสามัญ มากกว่าจะเป็นโครงการที่มีประสิทธิภาพ ระหว่างประชุมได้มีบทสนทนาแลกเปลี่ยนมุมมองความคิดเห็น มากกว่าการทำงานที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้และอื่นๆ ทำให้ข้อเสนอของไทยที่ต้องการให้แต่งตั้งตัวแทนอาเซียนเพื่อประจำที่องค์การตลาดร่วมยุโรป (Marché Commun) ในกรุงบรัสเซลส์ถูกกลบไป[13]

ในช่วงต้นปี 1971 เป็นต้นมา องค์การค่อยๆ มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น อาเซียนแสดงความปรารถนาที่จะทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น "เขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง" ด้วย**ปฏิญญาว่าด้วยเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง** (Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality - ZOPFAN) บนเส้นทางแห่งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอย่างแท้จริง เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ เสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาค และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาโครงสร้างภายในให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การประชุมสุดยอดบาหลี (ASEAN Summit in Bali) วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 1976 ไม่เพียงแค่เป็นการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ความร่วมมือทางการเมืองระหว่าง 5 ประเทศมีพัฒนาการที่

---

[11] Dépêche n°484/AS, 5 octobre 1968, Ambassade de France aux Philippines.

[12] Dépêche n°622/AS, 6 décembre 1969, Ambassade de France à Singapour.
Dépêche NR 206/AS, 17 décembre 1969, Ambassade de France en Malaisie.
Dépêche n°826/DA-AS, 20 décembre 1969, Ambassade de France en Malaisie.
Dépêche n°665/AS, 29 décembre 1969, Ambassade de France à Singapour.

[13] Dépêche n°121/AS, 20 mars 1971, Ambassade de France à Singapour.

สำคัญคือ **ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียนฉบับที่ 1** (Declaration of ASEAN Concord หรือ Bali Concord I) กล่าวเป็นครั้งแรกว่าอาเซียนเป็นองค์การความร่วมมือทางการเมือง และยืนยันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยประเทศให้มีเสถียรภาพทางการเมือง **ส่วนสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ** (Treaty of Amity and Cooperation หรือ TAC) มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างกัน ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่ใช้กำลังบังคับ การคุกคาม ข่มขู่ และให้ยุติข้อพิพาทได้ตลอดเวลา

อาเซียนเติบโตอย่างล่าช้าไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ ยังคงมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น โครงสร้างองค์การไม่แข็งแรงพอ สะท้อนให้เห็นถึงข้อพิพาทในระดับภูมิภาค ด้านเศรษฐกิจมีความต้องการขยายมาตรการเปิดเสรีทางการค้าและการประสานนโยบายเศรษฐกิจ แต่ทุกประเทศต่างให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นลำดับแรกก่อนส่วนรวม ในระดับสากล ประเทศสมาชิกเห็นต่างในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ความเห็นต่างนี้พบได้ในแนวคิดประเด็นกัมพูชา[14]

2. ปัญหากัมพูชาช่วยสร้างเอกภาพทางการเมืองในอาเซียน

ในทศวรรษที่ 2 ความร่วมมือในหมู่ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ เนื่องจากภัยคุกคามจากการขยายตัวของประเทศคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงการยึดครองกัมพูชาโดยเวียดนาม

ในปี 1978 เวียดนามบุกกัมพูชาเพื่อยุติระบอบการปกครองของเขมรแดง เหตุการณ์นี้บังคับให้อาเซียนมีส่วนร่วมในสงคราม การรุกรานกัมพูชาถือเป็นเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดในประวัติศาสตร์ขององค์การ ระหว่างปี 1978 ถึง 1991 การแก้ปัญหาความขัดแย้งถือเป็นเป้าหมายหลักของอาเซียนแต่ไม่ใช่เป้าหมายเดียว ประเทศไทยและสิงคโปร์เห็นตรงกันว่า สหภาพโซเวียต เวียดนามและกองกำลังที่เหนือกว่าของเวียดนามบริเวณใกล้พรมแดนไทยเป็นที่น่ากังวล ในทางกลับกันอินโดนีเซียและมาเลเซียเป็นกังวลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของจีนกับอาเซียน และยังต้องการความเป็นกลางทางการเมืองในประเด็นเวียดนาม หากเวียดนามพึ่งพาสหภาพโซเวียตมากขึ้นจะเป็นการตอกย้ำความสำคัญของสหภาพโซเวียตขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตามทั้ง 5 ประเทศมีมติเป็นเอกฉันท์ ในการประณามการรุกรานของเวียดนามและเรียกร้องให้ถอนทหารเวียดนามทั้งหมดออกจากกัมพูชา การถอนกำลังครั้งนี้ถือเป็นข้อกำหนดเบื้องต้น สำหรับการยุติปัญหาทางการเมืองโดยรวม และเพื่อให้สถานการณ์ในภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นปกติ

[14] Dépêche n°63/AS, 17 février 1982, Ministère des Relations Extérieures.
Dépêche n°203/AS/YB/FL, 21 mars 1986, Ministère des Relations Extérieures.
Dépêche n°350/AS/JLB/FL, 26 avril 1985, Ministère des Relations Extérieures.
Fiche confidentiel A/S, 29 avril 1985, Ministère des Relations Extérieures.
Dépêche n°1326/AS, 18 octobre 1985, Ambassade de France en Indonésie.

การรุกรานกัมพูชาของเวียดนามเป็นสัญลักษณ์ของความขัดแย้งระหว่างจีนกับโซเวียตช่วงสงครามเย็น ในอีกแง่หนึ่งจีนเป็นพันธมิตรของกัมพูชาและต้องการให้เวียดนามถอนตัวออกจากกัมพูชา แต่ในทางกลับกันสหภาพโซเวียตเป็นพันธมิตรกับเวียดนามและสนับสนุนการตัดสินใจของเวียดนาม ดังนั้นความขัดแย้งจะไม่ยุติลง หากมหาอำนาจทั้งหมดไม่ช่วยเหลือ ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากอาเซียนไม่สามารถให้การสนับสนุนทางทหารได้ จึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เพื่อให้สงครามเย็นในภูมิภาค สืบเนื่องจากการถูกรุกรานของกัมพูชายุติลง การทำเช่นนี้เท่ากับว่าองค์การกำลังขัดต่อหลักการความเป็นกลางที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญาความเป็นกลาง (ZOPFAN) สรุปได้ว่าเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุด และเป็นครั้งแรกในรอบ 40 ปี ของประวัติศาสตร์อาเซียน คือ การถูกรุกรานของกัมพูชา ที่ค่านิยมและแบบแผน (Values and Norms) ของอาเซียนได้ถูกทดสอบ ซึ่งการกระทำนี้ขัดต่อสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ ความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และคุกคามเสถียรภาพของภูมิภาค ตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ (TAC) และสนธิสัญญาความเป็นกลาง (ZOPFAN)

บทบาทที่สำคัญในตอนนั้นของอาเซียนคือ ผู้พิทักษ์ช่องแคบ แก้ไขความขัดแย้งที่มีอยู่ระหว่างสมาชิก และในการสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านโค่นล้มคอมมิวนิสต์ ในสภาพแวดล้อมที่ถูกคุกคามมากขึ้นเรื่อย ๆ จัดการประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับกัมพูชา และเสนอมติประณามเวียดนามต่อสหประชาชาติในปี 1981 นับเป็นความสำเร็จทางการเมืองและการทูตที่ทำให้อาเซียนกลายเป็นตัวแทนหลักของชุมชนในภูมิภาค ซึ่งทำให้จุดยืนของอาเซียนมั่นคงขึ้น ความสำคัญนี้ได้รับการยืนยันและเป็นที่ยอมรับโดย ประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น **ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป** (European Economic Community หรือ EEC) และสาธารณรัฐจีน

ประเทศทั้ง 5 รวมกันได้แล้วถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน ในระดับการเมือง แต่ก็ไม่ได้ทำลายความเป็นปึกแผ่นที่สำคัญ ทั้งยังมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับเวียดนาม กัมพูชา และลาว และที่ต้องการเหนือสิ่งอื่นใดคือให้เศรษฐกิจเป็นภาพลักษณ์ของอาเซียน แต่ยังคงไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้อย่างเต็มที่ เพราะเศรษฐกิจของทั้ง 5 ประเทศมีการแข่งขันสูง มากกว่าจะมีการส่งเสริมกัน ซึ่งจะเพิ่มความไม่เท่าเทียมกันอย่างมากในการกระจายรายได้ และมาตรฐานการครองชีพ เพื่อทดแทนจุดอ่อนของสมาชิกแต่ละประเทศ อาเซียนตระหนักถึงความสำคัญที่ต้องก่อตัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจขนาดใหญ่สร้าง "อำนาจในการเจรจา" ขององค์การ เพื่อเผชิญกับหน่วยงานที่ทรงพลัง เช่นเดียวกันกับทวีปอเมริกา ที่มีหน่วยเศรษฐกิจร่วมเป็นหนึ่งเดียว ประเทศคอมมิวนิสต์รวมกันเป็นกลุ่มค่ายขนาดใหญ่ ชาติยุโรปตะวันตกหันมารวมตัวกันเพื่อสร้างกระบวนการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ[15]

3. การขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการค้าทั้งในและนอกอาเซียน

การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าทั้งในและนอกอาเซียนเกิดขึ้นหลังวิกฤตน้ำมันปี 1973 เนื่องจากการขยายตัวของการลงทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งการขยายตัวของการค้าและการลงทุนของประเทศสมาชิกเอง โดยมี EEC เป็นแรงบันดาลใจและแนวทาง

[15] Dépêche n°176/AS/JCP/FL, 14 mars 1986, Ministère des Relations extérieures.

เอกสารจดหมายเหตุฝรั่งเศสชี้ว่า ในปี 1973 วิกฤตน้ำมันได้ดึงความสนใจของบริษัทน้ำมันต่างชาติมาในภูมิภาคนี้ โดยหวังว่าจะสามารถใช้ทรัพยากรที่มีศักยภาพในพื้นที่นอกชายฝั่งทะเล

กลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันหลายกลุ่ม (สัญชาติอเมริกัน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส) ได้ลงทุนจำนวนมากในการวิจัย ตัวอย่างที่น่าสังเกตคือ บริษัทอเมริกัน คาลเท็กซ์ ในอินโดนีเซีย และ เชลล์ ในบรูไน

ความสนใจอุตสาหกรรมน้ำมันในภูมิภาคนี้ เพิ่มขึ้นด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ 1) ความต้องการพลังงานจำนวนมาก จากอุตสาหกรรมที่เฟื่องฟูของญี่ปุ่น และออสเตรเลีย จึงได้ทำการสนับสนุนให้บริษัทน้ำมันพัฒนาทรัพยากรไฮโดรคาร์บอนในพื้นที่ 2) คุณลักษณะของน้ำมันที่สกัดจากภูมิภาคนี้ มีปริมาณกำมะถันต่ำ ทำให้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ เป็นที่ต้องการอย่างมาก ในประเทศอุตสาหกรรมที่ต้องการลดมลพิษในอากาศ

ในปี 1972 คาลเท็กซ์ผลิตน้ำมันในอินโดนีเซียได้มากถึงร้อยละ 81 เมื่อเทียบกับบริษัทน้ำมันแห่งชาติของอินโดนีเซีย Stanvac และ Petramina ที่ผลิตได้เพียงร้อยละ 6-7 ผลผลิตร้อยละ 60 ถูกส่งไปยังญี่ปุ่น ดังนั้นอินโดนีเซียจึงถูกจัดอยู่ในอันดับหนึ่งของประเทศผู้ผลิตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามด้วย บรูไน มาเลเซีย และพม่า

ในกรณีประเทศกัมพูชา เวียดนาม ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ที่ผลิตน้ำมันไม่ได้ ต้องนำเข้าเพื่อการบริโภคในท้องถิ่นของตน และมีเพียงไทยที่คาดว่ามีแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย แต่ยังไม่ได้ทำการสำรวจ แหล่งน้ำมันส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ทางทะเลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังรอการสำรวจอยู่ บริษัทน้ำมันจึงได้ตกลงทำสัญญากับประเทศต่าง ๆ ในการสำรวจและผลิตน้ำมัน โดยเฉพาะ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ลงทุนมากที่สุด ส่วนฝรั่งเศสมีตัวแทนอยู่ในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และพม่า[16]

นอกเหนือจากการลงทุนในน้ำมัน ประเทศสมาชิกมีการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าเดิมจากเงินทุนต่างชาติที่ไหลเข้ามา เช่น การลงทุนโดยตรงจากการตั้งโรงงานญี่ปุ่นในภูมิภาค ตามด้วยบริษัทจากประเทศอื่น ๆ (เกาหลีใต้ ฮ่องกง ไต้หวัน สหรัฐอเมริกา เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส) และจากทรัพยากรอุตสาหกรรมเหมืองแร่ (ถ่านคาร์บอน ถ่านหินลิกไนต์ แร่ดีบุก ทองแดง) การป่าไม้ (ไม้ซุง ยางพารา ต้มมะพร้าว ต้นปาล์ม) เกษตรกรรม (ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง สัปปะรด น้ำตาลอ้อย ฝ้าย) การประมง (ในปี 1977 มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ตกลงทำพันธะสัญญาเกี่ยวกับการเดินเรือในน่านน้ำ “Straits Safe Navigation Scheme”)[17] ซึ่งเป็นผลให้ประเทศมหาอำนาจเริ่มมองประเทศในอาเซียนเป็นคู่ค้ามากขึ้น และอาเซียนได้ลงนามหลายข้อตกลง โดยเฉพาะกับ 3 ประเทศมหาอำนาจอุตสาหกรรม (EEC สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น) ในปี 1976 ซึ่งเป็นสัญญาณของการได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติของสมาคมอาเซียน เป็นการปูทางไปสู่การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของประชาคมยุโรป และอาเซียนครั้งแรก ที่กรุงบรัสเซลส์ ในปี 1978 และครั้งที่สอง ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในปี 1980

เกี่ยวกับเรื่องคู่ค้าต่างประเทศของอาเซียน ตั้งแต่ปี 1970 ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาและ EEC เป็นคู่ค้าสำคัญที่สุดของอาเซียน ญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรพิเศษทางการค้าของอาเซียน โดยทางการค้า การลงทุน การช่วยเหลือทาง

[16] Dépêche confidentiel A/S, 2 mars 1972, Affaires Générales, Ministère des Affaires Étrangères.

[17] Dépêche confidentiel, décembre 1983, Ministère des Affaires Étrangères.

การเงิน (การค้าญี่ปุ่นร้อยละ 21 แลกเปลี่ยนกับอาเซียน และร้อยละ 45 ของการลงทุนจากต่างประเทศในภูมิภาคมาจากญี่ปุ่น)[18]

ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นจากการพ่ายแพ้สงครามเวียดนามและกัมพูชาในปี 1975 ซึ่งหลังจากนั้นมา สหรัฐอเมริกาก็ไม่ทำตัวให้เป็นจุดสนใจ แต่ก็ยังให้ความช่วยเหลือทางด้านการเทคนิคและอาวุธแบบเงียบๆ ไม่ให้เป็นที่สังเกต เช่น พันธสัญญาที่ให้กองทัพอากาศอเมริกันใช้ท่าอากาศยานอู่ตะเภาที่ไทยและที่สิงคโปร์ พันธสัญญากับฟิลิปปินส์สำหรับฐานทัพ Subie Bay และ Clark Airfield[19]

ในเวลาต่อมา แม้ว่ากลุ่มประเทศอาเซียนที่ไม่สนับสนุนคอมมิวนิสต์จะได้รับความเห็นอกเห็นใจจากสหรัฐอเมริกา แต่ด้วยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจโลกและภายในประเทศ ทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ยอมอ่อนข้อในการเจรจาต่อรองการค้ากับอาเซียน และกล่าวว่าจะช่วยเหลือการพัฒนาของอาเซียน โดยผ่านการสนับสนุนจากการลงทุนของบริษัทอเมริกันต่าง ๆ ในประเทศอาเซียน นอกจากนี้ยังได้ให้ญี่ปุ่นมาแทนที่สหรัฐอเมริกาในการแลกเปลี่ยนทางการค้ากับอาเซียน แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังคงเป็นหนึ่งในผู้ลงทุนหลักในประเทศฟิลิปปินส์และสิงคโปร์

อาเซียนตั้งความฝันที่จะเป็นคู่ค้าของ EEC เพราะในระดับสากลประชาคมเศรษฐกิจยุโรปเป็นคู่ค้าที่ดีเลิศในอุดมคติ ซึ่งหากได้ทำการค้ากับ EEC จะทำให้อาเซียนมีสถานภาพมั่นคงขึ้นและจะได้เปิดตลาดการค้าที่สำคัญขึ้นเป็นทางเลือกใหม่เพื่อที่จะไม่ต้องขึ้นอยู่กับสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเท่านั้น ตั้งแต่กรกฎาคม 1971 เป็นต้นมา EEC ได้ให้**สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป** (Generalized System Preference หรือ GSP) กับอาเซียน ในปี 1974 อาเซียนและ EEC ได้ร่วมตั้ง “ASEAN-EEC Joint Study Group” (Groupe d’Étude Mixte CEE-ASEAN) และได้ประชุมร่วมกันที่กรุงบรัสเซลส์ (1975 และ 1977) กรุงมะนิลา (1976) และกรุงเทพฯ (1978) โดยศึกษาและเจรจาข้อตกลงของสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นระหว่างอาเซียนกับ EEC เช่น สนธิสัญญาฟื้นฟูความสัมพันธ์การพาณิชย์ (ข้อตกลงในการซื้อขายมันสำปะหลัง) การลงทุนทางอุตสาหกรรม (สร้าง “joint ventures” และช่วยเงินลงทุนกับโครงการต่าง ๆ ของอาเซียน) พัฒนาด้านเทคโนโลยี สรุปได้ว่าอาเซียนได้รับความสนับสนุนจาก EEC ในการพัฒนาเป็นกลุ่มภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[20]

อาเซียนไม่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับสหภาพโซเวียต ทางด้านเวียดนามแม้ว่าจะมีการค้ากันตั้งแต่ปี 1975 แต่ยุติลงเมื่อเวียดนามบุกรุกกัมพูชาในปี 1979 ส่วนการค้าขายกับลาวมีความผันแปรไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองภายใน และในประเทศยังเต็มไปด้วยสินค้าเลียนแบบละเมิดลิขสิทธิ์

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับจีนเริ่มตั้งแต่ปี 1975 จีนได้เริ่มเดินทางเพื่อเยี่ยมเยียนทางการทูตอย่างต่อเนื่อง และต้องการให้ประเทศอาเซียนยอมรับรัฐบาลจีน รวมถึงต้องการใกล้ชิด 5 ประเทศอาเซียน โดยการบอกให้รู้อย่างแยบยลว่าเห็นใจองค์การ ที่ได้พัฒนามาอย่างยากลำบากและประเทศสมาชิกต้องการคงความเป็นเอกราช

[18] Dépêche n°26, 24 juillet 1981, Ministère des Affaires Etrangères.

[19] Dépêche n°809, 27 juillet 1981, Ministère des Affaires Étrangères.

[20] Dépêche n°169, 4 mai 1983, Ministère des Affaires Étrangères.

และอธิปไตย และมีความประสงค์ที่จะไม่เข้าข้างฝ่ายใดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งมีความพยายามต้องการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ[21]

ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเอง ได้มีการลงนาม**ในข้อตกลงการให้สิทธิพิเศษทางการค้า**ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนตามความสมัครใจ (Preferential Trade Agreements หรือ PTA) ในปี 1977 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มการค้าระหว่างประเทศในอาเซียน กำหนดให้มีการลดอัตราภาษีขาเข้าในอัตราต่างกันร้อยละ 20-25 สำหรับสินค้าแต่ละรายการ ได้มีการเจรจามากกว่า 5,000 รายการ เช่น สิ่งทอ เคมี ยาง ปูนซีเมนต์ และอื่น ๆ

นอกจากนี้ ระหว่างปี 1973 ถึง 1983 การค้าระหว่างประเทศในอาเซียนได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจากการทำทวิภาคีมากขึ้นระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน สิงคโปร์ได้ทำทวิภาคีมากที่สุดในภูมิภาค และทำทวิภาคีมากที่สุดกับไทย อินโดนีเซียทำทวิภาคีมากที่สุดกับมาเลเซีย ส่วนฟิลิปปินส์ทำทวิภาคีน้อยที่สุดในภูมิภาค[22]

ตั้งแต่ปี 1967 ถึง 1982 ปริมาณการค้าของไทยกับประเทศในเอเชียอื่น ๆ เพิ่มขึ้น 14 เท่าตัว สิงคโปร์ยังคงเป็นคู่ค้าหลัก ร้อยละ 60 ของสินค้าส่งออกของไทยประกอบด้วยสินค้าทางการเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ยาสูบ ยางพารา แต่ในทางกลับกันไทยขาดดุลการค้ากับอาเซียน เพราะผลิตภัณฑ์จากปิโตรเลียมมีราคาสูงขึ้น และการค้าขายระหว่าง ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ก็ถูกจำกัดให้น้อยลง เนื่องจากเป็นคู่แข่งทางการค้ามากกว่าที่จะช่วยส่งเสริมกัน[23]

4. ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตอิทธิพลดั้งเดิมของจีน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีความสัมพันธ์ที่คลุมเครือทางการเมือง และความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งในเรื่องกัมพูชาได้มีการพัฒนา จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประเทศสมาชิกอาเซียนที่แตกต่างกัน **แต่ก็มีความเห็นตรงกันว่าจีนสามารถต้านทานการขยายตัวของสหภาพโซเวียต-เวียดนาม**

จีนเห็นว่าอาเซียนเป็น **“เครื่องจักรในการทำสงครามที่ต่อต้านจีน และคอมมิวนิสต์ นำโดยลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกัน และกลุ่มผู้นำร่วมอุดมการณ์การปฏิรูปลัทธิของสหภาพโซเวียต”**

จีนไม่มีความสัมพันธ์กับอาเซียนหลังจากการก่อตั้งหลายปีเพราะ 1) ในช่วงแรกนั้นโครงสร้างขององค์การมีความอ่อนแอ 2) จีนเป็นปรปักษ์ต่อประเทศสมาชิกอาเซียน

จีนมีความสัมพันธ์ทางการเมืองนับว่าดีมากกับฟิลิปปินส์ **ตั้งแต่ปี 1975 ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต และระงับความช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์ในฟิลิปปินส์ ตลอดจนไม่คัดค้านการมีฐานทัพอเมริกันที่ใช้ต่อต้านสหภาพโซเวียตในฟิลิปปินส์**

[21] Dépêche n°417, 16 mai 1984, Ministère des Relations Extérieures.

[22] Dépêche n°172/AS, 5 mars 1986, Ambassade de France à Singapour.

[23] Dépêche n°187/AS/JLB/FL, 25 mars 1985, Ministère des Relations Extérieures.

อีกทั้งยังมีความแตกต่างจากประเทศสมาชิกอาเซียนคือ การย้ายถิ่นฐานของชาวจีนมายังฟิลิปปินส์ ไม่เป็นปัญหา เพราะชาวจีนสามารถหลอมรวมวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันได้ดี และยังได้รับสัญชาติฟิลิปปินส์ เพราะชาวฟิลิปปินส์เชื้อสายจีนมีบทบาทนับว่าสำคัญในทางเศรษฐกิจ อีกทั้งประธานาธิบดี Marcos ยังเรียกจีนว่าเป็น “เพื่อนที่ซื่อสัตย์” สามารถพึ่งพาได้ในยามลำบาก

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไทย **ไทยมีความไม่ไว้วางใจจีน เพราะความต้องการขยายระบอบคอมมิวนิสต์ของจีน** และการที่ไทยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับสหรัฐอเมริกา ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแย่ลง แต่อย่างไรก็ตาม ความกังวลที่มีร่วมกันต่อเวียดนาม **หลังจากการล่มสลายของไซง่อน (1975) และการที่สหรัฐอเมริกา ได้ถอนตัวออกจากภูมิภาค รวมถึงการที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา ทำให้เกิดการพลิกกลับของความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศ**

นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี 1975 ความก้าวหน้าทางการค้าระหว่างจีนและไทยได้เปิดโอกาสให้ไทยมีตลาดสินค้าเกษตรขนาดใหญ่เพื่อการส่งออก ซึ่งจำเป็นมากสำหรับไทยเนื่องจากถูก EEC จำกัดการส่งออกมากขึ้นเรื่อย ๆ[24]

ที่มา: Note n°107/SGDN/DREG/GES/CD, 30 juin 1982, Ministère des Relations Extérieures.

[24] Dépêche n°417/AS/PLC/FL, 16 mai 1984, Ministère des Relations Extérieures.

5. ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับฝรั่งเศส

ด้านความสัมพันธ์ทางการเมืองของอาเซียนกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้ให้การสนับสนุนอาเซียนนับตั้งแต่มีการก่อตั้ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการประกาศจัดตั้ง "เขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" รัฐบาลฝรั่งเศสมีความคิดเห็นต่อการสร้างปฏิญญาว่าด้วยเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางของอาเซียนว่า

"- ช่วงเวลาดูเหมือนจะเอื้ออำนวยต่อการทำปฏิญญาเมื่อได้พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์ได้ในนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อเวียดนาม สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการเข้าร่วมในองค์การสหประชาชาติ กำหนดการเดินทางไปเยือน มอสโก และปักกิ่ง ของประธานาธิบดี Nixon

- อาเซียนเปรียบเสมือนเวทีอย่างดีที่ช่วยนำเสนอแนวความคิดของมาเลเซียอีกครั้ง ในการเชื่อมความสัมพันธ์ของประเทศที่หลากหลายทางเลือกทั้งเชื้อชาติและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน อาเซียนมีสถานภาพเป็นองค์การไร้สีทางการเมือง และความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ มีการสนับสนุนให้ทุกฝ่ายต่างริเริ่มลงมือทำทันทีโดยไม่ต้องรอกัน

- การนำเสนอปฏิญญาว่าด้วยเขตเสรีภาพ สันติภาพ และความเป็นกลางของอาเซียนนี้จะมุ่งเป้าไปที่ประเทศในอินโดจีน และหากเขตสันติภาพจะแผ่ขยายออกจนทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางฝรั่งเศสก็มิได้คัดค้านแต่อย่างใด ได้ติดตามศึกษาและมีความเห็นใจในทุกคำร้องขอที่ได้รับ"[25]

ความสัมพันธ์ทางการค้าของฝรั่งเศสกับอาเซียนนั้นผ่านทาง ECC โดยการใช้พหุภาคีระหว่าง EEC กับอาเซียน ที่ส่วนใหญ่ใช้นโยบายการควบคุมโควตาการนำเข้าสินค้า การลงนามในข้อตกลงทางเศรษฐกิจหลายฉบับ เช่น การคุ้มครองการลงทุน การไม่เก็บภาษีซ้ำซ้อน ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การจัดสรรความช่วยเหลือทางการเงิน[26]

ฝรั่งเศสได้ทบทวนความสำคัญที่ว่า แม้อาเซียนจะมีขีดจำกัดในการทำงานกับภายนอกองค์การ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการเงิน แต่ฝรั่งเศสก็ได้พิจารณาแล้วว่าความร่วมมือของ EEC และอาเซียนได้พัฒนามาถึงระดับที่น่าพอใจ หลังจากการลงนามข้อตกลงปี 1980 ผ่านมา 1 ปี ก็ยังเร็วเกินไปที่จะสรุปผลที่ได้รับ ข้อตกลงเสนอกรอบแนวคิดแก่ 2 ภูมิภาค ที่จะเป็นแรงจูงใจในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่าง 2 ภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน[27]

แม้ว่าข้อตกลงจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 ตุลาคม 1980 (7 เดือนหลังจากการลงนาม) และกลุ่มประเทศอาเซียนคิดว่า EEC ไม่คำนึงถึงความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ของตน แต่โดยรวมแล้วฝรั่งเศสสามารถคิดได้ว่าข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง ECC และอาเซียนกำลังดำเนินไปด้วยดี[28]

---

[25] Dépêche n° 310/AS, 16 novembre 1970, Ministère des Affaires Étrangères.

[26] Dépêche n°80/AS, 18 février 1983, Ministère des Relations Extérieures.

[27] Fiche JMG/AG, 30 janvier 1981, Ministère des Affaires Étrangères.

[28] Dépêche n°46/CE, 28 janvier 1982, Ministère des Affaires Étrangères.

ฝรั่งเศสมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนผ่านทางทวิภาคี เนื่องจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของฝรั่งเศสและอาเซียนส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานพหุภาคีของอาเซียนกับ EEC และจากการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตะวันตกและประเทศตะวันออกที่ผ่านมา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นประเด็นที่สำคัญทางภูมิยุทธศาสตร์ (น่านน้ำ และทางผ่านสำคัญของมหาสมุทรอินเดียกับแปซิฟิก) จึงทำให้ฝรั่งเศสมีความตั้งใจที่จะมีบทบาทมากขึ้นในประเทศเหล่านี้ แต่ทั้งนี้ฝรั่งเศสได้แต่เสียดายกับการผิดพลาดในการฝังตัวทางเศรษฐกิจเนื่องจากความสัมพันธ์ทางการค้าขึ้นอยู่แต่กับสัญญามูลค่าสูงเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขายเครื่องบินแอร์บัส

มิติใหม่ทางการเมืองของอาเซียนคือ เป็นประเทศโลกที่สาม มีน้ำหนัก มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ ช่วยกระตุ้นให้ฝรั่งเศสใคร่ครวญถึงผลประโยชน์ในระยะกลางและระยะยาว หากฝรั่งเศสต้องการจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นภายภาคหน้าในภูมิภาคนี้ ก็จำเป็นที่จะต้องแก้ไขกลยุทธ์ทางการค้าและการเงิน[29]

6. อาเซียนในเวทีระหว่างประเทศ

ทั้ง 5 ประเทศอาเซียนได้เป็นหนึ่งในสมาชิกของหลายองค์การ เช่น **ธนาคารโลก** (World Bank) **กองทุนการเงินระหว่างประเทศ** (IMF) **องค์การอนามัยโลก** (WHO) **องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ** (FAO) **องค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ** (UNIDO) **คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป** (E.S.C.A.P.) **แผนการโคลัมโบ** (Columbo Plan) และอื่นๆ อีกมากมาย

การประชุม Asia Pacific Regional Conference ที่กรุงเทพฯ ปี 1982 และที่บาหลี ปี 1983 อาเซียนได้มีโครงการสร้าง “ประชาคมแอ่งแปซิฟิก” (“Pacific Basin Community” หรือ P.B.C.) ด้วย เขตการค้าเสรีอาเซียน-แปซิฟิก (Pacific Free Trade Area หรือ PAFTA) และองค์การเพื่อการค้าและการพัฒนาแปซิฟิก (Organization of Pacific Trade and Development หรือ OPTAD) เพื่อให้เหมือนกับองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) แต่ก็ยังต้องคำนึงถึงหลายเหตุผล โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ ว่าจะได้ผลประโยชน์เพิ่มขึ้นหรือไม่ และในทางการเมืองว่าจะเพิ่มความปลอดภัยและเสถียรภาพให้กลุ่มอาเซียนได้อย่างไร[30]

บทส่งท้าย

จะเห็นได้ว่าเอกสารจดหมายเหตุของกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสมีความสมบูรณ์และให้มุมมองที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะมุมมองของรัฐบาลฝรั่งเศสต่ออาเซียน

[29] Dépêche n°811 AS/HM/FL, 13 octobre 1986, Ministère des Relations Extérieures.

[30] Dépêche n°69/AS/HM, 23 juillet 1986, Ministère des Affaires Étrangères.

ในการก่อตั้งอาเซียน เอกสารจดหมายเหตุฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับมาเลเซียในฐานะผู้ริเริ่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในทุกด้าน เว้นด้านการทหาร แต่ด้วยปัญหาภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ทำให้สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในไทยและฟิลิปปินส์ และยังเป็นประเทศคู่ค้าและผู้ลงทุนที่สำคัญมากในอาเซียนหลังการก่อตั้งในปี 1967

วิกฤตน้ำมันและแรงจูงใจจากความสำเร็จของ EEC นับเป็นตัวขับเคลื่อนความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญทั้งในและนอกอาเซียนในทศวรรษ 1970 ต่อมาปัญหาการยึดครองกัมพูชาโดยเวียดนามได้ทำให้ความร่วมมือขยายเข้าสู่การเมืองระหว่างประเทศมากขึ้นในทศวรรษ 1980 ปัญหานี้ทำให้อาเซียนมีจุดยืนทางการเมืองระหว่างประเทศร่วมกัน อีกทั้งความสำเร็จในการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในทศวรรษ 1980 โดยมีญี่ปุ่น สหรัฐฯ และ EEC เป็นคู่ค้าที่สำคัญ ทำให้อาเซียนมีความเข้มแข็งและยกระดับความสำคัญมากขึ้นในสายตานานาชาติและในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ที่รับอาเซียนเข้าเป็นสมาชิกของหลายองค์การระหว่างประเทศ

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับจีนนั้น ในช่วงที่มีการต่อสู้ทางอุดมการณ์นี้ อาเซียนมองว่าจีนคือภัยคุกคาม ในขณะที่จีนก็มองว่าอาเซียนยังไม่มีพัฒนาการอะไรมากนักในช่วงแรกของการก่อตั้ง แต่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่นำโดยฟิลิปปินส์ในปี 1975 และการยึดครองกัมพูชาโดยเวียดนาม ทำให้จีนกลายเป็นพันธมิตรมุมกลับของอาเซียนในช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นไป

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้ให้การสนับสนุนอาเซียนนับตั้งแต่มีการก่อตั้ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการประกาศจัดตั้ง "เขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" ในปี 1980 ความสัมพันธ์ทางการค้าของฝรั่งเศสกับอาเซียนผ่านทางพหุภาคีระหว่าง EEC กับอาเซียนและพัฒนามาถึงระดับที่น่าพอใจ นอกจากนี้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นภูมิภาคสำคัญทางภูมิยุทธศาสตร์ด้วยมิติใหม่ทางการเมืองของอาเซียนในฐานะประเทศโลกที่สาม ที่มีน้ำหนักและศักยภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อฝรั่งเศสในระยะกลางและระยะยาว และหากฝรั่งเศสต้องการจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นภายภาคหน้าในภูมิภาคนี้ ก็จำเป็นที่จะต้องแก้ไขกลยุทธ์ทางการค้าและการเงิน

รายละเอียดเชิงอรรถเป็นภาษาฝรั่งเศส

[1] **Dépêche n°137/AS, 11 mars 1968, Ambassade de France.**

"À l'image de l'OTAN, les États-Unis avaient souhaité constituer en Asie du Sud-Est un rempart contre l'avancée communiste. Ainsi prit naissance le S.E.A.T.O. (South East Asia Treaty Organization - OTASE en français), bras armé du Pacte de Manille qui fut signé le 8 septembre 1954 après la chute du Dien Bien Phu. En fait, seules la Thaïlande et les Philippines avaient adhéré à ce Traité avec les USA, la Grande-Bretagne, l'Australie, la Nouvelle Zélande, le Canada et la France."

[2] **Dépêche n°147/AS, 12 août 1968, Ambassade de France.**

"L'Association of South East Asia (A.S.A) fondé le 31 juillet 1961 par la Malaysia, les Philippines et la Thaïlande pour promouvoir la coopération économique et culturelle entre ces États, pas plus que l'Association de Coopération régionale Maphilindo (Malaysia, Philippines, Indonésie) mise sur pied en 1963 n'ont pu résister aux antagonismes nés entre la Malaysia et les Philippines à propos de la province de Sabah, et à la 'Konfrontasi' entre l'Indonésie et la Malaysia. Néanmoins, si toutes ces tentatives ont été des échecs, elles traduisaient un besoin auquel l'Asean, qui en reprit les idées et les buts, allait répondre."

[3] **"Asean", Institut du Pacifique-CHEAM-INSEAD pour le Ministère des Affaires Étrangères, décembre 1983.**

"En effet des disparités et des oppositions de tous ordres auraient pu séparer à jamais les fondateurs de l'Asean. Sur le plan racial et linguistique, quelle distance entre les Thaï, les Malayo, les Indonésiens, les Philippins, les Han, les minorités et les Indochinois, qui peuplent les pays de l'Asean."

"De même, religions, croyances et philosophies séparent ces pays où dominent soit le Bouddhisme (Thaïlande), soit le Confucianisme (Singapour), soit l'Islam (Malaisie, Indonésie), soit le Christianisme (Philippines)."

"Une atmosphère de confrontations et de querelles principalement pour des raisons raciales, politiques et économiques :

- Thaïlande et Malaisie à propos de la souveraineté, contestée, exercée sur des provinces frontières;
- Malaisie et Indonésie en raison du contrôle du détroit de Malacca et de la Partie Nord de l'île de Bornéo, conduisant à la 'Konfrontasi';
- Malaisie et Philippines, par l'intermédiaire de la province malaise de Sabah, située au Nord-Est de Bornéo."

"De plus, la guerre du Vietnam avait renforcé la Thaïlande et les Philippines à s'engager très nettement aux côtés des USA, à la différence des autres États qui eurent une attitude plus réservée qui leur ouvrit tout naturellement le chemin du Mouvement des non-alignés."

"Malgré leurs différences de race et de religion, les pays de l'Asean sont convaincus de la nécessité d'une coopération régionale."

[4] **Dépêche n°6301, décembre 1983, Ministère des Affaires Étrangères.**

"Le Premier Ministre de Malaysia, Tunku Abdul Rahman, qui participait à la Conférence des Premiers Ministres du Commonwealth en 1966 à Londres, proposa pour la première fois la création de l'Asean, déclarant que la coopération régionale serait le meilleur moyen de faire face aux divers menaces venant du Nord, d'assurer la stabilité et de renforcer l'économie de chacun des pays de la région."

"L'Indonésie devint aussi le protagoniste d'une Association qui lui paraissait assurer au mieux la sécurité du pays ainsi que sa prospérité."

"Singapour qui avait quitté en 1965 la Fédération de Malaysia et acquis son indépendance n'avait guère le choix. Elle pouvait d'autant moins faire cavalier seul, qu'elle comprenait parfaitement les avantages, surtout économiques, que pouvait présenter une telle association pour un État de petite taille."

"Pour la Thaïlande et les Philippines, plus proches géographiquement des pays communistes et par conséquent plus menacées, l'Asean offrait une caution qui leur permettait d'équilibrer quelque peu leur alliance avec les États-Unis."

[5] **Dépêche n° 492/AS, 9 octobre 1970, Ambassade de France à Singapour.**

"Au prix de vingt années d'amères expériences, les pays du Sud-Est Asiatique sont maintenant conscients de la nécessité de l'interdépendance des nations".

[6] **Dépêche n°58/AS, 14 septembre 1969, Ministère des Affaires Etrangeres.**

"Le 8 août 1967 à la suite d'une réunion des Ministres des Affaires Étrangères d'Indonésie, de Malaisie, des Philippines, de Singapour et de Thaïlande, la DÉCLARATION DE BANGKOK devait porter création de l'Asean."

"Accélérer la croissance économique, le progrès social et le développement culturel de la région en favorisant une coopération dans les domaines économique, social, technique, culturel, scientifique et administratif et une collaboration dans les transports et les communications, l'agriculture, l'industrie et le commerce, assurer les recherches et la formation réciproque aux points de vue éducatif, professionnel, technique et administratif. Promouvoir la paix et la stabilité dans la région grâce au respect permanent de la justice et des lois dans les relations entre ces pays et à l'adhésion aux principes de la Charte des Nations Unies. Coopérer étroitement avec les organisations internationales et régionales."

"Ainsi, indique clairement que l'Asean est une Association économique mais aussi politique puisqu'elle est destinée à assurer à la fois la prospérité, la liberté et la paix des peuples concernés, et non militaire."

[7] **Dépêche n°478/AS, 11 août 1968, Ambassade de France en Indonésie.**

"Le premier anniversaire de la création de l'Association des Nations du Sud-Est Asiatique (Asean) a été marqué par la réunion à Djakarta, les 6 et 7 août, des Ministres des affaires étrangères des cinq pays membres. Cette conférence devait, en principe, faire le bilan au cours de l'année et aussi donner le départ réel de l'Asean. En réalité personne n'attendait grand résultat de la rencontre des ministres."

“La réunion a peu progressé, en fait un autre problème, autrement plus important, pour l’avenir de l’organisation, a dominé toute la réunion, la querelle du Sabah.”

“Certains des membres ont tendance à oublier, à savoir que l’Asean ne doit pas se transformer en pacte de défense.”

“Entente régionale de caractère seulement économique et culturel, composée de pays du sud-est asiatique, elle doit pour le moment s’en tenir à cette conception.”

“Déjà peu sanguine, la nouvelle association risquait de perdre toute substance si l’affrontement de deux de ses membres se poursuivait dans ses instances. En revanche, cette épreuve, si elle était surmontée, pouvait servir l’Asean et démontrer que l’esprit de coopération que l’inspire n’est pas absolument lettre morte.”

[7] **Dépêche n°819/AS, 16 août 1968, Ambassade de France aux Philippines.**

“L’Asean s’est constituée dans une atmosphère de scepticisme, de doute et d’incertitude, en raison des développements contradictoires que connaissait la deuxième guerre d’Indochine, de la poursuite de la tension entre Malaisie et Philippines et d’une manière générale de la méfiance qui subsistait entre les nouveaux partenaires. Le problème du Sabah qui fait précisément l’objet de revendications historiques de la part des Philippines, ayant même entraîné en 1962, la rupture provisoire des relations diplomatiques entre les deux États.”

“Dès l’abord, il devint apparent que, dans ce contexte, les membres de l’Asean étaient d’accord pour laisser la querelle du Sabah complètement en dehors de la conférence, pour tenter de désamorcer la crise.”

“L’Asean ne doit pas se transformer en pacte de défense.”

[7] **Télégramme NR 214/AS, 19 août 1968, Ambassade de France à Singapour**.

“M. RAJARATNAM estime que l’Asean ne doit pas hésiter à patronner et à couvrir des projets même bilatéraux. Ce serait selon lui la meilleure voie pour habituer les pays de cette région à coopérer entre eux. Il n’existe pas, dans l’immédiat, beaucoup de projets faciles à mettre en œuvre, qui intéressent tous les membres de l’Asean. Or, il ne serait pas raisonnable d’espérer qu’un pays participe activement à un projet, peut-être même à ses dépens, simplement parce que ce projet intéresse l’ensemble de la région.”

“Singapour ne veut pas que l’Assena devienne un cadre trop rigide qui gêne sa politique de non-engagement ou qui puisse nuire à ses relations avec des pays qui, comme le Cambodge, refusent d’adhérer à ce groupement.”

[8] **Dépêche n°399/AS, 16 août 1968, Ambassade de France aux Philippines.**

“C’est cependant la conférence de l’Asean à Djakarta qui a été la plus fractureuse. En autres, les États membres ont été convenus :

1°) de procéder à des échanges d’experts et d’informations et de partager leurs installations de recherches et d’enseignements dans le domaine de la production de produits d’alimentation;

2°) de simplifier les procédures de visas en faveurs des touristes étrangers, de créer des itinéraires touristiques englobant tous les Etats membres, d'instituer une année touristique des pays de l'Asean et généralement de prendre toutes mesures pour faciliter le tourisme étranger dans la région;

3°) d'établir dans les différentes capitales des pays membres des centres d'expositions de leurs produits d'exportations; de participer conjointement à des foires et expositions commerciales, promouvoir les exportations;

4°) d'échanger des experts en matière de télécommunications et de transports, ainsi que de favoriser des échanges culturels tant dans le domaine des visites que dans celui des expositions diverses.

5°) De procéder à des échanges dans le domaine de l'information, notamment de programmes de radio et de télévision."

[9] **Dépêche n°28/DA-AS, 24 décembre 1969, Ambassade de France en Indonésie.**

"Résultat marginal, il ne peut dissimuler cependant le manque de vitalité dont souffre encore trop évidemment l'organisation régionale. L'Asean vient de passer un cap difficile mais en est toujours à la recherche de sa voie."

[10] **Télégramme NR 214/AS, 19 août 1968, Ambassade de France à Singapour.**

"[j'ai exposé à plusieurs reprises au département] la prudence et même la réserve dont a fait preuve dès le début le gouvernement de Singapour à l'égard de l'Asean. Cette attitude s'explique à la fois par la volonté de Singapour de se tenir à l'écart de l'Asean au cas où celle-ci prendrait des engagements militaires, et de garder ses distances au cas où elle se lancerait dans des projets trop ambitieux qui dépasseraient les possibilités économiques et financières de la petite République."

"Il n'y a rien à redouter dans l'immédiat, l'Indonésie étant tout aussi hostile que Singapour à la moindre implication militaire de l'Asean. D'autre part, la réunion des Ministres des Affaires Étrangères qui s'est tenue la semaine dernière à Djakarta a rassuré le gouvernement de Singapour en proposant des objectifs limités."

"En effet, la délégation singapourienne est satisfaite des décisions qui ont été prises et estime avoir largement contribué à l'orientation réaliste et pragmatique, abouti à la mise en œuvre de projets parfaitement réalisables."

[11] **Dépêche n°484/AS, 5 octobre 1968, Ambassade de France aux Philippines.**

"M. Marcelo BALABAT, Ministre philippin du Commerce, élu président de la conférence, proposa d'emblée à ses collègues un plan d'études pour la création entre les cinq états-membres soit d'une zone de libre échange, soit d'un marché commun à l'image de l'Europe des Six. Le principe de ce plan fut retenu à l'unanimité mais les études en furent ajournées à l'année prochaine, à la demande de la Malaisie et de Singapour sous le prétexte qu'elles ne figuraient pas à l'ordre du jour dressé par les Ministres des Affaires étrangères des cinq pays lors de leur réunion à Djakarta en août dernier.

[12] **Dépêche n°622/AS, 6 décembre 1969, Ambassade de France à Singapour.**

“Les représentants des cinq pays examinaient les possibilités d’accroître la co-opération régionale dans le domaine de l’aviation civile et rechercher les moyens de financement qui s’offrent à eux pour le développement en commun leurs lignes aériennes nationales.”

“Cette conférence n’en marque pas moins une étape supplémentaire dans les relations entre les pays de l’Asean.”

[12] **Télégramme NR 206, 17 décembre 1969, Ambassade de France en Malaisie.**

“La conférence des Ministres des Affaires Étrangères de l’Asean s’est ouverte hier à Cameron Highland.

Les Philippines et la Malaisie annonçaient leur décision de normaliser immédiatement sans conditions préalables leurs relations diplomatiques suspendues depuis l’année dernière à propos de l’affaire Sabah.”

La délégation vietnamienne, conduite par le ministre des affaires étrangères, M. Tran Van Lam, et le représentant du Laos, M. Kham Phan Panya, ont assisté à la séance. Il semble donc que les leaders malaisiens aient réussi dans leur entreprise, forçant la main des autres membres de l’Asean en permettant aux représentants de ces deux pays de passer de la qualité de simple invité du gouvernement malaisien à celle d’observateur.”

[12] **Dépêche n°826/DA-AS, 20 décembre 1969, Ambassade de France en Malaisie.**

“Les ministres des Affaires étrangères des pays de l’Asean [...] se sont réunis les 16 et 17 décembre aux Cameron Highlands. S’y trouvaient également les ministres des affaires étrangères du Vietnam et du Laos, MM. TRAN Van Lam et Kham Phan Panya, en qualité d’hôtes du gouvernement malaisien, qui ont pu, grâce à l’instance du Tunku, et malgré les réserves de certains délégations –Singapour notamment– assister comme observateurs, en bout de table, à toutes les séances.”

“La délégation de Singapour a également insisté sur son désir de voir l’Asean se tenir à l’écart des problèmes politiques.”

“[...] cela n’a pas désarmé l’hostilité de Singapour à la candidature, même non officielle, du Sud Vietnam. Il ne m’appartient pas de préciser les raisons de cette opposition : je me bornerai à constater ici que Singapour et l’Indonésie tous deux défavorable à l’élargissement de l’Asean.”

“Le caractère plus concurrentiel que complémentaire des économies concernées, l’instabilité politique de la région, donnent à penser que d’ici, les progrès de la coopération régionale entre les cinq pays de l’Asean seront lents.”

“La réconciliation entre la Malaisie et les Philippines a balayé pour l’instant l’obstacle qui empêchait l’Asean de réaliser l’objectif en vue duquel elle a été conçue en 1967 : la coopération économique, culturelle et technique entre les cinq pays.”

“Tourisme : recherche d’une unification de la réglementation en matière de visas touristiques. L’année 1971 a été choisie pour être “Visit ASEAN Year”, opération commune de propagande touristique.”

[12] **Dépêche n°665/AS, 29 décembre 1969, Ambassade de France à Singapour.**

“La récente réunion des CAMERON Highlands a été l’occasion pour Singapour de réaffirmer sa position à l’égard de l’Association des Nations du Sud-Est Asiatique; l’Asean, crée il y a un peu plus de deux

ans, doit conserver son caractère non politique et ne pas accepter –pour le moment du moins– de nouveaux membres."

"Pour Singapour, toujours réaliste, il ne suffit pas d'avoir ajouté une association à la liste déjà longue de celles qui existent déjà dans la région;[...]"

"Il convient donc, non de chercher les réalisations spectaculaires et éphémères, mais la construction–plus lente sans doute, mais efficace–d'une coopération réelle, seul moyen d'assurer la stabilité, la paix et la prospérité en Asie du Sud-Est. Pour cela, il est nécessaire de commencer par la coopération économique, culturelle et sociale, domaines où peut se manifester plus facilement, même si les premiers résultats paraissent modestes."

"[...] la position de l'Asean doit être suffisamment assurée dans la région avant qu'un élargissement puisse être envisagé, mais surtout toute nouvelle candidature doit être susceptible de renforcer l'organisation au lieu de l'affaiblir [...]"

[13] **Dépêche n° 121/AS, 20 mars 1971, Ambassade de France à Singapour.**

"Il est encore difficile de tirer des conclusions précises de la réunion à Manille des Ministres de l'Asean (12-13 mars 1971). Cette organisation jouit ici d'une assez bonne réputation, ne serait-ce que parce qu'à la différence des autres organisations régionales asiatiques, elle n'est formée que de pays réellement proches les uns des autres, aussi bien par la géographie que par certaines conditions nationales et par le niveau de développement.

Il est bien rappelé que 121 projets communs sont à l'étude. Mais leur nombre même semble bien indiquer qu'il s'agit plutôt de simples idées que de projets effectifs. Et c'est bien l'impression qui ressort également de certains participants qui parlent plus de conversations et d'échanges de vues que de travaux réels. C'est ainsi, entre autres choses, qu'une proposition thaïlandaise tendant à créer à Bruxelles, auprès du Marché Commun, une représentation commune, a été, semble-t-il, enterrée."

[14] **Dépêche n°63/AS, 17 février 1982, Ministère des Relations Extérieures.**

"Près de quinze ans après sa formation, on peut dire de l'ANSEA qu'elle n'a que partiellement réussi dans les objectifs de développement de la coopération régionale qu'elle s'était assignée, mais qu'en revanche elle a acquis, au plan politique, une individualité réelle, élargissant son audience internationale à la faveur de ses initiatives concernant l'affaire cambodgienne.

"L'Association a pris progressivement un caractère politique. Dès 1971, elle avait proclamé son désir de faire de l'Asie du Sud-Est une 'zone de paix, de liberté et de neutralité'. Les événements de 1975 l'ont amenée à se renforcer : premier Sommet des Chefs d'Etat à Bali en avril 1976.[...]"

"Occupant une situation géo-politique exceptionnelle, cette zone est devenue d'une importance vitale. Se profile ainsi pour l'ANSEA un rôle de gardienne des détroits insulindiens."

"Le principal point d'application de son action est naturellement l'affaire cambodgienne. Les résolutions qu'elle a présentées sur le Cambodge aux Nations-Unies ont été approuvées massivement. Elle est à l'origine de la Conférence Internationale de New-York de juillet dernier.

“L’ANSEA présente encore de nombreuses faiblesses, la première d’entre elles étant son niveau insuffisant de structuration, reflet de sa nature composite et de la persistance de certains contentieux bilatéraux.”

“Dans le domaine économique, le processus d’intégration continue à être freiné par la priorité donnée aux intérêts nationaux et par les distorsions existant entre les niveaux de développement des différents partenaires. Toutefois, il est probable que se confirmera la tendance à l’extension des mesures de libération des échanges et à l’harmonisation des politiques économiques.”

“Sur le plan international, l'évolution vers l’harmonisation des politiques étrangères n’a pas fait disparaître les spécificités des pays membres. Cette spécificité se retrouve dans les divergences d’approche sur la question cambodgienne. La Thaïlande, soutenue par Singapour, juge que le danger prioritaire demeure l’hégémonisme soviéto-vietnamien qu’il faut contenir en s’opposant aux pressions déstabilisatrices exercées par les forces vietnamiennes sur les frontières Thaï. En revanche, l’Indonésie et la Malaisie s’inquiètent de l’alliance objective entre la Chine et l’ANSEA et estiment que le maintien d’une position dure à l’égard de Hanoï renforce la présence soviétique ainsi que la dépendance vietnamienne vis-à-vis de Moscou. Toutefois, les Cinq sont unanimes à condamner l’invasion vietnamienne et à réclamer le retrait total des troupes de Hanoï du Cambodge, ce retrait constituant un préalable au règlement politique d’ensemble de cette question et à la normalisation de la situation dans le Sud-Est Asiatique.”

[14] **Dépêche n°203/AS/YB/FL, 21 mars 1986, Ministère des Relations Extérieures.**

“La crise cambodgienne, en rendant les pays de l’ANSEA soudain conscients de la nécessité d’une action concertée pour défendre leurs intérêts politiques communs, a contribué à l’émergence de l’Association sur la scène politique internationale.”

“Leurs visions individuelles du problème cambodgien se nuancent d’appréciations différentes des menaces qui pèsent sur l’équilibre de la région :

- La Thaïlande, “pays du front”, et Singapour, anti-communiste, mais considérant l’Union soviétique comme plus dangereuse que la Chine.
- La Malaisie et l’Indonésie, pays fortes minorités chinoises, considèrent la puissance de la Chine comme plus menaçante à terme.”

[14] **Dépêche n°350/AS/JLB/FL, 26 avril 1985, Ministère des Relations Extérieures.**

“La période 1967/1975 s’est néanmoins caractérisée, sur le plan de l'Organisation et de sa crédibilité en tant qu’entité régionale, par une évolution fort lente.”

“On note cependant la Déclaration de Kuala-Lumpur (novembre 1971) projetant d’établir en Asie du Sud-Est une ‘Zone de Paix, de Liberté et de Neutralité’ (ZOPFAN).”

“Le 24 février 1976 : Premier sommet des chefs d’Etat et de gouvernement à Bali qui signe l’acte de naissance effectif de l’Ansea :

-Déclaration de ‘Concorde’; l’Ansea y était pour la première fois définie en tant qu’une association politique.

-Traité d’Amitié et de Coopération.

Deuxième sommet des chefs d'Etat :

-S'y exprime une volonté d'améliorer les relations de l'Ansea avec les pays de l'Indochine.

-Adoption d'un système de préférences tarifaires."

"L'action vietnamienne au Cambodge en 1979 va accélérer le processus de cohésion politique des pays membres et élargir son audience internationale."

[14] **Fiche confidentiel A/S, 29 avril 1985, Ministère des Relations Extérieures.**

"Des résultats somme toute modestes au niveau économique et culturel."

"Au niveau politique : de même, chaque Etat membre de l'Association pris isolément n'aurait pu espérer bénéficier d'une telle audience dans les instances internationales et dans ses relations bilatérales avec l'extérieur sans l'existence de l'Ansea. La résolution de l'Association sur le Cambodge, votée par 110 pays la dernière Assemblée Générale des Nations Unies, démontre que l'Ansea a acquis au plan politique une individualité réelle.

"Cependant, l'objectif de constituer une communauté assimilable à la CEE demeure dans le long terme. Pour cela, il faudra se résigner à accepter la création d'une zone de libre-échange et d'une union douanière et dans un premier temps favoriser une intensification des relations intra-Ansea."

"On confirme la nature plus concurrentielle que complémentaire des économies des pays membres, leurs intérêts souvent contradictoires."

"Le commerce intra-Ansea reflète assez fidèlement ces difficultés."

"Le conflit cambodgien a permis à l'Ansea de s'affirmer en tant que principal garant de la stabilité politique régionale et de s'engager dans une authentique solidarité. Par contre, même si une dynamique a été créée, l'évolution n'a pas suivi le même rythme en matière économique et les résultats n'ont pas été à la hauteur des espoirs initiaux."

[14] **Dépêche n°1326/AS, 18 octobre 1985, Ambassade de France en Indonésie.**

"L'objectif prioritaire de la création de l'Ansea en 1967, ne s'est développée que très lentement à la grande insatisfaction de ses membres."

"Difficultés organiques, les six pays étant dotés de ressources naturelles similaires, ce qui rendait leurs économies compétitives plutôt que complémentaires."

[15] Dépêche n°176/AS/JCP/FL, 14 mars 1986, Ministère des Relations Extérieures.

"Toute l'Asie du Sud-Est a été intimement concernée par ces développements internationaux. Dès l'entre-deux-guerre, de nouvelles organisations ont pris forme, puis, la région est elle-même devenue l'épicentre d'un conflit de portée mondiale avec en particulier l'Indonésie – théâtre d'une défaite sanglante en 1965 du PKI, alors considéré le plus grand parti communiste du monde capitaliste, et le Vietnam – théâtre en 1975 d'une défaite impérialiste majeure."

"Après 1975, l'Indochine est devenue l'otage de ce conflit de puissances inédit"

"Durant sa première décennie, les tensions entre les différents membres contrecarrent toutes actions possibles. Toutefois, deux traités seront signés afin de développer cette organisation. Il y a tout d'abord le ZOPFAN (Zone of Peace, Freedom and Neutrality), en 1971, et le TAC (Treaty of Amity and Cooperation) signé

à la suite de la Conférence de Bali en 1976. Le premier traité reflète la volonté des nations membres de rester neutres dans la Guerre froide, tandis que le second définit l'ensemble de valeurs priorisées par l'organisation, soit la non-interférence, le respect de l'intégrité territoriale, l'égalité des membres, le renoncement à l'usage de la force ou de la menace, etc."

"L'invasion du Cambodge par le Vietnam concerne les États membres de l'ASEAN pour des raisons différentes. Par exemple, l'ASEAN perçoit cette occupation comme étant une violation des normes et valeurs émises par la signature de la TAC ; la Thaïlande, elle, voit le Vietnam comme une menace qui pourrait mettre à mal sa nation; Alors que devant cet enjeu de taille les différents membres essaient de faire front uni, parfois, des sujets de discorde refont surface. Par exemple, l'Indonésie et la Malaisie craignent qu'en mettant trop de pression sur le Vietnam ceux-ci se retrouvent sous la coupe des Chinois ou qu'ils se tournent encore plus vers l'URSS."

"Bref, l'invasion du Cambodge est le premier enjeu auquel fait face l'ASEAN et en 40 ans est l'événement le plus marquant de son histoire. Il est aussi le premier qui teste le système de valeurs et de normes avancé par l'ASEAN, soit les valeurs mises de l'avant par le TAC et le désir de neutralité tel qu'énoncé dans le ZOPFAN"

"A l'origine, l'Association a trois ambitions principales : combattre le communisme (objectif sécuritaire), tout d'abord. Obtenir de l'aide économique des États-Unis, du Japon et du Royaume-Uni ensuite ; et enfin, revivifier la coopération régionale."

"Des États membres de l'Asean comptent au plan économique sur le marché mondial, comme la Malaisie et Singapour. Au plan géopolitique, l'Asie du Sud se trouve au cœur du conflit de la Guerre Froide. Outre, c'est dans son espace géographique que se situent les détroits entre la mer de Chine du Sud, l'océan Pacifique et l'océan Indien – des détroits dont le contrôle représente un enjeu stratégique de toute première grandeur."

"Fin décembre 1978, le Viêt Nam envahit le Cambodge des Khmers rouges qu'il occupera pendant une décennie. Cette action va à l'encontre du traité d'amitié et de coopération en Asie du Sud-Est et menace la stabilité de la région.
Les pays de l'ASEAN sont divisés entre, d'une part, la Thaïlande et Singapour souhaitant opposer une réponse forte au Vietnam, et d'autre part la Malaisie et l'Indonésie qui souhaitent une réponse modérée justifiée par leurs craintes que la Chine profite du trouble pour intervenir et renforcer son influence dans la région."

"Les pays membres cherchent à résoudre la crise en passant par l'ASEAN. Un accord émerge entre eux, consistant en l'isolement du Viêt Nam tout en lui offrant la possibilité de négocier pour retirer ses troupes du Cambodge. Ils convainquent les institutions internationales et les pays occidentaux d'exercer une pression diplomatique et financière sur le Viêt Nam pour permettre, entre autres facteurs, de mettre fin à la crise. L'opposition commune à l'occupation du Viêt Nam permet aux pays de l'ASEAN de consolider leurs liens politiques. Elle acquiert ainsi une stature et une crédibilité dans la communauté internationale, ce qui, en retour, renforce les pays membres."

“Les Américains forment une unité économique. Les communistes sont un grand bloc économique. Les pays d'Europe Occidentale y sont également. Ils forment ainsi de grandes unités économiques.”

[16] Dépêche confidentiel A/S, 2 mars 1972, Affaires Générales, Ministère des Affaires Étrangères.

“La crise pétrolière de 1973 a attiré l'attention des compagnies pétrolières dans cette région dans l’espoir d’exploiter les ressources potentielles de la région.”

“Plusieurs pays producteurs de pétrole (Américains, Japon, France) ont beaucoup investi dans cette recherche. On peut noter l’exemple de Caltex en Indonésie et Shell au Brunei.”

“L’intérêt pour l'industrie pétrolière dans la région a augmenté pour deux raisons : Tout d’abord le besoin de l'industrie japonaise et australienne en plein essor, par conséquent, cela a encouragé les compagnies pétrolières à se développer et exploiter les ressources d’hydrocarbures de la région. Deuxièmement, le pétrole de cette région est caractérisé par une faible teneur en soufre faisant de ces produits très demandés par les pays industrialisés qui veulent réduire la pollution de l'air.”

“En 1972, Caltex produisait 81 % du pétrole indonésien par rapport à la compagnie pétrolière nationale indonésienne Stanvac et Petramina qui ne produit que 6 à 7 % de sa production.”

“60 % de la production est exportée au Japon.”

“L'Indonésie est devenu le premier pays producteur de pétrole en Asie du Sud-Est, suivi par le Brunei, la Malaisie et la Birmanie.”.

“Dans le cas des pays non producteurs comme le Cambodge, le Vietnam, les Philippines, le Singapour et la Thaïlande, ils doivent importer du pétrole pour leur consommation locale.”

“La Thaïlande est le seul pays qui constitue une ressource potentielle de pétrole dans le golfe mais cela nécessite une recherche avant une possible exploration de la zone.”

“Les compagnies pétrolières ont conclu des contrats avec divers pays afin d’explorer et de produire du pétrole, en particulier les États-Unis classés comme le pays qui investit le plus dans cette région.”

“La France est notamment présente en Indonésie, en Malaisie et en Birmanie."

[17] Dépêche confidentiel, décembre 1983, Ministère des Affaires Étrangères.

“À côté du renforcement politique de l'ASEAN, les pays membres connaissent une forte croissance économique grâce au flux d'investissement direct provenant du Japon qui y installe des usines, suivi par les entreprises d'autres pays qui cherchent à rester concurrentielles (Corée du Sud, Hong Kong, Taïwan, États-Unis, Allemagne, Royaume-Uni). Les grandes puissances commencent à considérer les pays de l'ASEAN comme des partenaires commerciaux”

“L’exploitation des Ressources naturelles telles que le charbon, lignite, étain, cuivre, bois d'œuvre, caoutchouc cocotiers. [...] L’agriculture: riz, maïs, manioc, ananas, sucre de canne, coton.”

“Un accord pour la libre circulation maritime “Straits Safe Navigation Scheme” a également été signé par Singapour”

[18] **Dépêche n°26, 24 juillet 1981, Ministère des Affaires Étrangères.**

"Les liens économiques (commerce, investissement, aide) font du Japon le partenaire privilégié de l'ASEAN. Quelques chiffres le confirment : 21% des échanges du Japon se font avec elle, tandis que le tiers environ des investissements japonais dans le monde y sont placés et que 45% des investissements étrangers dans la région sont japonais."

"Aux pays membres de l'ANSEA, l'Europe (CEE) apparaît sous un jour spécial. Ils retrouvent là leurs anciens tuteurs. Simultanément ils considèrent l'organisation de Bruxelles comme un modèle de regroupement à priorité économique stimulé par des pressions politiques."

[19] **Dépêche n°809, 27 juillet 1981, Ministère des Affaires Étrangères.**

"Après l'échec américain au Vietnam et au Cambodge en 1975, les USA adoptèrent un 'profil bas' en Asie du Sud Est. [...] Mais des accords d'aide technique et de fourniture d'armements entre les USA et les pays de l'Asean sont plus discrets; ils sont complétés par des accords permettant à l'armée de l'air américaine d'utiliser les aérodromes d'Utapao (Thaïlande) et par un grand accord avec les Philippines qui laisse à la disposition des USA les bases de Subie Bay et de Clark Airfield.

"[...] en raison de la situation économique et de l'approche des élections, les USA ne firent aucune concession, commerciale notamment, tout en se déclarant prêt à favoriser le développement des pays de l'Asean... grâce au concours du secteur privé américain.[...]"

"Il n'en reste pas moins que si les USA ont été progressivement supplantés par le Japon comme vendeur et comme acheteur, sauf aux Philippines, ils demeurent tout de même les premiers investisseurs aux Philippines et à Singapour."

[20] **Dépêche n°169, 4 mai 1983, Ministère des Affaires Étrangères.**

"La création et le progrès de la Communauté Économique Européenne font d'elle un partenaire recherché et les pays de l'Asean, bénéficiant d'une stabilité renforcée par leur union, constituent un marché important. C'est donc tout naturellement que les pays de l'Asean souhaitent devenir partenaire de la CEE, d'autant plus que les pays de l'Asean souhaitent éviter une trop grande emprise nippone et américaine."

"Dès juillet 1971, les pays de l'Asean, à l'instar des autres pays en voie de développement, ont pu bénéficier du Système de Préférences Généralisées (SPG) de la CEE."

"Après avoir constitué en 1974, un Groupe d'Étude Mixte CEE-Asean, qui se réunit à Bruxelles (1975), à Manille (1976), à nouveau à Bruxelles (1977) et à Bangkok (1978), les pays des deux ensembles régionaux devaient, lors de ces conférences, jeter les bases d'une coopération économique. Les Accords portaient sur l'amélioration des relations commerciales (accords d'achats et contingents sur le tapioca, les textiles...), sur les investissements industriels (réalisation d'études de faisabilités, création de 'joint ventures' et participation au financement des projets industriels de l'Asean notamment), sur les transferts de technologie. La CEE s'est donc montrée, dès le début, favorable au développement de l'Asean, en tant que groupement régional."

[21] **Dépêche n°417, 16 mai 1984, Ministère des Relations Extérieures.**

"[...l'URSS...] Leurs relations sur le plan économique sont pratiquement nulles. Il en est de même actuellement avec le Vietnam; alors que ces relations avaient repris en 1975, elles ont pratiquement cessé

depuis 1979 après l'invasion du Cambodge. Par contre, avec le Laos si les relations commerciales officielles fluctuent en fonction de la conjoncture politique, le trafic de contrebande est permanent."

"Avec la République Populaire de la Chine, les choses ont évidemment pris une autre tournure. Ce pays qui était considéré au moment de la création de l'Asean comme le danger pour les pays de l'Association, est désormais reconnu."

"Les choses ont changé à partir de 1975, date à laquelle l'opposition des cinq pays de l'Asean à la Chine était presque totale."

"Les relations entre la Chine et l'organisation elle-même sont quasiment nulles dans les années suivant sa création."

"La Chine s'est progressivement rapprochée des pays de l'Asean. Elle a régulièrement fait savoir qu'elle considérait avec sympathie le développement de l'Asean, la juste lutte des cinq pays pour sauvegarder leur indépendance et leur souveraineté, ainsi que sa proposition de neutralité du Sud Est Asiatique, et enfin qu'elle soutenait leurs efforts pour protéger leurs ressources naturelles et pour défendre leurs droits et intérêts économiques.

[22] **Dépêche n°172/AS, 5 mars 1986, Ambassade de France à Singapour.**

" En 1977, un accord commercial régional ("Preferential Trade Agreements" ou PTA) a été signé entre les États membres de l'ANASE dans le but d'accroître les échanges entre les pays."

"Cet accord exige une baisse de 20 à 25 % de taxe d'importation. Plus de 5000 points de négociation ont eu lieu, notamment sur les textiles, les produits chimiques, le caoutchouc, le ciment et autres."

"Entre 1973 et 1983, le commerce entre les pays de l'ANASE a augmenté de manière significative à cause d'un commerce plus bilatéral entre les pays de l'ANASE. Singapour est le pays faisant le plus de contrats bilatéraux dans la région, avec la Thaïlande. L'Indonésie avec la Malaisie. Les Philippines restent le pays qui y recourent le moins."

[23] **Dépêche n°187/AS/JLB/FL, 25 mars 1985, Ministère des Relations Extérieures.**

"De 1967 à 1982, le commerce de la Thaïlande avec les autres pays asiatiques a été multiplié par 14. Or, Singapour reste son principal partenaire commercial."

"60 % des exportations thaïlandaises étaient constituées de produits agricoles (riz, maïs, coton, tabac et caoutchouc)."

"La Thaïlande a un déficit commercial avec l'ANASE : l'augmentation du prix des produits pétroliers et le commerce entre les pays membres sont plus concurrents que complémentaires."

[24] **Dépêche n°417/AS/PLC/FL, 16 mai 1984, Ministère des Relations Extérieures.**

"L'Asie du Sud-Est constitue pour la Chine une zone d'influence traditionnelle bien que marquée actuellement par d'ambiguïté des rapports politiques et la faiblesse des relations économiques."

"Toutefois, l'évolution du conflit cambodgien a entraîné un changement dans l'attitude de la plupart des pays de l'ANSEA qui, avec des nuances diverses, ont vu dans la Chine un appui contre l'expansionnisme soviéto-vietnamien."

“L’Association des Nations du Sud-Est Asiatique s’est créée en 1967 dans un esprit défensif, en raison des combats se déroulant en Indochine et de la guérilla menée par les partis communistes notamment malaisien, philippin et thaïlandais. La Chine considérait alors l’ANSEA comme ‘une machine de guerre anti-chinoise et anti-communiste dirigée par l’impérialisme américain et la clique dirigeante du révisionnisme soviétique.’ ”

“Les relations entre la Chine et l’organisation elle-même sont quasiment nulles dans les années suivant sa création, d’une part en raison de la faiblesse des structures dont l’ANSEA s’est dotée à cette époque et d’autre part de l’hostilité constante manifestée par la Chine à l’égard des pays qui la composent.”

“Les relations sino-philippines sont excellentes au plan politique depuis 1975, date d’établissement des relations diplomatiques et de la cession de l’aide chinoise au Parti Communiste philippin.”

“La Chine n’a pas d’objection à la présence des bases américaines de Clark Field et Subic Bay dirigées contre l’URSS. “

“Contrairement à d’autres pays de l’ANSEA, l’immigration chinoise n’est pas un problème : Les Chinois se sont bien assimilés et bénéficient de la nationalité philippine. Le rôle que les Philippins d’origine chinoise jouent dans la vie économique est assez considérable.”

“Aussi, le Président Marcos pouvait-il qualifier la Chine d’ ‘amie fidèle’ sur qui les Philippines pouvaient compter dans les moments difficiles.”

[25] **Dépêche n° 310/AS, 16 novembre 1970, Ministère des Affaires Étrangères.**

“En ce qui nous concerne, plusieurs remarques peuvent être faites :

- Le moment semble favorable, compte tenu de l’évolution prévisible de la politique américaine au Vietnam, de l’admission de la Chine à l’ONU et des prochains voyages du Président Nixon à Moscou et à Pékin.
- L’Asean paraît être une bonne tribune pour relancer l’idée malaisienne. Groupant des pays aux options diverses, elle apparaît comme une organisation sans couleur politique particulière, à vocation économique et culturelle dont la cohésion ne pourrait être que renforcée par une initiative prise en commun.”

“Nous étudierons très vraisemblablement avec sympathie tout appel qu’ils lanceraient en faveur de la neutralisation du Sud-Est Asiatique.”

[26] **Dépêche n°80/AS, 18 février 1983, Ministère des Relations Extérieures.**

“La France a apporté son soutien aux thèses de l’ANSEA dès sa création, et plus particulièrement après la déclaration de Kuala-Lumpur (1971) en faveur de l’instauration d’une ‘zone de paix, de liberté et de neutralité en Asie du Sud-Est’. Alors que les contacts entre la CEE et l’ANSEA se multipliaient, nous avons noté avec satisfaction que l’ANSEA s’affirmait de plus en plus comme entité régionale, puis acquérait, dans le contexte de l’affaire cambodgienne, une dimension internationale.”

“Nos relations avec les pays de l’ANSEA reposent en partie sur une base multilatérale, dans le contexte des rapports CEE/ANSEA, réglés, entre autres, par les “commissions mixtes” créées par l’accord de 1980 (Règlement de la plupart des problèmes commerciaux : quotas d’importations…).”

“Le développement de nos échanges est également assuré sur un plan bilatéral :

-signature de plusieurs accords économiques (protection des investissements, non-double imposition, coopération économique et industrielle).

-attribution d’une aide financière publique souvent importante.

-l’implantation française, accrue ces dernières années, reste faible et inférieure à celle de nos principaux partenaires occidentaux.”

[27] **Fiche JMG/AG, 30 janvier 1981, Ministère des Affaires Étrangères.**

“Nous considérons donc que, compte tenu des limites propres à l’action de la Communauté en matière de relations extérieures, aussi bien quant à ses compétences qu’en ce qui concerne ses moyens, notamment financiers, la coopération CEE/ANSEA se développe à un rythme satisfaisant. L’Accord de 1980 dont il est prématuré de vouloir tirer un bilan un an après sa signature, offre aux deux régions un cadre qui, outre les moyens propres dont il est doté, constitue une incitation politique et économique au développement des relations entre les deux régions, notamment pour ce qui concerne les opérateurs économiques privés.”

[28] **Dépêche n°46/CE, 28 janvier 1982, Ministère des Affaires Étrangères.**

“On peut, dans l’ensemble, considérer que l’accord de coopération fonctionne correctement bien qu’il ne soit entré en vigueur que le 1er octobre 1980 et bien que les pays de l’ANSEA affectent de penser que la Communauté ne tient pas suffisamment compte de leurs problèmes et de leurs besoins.”

[29] **Dépêche n°811 AS/HM/FL, 13 octobre 1986, Ministère des Relations Extérieures.**

“Les rapports économiques entre la France et les pays de l’ANSEA reposent en partie sur une base multilatérale et doivent, de ce fait, être d’abord appréciés dans le contexte particulier des relations CEE/ANSEA. Celles-ci ont été institutionnalisées par l’accord de coopération économique du 7 mars 1980 qui a créer un ‘comité mixte de coopération’.”

“En même temps, nous nous efforçons de développer nos relations sur un plan bilatéral”

“Enfin, ainsi que le montrent les récents développements des relations Est-Ouest, l’Asie du Sud-Est est devenue un enjeu majeur des questions stratégiques (détroits, passages vitaux entre les Océans Indien et Pacifique).”

“De ce fait, nous ne pouvons que regretter notre mauvaise implantation dans ces pays. Nos relations commerciales dépendent trop des grands contrats et particulièrement des ventes d’Airbus.”

“La dimension politique acquise par l’ANSEA, sa place dans le Tiers Monde, son poids et ses potentialités économiques ne peuvent, au total, que nous inciter à accentuer les efforts esquissés jusqu’ici afin de donner à nos relations l’ampleur qui s’impose et que nos intérêts à moyen et long terme commandent.”

[30] **Dépêche n°69/AS/HM, 23 juillet 1986, Ministère des Affaires Étrangères.**

"Les cinq pays de l'Asean sont membres de toutes les organisations internationales, telles que Banque Mondiale, FMI, OMS, FAO, ONUDI, ESCAP, etc… ainsi que des organisations strictement régionales comme le Plan de Colombo."

"Quant aux différents projets qui visent à établir une communauté du Bassin Pacifique ("Pacific Basin Community" –PBC), tels que la "Pacific Free Trade Area" (PAFTA), et l' "Organisation of Pacific Trade and Developement" (OPTAD), sorte d'OCDE de la Zone du Pacifique, l'Asean est réservée pour de multiples raisons."

"Sur le plan économique, à quoi pourrait servir une Communauté qui n'apporterait aucun avantage supplémentaire? Sur le plan politique, une telle Communauté serait-elle en mesure d'assurer un accroissement de sécurité qui préoccupe fortement les pays de l'Asean?"

ไต้หวันกับช่วงปีเริ่มต้นของอาเซียน
(ค.ศ. 1967 – 1978)

สิทธิพล เครือรัฐติกาล

"พวกคอมมิวนิสต์จีนคือที่มาแห่งความชั่วร้ายในเอเชีย
ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรรู้ถึงเจตนาอันแท้จริงของเป่ยผิง[1]
ในเอเชียนั้นดุลแห่งอำนาจระหว่างประเทศเป็นเพียงภาพลวงตา
มีเพียงการผนึกกำลังระหว่างชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นที่จะสนองความจำเป็นในทางปฏิบัติ"

หนังสือพิมพ์ *จงยางยื่อเป้า*
วันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1972[2]

"สองเจียงพ่อลูกตระหนักดีว่า
เมื่อไทเปถูกขับออกจากสหประชาชาติและสูญเสียที่นั่งสำคัญเกือบทั้งหมดในองค์การระหว่างประเทศแล้ว
ก็คงไม่มีทางใดที่จะป้องกันไม่ให้พันธมิตรของไต้หวันหันไปรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนได้
แต่พวกเขาก็เชื่อว่า ไต้หวันจะรักษาความมั่นคงของชาติไว้ได้อย่างดีที่สุด
ถ้าการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ยังคงเป็นพลังหลักทางอุดมการณ์ในเอเชียตะวันออก"

หลินเสี้ยวถิง[3]

ความนำ

ในช่วงวันที่ 25 กรกฎาคม ถึง 25 ตุลาคม ค.ศ. 2020 พิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมไทเป (Taipei Fine Arts Museum) ได้จัดแสดงนิทรรศการภาพในหัวข้อ "ทิศใต้ที่เป็นความลับ: จากมุมมองสงครามเย็นสู่ทิศใต้ของโลกในสิ่งสะสมของพิพิธภัณฑ์" (The Secret South: From Cold War Perspective to Global South in Museum Collection) ซึ่งบางส่วนเป็นผลงานของศิลปินไต้หวันที่เดินทางเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสงครามเย็น เช่น ภาพวาดเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระนครศรีอยุธยาของกัวเสวียหู (Kuo Hsueh-hu) ภาพวาดเรือพยาบาลบนแม่น้ำโขงในสงครามเวียดนามของหลิวฉีเหว่ย (Max Liu) ภาพวาดชายชาวประมงในฟิลิปปินส์ของสีเต๋อจิ้น

[1] "เป่ยผิง" แปลว่า สันติภาพทางเหนือ เป็นชื่อที่รัฐบาลสาธารณรัฐจีนใช้เรียกกรุงปักกิ่งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1928 และยังคงเรียกเช่นนี้หลังย้ายรัฐบาลไปยังเกาะไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1949

[2] "From the editorial page," *Free China Review,* June 1, 1972, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[3] Hsiao-ting Lin, "Taiwan's Cold War in Southeast Asia," Cold War International History Project e-Dossier no. 70, https://www.wilsoncenter.org/publication/taiwans-cold-war-southeast-asia.

(Shiy De-jinn) เป็นต้น (ดูภาพที่ 1)[4] ทั้งนี้คำอธิบายของพิพิธภัณฑ์ระบุว่า สถานะของไต้หวันใน “ทิศใต้ของโลก” (Global South) นั้นย้อนแย้งในตัวเอง เพราะแม้จะเป็นประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย แต่ด้วยบริบททางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ไต้หวันถูกกีดกันออกไปจากความเคลื่อนไหวทางการเมืองและวัฒนธรรม จนทำให้ “ทิศใต้ของโลก” กลายเป็นเรื่องที่ไกลตัวสำหรับชาวไต้หวัน[5] นิทรรศการดังกล่าวดูเหมือนจะช่วยสะท้อนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และสอดรับกับรัฐบาลไต้หวันชุดปัจจุบันภายใต้ประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน (Tsai Ing-wen) ที่ประกาศใช้ “นโยบายมุ่งใต้ครั้งใหม่” (New Southbound Policy) ตั้งแต่ ค.ศ. 2016

บทความนี้มุ่งฉายภาพพัฒนาการด้านนโยบายต่างประเทศของไต้หวันต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations) หรืออาเซียน (ASEAN) ซึ่งก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1967 โดยชี้ให้เห็นว่าอาเซียนซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์ด้านการทหารนั้นไม่เป็นที่สนใจของไต้หวัน จนกระทั่งสหรัฐอเมริกาถอนตัวจากสงครามเวียดนามและเวียดนามใต้ล่มสลายเมื่อ ค.ศ. 1975 ทำให้มีการประชุมระดับหัวหน้ารัฐบาลของอาเซียนครั้งแรกในปีถัดมา ไต้หวันจึงเริ่มสนใจอาเซียนอย่างจริงจังโดยหวังสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่แล้วการรุกรานกัมพูชาโดยเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1978 ก็ทำให้อาเซียนหันไปร่วมมือกับจีนและปิดโอกาสที่ไต้หวันจะพัฒนาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนใช้แหล่งข้อมูลสำคัญคือ นิตยสารรายเดือน *จีนเสรีปริทัศน์ (Free China Review)* ฉบับภาษาอังกฤษซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ ค.ศ. 1951[6] และเป็นหนึ่งในช่องทางที่รัฐบาลไต้หวันใช้สื่อสารเพื่อทำความเข้าใจกับรัฐบาลและชาวต่างชาติในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงนโยบายต่างประเทศ

เป้าหมายด้านนโยบายต่างประเทศของไต้หวันในช่วง ค.ศ. 1949 - 1969

ไต้หวันมีชื่อเป็นทางการว่า “สาธารณรัฐจีน” (Republic of China) ก่อตั้งขึ้นบนแผ่นดินใหญ่ของจีนเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1912 หลังการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิงในเดือนตุลาคมของปีก่อนหน้า โดยมีนายแพทย์ซุนยัตเซ็น (Sun Yat-sen) เป็นประธานาธิบดีเฉพาะกาลคนแรก และนับจาก ค.ศ. 1928 เป็นต้นมา สาธารณรัฐจีนอยู่ภายใต้การปกครองของพรรคกั๋วหมินตั่ง (Kuomintang) ที่มีเจียงไคเชก (Chiang Kai-shek) เป็นผู้นำและมีกรุงนานกิงเป็นเมืองหลวง จนกระทั่งเมื่อพรรคกั๋วหมินตั่งพ่ายแพ้สงครามกลางเมืองต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อ ค.ศ. 1949 เจียงไคเชกจึงย้ายรัฐบาลไปยังกรุงไทเปบนเกาะไต้หวัน (อดีตอาณานิคมของญี่ปุ่นซึ่งส่งคืนให้แก่จีนเมื่อ ค.ศ. 1945) และยังคงใช้ชื่อประเทศว่าสาธารณรัฐจีน ขณะที่บนแผ่นดินใหญ่ เหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนประกาศสถาปนา “สาธารณรัฐประชาชนจีน” (People’s Republic of China) ที่กรุงปักกิ่ง และถือว่าไต้หวันเป็นเพียงมณฑลหนึ่งซึ่งจะต้องถูกนำกลับคืนสู่มาตุภูมิ

---

[4] ดูรายละเอียดของนิทรรศการได้ใน “The Secret South: From Cold War Perspective to Global South in Museum Collection,” Taipei Fine Arts Museum Press Release, July 24, 2020, https://www.tfam.museum/News/News_page.aspx?id=1425&ddlLang=en-us.

[5] Sherry Hsiao, “Exhibition explores Taiwan’s role in the ‘Global South’,” *Taipei Times,* July 28, 2020, 2, https://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2020/07/28/2003740686.

[6] นิตยสารฉบับนี้เปลี่ยนชื่อเป็น *ไทเปปริทัศน์ (Taipei Review)* เมื่อ ค.ศ. 2000 และเปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น *ไต้หวันปริทัศน์ (Taiwan Review)* เมื่อ ค.ศ. 2003 โดยยังคงตีพิมพ์จนถึงปัจจุบัน

เป้าหมายสูงสุดของรัฐบาลเจียงไคเชกบนเกาะไต้หวันหลัง ค.ศ. 1949 ก็คือ การกลับไปยึดคืนแผ่นดินใหญ่ ทำลายพรรคคอมมิวนิสต์จีน และสถาปนาการปกครองตามแบบลัทธิไตรประชา (Three Principles of the People) ของนายแพทย์ซุนยัตเซ็นผู้เป็นบิดาแห่งชาติ ทั้งนี้เอกสารการประชุมสมัชชาระดับชาติของพรรคก๋วหมินตั่งครั้งที่ 7, 8, 9 และ 10 เมื่อ ค.ศ. 1952, 1957, 1963 และ 1969 ตามลำดับ ล้วนแต่จัดวางเรื่องดังกล่าวไว้เป็นภารกิจอันดับแรก[7] ในมุมมองของเจียงไคเชกและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของไต้หวัน กรุงไทเปจึงเป็นเพียงเมืองหลวงชั่วคราว[8] เฉกเช่นที่เคยมีการย้ายเมืองหลวงไปยังฉงชิ่งเพื่อหนีกองทัพญี่ปุ่นในช่วง ค.ศ. 1937 – 1945 การพัฒนาของไต้หวันโดยพรรคก๋วหมินตั่งในทศวรรษ 1950 และ 1960 จึงมิได้เป็นไปเพื่อการลงหลักปักฐานบนเกาะแห่งนี้ในระยะยาว แต่เพื่อเตรียมพร้อมในการรุกกลับ (counter-offensive) ไปยึดคืนแผ่นดินใหญ่ รวมทั้งให้ไต้หวันเป็น “มณฑลต้นแบบ” (model province) สำหรับการปกครองแผ่นดินใหญ่ในอนาคต ซึ่งประเด็นเหล่านี้ปรากฏชัดเจนในเอกสารการประชุมสมัชชาระดับชาติของพรรคครั้งที่ 8 เมื่อ ค.ศ. 1957[9] จนกระทั่ง ค.ศ. 1969 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่เขาบริหารประเทศในทางพฤตินัย เจียงไคเชกยังคงยืนยันในการให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ของญี่ปุ่นว่า นโยบายภายในประเทศและต่างประเทศของไต้หวันล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อสนองเป้าหมายในการกำจัดเหมาเจ๋อตงและฟื้นฟูชาติ[10]

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น นโยบายต่างประเทศของไต้หวันเมื่อช่วง ค.ศ. 1949 – 1969 จึงมีจุดเน้นอยู่ 3 ด้าน ด้านแรกคือ **การรักษาสถานะผู้แทนจีนอันชอบธรรมในสหประชาชาติ** และการเป็น 1 ใน 5 สมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงเอาไว้ไม่ให้ตกเป็นของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยใน *แถลงการณ์สมัชชาระดับชาติของพรรคก๋วหมินตั่งครั้งที่ 7 (Manifesto of the Seventh National Congress of the Kuomintang)* เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1952 ระบุว่า ไต้หวัน (สาธารณรัฐจีน) เป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งสหประชาชาติ เป็นประเทศที่รักสันติภาพและสนับสนุนปฏิบัติการเพื่อสันติภาพขององค์การดังกล่าว ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของการเป็นสมาชิกต่างจากจีนคอมมิวนิสต์ที่ทำตัวเป็นภัยคุกคามต่อโลกด้วยการช่วยเกาหลีเหนือในสงครามเกาหลีเมื่อ ค.ศ. 1950[11] อย่างไรก็ตาม ปัญหาผู้แทนจีนกลายเป็นระเบียบวาระประจำปีในการประชุมสมัชชาใหญ่ของสหประชาชาติตลอดทศวรรษ 1950 และ 1960 และมีจำนวนประเทศสมาชิกลงมติสนับสนุนจีนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไต้หวันจึงรู้สึกไม่มั่นคงอยู่เสมอและต้องใช้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ (foreign aid) เป็นเครื่องมือระดมเสียงสนับสนุน

---

[7] Milton J. T. Shieh, *The Kuomintang: Selected Historical Documents, 1894-1969* (Jamaica, NY: St. John's University Press, 1970), 249, 263, 281, 326.

[8] ตัวอย่างเช่น บันทึกความทรงจำของซุนปี้ฉี (Sun Pi-chi) อดีตเอกอัครราชทูตไต้หวันประจำฟิลิปปินส์ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1972 ก็ยังคงระบุว่ากรุงไทเปเป็นเมืองหลวงชั่วคราว ขณะที่ตัวเขาก็ไม่มีบ้านที่ถาวรและต้องล่องลอยอยู่กลางทะเลมาตั้งแต่ออกจากแผ่นดินใหญ่ ดูใน Patrick Pichi Sun, *Recollections of a Floating Life* (n.p.: n.p., 1972), 73, 161.

[9] Shieh, ibid., 264-265.

[10] *President Chiang Kai-shek's Selected Speeches and Messages in 1969* (Taipei: Government Information Office, 1970), 20. เจียงไคเชกประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์เมื่อ ค.ศ. 1969 จนล้มป่วยเรื้อรังและเสียชีวิตในตำแหน่งประธานาธิบดีเมื่อ ค.ศ. 1975 ในช่วงดังกล่าวเจี่ยงจิงกั๋ว (Chiang Ching-kuo) บุตรชายคนเดียวของเขาเป็นผู้รับผิดชอบงานส่วนใหญ่ โดยได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีเมื่อ ค.ศ. 1969 และนายกรัฐมนตรีเมื่อ ค.ศ. 1972

[11] Shieh, ibid., 243.

โดยเฉพาะจากประเทศเกิดใหม่จำนวนมากในทวีปแอฟริกา จนนำไปสู่การตั้งโครงการที่ชื่อว่า Operation Vanguard เมื่อ ค.ศ. 1961 เพื่อช่วยเหลือประเทศในทวีปแอฟริกาด้านการเกษตรและการประมง และเมื่อถึง ค.ศ. 1970 ก็มีเจ้าหน้าที่ด้านเทคนิคของไต้หวันราว 700 คนประจำการอยู่ในทวีปดังกล่าวรวม 23 ประเทศ[12]

จุดเน้นด้านที่ 2 คือ **การเป็นพันธมิตรกับผู้นำค่ายโลกเสรีอย่างสหรัฐอเมริกา**เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคง เดิมเมื่อสิ้น ค.ศ. 1949 สหรัฐฯ พยายามแสวงหาช่องทางที่จะมีความสัมพันธ์อย่างปกติกับจีนเพื่อให้เกิดลัทธิติโต (Titoism) หรือประเทศคอมมิวนิสต์ที่เป็นอิสระจากการควบคุมของสหภาพโซเวียต ซึ่งจะช่วยยับยั้งการขยายอำนาจของสหภาพโซเวียตในตะวันออกไกล สหรัฐฯ จึงไม่ได้แสดงท่าทีจะช่วยเจียงไคเชกหากจีนรุกราน แต่แล้วสงครามเกาหลีในกลางปีถัดมาทำให้สหรัฐฯ เกรงกลัวการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียมากยิ่งขึ้นและตัดสินใจเข้าโอบอุ้มรัฐบาลเจียงไคเชกบนเกาะไต้หวัน[13] ในทางเศรษฐกิจ สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือแก่ไต้หวันช่วง ค.ศ. 1951 – 1965 เป็นมูลค่ารวม 1,482 ล้านเหรียญสหรัฐ[14] ส่วนด้านการทหาร สหรัฐฯ ทำสนธิสัญญาความมั่นคงกับไต้หวันใน ค.ศ. 1954 และประธานาธิบดีดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) ก็เดินทางเยือนกรุงไทเปเมื่อ ค.ศ. 1960 ทั้งนี้แม้จะสนับสนุนปฏิบัติการต่าง ๆ ของไต้หวันเพื่อบ่อนทำลายจีน แต่สิ่งหนึ่งที่สหรัฐฯ ไม่สนับสนุนก็คือ แผนการของเจียงไคเชกที่จะบุกยึดแผ่นดินใหญ่กลับคืนมา เพราะจะทำให้สหรัฐฯ ต้องเผชิญหน้าทางทหารโดยตรงกับจีน[15]

จุดเน้นด้านที่ 3 คือ **การสร้างความร่วมมือกับประเทศค่ายโลกเสรีที่ดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยมีจุดเน้นอยู่ที่ทวีปเอเชีย** อันสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “อุดมการณ์รวมกลุ่มเอเชีย” (Pan-Asianism) ของนายแพทย์ซุนยัตเซ็นซึ่งเสนอไว้เมื่อ ค.ศ. 1924 ว่า ชาวเอเชียควรร่วมมือกันขับไล่ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก เจียงไคเชกหลัง ค.ศ. 1949 ได้นำแนวคิดนี้มาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทของสงครามเย็น[16] ดังปรากฏในเอกสารการประชุมสมัชชาระดับชาติของพรรคก๊วหมินตั่งครั้งที่ 8 เมื่อ ค.ศ. 1957 ว่า ไต้หวันมุ่งแสวงหาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคนิค การทูต และการทหารกับบรรดา “ชาติประชาธิปไตยของเอเชีย” (democratic nations of Asia) เพื่อขจัดลัทธิคอมมิวนิสต์[17] และใน *แถลงการณ์สมัชชาระดับชาติของพรรค*

---

[12] สิทธิพล เครือรัฐติกาล และวรศักดิ์ มหัทธโนบล, *ไต้หวันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), 71.

[13] Hsiao-ting Lin, *Accidental State: Chiang Kai-shek, the United States, and the Making of Taiwan* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 8-9.

[14] สิทธิพล และวรศักดิ์, เรื่องเดียวกัน, 70.

[15] John W. Garver, *The Sino-American Alliance: Nationalist China and American Cold War Strategy in Asia* (Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1997), 283-284. งานชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ความพยายามของสหรัฐอเมริกาที่จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าทางทหารโดยตรงกับจีน ทำให้สหรัฐฯ ไม่อนุญาตให้ไต้หวันส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามเกาหลีและสงครามเวียดนาม รวมทั้งไม่เห็นด้วยที่ไต้หวันยังคงยึดครองเกาะจินเหมิน (Kinmen) หมู่เกาะหมาจู่ (Matsu) ซึ่งอยู่ใกล้ชายฝั่งแผ่นดินใหญ่ของจีนเอาไว้

[16] Hsieh Chiao Chiao, “Strategy for Survival: A Study of the Post-1949 Foreign Policy and External Relations of the Republic of China,” (PhD diss, University of Warwick, 1983), 258.

[17] Shieh, ibid., 264. คำว่า “ชาติประชาธิปไตย” เป็นคำที่ไต้หวันใช้เรียกประเทศค่ายโลกเสรีที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ว่าหลายประเทศในค่ายดังกล่าวจะปกครองด้วยระบอบเผด็จการ

กั๋วหมินตั่งครั้งที่ 9 (Manifesto of the Ninth National Congress of the Kuomintang) เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1963 ก็ระบุถึงความปรารถนาของไต้หวันที่จะเห็นประเทศโลกเสรีในเอเชียพัฒนาความร่วมมือให้กลายเป็นระบบความมั่นคงร่วมกัน (collective security system)[18]

ไต้หวันพยายามผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มแบบพหุภาคีระหว่างประเทศโลกเสรีในเอเชียมาตั้งแต่ ค.ศ. 1949 ดูได้จากในกลางปีนั้นก่อนย้ายรัฐบาลไปยังกรุงไทเป เจียงไคเชกเดินทางเยือนฟิลิปปินส์และเกาหลีใต้เพื่อหารือกับผู้นำของทั้งสองประเทศในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่แล้วเมื่อถึง ค.ศ. 1954 ที่มีการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization) หรือซีโต้ (SEATO) สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรฯ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ไทย และฟิลิปปินส์ก็ได้เป็นสมาชิก ขณะที่ไต้หวันและเกาหลีใต้ถูกกันออกไปเนื่องจากการคัดค้านของสหราชอาณาจักรฯ ซึ่งรับรองรัฐบาลปักกิ่งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1950[19] ไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1955 จึงเรียกร้องให้สหรัฐฯ ร่วมมือกับไต้หวัน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่นเพื่อก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Asia Treaty Organization – NEATO)[20] แต่ไม่สำเร็จ และเมื่อ ค.ศ. 1958 ก็เรียกร้องให้เพิ่มจำนวนสมาชิกของซีโต้และเปลี่ยนชื่อเป็นองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชีย (Asia Treaty Organization - ATO) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์[21] แต่ไม่สำเร็จอีกเช่นกัน

เมื่อสงครามเวียดนามทวีความรุนแรงขึ้นในกลางทศวรรษ 1960 ไต้หวันถึงกับเรียกร้องให้ยุบซีโต้และแทนที่ด้วยองค์การพันธมิตรใหม่ที่มีโครงสร้างการบังคับบัญชาทางทหารแบบองค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization) หรือนาโต้ (NATO) โดยมีสหรัฐอเมริกาและบรรดาประเทศในตะวันออกไกลที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นสมาชิก[22] ดังที่นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ฉบับเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1965 ตีพิมพ์บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *ซินเซิงเป้า (New Life Daily News)* ฉบับวันที่ 6 พฤษภาคม ของปีนั้น ความว่า

> *เป็นความผิดพลาดของสหรัฐอเมริกาที่ไม่ให้ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกร่วมก่อตั้งซีโต้เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1954 ซีโต้ซึ่งมีสมาชิกในเอเชียเพียง 3 ชาติ ได้แก่ ปากีสถาน ไทย และฟิลิปปินส์ ไม่ทำอะไรเลยเมื่อพวกคอมมิวนิสต์โจมตีลาว และตอนนี้ก็ไม่ทำอะไรที่จะป้องกันเวียดนามใต้และไทยจากการแทรกซึมของพวกคอมมิวนิสต์ อินโดนีเซียนั้นก็ข่มขู่มาเลเซียครั้งแล้วครั้งเล่า ส่วนกัมพูชาซึ่งปฏิเสธความคุ้มครองจากซีโต้ก็ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ... ฝรั่งเศสและปากีสถานก็คัดค้านนโยบายของสหรัฐฯ ต่อเวียดนามอย่างเปิดเผย ขณะที่สมาชิกซีโต้อย่างออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ก็อยู่ไกลจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ปั่นป่วน ส่วนสหราชอาณาจักรฯ ซึ่งสนับสนุนนโยบายของสหรัฐฯ ก็มีภาระหนักอยู่*

---

[18] Ibid., 273.

[19] "China's Position in the Free World," *Free China Review,* June 1, 1958, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[20] "Editorial Paragraphs: It's Time for a NEATO/German Rearmament/We Want No Stalemate," *Free China Review,* February 1, 1955, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[21] "SEATO or ATO," *Free China Review,* January 1, 1958, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[22] "From the Editorial Page," *Free China Review,* July 1, 1965, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

แล้วในการปกป้องสมาชิกของเครือจักรภพและไม่อาจส่งทหารมารบกับเวียดกงได้ พวกเราเชื่อว่ารัฐบาลอเมริกันควรพิจารณาอย่างจริงจังเกี่ยวกับข้อเสนอของประธานาธิบดีเจียงไคเชกในการก่อตั้งพันธมิตรใหม่[23]

แม้จะไม่ได้เป็นสมาชิกของซีโต้ แต่ไต้หวันก็มีโอกาสเข้าร่วมในกรอบความร่วมมือแบบพหุภาคีอื่นที่สำคัญในเอเชียช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ได้แก่ (1) สันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งเอเชีย (Asian Peoples' Anti-Communist League – APACL) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1954 โดยมีไต้หวัน เกาหลีใต้ เวียดนามใต้ ไทย ฟิลิปปินส์ ฮ่องกง มาเก๊า และหมู่เกาะริวกิวเป็นสมาชิก และนับจาก ค.ศ. 1956 ไต้หวันก็หวังใช้เวทีแห่งนี้ระดมเสียงสนับสนุนจากประเทศในเอเชียเพื่อแข่งขันกับการประชุมกลุ่มประเทศแอฟริกาและเอเชีย (Afro-Asian Conference) ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซียเมื่อ ค.ศ. 1955 ซึ่งจีนเข้าร่วม[24] (2) สหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย (Asian Parliamentarians' Union – APU) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1965 โดยมีไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และไทยเป็นสมาชิก[25] และ (3) คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก (Asian and Pacific Council) หรือแอสแปค (ASPAC) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1966 โดยมีไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย เวียดนามใต้ และไทยเป็นสมาชิก

ไต้หวันพยายามผลักดันให้กรอบความร่วมมือที่ตนเป็นสมาชิกทั้งหมดนี้มุ่งไปในด้านการทหาร แต่ไม่สำเร็จดังเช่นในการประชุมแอสแปคเมื่อ ค.ศ. 1966 ประเทศสมาชิกต่างไม่เห็นด้วยที่จะบรรจุเรื่องการประณามบทบาทของจีนในสงครามเวียดนาม และการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของจีนลงในแถลงการณ์สุดท้าย (final communiqué) ของการประชุมตามข้อเสนอของไต้หวัน[26] หรือกล่าวได้ว่า กรอบความร่วมมือเหล่านี้ไม่ตอบโจทย์ของไต้หวันที่จะสร้างพันธมิตรทางทหารกับประเทศในเอเชียเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เสิ่นเจี้ยนหง (Shen Chien-hung) เอกอัครราชทูตประจำสหรัฐอเมริกาช่วง ค.ศ. 1971-1978 เล่าถึงความผิดหวังของไต้หวันไว้ว่า

สาธารณรัฐจีนซึ่งถูกกันออกไปจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยินดีที่ได้เข้าร่วมแอสแปค เราเคยหวังว่านี่จะเป็นการรวมตัวอย่างเหนียวแน่นและแยบยลยิ่งขึ้นเพื่อต่อต้านประเทศคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ในการประชุมระดับรัฐมนตรีทุกครั้ง ผู้แทนจากสาธารณรัฐจีนจะเสนอให้ออกแถลงการณ์ร่วมที่ใช้ถ้อยคำหนักแน่นเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ก็ถูกตีตกทุกครั้งโดยออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และญี่ปุ่น รวมถึงมาเลเซียและไทยในบางครั้ง เพรประเทศเหล่านี้ไม่ต้องการทำให้

[23] "From the Editorial Page," *Free China Review,* June 1, 1965, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[24] Hao Chen, "Resisting Bandung? Taiwan's Struggle for 'Representational Legitimacy' in the Rise of the Asian Peoples' Anti-Communist League, 1954-57," *The International History Review 43,* no. 2 (2021): 244-263. ต่อมาเมื่อมีประเทศที่สนใจเข้าร่วมมากขึ้น ที่ประชุมสันนิบาตครั้งที่ 12 ณ กรุงโซลเมื่อ ค.ศ. 1966 จึงมีมติให้ก่อตั้งสันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งโลก (World Anti-Communist League - WACL) ควบคู่ไปด้วยและจัดประชุมพร้อมกัน

[25] ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียและแปซิฟิก (Asian-Pacific Parliamentarians' Union - APPU) เมื่อ ค.ศ. 1980

[26] Melvin Gurtov, "Taiwan in 1966: Political Rigidity, Economic Growth," *Asian Survey 7*, no. 1 (January 1967): 42.

ปักกิ่งโกรธ มีเพียงเกาหลี[ใต้]และเวียดนาม[ใต้]ซึ่งมีประสบการณ์กับพวกคอมมิวนิสต์ในประเทศของพวกเขาเท่านั้นที่สนับสนุนจุดยืนของสาธารณรัฐจีนในการประชุมระดับรัฐมนตรี[27]

ไต้หวันกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงการก่อตั้งอาเซียนเมื่อ ค.ศ. 1967

แม้ว่าหนึ่งในปัจจัยที่นำไปสู่การก่อตั้งอาเซียนเมื่อ ค.ศ. 1967 คือความหวาดกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในยามที่การเมืองจีนเข้าสู่ยุคซ้ายจัดจนเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution) ตั้งแต่ ค.ศ. 1966 ซึ่งทำให้นโยบายต่างประเทศของจีนก้าวร้าวมากยิ่งขึ้น[28] แต่ *ปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration)* ที่ลงนามโดยผู้แทนของ 5 ประเทศซึ่งร่วมก่อตั้งอาเซียนอันประกอบไปด้วย อับดุล ราซัก ฮุซเซน (Abdul Razak Hussein) รองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย อดัม มาลิค (Adam Malik) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย นาร์ซิโซ รามอส (Narciso Ramos) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฟิลิปปินส์ เอส ราชารัตนัม (S. Rajaratnam) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ และพันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 นั้นไม่มีข้อความที่ระบุถึงการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งระบุเพียงว่าอาเซียน “มุ่งส่งเสริมความร่วมมืออย่างแข็งขันและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคนิค และการบริหาร” โดยไม่กล่าวถึงความร่วมมือด้านการทหารเลย[29] อาเซียนจึงมิได้ตอบโจทย์ด้านนโยบายต่างประเทศของไต้หวันที่มุ่งสร้างระบบพันธมิตรทางทหารเพื่อต่อต้านจีน อีกทั้งความล้มเหลวในการรวมกลุ่มของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ผ่านมาอย่างสมาคมอาสา (Association of South East Asia – ASA) และองค์การกลุ่มประเทศมาฟิลินโด (Maphilindo)[30] ทำให้อนาคตของอาเซียนดูไม่สดใสนัก จนอาจกล่าวได้ว่าอาเซียนในช่วงเริ่มก่อตั้งมิได้อยู่ในความสนใจของรัฐบาลไต้หวัน และเมื่อสืบค้นนิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ในฉบับของช่วง ค.ศ. 1967 – 1974 ก็ไม่พบบทบรรณาธิการหรือบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอาเซียน

ในทางตรงกันข้าม ไต้หวันในทศวรรษ 1960 ให้ความสำคัญกับ 3 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้ และไทย ซึ่งล้วนแต่มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่จำนวนมาก เป็นพันธมิตรทางทหารของสหรัฐอเมริกา และมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน[31] **ฟิลิปปินส์**สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลก๋วหมินตั่งใน ค.ศ. 1947 และเป็นประเทศที่ใกล้ที่สุดที่ไต้หวันจะใช้หลบภัยได้ โดยในการเยือนฟิลิปปินส์เมื่อ

---

[27] James C. H. Shen, *The U.S. & Free China: How the U.S. Sold Out its Ally* (Washington, D.C.: Acropolis Books, 1983), 43.

[28] Roger Irvine, “The Formative Years of ASEAN, 1967-1975,” in *Understanding ASEAN,* ed. Alison Broinowski (Hong Kong: Macmillan, 1982), 15.

[29] “The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration, 1967),” in *Understanding ASEAN,* ibid., 271.

[30] สมาคมอาสาก่อตั้งโดยไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1961 ขณะที่องค์การกลุ่มประเทศมาฟิลินโดก่อตั้งโดยมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซียเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1963 การรวมกลุ่มทั้งสองถึงกาลอวสานเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1963 หลังเกิดข้อพิพาทระหว่างมาเลเซียกับฟิลิปปินส์เรื่องดินแดนซาบาห์

[31] สำหรับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงทศวรรษ 1960 นั้น มาเลเซียมีความสัมพันธ์กับไต้หวันในระดับกงสุล ขณะที่พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนามเหนือมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ส่วนอินโดนีเซียตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1967 แต่ก็ไม่เปลี่ยนมารับรองไต้หวัน ขณะที่สิงคโปร์ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับทั้งจีนและไต้หวัน

กลาง ค.ศ. 1949 เจียงไคเชกสอบถามความเป็นไปได้ที่จะนำทองคำมาเก็บไว้ที่ฟิลิปปินส์[32] และอาจถึงขั้นวางแผนตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในฟิลิปปินส์หากพรรคคอมมิวนิสต์จีนบุกยึดไต้หวัน[33] ความใกล้ชิดในทางภูมิศาสตร์ทำให้ตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงมะนิลาเป็นหนึ่งในตำแหน่งที่สำคัญที่สุดในอาชีพนักการทูตของไต้หวัน[34] แม้รัฐบาลฟิลิปปินส์จะใช้มาตรการโอนธุรกิจเอกชนมาเป็นของรัฐ (nationalization) อยู่หลายครั้งซึ่งกระทบต่อคนเชื้อสายจีนและทำให้รัฐบาลก๋วหมินตั่งไม่พอใจ แต่ความสัมพันธ์โดยรวมก็เป็นไปอย่างใกล้ชิด ประธานาธิบดีคาร์ลอส การ์เซีย (Carlos Garcia) เยือนไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1960 ส่วนรองประธานาธิบดีเฉินเฉิง (Chen Cheng) เยือนฟิลิปปินส์ตอบแทนเมื่อ ค.ศ. 1963 ขณะที่มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศในทศวรรษ 1960 ขยายตัวจาก 48.87 ล้านเหรียญสหรัฐเมื่อ ค.ศ. 1960 เป็น 350.31 ล้านเหรียญสหรัฐเมื่อ ค.ศ. 1969 (ดูตารางที่ 1) และไต้หวันเริ่มส่งเจ้าหน้าที่เทคนิคเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ฟิลิปปินส์เมื่อ ค.ศ. 1964 (ดูตารางที่ 2)

เวียดนามใต้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1955 ทั้งสองต่างประสบชะตากรรมเดียวกันคือ การที่ประเทศแตกออกเป็นสองรัฐบาลที่เผชิญหน้ากัน ไต้หวันมองว่า การช่วยให้เวียดนามใต้เข้มแข็งกว่าเวียดนามเหนือจะทำให้โลกสังคมนิยมอ่อนกำลังลงจนการยึดคืนแผ่นดินใหญ่นั้นง่ายขึ้น เวียดนามใต้จึงเป็นประเทศแรกที่ไต้หวันส่งเจ้าหน้าที่เทคนิคไปให้ความช่วยเหลือเมื่อ ค.ศ. 1959 โดยมุ่งไปที่การจัดตั้งสหกรณ์ การเพาะปลูก การปศุสัตว์ และการชลประทาน[35] เมื่อประธานาธิบดีโงดิ่ญเสี่ยม (Ngo Dinh Diem) เยือนไต้หวันในปีถัดมา สื่อของทางการไต้หวันก็ระบุว่า ไต้หวันและเวียดนามใต้ต่างมีภารกิจต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และพิทักษ์คำสอนของขงจื่อซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันของเอเชีย[36] ในโอกาสนั้นประธานาธิบดีเสี่ยมได้ขอความช่วยเหลือด้านสงครามการเมือง (political warfare) เพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์จากเจียงไคเชก ไต้หวันจึงส่งบุคลากรไปสอนเรื่องนี้แก่เวียดนามใต้ในช่วง ค.ศ. 1961 - 1973[37] ต่อมารองประธานาธิบดีเฉินเฉิงเยือนตอบแทนเวียดนามใต้เมื่อ ค.ศ. 1963 ส่วนประธานาธิบดีเหงียนวันเถี่ยว (Nguyen Van Thieu) ก็เยือนไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1969 และอีกครั้งเมื่อ ค.ศ. 1973 ทั้งนี้เมื่อ ค.ศ. 1967 เวียดนามใต้ถือเป็นคู่ค้าอันดับที่ 3 ของไต้หวันรองจากสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ด้วยมูลค่าการค้า 100 ล้านเหรียญสหรัฐ จากมูลค่าการค้ากับต่างประเทศทั้งหมดของไต้หวันในปีนั้น 1,495 ล้านเหรียญสหรัฐ[38]

ไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลก๋วหมินตั่งเมื่อ ค.ศ. 1946 และเป็นด่านหน้า (frontline) สำหรับไต้หวันในการบุกมณฑลยูนนานเพื่อยึดคืนแผ่นดินใหญ่[39] ไต้หวันจึงยังคงสนับสนุนทหารก๋วหมินตั่งที่อพยพ

---

[32] Kevin Peraino, *A Force So Swift: Mao, Truman, and the Birth of Modern China, 1949* (New York: Broadway Books, 2017), 167.

[33] Chen Jie, *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia* (Cheltenham: Edward Elgar, 2002), 60.

[34] Sun, ibid., 146.

[35] สิทธิพล และวรศักดิ์, เรื่องเดียวกัน, 71.

[36] "President Diem Visits Free China," *Free China Review,* February 1, 1960, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[37] Thomas A. Marks, *Counterrevolution in China: Wang Sheng and the Kuomintang* (Oxon: Routledge, 2014), 198-210.

[38] "Economic milestones," *Free China Review,* June 1, 1968, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[39] Chen, ibid., 60.

จากมณฑลดังกล่าวมาอยู่ทางภาคเหนือของไทยจนถึง ค.ศ. 1970[40] ทั้งนี้ไทยซึ่งเป็นที่ตั้งขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 1954 มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไต้หวันหลังการรัฐประหารของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาและดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ. 1957 โดยเมื่อปลาย ค.ศ. 1958 ไทยอนุญาตให้ไต้หวันและสหรัฐฯ เข้ามาใช้สนามบินเพื่อส่งอาวุธให้แก่กองกำลังต่อต้านจีนในทิเบต[41] ต่อมาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินเยือนไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1963 ส่วนรองประธานาธิบดีเหยียนเจียก้าน (Yen Chia-kan) ก็เยือนไทยเมื่อ ค.ศ. 1968 มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศในทศวรรษ 1960 ขยายตัวจาก 61.75 ล้านเหรียญสหรัฐเมื่อ ค.ศ. 1960 เป็น 362.16 ล้านเหรียญสหรัฐเมื่อ ค.ศ. 1969 (ดูตารางที่ 1) และตั้งแต่ ค.ศ. 1969 เป็นต้นมา ไต้หวันก็เริ่มส่งเจ้าหน้าที่เทคนิคมาช่วยเหลือไทย (ดูตารางที่ 2) ซึ่งรวมถึงโครงการหลวงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ที่มุ่งให้ประชาชนในเขตภูเขาทางภาคเหนือเลี้ยงชีพด้วยการปลูกพืชแทนการปลูกฝิ่น[42]

ไต้หวันกับอาเซียนเมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มถอนตัวจากสงครามเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1969

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียเกิดขึ้นหลังจากที่สหรัฐอเมริกาส่งทหารกว่า 500,000 นายไปสู้รบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสงครามเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1965 แต่ก็ยังไม่ได้ชัยชนะ อีกทั้งมีการประท้วงต่อต้านสงครามอย่างกว้างขวางในสังคมอเมริกัน ทำให้เมื่อปลาย ค.ศ. 1968 ประธานาธิบดีลินดอน บี จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson) สั่งหยุดทิ้งระเบิดเวียดนามเหนือและไม่ลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกสมัยเพื่อแสดงความรับผิดชอบ ประธานาธิบดีคนใหม่คือ ริชาร์ด เอ็ม นิกสัน (Richard M. Nixon) ซึ่งเข้ารับตำแหน่งเมื่อต้น ค.ศ. 1969 ประกาศในเดือนกรกฎาคมของปีนั้นว่า สหรัฐฯ จะยังคงรักษาพันธะด้านความมั่นคงกับประเทศพันธมิตรเอาไว้ แต่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องทางทหารโดยตรง คำประกาศนี้ซึ่งเรียกกันว่า **ลัทธินิกสัน (Nixon Doctrine)** เป็นสัญญาณว่าสหรัฐฯ จะเริ่มถอนตัวจากสงครามเวียดนาม จนทำให้ไต้หวันกังวลว่าลัทธิคอมมิวนิสต์จะได้ชัยชนะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังบทความในหนังสือพิมพ์ *หมินจู๋หว่านเป้า (Min Tsu Evening News)* ฉบับวันที่ 22 เมษายน ค.ศ. 1970 ที่ระบุว่า

> *ประธานาธิบดีนิกสันประกาศแผนการจะถอนทหารจากเวียดนามอีก 150,000 นายในปีหน้า นิกสันแจ้งว่ากองกำลังของศัตรูในเวียดนามนั้นลดจำนวนลงมากแล้ว ทว่าศัตรูยังไม่กลับไปเวียดนามเหนือ แต่ยังอยู่เพื่อเตรียมทำสงครามครั้งใหม่ในลาวอีก 60,000 นาย และอีก 50,000 นายยังอยู่ในกัมพูชา นิกสันบอกว่า*

[40] พันเอก (พิเศษ) กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, *ทหารจีนคณะชาติก๊กมินตั๋งตกค้างทางภาคเหนือประเทศไทย* (เชียงใหม่: สยามรัตนพริ้นติ้ง, 2546), 126.

[41] Garver, ibid., 173.

[42] Sitthiphon Kruarattikan, "The Ties That Binds: King Bhumibol Adulyadej's Relations with Taiwan," in *Modern Taiwan and Southeast Asia,* ed. Jindai Taiwan yu Dongnanya Lunwenji Bianji Chuban Weiyuanhui (Taipei: National Taiwan Library, 2019), 273-285.

“ถ้าศัตรูยังเคลื่อนไหวมากขึ้นจนเป็นอันตรายต่อทหารของเราที่เหลืออยู่ในเวียดนาม ข้าพเจ้าก็ไม่ลังเลที่จะเพิ่มมาตรการอันเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเพื่อรับมือกับสถานการณ์” เขาพูดโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของทหารอเมริกันเท่านั้น และมองข้ามภัยคุกคามจากการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ในลาวและกัมพูชา ต่อให้เขาประสบความสำเร็จในการลดความตึงเครียดของสงครามเวียดนาม แต่เขาจะช่วยให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดบรรลุสันติภาพที่เป็นธรรมได้อย่างไร[43]

ไต้หวันในปลายทศวรรษ 1960 ปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเรียกร้องให้ประเทศในเอเชียรวมกลุ่มทางทหารเพื่อแบ่งเบาภาระของสหรัฐอเมริกา หนังสือพิมพ์ของทางการไต้หวันอย่าง *ไชน่านิวส์ (China News)* ฉบับวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1968 และ *จงยางยื่อเป้า (Central Daily News)* ฉบับวันที่ 4 ธันวาคม ของปีเดียวกันเรียกร้องให้ประเทศในเอเชียรวมตัวเป็นพันธมิตรโดยใช้ชื่อว่า องค์การสนธิสัญญาป้องกันแปซิฟิกและเอเชีย (Pacific and Asian Treaty Organization – PATO) เพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์[44] แม้ว่าในการให้สัมภาษณ์กับสถานีโทรทัศน์ของญี่ปุ่นในเดือนมีนาคมของปีถัดมา เจียงไคเชกจะหันไปใช้คำว่า “ความร่วมมือ” (cooperation) แทนคำว่า “พันธมิตร” (alliance) โดยให้เหตุผลว่าแต่ละประเทศในเอเชียมีสภาพการณ์แตกต่างกันหรือมีข้อจำกัดด้านรัฐธรรมนูญในการเข้าเป็นพันธมิตร เช่น กรณีของญี่ปุ่น[45] แต่ไต้หวันก็ยังคงยืนยันว่าต้องการให้ประเทศในเอเชียร่วมมือกันทางทหารมากขึ้น ดังเอกสารการประชุมสมัชชาระดับชาติของพรรคก๋วหมินตั่งครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1969 ที่ระบุว่า พรรคมุ่งแสวงหาความร่วมมือจากมิตรประเทศเพื่อสร้าง **“ระบบความมั่นคงแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก” (Asian and Pacific regional security system)**[46]

ในมุมมองของไต้หวัน อาเซียนซึ่งจำกัดอยู่แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ใช่องค์การที่ตอบโจทย์เรื่องการสร้างระบบความมั่นคงแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก อีกทั้งประเทศสมาชิกก็กำลังขัดแย้งกันเอง โดยเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1968 มาเลเซียกล่าวหาฟิลิปปินส์ว่าแอบฝึกกองกำลังชาวมุสลิมเพื่อหวังบุกยึดรัฐซาบาห์ (Sabah) และขู่จะถอนตัวจากอาเซียน ขณะที่ในเดือนเดียวกันสิงคโปร์ก็สั่งแขวนคอนาวิกโยธินชาวอินโดนีเซีย 2 นายในข้อหาก่อวินาศกรรม[47] ไต้หวันจึงฝากความหวังไว้กับสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย และคณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก (แอสแปค) มากกว่าอาเซียน ดังที่หนังสือพิมพ์ *จงยางยื่อเป้า* ฉบับวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1968 ซึ่งเรียกร้องให้ประเทศในเอเชียรวมตัวกันเป็นพันธมิตรระบุว่า

พวกคอมมิวนิสต์เกาหลีประกาศจะปลดแอกเกาหลีใต้ใน ค.ศ. 1970 ส่วนพวกคอมมิวนิสต์จีนก็ร่วมมือกับฝ่ายซ้ายในญี่ปุ่นปลุกระดมให้กรรมกรและนักศึกษาออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านสหรัฐอเมริกาและรัฐบาล ส่วนมาเลเซียก็ตัดสินใจถอนตัวจากสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่สิงคโปร์ก็ไม่ลง

---

[43] “From the editorial page,” *Free China Review,* June 1, 1970, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[44] “From the editorial page,” *Free China Review,* January 1, 1969, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[45] *President Chiang Kai-shek’s Selected Speeches and Messages in 1969,* 23.

[46] Shieh, ibid., 328.

[47] Irvine, ibid., 19-20.

รอยกับอินโดนีเซีย จึงได้แต่หวังว่าบรรดาองค์การของชาติในเอเชียอย่างสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย และคณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิกจะมีโครงการความร่วมมือที่ขยายตัวมากขึ้นเพื่อรักษาเอเชียเอาไว้[48]

ท่าทีของไต้หวันที่ไม่ฝากความหวังไว้กับอาเซียนเห็นได้ชัดหลังจากมาเลเซียเป็นเจ้าภาพการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอาเซียนเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1971 เพื่อประเมินสถานการณ์และแสวงหาจุดยืนร่วมกัน ซึ่งที่ประชุมได้มี *แถลงการณ์กรุงกัวลาลัมเปอร์ (Kuala Lumpur Declaration)* ซึ่งระบุให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น**เขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality - ZOPFAN)** และปราศจากการแทรกแซงจากมหาอำนาจภายนอก[49] ทั้งนี้ไต้หวันไม่เห็นด้วยกับแถลงการณ์นี้ที่ระบุว่า อาเซียนจะยึดมั่นในหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามแบบการประชุมบันดุงเมื่อ ค.ศ. 1955 ด้วยมองว่าจะปูทางไปสู่การผ่อนคลายความตึงเครียดกับจีน อีกทั้งแนวคิดเรื่องความเป็นกลางก็ขัดกับเป้าหมายของไต้หวันที่จะสร้างระบบความมั่นคงแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก หนังสือพิมพ์ *จงยางยื่อเป้า* ฉบับวันที่ 21 เมษายน ค.ศ. 1972 ได้เตือนว่า

สิงคโปร์บอกว่าชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะประชุมกันเพื่อหารือเรื่องความสัมพันธ์ทางการทูตกับพวกคอมมิวนิสต์จีน เป่ยผิงนั้นอันตราย การปรับเปลี่ยนโยบายโดยประเทศใดประเทศหนึ่งย่อมเป็นอันตรายต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด มาเลเซียนั้นโน้มเอียงไปในทางที่จะให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลาง แต่อย่าหวังเป็นอันขาดว่า พวกคอมมิวนิสต์จีนจะเคารพความเป็นกลาง[50]

ไต้หวันกับความหวังต่ออาเซียนหลังสิ้นสุดสงครามเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1975

ไต้หวันเข้าสู่ทศวรรษ 1970 พร้อมกับวิกฤตการณ์ด้านการต่างประเทศอันเนื่องมาจากการผ่อนคลายความตึงเครียด (détente) ระหว่างโลกเสรีกับโลกสังคมนิยม เริ่มจากการสูญเสียที่นั่งในสหประชาชาติให้กับจีนเมื่อ ค.ศ. 1971 ตามด้วยการเยือนกรุงปักกิ่งของประธานาธิบดีนิกสันในปีถัดมา และสหรัฐอเมริกาได้ถอนตัวจากสงครามเวียดนามอย่างสมบูรณ์โดยลงนามในข้อตกลงปารีส (Paris Accords) เมื่อ ค.ศ. 1973 ซึ่งเปิดทางให้เวียดนามเหนือทำสงครามรวมชาติได้สำเร็จในเวลาอีก 2 ปีถัดมา ขณะเดียวกันประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างมาเลเซียก็เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1974 ตามด้วยฟิลิปปินส์และไทยเมื่อ ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นปีที่เจียงไคเชกถึงแก่อสัญกรรม และที่ร้ายแรงที่สุดก็คือ สหรัฐฯ ซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงของไต้หวันมาตลอดได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1979

แม้การรวมชาติจะยังคงเป็นเป้าหมายสูงสุดของรัฐบาลกั๋วหมินตั่งอยู่จนกระทั่งทศวรรษ 1990 แต่นับจากทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ไต้หวันก็ปรับตัวให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ โดยเมื่อ ค.ศ. 1973 นายกรัฐมนตรีเจี่ยงจิงกั๋ว (Chiang Ching-kuo) บุตรชายของเจียงไคเชกประกาศนโยบายการทูตแบบใหม่ที่มุ่งสร้าง **“ความสัมพันธ์ที่มีแก่นสาร” (substantive relations)** กับประเทศต่าง ๆ บนฐานของการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยใช้

[48] “From the editorial page,” *Free China Review,* January 1, 1969, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[49] “Kuala Lumpur Declaration (ZOPFAN Declaration, 1971),” in *Understanding ASEAN,* ibid., 295.

[50] “From the editorial page,” *Free China Review,* June 1, 1972, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

ช่องทางที่หลากหลายและไม่จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไต้หวัน[51] หนึ่งในเป้าหมายของไต้หวันก็คือประเทศสมาชิกของอาเซียนที่ยังคงหวาดระแวงภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะหลังจากที่เวียดนามใต้ กัมพูชา และลาวตกอยู่ภายใต้ลัทธิดังกล่าวเมื่อ ค.ศ. 1975 ดูได้จากพลเอก หวังเชิง (Wang Sheng) อธิบดีกรมสงครามการเมือง (General Political Warfare Department) กระทรวงกลาโหมของไต้หวัน ผู้เคยจัดการฝึกอบรมด้านการเมืองและจิตวิทยาเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ให้แก่เวียดนามใต้ได้เยือนไทยเมื่อ ค.ศ. 1975 และ 1982 อินโดนีเซียเมื่อ ค.ศ. 1975 ฟิลิปปินส์เมื่อ ค.ศ. 1979 และมาเลเซียเมื่อ ค.ศ. 1982 เพื่อหารือด้านความร่วมมือทางทหารและข่าวกรอง[52]

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ เมื่อกลาง ค.ศ. 1975 ซึ่งไต้หวันไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไปแล้วนั้น นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ได้ตีพิมพ์บทบรรณาธิการและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอาเซียนในฐานะองค์การระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก กล่าวคือ หลังการประชุมระดับรัฐมนตรีของอาเซียน (ASEAN Ministerial Meeting) ครั้งที่ 8 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ในกลางเดือนพฤษภาคมของปีนั้น อาเซียนแสดงจุดยืนว่าไม่ปิดกั้นการรับเวียดนาม กัมพูชา และลาวเข้าเป็นสมาชิก นิตยสารดังกล่าวฉบับเดือนกรกฎาคมก็ตีพิมพ์บทบรรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *ไชน่านิวส์* เพื่อเตือนอาเซียนเกี่ยวกับภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า “คำเชิญใด ๆ จากอาเซียนที่จะให้เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกนั้นก็เหมือนเชิญเสือมาร่วมงานเลี้ยงอาคาร์ค่ำ สำหรับเสือ คุณคืออาหารจานหลัก” (ดูภาคผนวก 1)[53]

นอกจากนี้ ไต้หวันยังเตือนอาเซียนไม่ให้เข้าใจผิดว่าความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตจะช่วยสร้างดุลอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะอย่างไรเสียทั้งสองประเทศต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการปฏิวัติโลก อาเซียนจึงควรแสวงหาความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่ต่อไป นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ฉบับเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975 ตีพิมพ์บทบรรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *ซินเซิงเป้า* เตือนอาเซียนว่า

> *รายงานของสำนักข่าวต่างประเทศระบุว่า รัสเซียกับจีนแดงกำลังแข่งกันขยายอิทธิพลในเวียดนามและอาจขัดแย้งกัน ความหวังว่าสองประเทศนี้จะต่อสู้กันนั้นไม่เป็นความจริง โซเวียตกับจีนขัดแย้งกันมานานแล้วแต่ก็จำกัดขอบเขต เพราะมอสโกกับเป่ยผิงต่างมีความเข้าใจร่วมกันและผนึกกำลังกันเพื่อเป้าหมายในการทำให้ทั้งโลกเป็นคอมมิวนิสต์ การด่าทอกันอย่างรุนแรงผ่านการโฆษณาชวนเชื่อของทั้งสองฝ่ายนั้นมีจุดประสงค์เพื่อให้ฝ่ายต่อต้านคอมมิวนิสต์อ่อนกำลังลงและเป็นการหลอกลวงโลกเสรี สหรัฐอเมริกากำลังคิดเรื่องแนวเส้นป้องกันใหม่ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกหลังการล่มสลายของกัมพูชาและเวียดนามใต้ ประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งสองจึงคงจะเลิกต่อสู้กันแล้วหันมาเผชิญหน้ากับสหรัฐฯ ... เราไม่ควรหลีกหนีความจริงแล้วปล่อยให้สถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เลวร้ายลงโดยหวังว่าพวกคอมมิวนิสต์จะฆ่ากันเอง*

---

[51] “Document - Premier Chiang Ching-kuo's oral administrative report to the first meeting of the 52nd session of the Legislative Yuan,” *Free China Review,* October 1, 1973, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[52] Hsiao-ting Lin, “Taiwan’s Cold War in Southeast Asia,” ibid. เอกสารเกี่ยวกับการเดินทางเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของพลเอก หวังเชิง ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่สถาบันฮูเวอร์ (Hoover Institution) ในสหรัฐอเมริกา

[53] “From the editorial page,” *Free China Review,* July 1, 1975, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

อนาคตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสดใสหากอาเซียนร่วมมือกับประเทศเสรีในเอเชียและแปซิฟิก หากปล่อยให้พวกคอมมิวนิสต์มีอิสระที่จะทำอะไรก็ได้ อาเซียนก็จะตกเป็นเป้าหมายถัดไป[54]

แม้ไต้หวันจะไม่เห็นด้วยที่อาเซียนแสดงท่าทีเป็นมิตรกับเวียดนาม แต่อาเซียนหลัง ค.ศ. 1975 ก็มีความเคลื่อนไหวสำคัญใน 2 เรื่องซึ่งเป็นที่พอใจของไต้หวัน เรื่องแรกคือการที่ประเทศสมาชิกของอาเซียนอย่างไทยยังคงรักษาข้อตกลงด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้ แม้จะขอให้ทหารอเมริกันออกจากไทยให้หมดภายใน ค.ศ. 1976 ส่วนฟิลิปปินส์ยังคงอนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพอากาศคลาร์ก (Clark Air Base) และฐานทัพเรือที่อ่าวซูบิก (Subic Bay) ต่อไปได้ ซึ่งไต้หวันมองว่าทั้งหมดนี้จะช่วยประกันสันติภาพและความมั่นคงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ฉบับเดือนมกราคม ค.ศ. 1976 ได้ตีพิมพ์บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์*จงหัวยื่อเป้า* ฉบับวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1975 ความว่า

พวกเราดีใจที่เห็นฟิลิปปินส์และไทยจัดวางความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้เหมาะสม ส่วนอินโดนีเซียและมาเลเซียก็ยกระดับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ความเป็นกลางและการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดจะไม่ช่วยให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคแห่งนี้ ความเป็นกลางไม่อาจเกิดขึ้นได้ในยามที่ประเทศมหาอำนาจแข่งขันกัน ส่วนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดซึ่งนำไปสู่การลดกำลังรบนั้นเท่ากับเปิดโอกาสให้ผู้รุกรานตะครุบเหยื่อได้ภายในครั้งเดียว[55]

ความเคลื่อนไหวถัดมาคือ **การประชุมสุดยอดอาเซียนที่เกาะบาหลี (Bali Summit)** ของอินโดนีเซียเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1976 โดยเป็นครั้งแรกที่จัดประชุมในระดับหัวหน้ารัฐบาล และถือเป็นความสำเร็จเชิงจิตวิทยาเพราะแสดงให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นและการฟื้นฟูพลัง (revitalization) ของอาเซียนหลังจากไม่มีพัฒนาการที่สำคัญมาตั้งแต่ก่อตั้ง[56] แม้ว่าข้อตกลงจากที่ประชุมดังกล่าวไม่ว่าจะเป็น *สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia - TAC)* และ *ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord)* จะยังคงผลักดันให้อาเซียนเป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง รวมทั้งกำหนดให้ความร่วมมือด้านความมั่นคงเป็นเรื่องที่แต่ละประเทศต้องตกลงกันเองโดยไม่ใช้กรอบของอาเซียน[57] ซึ่งขัดกับความประสงค์ของเจ้าภาพอย่างประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ที่ต้องการให้อาเซียนร่วมมือกันด้านการทหาร แต่การยอมถอยของเขาทำให้การประชุมลุล่วงไปได้จนเขาได้รับการยอมรับว่าเป็น “ที่หนึ่งในหมู่ผู้ที่เท่าเทียมกัน” (the first among equals) ของบรรดาผู้นำอาเซียน และกรุงจาการ์ตาก็กลายเป็นที่ตั้งสำนักงานเลขาธิการอาเซียน[58]

สถานะผู้นำอาเซียนของประธานาธิบดีซูฮาร์โตหลังการประชุมบาหลี ประกอบกับการที่อินโดนีเซียหลัง ค.ศ. 1975 ยังคงปฏิเสธที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนซึ่งขาดสะบั้นลงเมื่อ ค.ศ. 1967 โดยระบุว่าจีนอยู่

---

[54] Ibid.

[55] “From the editorial page,” *Free China Review,* January 1, 1976, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[56] David Irvine, “Making Haste Less Slowly: ASEAN from 1975,” in *Understanding ASEAN,* ibid., 51.

[57] “Declaration of ASEAN Concord (1976),” in *Understanding ASEAN,* ibid., 279-282.

[58] Barry Desker, “The 1976 Bali Summit: ASEAN Shifts Gears,” in *50 Years of ASEAN and Singapore,* eds. Tommy Koh, Sharon Li-Lian Seah, and Li Lin Chang (Singapore: World Scientific, 2017), 32-33.

เบื้องหลังความพยายามก่อรัฐประหารในอินโดนีเซียเมื่อ ค.ศ. 1965 สนับสนุนบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นภัยคุกคามในระยะยาวมากกว่าเวียดนาม[59] ทำให้ไต้หวันมีความหวังที่จะเห็นสมาชิกของอาเซียนร่วมมือกันด้านความมั่นคงเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มากขึ้น และมีข้อสังเกตว่าเมื่อ ค.ศ. 1976 นั้นเองที่ไต้หวันเริ่มให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่อินโดนีเซีย (ดูตารางที่ 2) นอกจากนี้ การรัฐประหารในไทยเมื่อวันที่ 6 ตุลาคมของปีเดียวกันก็ทำให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสุดโต่งและต้องการให้ไทยกลับไปรับรองรัฐบาลกั๋วหมินตั่งได้เป็นนายกรัฐมนตรี[60] ทั้งหมดเป็นสัญญาณที่ดีสำหรับไต้หวัน นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ฉบับเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1977 ตีพิมพ์บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *จงยางยื่อเป้า* โดยมองพัฒนาการของอาเซียนในทางบวกว่า

> *สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประชุมกันเมื่อไม่นานมานี้เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาด้านความมั่นคง อินโดนีเซียได้เรียกร้องการเสียสละผลประโยชน์แห่งชาติบางส่วนเพื่อส่งเสริมการป้องกันภูมิภาค ส่วนนายกรัฐมนตรีธานินทร์ของไทยก็แสดงความหวังว่าอาเซียนจะกลายเป็นองค์การป้องกันร่วม ... สมาชิกของอาเซียนกำลังเสริมสร้างความเข้มแข็งทางทหารและทำลายความหวังของพวกคอมมิวนิสต์*[61]

ไต้หวันเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์กับอาเซียนอยู่หลายครั้งในครึ่งหลังของทศวรรษ 1970 บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่เหล่านี้ก็คือ หางลี่อู๋ (Han Lih-wu) อดีตเอกอัครราชทูตประจำไทยและฟิลิปปินส์ช่วง ค.ศ. 1956 – 1964 และ ค.ศ. 1964 – 1968 ตามลำดับ อีกทั้งยังเป็นผู้ประสานงานกับมาเลเซียจนสถาปนาความสัมพันธ์ทางกงสุลเมื่อ ค.ศ. 1964[62] หลังเกษียณจากอาชีพนักการทูตเมื่อ ค.ศ. 1972 ก็ได้เป็นผู้อำนวยการสถาบันความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Institute of International Relations) ณ กรุงไทเปในปีนั้น และก่อตั้ง Asia and the World Forum เมื่อ ค.ศ. 1976 เพื่อสร้างเครือข่ายนักวิชาการนานาชาติอันจะทดแทนความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไต้หวันกับประเทศต่าง ๆ ที่ขาดสะบั้นลงตลอดทศวรรษ 1970 และในปีถัดมาเขายังได้รับตำแหน่งเลขาธิการสันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งเอเชียอีกด้วย[63]

บุคคลสำคัญจากไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์หลายคนไปเยือนไต้หวันเมื่อช่วง ค.ศ. 1977 - 1978 นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และนายวัฒนา เขียววิมล สมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินของไทยได้รับเชิญให้ไปกล่าวสุนทรพจน์ในการประชุมสันนิบาตต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งเอเชียเมื่อ

---

[59] Justus M. van der Kroef, "Normalizing Relations with China: Indonesia's Policies and Perceptions," *Asian Survey 26,* no. 6 (August 1986): 909-934.

[60] ดูนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ต่อจีนและไต้หวันได้ใน สิทธิพล เครือรัฐติกาล, *ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975-1978)* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2563), 28-38.

[61] "From the editorial page," *Free China Review,* May 1, 1977, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[62] Embassy Taipei, "Former Prime Minister Tunku Abdul Rahman's Visit to Taiwan," Wikileaks Cable: 1977TAIPEI04977_c, dated August 16, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977TAIPEI04977_c.html.

[63] P. Van de Meerssche, *A Life to Treasure: The Authorized Biography of Han Lih-wu* (London: Sherwood Press, 1987), 127-134.

เดือนเมษายน ค.ศ. 1977[64] ทั้งนี้นายสมัครได้พบนายกรัฐมนตรีเจี่ยงจิงกั๋ว ซึ่งเท่ากับเป็นการพบกันระหว่างรัฐมนตรีที่ดำรงตำแหน่งอยู่[65] ตามด้วยเมื่อเดือนกรกฎาคมของปีนั้น สมาคมรัฐศาสตร์จีน (Chinese Political Science Association) ซึ่งมีหางลี่อู๋เป็นประธานได้เชิญอดีตนายกรัฐมนตรี ตุนกู อับดุล ระฮ์มาน (Tunku Abdul Rahman) ของมาเลเซียมากล่าวสุนทรพจน์โดยมีเนื้อหาว่า อาเซียนควรร่วมมือกันเพื่อสร้างความมั่นคงร่วมกันในภูมิภาค และมาเลเซียควรร่วมมือกับไต้หวันให้มากขึ้น แม้ว่าความกลัวภัยคอมมิวนิสต์ทำให้ต้องสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ทั้งนี้เขาได้พบประธานาธิบดีเหยียนเจียก้าน (ดูภาคผนวก 2)[66] ต่อมาเมื่อเดือนพฤศจิกายนของปีเดียวกัน มีการประชุมวิชาการที่กรุงไทเปในหัวข้อ “อาเซียนกับเอเชียตะวันออก” (ASEAN and East Asia) โดยมีบุคคลสำคัญจากประเทศในอาเซียนเข้าร่วม เช่น อิดี อานัค อากง กดี อากง (Ide Anak Agung Gde Agung) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ปรึกษาพิเศษของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงดังกล่าว นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนและอดีตเลขาธิการองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาร์ทูโร โตเลนติโน (Arturo Tolentino) อดีตประธานวุฒิสภาและเอกอัครราชทูตผู้แทนพิเศษของฟิลิปปินส์[67] และเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1978 พันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยผู้ร่วมก่อตั้งอาเซียนก็ได้ไปร่วมงานสัมมนาในหัวข้อ “เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือกับอาเซียน” (Northeast Asia and ASEAN) จัดโดย Asia and the World Forum ที่กรุงไทเป และได้พบนายกรัฐมนตรีซุนยุ่นเสวียน (Sun Yun-suan)[68]

ปัญหากัมพูชาและความชะงักงันของความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับอาเซียนหลัง ค.ศ. 1978

ความพยายามของไต้หวันในการพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนมาสะดุดลงเมื่อเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ผู้นำคนใหม่ของจีนเยือนไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์เมื่อช่วงวันที่ 5-14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1978 เขาได้แลกเปลี่ยนทัศนะด้านความมั่นคงกับผู้นำของประเทศเหล่านี้ และแสดงออกถึงความกังวลต่อการขยายอำนาจของเวียดนามซึ่งลงนามเป็นพันธมิตรทางทหารกับสหภาพโซเวียตเมื่อวันที่ 4 ของเดือนนั้น และในเดือนถัดมาเมื่อเวียดนามส่งทหารเข้าล้มล้างรัฐบาลเขมรแดง (Khmer Rouge) ที่นำโดยพลพต (Pol Pot) แล้วสถาปนารัฐบาลใหม่ที่นำโดยเฮง สัมริน (Heng Samrin) ขึ้นที่กรุงพนมเปญ อาเซียนกับจีนก็มีผลประโยชน์ร่วมกันในการต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียต ปัจจัยดังกล่าวประกอบกับการที่จีนยุติการต่อสู้ทางชนชั้นภายในประเทศและเริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจในเดือนเดียวกัน ทำให้จีนหยุดส่งออกการปฏิวัติไปยังต่างประเทศ หรือกล่าวได้ว่าหลัง ค.ศ. 1978

---

[64] Secretariat, Asian Peoples' Anti-Communist League, *Proceedings: 23rd APACL Conference, Taipei, Republic of China, April 18-22, 1977, Theme: Save Asia -Through Anti-Communist Unity* (Taipei: Secretariat, APACL, 1977), 8.

[65] President Chiang Ching-kuo’s Cultural Relics, collection no. 005-030206-00069-014, Academia Historica, Taipei, https://ahonline.drnh.gov.tw/index.php?act=Archive.

[66] Embassy Taipei, “Former Prime Minister Tunku Abdul Rahman’s Visit to Taiwan,” ibid.

[67] “Friends from ASEAN,” *Free China Review,* February 1, 1978, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[68] “Events from day to day,” *Free China Review,* February 1, 1979, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

ไปจนสิ้นสุดปัญหากัมพูชาเมื่อ ค.ศ. 1991 ภัยคุกคามหลักในมุมมองของอาเซียนนั้นไม่ใช่จีน แต่เป็นเวียดนาม ประเทศสมาชิกของอาเซียนจึงเลือกที่จะกระชับความสัมพันธ์กับจีนโดยระมัดระวังการติดต่อกับไต้หวัน

มีข้อสังเกตว่า ไต้หวันภายใต้ประธานาธิบดีเจี่ยงจิงกั๋วเมื่อต้นทศวรรษ 1980 ยังคงพยายามชี้ให้อาเซียนเห็นว่าจีนมีเป้าหมายระยะยาวในการยึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเมื่อปลาย ค.ศ. 1981 นายกรัฐมนตรีซุนยุ่นเสวียนเดินทางเยือนอินโดนีเซียซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจนถึง ค.ศ. 1990 ทั้งนี้รัฐบาลกั๋วหมินตั่งเรียกร้องให้ประเทศอื่น ๆ ในอาเซียนทำตามประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่กล้าต้อนรับผู้นำจากไต้หวัน ดังปรากฏในนิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์* ฉบับเดือนมกราคม ค.ศ. 1982 ความตอนหนึ่งว่า

> *การเยือนอินโดนีเซียของนายกรัฐมนตรีซุนยุ่นเสวียนเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญ เขาได้รับการต้อนรับในฐานะเพื่อนผู้มีภารกิจเพื่อสันติภาพ หวังว่าเมื่อเวลาผ่านไปสักพัก ประเทศอื่น ๆ ในอาเซียนจะตอบรับการเปิดตัวครั้งใหม่นี้ในลักษณะเดียวกัน ... อาเซียนและประเทศกลุ่มอื่น ๆ ในโลกกำลังจะได้รู้ว่าพวกคอมมิวนิสต์จีนนั้นไม่มีอะไรจะมอบให้นอกจากการแทรกซึม การบ่อนทำลาย และการครองความเป็นใหญ่ที่ไม่ได้ดีไปกว่าสหภาพโซเวียต*[69]

อย่างไรก็ตาม ตลอดยุคของเจี่ยงจิงกั๋วซึ่งปิดฉากลงเมื่อเขาถึงแก่อสัญกรรมเมื่อต้น ค.ศ. 1988 ประเทศในอาเซียนที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และไทยต่างไม่กล้าเป็นเจ้าภาพต้อนรับบุคคลระดับนายกรัฐมนตรีหรือสูงกว่าจากไต้หวันเลย ขณะที่การเยือนไต้หวันของบุคคลระดับเดียวกันหรือสูงกว่าจาก 3 ประเทศนี้ก็เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวคือ การเยือนของรองประธานาธิบดีซัลวาดอร์ ลอเรล (Salvador Laurel) ของฟิลิปปินส์เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1987 ตามด้วยการเยือนฟิลิปปินส์ของบรรดารัฐมนตรีจากหลายกระทรวงของไต้หวันในปีเดียวกัน ซึ่งจีนแสดงความไม่พอใจโดยเรียกเอกอัครราชทูตของตนประจำกรุงมะนิลากลับประเทศและขู่จะลดความสัมพันธ์เหลือเพียงระดับอุปทูต[70] การระมัดระวังตัวของอาเซียนเช่นนี้สอดคล้องกับที่มีผู้วิเคราะห์ข้อจำกัดของความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับอาเซียนในยุคของเจี่ยงจิงกั๋วไว้ว่า

> *ตัวแปรที่อาจจะสำคัญที่สุดที่ทำให้ประเทศในอาเซียนไม่กล้าสร้างความขุ่นเคืองให้กับจีนในประเด็นไต้หวันก็คือ ประเทศเหล่านี้เป็นพันธมิตรทางการทูตกับจีนในกรณีกัมพูชา ความขัดแย้งในอินโดจีนคือประเด็นความมั่นคงหลักของภูมิภาคในขณะนั้น และเป็นจุดโฟกัสในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอาเซียน ประเทศในภูมิภาคนี้จึงต้องให้น้ำหนักกับเรื่องดังกล่าวมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากความสัมพันธ์กับไทเป*[71]

---

[69] "Commentary: Visit to Indonesia," *Free China Review,* January 1, 1982, https://taiwantoday.tw/list_tr.php.

[70] Chen Hurng-yu, "Taiwan's Economic Relations with Southeast Asia," in *Taiwan in the Asia-Pacific in the 1990s,* ed. Gary Klintworth (St. Leonards, NSW: Allen & Unwin, 1994), 131.

[71] Chen Jie, ibid., 66. กรณียกเว้นคือ สิงคโปร์ ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจนถึง ค.ศ. 1990 และเคยต้อนรับนายกรัฐมนตรีอี๋กั่วหัว (Yu Kuo-hwa) ของไต้หวันเมื่อ ค.ศ. 1987 ทั้งนี้นายกรัฐมนตรีลีกวนยิว (Lee Kuan Yew) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งจีนและไต้หวันจนกลายเป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ เขาเยือนไต้หวันเป็นการส่วนตัวเกือบทุกปีตั้งแต่ ค.ศ. 1973 ดูรายละเอียดใน สิทธิพล และวรศักดิ์, เรื่องเดียวกัน, 101-141.

สรุปและส่งท้าย

ในยุคสงครามเย็น ไต้หวันมีเป้าหมายที่จะสร้างความร่วมมือทางทหารกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อาเซียนในฐานะองค์การระหว่างประเทศซึ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1967 โดยไม่มีวัตถุประสงค์ด้านการทหารอย่างชัดเจนจึงไม่อยู่ในความสนใจของไต้หวันมากนัก และไต้หวันก็มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้ และไทยซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์มากกว่า จนกระทั่งการสิ้นสุดของสงครามเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1975 ซึ่งทำให้อาเซียนมีความกังวลเกี่ยวกับภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเวียดนาม ได้เป็นโอกาสสำหรับไต้หวันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนเพื่อหวังให้เกิดความร่วมมือทางทหาร แม้ว่าขณะนั้นจะไม่เหลือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับรองรัฐบาลกั๋วหมินตั่งอีกแล้ว แต่ความพยายามของไต้หวันก็ต้องสะดุดลงเมื่อปัญหากัมพูชาตั้งแต่ ค.ศ. 1978 ทำให้อาเซียนร่วมมือกับจีนเพื่อต่อต้านเวียดนามและสหภาพโซเวียต หรือกล่าวได้ว่า อาเซียนให้น้ำหนักกับผลประโยชน์ที่ได้จากความสัมพันธ์กับจีนมากกว่าไต้หวัน

อาเซียนกลับมาเป็นที่สนใจของไต้หวันอีกครั้งในยุคของประธานาธิบดีหลี่เติงฮุย (Lee Teng-hui) ผู้สืบทอดอำนาจต่อจากเจี่ยงจิงกั๋วเมื่อ ค.ศ. 1988 เขาประกาศใช้ “การทูตสัมฤทธิผลนิยม” (pragmatic diplomacy) อันหมายถึง การอาศัยช่องทางที่ไม่เป็นทางการเพื่อสานสัมพันธ์ส่วนตัวกับบุคคลสำคัญที่จะส่งอิทธิพลทางบวกต่อรัฐบาลและมติมหาชนในประเทศต่าง ๆ อันจะช่วยให้ไต้หวันไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยวในเวทีโลก[72] หลี่เติงฮุยมองว่าเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area - AFTA) ที่ถือกำเนิดขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1992 จะช่วยขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไต้หวัน[73] จึงได้ประกาศ “นโยบายมุ่งใต้” (Go-South policy) เมื่อเดือนธันวาคมของปีถัดมา เขาเดินทางเยือนฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทยอย่างไม่เป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 โดยได้พบประธานาธิบดีฟิเดล รามอส (Fidel Ramos) ประธานาธิบดีซูฮาร์โต และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และปีถัดมายังเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างไม่เป็นทางการอีกด้วย

จีนตอบโต้ “การทูตสัมฤทธิผลนิยม” ของหลี่เติงฮุยอย่างแข็งกร้าวด้วยการซ้อมรบข่มขู่ไต้หวันเมื่อช่วง ค.ศ. 1995 – 1996 จนทำให้ประเทศในอาเซียนตระหนักว่า การทำให้จีนซึ่งเป็นหุ้นส่วนด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจขุ่นเคืองเรื่องชาตินิยมนั้นเป็นการได้ไม่คุ้มเสีย[74] โอกาสของไต้หวันในการพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนจึงสะดุดลงอีกครั้ง และต่อเนื่องไปถึงทศวรรษ 2000 ที่ประธานาธิบดีเฉินสุยเปี่ยน (Chen Shui-bian) จากพรรคหมินจิ้นตั่ง (Democratic Progressive Party - DPP) พยายามชูประเด็นเรื่องเอกราชของไต้หวันจนทำให้อาเซียนต้องรักษาระยะห่าง เหตุการณ์เหล่านี้เป็นโจทย์ที่ท้าทาย “นโยบายมุ่งใต้ครั้งใหม่” ของประธานาธิบดีไช่อิงเหวิน

---

[72] Lee Teng-hui, *The Road to Democracy: Taiwan's Pursuit of Identity* (Tokyo: PHP Institute, 1999), 95-96.

[73] Jing Bo-Jiun, “Taiwan and Southeast Asia: Opportunities and Constraints of Continued Engagement,” *Maryland Series in Contemporary Asian Studies* 2016, no. 2, 15-16.

[74] Chen Jie, “Taiwan's Diplomacy in Southeast Asia: Still Going-South?,” in *China and Southeast Asia: Global Changes and Regional Challenges,* eds. Ho Khai Leong and Samuel C. Y. Ku (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005), 243.

ตั้งแต่ ค.ศ. 2016 เป็นอย่างยิ่งว่า ทำอย่างไรไต้หวันจึงจะสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับอาเซียนควบคู่ไปกับการเชิดชูอัตลักษณ์ความเป็นไต้หวันที่แยกออกจากจีน โดยไม่ทำให้จีนขุ่นเคืองจนอาเซียนต้องถอยห่างจากไต้หวันดังเช่นที่เคยเป็นมา

ภาพที่ 1

ภาพวาดเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ของกัวเสวียหูเมื่อ ค.ศ. 1955

เรือพยาบาลบนแม่น้ำโขงในสงครามเวียดนามของหลิวฉีเหว่ยเมื่อ ค.ศ. 1967

และชายชาวประมงในฟิลิปปินส์ของสีเต๋อจิ้นเมื่อ ค.ศ. 1975

郭雪湖，臺灣，〈大城遺跡（泰國）〉，1955，膠彩、紙，67 × 68 公分，郭雪湖家族收藏，臺北市立美術館提供。 Kuo Hsueh Hu, Taiwan, *Ayutthaya Ruins*, 1955, gouache on paper, 67 × 68 cm, Kuo Hsueh Hu Family Collection. Courtesy of Taipei Fine Arts Museum.	
劉其偉，臺灣，〈停泊在湄公河上的醫務船（越戰）〉，1967，水彩、紙，24 ×31 公分，臺北市立美術典藏。 Liu Max C.W., Taiwan, *The Medical Ship Anchored in the Mekong River,* 1967, watercolor on paper, 24 ×31 cm, Taipei Fine Arts Museum Collection	
席德進，臺灣，〈菲律賓漁夫〉，1975，油彩、畫布，101.5 ×76.0 公分，國立臺灣美術館典藏，財團法人席德進基金會授權。 Shiy De Jinn, Taiwan, *Filipino Fisherman,* 1975 ,oil on canvas, 101.5 ×76.0 cm, Nation Taiwan Museum of Fine Arts, ©Shiy De Jinn Foundation.	

ที่มา: “The Secret South: From Cold War Perspective to Global South in Museum Collection,” Taipei Fine Arts Museum Press Release, July 24, 2020, https://www.tfam.museum/News/News_page.aspx?id=1425&ddlLang=en-us.

ตารางที่ 1

มูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับฟิลิปปินส์และไทยในทศวรรษ 1960

(หน่วย: ล้านเหรียญสหรัฐ)

ค.ศ.	มูลค่าการค้ากับฟิลิปปินส์	มูลค่าการค้ากับไทย
1960	48.97	61.75
1961	83.42	153.15
1962	127.32	140.62
1963	176.31	137.28
1964	226.05	192.57
1965	194.05	197.27
1966	211.73	267.49
1967	220.85	394.84
1968	347.41	519.63
1969	350.31	562.16

ที่มา: Kuo-hsiung Lee, "The Republic of China and Southeast Asia: More Than Economy," in *Foreign Policy of the Republic of China on Taiwan: An Unorthodox Approach,* ed. Yu San Wang (New York: Praeger, 1990), 83.

ตารางที่ 2

จำนวนเจ้าหน้าที่เทคนิคของไต้หวันในฟิลิปปินส์ ไทย และอินโดนีเซีย

ช่วง ค.ศ. 1964 – 1982

ค.ศ.	ฟิลิปปินส์	ไทย	อินโดนีเซีย
1964	10	-	-
1965	10	-	-
1966	19	-	-
1967	22	-	-
1968	25	-	-
1969	25	17	-
1970	-	18	-
1971	-	16	-
1972	2	19	-
1973	2	18	-

1974	2	9	-
1975	-	-	-
1976	-	-	10
1977	-	-	9
1978	-	-	7
1979	-	-	14
1980	-	-	12
1981	2	3	12
1982	-	4	11

ที่มา: Kuo-hsiung Lee, “The Republic of China and Southeast Asia: More Than Economy,” in *Foreign Policy of the Republic of China on Taiwan: An Unorthodox Approach,* ed. Yu San Wang (New York: Praeger, 1990), 82.

ภาคผนวก 1

บทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ไชน่านิวส์ (China News)*

ตีพิมพ์ในนิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์ (Free China Review)*

ฉบับเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1975

***ไชน่านิวส์* – ไม่มีที่หลบภัยที่เป็นกลาง**

หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ *ไชน่านิวส์* บอกว่า ประเทศในอาเซียนไม่อาจแสวงหาสันติภาพและความมั่นคงด้วยการถือนโยบายเป็นกลาง

หนังสือพิมพ์ระบุว่า “ด้วยความพยายามเป็นกลาง ประเทศในอาเซียนกำลังเสนอเขตสันติภาพในภูมิภาคอันประกอบไปด้วยสมาชิกปัจจุบัน 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ บวกด้วยเวียดนาม กัมพูชา ลาว และพม่า

ทั้ง 9 ประเทศ (หรือ 10 ประเทศ หากเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ยังไม่รวมกัน)[1] จะยกเลิกฐานทัพของต่างชาติและข้อตกลงด้านความมั่นคงกับต่างชาติ โดยหวังว่าจะกำหนดผลประโยชน์และชะตากรรมของตนเอง

นี่จะเป็นทางออกที่ดีสำหรับปัญหาต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ว่าพวกคอมมิวนิสต์จะไม่ยอมให้เป็นเช่นนั้น พวกเขาจะปรบมือและเข้าแทนที่สุญญากาศที่สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรฯ ทิ้งไว้หลังถอนตัวออกไป

คำเชิญใด ๆ จากอาเซียนที่จะให้เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกนั้นก็เหมือนเชิญเสือมาร่วมงานเลี้ยงอาคารค่ำ สำหรับเสือ คุณคืออาหารจานหลัก

ภายใต้พวกคอมมิวนิสต์ เวียดนามกลายเป็นชาติที่มีประชากร 40 ล้านคนและมีกองทัพที่เข้มแข็งที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป้าหมายที่พวกเขาต้องการคือกัมพูชา ลาว ไทย และดินแดนทางทิศใต้

อินโดนีเซียเป็นดินแดนที่มีประชากร 130 ล้านคนและมีศักยภาพสูง พวกคอมมิวนิสต์เกือบจะได้ครอบครองหมู่เกาะที่สำคัญทางยุทธศาสตร์เหล่านี้แล้วในสมัยซูการ์โน และพวกเขาก็ไม่เคยเลิกล้มความตั้งใจ หากพิมพ์เขียวของอาเซียนกลายเป็นจริง สถานะของอินโดนีเซียจะยิ่งอ่อนแอลง

แทบไม่น่าเชื่อว่า ชาวฟิลิปปินส์ซึ่งรู้วิธีการต่อรองอย่างหนักกับพวกอเมริกันจะยอมเอาสนธิสัญญาความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกองทัพอเมริกันที่ฐานทัพอากาศคลาร์กและอ่าวซูบิกไปแลกกับการทำให้แถลงการณ์ของอาเซียนดูเปล่งประกาย

พวกคอมมิวนิสต์ปรากฏตัวในฟิลิปปินส์เพื่อรอคอยเวลา โดยหวังว่าเมื่อสายสัมพันธ์กับสหรัฐฯ จะขาดสะบั้นลง ฟิลิปปินส์จะเผชิญกับการลุกฮือครั้งใหญ่ในประเทศโดยมีพวกคอมมิวนิสต์จีนอยู่เบื้องหลัง

ประธานาธิบดีมาร์กอสอาจใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ระหว่างประเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งการยินยอมใหม่ ๆ จากสหรัฐฯ และฟิลิปปินส์ก็คงได้ร่มป้องกันจากทั้งอาเซียนและสหรัฐฯ ไปสักระยะหนึ่ง แต่ประเทศอื่น ๆ ที่ประกาศว่าตนเองเป็นกลางคงจะกลายเป็นลูกแกะในภูมิภาคที่มีหมาป่าคอยด้อม ๆ มอง ๆ

ที่มา: “From the editorial page,” *Free China Review,* July 1, 1975, https://taiwantoday.tw/list_tr.php

[1] เวียดนามใต้ล่มสลายเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1975 แต่การรวมเวียดนามเหนือกับใต้เข้าด้วยกันอย่างเป็นทางการโดยใช้ชื่อประเทศใหม่ว่า “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม” เกิดขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1976

ภาคผนวก 2

โทรเลขจากสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงไทเป

ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ลงวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1977

เพื่อรายงานเรื่องการเยือนไต้หวันของตุนกู อับดุล ระฮ์มาน (Tunku Abdul Rahman)

อดีตนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย

การเยือนไต้หวันของอดีตนายกรัฐมนตรีตุนกู อับดุล ระฮ์มาน

1. สื่อท้องถิ่นรายงานข่าวการเยือนไต้หวันของตุนกู อับดุล ระฮ์มาน และคำพูดที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อันแข็งขันของเขาอย่างกว้างขวางและชื่นชมระหว่างการเยือน 8 วัน ตั้งแต่วันที่ 25 กรกฎาคม ถึง 1 สิงหาคม กิจกรรมเด่นในการเยือนครั้งนี้ ได้แก่ การกล่าวสุนทรพจน์ ณ สมาคมรัฐศาสตร์จีนและพบนักข่าวในวันที่ 27 กรกฎาคม การมอบเงิน 1,500 เหรียญสหรัฐแก่สมาคมมุสลิมแห่งสาธารณรัฐจีน การติดต่อระหว่างตุนกูและภรรยากับเพื่อนในสมาคมฟุตบอลท้องถิ่น และการแสดงความหวังของเขาที่จะเห็นการกระชับความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมระหว่างสาธารณรัฐจีนกับมาเลเซีย
2. ในสุนทรพจน์ ณ สมาคมรัฐศาสตร์จีน ตุนกูได้เน้นย้ำความจำเป็นที่อาเซียนจะต้องขยายตัวและสร้างความเข้มแข็งด้วยการเชิญออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และศรีลังกามาเข้าร่วม พร้อมทั้งผนึกกำลังเพื่อสร้างความมั่นคงร่วมกันของภูมิภาคและความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ เขากล่าวว่าประเทศอุตสาหกรรมในโลกตะวันตกควรมีส่วนรับผิดชอบในการปกป้องบรรดาชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้พ้นจากเงื้อมมือของพวกคอมมิวนิสต์ และพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของภูมิภาคนี้ ระฮ์มานกล่าวว่า มาเลเซียและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับปักกิ่งเพราะความกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์ เขาแสดงความหวังที่จะเห็นการกระชับความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมระหว่างสาธารณรัฐจีนกับมาเลเซีย แม้ทั้งสองฝ่ายจะไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกัน ตุนกูบอกกับนักข่าวว่า การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสาธารณรัฐประชาชนจีนจะไม่นำไปสู่สันติภาพของเอเชีย และเอเชียจะมีสันติภาพได้ก็ต่อเมื่อบรรดาชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รอดจากการตกเป็นคอมมิวนิสต์
3. ระหว่างการเยือน ระฮ์มานได้ไปแสดงความเคารพต่ออดีตประธานาธิบดีเจียงไคเชกผู้ล่วงลับ และเข้าพบประธานาธิบดีเหยียนเจียก้านในวันที่ 27 กรกฎาคม รวมทั้งพบเอกอัครราชทูตอังเกอร์[1] (ในงานเลี้ยงอาหารกลางวันที่สมาคมรัฐศาสตร์จีน) บรรดาผู้นำชาวมุสลิม และบุคคลสำคัญในวงการฟุตบอล ภรรยาของระฮ์มาน (ประธานกิตติมศักดิ์ตลอดชีพของสมาคมนักฟุตบอลหญิงแห่งเอเชีย) มาถึงกรุงไทเปในวันที่ 30 กรกฎาคมเพื่อร่วมงานแข่งขันฟุตบอลหญิงแห่งเอเชียครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้นในช่วงวันที่ 2-11 สิงหาคม โดยมีการเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 2 สิงหาคม แม้จะไม่มีรายงานข่าวจากสื่อท้องถิ่น แต่พวกเราเชื่อว่าระฮ์มานเดินทางออกจากกรุงไทเปในวันที่ 1 สิงหาคมตามกำหนดการ
4. ข้อมูลปลีกย่อยที่สำคัญในการเยือนครั้งนี้ก็คือ บทความในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น *ซินเซิงเป้า* ตั้งข้อสังเกตว่า ระฮ์มานดีใจมากที่ได้พบเพื่อนเก่าอย่างหลี่ฮุ่ยถัง[2] (โค้ชฟุตบอลที่มีชื่อเสียง และปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาสมาคมฟุตบอลแห่งสาธารณรัฐจีน) มิตรภาพอันใกล้ชิดระหว่างหลี่ฮุ่ยถังกับระฮ์มานเริ่มขึ้นตั้งแต่หลี่เป็นเลขานุการและระฮ์มานเป็นประธานสมาคมฟุตบอลแห่งเอเชียเมื่อ ค.ศ. 1958 และหลี่ผู้นี้เองที่นำ ดร.หางลี่อู๋[3] (ขณะนั้นเป็นเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐจีนประจำไทย และปัจจุบันเป็นประธานสมาคม

[1] เลียวนาร์ด เอส อังเกอร์ (Leonard S. Unger ค.ศ. 1917 – 2010) เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำไต้หวันคนสุดท้ายช่วง ค.ศ. 1974 - 1979

[2] หลี่ฮุ่ยถัง (Li Hui-tang; Lee Wai Tong ค.ศ. 1905 – 1979)

[3] หางลี่อู๋ (Han Lih-wu ค.ศ. 1903 – 1991)

รัฐศาสตร์จีน) ไปพบนายกรัฐมนตรีระฮ์มานที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ และหลังจากนั้นไม่นานสาธารณรัฐจีนกับมาเลเซียก็ได้สถาปนา "ความสัมพันธ์ทางกงสุล"

5. ความเห็น: การเยือนของตุนกูเป็นที่พอใจของคนจำนวนมาก แต่ก็ดำเนินไปอย่างเงียบ ๆ แม้ว่าอดีตเอกอัครราชทูตประจำสหรัฐฯ อย่างคีร์ โจฮารี[4] จะเดินทางมาพร้อมกับระฮ์มานด้วย พวกเราก็ไม่อาจยืนยันว่าเขากำลังเตรียมการอย่างจริงจังที่จะพานักธุรกิจมาเลเซียมาเยือนในอนาคตอันใกล้ หากการเดินทางของระฮ์มานมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศให้ดีขึ้น การรายงานข่าวอย่างกว้างขวางและชื่นชมของสื่อก็อาจนับว่าเป็นสัญญาณทางบวกของความสำเร็จ

(ลงนาม)
อังเกอร์

ที่มา: Embassy Taipei, "Former Prime Minister Tunku Abdul Rahman's Visit to Taiwan," Wikileaks Cable: 1977TAIPEI04977_c, dated August 16, 1977, https://wikileaks.org/plusd/cables/1977TAIPEI04977_c.html.

บรรณานุกรม

เอกสารของพรรคกั๋วหมินตั่งและรัฐบาลไต้หวัน

President Chiang Ching-kuo's Cultural Relics, collection no. 005-030206-00069-014. Academia Historica, Taipei. https://ahonline.drnh.gov.tw/index.php?act=Archive.

President Chiang Kai-shek's Selected Speeches and Messages in 1969. Taipei: Government Information Office, 1970.

Shieh, Milton J. T. *The Kuomintang: Selected Historical Documents, 1894-1969*. Jamaica, NY: St. John's University Press, 1970.

งานเขียนที่เป็นการบอกเล่าโดยผู้นำและนักการทูตไต้หวัน

Lee Teng-hui. *The Road to Democracy: Taiwan's Pursuit of Identity.* Tokyo: PHP Institute, 1999. (อดีตประธานาธิบดี)

Shen, James C. H. *The U.S. & Free China: How the U.S. Sold Out its Ally.* Washington, D.C.: Acropolis Books, 1983. (อดีตเอกอัครราชทูตประจำสหรัฐอเมริกา)

Sun, Patrick Pichi. *Recollections of a Floating Life*. N.p.: n.p., 1972. (อดีตเอกอัครราชทูตประจำฟิลิปปินส์)

Van de Meerssche, P. *A Life to Treasure: The Authorized Biography of Han Lih-wu.* London: Sherwood Press, 1987. (อดีตเอกอัครราชทูตประจำไทยและฟิลิปปินส์)

นิตยสาร *จีนเสรีปริทัศน์ (Free China Review)* (สืบค้นจาก https://taiwantoday.tw/list_tr.php)

"China's Position in the Free World." *Free China Review,* June 1, 1958.

"Commentary: Visit to Indonesia." *Free China Review,* January 1, 1982.

[4] โมฮาเหม็ด คีร์ โจฮารี (Mohamed Khir bin Johari ค.ศ. 1923 – 2006)

"Document - Premier Chiang Ching-kuo's oral administrative report to the first meeting of the 52nd session of the Legislative Yuan." *Free China Review,* October 1, 1973.

"Economic milestones." *Free China Review,* June 1, 1968.

"Editorial Paragraphs: It's Time for a NEATO/German Rearmament/We Want No Stalemate." *Free China Review,* February 1, 1955.

"Events from day to day." *Free China Review,* February 1, 1979.

"Friends from ASEAN." *Free China Review,* February 1, 1978.

"From the editorial page." *Free China Review,* January 1, 1969.

"From the editorial page." *Free China Review,* January 1, 1976.

"From the Editorial Page." *Free China Review,* July 1, 1965.

"From the editorial page." *Free China Review,* July 1, 1975.

"From the Editorial Page." *Free China Review,* June 1, 1965.

"From the editorial page." *Free China Review,* June 1, 1970.

"From the editorial page." *Free China Review,* June 1, 1972.

"From the editorial page." *Free China Review,* May 1, 1977.

"President Diem Visits Free China." *Free China Review,* February 1, 1960.

"SEATO or ATO." *Free China Review,* January 1, 1958.

เอกสารข้อตกลงของอาเซียน

"Declaration of ASEAN Concord (1976)." In *Understanding ASEAN,* edited by Alison Broinowski, 278-282. Hong Kong: Macmillan, 1982.

"Kuala Lumpur Declaration (ZOPFAN Declaration, 1971)." In *Understanding ASEAN,* edited by Alison Broinowski, 294-296. Hong Kong: Macmillan, 1982.

"The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration, 1967)." In *Understanding ASEAN,* edited by Alison Broinowski, 270-272. Hong Kong: Macmillan, 1982.

หนังสือและบทความในหนังสือ

กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, พันเอก (พิเศษ). *ทหารจีนคณะชาติก๊กมินตั๋งตกค้างทางภาคเหนือประเทศไทย.* เชียงใหม่: สยามรัตนพริ้นติ้ง, 2546.

สิทธิพล เครือรัฐติกาล. *ไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: การเมืองที่ผันผวนและความยุ่งยากในช่วงต้นของความสัมพันธ์ทางการทูต (ค.ศ. 1975-1978).* กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2563.

สิทธิพล เครือรัฐติกาล และวรศักดิ์ มหัทธโนบล. *ไต้หวันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

Chen Hurng-yu. "Taiwan's Economic Relations with Southeast Asia." In *Taiwan in the Asia-Pacific in the 1990s,* edited by Gary Klintworth, 121-133. St. Leonards, NSW: Allen & Unwin, 1994.

Chen Jie. *Foreign Policy of the New Taiwan: Pragmatic Diplomacy in Southeast Asia.* Cheltenham: Edward Elgar, 2002.

Chen Jie. "Taiwan's Diplomacy in Southeast Asia: Still Going-South?." In *China and Southeast Asia: Global Changes and Regional Challenges,* edited by Ho Khai Leong and Samuel C. Y. Ku, 231-258. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005.

Desker, Barry. "The 1976 Bali Summit: ASEAN Shifts Gears." In *50 Years of ASEAN and Singapore,* edited by Tommy Koh, Sharon Li-Lian Seah, and Li Lin Chang, 21-34. Singapore: World Scientific, 2017.

Garver, John W. *The Sino-American Alliance: Nationalist China and American Cold War Strategy in Asia.* Armonk, NY: M. E. Sharpe, 1997.

Irvine, David. "Making Haste Less Slowly: ASEAN from 1975." In *Understanding ASEAN,* edited by Alison Broinowski, 37-69. Hong Kong: Macmillan, 1982.

Irvine, Roger. "The Formative Years of ASEAN, 1967-1975." In *Understanding ASEAN,* edited by Alison Broinowski, 8-36. Hong Kong: Macmillan, 1982.

Kruarattikan, Sitthiphon. "The Ties That Binds: King Bhumibol Adulyadej's Relations with Taiwan." In *Modern Taiwan and Southeast Asia,* edited by Jindai Taiwan yu Dongnanya Lunwenji Bianji Chuban Weiyuanhui, 273-285. Taipei: National Taiwan Library, 2019.

Lee, Kuo-hsiung. "The Republic of China and Southeast Asia: More Than Economy." In *Foreign Policy of the Republic of China on Taiwan: An Unorthodox Approach,* edited by Yu San Wang, 77-100. New York: Praeger, 1990.

Lin, Hsiao-ting. *Accidental State: Chiang Kai-shek, the United States, and the Making of Taiwan.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

Marks, Thomas A. *Counterrevolution in China: Wang Sheng and the Kuomintang.* Oxon: Routledge, 2014.

Peraino, Kevin. *A Force So Swift: Mao, Truman, and the Birth of Modern China, 1949.* New York: Broadway Books, 2017.

Secretariat, Asian Peoples' Anti-Communist League. *Proceedings: 23rd APACL Conference, Taipei, Republic of China, April 18-22, 1977, Theme: Save Asia -Through Anti-Communist Unity.* Taipei: Secretariat, APACL, 1977.

วิทยานิพนธ์และบทความในวารสารวิชาการ

Chen, Hao. "Resisting Bandung? Taiwan's Struggle for 'Representational Legitimacy' in the Rise of the Asian Peoples' Anti-Communist League, 1954-57." *The International History Review 43,* no. 2 (2021): 1-20.

Gurtov, Melvin. "Taiwan in 1966: Political Rigidity, Economic Growth." *Asian Survey 7*, no. 1 (January 1967): 40-45.

Hsieh Chiao Chiao. "Strategy for Survival: A Study of the Post-1949 Foreign Policy and External Relations of the Republic of China." PhD diss, University of Warwick, 1983.

Jing Bo-Jiun. "Taiwan and Southeast Asia: Opportunities and Constraints of Continued Engagement." *Maryland Series in Contemporary Asian Studies* 2016, no. 2, Article 1.

Van der Kroef, Justus M. "Normalizing Relations with China: Indonesia's Policies and Perceptions." *Asian Survey 26,* no. 6 (August 1986): 909-934.

เอกสารอื่นๆ

Embassy Taipei. "Former Prime Minister Tunku Abdul Rahman's Visit to Taiwan." Wikileaks Cable: 1977TAIPEI04977_c, dated August 16, 1977. https://wikileaks.org/plusd/cables/1977TAIPEI04977_c.html.

Hsiao, Sherry. "Exhibition explores Taiwan's role in the 'Global South'." *Taipei Times,* July 28, 2020, 2. https://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2020/07/28/2003740686.

Lin, Hsiao-ting. "Taiwan's Cold War in Southeast Asia." Cold War International History Project e-Dossier no. 70. https://www.wilsoncenter.org/publication/taiwans-cold-war-southeast-asia.

"The Secret South: From Cold War Perspective to Global South in Museum Collection." Taipei Fine Arts Museum Press Release, July 24, 2020. https://www.tfam.museum/News/News_page.aspx?id=1425&ddlLang=en-us.

ออสเตรเลียกับอาเซียนในทศวรรษแรก: จากการเฝ้าสังเกตการณ์สู่ความร่วมมืออย่างแข็งขัน

ภูริ ฟูวงศ์เจริญ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เกริ่นนำ: "อาเซียนเป็นหัวใจสำคัญ"

เมื่อถามถึงจุดยืนทางการทูตของออสเตรเลียต่ออาเซียน ไม่อาจปฏิเสธว่า ตลอดช่วงเวลา 4 ทศวรรษที่ผ่านมา แม้มีการเปลี่ยนขั้วรัฐบาลระหว่างพรรคเสรีนิยม (Liberal Party) กับพรรคแรงงาน (Labour Party) เป็นระยะ[1] แต่ออสเตรเลียก็ได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนภารกิจหลายด้านของอาเซียนอย่างคงเส้นคงวามาก ถ้าลองสำรวจทิศทางการดำเนินนโยบายตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมาโดยสังเขป ออสเตรเลียตอนที่มี จอห์น โฮเวิร์ด (John Howard) จากพรรคเสรีนิยมเป็นผู้นำ ยินดีขยายขอบเขต "โครงการความร่วมมือด้านการพัฒนาระหว่างอาเซียนกับออสเตรเลีย" (ASEAN-Australia Development Cooperation Program – AADCP) เพื่อให้ครอบคลุมสามชาติสมาชิกใหม่ของอาเซียนในขณะนั้น อันได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา[2] ต่อมาอีกไม่กี่ปี ออสเตรเลียยังเข้าร่วมการเจรจากับอาเซียน (และนิวซีแลนด์) จนบรรลุเป็นข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่ใช้ชื่อย่อว่า "AANZFTA" เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2004 หลังจากนั้น ระหว่างสมัยรัฐบาลพรรคแรงงานของ เควิน รัดด์ (Kevin Rudd) ออสเตรเลียเริ่มต้นส่งคณะผู้แทน (Mission) ไปประจำที่สำนักงานใหญ่อาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา แล้วจึงมีการยกระดับความสัมพันธ์สู่สถานะ "หุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์" (Strategic partnership) เมื่อปี ค.ศ. 2014 รวมถึงการจัดการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำออสเตรเลียกับบรรดาผู้นำอาเซียนเป็นครั้งแรกต้นเดือนกันยายน ค.ศ. 2016 ในยุครัฐบาลพรรคเสรีนิยมภายใต้การนำของ โทนี่ แอ็บบ็อตต์ (Tony Abbott) และ มัลคอล์ม เทิร์นบูลล์ (Malcolm Turnbull) ตามลำดับ เพราะฉะนั้น คงไม่ผิดจากข้อเท็จจริง หากจะสรุปเหมือนที่ สก็อตต์ มอร์ริสัน (Scott Morrison) นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน แสดงปาฐกถาไว้เมื่อปี ค.ศ. 2019 ว่า "วิสัยทัศน์เรื่องภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกของ [ออสเตรเลีย] มีอาเซียนเป็นหัวใจสำคัญ"[3]

แนวนโยบายที่มุ่งส่งเสริมการคบค้าสมาคมกับอาเซียนดูไม่น่าใช่สิ่งที่อยู่เหนือความคาดหมาย หรือต้องเผชิญแรงเสียดทานมากมาย เมื่อคำนึงถึงบรรดาเงื่อนไขที่ออสเตรเลียต้องเอาใจใส่ ทั้งในแง่ที่ตั้งเชิงภูมิศาสตร์ ภัยคุกคามความมั่นคง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาข้ามชาติหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าพิจารณาจากมุม

[1] ระหว่างปี ค.ศ. 1980-2020 มีการเปลี่ยนขั้วรัฐบาลในออสเตรเลียเกิดขึ้นเฉลี่ยทุก 8 ปี

[2] Judy Fenelon. *ASEAN and Australia: 30 Years of Development Cooperation*. (Canberra: Australian Agency for International Development, 2004).

[3] แปลจากข้อความ "Our vision of the Indo-Pacific has ASEAN at its core." ดู University of Melbourne. *Asialink Highlights: Australia and the Indo-Pacific, an Address by the Hon Scott Morrison MP, Prime Minister*. URL: https://asialink.unimelb.edu.au/stories/australia-and-the-indo-pacific-an-address-by-prime-minister-scott-morrison (เข้าถึงเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 2021).

ใด ออสเตรเลียมีความจำเป็นและแรงจูงใจที่จะสานสัมพันธ์กับอาเซียน มิใช่แค่เฉพาะในปัจจุบันเท่านั้น ทว่ายังต่อเนื่องไปในอนาคตระยะยาว แต่ถึงอย่างไร ท่าทีอันดีของออสเตรเลียและสภาวการณ์ที่นำมาซึ่งท่าทีดังกล่าวหาได้เกิดขึ้นทันทีที่มีการก่อตั้งอาเซียนเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ดังที่จะนำเสนออย่างละเอียดต่อไป แม้มีความยินดีและเล็งเห็นประโยชน์ทางการเมือง ออสเตรเลียมิได้ตอบสนองต่อการก่อตั้งอาเซียนด้วยความกระตือรือร้น ซ้ำยังไม่มั่นใจเท่าไหร่ว่า อาเซียนจะเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจ ต้องรออีกหลายปีก่อนทางการออสเตรเลียจะปรับทัศนะและท่าทีของตน สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ว่า งานวิชาการที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนนิยมเริ่มต้นเนื้อหาที่ปี ค.ศ. 1973 หรือประมาณ 6 ปีหลังการตั้งอาเซียน[4] ซึ่งเป็นเรื่องเข้าใจได้ เพราะก่อนหน้านั้น ออสเตรเลียยังไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวพันกับอาเซียนโดยตรง ส่วนการผูกมิตรอย่างจริงจังยิ่งแทบไม่ต้องกล่าวถึง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงชวนให้ตั้งคำถามว่า เกิดอะไรขึ้นในช่วงเวลา 6 ปีแรกแห่งความเหินห่าง ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายของออสเตรเลีย โดยเฉพาะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่เป็นเจ้าของเรื่อง คิดเห็นกันเช่นไรเกี่ยวกับอาเซียน และความคิดเห็นนั้นแปรเปลี่ยนไปได้อย่างไรเมื่อออสเตรเลียเดินมาถึงจุดพลิกผันตอนต้นทศวรรษ 1970 ทั้งหมดคือประเด็นสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เป็นโจทย์ของบทความชิ้นนี้

เพื่อตอบคำถามข้างต้น บทความชิ้นนี้อาศัยข้อมูลจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติออสเตรเลีย (National Archives of Australia – NAA) ซึ่งมีระบบการสืบค้นเอกสารทางออนไลน์และระบบการสั่งทำสำเนาดิจิทัลที่เพียบพร้อม[5] ช่วยให้การศึกษาค้นคว้าสามารถดำเนินไปได้ค่อนข้างราบรื่นในช่วงที่มีข้อจำกัดด้านการเดินทางข้ามประเทศ สืบเนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 เอกสารที่เกี่ยวข้องเกือบทั้งหมดแต่เดิมเป็นของกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลีย ปัจจุบันได้ถูกส่งมาเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติในหมวด “A1838” มีทั้งหนังสือราชการ บันทึกข้อความภายใน โทรเลขโต้ตอบ จดหมายเวียน สิ่งตีพิมพ์ กฤตภาคข่าว ร่างแถลงการณ์ ตลอดจนรายงานการประชุม สำหรับในส่วนของเค้าโครง บทความชิ้นนี้เริ่มต้นจากการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์หลังสิ้นสุดสงครามแปซิฟิกแบบรวบรัด โดยจุดเน้นจะอยู่ที่ทัศนคติและการออกแบบยุทธศาสตร์ใหญ่ของออสเตรเลีย ลำดับถัดมาถึงเป็นการพิจารณาปฏิกิริยาต่อการเกิดขึ้นของอาเซียนเมื่อปี ค.ศ. 1967 ในหมู่ผู้บริหารกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียว่า พวกเขามองอาเซียนตลอดจนประเมินคุณค่าขององค์การระหว่างประเทศองค์การใหม่นี้อย่างไรบ้าง หลังจากนั้น จึงค่อยดูความเปลี่ยนแปลงช่วงปี ค.ศ. 1972-1975 เพื่อฉายภาพกระบวนการเบื้องหลังการที่ออสเตรเลียหันมากระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน อะไรคือฐานคิด หรือมุมมองที่รองรับแนวนโยบายใหม่ดังกล่าว สุดท้าย บทความชิ้นนี้จะ

---

[4] ยกตัวอย่าง Jiro Okamoto. *Australia’s Foreign Economic Policy and ASEAN*. (Chiba: Institute of Developing Economies, 2006); Sally Percival Wood and Baogang He. *The Australia-ASEAN Dialogue: Tracing 40 Years of Partnership*. (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014); Frank Frost. *Engaging the Neighbours: Australia and ASEAN since 1974*. (Canberra: ANU Press, 2016).

[5] สำหรับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหอจดหมายเหตุแห่งชาติออสเตรเลีย พร้อมคำแนะนำวิธีการสืบค้นเอกสารทางออนไลน์แบบย่อ ดู ภูริ ฟูวงศ์เจริญ. “ประเทศไทยกับสงครามเกาหลี: ศึกษาผ่านหลักฐานชั้นต้นจากออสเตรเลีย (แบบ ‘Work from Home’)” ใน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (บก.). *70 ปี ไทยกับสงครามเกาหลี: มุมมองจากเอกสารหอจดหมายเหตุต่างประทศ: เกาหลี จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย*. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2563).

สรุปสาระสำคัญทั้งหมด พร้อมเสนอข้อสังเกตเพิ่มเติมบางประการที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับทัศนะและแนวนโยบายของทางการออสเตรเลียต่ออาเซียนในยุคบุกเบิก

เพื่อภูมิภาคที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ: ออสเตรเลียหลังสงครามแปซิฟิก

ก่อนพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนช่วงแรกสถาปนา คงเป็นการดีถ้าจะตั้งต้นด้วยการพิจารณาว่า ในยุคสมัยที่ยังไร้อาเซียน ออสเตรเลียคิดอย่างไรกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อะไรคือเป้าหมายและข้อกังวลที่ออสเตรเลียมีต่อภูมิภาคดังกล่าว เพื่อปูพื้นความเข้าใจให้พอเห็นบริบททางประวัติศาสตร์ เดิมที หากไม่รวมสยาม ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ทั้งภูมิภาคถือเป็นดินแดนแห่งอาณานิคม ขณะที่ออสเตรเลียเองก็เป็นอาณานิคมเช่นเดียวกัน ก่อนได้รับสิทธิปกครองตนเองในรูปสหพันธรัฐตั้งแต่ปี ค.ศ. 1901 อย่างไรก็ตาม ในมุมการระหว่างประเทศ ออสเตรเลียยังคงมีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษ จึงไม่สามารถติดต่อ หรือมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรัฐใด กิจการทางการทูตทั้งปวงมีรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอนคอยบริหารจัดการ แม้ออสเตรเลียได้ตั้งกระทรวงการต่างประเทศของตนขึ้นมาแล้วก็ตาม[6] ในแง่นี้ จึงอาจพูดว่า ตลอดยุคอาณานิคม ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างออสเตรเลียกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ การทูตในภูมิภาคเป็นเรื่องของเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา ประกอบกับชาติเอกราชเพียงไม่กี่ชาติในเอเชีย อาทิ สยาม จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ ต่อมา หลังสงครามแปซิฟิกสงบลงเมื่อปี ค.ศ. 1945 สถานการณ์ได้แปรเปลี่ยนไปแทบจากหน้ามือเป็นหลังมือ สรุปแบบรวบรัดที่สุดคือ เจ้าอาณานิคมต่างยอมถอนตัว ทำให้มีประเทศเกิดใหม่ตามมาทั่วภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ไล่จากพม่าไปถึงฟิลิปปินส์ เพราะฉะนั้น ออสเตรเลีย ซึ่งเพิ่งได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์จากอังกฤษในปี ค.ศ. 1942 จึงจำเป็นต้องสถาปนาความสัมพันธ์และทำความรู้จักกับประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงเหล่านี้ท่ามกลางสถานการณ์อันสลับซับซ้อน ส่วนหนึ่งเนื่องจากทั้งภูมิภาคยังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านจากยุคอาณานิคม ความผันผวนและความไม่แน่นอนจึงมีมากเป็นธรรมดา มิพักเอ่ยถึงปัญหาการฟื้นฟูประเทศภายหลังสงคราม อีกส่วนเพราะตัวตนของออสเตรเลียในฐานะ “ชาติตะวันตก” ที่ดูแทบไม่มีจุดร่วมกับชาติเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะแง่เชื้อชาติและวัฒนธรรม

แน่นอนว่า นโยบายทางการทูตของออสเตรเลียต่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ช่วงแรกย่อมเน้นหนักไปที่มิติความมั่นคง ประสบการณ์การเผชิญหน้ากับกองทัพญี่ปุ่นระหว่างสงครามแปซิฟิกทำให้ออสเตรเลียตระหนักว่าภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีความสำคัญต่อตนเองมากขนาดไหน กล่าวคือ เมื่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ไม่เข้มแข็งพอ ภัยคุกคามทางการทหารอาจแผ่มาประชิดชายฝั่งออสเตรเลียได้ วิธีคิดเช่นนี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนผ่านหลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” (Forward Defence) ที่รัฐบาลพรรคเสรีนิยมภายใต้การนำของ โรเบิร์ต เมนซีส์ (Robert Menzies) นายกรัฐมนตรีผู้อยู่ในอำนาจยาวนานถึง 17 ปี (ค.ศ. 1949-1966) และมีจุดยืนต่อต้านคอมมิวนิสต์ ใช้เป็นยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของออสเตรเลีย โดยเฉพาะเพื่อรับมือกับการขยายตัวของสงครามเย็นมาสู่ซีกโลก

[6] ออสเตรเลียในยุคนั้นยังมีทรัพยากรไม่เพียงพอที่จะพัฒนาเครือข่ายสำหรับการขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศของตนเองด้วย ทำให้ต้องพึ่งอังกฤษต่อไป ดู Margaret MacMillan and Francine McKenzie. *Parties Long Estranged: Canada and Australia in the Twentieth Century*. (Vancouver: UBC Press, 2003), p. 15.

ตะวันออกหลัง เหมาเจ๋อตุง (Mao Zedong) สามารถคว้าชัยในการปฏิวัติจีน[7] หากสรุปเอาแต่ใจความสำคัญหลักการดังกล่าวเสนอว่า ออสเตรเลียสมควรป้องกันตัวด้วยการเอาชนะภัยคุกคามตั้งแต่ก่อนคืบคลานมาถึงพรมแดน หรือพูดอีกแบบคือ แนวตั้งรับของออสเตรเลียมิใช่ “รั้วบ้าน” ทว่าเป็น “นอกบ้าน” ซึ่งในบริบทสงครามเย็นก็หมายถึงภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นั่นเอง พอเป็นเช่นนี้ ในทัศนะของออสเตรเลียตอนต้นสงครามเย็น ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จึงเปรียบเสมือนกับ “หน้าด่าน” ที่อาจช่วยยันภัยคอมมิวนิสต์ที่แผ่จากจีนแดงมิให้รุกคืบลงใต้มาสู่ออสเตรเลีย[8] อนึ่ง พึงเสริมด้วยว่า หลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” ยังสอดคล้องกับ “ทฤษฎีโดมิโน” ที่กำลังทรงอิทธิพลทางความคิด ณ เวลานั้น ทั้งในหมู่ผู้มีอำนาจและสาธารณชนทั่วไป กล่าวคือ ถ้าสามารถรักษา “โดมิโน” แต่ละตัวในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ไม่ให้ล้มลง ภัยคอมมิวนิสต์ก็ไม่น่ามาถึงออสเตรเลีย

หลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” นำพาออสเตรเลียให้เข้ามาแสดงบทบาทในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นับแต่ต้นทศวรรษ 1950 เป็นอย่างช้า ประการแรก หลังมีการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศชื่อ “แผนการโคลัมโบ” (Colombo Plan) ขึ้นปลายปี ค.ศ. 1950 ออสเตรเลียเริ่มให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาแก่บางประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ผ่านองค์การดังกล่าวร่วมกับอังกฤษ แคนาดา และนิวซีแลนด์ เพื่อสกัดกั้นการแผ่อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ ประการที่ 2 นอกเหนือจากความช่วยเหลือ ออสเตรเลียยังส่งกำลังทหารอากาศและทหารเรือไปสนับสนุนรัฐบาลมาลายาสู้ศึกกับพรรคคอมมิวนิสต์ท้องถิ่นเป็นเวลาถึง 13 ปี คือระหว่างปี ค.ศ. 1950-1963 ก่อนจะเข้าร่วมในสงครามเวียดนามตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1962 จนถึงสิ้นปี ค.ศ. 1972 ด้วยจำนวนทหารเบ็ดเสร็จกว่า 60,000 นาย[9] และประการสุดท้าย ออสเตรเลียพยายามทำทุกวิถีทางให้แน่ใจว่า ชาติมหาอำนาจระดับโลกจะช่วยตนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ หรือถึงขั้นยอมรับบทนำในการปกปักรักษาภูมิภาคนี้จากภัยคอมมิวนิสต์ เพราะเป็นเรื่องเหลือบ่ากว่าแรงที่ออสเตรเลียจะค้ำจุนความมั่นคงของทั้งภูมิภาคแต่ลำพัง ความสำเร็จของหลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” จำเป็นต้องพึ่งมหาอำนาจนอกภูมิภาคด้วย ผลลัพธ์คือการที่ออสเตรเลียหาทางผลักดันและเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มพันธมิตรทางทหารที่ยึดหลัก “ความมั่นคงร่วมกัน” (Collective security) อย่าง “แอนแซม” (ANZAM) (ค.ศ. 1949)[10] กับ “ซีโต้” (SEATO) (ค.ศ. 1954)[11] ซึ่งมีอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

---

[7] Geoff Wade. “The Beginnings of a ‘Cold War’ in Southeast Asia: British and Australian Perceptions.” *Journal of Southeast Asian Studies*, 40 (3) (October 2009), pp. 543-565.

[8] Nicole Brangwin, Nathan Church, Steve Dyer, and David Watt. *Research Paper: Defending Australia: A History of Australia’s Defence White Papers*. (Canberra: Department of Parliamentary Services, Parliament of Australia, 2015); Paul Dibb. “The Self-Reliant Defence of Australia: The History of an Idea.” In Ron Huisken and Meredith Thatcher (ed.). *History as Policy: Framing the Debate on the Future of Australia’s Defence Policy*. (Canberra: ANU E Press, 2007).

[9] Department of the Prime Minister and Cabinet (Australia). *Australia’s Military Commitment to Vietnam*. URL: https://pmtranscripts.pmc.gov.au/sites/default/files/original/00003737.pdf (เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 2021); Peter Edwards and Gregory Pemberton. *Crises and Commitments: The Politics and Diplomacy of Australia’s Involvement in Southeast Asian Conflicts 1948-1965*. (Sydney: Allen & Unwin, 1992).

[10] สมาชิกของ “แอนแซม” ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และมาลายา ซึ่งยังคงอยู่ในการปกครองของอังกฤษ

[11] สมาชิกของ “ซีโต้” ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ไทย ฟิลิปปินส์ และปากีสถาน

เป็นคล้ายหัวเรือใหญ่ตามลำดับ[12] สุดท้าย ถ้าทุกอย่างเป็นไปตาม “ยุทธศาสตร์ใหญ่” (Grand strategy) ของออสเตรเลีย การรุกคืบของค่ายคอมมิวนิสต์ย่อมถูกสกัดอยู่ ณ “แนวตั้งรับ” ที่เกิดจากการผนึกกำลังกันของชาติเอเชียอาคเนย์ที่ยืนอยู่ฝ่ายโลกเสรี มหาอำนาจนอกภูมิภาค โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา และออสเตรเลียเอง[13]

จวบจนประมาณกลางทศวรรษ 1960 หลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” ถือเป็นกรอบ (Framework) ที่ชี้นำการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงของออสเตรเลียต่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์โดยรวม นอกเหนือไปจากนี้ ค่อนข้างชัดว่า ออสเตรเลียยังมีแนวนโยบายพิเศษอีกประการสำหรับการดำเนินความสัมพันธ์กับสองประเทศเป็นการเฉพาะเจาะจง นั่นคือ มาลายา หรือมาเลเซียในปัจจุบัน และอินโดนีเซีย เริ่มต้นจากประเทศแรก ในหมู่ชาติเอเชียอาคเนย์ ออสเตรเลียมีความใกล้ชิดกับมาลายามากที่สุด ส่วนหนึ่งเนื่องจากการที่ทั้งคู่ต่างเป็นรัฐในเครือจักรภพ อีกส่วนเพราะออสเตรเลียต้องการใช้มาลายาเป็น “ฐาน” รองรับการเคลื่อนไหวของตนในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ออสเตรเลียมีทหารประจำการอยู่ที่มาลายา แถมเคยถึงขนาดวางแผนให้มาลายาเป็นแนวตั้งรับกรณีที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถตีอินโดจีนและไทยแตก[14] สำหรับอินโดนีเซีย ต้องเข้าใจว่า ถ้าไม่นับนิวซีแลนด์ ซึ่งเปรียบประดุจบ้านพี่เมืองน้อง ออสเตรเลีย ณ เวลานั้นมีแค่เพียงอินโดนีเซียเป็นประเทศเพื่อนบ้าน และด้วยขนาดใหญ่โตมหึมา จำนวนประชากร จุดยืนแบบชาตินิยมเข้มข้นในหมู่ผู้นำ รวมถึงขีดความสามารถทางทหารของอินโดนีเซีย[15] ออสเตรเลียไม่มีทางเลือกอื่นเลยนอกจากการผูกมิตร อย่างไรก็ตาม ความยุ่งยากได้บังเกิดขึ้นตลอดครึ่งแรกของทศวรรษ 1960 เมื่ออินโดนีเซียรบกับมาลายาในกรณีพิพาทที่เรียกกันว่า “คอนฟรอนตาซี” (Konfrontasi)[16] ที่น่าสนใจคือ ออสเตรเลียส่งทหารไปช่วยมาลายาทำศึก ทว่าขณะเดียวกัน ก็ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับอินโดนีเซียไว้ โดยเฉพาะผ่านการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค[17] ท้ายที่สุดแล้ว กรณี “คอนฟรอนตาซี” ระหว่างปี ค.ศ. 1961-1966 ทำให้ออสเตรเลียยิ่งเห็นคุณค่าของเสถียรภาพระดับภูมิภาค กล่าวคือ เพื่อไม่ให้ต้องตกอยู่ในสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกแบบตอนเกิดกรณี “คอนฟรอนตาซี” อีก ออสเตรเลียปรารถนาที่จะเห็นความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการทางการทูตอย่างน้อยก็ในหมู่ชาติเอเชียอาคเนย์ที่มิได้สังกัดค่ายคอมมิวนิสต์[18]

---

[12] Hugh White. “Four Decades of the Defence of Australia: Reflections on Australian Defence Policy over the Past 40 Years.” In Ron Huisken and Meredith Thatcher (ed.). op. cit., p. 164; Hiroyuki Umetsu. *From ANZUS to SEATO: A Study of Australia Foreign Policy, 1950-54*. (DPhil Thesis, Department of Government and Public Administration, University of Sydney, 1996).

[13] หลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” ของออสเตรเลียมีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับ “นโยบายปิดล้อม” (Containment Policy) ที่สหรัฐอเมริกาใช้ต่อกรกับการแผ่ขยายอิทธิพลของค่ายคอมมิวนิสต์ทั่วโลก

[14] National Archives of Australia. A1838, TS687/7/3.

[15] ความน่าเกรงขามทางทหารของอินโดนีเซียมิได้อยู่ที่อาวุธยุทโธปกรณ์ ทว่าเป็นกำลังพลจำนวนนับแสน

[16] แปลว่า “การเผชิญหน้า” (Confrontation)

[17] Pierre van der Eng. *Konfrontasi and Australia’s aid to Indonesia during the 1960s*. (Canberra: Australian National University, 2008).

[18] Moreen Dee. ‘*Not a Matter for Negotiation:’ Australia’s Commitment to Malaysia 1961-1966*. (Canberra: Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government, 2005).

สำหรับมิติเศรษฐกิจ อันที่จริง ตลอดหลายปีหลังสงครามแปซิฟิก ออสเตรเลียมิได้คิดถึงเรื่องเศรษฐกิจสักเท่าไหร่เวลาดำเนินความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อย่างไรก็ดี เพื่อความครอบคลุม สมควรอธิบายให้เห็นภาพรวมว่า ออสเตรเลียยุคก่อนการก่อตั้งอาเซียน (และต่อจากนั้นอีกหลายปี) พึ่งพาอาศัยตลาดอังกฤษ ตลาดสหรัฐอเมริกา และตลาดญี่ปุ่นเป็นสำคัญ[19] ทั้งด้านการส่งออกและการนำเข้า การค้าระหว่างออสเตรเลียกับสามประเทศเหล่านี้มีมูลค่าสูง คิดเป็นสัดส่วนราวร้อยละ 50 ในบางปี ยกตัวอย่าง ช่วงปี ค.ศ. 1967-1968 หรือตอนที่อาเซียนเพิ่งถือกำเนิด ออสเตรเลียส่งออกสินค้าไปอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เป็นมูลค่าทั้งสิ้นกว่า 1.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ เทียบกับ 151 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อันเป็นมูลค่าการส่งออกสู่มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และไทย[20] ขณะที่ในแง่การลงทุน จุดหมายปลายทางอันดับหนึ่งของภาคเอกชนออสเตรเลียตลอดทศวรรษ 1960 คือนิวซีแลนด์[21] จากทั้งหมด ต้องยอมรับว่า ผิดกับปัจจุบัน ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เป็นตลาดที่มีขนาดเล็กในสายตาของออสเตรเลีย สิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องความมั่นคง ดังที่ได้แจกแจง

ประเทศ	ส่งออก			นำเข้า		
	1965-1966	1966-1967	1967-1968	1965-1966	1966-1967	1967-1968
ญี่ปุ่น	470,410	586,437	642,072	280,173	296,044	343,310
อังกฤษ	473,358	404,958	426,314	758,751	723,811	723,010
สหรัฐอเมริกา	338,388	359,388	402,810	703,597	781,263	840,886
นิวซีแลนด์	171,277	177,352	155,579	46,859	47,274	61,648
จีนแผ่นดินใหญ่	106,541	128,613	126,459	23,460	26,148	23,592
อิตาลี	110,244	126,757	87,764	49,701	53,178	72,716
มาเลเซีย	49,770	61,781	56,485	31,924	27,985	28,842
สิงคโปร์	34,004	56,486	58,138	3,699	8,708	8,564
อินโดนีเซีย	5,359	6,938	13,870	61,763	56,629	55,430
ไทย	15,573	23,722	23,494	1,150	1,666	1,969

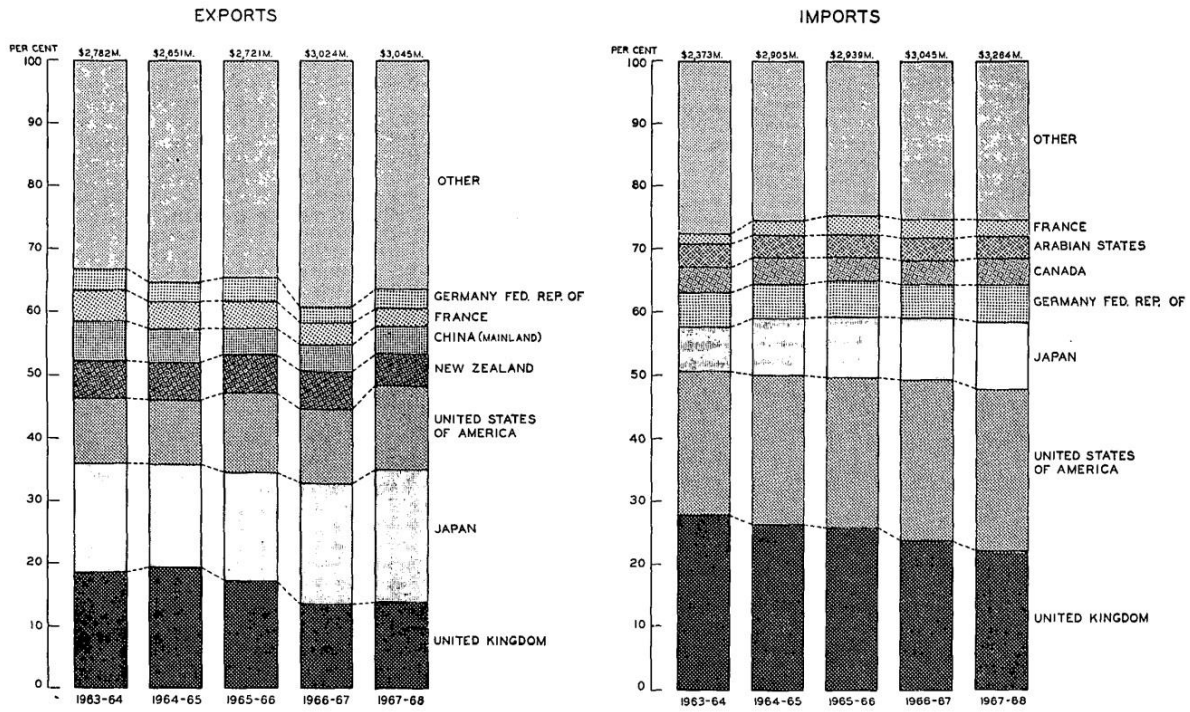
มูลค่าการส่งออกและการนำเข้าสินค้าของออสเตรเลียระหว่างปี ค.ศ. 1965-1968 (นำเสนอเฉพาะประเทศคู่ค้าหลักและชาติเอเชียอาคเนย์ที่ค้าขายกับออสเตรเลีย)[22]

[19] Frank Bingham. *Australia's Trade since Federation*. (Canberra: Department of Foreign Affairs and Trade, Australian Government, 2016).

[20] Commonwealth Bureau of Census and Statistics (Australia). *Official Year Book of the Commonwealth of Australia No. 55: 1969*. (Canberra: Commonwealth Government Printer, 1969), p. 323.

[21] Ibid., p. 357.

[22] Ibid., p. 323. กรณีของมาเลเซียและสิงค์โปร์ในช่วงปี ค.ศ. 1965-1966 ข้อมูลก่อนเดือนกันยายน ค.ศ. 1965 ทับซ้อนกัน เนื่องจากทั้งสองยังรวมเป็นประเทศเดียวกันอยู่ (สหพันธรัฐมาลายา)

สัดส่วนการนำเข้าและการส่งออกระหว่างออสเตรเลียกับแต่ละประเทศคู่ค้าระหว่างปี ค.ศ. 1963-1968[23]

ช่วงเวลาแห่งการเฝ้ามอง: ออสเตรเลียกับการก่อตั้งอาเซียน

ตอนที่ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ร่วมกันลงนามใน “ปฏิญญากรุงเทพฯ” เพื่อก่อตั้งอาเซียนขึ้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ออสเตรเลียเพิ่งหลุดพ้นจากสถานการณ์อันแสนละเอียดอ่อนอย่างกรณี “คอนฟรอนตาซี” มาได้เพียงปีเดียว และกำลังเป็นกังวลว่า ตนอาจต้องปวดหัวกับกรณีพิพาทในหมู่ชาติเอเชียอาคเนย์อีกครั้ง นั่นคือความขัดแย้งรุนแรงระหว่างสิงคโปร์กับมาเลเซีย สองประเทศในเครือจักรภพที่ออสเตรเลียมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาก[24] เมื่อเป็นเช่นนี้ ทางการออสเตรเลียจึงมองการก่อกำเนิดของอาเซียนในแง่บวก เพราะประเทศคู่ขัดแย้ง ทั้งอดีตและปัจจุบัน ล้วนแต่เป็นสมาชิกอาเซียน เพิ่มโอกาสแก้ไขปัญหาผ่านการเจรจาพูดคุย พร้อมลดโอกาสเกิดความบาดหมางในอนาคต นอกเหนือจากความเป็นไปได้ในการช่วยค้ำจุนเสถียรภาพระดับภูมิภาคตามที่บรรยายมานี้ ออสเตรเลียยังไม่เห็นประโยชน์เด่นชัดที่ตนจะได้รับจากอาเซียน ยิ่งในด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อพูดถึงการทูตแบบพหุภาคี ออสเตรเลียเวลานั้นสามารถใช้ “คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก” (Asian and Pacific Council) หรือ “แอสแพค” (ASPAC) เป็นช่องทางเคลื่อนไหว องค์การนี้ตั้งขึ้นกลางปี ค.ศ. 1966 มีสมาชิกทั้งหมด 9 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย มาเลเซีย ไทย เวียดนามใต้ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น

[23] Ibid., p. 325.

[24] Moreen Dee. op. cit., p. 35; Andrea Benvenuti. *Cold War and Decolonisation: Australia’s Policy towards Britain’s End of Empire in Southeast Asia*. (Singapore: NUS Press, 2017), Chapter 9. สิงคโปร์ได้รวมประเทศเป็นส่วนหนึ่งของมาลาเซียเมื่อปี ค.ศ. 1963 ก่อนรัฐสภามาเลเซียจะลงมติขับสิงคโปร์ออกจากประเทศในปี ค.ศ. 1965 บังคับให้สิงคโปร์ต้องกลับไปเป็นรัฐเอกราช

ไต้หวัน เกาหลีใต้ และนิวซีแลนด์ (ลาวเข้าร่วมในฐานะ “ผู้สังเกตการณ์”)[25] หรือหากไม่อาศัยแอสแพค ออสเตรเลียยังอยู่ใน “คณะกรรมการเศรษฐกิจเพื่อเอเชียและตะวันออกไกล” (Economic Commission for Asia and the Far East) หรือ “อีคาเฟ” (ECAFE) ซึ่งมีสมาชิกในปี ค.ศ. 1967 รวม 27 ประเทศ[26] ขณะที่เมื่อพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจ ดังที่ได้อธิบายไป ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ยังไม่ใช่ตลาดที่ออสเตรเลียต้องพึ่งพา ส่งผลให้องค์การที่ชูการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในภารกิจหลักอย่างอาเซียนไม่เป็นที่ดึงดูดเท่าที่ควรในสายตาของออสเตรเลีย แถมที่สำคัญกว่า ทางการออสเตรเลียไม่เชื่อด้วยว่า ชาติสมาชิกอาเซียนจะสามารถผนึกกำลังกันในทางเศรษฐกิจได้จริงเหมือนที่ประกาศเจตนารมณ์ สุดท้าย ออสเตรเลียจึงมิได้แสดงความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมหรือพยายามเชื่อมต่อกับอาเซียน และเลือกเฝ้าสังเกตการณ์พัฒนาการของอาเซียนแทน ทั้งแง่ความสัมพันธ์ในหมู่ชาติสมาชิก ตลอดจนจุดยืนที่ชาติอื่นมีต่อองค์การ

มุมมองและท่าทีโดยรวมของออสเตรเลียตามที่เพิ่งบรรยายเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาหลักฐานชั้นต้น เมื่อไล่อ่านเอกสารกระทรวงการต่างประเทศจำนวนมากที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติออสเตรเลียนำออกมาให้บริการ จะพบว่า ช่วง 1 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียน ทางการออสเตรเลียมีประเด็นที่ตนสนใจอยู่อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ (1) ศักยภาพขององค์การ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ (2) ทัศนะที่ชาติสมาชิกและชาติเอเชียอื่นมีต่ออาเซียน และ (3) ผลที่อาจเกิดหากออสเตรเลียเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน เริ่มต้นกันที่ประเด็นแรก ออสเตรเลียเชื่อว่า อาเซียนมีแนวโน้มที่จะแสดงบทบาทระหว่างประเทศในทางการเมืองเป็นหลัก แถมอาจตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะส่งผลเชิงบวกต่อเสถียรภาพระดับภูมิภาคในทัศนะของออสเตรเลีย คือแทนที่จะทำอะไรนอกกรอบ อินโดนีเซียสามารถใช้เวทีพหุภาคีอย่างอาเซียนเป็นช่องทางผลักดันเป้าหมายทางการเมืองของตน ขณะที่ในด้านเศรษฐกิจ อาเซียนมีศักยภาพจำกัดมาก เนื่องจากชาติสมาชิกไม่ได้มีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริง บทสรุปทำนองนี้สามารถพบในเอกสารชั้นต้นจำนวนหนึ่ง ที่เด่นชัดและมีความสำคัญที่สุดคือ บันทึกเวียนขาออก (Outward Savinggram) รหัส “O. 50708” ลงวันที่ 5 กันยายน ค.ศ. 1967 หรือ 1 เดือนหลังมีอาเซียน[27] ไม่ปรากฏว่า ใคร หรือแผนกใดในกระทรวงการต่างประเทศที่เป็นต้นตอของบันทึก อย่างไรก็ดี ทางกระทรวงให้ความเห็นชอบด้วยการส่งบันทึกความยาว 5 หน้าดังกล่าวเวียนไปยังหลายหน่วยงาน ตั้งแต่สถานทูตออสเตรเลียทุกแห่งทั่วโลก กระทรวงกลาโหม กระทรวงการค้าและการลงทุน ตลอดจนสำนักนายกรัฐมนตรี[28] เนื้อหาของบันทึกบรรยายความเป็นมาเบื้องต้น รายชื่อชาติสมาชิก และระบบการทำงานของอาเซียนเป็นลำดับแรก แล้วจึงสรุปจุดยืนและความคาดหวังที่ชาติสมาชิกแต่ละชาติมีต่อองค์การ ต่อจากนั้นเป็นการประเมินศักยภาพของอาเซียนในฐานะองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจว่า มีอยู่น้อย ตามที่เหตุผลในบันทึกคือ

---

[25] Frank Frost. op. cit., pp. 17-18.

[26] Jiro Okamoto. op. cit., pp. 73-74. ณ ปี ค.ศ. 1967 ชาติเอเชียอาคเนย์ที่เป็นสมาชิก “อีคาเฟ” อยู่ ได้แก่ กัมพูชา ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนามใต้ ถือว่าครอบคลุมกว่าอาเซียนเสียอีก

[27] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 3, pp. 21-25.

[28] นายกรัฐมนตรี ณ ขณะนั้นคือ ฮาโรลด์ โฮลท์ (Harold Holt) จากพรรคเสรีนิยม

"หากอาเซียนสามารถรับเอาบรรดาโครงการที่ได้ทำการศึกษาข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยผ่านกลไก "อาสา"[29] มาดำเนินการ การรวมกลุ่มครั้งใหม่นี้ก็น่าจะมีความได้เปรียบตั้งแต่ต้นในการส่งเสริมความร่วมมือระดับภูมิภาคด้านต่าง ๆ แต่ถึงอย่างไร รากฐานที่รองรับความร่วมมือนั้นมิใช่สิ่งที่ถือได้ว่าดำรงอยู่จริง ถ้าพูดแบบเจาะจง ข้อเท็จจริงพื้นฐานอันน่าเสียดาย [Unfortunate] คือ มีชาติสมาชิกอาเซียนอยู่ 4 ชาติที่เป็นประเทศเกษตรกรรมคล้ายกัน แถมกำลังแข่งขันกัน และแม้ประเทศที่เหลือ ซึ่งก็คือสิงคโปร์ อาจมีความพร้อมมากกว่าในการผลักดันให้เกิดการจัดการบางอย่างร่วมกัน ณ ระดับภูมิภาค แต่ชาติสมาชิกอีก 4 ชาติย่อมแสดงท่าทีไม่เต็มใจอย่างชัดเจนที่จะกระทำอะไรเพื่อสร้างความร่ำรวยยิ่งขึ้นไปอีกให้แก่ชาวจีนสิงคโปร์ที่มีฐานะดีอยู่แล้วโดยเปรียบเทียบ เพราะฉะนั้น จึงปรากฏข้อจำกัดอย่างร้ายแรงในทางปฏิบัติว่า ชาติ [อาเซียน] ทั้งห้าจะสามารถทำสิ่งใดร่วมกัน"

ตัวบันทึกให้รายละเอียดต่อไปอีกเล็กน้อย เพื่อยืนยันประเด็นที่ว่า อาเซียนไม่น่าจะประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจ ที่น่าสนใจคือ มีการตั้งข้อสังเกตถึงแนวโน้มที่ทัศนคติแบบชาตินิยมอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อโครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน ขณะที่ข้อเสนอของสิงคโปร์เรื่องการจัดการสินค้าส่งออกขั้นปฐมภูมิร่วมกันก็น่าจะต้องเจอกับปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นในประเทศอย่างอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ท้ายที่สุด ตามที่บันทึกของกระทรวงสรุป "ความสำคัญของอาเซียนนั้นอยู่ที่ด้านการเมือง มากกว่าเศรษฐกิจ" กล่าวคือ อินโดนีเซียมีความปรารถนาที่จะแสดงบทบาทนำและแผ่ขยายอิทธิพลในภูมิภาค นี่เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อคำนึงถึงขนาด จำนวนประชากร ศักยภาพทางเศรษฐกิจ และกำลังทหารของอินโดนีเซีย แต่ถึงกระนั้น "อาเซียนอาจพิสูจน์ให้เห็นว่ามีประโยชน์ในการเป็นกรอบที่ช่วยนำมาซึ่ง [การแผ่ขยายอิทธิพลของอินโดนีเซีย] อย่างสันติและเป็นระเบียบ"

รายละเอียดและบทวิเคราะห์ที่ปรากฏในบันทึกเวียนขาออกรหัส "O. 50708" ยังตรงกับเนื้อหาของร่างรายงานเรื่อง "อาเซียน: พัฒนาการและแนวโน้มในอนาคต" ซึ่งคาดว่าคงถูกเขียนขึ้นระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1967 สำหรับการใช้งานภายในกระทรวง[30] เอกสารชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า ชาติสมาชิกของอาเซียนต่างมีข้อกังวลและความคาดหวังของตนเอง บางส่วนไม่สอดคล้องกัน แถมแฝงความไม่ไว้วางใจต่อกันด้วย โดยเฉพาะระหว่างอินโดนีเซียกับมาเลเซีย มาเลเซียกับฟิลิปปินส์ และฟิลิปปินส์กับอินโดนีเซีย ด้วยเหตุนี้ จึงยากที่จะปฏิเสธบทสรุปที่ว่า

"เราคาดการณ์ว่า กิจการระยะแรกเริ่มของอาเซียนไม่น่าจะมีความโดดเด่นนัก คงมีการสานต่อโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจบางโครงการของอาสา แต่โครงการเหล่านี้ไม่ได้มีความสลักสำคัญอะไรเป็นพิเศษ อินโดนีเซีย ซึ่งได้ลงทุนลงแรงไปมากกับการ

[29] "อาสา" (ASA) คือ "สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" (Association of South-East Asia) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1961 มีฟิลิปปินส์ ไทย และมาลายา เป็นสมาชิก วัตถุประสงค์เพื่อผลักดันความร่วมมือภายในภูมิภาค

[30] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, pp. 127-131. ร่างรายงานชิ้นนี้ไม่ลงรหัส หรือวันที่

ผลักดันให้เกิดอาเซียน คงหาทางเน้นย้ำบทบาทของอาเซียนในด้านการเมืองและความมั่นคงเมื่อมีจังหวะ โดยไม่ใช่ในแบบที่จะทำให้ [ชาติสมาชิกที่เหลือ] ต้องเลือกตั้งแต่ต้นระหว่างอาเซียนกับผลประโยชน์และองค์การอื่น [ที่ตนเป็นสมาชิก] <u>สำหรับปัจจุบันนี้อนาคตของอาเซียนแขวนอยู่กับความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีที่กำลังพัฒนาไปในหมู่ชาติสมาชิก ...</u>"[31]

ประเด็นต่อมาที่ทางการออสเตรเลียให้ความสนใจมากเป็นพิเศษคือเจตนาและจุดมุ่งหมายแท้จริงของรัฐบาลชาติสมาชิกแต่ละชาติ รวมถึงความคิดเห็นที่ประเทศอื่นในทวีปเอเชียมีต่ออาเซียน บันทึกเวียนขาออกรหัส "O. 50708" ของกระทรวงการต่างประเทศวิเคราะห์ว่า มาเลเซียไม่เชื่อใจอินโดนีเซีย แต่ขณะเดียวกันก็เห็นความจำเป็นอันเร่งด่วนที่จะต้องดึงเอาอินโดนีเซียเข้ามาอยู่ในกรอบการทูตแบบพหุภาคีระดับภูมิภาค เพื่อความสัมพันธ์ที่ราบรื่นและสร้างสรรค์กับชาติเพื่อนบ้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ มาเลเซียจึงไม่เพียงยอมละทิ้งอาสา ทว่ายังพร้อมรับรองการออกปฏิญญาที่มีถ้อยความเกี่ยวกับการถอนฐานทัพของต่างชาติจากภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ หากทางอินโดนีเซียยืนกราน[32] คล้ายกับฟิลิปปินส์ที่ไม่ต้องการให้ปฏิญญากรุงเทพฯ พูดถึงเรื่องฐานทัพต่างชาติเช่นกัน แต่ท้ายที่สุดก็ยอมผ่อนปรน[33] ขณะที่สิงคโปร์อยากให้มีการหารือเรื่องโครงการที่อาเซียนจะดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมโดยทันที พร้อมจัดทำข้อตกลงที่ระบุรายละเอียดของขั้นตอนการทำงาน ตามถ้อยคำของบันทึกคือ "ท่าทีที่มีความเป็นสิงคโปร์โดยแท้เช่นนี้" (This typically Singaporean approach) ไม่ได้รับการตอบสนองเชิงบวกจากชาติสมาชิกอื่น ซึ่งต่างยืนยันว่า ต้องทำการศึกษาข้อมูลให้รอบคอบก่อน อย่างไรก็ดี สิงคโปร์สามารถผลักดันให้มีการระบุรายชื่อสาขาเศรษฐกิจที่อาเซียนจะพิจารณาหาโครงการร่วมในการประชุมนัดแรก สำหรับอินโดนีเซีย กระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียประเมินว่า ข้อคำนึงหลักคือเรื่องความมั่นคง รัฐบาลอินโดนีเซียหวังจะเห็นภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่พึ่งพาตนเองได้ในทางการทหาร มีความแข็งแกร่งพอที่จะค้ำจุนเสถียรภาพของภูมิภาคโดยไม่ต้องอาศัยกำลังทหารจากมหาอำนาจภายนอกอีกต่อไป ความคาดหวังเช่นนี้ปรากฏให้เห็นค่อนข้างชัดเจนและขัดแย้งกับจุดยืนของชาติสมาชิกอาเซียนที่เหลือ ซึ่งคัดค้านการขยายบทบาทของอาเซียนไปสู่เรื่องความร่วมมือด้านการทหารแบบพหุภาคี สุดท้าย ยังมีการตั้งข้อสังเกตว่า อินโดนีเซียและมาเลเซียต่างไม่ต้องการให้อินเดียเข้าร่วมอาเซียน เนื่องจากกลัวว่า ปัญหาอันใหญ่โตของอินเดียจะท่วมท้นและทำให้อาเซียนไม่อาจรักษาวัตถุประสงค์ดั้งเดิม ในกรณีอินโดนีเซีย มีความวิตกกังวลด้วยว่า การมีอินเดียอยู่ในอาเซียนอาจเป็น "ภัยคุกคาม" สถานะกึ่งผู้นำของตน

นอกจากบันทึกเวียนขาออกรหัส "O. 50708" แล้ว ยังมีเอกสารที่ส่งมาจากสถานทูตของออสเตรเลียในหลายประเทศ เช่น อินเดีย ไทย อินโดนีเซีย ลาว ศรีลังกา กัมพูชา ฟิลิปปินส์ เนปาล ฯลฯ เพื่อรายงานให้ต้นสังกัดที่กรุงแคนเบอร์ราทราบว่า รัฐบาล สื่อมวลชน หรือตัวแสดงที่สำคัญของประเทศนั้นคิดเห็นกันอย่างไรเกี่ยวกับการ

---

[31] ที่ขีดเส้นใต้คือถ้อยความที่ถูกเขียนเพิ่มเติมเข้าไปในร่างรายงานด้วยปากกา

[32] มาเลเซียมีฐานทัพของออสเตรเลียและอังกฤษตั้งอยู่ในประเทศ

[33] ฟิลิปปินส์มีฐานทัพของสหรัฐอเมริกาตั้งอยู่ในประเทศ นอกจากนี้ บันทึกของกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียยังระบุว่า ไทยพร้อมตั้งอาเซียนโดยไม่มีฟิลิปปินส์ หากฝ่ายหลังไม่ยอมโอนอ่อนต่อการแสดงจุดยืนเรื่องฐานทัพตามที่อินโดนีเซียต้องการ

ก่อตั้งอาเซียน ยกตัวอย่างแค่เฉพาะบางส่วน สถานทูตออสเตรเลียประจำกรุงเวียงจันทน์แจ้งผ่านบันทึกลงวันที่ 14 กันยายน ค.ศ. 1967 ว่า ขบวนการ “ปะเทดลาว” (Pathet Lao) ที่ฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ประณามอาเซียนทางวิทยุกระจายเสียงอย่างรุนแรงมากเมื่อวันที่ 18 สิงหาคมที่ผ่านมา ในทัศนะของขบวนการดังกล่าว อาเซียนเป็นแค่ “กลุ่มพันธมิตรของบรรดาขี้ข้า (Lackeys) จักรวรรดินิยมอเมริกัน” ที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริม “ลัทธิล่าอาณานิคมแบบใหม่” พร้อมปราบปรามขบวนการปลดแอกในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์[34] ต่อมาปลายเดือนตุลาคม ทางสถานทูตมีบันทึกที่ให้ข้อมูลว่า เจ้าสุวรรณภูมา (Souvanna Phouma) นายกรัฐมนตรีของลาว มีจุดยืนเชิงบวกต่ออาเซียน คืออยากให้ลาวร่วมเป็นสมาชิก หากเป็นที่ชัดเจนว่า อาเซียนมิใช่องค์การทางการเมือง หรือทางการทหาร แต่เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและทางวัฒนธรรมเท่านั้น เจ้าสุวรรณภูมาเรียกนักข่าวของ “เอเอฟพี” (AFP)[35] มาให้สัมภาษณ์ เพื่อแสดงจุดยืนของเขาให้เป็นที่รับรู้ อย่างไรก็ดี ทางเอเอฟพีตัดสินใจไม่เผยแพร่บทสัมภาษณ์ เพราะเป็นจุดยืนที่ขัดกับแนวนโยบายของทางการฝรั่งเศส[36]

ตัวอย่างอีกอันเป็นบันทึกจากสถานทูตออสเตรเลียประจำสิงคโปร์[37] ความน่าสนใจของเอกสารชิ้นนี้อยู่ที่ว่าเป็นการนำส่งรายงานที่เพิ่งได้รับมาจากสถานทูตอังกฤษและสถานทูตสหรัฐอเมริกาในประเทศเดียวกัน สะท้อนความสัมพันธ์ใกล้ชิดในหมู่ชาติตะวันตก สำหรับเนื้อหา รายงานของสถานทูตทั้งสองให้ข้อมูลตรงกันว่า ระหว่างการประชุมนัดแรกของคณะกรรมการประจำอาเซียน (ASEAN Standing Committee) เมื่อวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1967 ที่กรุงจาการ์ตา สิงคโปร์พยายามเร่งรัดให้อาเซียนเดินหน้าผลักดันโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรม ตามรายงานของสถานทูตอังกฤษ ซึ่งได้ข้อมูลจากการคุยกับ อิสมาอิล โมฮัมเหม็ด (Ismail Mohamed) นักการทูตที่มาเลเซียส่งไปเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการประจำอาเซียน คณะผู้แทนของสิงคโปร์ในที่ประชุมคงรู้สึกอึดอัดที่ข้อเสนอด้านเศรษฐกิจของตนมิได้รับความสนใจมากนักและน่าจะเป็นเช่นนี้ต่อไปในอนาคตอันใกล้ ผู้แทนคนหนึ่งถึงขั้นเสนอให้คณะกรรมการประจำหารือกันเรื่องการตั้งตลาดร่วม อิสมาอิลสันนิษฐานว่า ทางสิงคโปร์คงมีคำสั่งให้ผู้แทนของตนเสนอเรื่องดังกล่าวต่อที่ประชุม เพราะดูเป็นสิ่งที่ผิดเวลา แถมต้องเจอกับการคัดค้านจาก อดัม มาลิก (Adam Malik) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเป็นเช่นนี้ ทางสถานทูตอังกฤษจึงตั้งข้อสังเกตว่า ไม่น่าใช่เรื่องฉลาด (Wise) สำหรับสิงคโปร์ที่แสดงความกระตือรือร้นต่อการริเริ่มโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างออกนอกหน้าเร็วเกินไป จนอาจทำให้ชาติสมาชิกอื่นเกิดความระแวง ขณะที่สถานทูตสหรัฐอเมริการายงานการสนทนากับนักการทูตสิงคโปร์ที่เพิ่งกลับมาจากการประชุมคณะกรรมการประจำอาเซียนว่า ผลการประชุมโดยรวมเป็นที่พอใจสำหรับรัฐบาลของเขา ยกเว้นแต่ความคืบหน้าในด้านที่

[34] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 3, pp. 137-139. ลาวขณะนั้นกำลังมีสงครามกลางเมืองระหว่างรัฐบาลกับขบวนการปะเทดลาวที่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากเวียดนามเหนือ

[35] เอเอฟพีเป็นสำนักข่าวสัญชาติฝรั่งเศส

[36] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, p. 84.

[37] อันที่จริง ประเทศในเครือจักรภพแลกเปลี่ยน “ข้าหลวงใหญ่” (High commissioner) ระหว่างกัน มิใช่ “ทูต” แต่เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ บทความชิ้นนี้เลือกใช้คำว่า “สถานทูต” โดยอนุโลม

เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ นอกจากนี้ สิงคโปร์ยังไม่เห็นด้วยกับจุดยืนของอินโดนีเซียที่ต้องการให้อาเซียนขยายบทบาทสู่ด้านความมั่นคง[38]

เอกสารชิ้นสุดท้ายที่นำมาเสนอเป็นตัวอย่างคือรายงานลงวันที่ 13 ตุลาคม ค.ศ. 1967 ที่จัดทำขึ้นโดยสถานทูตออสเตรเลียประจำกรุงกัวลาลัมเปอร์ อันที่จริง รายงานฉบับนี้ระบุหัวข้อเป็นเรื่องการเดินทางมาเยือนมาเลเซียของ ดัดลีย์ เสนานายาเก (Dudley Senanayake) นายกรัฐมนตรีซีลอน หรือศรีลังกาในปัจจุบัน แต่ปรากฏว่า มีข้อมูลบทสนทนาพูดคุยระหว่างเสนานายาเกกับ ตุนกู อับดุล ระฮ์มัน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ที่เปิดเผยให้เห็นจุดยืนต่ออาเซียนที่ดูต่างกันแบบสุดขั้วในหมู่ผู้นำระดับสูงบางคนของมาเลเซีย ดังรายละเอียดตามนี้

> *“พวกเราได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือจากเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงการต่างประเทศมาเลเซียว่า เมื่อเสนานายาเกยกประเด็นอาเซียนขึ้นมาคุยกับตุนกูอย่างเป็นทางการ ฝ่ายหลังตอบกลับว่า แม้ยินดีสนับสนุนการสมัครเป็นสมาชิกอาเซียนของศรีลังกา เขาไม่แนะนำให้เสนานายา [พาศรีลังกา] เข้าร่วม [อาเซียน] ตุนกูกล่าวต่อไปว่า ในทัศนะของเขา องค์การใดก็ตามที่มีฟิลิปปินส์ร่วมอยู่ด้วยไม่น่าจะไปรอด คนมาเลเซียค้นพบว่า คนฟิลิปปินส์ไม่มีความน่าเชื่อถือ แถมไร้ความรับผิดชอบอย่างสิ้นเชิง เขายังเคลือบแคลงเจตนาที่สิงคโปร์และอินโดนีเซีย ... มีต่ออาเซียน จากประสบการณ์ของมาเลเซีย เขาสรุปว่า การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะได้ผลมากกว่าบนฐานทวิภาคี นี่เป็นจุดที่นโยบายของมาเลเซียในอนาคตจะให้ความสำคัญ*
>
> *เสนานายาเกแปลกใจกับคำแนะนำของตุนกูอย่างเห็นได้ชัด (เช่นเดียวกับรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ของมาเลเซียเอง ผู้ซึ่งไม่รู้เลยว่า ตุนกูจะทำอะไรแบบนี้) เสนานายาเกขอบคุณตุนกูสำหรับทัศนะอันตรงไปตรงมา พร้อมกล่าวว่า เขาจะนำเอาทัศนะนี้ไปประกอบการพิจารณาอย่างจริงจังว่า ซีลอนควรเข้าร่วมอาเซียนหรือไม่ ...*
>
> *ขณะที่การกระทำของตุนกูในการเตือนเสนานายาเกเป็นสิ่งที่เหนือความคาดหมาย มันมิได้ขัดแย้งกับทัศนะของเขาที่ทราบกันดีแต่ในอดีตต่ออาเซียนและสภาพทั่วไปของความสัมพันธ์ระดับภูมิภาค ทีแรก เขาลังเลที่จะยอมให้มีการก่อตั้งอาเซียนและได้แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนต่อสาธารณะ แม้ [ขัดกับ] ความกระตือรือร้นของ [อดัม] มาลิกที่สนับสนุนความคิด [เรื่องอาเซียน] ... การมาเยือนของเสนานายาเกส่งผลให้ [บรรดาเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ] ตระหนักว่า [ตุนกู] ต้องการจะพัฒนาความสัมพันธ์ระดับภูมิภาคบนฐานแบบทวิภาคีมากกว่าอย่างยิ่ง แถมไม่เหลือศรัทธาอีกแล้วในความ*

[38] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, pp. 42-45.

ร่วมมือระดับภูมิภาค อย่างไรก็ตาม ทัศนะของตุนกูไม่ได้เป็นที่ยึดถือร่วมกันในหมู่รัฐมนตรีและข้าราชการ"[39]

สำหรับประเด็นผลลัพธ์ที่อาจเกิดกับออสเตรเลียเมื่อเป็นสมาชิกอาเซียน ดังที่ได้เกริ่นไว้ ออสเตรเลียเชื่อว่าอาเซียนอาจช่วยให้ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีเสถียรภาพมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ออสเตรเลียปรารถนาเสมอมา แต่ถึงอย่างไร ศักยภาพในแง่การส่งเสริมเสถียรภาพมีน้ำหนักไม่พอโน้มน้าวให้ออสเตรเลียเดินหน้าหาวิธีเชื่อมต่อกับอาเซียนอย่างเป็นทางการโดยตรง และพอประกอบกับความไม่มั่นใจในบทบาทของอาเซียนด้านการบูรณาการทางเศรษฐกิจ ออสเตรเลียจึงเลือกที่จะเฝ้าสังเกตการณ์แบบมีระยะห่างตลอดช่วง 6 ปีแรกของอาเซียน เอกสารชั้นต้นที่น่าจะยืนยันบทสรุปนี้ได้ดีที่สุดคือ บันทึกข้อความภายในกระทรวงการต่างประเทศที่ แลนซ์ โจเซฟ (Lance Joseph) เจ้าหน้าที่แผนกเอเชียอาคเนย์[40] ส่งถึง อาร์. เอฟ. ออสบอร์น (R. F. Osborn) ผู้บังคับบัญชา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1967 โจเซฟเริ่มต้นด้วยการย้ำความเข้าใจที่ยึดถือกันในกระทรวงว่า อาเซียนคงมีบทบาททางการเมือง มากกว่าทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้น การเข้าร่วมอาเซียนจึงน่าจะเป็นโอกาสสำหรับออสเตรเลียในการผูกมิตรกับชาติเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอินโดนีเซีย โจเซฟเสริมด้วยว่า ออสเตรเลียคงสามารถทำให้อาเซียนหลีกเลี่ยงนโยบายที่สุดโต่งและขับเคลื่อนไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม หลังพูดถึงประโยชน์ที่อาจได้รับในทางการเมือง โจเซฟตั้งข้อสงสัยว่า ออสเตรเลียจะเข้าร่วมอาเซียนได้หรือไม่ หากเงื่อนไขคือการยกเลิกข้อจำกัดทางการค้าทั้งหมด เขาให้ความเห็นที่น่าสนใจประกอบ ดังนี้

"เป็นเรื่องจริงที่เศรษฐกิจของชาติสมาชิกอาเซียนทั้งห้ามีลักษณะของการแข่งขันกันมากกว่าเกื้อหนุนกัน และนี่คงจะไปจำกัดโอกาสสำหรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่เป็นไปได้ ในแง่นี้ อาจเท่ากับว่า ความมุ่งมั่นของ [ออสเตรเลีย] จะไม่ต้องถูกทดสอบ กล่าวคือ ถ้าเราเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว [Cynical] มากพอ เราอาจลงชื่อของเราในแถลงการณ์เรื่องตลาดร่วม เขตการค้าเสรี ฯลฯ โดยหวังว่า จะไม่ต้องปฏิบัติตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญา ..."

โจเซฟยังมีข้อกังวลว่า ถ้าเป็นสมาชิกอาเซียน ออสเตรเลียในฐานะชาติมั่งคั่งที่เข้าไปร่วมอยู่ในองค์การที่เต็มไปด้วยชาติยากจน (Have-nots) ก็อาจต้องเจอเสียงเรียกร้องให้ช่วยแบกรับภาระค่าใช้จ่ายสูงกว่าที่ควรตามหลักสัดส่วนมาก ฉะนั้น ผลประโยชน์ทางการเมืองของการเข้าร่วมอาเซียนจึงมีต้นทุนทางเศรษฐกิจที่ต้องจ่าย เป็นเหตุให้กระทรวงการต่างประเทศกับกระทรวงการคลังและการค้าเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งอาจก่อปัญหาเวลาที่ออสเตรเลียเป็นสมาชิกอาเซียน คือผลประโยชน์ที่ขัดกันภายในประเทศอาจฉุดรั้งไม่ให้ออสเตรเลียทุ่มเทกับอาเซียนได้เต็มที่จนสร้างความไม่พอใจให้ชาติสมาชิกอื่น สุดท้าย หลังพูดถึงความยุ่งยากที่จะเกิดจากถ้อยคำในปฏิญญากรุงเทพฯ เรื่องการทำให้ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ปลอดฐานทัพต่างชาติ โจเซฟสรุปว่า "ตามที่ผมมอง ณ เวลานี้ เราต้องปล่อยให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไป หากเกิดกระแสตามแห่ (Band-wagon movement) เราอาจไม่สามารถหลีกเลี่ยงการ

[39] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, pp. 38-40.

[40] ในเวลาต่อมา โจเซฟขึ้นมาเป็นหัวหน้าแผนกเอเชียอาคเนย์ สำหรับประวัติย่อของเขา ดู United Nations Digital Library System. *Note (A_C.5_38_44-EN).* URL: https://digitallibrary.un.org/record/60725/files/A_C.5_38_44-EN.pdf (เข้าถึงเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2021).

กระโดดร่วมกระแสดังกล่าว แต่ในทางที่ดีกว่า เราควรจับตามองอยู่เงียบ ๆ ต่อไป เพื่อดูว่า [อาเซียน] จะพัฒนาไปอย่างไร"[41]

เท่าที่สืบค้น ไม่พบข้อมูลว่า บันทึกข้อความของโจเซฟถูกส่งต่อขึ้นไปตามสายการบังคับบัญชาหรือไม่ เป็นที่ยอมรับเพียงใด หรือมีอิทธิพลขนาดไหน โดยเฉพาะระดับรัฐบาล[42] แต่อย่างน้อย บันทึกข้อความดังกล่าวก็สามารถสะท้อนความคิดเห็นของข้าราชการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง อนึ่ง ควรเสริมว่า เวลาพิจารณาเรื่องการเข้าร่วมอาเซียน ทางออสเตรเลียตระหนักดีว่า มีทั้งชาติสมาชิกที่ต้อนรับและไม่ต้อนรับตน ตามรายงานที่สถานทูตออสเตรเลียประจำกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ส่งมาที่กระทรวง มาเลเซียเสนอตั้งแต่ก่อนก่อตั้งอาเซียนว่า ควรมีออสเตรเลียร่วมเป็นสมาชิก แต่ถูกค้านด้วยเหตุผลว่า "หากออสเตรเลียเป็นสมาชิกอาเซียน ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะกีดกันญี่ปุ่นหรืออินเดีย"[43]

จุดหักเหเชิงนโยบาย: ออสเตรเลียช่วงต้นทศวรรษ 1970

หลังรอคอยนานถึง 23 ปี พรรคแรงงานชนะการเลือกตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1972 และได้ปกครองออสเตรเลียอีกครั้งภายใต้การนำของ กอฟ วิธแลม (Gough Whitlam) นักการเมืองสายปฏิรูปวัย 56 ปี เจ้าของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีควบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงจะเกิดขึ้นไม่เพียงต่อกิจการภายในประเทศ ไล่จากเรื่องการพัฒนากองทัพ การพิทักษ์สิทธิของชนพื้นเมือง ไปจนถึงการยกเลิกโทษประหารชีวิต ทว่ายังครอบคลุมแนวนโยบายต่ออาเซียนด้วย[44] กล่าวคือ นักวิชาการเห็นตรงกันเป็นเอกฉันท์ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อวิธแลมกุมบังเหียนประเทศ บางคนถึงขนาดเสนอโดยนัยว่า ก่อนยุคของวิธแลม ออสเตรเลียไม่มีแม้กระทั่งนโยบายต่ออาเซียน[45] บทสรุปเช่นนี้มิได้ผิดพลาดอะไรและดูสมเหตุสมผล เพราะภายในเวลาประมาณ 2 ปีหลังวิธแลมเป็นนายกรัฐมนตรี ออสเตรเลียเริ่มส่งตัวแทนหลากหลายระดับไปร่วมประชุมกับอาเซียนอย่างต่อเนื่อง แล้วจึงกลายเป็นประเทศแรกที่ได้สถานะ "คู่เจรจา" (Dialogue Partner) ของอาเซียน พร้อมจัดตั้งโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกันขึ้น[46] อย่างไรก็ดี ถ้าว่าตามเอกสารชั้นต้น ในความเป็นจริง นอกเหนือจากตัวผู้นำประเทศแล้ว การกระชับสัมพันธ์กับอาเซียนยังเป็นผลที่พัวพันอีก 2 ปัจจัย นั่นคือ มุมมองใหม่ภายในกระทรวงการต่างประเทศ และบทบาทของนักการทูตชาวมาเลเซียชื่อ ยูซอฟ อะริฟฟ์ (Yusof Ariff)

---

[41] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 3, pp. 291-293. ดู ภาคผนวกที่ 1

[42] ไม่มีใบปะหน้า หรือการเกษียณหนังสือลงบนบันทึกข้อความของโจเซฟ

[43] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, p. 204. สำหรับเอกสารชั้นต้นชิ้นอื่นที่เกี่ยวกับจุดยืนของชาติสมาชิกอาเซียนต่อการดึงออสเตรเลียมาเข้าร่วมองค์การ ดู Ibid, pp. 177, 249; National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 3, pp. 52-53.

[44] ความเปลี่ยนแปลงด้านการต่างประเทศที่มาพร้อมกับวิธแลมได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก จนมีนักการทูตออสเตรเลียรายหนึ่งเปรียบเปรยวิธแลมว่า เป็นเสมือนกับ "คาวบอยขี่ม้าพยศ" Denis Warner. "The Whitlam Approach to Asia." *Asian Affairs: An American Review*, 1 (2) (November – December 1973), p. 59.

[45] Jiro Okamoto. op. cit., p. 80.

[46] Ibid., p. 82.

เริ่มต้นจากปัจจัยที่คุ้นกันเป็นอย่างดี นั่นคือ การขึ้นสู่อำนาจของวิธแลมเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1972 ชัดเจนว่า สถานการณ์ระหว่างประเทศตอนต้นทศวรรษ 1970 ได้แปรเปลี่ยนไปแทบโดยสิ้นเชิง สหรัฐอเมริกาส่งสัญญาณเรื่องการยุติบทบาทนำทางการทหารของตนในอินโดจีนมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1969 แล้ว และพอถึงต้นปี ค.ศ. 1972 ประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ก็เดินทางไปเยือนจีนแผ่นดินใหญ่อย่างเป็นทางการ เพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ ขณะเดียวกัน อังกฤษได้ทยอยปิดฐานทัพและถอนทหารทั้งหมดออกจากภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ โดยไม่สนเสียงค้านของสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์[47] ทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบใหญ่หลวงต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของออสเตรเลีย ยุทธศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ดูไม่สามารถตอบโจทย์แล้ว แม้กระทั่งหลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” ยังถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสม เมื่อเป็นเช่นนี้ หลังรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีควบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ วิธแลมจึงเดินหน้าทบทวนยุทธศาสตร์ทางการทูตอย่างรอบด้าน รวมถึงแนวนโยบายต่ออาเซียน[48] ปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1973 เขายืนยันว่า เวลาดำเนินความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ออสเตรเลียต้องมองให้ไกลกว่าแค่หลักการ “ตั้งรับในส่วนหน้า” และนับจากนี้ไป ความร่วมมือระดับภูมิภาค “จะเป็นหนึ่งในเสาหลักของนโยบายต่างประเทศ” ต่อมาระหว่างการเยือนอินโดนีเซียในเดือนกุมภาพันธ์ วิธแลมให้ความเห็นแบบเจาะจงขึ้นว่า รัฐบาลของเขามองอาเซียนเป็น “ต้นแบบ” (Model) สำหรับความร่วมมือระดับภูมิภาค ก่อนหาโอกาสแสดงความชื่นชมอาเซียนอย่างเปิดเผยในอีกหลายวาระ[49] ท้ายที่สุด การส่งสัญญาณของวิธแลมจะพัฒนาไปสู่การกำหนดแนวนโยบายใหม่ต่ออาเซียน อย่างไรก็ตาม แม้ดูเป็นการตอบสนองต่อบริบท หรือเงื่อนไขระหว่างประเทศที่ไม่เหมือนเดิม จุดยืนของวิธแลมเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นในอาเซียนที่ตัวเขามีมานานแล้ว ย้อนกลับไปต้นเดือนมกราคม ค.ศ. 1964 หรือแค่ไม่ถึงครึ่งปีหลังการก่อตั้งอาเซียน มีรายงานของกระทรวงการต่างประเทศที่บันทึกเรื่องการให้สัมภาษณ์สื่อของวิธแลมในฐานะผู้นำพรรคฝ่ายค้านระหว่างการเยือนสิงคโปร์ รายละเอียดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนคือ วิธแลมอยากให้อาเซียนมีออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ พม่า และกัมพูชาร่วมเป็นสมาชิก เนื่องจากจะช่วยให้องค์การยิ่งเพิ่มความสำคัญ แถมเขายังเสนอว่า อาเซียนอาจแสดงบทบาททางทหารด้วย[50] ในแง่นี้ แนวนโยบายใหม่ที่วิธแลมมุ่งมั่นผลักดันจึงเป็นผลจากทัศนะส่วนตัวที่เขายึดถือมาแต่ไหนแต่ไร ไม่แพ้ความจำเป็นระหว่างประเทศ ณ ตอนที่เขาเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี

ปัจจัยที่ 2 คือมุมมองใหม่ภายในกระทรวงการต่างประเทศ โดยทั่วไป นักวิชาการส่วนใหญ่มักมองว่า การที่ออสเตรเลียริเริ่มสานสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างแนบแน่นคือผลลัพธ์ของการเปลี่ยนตัวผู้นำประเทศมาเป็นวิธแลม แต่ถึงกระนั้น ดังที่เกริ่นไป การขึ้นสู่อำนาจของวิธแลมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างแน่นอน แต่ขณะเดียวกันก็มีเอกสารชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติที่ชี้ว่า ตั้งแต่ก่อนที่วิธแลมจะชนะเลือกตั้งเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี ข้าราชการของ

---

[47] Derek McDougall. “Australia and the British Military Withdrawal from East of Suez.” *Australian Journal of International Affairs*, 51 (2) (1997), pp. 183-194.

[48] Denis Warner. op. cit., pp. 57-67.

[49] Frank Frost. op. cit., pp. 24-26.

[50] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21 PART 4, p. 221.

กระทรวงการต่างประเทศได้หารือกันถึงแนวทางปรับความสัมพันธ์กับอาเซียน แถมดำเนินการหยั่งเชิงและส่งสัญญาณไปยังรัฐบาลของบางชาติสมาชิกแล้วด้วย สาเหตุหลักเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในแง่ดุลอำนาจระดับโลก ยุคสงครามเย็นที่ส่งผลต่อระเบียบการเมืองระดับภูมิภาคที่ดำรงอยู่ให้ต้องสั่นคลอนถึงขั้นทำท่าจะไปไม่รอด ถ้าพูดแบบเจาะจงคือ พอสหรัฐอเมริกากลับลำมารับรองและติดต่อคบหากับจีนแผ่นดินใหญ่นับตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. 1972 บรรดาชาติเอเชียที่อยู่ฝ่ายค่ายโลกเสรีต่างต้องรีบปรับตัวตาม สร้างความไม่แน่นอนให้แก่อนาคตขององค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคอย่าง “แอสแพค” (ASPAC) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของชาติเอเชียแปซิฟิกที่มิใช่คอมมิวนิสต์เพื่อช่วยกันรับมือภัยคุกคาม แถมมีไต้หวันเป็นสมาชิกก่อตั้ง ปัญหามีอยู่ว่า เมื่อชาติสมาชิกของแอสแพค รวมถึงออสเตรเลีย หันมาให้การรับรองและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแผ่นดินใหญ่ การประชุมกับแอสแพคที่มีผู้แทนจากไต้หวันเข้าร่วมจะยังเป็นไปได้หรือไม่ ท้ายที่สุด พอเห็นเค้าลางแห่งความยุ่งยาก หรือกระทั่งแนวโน้มที่แอสแพคจะต้องปิดตัวลง กระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียเตรียมผูกมิตรกับอาเซียน เพื่อรับประกันว่า ในอนาคต ตนจะยังคงมีช่องทางแบบพหุภาคีสำหรับการขับเคลื่อนนโยบายทางการทูตระดับภูมิภาค

ตามข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นเอกสารชั้นต้นของหอจดหมายเหตุแห่งชาติออสเตรเลียผ่านทางออนไลน์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1972 หรือประมาณ 6 เดือนก่อนเข้าสู่สมัยของวิธแลม กระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียสั่งให้สถานทูตของตนที่ฟิลิปปินส์จับตาดูการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอาเซียนซึ่งกำลังจะมีขึ้น ณ กรุงมะนิลา ระหว่างวันที่ 13-14 กรกฎาคม ค.ศ. 1972 อย่างใกล้ชิด โทรเลขจากกรุงแคนเบอร์ราระบุว่า ทางกระทรวงสนใจในกิจการของอาเซียนมากเป็นพิเศษ แถมได้แสดงจุดยืนสนับสนุนองค์การดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ดี มาเลเซียไม่อยากให้ออสเตรเลียเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ขณะที่อินโดนีเซียส่งสัญญาณมาว่า ต้องการเห็น “บทบาทของ [ออสเตรเลีย] ในฐานะผู้ให้การสนับสนุน [อาเซียน] จากภายนอกองค์การ” ด้วยเหตุนี้ ทางกระทรวงจึงวางแนวทางว่า

> *“เราไม่ต้องการสร้างความรู้สึกว่า [ออสเตรเลีย] พยายามก้าวก่าย (Intrude) หรือแทรกตัวเอง (Inject ourselves) เข้าไปในอาเซียน แบบไม่สนความปรารถนาของชาติสมาชิกทั้งหลาย ฉะนั้น เราขอให้คุณ [สถานทูตออสเตรเลียประจำกรุงมะนิลา] เฝ้าดูการประชุม [รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน] ในสัปดาห์หน้าอย่างเกาะติดที่สุดเท่าที่จะไม่เป็นการก่อให้เกิดความสงสัยว่า เรากำลังพยายามจะตัดคิวผ่านทางประตูหลัง [Push in by the back door]”*[51]

ต่อมา หลังการประชุมสิ้นสุดลง ทางกระทรวงมีโทรเลขอีกฉบับถึงสถานทูตที่กรุงมะนิลาเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม สั่งไม่ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดประชุมอาเซียนโดยมีออสเตรเลียเข้าร่วมด้วยต่อ คาร์ลอส พี. โรมูโล (Carlos P. Romulo) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฟิลิปปินส์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกว่า ออสเตรเลียกำลังพยายามดันเรื่องดังกล่าว หรือไม่สนใจหากทางอาเซียนจะดำเนินการเทียบเชิญ กรณีที่โรมูโลสอบถามถึงจุดยืนของออสเตรเลีย แนวทางตอบคือ ออสเตรเลียถือว่าการเชิญตนเข้าร่วมประชุมเป็นเรื่อง

[51] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21/3 PART 1, p. 2.

ของชาติสมาชิกอาเซียน ออสเตรเลียมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งในข้อเสนอที่มุ่งให้เกิดการปรึกษาหารือระดับภูมิภาค และพร้อมจะนำคำเชิญจากอาเซียนมาพิจารณาอย่างจริงจังโดยทันที[52]

ไม่อาจปฏิเสธว่า ทางกระทรวงการต่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงท่าทีต่ออาเซียนและเริ่มเคลื่อนไหวแล้ว (อย่างระมัดระวัง) ส่วนเรื่องเหตุผลและแรงจูงใจ เอกสารชั้นต้นที่ช่วยสร้างความกระจ่างในแง่นี้ได้ดีที่สุด 2 ชิ้น น่าจะเป็นบทสรุปสำหรับผู้บริหารกระทรวงหัวข้อ “อาเซียนและแอสแพคในฐานะองค์การเพื่อการเจรจาหารือระดับภูมิภาค”[53] กับบันทึกข้อความที่เขียนโดย เฮช. ดี. แอนเดอร์สัน (H. D. Anderson) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวง[54] เริ่มต้นจากเอกสารชิ้นแรก บทสรุปสำหรับผู้บริหารความยาว 3 หน้า ซึ่งคาดว่า คงถูกจัดทำขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1972 เผยให้เห็นความกังวลที่ออสเตรเลียมีต่ออนาคตของแอสแพค กล่าวคือ แม้ยังไม่มีชาติใดลาออกจากการเป็นสมาชิกหลังการประชุมรอบล่าสุดที่กรุงโซลเมื่อเดือนมิถุนายน แอสแพคคงไปไม่รอด ตามที่เอกสารบรรยายสถานการณ์คือ

> *“ระหว่างการประชุมที่กรุงโซล มีการเสนอให้แอสแพคเปิดรับสมาชิกใหม่แบบไม่สนอุดมการณ์ ปรับบทบาทขององค์การมาเน้นด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้มากขึ้น ตลอดจนพิจารณาลู่ทางส่งเสริมความร่วมมือระหว่างแอสแพคกับอาเซียน แม้การริเริ่มดำเนินการเหล่านี้ช่วยให้แอสแพคมีความยืดหยุ่นกว่าเดิมในการนำเสนอตนเองเป็นองค์การที่มิได้ยึดมั่นกับอุดมการณ์ รัฐ หรือกลุ่มรัฐใดเป็นการเฉพาะ แต่ก็ไม่พอแก้ไขปัญหาขั้นมูลฐานที่กำลังเผชิญหน้าองค์การอยู่ นั่นคือ เรื่องความสัมพันธ์ของชาติสมาชิกทั้งหลายกับจีน [แผ่นดินใหญ่] ในแง่นี้ [สิ่งที่จะบังเกิด] ขึ้นอยู่กับผลของการเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นสำคัญ ...*
>
> *แม้ทางฝ่ายจีนยังมิได้ทำให้การลาออกจากแอสแพคเป็นเงื่อนไขสำหรับการสถาปนาความสัมพันธ์ มีความเป็นไปได้ที่พวกเขาจะแสดงการคัดค้านอย่างรุนแรงต่อการที่ญี่ปุ่นร่วมอยู่ในองค์การที่รับรองสาธารณรัฐจีน [ไต้หวัน] ...”*

กระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียประเมินแล้วไม่เชื่อว่า แอสแพคจะแก้ปัญหาเรื่องไต้หวันได้และคงต้อง “สลายตัว” หรือไม่ก็ “ยุติการทำหน้าที่ในฐานะองค์การปรึกษาหารือทางการเมือง” ผลกระทบที่ย่อมเกิดกับออสเตรเลียในทัศนะของทางกระทรวงคือการสูญเสียช่องทางดำเนินนโยบายทางการทูตที่สำคัญ เพราะ “แอสแพคเป็นกลุ่มทางการเมืองระดับภูมิภาคเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่ [ออสเตรเลีย] เป็นสมาชิก [ออสเตรเลีย] ให้คุณค่ากับเวทีนี้ เพราะข้อมูลเชิงลึก [Insight] เกี่ยวกับภูมิภาคที่ได้รับกลับมา รวมถึงโอกาสแสดงบทบาทในเอเชียอย่างมีความรับผิดชอบและรอบรู้ [Informed]” ด้วยเหตุนี้ ทางกระทรวงจึง “พิจารณาความเป็นไปได้ทั้งหลายที่อาจปรากฏขึ้นในกรณีที่ไม่มีแอสแพคแล้ว”

---

[52] Ibid., p. 7.

[53] Ibid., pp. 20-22.

[54] Ibid., pp. 9-10, 16. ดู ภาคผนวกที่ 2

ความกังวลใจต่ออนาคตของแอสแพคไม่เพียงสะท้อนให้เห็นในบทสรุปสำหรับผู้บริหาร แต่ยังสัมผัสได้จากบันทึกข้อความลงวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1972 ของแอนเดอร์สัน[55] ซึ่งพูดถึงทั้งปัญหาที่ออสเตรเลียต้องเจอหลังแอสแพคหมดสภาพ ตลอดจนการผูกมิตรอาเซียนในฐานะทางออกด้วย แอนเดอร์สันเท้าความก่อนว่า กระทรวงการต่างประเทศไม่เคยหาทางพาออสเตรเลียเข้าไปอยู่ในอาเซียน ทว่าเมื่อเดือนพฤศจิกายนปีที่แล้ว ได้มีการแสดงความสนใจอย่างจริงจังต่อทางมาเลเซียว่า ออสเตรเลียพร้อมร่วมการประชุมที่เกี่ยวกับสันติภาพและความมั่นคงระดับภูมิภาค ต่อจากนั้น เขาจึงสรุปแง่มุมที่ออสเตรเลียต้องขบคิดให้แตกหากตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนดังนี้

> *“การเป็นสมาชิกอาเซียนย่อมนำประโยชน์บางอย่างมาให้ออสเตรเลียอย่างแน่นอน โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงแนวโน้มที่แอสแพคคงถึงจุดจบประมาณปีหน้า ซึ่งจะทำให้เราไม่มีลู่ทางเข้าถึงการรวมกลุ่มระดับภูมิภาคใดที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนหารือทางการเมือง ขณะที่อีกแง่หนึ่ง การเทียบเชิญให้ออสเตรเลียเข้าร่วมอาเซียนจะต้องได้รับการวิเคราะห์ถึงผลที่จะตามมาอย่างระมัดระวังและรอบด้านมาก ยิ่งในเรื่องวัตถุประสงค์ ณ ตอนนี้ของอาเซียนที่ต้องการสร้างเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง การร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเขตที่มีลักษณะเช่นนี้ย่อมไม่สอดคล้องกับการคงสมาชิกภาพในองค์การด้านความมั่นคงอย่าง “แอนซัส” [ANZUS][56] และซีโต้ ทั้งข้อเสนอของทางมาเลเซียเรื่องการสร้างความเป็นกลาง [Neutralization][57] และเป้าประสงค์ที่มิได้มีความทะเยอทะยานมากเท่าของเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง ซึ่งชาติสมาชิกที่เหลือให้การรับรอง กำลังถูกศึกษาโดยทางกระทรวง พร้อมมีการปรึกษากับกระทรวงกลาโหมด้วย ระหว่างที่ผลของการศึกษานี้ยังไม่ออก ออสเตรเลียไม่ควรตกลงปลงใจไปก่อนว่า จะตอบรับคำเทียบเชิญให้เข้าร่วมอาเซียนที่อาจถูกส่งมาในอนาคต”*

แม้ต้องรอผลการศึกษา แต่ชัดเจนว่า ภายในกระทรวงการต่างประเทศของออสเตรเลีย มุมมองใหม่ต่ออาเซียนได้เริ่มปรากฏขึ้นแล้ว สำหรับข้าราชการหลายคน การร่วมมือกับอาเซียนกลายเป็นทางออกที่น่าสนใจ หากแอสแพคปิดตัวลง เพื่อสร้างหลักประกันว่า ออสเตรเลียจะยังคงมีเวทีระดับภูมิภาคที่ตนสามารถใช้ดำเนินนโยบายทางการทูต ทั้งนี้ สมควรให้ข้อมูลด้วยว่า นอกเหนือจากความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงหลังการสูญเสียแอสแพค ทางกระทรวงยังประเมินศักยภาพของอาเซียนในเชิงบวกมากกว่าอดีต ตามบทสรุปสำหรับผู้บริหารหัวข้อ “พัฒนาการของอาเซียน” ที่จัดทำเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1972 ความเป็นไปภายในอาเซียนตลอด 1 ปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึง “ความเป็นปึกแผ่น” (Cohesion) และ “ความสามัคคี” (Solidarlity) ที่กำลังงอกเงยในหมู่ชาติ

---

[55] เข้าใจว่า แอนเดอร์สันส่งบันทึกข้อความนี้ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก่อนมีการเวียนไปยังบางสถานทูต

[56] หมายถึงการรวมกลุ่มของออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ตามสนธิสัญญาความมั่นคงที่ทำขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1951

[57] เมื่อปี ค.ศ. 1970 เพื่อรับมือสถานการณ์อันยุ่งยากที่เกิดจากสงครามในอินโดจีน มาเลเซียเสนอให้ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เป็นพื้นที่แห่งความเป็นกลาง ปลอดจากอิทธิพลและการแข่งขันของชาติมหาอำนาจนอกภูมิภาค

สมาชิก ตลอดจนแนวทางจัดการปัญหาที่เหมาะกับความเป็นจริง (Realistic) ขึ้น[58] สรุปคือ อาเซียนในทัศนะของกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลีย ณ ต้นทศวรรษ 1970 แตกต่างจากเมื่อปี ค.ศ. 1967 เป็นอย่างมาก ปัจจัยนี้เตรียมความพร้อมระดับข้าราชการผู้ปฏิบัติการ ช่วยให้การปรับท่าทีต่ออาเซียนดำเนินไปได้รวดเร็วขึ้นเมื่อมีการกำหนดแนวนโยบายใหม่จากระดับรัฐบาลลงมา

ปัจจัยสุดท้าย บทบาทของ ยูซอฟ อะริฟฟ์ การเปลี่ยนจุดยืนต่ออาเซียนเป็นเรื่องของทางออสเตรเลียเองไม่ว่าระดับรัฐบาล หรือระดับข้าราชการ ดังที่เพิ่งฉายภาพโดยสังเขป อย่างไรก็ดี เมื่อสืบค้นเอกสารชั้นต้นจากกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียที่เกี่ยวกับความร่วมมือกับอาเซียนช่วงปี ค.ศ. 1972-1974 จะพบชื่อของบุคคลหนึ่งค่อนข้างสม่ำเสมอ นั่นคือ ยูซอฟ อะริฟฟ์ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศและและผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขาธิการอาเซียนของมาเลเซีย[59] บทบาทของเขามิได้มีอิทธิพลถึงขั้นชี้ขาดเหมือนสองปัจจัยแรก แต่ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นหลายชิ้นบ่งชี้ว่า ยูซอฟพยายามผลักดัน คอยให้ข้อเสนอแนะ รวมทั้งหาทางประสานงาน ทำให้การสานสัมพันธ์กับอาเซียนของออสเตรเลียดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและสะดวกขึ้น เท่าที่พบในเอกสาร ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1973 อัลเฟรด พาร์สันส์ (Alfred Parsons) นักการทูตของออสเตรเลียที่ประจำการอยู่มาเลเซีย ได้พบปะพูดคุยกับยูซอฟเป็นระยะเรื่องความเป็นไปได้ที่ออสเตรเลียจะมีส่วนร่วมในโครงการด้านเศรษฐกิจของอาเซียน เช้าวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ. 1973 พาร์สันส์เจอกับยูซอฟอีกหน ฝ่ายหลังเปิดประเด็นว่า ออสเตรเลียมีภาพพจน์ดีในสายตาชาติเอเชียอาคเนย์ ไม่เหมือนกับญี่ปุ่นที่ถูกมองว่า จ้องแต่แสวงหาผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ ออสเตรเลียจึงควรพิจารณาหยิบยื่นความช่วยเหลือให้อาเซียน พาร์สันส์ตอบตามแนวที่กระทรวงการประเทศวางไว้ คือ ออสเตรเลียพร้อมช่วยอาเซียน ทว่าไม่อยากทำอะไรที่อาจเป็นการเร่งรัดอีกฝ่าย หลังพาร์สันส์พูดจบ ยูซอฟยืนยันแกมคะยั้นคะยอว่า ออสเตรเลียไม่จำเป็นต้องระมัดระวังขนาดนั้น ความช่วยเหลือจากออสเตรเลียจัดอยู่ใน “ประเภทพิเศษ” (Special category) และจะเป็นที่ต้อนรับในหมู่ชาติสมาชิกอาเซียนอย่างแน่นอน ผิดกับกรณีญี่ปุ่น เขาบอกด้วยว่า คงถึงเวลาแล้วที่อาเซียนต้องคุยกันเรื่องความเป็นไปได้ที่จะรับความช่วยเหลือจากออสเตรเลีย ท้ายที่สุด การพบกันครั้งนี้ทำให้พาร์สันส์แนะนำต้นสังกัดว่า แค่เพียงการแสดงเจตนาจะช่วยอาเซียนในเชิงหลักการคงเพิ่มความชื่นชมที่อาเซียนมีต่อออสเตรเลียได้ โดยที่ยังไม่ต้องลงมือดำเนินการตามที่ลั่นวาจาในทันที[60]

ต่อมาวันที่ 19 กรกฎาคม ยูซอฟเล่าให้พาร์สันส์ฟังว่า ระหว่างการประชุมผู้แทนชาติสมาชิกอาเซียนที่กรุงจาการ์ตาเมื่อไม่กี่สัปดาห์ก่อน เขาตัดสินใจขึ้นมาเองว่า จะลองหยั่งท่าทีของบรรดาผู้ร่วมประชุมต่อการที่อาเซียนเปิดรับความช่วยเหลือจากออสเตรเลีย ปฏิกิริยาที่ได้กลับมาคือ ทุกคนยินดีถ้าหากออสเตรเลียจะเสนอความช่วยเหลือต่ออาเซียน[61] หลังการพบกันครั้งนี้ ยูซอฟจะพยายามโน้มน้าวไม่แค่เพียงพาร์สันส์ ทว่ารวมถึงเจ้าหน้าที่

---

[58] Ibid., pp. 28-29.

[59] ก่อนหน้าปี ค.ศ. 1976 อาเซียนไม่ได้มีเลขาธิการที่ดูแลกิจการของทั้งองค์การเพียงคนเดียวที่ส่วนกลางเหมือนปัจจุบัน แต่ใช้ระบบที่แต่ละชาติสมาชิกมีเลขาธิการอาเซียนเป็นของตัวเอง

[60] National Archives of Australia. A1838, 2034/18/4 PART 1, pp. 18-20.

[61] Ibid., p. 24.

ของกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียทุกคนที่บังเอิญมาราชการที่มาเลเซีย เพื่อให้วิสัยทัศน์ของเขาที่หวังเห็นออสเตรเลียมีส่วนสนับสนุนโครงการด้านเศรษฐกิจของอาเซียนกลายเป็นความจริง[62] ตัวอย่างเช่น ช่วงปลายเดือนกันยายน ค.ศ. 1973 ยูซูฟมีโอกาสนัดเจอ ริชาร์ด เอ. วูลคอตต์ (Richard A. Woolcott) ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการต่างประเทศของออสเตรเลียที่เดินทางมากรุงกัวลาลัมเปอร์[63] ทั้งคู่สนทนากันเป็นการส่วนตัวนานถึง 2 ชั่วโมง เฉพาะที่เกี่ยวกับความช่วยเหลือที่ออสเตรเลียอาจให้แก่อาเซียน ยูซอฟยังคงพยายามชักจูงให้ออสเตรเลียยอมเป็นฝ่ายแสดงความประสงค์ แทนที่จะรอให้ทางอาเซียนส่งคำร้องขอมาก่อน เขาถึงขนาดเสนอแนวทางดำเนินการที่เป็นรูปธรรม คือน่าจะมีการจัดประชุมแบบไม่เป็นทางการระหว่างเลขาธิการอาเซียนของชาติสมาชิกทั้งห้ากับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของออสเตรเลียสัก 3-4 คน การประชุมนี้ควรมีขึ้นก่อนหน้าการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนที่กรุงจาการ์ตาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1974 โดยทางมาเลเซียยินดีช่วยออสเตรเลียเตรียมการสำหรับการประชุม ยูซอฟยืนยันด้วยว่า เขาต้องการให้ออสเตรเลียเกี่ยวพันกับอาเซียนผ่านการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ณ ตอนนี้ ภาคเอกชนของออสเตรเลียได้เข้าร่วมงานสัมมนาที่จัดโดยทางการมาเลเซีย เพื่อดูว่า ธุรกิจของตนจะสามารถเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาของรัฐบาลอย่างไร ฉะนั้น ตามที่ยูซอฟถาม “ทำไมภาครัฐ [ออสเตรเลีย] จะทำเช่นเดียวกันไม่ได้สำหรับโครงการของอาเซียน”[64]

การพบกันระหว่างยูซอฟกับวูลคอตต์ถือว่ามีความสำคัญ เนื่องจากหลังเดินทางกลับประเทศ วูลคอตต์ทำรายงานสรุปบทสนทนาเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งก็คือวิธแลม ก่อนพยายามผลักดันให้มีการดำเนินการตามที่ยูซูฟได้แนะนำ[65] ท้ายที่สุด พอถึงกลางเดือนเมษายน ค.ศ. 1974 การประชุมระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนก็มีขึ้นที่กรุงแคนเบอร์ร่า ทั้งยูซอฟและวูลคอตต์ต่างเข้าร่วมการประชุมครั้งนี้ วูลคอตต์เองได้รับเลือกให้ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม[66] ต่อจากนั้น ทุกอย่างจะคืบหน้าไปอย่างรวดเร็วพอสมควร จนมีการเปิดตัว “โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียน” (ASEAN-Australia Economic Cooperation Program – AAECP) ในปีเดียวกัน โดยยูซอฟยังคงคอยให้คำแนะนำแก่ออสเตรเลียต่อไป เป็นเสมือนที่ปรึกษาแบบไม่เป็นทางการของกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลีย[67]

บทสรุป: จากผู้สังเกตการณ์ สู่หุ้นส่วนแถวหน้า

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 ความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนได้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ที่ดูสดใสกว่าอดีตมาก ทั้งสองฝ่ายริเริ่มโครงการความร่วมมือ พร้อมเดินหน้าพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนในแทบทุกมิติ ดังที่บรรยายไปบ้างแล้วตอนต้นของบทความ โดยเมื่อพิจารณาข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น ชัดเจนว่า กว่าที่ทุกอย่างจะขับเคลื่อน

---

[62] Ibid., p. 71.

[63] ในเวลาต่อมา วูลคอตต์จะได้ขึ้นเป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับชาติเอเชีย จนมีส่วนปูทางสู่การก่อตั้ง “เอเปค” (APEC)

[64] Ibid., pp. 58-60.

[65] National Archives of Australia. A1838, 3004/13/21/3 PART 1, pp. 168-170.

[66] National Archives of Australia. A1804, 435/1/249 PART 1.

[67] Ibid., p. 4.

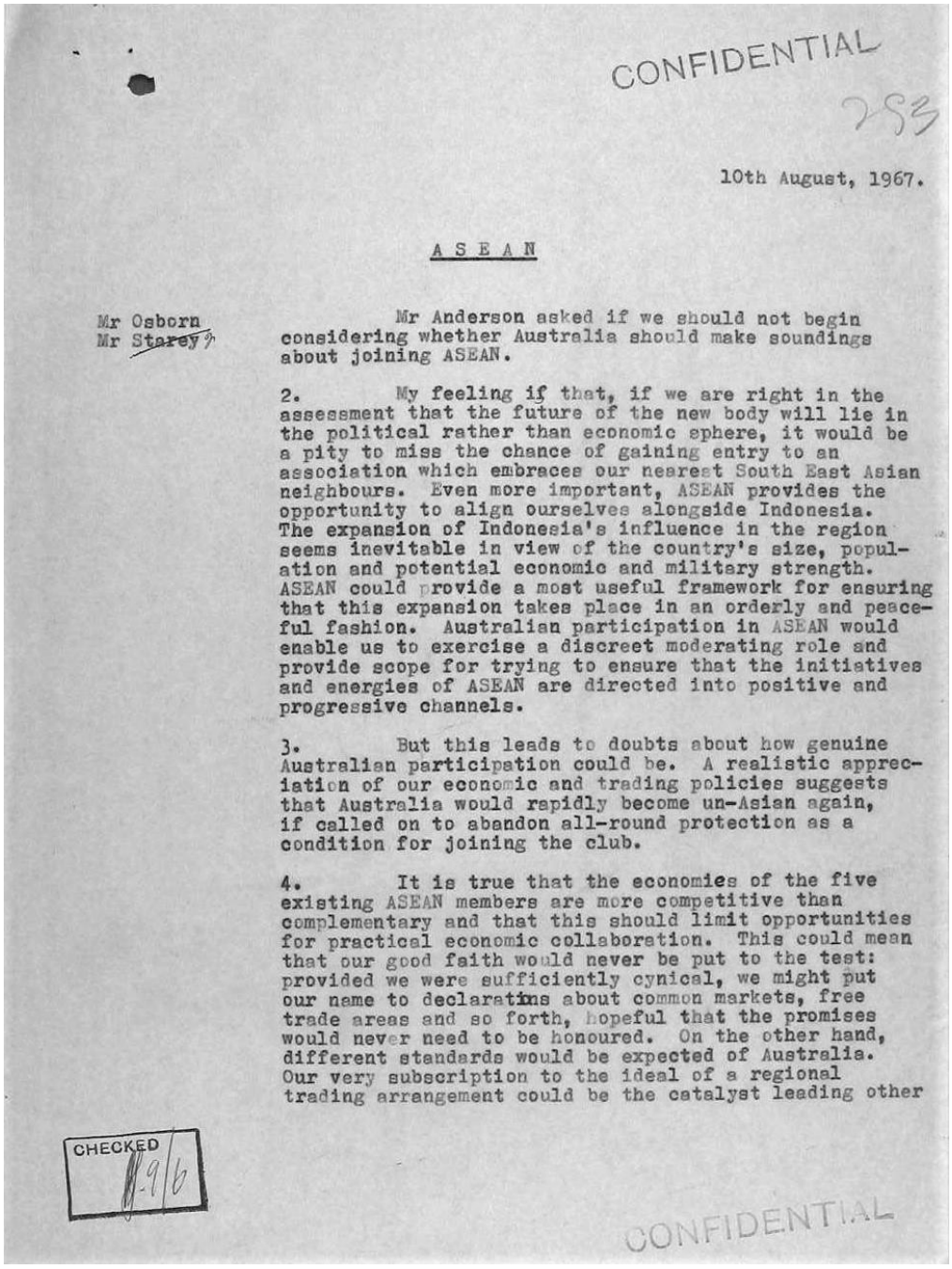
ไปข้างหน้าได้ เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เอื้ออำนวยก่อน กล่าวคือ ณ ตอนที่ชาติเอเชียอาคเนย์จำนวนหนึ่งร่วมกันก่อตั้งอาเซียนขึ้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1963 ออสเตรเลียไม่มีแรงจูงใจเพียงพอให้อยากเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่น ในแง่การเมือง ออสเตรเลียเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากอาเซียนโดยที่ตนเองไม่ต้องเข้าไปข้องเกี่ยวกับองค์การ นอกจากนี้ การที่ตนเป็นสมาชิกองค์การระดับภูมิภาคอย่างแอสแพคอยู่แล้วยังทำให้ออสเตรเลียไม่รู้สึกว่า จำเป็นต้องอาศัยอาเซียนเวลาดำเนินนโยบายทางการทูตแบบพหุภาคี ขณะที่ในแง่เศรษฐกิจ ออสเตรเลียเวลานั้นไม่ได้พึ่งพาภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ แถมไม่คิดว่า อาเซียนจะทำอะไรได้มากมาย ส่วนสำคัญเนื่องจากชาติสมาชิกต่างเป็นคู่แข่งกันในทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ ช่วงเวลา 6 ปีแรกจึงผ่านไปแบบราบเรียบ ออสเตรเลียเลือกที่จะเฝ้าดูพัฒนาการของอาเซียน แทนที่จะมีปฏิสัมพันธ์ ต่อมา พอเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งมโหฬารหลังจากที่สหรัฐอเมริกาสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ออสเตรเลียต้องเผชิญกับเงื่อนไขใหม่ที่ทำให้การผูกมิตรอาเซียนกลายเป็นสิ่งจำเป็น โดยในการขยับเข้าหาอาเซียน มีปัจจัยที่ส่งอิทธิพลอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ การขึ้นมากุมบังเหียนประเทศของวิธแลม ผู้นำพรรคแรงงานที่มีแผนรื้อยุทธศาสตร์ทางการทูตของออสเตรเลีย มุมมองใหม่ในหมู่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ อันเป็นผลจากแนวโน้มที่จะไม่สามารถใช้แอสแพคเป็นกลไกทางการทูตได้อีก และความพยายามผลักดันของยูซอฟ นักการทูตชาวมาเลเซียที่หวังให้ออสเตรเลียช่วยสนับสนุนกิจการของอาเซียน แม้มีความสำคัญมากน้อยไม่เท่ากัน ปัจจัยเหล่านี้ต่างมีส่วนนำมาซึ่งความร่วมมือใกล้ชิดระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนในยุคบุกเบิก

ท้ายที่สุด จากการสืบค้นเอกสารชั้นต้นของหอจดหมายเหตุแห่งชาติออสเตรเลียทางออนไลน์ ยังคงมีข้อมูลอีกมากไม่ได้นำมาเสนอ ณ ที่นี้ วัตถุประสงค์ของบทความจำกัดอยู่ที่การพิจารณามุมมอง หรือแรงจูงใจที่ขับเคลื่อนกระบวนการกำหนดนโยบายของออสเตรเลียต่ออาเซียนช่วง 6 ปีแรกแห่งความเหินห่างและช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงเมื่อต้นทศวรรษ 1970 สภาพที่แสนแตกต่างระหว่างสองยุคสะท้อนให้เห็นชัดแม้กระทั่งตั้งแต่ตอนเริ่มสืบค้นฐานข้อมูลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กล่าวคือ มีเอกสารชั้นต้นว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนแค่เพียงไม่กี่ชิ้นเท่านั้นในช่วงก่อนทศวรรษ 1970 ต่อจากนั้น จำนวนเอกสารจึงเพิ่มขึ้นเกินเท่าตัวอย่างรวดเร็ว โดยสำหรับส่วนหลังทศวรรษ 1970 พอได้ศึกษารายละเอียด จะพบว่า เนื้อหาระยะแรกเน้นไปที่ประเด็นการเมือง คือกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลียพยายามสรุปจุดยืนที่ชาติสมาชิกอาเซียนแต่ละชาติมีต่อความร่วมมือระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียน รวมถึงคิดหาแนวทางปรับความสัมพันธ์ในแบบที่จะไม่ทำให้อาเซียนรู้สึกว่า เป็นการเร่งรัด หรือการกดดันจนเกินไป หรือพูดอีกแบบคือ เป็นการพิจารณาวิธีการดำเนินการที่มี “ความสุภาพทางการทูต” ให้เกิดสมดุลระหว่างการไม่ทำตัวก้าวก่ายกิจการของอาเซียนกับการแสดงความสนใจที่จะมีส่วนร่วม หลังผ่านระยะแรกนี้มา เมื่อออสเตรเลียและอาเซียนเริ่มหารือกัน เพื่อผลักดันให้เกิดโครงการความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม เนื้อหาของเอกสารชั้นต้นโดยรวมจะเปลี่ยนจุดเน้นมาสู่ประเด็นที่มีความเป็นเทคนิคและลงรายละเอียดพอสมควร คือเป็นการหาข้อสรุปว่า โครงการความร่วมมือจะออกมาในลักษณะใด อาเซียนต้องการอะไรบ้าง และออสเตรเลียเองพร้อมตอบสนองแค่ไหน เอกสารชั้นต้นในระยะหลังมีความน่าสนใจไม่แพ้ระยะแรก เนื่องจากเผยให้เห็นวิธีคิดและข้อกังวลของออสเตรเลียในการดำเนินสัมพันธ์กับอาเซียนผ่านการให้ความช่วยเหลือ

โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับภาระทางงบประมาณที่จะตามมาและความสมดุลระหว่างการให้ความช่วยเหลือแบบทวิภาคีกับแบบพหุภาคี นอกจากนี้ ยังครอบคลุมไม่แค่เพียงกระทรวงการต่างประเทศ ทว่ารวมถึงหน่วยงานอื่นอย่างกระทรวงการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงคมนาคม กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงเกษตร และกระทรวงอุตสาหกรรมขั้นปฐมภูมิ เอกสารชั้นต้นเหล่านี้มีคุณค่า เป็นวัตถุดิบที่รอการค้นคว้าเชิงลึกต่อไป เพื่อฉายภาพความสัมพันธ์ระหว่างออสเตรเลียกับอาเซียนยุคแรกเริ่มอย่างครอบคลุมและกระจ่างแจ้ง

ภาคผนวกที่ 1: A1838, 3004/13/21 PART 3 (ตัวอย่างเอกสารบางส่วน)

บันทึกข้อความภายในกระทรวงการต่างประเทศลงวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ของ แลนซ์ โจเซฟ ประเมินความเป็นไปได้ของออสเตรเลียในการเข้าร่วมอาเซียน

CONFIDENTIAL

283

10th August, 1967.

A S E A N

Mr Osborn
Mr Starey

Mr Anderson asked if we should not begin considering whether Australia should make soundings about joining ASEAN.

2. My feeling if that, if we are right in the assessment that the future of the new body will lie in the political rather than economic sphere, it would be a pity to miss the chance of gaining entry to an association which embraces our nearest South East Asian neighbours. Even more important, ASEAN provides the opportunity to align ourselves alongside Indonesia. The expansion of Indonesia's influence in the region seems inevitable in view of the country's size, population and potential economic and military strength. ASEAN could provide a most useful framework for ensuring that this expansion takes place in an orderly and peaceful fashion. Australian participation in ASEAN would enable us to exercise a discreet moderating role and provide scope for trying to ensure that the initiatives and energies of ASEAN are directed into positive and progressive channels.

3. But this leads to doubts about how genuine Australian participation could be. A realistic appreciation of our economic and trading policies suggests that Australia would rapidly become un-Asian again, if called on to abandon all-round protection as a condition for joining the club.

4. It is true that the economies of the five existing ASEAN members are more competitive than complementary and that this should limit opportunities for practical economic collaboration. This could mean that our good faith would never be put to the test: provided we were sufficiently cynical, we might put our name to declarations about common markets, free trade areas and so forth, hopeful that the promises would never need to be honoured. On the other hand, different standards would be expected of Australia. Our very subscription to the ideal of a regional trading arrangement could be the catalyst leading other

CHECKED 9/6

CONFIDENTIAL

 CONFIDENTIAL

members (e.g. the Singaporeans) to work to ensure that the arran ement materialised. Beyond this, as a "have" nation, associated with a lot of "have-nots", we could expect to be asked to foot a much greater than proportionate share of any common bill.

5. External Affairs interests may suggest that this would all be worthwhile, and that Australia should be prepared to make economic sacrifices in order to gain the political advantages of ASEAN membership. But would we hope to convince Treasury and Trade? The worst of all situations would be one in which Australia had joined ASEAN but, because of domestic interests, failed to pull its weight. Our participation in ASEAN could then become an irritant in our relations with the other members.

6. There remains the question of the passage in the ASEAN declaration dealing with foreign bases and subversion. The "temporary nature" of foreign bases is, of course, an elastic concept. We could perhaps also agree that Australia's long-term aim is a South East Asia of independent, viable and stable states able to provide their own security without needing the guarantee of Western forces based on their territory. However, the rest of the passage about not allowing the bases to be used to "subvert national independence and freedom of states" has pejorative overtones which it might be difficult for Ministers to accept.

7. Here again it is a matter of different standards. It is all very well for the Thais and Filipinos to rationalize their continued acceptance of foreign (American) bases, and, with the British going, even easier for Kuala Lumpur and Singapore. Buthhow would our Ministers defend publicly and in Parliament their signature of the ASEAN declaration in its existing form? If we had made up our minds to join earlier, we might have succeeded in having the offending passage deleted or watered down. But, with these clauses now embodied in the declaration, it is difficult to envisage the Government agreeing to Australian membership.

8. My own view is that we must let things take their course for the time being; If a band-waggon movement should get going we may not be able to avoid jumping on it. But, preferably, we shouldremain quietly watchful to see how the new organization develops.

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

If we are satisfied that the basis of ASEAN is political and strategic and that our participation would not involve embarrassing and unacceptable calls for modification of our economic and trading policies, I think we should then seriously canvass with the Minister the possibility of Australian membership, drawing attention, of course, to the difficulties in paras 6.

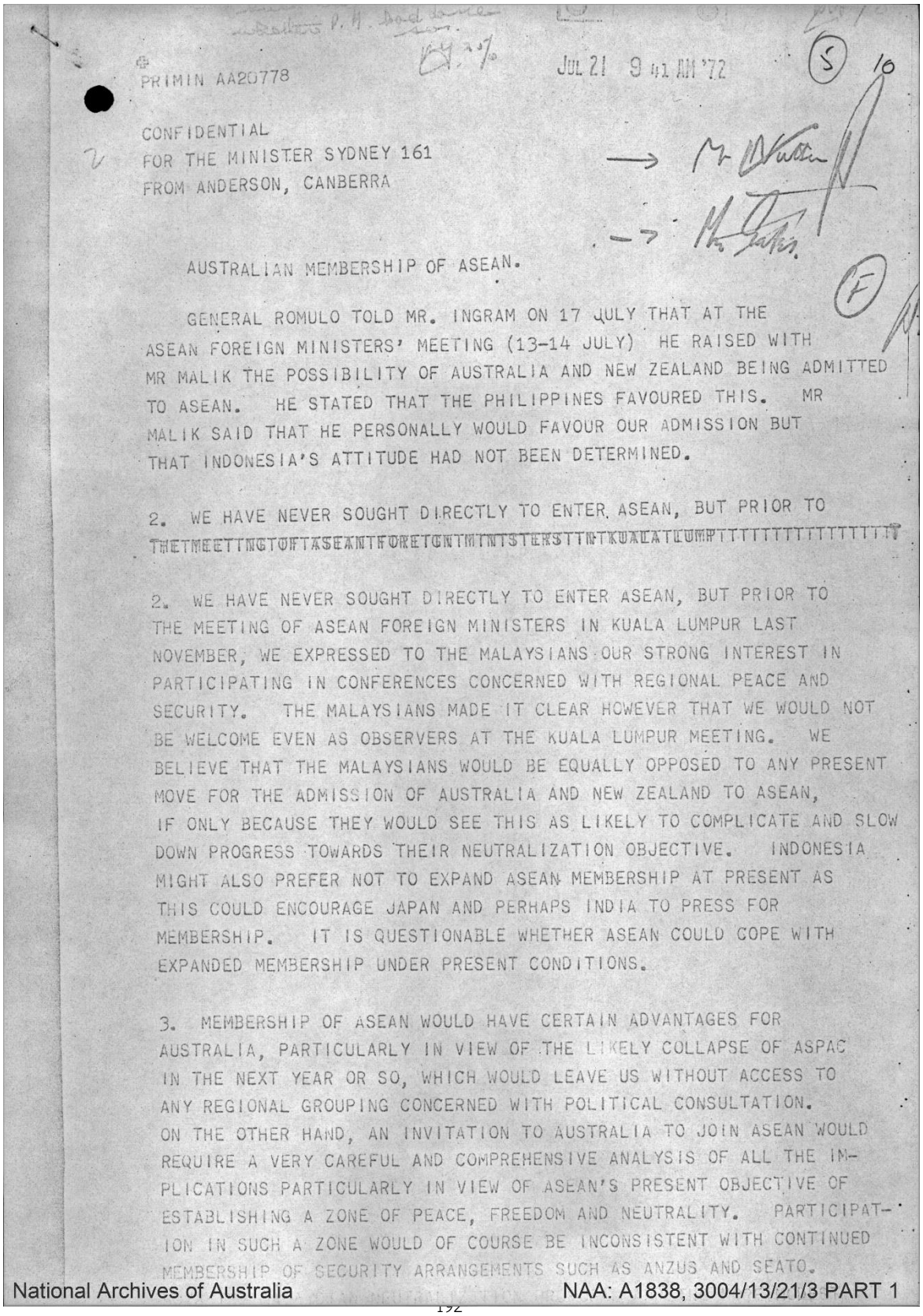
9. All this, of course, ignores the question of whether Australian membership would be welcomed. I think that we could count on the support of Malaysia, Singapore, the Philippines and Thailand. But the Indonesian attitude is enigmatic. Adam Malik was reported as saying in Hong Kong en route to the ASEAN meeting that the new regional group should be "restricted to" "nations only in the area" and " to those who were at the same level of development". This could mean Indonesian opposition to Japanese, Indian or Australian membership. Malik also told the Minister during Mr Hasluck's visit to Djakarta in January that Indonesia was primarily interested in co-operation with Malaysia, Thailand and the Philippines. For other countries he saw, in the short term at least, no need or opportunity for anything but good bilateral relationships.

(LANCE JOSEPH)

CONFIDENTIAL

ภาคผนวกที่ 2: A1838, 3004/13/21/3 PART 1 (ตัวอย่างเอกสารบางส่วน)

บันทึกข้อความลงวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1972 ที่เขียนโดย เฮช. ดี. แอนเดอร์สัน บรรยายความจำเป็นและประเด็นที่ต้องพิจารณาในการกระชับความสัมพันธ์กับอาเซียน

PRIMIN AA20778

JUL 21 9 41 AM '72

CONFIDENTIAL
FOR THE MINISTER SYDNEY 161
FROM ANDERSON, CANBERRA

AUSTRALIAN MEMBERSHIP OF ASEAN.

GENERAL ROMULO TOLD MR. INGRAM ON 17 JULY THAT AT THE ASEAN FOREIGN MINISTERS' MEETING (13-14 JULY) HE RAISED WITH MR MALIK THE POSSIBILITY OF AUSTRALIA AND NEW ZEALAND BEING ADMITTED TO ASEAN. HE STATED THAT THE PHILIPPINES FAVOURED THIS. MR MALIK SAID THAT HE PERSONALLY WOULD FAVOUR OUR ADMISSION BUT THAT INDONESIA'S ATTITUDE HAD NOT BEEN DETERMINED.

2. WE HAVE NEVER SOUGHT DIRECTLY TO ENTER ASEAN, BUT PRIOR TO THETMEETINGTOFTASEANTFORETGNTMINISTERSTTNTKUALATLUMPTTTTTTTTTTTTTTTTT

2. WE HAVE NEVER SOUGHT DIRECTLY TO ENTER ASEAN, BUT PRIOR TO THE MEETING OF ASEAN FOREIGN MINISTERS IN KUALA LUMPUR LAST NOVEMBER, WE EXPRESSED TO THE MALAYSIANS OUR STRONG INTEREST IN PARTICIPATING IN CONFERENCES CONCERNED WITH REGIONAL PEACE AND SECURITY. THE MALAYSIANS MADE IT CLEAR HOWEVER THAT WE WOULD NOT BE WELCOME EVEN AS OBSERVERS AT THE KUALA LUMPUR MEETING. WE BELIEVE THAT THE MALAYSIANS WOULD BE EQUALLY OPPOSED TO ANY PRESENT MOVE FOR THE ADMISSION OF AUSTRALIA AND NEW ZEALAND TO ASEAN, IF ONLY BECAUSE THEY WOULD SEE THIS AS LIKELY TO COMPLICATE AND SLOW DOWN PROGRESS TOWARDS THEIR NEUTRALIZATION OBJECTIVE. INDONESIA MIGHT ALSO PREFER NOT TO EXPAND ASEAN MEMBERSHIP AT PRESENT AS THIS COULD ENCOURAGE JAPAN AND PERHAPS INDIA TO PRESS FOR MEMBERSHIP. IT IS QUESTIONABLE WHETHER ASEAN COULD COPE WITH EXPANDED MEMBERSHIP UNDER PRESENT CONDITIONS.

3. MEMBERSHIP OF ASEAN WOULD HAVE CERTAIN ADVANTAGES FOR AUSTRALIA, PARTICULARLY IN VIEW OF THE LIKELY COLLAPSE OF ASPAC IN THE NEXT YEAR OR SO, WHICH WOULD LEAVE US WITHOUT ACCESS TO ANY REGIONAL GROUPING CONCERNED WITH POLITICAL CONSULTATION. ON THE OTHER HAND, AN INVITATION TO AUSTRALIA TO JOIN ASEAN WOULD REQUIRE A VERY CAREFUL AND COMPREHENSIVE ANALYSIS OF ALL THE IMPLICATIONS PARTICULARLY IN VIEW OF ASEAN'S PRESENT OBJECTIVE OF ESTABLISHING A ZONE OF PEACE, FREEDOM AND NEUTRALITY. PARTICIPATION IN SUCH A ZONE WOULD OF COURSE BE INCONSISTENT WITH CONTINUED MEMBERSHIP OF SECURITY ARRANGEMENTS SUCH AS ANZUS AND SEATO.

National Archives of Australia NAA: A1838, 3004/13/21/3 PART 1

EXPANDED MEMBERSHIP UNDER PRESENT CONDITIONS.

3. MEMBERSHIP OF ASEAN WOULD HAVE CERTAIN ADVANTAGES FOR AUSTRALIA, PARTICULARLY IN VIEW OF THE LIKELY COLLAPSE OF ASPAC IN THE NEXT YEAR OR SO, WHICH WOULD LEAVE US WITHOUT ACCESS TO ANY REGIONAL GROUPING CONCERNED WITH POLITICAL CONSULTATION. ON THE OTHER HAND, AN INVITATION TO AUSTRALIA TO JOIN ASEAN WOULD REQUIRE A VERY CAREFUL AND COMPREHENSIVE ANALYSIS OF ALL THE IMPLICATIONS PARTICULARLY IN VIEW OF ASEAN'S PRESENT OBJECTIVE OF ESTABLISHING A ZONE OF PEACE, FREEDOM AND NEUTRALITY. PARTICIPATION IN SUCH A ZONE WOULD OF COURSE BE INCONSISTENT WITH CONTINUED MEMBERSHIP OF SECURITY ARRANGEMENTS SUCH AS ANZUS AND SEATO. BOTH THE MALAYSIAN NEUTRALIZATION PROPOSAL AND THE MORE MODEST OBJECTIVE OF A ZONE OF PEACE, FREEDOM AND NEUTRALITY, TO WHICH THE OTHER ASEAN MEMBERS ARE COMMITTED, ARE AT PRESENT UNDER STUDY BY THE DEPARTMENT IN CONSULTATION WITH THE DEPARTMENT OF DEFENCE. PENDING THE OUTCOME OF THIS STUDY, IT WOULD BE UNDESIRABLE FOR AUSTRALIA TO COMMIT ITSELF IN ADVANCE TO ACCEPTANCE OF ANY POSSIBLE FUTURE INVITATION TO JOIN ASEAN.

4. AT THE RECENT OFFICIALS' TALKS IN TOKYO THE JAPANESE EXPRESSED THE VIEW, WITH WHICH WE AGREED, THAT UNTIL FUTURE RELATIONSHIPS WITH THE PRC HAD BEEN DETERMINED, THERE WAS LITTLE POINT IN DISCUSSING ALTERNATIVE REGIONAL ARRANGEMENTS TO ASPAC.

5. FOR THESE REASONS, AND BECAUSE SUCH AN INVITATION IS IN ANY CASE UNLIKELY TO BE FORTHCOMING IN THE EARLY FUTURE (SEE PARAGRAPH 2 ABOVE) WE PROPOSE, IF YOU AGREE, TO LET GENERAL ROMULO'S REMARKS LIE. IF QUESTIONED ABOUT OUR ATTITUDE, WE CAN CONTINUE TO SAY, AS IN THE PAST, THAT MEMBERSHIP OF ASEAN IS A MATTER OR THE PRESENT MEMBERS AND THAT WE ARE NOT SEEKING TO INTRUDE OURSELVES, BUT THAT AT THE SAME TIME WE HAVE A STRONG INTEREST IN PROPOSALS FOR REGIONAL COOPERATION AND CONSULTATION IN THE ASIA/PACIFIC AREA, AND THAT SHOULD A CONSENSUS EMERGE AMONG ASEAN MEMBERS IN FAVOUR OF INVITING AUSTRALIA TO JOIN, IT WOULD BE GIVEN PROMPT AND SERIOUS CONSIDERATION.

CFM 161 ROMULA INGRAM 17 JULY 13-14 JULY MALIK
BRANCH FAS(A)
ENDS 201750AEST
GAR

THIS IS A PRIORITY CABLE

National Archives of Australia NAA: A1838, 3004/13/21/3 PART 1

เยอรมนีกับการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คัททิยากร ศศิธรามาศ[1]

ศุภศิษฏ์ สิทธิสิงห์[2]

เยอรมนีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เป็นที่ทราบกันดีว่า เยอรมนี ในฐานะสมาชิกสำคัญของฝ่ายอักษะ (Axis Powers) เป็นฝ่ายปราชัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1945 ฝ่ายสัมพันธมิตร (Allied Powers) ประกอบด้วยอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต จึงจัดการประชุมขึ้นที่พระราชวังเซซิเลียนโฮฟ (Cecilienhof) ในเมืองพอทสดัม (Potsdam) ประเทศเยอรมนีระหว่างวันที่ 17 กรกฎาคม - 2 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ที่ประชุมหารือเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพในยุโรปหลังสงคราม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองเยอรมนี ซึ่งที่ประชุมมีมติให้เยอรมนีและเบอร์ลินถูกแบ่งออกเป็น 4 เขต ภายใต้การยึดครองของสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา อังกฤษและฝรั่งเศส โดยที่การบริหารปกครองเขตยึดครองแต่ละเขตให้ถือเป็นอำนาจของกองกำลังยึดครองของชาตินั้น ๆ แต่หากเป็นกรณีที่เกี่ยวกับการปกครองเยอรมนีโดยรวมให้อำนาจตกอยู่กับคณะกรรมาธิการผสม ซึ่งจะร่วมกันฟื้นฟูการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และส่งเสริมให้เยอรมนีร่วมมือกับนานาประเทศโดยสันติวิธี ที่ประชุมที่พอทสดัมนอกจากนี้ยังมีมติให้ปลดอาวุธกองทัพเยอรมัน นำสมาชิกคนสำคัญของพรรคแรงงานสังคมนิยมแห่งชาติเยอรมัน หรือนาซี (National Socialist German Workers' Party) ขึ้นศาลอาชญากรสงครามระหว่างประเทศ รวมถึงให้ดำเนินการลบล้างแนวคิดลัทธินาซี เพื่อเปิดทางให้กับการฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตย

สถานการณ์เช่นนี้ทำให้หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เยอรมนีไร้โอกาสในการกำหนดนโยบายทั้งในและต่างประเทศด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์เช่นนี้ค่อย ๆ เปลี่ยนไปหลังจากสหภาพโซเวียตเข้าแทรกแซงการเมืองภายในของหลายประเทศในเขตยุโรปตะวันออกด้วยการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านั้น จนในที่สุดเพียง 2 ปีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปตะวันออกก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต ทำให้สหรัฐอเมริกา โดยประธานาธิบดีแฮร์รี ทรูแมน (Harry Truman) ตอบโต้ด้วยการแถลงหลักการ ทรูแมน (Truman Doctrine) เมื่อวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ. 1947 เพื่อสนับสนุนโลกเสรีในการต่อต้านการขยายอิทธิพลของโลกคอมมิวนิสต์จนในที่สุดความขัดแย้งได้พัฒนาตัวเป็นสงครามเย็น ภายใต้สภาวการณ์สงครามเย็นนี้ เขตยึดครองในเยอรมนีของสหรัฐอเมริกา อังกฤษและฝรั่งเศสกลับมีความสำคัญขึ้นมาเนื่องจากเป็นหน้าด่านที่อยู่ติดกับเขตยึดครองของสหภาพโซเวียต ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1948 สหรัฐอเมริกา อังกฤษและฝรั่งเศสจึงตัดสินใจยุบรวมเขตยึดครองของตนเข้าด้วยกัน ส่วนหนึ่งเพื่อรับเงินช่วยเหลือตามแผนการ

[1] อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[2] นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มาร์แชลล์ (Marshall Plan) จากสหรัฐอเมริกา ที่มุ่งให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศในยุโรปตะวันตกในฐานะพันธมิตรในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

หลังได้รับเงินช่วยเหลือจนทั้งสามเขตสามารถปฏิรูปค่าเงินสำเร็จ ซึ่งทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเยอรมันดีขึ้นอย่างมากจนประหนึ่งเกิด “ปาฏิหาริย์” สหรัฐอเมริกา อังกฤษและฝรั่งเศสจึงอนุมัติให้มีการจัดตั้งคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเตรียมก่อตั้งสาธารณรัฐเมื่อวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1948 เมื่อรัฐธรรมนูญร่างเสร็จและผ่านการรับรองจากอดีตผู้ยึดครองทั้งสาม รัฐธรรมนูญจึงถูกประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1949 ซึ่งทำให้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือเยอรมนีตะวันตก (Federal Republic of Germany) ที่ยึดการปกครองในแบบประชาธิปไตย ถือกำเนิดขึ้น โดยมีเธโอดอร์ ฮอยส์ (Theodor Heuss) เป็นประธานาธิบดี[3] และคอนราด อาเดเนาเออ (Konrad Adenauer) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก[4] ในขณะที่สหภาพโซเวียตตอบโต้ด้วยการสถาปนาเขตยึดครองของตนขึ้นเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมัน หรือเยอรมนีตะวันออก (German Democratic Republic) เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1949

แม้เยอรมนีตะวันตกจะนับเป็นในหนึ่งในประเทศที่สนับสนุนสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มกำลัง แต่ก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือนาโต (North Atlantic Treaty Organization) ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน ค.ศ. 1949[5] เพื่อร่วมมือกันต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และถึงแม้จะเกิดสงครามเกาหลีขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 ซึ่งทำให้องค์การนาโตตัดสินใจเพิ่มการสะสมอาวุธ แต่เยอรมนีตะวันตกก็ยังไม่ได้รับเชิญให้เข้าเป็นสมาชิก และมีบทบาทที่ค่อนข้างจำกัด ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1950 โรเบิร์ต ชูมาน (Robert Schuman) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสที่ประสงค์จะให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืนขึ้นในยุโรป ได้เข้าหารือกับอาเดเนาเออ เพื่อให้ฝรั่งเศสกับเยอรมนีร่วมกันจัดตั้งองค์กรที่จะควบคุมถ่านหินและเหล็กกล้า ทรัพยากรสำคัญที่อาจทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในอนาคต ซึ่งอาเดเนาเออตอบตกลง เนื่องจากเห็นโอกาสที่เยอรมนีตะวันตกจะกลับมามีบทบาทในเวทียุโรปอีกครั้ง นอกจากนั้น อาเดเนาเออยังเห็นว่า หากโลกเสรีต้องการป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ ประเทศประชาธิปไตยในยุโรปตะวันตกควรร่วมมือให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความร่วมมือระหว่างฝรั่งเศสและเยอรมนีตะวันตกนี้ทำให้เกิดการจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community-ECSC) ขึ้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1951 โดยมีประเทศร่วมก่อตั้งเพิ่มอีก 4 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม อิตาลี ลักเซมเบิร์กและเนเธอร์แลนด์ บทบาทที่สำคัญนี้ ได้ทำให้อาเดเนาเออเป็นที่ยอมรับและรู้จักในเวทีการเมืองของยุโรป ในขณะที่ชูมานได้รับรางวัลหลายรางวัล โดยเฉพาะใน ค.ศ. 1958 เขาได้รับรางวัลคาร์ลไพรซ์ (Karlspreis) ที่มอบให้กับผู้ที่สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในยุโรป

[3] ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีจนถึงวันที่ 12 กันยายน ค.ศ. 1959

[4] ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึงวันที่ 11 ตุลาคม ค.ศ. 1963

[5] ประเทศก่อตั้งของนาโตประกอบด้วยสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เดนมาร์ก เบลเยียม ไอซ์แลนด์ อิตาลี แคนาดา ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์และโปรตุเกส

ในฐานะประเทศสมาชิกของประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป เยอรมนีตะวันตกร่วมมือกับสมาชิกอื่น ๆ พัฒนาประชาคมไปในแนวทางที่ดี ส่วนหนึ่งเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศโลกเสรีในยุโรปตะวันตกเพื่อป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ และนอกจากนั้นก็เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกที่ซบเซาลงอย่างมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังเกิดประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป เยอรมนีตะวันตกและประเทศสมาชิกของประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรปยังร่วมกันผลักดันให้เกิดประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) และประชาคมพลังงานปรมาณูยุโรป (European Atomic Community) ใน ค.ศ. 1957 เพื่อทำลายกำแพงภาษีและสนับสนุนให้เกิดการค้าเสรี และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการใช้พลังปรมาณูในเชิงสันติ และอีก 10 ปีต่อมา ประชาคมทั้งสามก็ถูกรวมเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็น “ประชาคมยุโรป” (European Community) ซึ่งมีสมาชิกใหม่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ[6] พัฒนาการของเยอรมนีตะวันตกในประชาคมยุโรป ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกับองค์การนาโต แม้ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ขององค์การนาโตจะกังวลหากจะยินยอมให้เยอรมนีตะวันตกกลับมาติดอาวุธอีกครั้ง แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั่วโลก เช่น สงครามเกาหลีระหว่าง ค.ศ. 1950-1953 ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นเยอรมนีตะวันออกใน ค.ศ. 1953 เนื่องจากประชาชนไม่พอใจการเข้ามามีอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ทำให้องค์การนาโตตัดสินใจรับเยอรมนีตะวันตกเข้าเป็นสมาชิกในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1955 สหภาพโซเวียตจึงตอบโต้อย่างรวดเร็วด้วยการจัดตั้งกติกาสัญญาวอร์ซอร์ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1955 ซึ่งทำให้สหภาพโซเวียตมีสิทธินำทหารเข้ามาประจำการในประเทศสมาชิกของกติกาสัญญา ได้แก่ อัลแบเนีย บัลแกเรีย เชโกสโลวะเกีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมัน ฮังการี โปร์แลนด์ และโรมาเนีย สถานการณ์ในยุโรปตึงเครียดยิ่งขึ้น

เยอรมนีตะวันตกกับไทย

ในขณะเดียวกับที่เยอรมนีตะวันตกพยายามเปลี่ยนสถานะจากเขตการยึดครองของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส จนกลายเป็นส่วนหนึ่งความร่วมมือในยุโรปตะวันตกเพื่อป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์และเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของยุโรป เยอรมนีตะวันตกก็ยังใส่ใจที่จะสานสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกับประเทศไทย ที่อยู่ในฐานะผู้ชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการดึงประเทศไทยให้เข้าเป็นหนึ่งในพันธมิตรเพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม การสานความสัมพันธ์กับไทยก็ไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นนัก ส่วนหนึ่งเนื่องจากความแปรปรวนภายในประเทศของไทยเอง ที่ทำให้ไทยเปลี่ยนรัฐบาลหลายชุดระหว่าง ค.ศ. 1945-1948

[6] ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1973 มีอังกฤษ เดนมาร์ก และไอร์แลนด์เข้าเป็นสมาชิกของประชาคมยุโรป ส่วนในเดือนมกราคม ค.ศ. 1981 กรีซตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิก ทำให้ในขณะนั้น ประชาคมยุโรปมีสมาชิกรวม 10 ประเทศ และในอีก 5 ปีต่อมา ประชาคมยุโรปก็มีสมาชิกเพิ่มอีก 2 ประเทศ ได้แก่สเปนและโปรตุเกส ต่อมา ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1995 มีฟินแลนด์ ออสเตรียและสวีเดนเข้าเป็นสมาชิกเพิ่ม และต่อมาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2004 เป็นการเปิดรับสมาชิกใหม่ครั้งใหญ่ โดยเป็นประเทศจากทางยุโรปตะวันออกรวม 10 ประเทศ ได้แก่ เอสโทเนีย เล็ตเวีย ลิทัวเนีย มัลต้า โปแลนด์ สโลวาเกีย สโลเวเนีย สาธารณรัฐเชค ฮังการีและไซปรัส และต่อมาอีก 3 ปี ประชาคมยุโรปซึ่งในขณะนี้ถูกเปลี่ยนเป็นสหภาพยุโรปแล้ว มีสมาชิกเพิ่มอีก 2 ประเทศ ได้แก่บัลแกเรียและโรมาเนีย และใน ค.ศ. 2013 สหภาพยุโรปมีโครเอเชียเข้าเป็นสมาชิกล่าสุด

อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในของไทยเริ่มดีขึ้น ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1951 สถานกงสุลใหญ่ของเยอรมนีตะวันตกในกรุงลอนดอน จึงสอบผ่านถามสถานทูตไทยในกรุงลอนดอนว่าต้องการที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับเยอรมนีตะวันตกที่สิ้นสุดลงไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือไม่ หลังสถานทูตไทยในกรุงลอนดอนได้สอบถามรัฐบาลไทย และพบว่าไม่ติดข้อขัดข้องใด ๆ ในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1952 รัฐบาลไทยและเยอรมันตะวันตกจึงได้แลกเปลี่ยนเอกสารทางการทูต เพื่อเป็นการรับรองถึงการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศอีกครั้ง[7] เมื่อความสัมพันธ์ได้รับการสถาปนาขึ้นอีกครั้ง เยอรมนีตะวันตกจึงส่งกอทฟริทซ์ เคามานน์ (Gottfried Kaumann) เข้ามาทำหน้าที่ทูตในประเทศไทยในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1952 โดยมีหน้าที่ที่สำคัญคือ “การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเยอรมนีตะวันตกให้เป็นอย่างมีมิตรไมตรีที่สุด เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการค้า”[8] เคามานน์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเรียบร้อย และได้รับการต้อนรับอย่างดีจากอุปทูตและทูตจากประเทศต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะประเทศอดีตสมาชิกของประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่เป็นฝ่ายชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนรัฐบาลไทยตัดสินใจส่งหลวงชำนาญนิติเกษตรไปปฏิบัติหน้าที่ทูตที่กรุงบอนน์ (Bonn) นครหลวงของเยอรมนีตะวันตกในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1953

อย่างไรก็ตาม จากบทบาทของเยอรมนีตะวันตกที่ได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป และเมื่อเยอรมนีตะวันตกได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การนาโตใน ค.ศ. 1955 รัฐบาลไทยจึงยกระดับสถานะของหลวงชำนาญนิติเกษตรขึ้นเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงบอนน์ ในขณะที่รัฐบาลเยอรมันตะวันตกก็ตัดสินใจทำเช่นเดียวกันใน ค.ศ. 1956 เนื่องจากเห็นว่าไทยก็เป็นหนึ่งในพันธมิตรที่เข้มแข็งของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม[9] ที่มีการออกกฎหมายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ใน ค.ศ. 1952 ซึ่งทำให้รัฐบาลมีอำนาจในการจับกุม และกักขังผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์โดยไม่ต้องแจ้งข้อกล่าวหา ซึ่งนำไปสู่การปราบปรามกลุ่มที่ต้องสงสัยหลายกลุ่มในทศวรรษที่ 1950 นอกจากนั้น ไทยยังเป็นประเทศแรกที่ตอบรับจะส่งทหารไปช่วยสหรัฐอเมริกาในสงครามเกาหลี และยังร่วมก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization) หรือ SEATO ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1954[10] หลังยกระดับขึ้นเป็นสถานเอกอัครราชทูตแล้ว หนึ่งในหน้าที่สำคัญที่

---

[7] PA AA, Akte 210-01/69 bis 210-01/70. Telegramm thailändischer Außenminister an AA (28.5.1952) (โทรเลขจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยถึงกระทรวงการต่างประเทศเยอรมันตะวันตก วันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1952) อ้างถึงใน Stoffers, Andreas. **Im Lande des weissen Elefanten. Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (ในดินแดนแห่งช้างเผือก ความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนีและไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง ค.ศ. 1962) (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 239.

[8] PA AA, Akte 210-01/69, Staatsekretär Hallstein an den zukünftigen Gesandten in Bangkok Kaumann (28.5.1952) (สารจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศฮัลชไลต์ถึงทูตเคามานน์ ทูตประจำกรุงเทพมหานคร วันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1952) อ้างถึงใน Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 239.

[9] จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่าง ค.ศ. 1938-1944 และระหว่าง ค.ศ. 1948-1957

[10] องค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1954 โดยมีประเทศก่อตั้งรวม 8 ประเทศ ได้แก่ ไทย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน และฟิลิปปินส์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันภัยคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์

เอกอัครราชทูตฮันส์ บิดเดอร์ (Hans Bidder)[11] ได้รับมอบหมายจากกระทรวงการต่างประเทศเยอรมันจึงเป็นการจับตามองสถานการณ์การเมืองภายในประเทศของไทย ที่ตามความเห็นของรัฐบาลเยอรมันตะวันตกแล้วยังคง “ไม่ปลอดภัยจากภัยคอมมิวนิสต์”[12] ความเห็นในข้อนี้ก็เป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐบาลเยอรมันตัดสินใจส่งทูตทหารไปประจำที่กรุงเทพมหานครใน ค.ศ. 1960 ซึ่งเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รัฐบาลเยอรมันตะวันตกตัดสินใจส่งทูตทหารมาประจำการ ซึ่งแสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า รัฐบาลเยอรมันคิดว่าไทยสำคัญต่อการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มากเพียงใด

ตามที่ได้รับมอบหมาย เอกอัครราชทูตบิดเดอร์เฝ้ามองสถานการณ์การเมืองภายในของไทยอย่างใกล้ชิดและเขียนรายงานถึงสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เขารายงานว่า การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ได้กลายเป็นนโยบายหลักในไทย และถึงแม้ว่าจะเกิดรัฐประหารเพื่อล้มล้างอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1957 แต่ตามความเห็นของเขาแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนี้ก็ไม่ได้ทำให้นโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของไทยเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างไรเลย[13] รัฐบาลไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์[14] กลับมีความสนิทสนมกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น ซึ่งสังเกตได้อย่างชัดเจนในการที่สหรัฐอเมริกาส่งทหารมาประจำการที่ประเทศไทยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1962 นอกจากนั้น ทูตทหารเยอรมันตะวันตกประจำกรุงเทพมหานครยังรายงานกลับไปยังกระทรวงกลาโหมเยอรมันว่า ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1962 สหรัฐอเมริกายังได้ช่วยประเทศไทยสร้างถนนสายสำคัญหลายสายและยังมอบเครื่องบินหลายลำให้กับกองทัพอากาศของไทยอีกด้วย[15] ซึ่งสะท้อนให้ถึงนโยบายของประธานาธิบดีจอห์น เอฟ เคนเนดี (John Fitzgerald Kennedy)[16] ในการเพิ่มความช่วยเหลือเวียดนามใต้ในสงครามเวียดนาม ที่ในที่สุดแล้วกินเวลายาวนานถึง 19 ปี

การที่ทั้งไทยและเยอรมนีตะวันตกเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็งของสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น จึงทำให้บุคคลสำคัญของทั้งสองประเทศมีการติดต่อเยี่ยมเยียนกันมากขึ้น หนึ่งในการเยี่ยมเยียนที่เป็นที่รู้จักและกล่าวถึงกันมากที่สุดได้แก่ การเสด็จเยือนเยอรมนีตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

---

[11] ดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ. 1959-1962

[12] PA AA, Akte 82.00 bis 82.80, Nr. 1635, Anlage zu der Dientinstruktion des Botschaftlers der BRD in Bangkok, Dr. Hans Bidder (เอกสารข้อปฏิบัติสำหรับเอกอัครราชทูตแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในกรุงเทพฯ ดร. ฮันส์ บิดเดอร์) อ้างถึงใน Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 243.

[13] PA AA, Akte 81.00/0 bis 82.23 Nr. 1630, Bot BKK an AA (13.6.1962) (สถานเอกอัครราชทูตสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กรุงเทพฯ ถึงกระทรวงการต่างประเทศเยอรมัน) อ้างถึงใน Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 243.

[14] ดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ. 1959-1963

[15] PA AA, Akte 83.00 bis 84.03/1 Nr. 1648 Bericht des deutschen Militärattaché BKK (21.3.1962) (รายงานของทูตทหารเยอรมันตะวันตกประจำกรุงเทพมหานคร) อ้างถึงใน Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 243.

[16] ดำรงตำแหน่งระหว่างมกราคม ค.ศ. 1961 - พฤศจิกายน ค.ศ. 1963

พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ระหว่างวันที่ 26 กรกฎาคม – 2 สิงหาคม ค.ศ. 1960 หลังจากที่ได้เสด็จเยือนสหรัฐอเมริกา และอังกฤษแล้ว[17] การเสด็จเยือนเยอรมนีตะวันตกในครั้งนี้ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ทั้งสองพระองค์ทรงได้รับการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติในทุกเมืองที่เสด็จเยือน ได้แก่ กรุงบอนน์ บรือฮ์ล (Brühl) เคอร์นิกส์วินเทอร์ (Königswinter) โบคุ่ม (Bochum) เอสเซน (Essen) เวสซลาร์ (Wetzlar) บาดฮอมบวร์ก (Bad Homburg) ฮัมบวร์ก (Hamburg) ไบรอยท์ (Bayreuth) เนิร์นแบร์ก (Nürnberg) และซินเดลฟิงเกน (Sindelfingen) ความสำเร็จในครั้งนี้นับเป็นการสร้างความหวังให้กับทั้งชาวไทยและเยอรมัน ว่าความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศในทุก ๆ ด้านจะเจริญเติบโตและยั่งยืนตลอดไป

หลังจากการเสด็จประพาสในครั้งนี้ บุคคลสำคัญของไทยก็เดินทางไปเยือนเยอรมนีตะวันตกอย่างต่อเนื่อง เช่น ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1962 กลุ่มนายทหารระดับสูงก็เดินทางไปศึกษาดูงานด้านการทหารที่เยอรมนีตะวันตก และหลังจากได้เห็นภาพกองทัพที่น่าประทับใจ นายทหารระดับสูงก็เดินทางเยือนเยอรมนีตะวันตกอีกหลายกลุ่ม จนกระทั่งทูตทหารเยอรมันประจำกรุงเทพมหานครได้รับทราบมาว่า รัฐบาลไทยเริ่มคิดทบทวนที่จะส่งนักเรียนทหารไปศึกษาวิชาทหารที่เยอรมนีตะวันตกอีกครั้ง[18] อย่างเช่นที่เคยกระทำในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 นอกจากกลุ่มนายทหารระดับสูงแล้ว รัฐมนตรีอีกหลายท่านก็ยังเดินทางเยือนเยอรมนีตะวันตก เช่น ถนัด คอมันตร์[19] ที่เยือนเยอรมนีตะวันตกในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1959 ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และสุนทร หงศ์ลดารมณ์[20] ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังใน ค.ศ. 1962

ในขณะเดียวกัน บุคคลสำคัญของเยอรมนีตะวันตกก็เดินทางเยือนไทยเช่นกัน ใน ค.ศ. 1956 ฟริทซ์ นอยมาเยอร์ (Fritz Neumayer) เดินทางเยือนไทยในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หลังการเดินทางในครั้งนี้ไทยและเยอรมนีตะวันตกได้ร่วมกันลงนามข้อตกลงเพื่อความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและเทคนิคในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1956 ซึ่งทำให้ปริมาณการค้าเพิ่มขึ้นเป็น 150 ล้านมาร์กใน ค.ศ. 1957 ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก 19.1 ล้านมาร์กใน ค.ศ. 1951[21] ต่อมา ใน ค.ศ. 1958 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ลุดวิก แอร์ฮาร์ด (Ludwig Erhard) ก็เดินทางเยือนไทย พร้อมกับเสียงเรียกร้องของนักลงทุนชาวเยอรมันที่ให้รัฐบาลเยอรมันพิจารณาจัดตั้งหอการค้าระหว่างไทยและเยอรมนีตะวันตก เพื่อตอบสนองต่อปริมาณการค้าที่เพิ่มขึ้น และนักลงทุนชาวเยอรมันที่สนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย จนในที่สุด หอการค้าไทย-เยอรมันตะวันตกก็ถูกก่อตั้งขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1962 อย่างไรก็ตาม การเยือนไทยที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ประธานาธิบดีไฮน์ริช ลือบเค (Heinrich Lübke)[22] ที่เดินทางเยือนไทยอย่าง

---

[17] หลังเสด็จเยือนเยอรมนีตะวันตกแล้ว ยังเสด็จไปโปรตุเกส สวิสเซอร์แลนด์ เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน อิตาลี นครรัฐวาติกัน เบลเยียม ฝรั่งเศส ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์และสเปน รวมเวลาการเสด็จเยือนต่างประเทศทั้งหมดราว 6 เดือน

[18] Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 246.

[19] ดำรงตำแหน่งระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศระหว่าง ค.ศ. 1959-1971

[20] ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังระหว่าง ค.ศ. 1959-1965

[21] Stoffers, Andreas. Im Lande des weissen Elefanten. **Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962.** (Bonn: D. & M. Gräbner, 1995), 250.

[22] ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีระหว่าง ค.ศ. 1959-1969

เป็นทางการระหว่างวันที่ 21-26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1962 การมาในครั้งนี้ ประธานาธิบดีลือบเคเน้นที่การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างไทยและเยอรมนีตะวันตกในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ประธานาธิบดีลือบเคกลับมาเยือนไทยอีกครั้งในอีก 5 ปีถัดมา และในครั้งนี้ก็ได้นำรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาเศรษฐกิจ ฮันส์-ยัวเกน วิชนิวสกี (Hans-Jürgen Wischnewski)[23] เดินทางมาด้วย ทั้งสองท่านได้รับการต้อนรับอย่างดีจากรัฐบาลไทย ซึ่งทำให้ในที่สุดทั้งสองประเทศสร้างความร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจและการค้า จนกระทั่งในทศวรรษที่ 1960 ไทยได้กลายเป็นคู่ค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของเยอรมนีตะวันตก

เยอรมนีตะวันออกกับไทย

แม้เยอรมนีตะวันออกจะไม่ได้เป็นหนึ่งในโลกเสรีตามนิยามที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเยอรมนีตะวันออกจะไม่มีความสัมพันธ์กับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศในโลกเสรีที่สนับสนุนนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เยอรมนีตะวันออกมีความสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับไทย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่ผ่านบริษัท Deutsche Seereederei ซึ่งเป็นบริษัทเดินเรือ ที่เน้นในเรื่องการให้บริการเกี่ยวกับการเดินเรือต่าง ๆ รวมถึงการขนส่งสินค้า ซึ่งรวมถึงการขนส่งสินค้าสำหรับประเทศที่ไม่ใช่คู่ค้าของตนด้วย[24] และเปิดตัวในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1952 มีที่ตั้งบริษัทอยู่ที่เมืองรอสชตอก (Rostock) เมืองริมชายฝั่งทะเลบอลติกในเยอรมนีตะวันออก ใน ค.ศ. 1966 บริษัท Deutsche Seereederei ได้ตัดสินใจเปิดสายการเดินเรือ โดยเรือเดินทางไปจอดที่มาเลเซีย และต่อมาที่ไทยและจากนั้นจึงเดินทางไปจีนและเกาหลีเหนือ เรือลำแรกของบริษัทเดินทางถึงท่าเรือที่กรุงเทพมหานครในเดือนเมษายน ค.ศ. 1971[25] จากประเทศไทย เรือของบริษัท Deutsche Seereederei ลำเลียงของจำพวกผลไม้ เช่น กล้วย รวมถึงสินค้าทางการเกษตรต่าง ๆ ไปยังหลายเมืองท่าของประเทศในยุโรปตะวันตก เช่น เนเธอร์แลนด์ และเยอรมนีตะวันตก[26] จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ช่วยให้ปริมาณการส่งออกสินค้าทางการเกษตรของไทยเพิ่มขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970

หากแปลกใจว่าเหตุใดประเทศจากคนละขั้วความคิดทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์ทางการค้าร่วมกันได้ ก็คงจะต้องชี้ให้เห็นว่า ในช่วงที่เรือลำแรกของบริษัท Deutsche Seereederei เดินทางมาขนสินค้าที่ท่าเรือที่กรุงเทพมหานครนั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับยุคนโยบายผ่อนคลายความตึงเครียดในช่วงสงครามเย็น (Détente)[27] หลังประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ประกาศวาทะนิกสัน (Nixon Doctrine) ในเดือนกรกฎาคม

[23] ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่าง ค.ศ. 1966-1968

[24] Warning, Christina. **"Cold War Diplomacy: The German Democratic Republic (GDR) and Thailand during the 1970s and 1980s"** (Ph.D. dissertation, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2019), 72-73

[25] เรื่องเดียวกัน, 77.

[26] เรื่องเดียวกัน, 80.

[27] เป็นนโยบายการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างกลุ่มประเทศค่ายคอมมิวนิสต์และค่ายโลกเสรีระหว่าง ค.ศ. 1969-1974 ที่ได้รับการสนับสนุนจากประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) และเลโอนิด เบรจเนฟ (Leonid Brezhnev) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต

ค.ศ. 1969[28] ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร[29] เริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกหลายประเทศ ได้แก่ กับโปแลนด์ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1972 กับโรมาเนียในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1973 กับบัลแกเรียและฮังการีในอีก 4 เดือนถัดมา[30] ซึ่งทำให้เยอรมนีตะวันออกสนใจจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยเช่นกัน และเตรียมสำรวจความเป็นไปได้เพื่อเตรียมการเพื่อการสถาปนาความสัมพันธ์ ในต้น ค.ศ. 1971 กระทรวงการต่างประเทศของเยอรมนีตะวันออกวิเคราะห์สถานการณ์ในประเทศของไทยว่า การประกาศวาทะ นิกสันทำให้สหรัฐอเมริกาเตรียมถอนทหารออกจากประเทศไทย และยังทำให้สหรัฐอเมริกาเตรียมลดความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่เคยมอบให้กับไทย โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของไทยตกต่ำลง และต้องหันมาเพิ่มปริมาณการค้ากับประเทศจากโลกฝั่งคอมมิวนิสต์ด้วย สถานการณ์การเมืองโลกที่เปลี่ยนไปนี้ยังทำให้รัฐบาลไทยเริ่มปฏิเสธข้อเรียกร้องหลาย ๆ ข้อของรัฐบาลอเมริกัน เช่น ข้อเรียกร้องในการจัดตั้งพันธมิตรทางการทหารระหว่างไซ่ง่อน พนมเปญ กรุงเทพฯ และเวียงจันทน์[31]

สถานการณ์การเมืองภายในประเทศของไทย ที่นับว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเยอรมนีตะวันออก ก็นับเป็นเรื่องที่น่าจับตามองของรัฐบาลเยอรมันตะวันออกเช่นกัน โดยเฉพาะหลังการรัฐประหารจอมพลถนอม กิตติขจรในเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 และสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ประเทศไทยจึงเข้าสู่ยุคที่ต่อมาเรียกกันว่ายุคแห่ง “การทดลองประชาธิปไตย” แม้การเมืองภายในประเทศจะเปลี่ยนไปเช่นนี้ แต่สตาซี (Stasi) หรือกระทรวงความมั่นคงแห่งรัฐ (Ministry for State Security) ที่มีหน้าที่สืบราชการลับต่าง ๆ ได้วิเคราะห์จากการสอบถามข้อมูล

---

[28] วาทะนิกสันเป็นหลักการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันได้เสนอแนวคิดหลักไว้เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1969 เมื่อเขาเดินทางไปเยือนเกาะกวม (Guam) และต่อมาในวันที่ 3 พฤศจิกายนของปีเดียวกัน เขาได้นำหลักการที่เสนอไว้ที่เกาะกวมมาเสนออีกครั้งในสุนทรพจน์ “การทำให้เป็นเวียดนาม” (Vietnamization) สาระสำคัญของวาทะนิกสัน คือการประกาศจุดยืนของสหรัฐอเมริกาที่ว่า สหรัฐอเมริกาจะยังคงเป็นหลักให้กับประเทศโลกเสรีในการพัฒนาและป้องกันตนเองให้กับพันธมิตร แต่แต่ละประเทศจะต้องรับผิดชอบในเรื่องของการรักษาความปลอดภัยของตนเอง โดยเฉพาะเวียดนาม ที่สงครามเวียดนามควรจะกลายเป็นเรื่องของเวียดนามเอง สำหรับหลาย ๆ ประเทศพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาแล้ว วาทะนิกสันจึงมีความหมายสื่อถึงการที่สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม ในกรณีของไทยเอง หลังการประกาศวาทะนิกสัน ไทยได้ลงนามในข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกา

[29] ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างเดือนธันวาคม ค.ศ. 1963 - เดือนตุลาคม ค.ศ. 1973

[30] สำหรับสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นประเทศผู้นำในประเทศกลุ่มโลกคอมมิสนิสต์ เว็บไซต์ของสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงมอสโก ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงเพียง 1 ปี ไทยและสหภาพโซเวียตก็เริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยทั้งสองประเทศได้แลกเปลี่ยนสาส์นการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1946 และมีการแลกเปลี่ยนคณะทูตชุดแรกระหว่างกัน เนื่องจากสหภาพโซเวียตดำเนินนโยบายต่างประเทศ 2 ทาง คือ การดำเนินความสัมพันธ์แบบปกติกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกภายใต้นโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในขณะที่ยังดำเนินนโยบายส่งออกการปฏิวัติและสนับสนุนการปฏิวัติในบรรดาประเทศที่ต่อสู้เพื่อเอกราชในเอเชีย แอฟริกาและละตินอเมริกา ต่อมา ในวัน ที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1956 ไทยและสหภาพโซเวียตได้ยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูตสู่ขั้นปกติ โดยการยกระดับหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตจากระดับอัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็ม ไปสู่ระดับเอกอัครราชทูตวิสามัญ ผู้มีอำนาจเต็ม ต่อมา ในช่วงนโยบายการผ่อนคลายความตึงเครียด ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1970 ไทยและสหภาพโซเวียตได้ลงนามร่วมกันในความตกลงทางการค้า ทำให้สายการบินแอโรฟลอต (Aeroflot) สามารถเปิดเส้นทางทางอากาศระหว่างกรุงเทพมหานครและมอสโกได้เป็นครั้งแรก

[31] PA AA MfAA ZR 2034/79, (19 May 1971), “Einschätzung” (ข้อสันนิษฐาน) อ้างถึงใน Warning, Christina. **“Cold War Diplomacy: The German Democratic Republic (GDR) and Thailand during the 1970s and 1980s”** (Ph.D. dissertation, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2019), 89-96.

จากหลายประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยว่า นโยบายของรัฐบาลใหม่ก็คงจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากบุคคลหลายคนที่เคยดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ยังกลับมาดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์[32] และในด้านการต่างประเทศ รัฐบาลใหม่ก็ยังเต็มใจที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศจากโลกคอมมิวนิสต์เช่นเดิม เยอรมนีตะวันออก ซึ่งเห็นความสำคัญของไทยในฐานะประเทศที่มีความสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้สำรวจท่าทีของไทยแล้ว จึงประสงค์จะสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับไทยเช่นกัน สำหรับเยอรมนีตะวันออกแล้ว ความสำคัญของไทยเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากไทยเป็นสมาชิกก่อตั้งและยังเป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ขององค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และต่อมา เพื่อขจัดความขัดแย้งทางด้านต่าง ๆ ระหว่างเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ไทยจึงร่วมมือกับมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ จัดการหารือร่วมกันที่จังหวัดชลบุรี อันนำไปสู่การลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) และการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (ASEAN) ในที่สุดเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 เมื่อรัฐบาลไทยและเยอรมันตะวันออกเจรจากันเรียบร้อยแล้ว ทำให้ต่อมาเมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1974 รัฐบาลของทั้งสองประเทศสามารถสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการต่อกันได้

จากความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเยอรมนีตะวันออกที่มีผ่านบริษัท Deutsche Seereederei ที่มีมาอยู่ก่อนแล้ว ทั้งสองประเทศจึงพยายามกระชับความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการค้าให้เข้มแข็งขึ้น พลเอกชาติชาย ชุณหะวัน ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จึงเดินทางเยือนเยอรมนีตะวันออกระหว่างวันที่ 6-9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1974 การเจรจาเป็นไปอย่างราบรื่น และนอกจากจะมีประเด็นด้านการค้าแล้ว ยังมีประเด็นด้านการเมืองและสันติภาพในภูมิภาคด้วย[33] ซึ่งสอดคล้องกับที่ไทยในฐานะหนึ่งในประเทศก่อตั้งของอาเซียน ก็พยายามแสดงบทบาทของตนในการเสริมสร้างสันติภาพและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในภูมิภาค โดยเฉพาะเมื่อสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าบุกกัมพูชาประชาธิปไตย จนเกิดสงครามระหว่างกัมพูชาและเวียดนามขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1978-1989 ในความขัดแย้งครั้งนี้ ประเทศไทย ที่มีพรหมแดนติดกัมพูชาเป็นระยะทางยาวประมาณ 800 กิโลเมตร สถาปนาบทบาทของตนในการเป็นสื่อกลางให้คู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายยุติสงครามระหว่างกัน ใน ค.ศ. 1979 ไทยเรียกร้องให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชาเพื่อยุติสงคราม และได้รับเสียงสนับสนุนจากอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์และสิงคโปร์ จึงทำให้ประเทศไทยมีบทบาทในเวทีการเมืองระดับทวีปมากขึ้น ถึงแม้เวียดนามจะไม่ได้ทำตามข้อเรียกร้องก็ตาม

---

[32] MfS ZAIG 11475, (9 November 197), “Information” (ข้อมูล), p. 154 อ้างถึงใน Warning, Christina. **“Cold War Diplomacy: The German Democratic Republic (GDR) and Thailand during the 1970s and 1980s”** (Ph.D. dissertation, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2019), 108.

[33] Warning, Christina. **“Cold War Diplomacy: The German Democratic Republic (GDR) and Thailand during the 1970s and 1980s”** (Ph.D. dissertation, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2019), 132.

เยอรมนีกับสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลังมิคาอิล กอบาชอฟ ขึ้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียตในค.ศ. 1985 และได้ตระหนักถึงปัญหาเศรษฐกิจและคอรัปชั่นที่สหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ต้องเผชิญ เขาจึงประกาศใช้นโยบายกลาสนอส (Glasnot) เพื่อกำจัดคอรัปชั่นและประกาศถึงความโปร่งใสของหน่วยงานต่าง ๆ และเปเรสตรอยกา (Perestroika) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในประเทศและเพิ่มการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาเปิดการเจรจากับสหภาพโซเวียตในประเด็นทางด้านการลดอาวุธและด้านเศรษฐกิจในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1985 ที่กรุงเจนีวา (Geneva) ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ต่อมา ใน ค.ศ. 1987 ทั้งสองฝ่ายร่วมกันลงนามในสนธิสัญญาการถอนอาวุธนิวเคลียร์วิถียิงระดับกลาง (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty-INF) ซึ่งกำหนดให้คู่สัญญาถอนทำลายอาวุธนิวเคลียร์ของตนที่มีวิถียิงระหว่าง 500-5,500 กิโลเมตร ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโลกค่ายเสรีและคอมมิวนิสต์ค่อย ๆ ดีขึ้นตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่ไม่ได้กระเตื้องขึ้นมากในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ใน ค.ศ. 1989 จึงเกิดการปฏิวัติขึ้นในทุกประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก เช่น ในฮังการีที่กลุ่มแพน-ยูโรเปียน ปิกนิก (Pan-European Picnic) ได้ออกมาเดินขบวนประท้วงผู้นำคอมมิวนิสต์ของตนอย่างสงบในเดือนสิงหาคม หรือในโรมาเนียที่ประชาชนลุกฮือขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของตนในเดือนธันวาคม ส่วนในเยอรมนีทั้งซีกตะวันตกและตะวันออก ที่ผู้นำของทั้งสองฝ่ายได้ดำเนินนโยบายสานความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อกันมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 แล้ว ซึ่งทำให้ประชาชนของทั้งสองฝ่ายคาดหวังที่จะให้รัฐบาลของตนอนุญาตให้ประชาชนในเขตตะวันตกและตะวันออกสามารถเดินทางข้ามไปมาหาสู่กันได้อย่างเสรี เสียงเรียกร้องนี้เริ่มดังขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุด ในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ. 1989 กำแพงเบอร์ลิน ที่เคยใช้เป็นเขตกั้นไม่ให้ประชาชนในเบอร์ลินตะวันตกและตะวันออกเดินทางไปมาหากันได้อย่างเสรีตั้งแต่ ค.ศ. 1961 ได้ถูกทำลายลง จึงนับเป็นสัญญะขั้นต้นที่นำไปสู่การรวมเยอรมนีทั้ง 2 ส่วนเข้าด้วยกันอีกครั้งในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1990[34]

หลังการรวมชาติ เยอรมนีเพิ่มบทบาทของตนเองในเวทีการเมืองระดับโลก เช่น การวางตัวเป็นผู้นำในการจัดตั้งสหภาพเศรษฐกิจและการเงินแห่งยุโรป (Economic and Monetary Union of the European Union) ที่ประสบความสำเร็จในการประกาศใช้เงินสกุลยูโร (Euro) นับตั้งแต่ ค.ศ. 2002 เป็นต้นไป[35] ด้านความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วง ค.ศ. 1995-2000 เยอรมนีเข้ามาลงทุนโดยตรงในอาเซียนเพียงร้อยละ 3[36] ซึ่งถึงแม้จะไม่มากนัก แต่ก็นับว่าทิศทางในการลงทุนก็ดีขึ้นตามลำดับ ใน ค.ศ. 2009 เยอรมนีได้รับรองความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างเยอรมนีกับอาเซียนอย่างเป็นทางการ และยังได้มอบทุนทรัพย์สนับสนุนเป็น

---

[34] การปฏิวัติใน ค.ศ. 1989 รวมถึงการรวมชาติของเยอรมนี ต่างเป็นเหตุการณ์ที่นำไปสู่จุดสิ้นสุดของสงครามเย็นด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1991

[35] ประเทศที่ใช้เงินสกุลยูโรไม่ได้หมายถึงทุกประเทศที่เป็นสมาชิกของสหภาพยุโรป แต่มีทั้งหมด 19 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม ไซปรัส เอสโทเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ ไอร์แลนด์ อิตาลี แล็ตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มัลต้า เนเธอแลนด์ โปรตุเกส สโลวาเกีย สโลเวเนีย และสเปน

[36] Rodolfo C. Severino, “ASEAN and Germany — Natural Partners,” **ASEAN Economic Bulletin**, no 2 (August 2002): 207-208

จำนวน 90 ล้านยูโร เพื่อให้นำไปพัฒนาและส่งเสริมในด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้านการบูรณาการทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งของสำนักเลขาธิการอาเซียน ทั้งนี้ทางเยอรมนี ซึ่งมีสถานะเป็นหนึ่งในสมาชิกของสหภาพยุโรป ทำให้เยอรมนีไม่สามารถเป็นคู่เจรจา (Dialogue Partner) ซึ่งเป็นสถานะเดียวกันกับสหภาพยุโรปได้ ทางเยอรมนีจึงได้มีหนังสือส่งถึงเลขาธิการอาเซียน โดยมีการแจ้งความประสงค์ที่จะเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (Development Partner) แทนการเป็นคู่เจรจา

ใน ค.ศ. 2016 เยอรมนีได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาของอาเซียน จากการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 49 (49th ASEAN Foreign Ministers Meeting) ที่จัดขึ้นที่เมืองเวียงจันทน์ (Vientiane) ประเทศลาว ในวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 2016 การจัดตั้งคณะกรรมาธิการพัฒนาความร่วมมืออาเซียน-เยอรมันในครั้งนี้ได้รับเกียรติจากรองเลขาธิการสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ณ ขณะนั้น และ ฯพณฯ มิเชล บารอน ฟอน อุนแกร์น สแตร์นแบร์ก (Michael Baron von Ungern-Sternberg) เอกอัครราชทูตเยอรมันประจำอาเซียน ณ ขณะนั้น ร่วมเป็นประธานในพิธี โดยมีตัวแทนจากสมาชิกคณะกรรมาธิการผู้แทนถาวรประจำอาเซียนเข้าร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีดังกล่าว

ใน ค.ศ. 2017 ได้มีการประชุมหารือเรื่องหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาระหว่างเยอรมนีและอาเซียนครั้งแรก ที่สำนักเลขาธิการอาเซียนในกรุงจาการ์ตา (Jakarta) ประเทศอินโดนีเซีย นอกจากนี้อาเซียนและเยอรมนียังได้พัฒนาขอบเขตความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับเยอรมนี (Practical Cooperation Areas) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต ภายใต้หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอาเซียน-เยอรมนี โดยทางเยอรมนีมีความต้องการที่จะร่วมมือในด้านความมั่นคงทางทะเล ด้านความเชื่อมโยงทางอากาศ ด้านความมั่นคงทางไซเบอร์ และด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ และยังได้หยิบยกประเด็นการยกเว้นภาษีและศุลกากรในการดำเนินโครงการความร่วมมืออาเซียน-เยอรมนี ส่วนทางด้านอาเซียนมีความประสงค์จะขอความร่วมมือในสาขาที่เยอรมนีเชี่ยวชาญ อาทิ สาขาการพัฒนาอย่างยั่งยืน สาขาการส่งเสริมอาชีวศึกษา สาขาการส่งเสริม SMEs สาขาการท่องเที่ยว และสาขาการศึกษา ทั้งนี้มีวิสัยทัศน์ที่ว่าจะเป็นไปตามความประสงค์ใน ค.ศ. 2025 ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวนี้จะเป็นรากฐานสำหรับความร่วมมือในทางปฏิบัติเพื่อยืนยันความเป็นผู้ร่วมมือเพื่อพัฒนาของทั้งสองฝ่ายสืบต่อไป

บรรณานุกรม

Sasitharamas, Catthiyakorn. (2012). **Die deutsch-thailändischen Beziehungen in der Zeit der Weimarer Republik bis zum Ende des Zwieten Weltkriegs.** (ความสัมพันธ์ไทย-เยอรมันในช่วงสาธารณรัฐไวมาร์ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง), Hamburg: Verlag Dr. Kovac. Schulin, Ernst. (2015). **Deutsche Geschichtswissenschaft nach dem Zweiten Weltkrieg 1945-1965.** (ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของเยอรมนีหลังสงครามโลกครั้งที่สอง), Oldenburg: Oldenburg Wissenschaftsverlag.

Severino, Rodolfo C. "ASEAN and Germany — Natural Partners." **ASEAN Economic Bulletin**, no 2 (August 2002): 207-208.

Stoffers, Andreas. (1995). **Im Lande des weißen Elefanten. Die Beziehungen zwischen Deutschland und Thailand von den Anfängen bis 1962** (ในดินแดนแห่งช้างเผือก ความสัมพันธ์ระหว่างเยอรมนีและไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง ค.ศ. 1962), Bonn: Druckerei D. & M. Gräbner.

Warning, Christina. (2019). **Cold War Diplomacy: The German Democratic Republic (GDR) and Thailand During the 1970s and 1980s,** Ph.D. Dissertation, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

ฐานข้อมูลออนไลน์

อาเซียนและเยอรมันจับมือกันมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์. เข้าถึงเมื่อ 26 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก https://lawforasean.krisdika.go.th/Content/View?Id=158&Type=1

Germany. Accessed May 24, 2021. Available from https://asean.org/asean/external-relations/germany/

ถอดมุมมองสหภาพโซเวียตในกระแสสงครามเย็น

จิราพร ตรีวิเศษศร[1]

บทนำ

เนื่องในวาระของการครบรอบ 54 ปี การก่อตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนที่ก่อตั้งขึ้นจากประสบการณ์การสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้ภาวะสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต การเกิดการแข่งขันเพื่อชิงพื้นที่ของความเป็นหนึ่งในเอเชียระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับสหภาพโซเวียตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงบทบาทของกลุ่มประเทศดังกล่าวในภูมิภาค ณ ช่วงเวลานั้น อนึ่งในตัวบทความนี้ผู้เขียนได้มองในมุมของสหภาพโซเวียต หรือนัยยะจากเอกสารภาษารัสเซียที่ว่าด้วยหลักฐานการยืนยันว่าสหภาพโซเวียตมีความพยายามในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนเพื่อการขยายอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแท้จริง ที่มองได้ว่าเป็นการรุกคืบจากยุทธศาสตร์ยุโรปตะวันออกสู่เอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสภาวะการขยายตัวของสงครามเย็นจึงทำให้ภูมิภาคนี้เป็นพื้นที่ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตที่ซับซ้อน เป็นการเมืองเกี่ยวพันที่มีรัฐอื่นอย่าง เวียดนาม สาธารณรัฐประชาชนจีน หรือแม้แต่กลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมเก่า รวมถึงมีการหยิบโยงความขัดแย้งจากพื้นที่อื่นมาสู่พื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการถอดมุมมองสหภาพโซเวียตในกระแสสงครามเย็นผ่านเอกสารรัสเซียเป็นการเปิดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งอาเซียนขึ้นได้อย่างชัดเจน

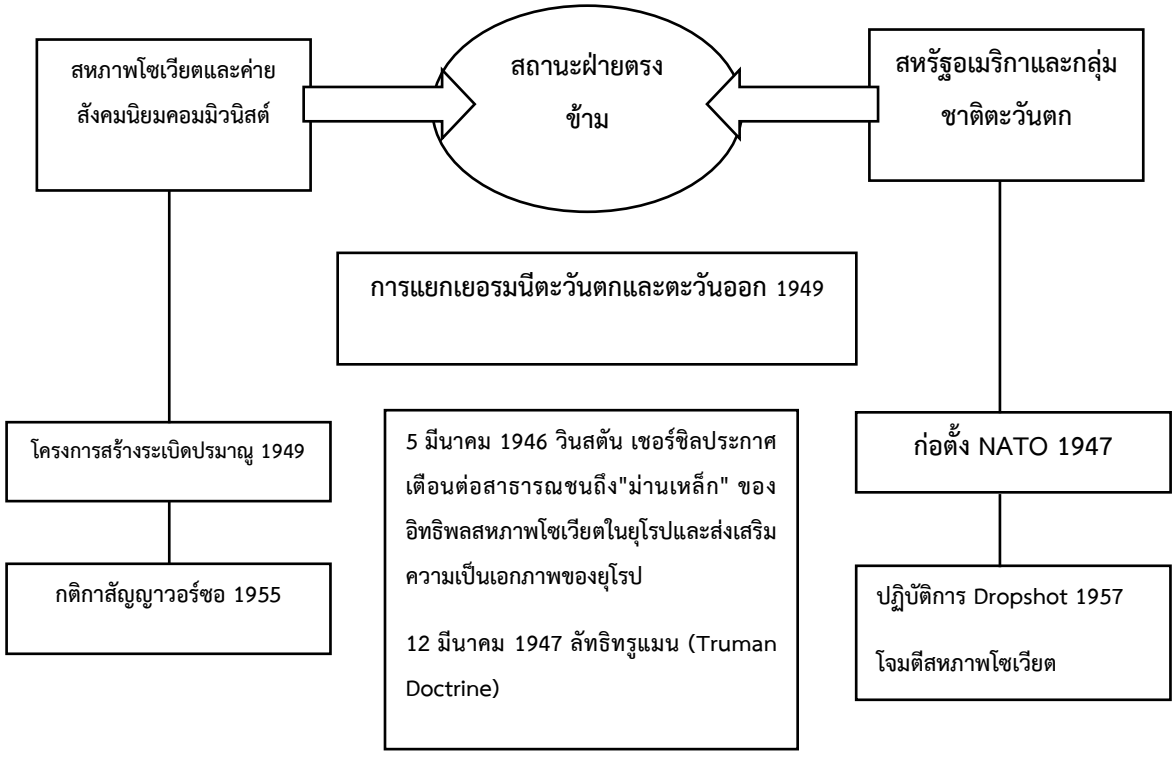
เนื้อหา

การศึกษาแง่มุมของประวัติศาสตร์ต่างประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ในทางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ของรัฐที่มีต่อรัฐชัดเจนมากขึ้นนับตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลกระทบจากสงครามโดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ 20 เกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่ ค.ศ. 1945 หรือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชิงโครงสร้างระหว่างรัสเซียในช่วงสหภาพโซเวียตกับกลุ่มบริวารและประเทศอื่น ๆ เนื่องมาจากการเมืองในช่วงสงครามเย็นและการนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตระหว่าง ค.ศ.1946 - 1991 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจและชาติพันธุ์

นับตั้งแต่ ค.ศ.1947 รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถือมีการปรับเปลี่ยน ช่วงที่สหรัฐอเมริกาประกาศสงครามเย็นกับสหภาพโซเวียต ก่อให้โลกเกิดการแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 ค่าย คือ ค่ายสหรัฐอเมริกาที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย และสหภาพโซเวียตที่มีการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เกิดรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผูกกับค่ายหนึ่งค่ายใดความช่วยเหลือก็จะให้ความช่วยเหลือ

[1] อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ jirapornt@g.swu.ac.th.

เฉพาะประเทศที่อยู่ในค่ายของตนเอง เช่น การที่สหรัฐอเมริกาประกาศให้ความช่วยเหลือตามแผนทรูแมน โดยเริ่มเจาะจงเฉพาะกรีกและตุรกีเป็นการสกัดกั้นการแผ่ขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ต่อมาสหรัฐอเมริกาได้ประกาศแผนมาร์แชล เพื่อให้ความช่วยเหลือประเทศที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และประเทศที่ถูกคอมมิวนิสต์คุกคามส่งผลให้ประชาคมโลกมีความพยายามที่จะแสดงออกถึงวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะรักษาสันติภาพของโลกเอาไว้ เป็นสิ่งที่แสดงออกว่าระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงทศวรรษที่ 1950 ถึง 1990 ที่มีการผันเปลี่ยนถือเป็นช่วงปฏิวัติระบบระหว่างประเทศ รวมถึงการที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเริ่มเป็นอภิมหาอำนาจ โลกถูกแบ่งเป็นสองขั้วอำนาจ โดยเหตุปัจจัยดูได้ตามแผนภาพที่ 1 สงครามเย็น ค.ศ.1946 – 1991

แผนภาพที่ 1 สาเหตุการเกิดสงครามเย็น ค.ศ.1946 – 1991

จากแผนภาพที่ 1 แสดงถึงสภาวะช่วงการเริ่มของสงครามเย็นที่มีเหตุและผลจากอุดมการณ์ทางการเมืองและสภาวะเศรษฐกิจ การเผชิญหน้าทางการทหารระหว่างกลุ่มประเทศของสองฝ่ายคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพ โซเวียต อันเนื่องมาจากการระบบสังคมนิยมและทุนนิยมประกอบกับปัจจัยต่อไปนี้

1. สหภาพโซเวียตหลังชัยชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความพยายามแสดงสถานะและบทบาทของตนเพิ่มขึ้น
2. เกิด ความวิตกกังวลของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรเกี่ยวกับการขยายตัวในอิทธิพลของสหภาพโซเวียต (ตามข้อที่ 1 ที่เกิดขึ้น)
3. สหรัฐอเมริกากระตุ้นกลุ่มประเทศตะวันตกด้วยอิทธิพลทางเศรษฐกิจของตน

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต คำว่าผลประโยชน์ของชาติ (Vital National Interest) ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและถาวรในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยสิ่งเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิศาสตร์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่การปฏิวัติครั้งใหญ่ของรัสเซีย ค.ศ. 1917 สหภาพโซเวียตถือเป็นรัฐที่กำเนิดขึ้นมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอย่างคอมมิวนิสต์ แนวคิดหรืออุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในรัสเซียไม่ถือเป็นลัทธิมาร์กซ์บริสุทธิ์ แต่ถือเป็นลัทธิมาร์กซ์ที่ได้มีการพัฒนาเข้ากับสภาพสังคมของรัสเซียหลังจากที่พรรคบอลเชวิคทำการปฏิวัติและมีผู้นำที่ขึ้นมาปกครอง คือ วลาดิมีร์ เลนิน อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในสหภาพโซเวียตจึงถูกเรียกว่า ลัทธิมาร์กซ์-เลนิน (Marxism-Leninism) ช่วงต้น หลังการปฏิวัติเป็นที่ยอมรับว่าแนวทางการดำเนินนโยบายต่อประเทศอื่นของสหภาพโซเวียต เน้นแนวทางการปฏิวัติทั่วโลก โดยความคิดนี้ดำเนินตั้งแต่ยุคสมัยของเลนินและสตาลิน จนถือเป็นแนวทางของนโยบายการต่างประเทศของสหภาพโซเวียตในช่วงดังกล่าวการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต สิ่งที่เป็นปัจจัยในการกำหนดนโยบาย เกิดจากปัจจัยต่อไปนี้คือ

1. การกำหนดจากเรื่องของการเมืองภายในประสานกับสิ่งแวดล้อมภายนอกประเทศ
2. การยึดถือการมีคอมมิวนิสต์ทั้งโลกที่ต้องการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์และองค์การแนวร่วม
3. การขยายการปกครองและอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียตสู่สังคมโลก

ตามมุมมองของแนวคิดการเมืองแบบสัจจนิยม (Realpolitik) ที่เป็นแนวคิดทางการเมืองที่ไม่เน้นเรื่องอุดมคติ และเน้นพื้นฐานของเรื่องวัตถุประสงค์มากกว่า เช่น อำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติ ที่เป็นตัวกำหนดที่สำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ รวมถึงเรื่องของอุดมการณ์ที่ผสมผสานประเด็นทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ลักษณะประจำชาติ และสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ รวมถึงเรื่องของการเมืองอย่างที่กล่าวไปว่าสหภาพโซเวียตนั้นอุดมการณ์ของมาร์กซ์และเลนิน รวมกับกลไกการเมืองภายในของสหภาพโซเวียตถือเป็นสิ่งสำคัญต่อพฤติกรรมการแสดงออก แต่อย่างไรก็ตามรากฐานของอุดมการณ์มาร์กซ์-เลนิน ถูกมองว่าเป็นแนวความคิดเฉพาะที่ใช้เพื่อประเทศคอมมิวนิสต์เท่านั้น เพราะการยึดถือทางอุดมการณ์คอมมิวนิสต์เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำเนินงานและการวางนโยบายของรัฐอยู่ค่อนข้างมาก การวิเคราะห์บทบาทของรัสเซียที่ประกอบกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงขึ้นอยู่กับ ตัวผู้กำหนดนโยบายหรือผู้นำเป็นสำคัญ

ลักษณะของการนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตมีทิศทางการปฏิบัติการ เป็นความพยายามเชื่อมต่อปฏิบัติการย่อย ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อที่ให้ยุทธวิธีมีความเป็นเอกภาพนั้นเกิดขึ้น มีความยืดหยุ่นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศมากกว่าตัวยุทธศาสตร์ เป้าหมายเพื่อการเป็นผู้นำคอมมิวนิสต์ และการบรรลุอุดมการณ์

คอมมิวนิสต์ จึงทำให้นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต สามารถที่จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาที่สำคัญที่ส่งผลต่อระเบียบโลก คือ

1. นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วง ค.ศ. 1917 ถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ. 1945
2. นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็น ค.ศ. 1946 – 1991

นโยบายต่างประเทศของโซเวียตรัสเซียช่วงต้น ค.ศ. 1917 และสหภาพโซเวียต ถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ.1945

นโยบายต่างประเทศของโซเวียตรัสเซียช่วงต้นนับจากหลังการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. 1917 มีความสำคัญที่อยู่ช่วง ค.ศ. 1917-1945 ระหว่างช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 1 และสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรป ซึ่งเป็นยุคที่สหภาพโซเวียตได้พยายามก่อตัวเพื่อให้มีลักษณะเป็นรัฐสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ตามแนวทางลัทธิมาร์กซ์-เลนิน และมุ่งเน้นยุทธศาสตร์ที่คงไว้ ให้อยู่ได้โดยไม่ถูกทำลายจากมหาอำนาจยุโรป อย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และรวมถึงมหาอำนาจฝั่งเอเชียตะวันออกอย่าง ญี่ปุ่น ณ ตอนนั้น ดังนั้นนโยบายต่างประเทศในช่วงดังกล่าวจะอยู่ในสมัยของเลนิน ช่วง ค.ศ. 1917 - 1924 และโจเซฟ สตาลิน ช่วง ค.ศ. 1924 - 1953 โดยยังขาดเสถียรภาพ มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศอยู่บ่อยครั้ง

นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วงแรกจะอาศัยวิธีการรอจังหวะและฉวยโอกาสที่เป็นไปตามสภาพการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยเหตุผลที่ว่าเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการทหาร โดยปรับระบบให้ยืดหยุ่นต่อการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่งออกไปสู่ประเทศต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้น โดยที่วลาดิมีร์ เลนิน ได้พยายามที่จะสร้างนโยบายของรัฐ ให้มีการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคมรูปแบบใหม่จากช่วงสมัยของพระเจ้าซาร์หรือช่วงจักรวรรดิรัสเซีย รวมถึงมีนัยยะความสำคัญคือสร้างรูปแบบที่แตกต่างจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตามที่เลนินกล่าวว่าทั้งนโยบายภายในและภายนอกประเทศของสหภาพโซเวียตจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการกำหนดจากผลประโยชน์ของสหภาพเอง และกำหนดจากสถานภาพทางเศรษฐกิจของการปกครองทางชนชั้น[2] โดยนัยยะความสำคัญของนโยบายต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ภายใต้นโยบายต่างประเทศสมัยโจเซฟ สตาลิน และช่วงสงครามเย็น

สหภาพโซเวียตสมัยสตาลินนับตั้งแต่ ค.ศ.1924 ผู้ที่ถือว่าเป็นผู้นำคนที่ 2 ของสหภาพโซเวียตที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ค.ศ. 1924 - 1953 มีการบริหารประเทศด้วยความเผด็จการมากกว่า วลาดิมีร์ เลนิน มีการกวาดล้างทุกคนผู้ที่มีความคิดต่อต้าน มีการเปิดการพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรม สังคมลักษณะแบบชาวนาสู่อุตสาหกรรมสมัยใหม่ ที่ทัดเทียมสหรัฐอเมริกา แต่ปัญหายังคงมีอยู่ในเรื่องของความอดอยาก ที่สะสมมานานและยิ่งเลวร้ายเมื่อ ฮิตเลอร์สั่งล้อมกรุงมอสโกไว้ โดยเฉพาะการปิดล้อมที่เลนินกราด (เซนปีเตอร์สเบิร์กใน

[2] นรนิติ เศรษฐบุตร และคณะ. (2520). **พฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศของรุสเซีย.** หน้า 54.

ปัจจุบัน) ถูกปิดล้อมไว้นานถึง 871 วันในช่วง[3] สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสงครามกอบกู้มาตุภูมิ (The Great Patriotic War)

สตาลินมีบทบาทเอาชนะเหนือนาซีเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่รัสเซียเข้าร่วมสงครามครั้งนี้ตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1941 - 1945 สตาลินถือว่าเป็นผู้สืบทอดอำนาจจากเลนินที่สามารถนำสหภาพโซเวียตก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจของโลก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และยังเป็นหนึ่งขั้วอำนาจในการทำสงครามเย็นกับสหรัฐอเมริกา ความสำคัญของช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อสถานภาพของสหภาพโซเวียต คือ การดำเนินนโยบายต่าง ๆ เป็นไปเพื่อการรบและการป้องกันการคุกคามจากภัยของทหารนาซี มีการรวมระบบการเมืองเข้าไว้ด้วยกันภายในของสหภาพแม้ว่าจะมีความหลากหลาย และถึงแม้สหภาพโซเวียตต้องการความช่วยเหลือจากประชาธิปไตยตะวันตกเพื่อต่อต้านการรุกรานของฮิตเลอร์ ฝั่งตะวันตกมีท่าทีที่ต้องการจะใช้ประโยชน์สูงสุดจากศักยภาพของสหภาพโซเวียตเพื่อต่อต้านลัทธิฟาสซิสต์ สิ่งนี้กลับนำไปสู่ความซับซ้อนและขัดแย้งกันในความร่วมมือระหว่างกลุ่มมหาอำนาจที่มีความแตกต่างไปจากก่อนหน้านี้ เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วง ค.ศ. 1945 สหภาพโซเวียตมีฐานะที่มั่นคงแข็งแรงทั้งทาง การเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร มีลักษณะเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่เข้มแข็งมากขึ้น แม้ว่าด้านการทหารจะยังเป็นรองสหรัฐอเมริกาในระยะแรกก็ตาม แต่หลังจากนั้นสตาลินได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายที่รุนแรงขึ้น ทำการกวาดล้างผู้ที่ต่อต้านจำนวนมาก รวมถึงแสดงนโยบายที่แข็งกร้าวและต่อต้านสหรัฐอเมริกาเด่นชัดขึ้นที่ถือว่าเป็นศัตรูอันดับหนึ่งของสหภาพโซเวียต อีกทั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งแรกที่เห็นได้ชัดสำหรับนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่มีการเร่งดำเนินการคือสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ให้ปฏิวัติ ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในยุโรปตะวันออกเป็นแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยใช้กลไกการกลืนกลายให้เป็นโซเวียตรัสเซียขึ้นภายใต้การชี้นำของสหภาพโซเวียต ให้การสนับสนุนขบวนการปลดแอก ให้เป็นเครื่องมือในการทำลายจักรวรรดินิยมของอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน และสหรัฐอเมริกา โดยกลไกดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้นอกพื้นที่จากที่กล่าวไปเช่นกัน

นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็น ค.ศ.1946-1991

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหภาพโซเวียตกลายเป็นมหาอำนาจที่มีการทหารที่ยิ่งใหญ่ของโลกหลังจากเยอรมันและญี่ปุ่นพ่ายแพ้ ยุโรปมหาอำนาจเก่าอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสได้อ่อนอำนาจลง จึงเป็นเหตุให้สหภาพโซเวียตเป็นหนึ่งในมหาอำนาจที่โดดเด่นและมีอิทธิพล สตาลินจึงเริ่มใช้ประโยชน์จากตรงนี้ดำเนินแนวทางต่างประเทศเพื่อขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต เพื่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ดำเนินแนวทางทางการทูตที่ก้าวร้าวคุกคามขึ้น อำนาจอยู่ที่ตัวผู้นำคือสตาลิน และแสดงท่าที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพันธมิตรเดิมที่เคยมีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2[4]

[3] РИА Новости. (2011). Блокада Ленинграда: история 900 дней осады**.** (Online: 27.02.2021) https://ria.ru/spravka/20110908/431315949.html

[4] ผสุดี ลิมพะสูต. (2526). **ประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียต.** หน้า 109-110.

สำหรับประเทศยุโรปตะวันออกนั้นมีความสำคัญต่อสหภาพโซเวียตเป็นอย่างยิ่งในทาง ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ถือเป็นแนวกันชนและดุลอำนาจให้แก่สหภาพโซเวียตในการแข่งขันกับกลุ่มประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว ประกอบกับการเป็นรัฐแนวกันชน มีการสร้างดุลอำนาจ สตาลินมีหนึ่งกลไกลที่ใช้ควบคุมพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติของสหภาพโซเวียตคือสำนักงานข่าวของคอมมิวนิสต์ (Communist Information Bureau หรือที่เรียกว่า Cominform) ที่ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1947 แต่ที่น่าสนใจคือ สตาลินมีการออกนโยบายร่วมกันโดยสันติ (Peaceful Co-Existence) แต่เพียงชั่วคราวขึ้นเพื่อผลประโยชน์ให้เห็นเฉพาะหน้า เพราะยังคงยึดอุดมการณ์การขยายอิทธิพลคอมมิวนิสต์ไปในประเทศต่างๆ ต่อต้านระบบทุนนิยมตะวันตกจึงกล่าวว่านโยบายของสตาลินนั้นมีความก้าวร้าวและรุนแรง มีความต้องการใช้นโยบายต่างประเทศเพื่อการรุกรานชาติในยุโรป การเริ่มของสงครามเย็นที่ปรากฏว่าเกิดการแบ่งค่าย โลกเสรีและสังคมนิยมจึงชัดเจนขึ้น และสหภาพโซเวียตเองก็มีความเข้มงวดขึ้น แผ่อิทธิพลไปในภูมิภาคอื่นตามมา อย่างภูมิภาคเอเชีย สตาลินพยายามรวบรวมคอมมิวนิสต์ในประเทศต่าง ๆ มาอยู่ภายใต้สหภาพโซเวียต โดยเฉพาะที่เห็นเด่นชัดเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของ สตาลินคือการสร้างแนวกันชนในยุโรปตะวันออก (Soviet Satellite หรือที่เรียกว่า Soviet Bloc) ซึ่งเรียกว่า ลัทธิสตาลิน (Stalinism) ที่เป็นการแทรกแซงการเมืองในประเทศอื่น มีความเข้มงวด โดยใช้กำลังทหารและการบีบคั้นทางด้านอื่น เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

เป็นที่น่าสนใจว่าการดำเนินนโยบายที่สำคัญของสตาลินในการสร้างแนวกันชนยุโรปตะวันออกช่วง ค.ศ. 1941-1948 ช่วงเริ่มต้นของการรวมตัวในการเป็นยุโรปตะวันออกในฐานะของรัฐกันชนของโซเวียต หรือค่ายตะวันออก (Soviet Bloc) ที่ผ่านขั้นตอนที่สำคัญสามช่วง[5]คือ

ช่วงแรก ใช้การแทรกความเป็นรัฐบาลผสมแบบแท้จริงคือมีพรรคฝ่ายซ้ายและฝ่ายซ้ายกลาง

ช่วงที่สอง มีการใช้รัฐบาลระบบผสมแบบปลอม คือ พรรคต่างๆยังคงได้ชื่อว่าร่วมมีอำนาจและมีองค์การอิสระของตน แต่ในทางปฏิบัตินั้นหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์ไม่มีการเลือกโดยสมาชิกพรรคแต่อย่างใด

ช่วงที่สาม รัฐบาลผสมแบบปลอมมีการเปลี่ยนไปเป็นลักษณะแบบ กลุ่มหนึ่งกลุ่มเดียวกัน (Monolithic bloc) บุคคลชั้นนำของคอมมิวนิสต์เป็นทั้งผู้วางนโยบายและควบคุมองค์การ ควบคุมระเบียบต่างๆ ของกลุ่มที่ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ที่ยังคงค้างในคณะรัฐบาล พรรคสังคมนิยมต่าง ๆ ถูกบีบให้เข้ารวม (fuse) กับพรรคคอมมิวนิสต์

นอกจากนี้กลไกที่สำคัญของสตาลินอย่างการกลืนกลายยุโรปตะวันออกจะเน้นการใช้กระบวนการภาษารัสเซีย การเขียนและสอนประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ผ่านประวัติศาสตร์นิพนธ์เพื่อก่อรูปสังคมใหม่ การใช้ประชากรเข้าอยู่ในพื้นที่เพื่อขยายถิ่นที่ตั้ง[6] สะท้อนถึงความคาดหวังในพรมแดนตะวันตกที่สตาลินต้องการให้เข้ามาอยู่ในอิทธิพลของสหภาพโซเวียต มีการประยุกต์สร้างหลักทางการเมืองใหม่ตามหลักสังคมของ

[5] จิราพร ตรีวิเศษศร. (2560). **การสร้างยุโรปตะวันออกของสหภาพโซเวียตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.** หน้า. 358.

[6] Joseph S. Roucek. (1959). **Sovietization and Russification of Bulgaria's Education. Slavic and East-European Studies. 4(2). P.** 68-78.

มาร์กซ์ เปลี่ยนระบอบเศรษฐกิจและสังคมโดยการเวนคืนที่ดินต่าง ๆ จัดนารวมยึดอุตสาหกรรม เปลี่ยนเป็นบริวารให้อยู่ในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามแบบสหภาพโซเวียต[7] ที่สะท้อนภาพว่ายุทธศาสตร์สำคัญของสหภาพโซเวียตในช่วงดังกล่าวคือภูมิภาคยุโรปมากกว่าเอเชีย

จุดเริ่มต้นของ “สงครามเย็น” ในประวัติศาสตร์ที่เราอาจรับรู้ได้ว่าเป็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง แม้ว่าช่วงสงครามโลกครั้งที่สองทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่อสู้ร่วมกัน เป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองชาติเป็นเรื่องที่ตึงเครียด สหรัฐอเมริกาให้ความระมัดระวังลัทธิคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตมานานและกังวลเกี่ยวกับการปกครองแบบเผด็จการของผู้นำรัสเซียอย่างโจเซฟ สตาลิน ในส่วนของสหภาพโซเวียตก็ไม่พอใจที่สหรัฐอเมริกาปฏิเสธที่จะปฏิบัติต่อสหภาพโซเวียตในฐานะส่วนหนึ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาคมระหว่างประเทศ หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงความคับข้องใจเหล่านี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจและเป็นศัตรูซึ่งกันและกัน การแบ่งเขตอิทธิพลดูเหมือนจะนำไปสู่ความตึงเครียดที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ระบบการเมืองและเศรษฐกิจไม่เห็นด้วยอย่างสิ้นเชิง แต่สามารถร่วมมือกันในประเด็นเฉพาะเช่นการทดลองของนูเรมเบิร์ก[8] และสนธิสัญญาปารีส ค.ศ.1947[9] โดยมูลเหตุผลักดันไปสู่สภาวะสงครามเย็น สามารถแบ่งได้เป็น 6 สาเหตุ คือ

1. การประชุมที่ยัลต้า (Yalta) ระหว่างวันที่ 4 ถึง 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1945 และการประชุมที่พอสดั้ม (Potsdam) ระหว่างวันที่ 17 กรกฎาคม ถึง 2 สิงหาคม ค.ศ.1945
2. เกิดความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต
3. นโยบายของสตาลินต่อยุโรปตะวันออก
4. หลักการ Truman และแผนการ Marshall
5. การจัดตั้งนาโต้ (NATO) เมื่อ ค.ศ. 1949
6. วิกฤติการณ์เบอร์ลิน
7. เกิดความขัดแย้งด้านอุดมการณ์

การเริ่มสร้างอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในเอเชียตามหลักการการดำเนินแนวนโยบายกับต่างประเทศของสหภาพโซเวียตนั้น เป็นที่ยอมรับว่ายุทธศาสตร์การดำเนินความสัมพันธ์อยู่ในภาคพื้นทวีปยุโรปมากกว่า โดยเฉพาะ

---

[7] ผสุดี ลิมพะสูต. (2526). **ประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียต.** หน้า 110.

[8] การทดลองของนูเรมเบิร์กหรือเนือร์นแบร์ค หรือการพิจารณาคดีที่นูเรมเบิร์ก (Nuremberg trials) เป็นชุดการพิจารณาคดีทางทหารที่ฝ่ายสัมพันธมิตรผู้ชนะสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผู้จัด มีจุดเด่นเป็นการฟ้องสมาชิกชั้นผู้ใหญ่ในคณะผู้นำทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจของนาซีเยอรมนีซึ่งพ่ายสงคราม การพิจารณาทั้งนี้มีขึ้น ณ ตำหนักยุติธรรม เมืองเนือร์นแบร์ค รัฐบาวาเรีย ประเทศเยอรมนี ชุดแรกเป็นการพิจารณาผู้กระทำความผิดอาญาสงครามกลุ่มหลัก ในศาลทหารระหว่างประเทศ (International Military Tribunal) เริ่มในวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1945 และเป็นการพิจารณาอันเป็นที่กล่าวขานมากที่สุดจำเลยในชุดนี้ประกอบด้วยผู้นำคนสำคัญที่สุดยี่สิบสี่คนของนาซีเยอรมนีซึ่งถูกจับมาได้ ทว่า บุคคลสำคัญหลาย ๆ คนที่ชักใยอยู่เบื้องหลังสงคราม เป็นต้นว่า อดอล์ฟ ฮิตเลอร์, ไฮน์ริช ฮิมม์เลอร์ และโยเซฟ เกิบเบิลส์ นั้น กระทำอัตวินิบาตกรรมไปก่อนหน้าแล้ว การพิจารณาชุดแรกนี้สิ้นสุดลงในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1946 ส่วนชุดที่สอง เป็นการพิจารณาผู้กระทำความผิดอาญาสงครามซึ่งมีความสำคัญน้อยกว่าจำเลยกลุ่มแรก ดำเนินการโดย คณะตุลาการศาลทหารเนือร์นแบร์ค (Nuremberg Military Tribunals) ตามกฎหมายสภาควบคุม ฉบับที่ 10 (Control Council Law No. 10) ในครั้งนี้ มีทั้งการพิจารณาคดีแพทย์ และการพิจารณาตุลาการ

[9] สนธิสัญญาสันติภาพปารีส ค.ศ. 1947 เพื่อการยุติสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างยิ่งในช่วงการปกครองของสตาลิน สำหรับทวีปเอเชียหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้ถูกนับเป็นยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจมากนัก การดูแลภูมิภาคฝั่งเอเชียจึงเป็นหน้าที่ของจีนเป็นหลักด้านการให้ความช่วยเหลือกลุ่มขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ จะเห็นได้ว่าสหภาพโซเวียตไม่ได้ให้ความสนใจมากนักสำหรับการปลดแอกขบวนการปลดแอกเวียดมินห์ จนมีการเจรจาเพื่อการสงบศึกเกิดขึ้นที่เจนีวาถือเป็นการแสดงบทบาทในการจัดการของสหรัฐอเมริกา[10] ขณะที่สหภาพโซเวียตเองดูจะมีบทบาทน้อยกว่าอันเนื่องมาจากเหตุผลต่อไปนี้

1. สหภาพโซเวียตมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนในยุโรปตะวันออกหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มากกว่า
2. นโยบายและอุดมการณ์ของสหภาพโซเวียตต่อประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขัดแย้งกันเอง
3. สหภาพโซเวียตเองก็ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โดยในข้อที่ 2 เป็นปัญหาเพราะโซเวียตมุ่งชักจูงประเทศใหม่เข้าต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism)[11] ของตะวันตก ทำให้โซเวียตต้องเลือกเอาว่าจะแสวงหามิตรโดยการรับรองรัฐบาลหรือจะสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านั้นให้ได้รับชัยชนะตามอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์

เงื่อนไขข้อความข้างต้นส่งผลให้ในเอเชียมีการสร้างแนวนโยบายของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคนี้ ความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนจะถือเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดในช่วงเวลาของสงครามเย็น (โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อน ค.ศ. 1964) อย่างไรก็ตามการสร้างบทบาทของสหภาพโซเวียต ถือได้ว่ามีความพยายามในการสร้างบทบาททางการเมือง รวมถึงทางด้าน การทูต การทหาร และทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศโลกที่สาม ที่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการแผ่ขยายอิทธิพลออกไปในบริเวณเขตคอมมิวนิสต์เอง หรือในเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาก็ตาม เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ถือเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งของเป้าหมายของความพยามยามดังกล่าว ตัวโซเวียตรัสเซียจะมีบทบาททางด้านการลงทุน ทางเศรษฐกิจ มีการใช้บทบาททางการเมืองน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็นในพื้นที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือภูมิภาคอื่นก็ตาม แต่อย่างน้อยสิ่งที่โซเวียตรัสเซียได้ทำการปฏิบัติที่เป็นการบรรลุเป้าหมายของสหภาพโซเวียต คือ การเข้าไปมีบทบาทและแสดงฐานะที่ขยายออกไปทางภูมิรัฐศาสตร์ แต่สิ่งดังกล่าวอาจจะไม่ได้หมายความว่าอิทธิพลของสหภาพโซเวียตจะขยายเข้าไปด้วยได้ทั้งหมด อย่างสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

นโยบายความสัมพันธ์ของสหภาพโซเวียตที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วงสงครามเย็นที่ปรากฏเด่นชัดคือเมื่อสหภาพโซเวียตมีอิทธิพลมากขึ้น และมีการให้ความช่วยเหลือสาธารณรัฐประชาชนจีนหลังที่ผู้นำอย่างเหมาเจ๋อตุง ที่เป็นผู้ทำการปฏิวัติสำเร็จเมื่อ ค.ศ.1949 และสหภาพโซเวียตเองก็มีความต้องการที่จะครอบงำสาธารณรัฐประชาชนจีนไว้เป็นมิตรทางยุทธศาสตร์ เพื่อการสกัดกั้นประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกอย่าง

[10] นรนิต เศรษฐบุตร. (2520). พฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศของรุสเซีย. กทม. หน้า 37.

[11] ลัทธิจักรวรรดินิยม เป็นนโยบายขยายอำนาจเข้าควบคุมหรือมีอำนาจบังคับบัญชาการเหนือดินแดนต่างชาติเพื่อรักษาจักรวรรดิให้คงอยู่ โดยเป็นการยึดครองถือครองได้ในรูปแบบโดยตรงและโดยอ้อม

ญี่ปุ่น หรือแม้แต่เป็นการสกัดกั้นอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในเวลาเดียวกัน ในเบื้องต้น สหภาพโซเวียตมีลักษณะที่เป็นมิตรต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วง ค.ศ.1950 แต่การแสดงออกก็สะท้อนว่าสหภาพโซเวียตไม่ได้มีความจริงใจต่อฝั่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จากที่เห็นในกรณีของการที่สหภาพโซเวียตสนับสนุนช่วยเหลือเกาหลีเหนือบุกเกาหลีใต้ในสงครามเกาหลี ใน ค.ศ.1950 ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่การเผชิญหน้าโดยตรง ตลอดจนที่สหภาพโซเวียตแสดงออกในการสนับสนุนเวียดมินห์ภายใต้การนำของโฮจิมินห์ ต่อต้านฝรั่งเศสตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดจนประสบชัยชนะใน ค.ศ. 1954 ดังกล่าวสะท้อนได้ว่าการเข้าไปมีบทบาทในการแทรกแซงเพื่อการขยายอำนาจและอิทธิพลของสหภาพโซเวียต โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวนโยบายของสหภาพโซเวียตในยุคสมัยของครุชชอฟ ที่เริ่มเข้ามาให้ความสนใจกับประเทศกำลังพัฒนาและที่ยังไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและประเทศในโลกที่สาม การเข้าหากลุ่มประเทศพวกนี้สหภาพโซเวียตได้ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ทางอุดมการณ์ ทางเศรษฐกิจและการทหาร ตรงจุดนี้จึงเป็นชนวนเหตุไปสู่ความขัดแย้งทางความสัมพันธ์ในเอเชียระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน สาเหตุดังกล่าวเกิดจากความหวาดระแวงในการขัดผลประโยชน์ในกลุ่มโลกคอมมิวนิสต์ที่จีนคอมมิวนิวสต์เองก็มีบทบาทความสำคัญอยู่ในเอเชีย กล่าวคือเป็นความต้องการที่จะเป็นผู้นำเหล่าประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดการแข่งขันเพื่อเป็นผู้นำในกลุ่มโลกที่สามที่สหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนแสดงอิทธิพลอยู่ เพราะถึงแม้ว่าก่อนหน้ายุทธศาสตร์สำคัญของสหภาพโซเวียตคือแถบยุโรปไม่ได้สนใจกลุ่มประเทศกำลังพัฒนากลับต้องมาสนใจมากขึ้น จนนำไปอยู่ในยุทธศาสตร์การสร้างความสัมพันธ์ การให้ความช่วยเหลือ นับว่าจีนคอมมิวนิสต์คือปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เป็นเช่นนั้น แต่ข้อได้เปรียบของจีนคอมมิวนิสต์คือการได้รับความนิยมจากกลุ่มโลกที่สามมากกว่าสหภาพโซเวียตเป็นเหตุที่ทำให้สหภาพโซเวียตจำต้องปรับปรุงวิธีการติดต่อและการมีสัมพันธ์กับประเทศเหล่านั้นให้มากขึ้น

สหภาพโซเวียตเริ่มเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงสงครามเย็น หรือราวทศวรรษที่ 1950, 1960 และ 1970 เมื่อมอสโกมีความพยายามมีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการแสดงออกในการให้ความช่วยเหลือทางด้านการทหารและเศรษฐกิจ จากการเข้ามามีบทบาทในช่วงนี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกในฐานะมหาอำนาจฝ่ายที่สาม ในภูมิภาค ที่มีมหาอำนาจสองฝ่ายแสดงบทบาทอยู่ อย่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกาทำให้เกิดมุมมองของกระบวนการการสร้างอิทธิพลของรัสเซียในช่วงทศวรรษที่ 1950

ย้อนกลับไปอ้างอิงถึงนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่ปรากฏช่วงต้น ค.ศ. 1917 -1945 ในระหว่างช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 1 และสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นยุคที่สหภาพโซเวียตได้พยายามก่อตัวเพื่อให้เป็นรัฐสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ตามแนวลัทธิมาร์กซ์-เลนิน และเพื่อให้อยู่ได้โดยไม่ถูกทำลายจากมหาอำนาจ ดังนั้นนโยบายต่างประเทศในช่วงดังกล่าวจะอยู่ในสมัยของเลนิน (ค.ศ. 1917-1924) และส่วนช่วงของโจเซฟ สตาลิน (ค.ศ. 1924-1953) มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศบ่อยครั้ง ในช่วงแรกจะใช้วิธีการรอจังหวะและฉวยโอกาสตามสภาพการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อสร้างฐานของ โซเวียตรัสเซียและสหภาพโซเวียต

ให้เข้มแข็งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร มีระบบที่ยืดหยุ่นในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ไปสู่ประเทศต่าง ๆ

สหภาพโซเวียตกับการเริ่มต้นเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงทศวรรษที่ 1950 ถึง 1990 จากที่กล่าวไปแล้วว่าเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 สหภาพโซเวียตมีฐานะที่มั่นคงแข็งแรงทั้งทาง การเมือง เศรษฐกิจ และการทหารมากขึ้น อันเนื่องมาจากผลดีของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับ 5 ปี ที่แม้ว่าทางการทหารจะยังเป็นรองสหรัฐอเมริกาในระยะแรกก็ตาม แต่หลังจากนั้นสตาลินได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินนโยบายรุนแรงกวาดล้างกลุ่มที่เป็นปรปักษ์จำนวนมาก และมีนโยบายแข็งกร้าวต่อต้านสหรัฐอเมริกา ซึ่งสหภาพโซเวียตมองว่าเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่ง สหภาพโซเวียตตัดสินใจเร่งดำเนินการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อการปฏิวัติ สร้างการเปลี่ยนแปลงการปกครองในยุโรปตะวันออกให้เป็นแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ภายใต้การชี้นำของสหภาพโซเวียต สนับสนุนขบวนการปลดแอกตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการทำลายจักรวรรดินิยมของอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน และสหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศยุโรปตะวันออกนั้นมีความสำคัญต่อสหภาพโซเวียตเป็นอย่างยิ่งในทางภูมิรัฐศาสตร์ ถือเป็นดุลอำนาจใหม่ให้แก่สหภาพโซเวียตในการแข่งขันกับกลุ่มประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว ด้วยที่ว่ามีภูมิศาสตร์ที่ติดกับยุโรปตะวันตก พื้นที่ที่ปะทะกันระหว่างฝ่ายนายทุนกับสังคมนิยม ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นนโยบายของ สตาลินในช่วงนี้จึงนิยมความรุนแรงและรุกราน พยายาม ที่จะแยกประชาชาติต่าง ๆ ในยุโรปได้ อาจจะกล่าวได้ว่าฝ่ายสหภาพโซเวียตริเริ่มสงครามเย็นระหว่างโลกตะวันตกหรือโลกเสรีซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับโลกตะวันออกหรือค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่สหภาพโซเวียตเป็นผู้นำที่ทำให้โลกอยู่ในสภาวะศูนย์อำนาจที่เคร่งครัดโดยภาพลักษณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากสตาลินมีนโยบายรวบรวมผนึกกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้าไว้ด้วยกันภายใต้อาณัติของสหภาพโซเวียตมีกฎที่เข้มงวด โดยใช้กำลังทหารและการบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ยิ่งไปกว่านั้นยังได้สร้างลัทธิสตาลิน (Stalinism) ที่เป็นการแทรกแซงการเมืองในประเทศอื่น ทำให้นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตในยุคสมัยสงครามเย็นถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอยู่ในยุคของผู้นำสหภาพโซเวียตหลังโจเซฟ สตาลิน ไม่ว่าจะเป็น นายนิกิต้า ครุชชอฟ นายเลโอนิด เบรจเนฟ หรือแม้แต่นายมิฮาอิล กอร์บาชอฟ จากที่กล่าวไปแล้วว่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามเย็นได้ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาที่สำคัญจากเรื่องการแข่งขันของอภิมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในเรื่องของสงคราม ความขัดแย้ง อุดมการณ์ข้ามชาติ โลกได้แบ่งออกเป็นสองขั้วอย่างที่กล่าวไปด้านการเมืองและการทหาร

จากที่กล่าวไปแล้วว่านโยบายการสร้างอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในเอเชีย และการเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียของสหภาพโซเวียต การดำเนินยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์จะให้ความสำคัญในทวีปยุโรปมากกว่าในทวีปเอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงไม่ได้ถูกนับเป็นยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจมากนัก ทำให้ภูมิภาคฝั่งเอเชียจึงเป็นหน้าที่ของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นหลัก ในด้านการให้ความช่วยเหลือกลุ่มขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ สหภาพโซเวียตไม่ได้ให้ความสนใจมากนักสำหรับการปลดแอกขบวนการปลดแอกเวียดมินห์ จนกระทั่งมีการเจรจาเพื่อการสงบศึกเกิดขึ้นที่เจนีวาถือเป็นการแสดงบทบาทในการจัดการดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา ขณะที่สหภาพโซเวียตเองดูจะมีบทบาทน้อยกว่าอันเนื่องมาจากเหตุผลการมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนใน

ยุโรปตะวันออก การขาดความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายและอุดมการทางการเมืองของสหภาพโซเวียตที่มีต่อประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความขัดแย้งกัน ที่ถือว่าเป็นปัญหาเพราะสหภาพโซเวียตมุ่งชักจูงประเทศใหม่เข้าต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมของตะวันตก ทำให้ต้องเลือกว่าจะแสวงหามิตรโดยการรับรองรัฐบาล หรือจะสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านั้นให้ได้รับชัยชนะตามอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์

สหภาพโซเวียตเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ราว ค.ศ. 1975 จากสถานการณ์อินโดจีน ประกอบกับสหภาพโซเวียตมีความขัดแย้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เริ่มทวีความรุนแรง ตรงจุดนี้เป็นเหตุเริ่มต้นให้สหภาพโซเวียตมีปฏิสัมพันธ์กับเวียดนามมากขึ้นเพราะ เวียดนามต้องการพึ่งพาโซเวียตทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร โซเวียตเริ่มพิจารณาและมองเห็นช่องทางในการสร้างอิทธิพลทางการเมือง คือ การโอบล้อมภูมิภาค การตั้งฐานทัพเรือและฐานทัพอากาศของสหภาพโซเวียตขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจุดเปลี่ยนสำหรับสหภาพโซเวียตอีกประเด็นหนึ่งคือ ความเปลี่ยนแปลงของมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการสิ้นสุดสงครามอินโดจีน ช่วง ค.ศ. 1945-1975 เพราะเกิดปรากฏการณ์ที่ดูว่าเวียดนามจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ว่า

1. คอมมิวนิสต์เวียดนามสร้างความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพโซเวียตและขบวนการชาตินิยมในภูมิภาคสำหรับการต่อต้านตะวันตก
2. เกิดความขัดแย้งระหว่างพันธมิตรคอมมิวนิสต์ด้วยกันเองคือ เวียดนามขัดแย้งสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาชนจีนขัดแย้งกับสหภาพโซเวียต

เวียดนามกับการเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐประชาชนจีน พลวัติช่วงสงครามเย็นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงทศวรรษ 1960 – 1970[12]

ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหรัฐอเมริกากับปัจจัยเวียดนามต่อกระบวนการการควบคุมนโยบายควบคุมความตึงเครียดระหว่างประเทศ และความขัดแย้งด้วยอาวุธในอินโดจีนนำไปสู่การซ้ำเติมความสัมพันธ์ของสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาที่เริ่มมาจากช่วงสงครามในอัฟกานิสถาน เหตุแห่งความขัดแย้งในอินโดจีนมีความเชื่อว่าสหรัฐอเมริกาใช้มาเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ดูทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากผลประโยชน์เชิงกลยุทธ์ เมื่อเห็นได้ชัดว่าสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มที่จะไม่ชนะสงครามเวียดนามโดยง่าย ส่งผลให้ช่วงสงครามอินโดจีนสหรัฐอเมริกามีนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนค่อนข้างมาก สถานการณ์จีนตามแนวชายแดน ในช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ.1969 ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาให้ความสนใจมาก

[12] Воробьева Т.А. Вьетнамский фактор в советско-американо-ккитайских отношениях и разрядка международной напряженности (1964-1973). https://cyberleninka.ru/article/n/vietnamskiy-faktor-v-sovetsko-amerikano-kitayskih-otnosheniyah-i-razryadka-mezhdunarodnoy-napryazhyonnosti-1964-1973/viewer

ยิ่งขึ้น โดยประธานาธิบดี เฮนรี คิสซินเจอร์ (Henry Kissinger) ณ ขณะนั้นได้ออกมากล่าวต่อประชาชนชาวอเมริกันว่า “ผู้รุกรานน่าจะเป็นสหภาพโซเวียต” เห็นว่าสหรัฐอเมริกากำลังจะใช้ช่องทางของความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วงสงครามเย็นเพื่อผลประโยชน์แก่สหรัฐอเมริกาในระหว่างสงครามอินโดจีน

จึงเกิดคำถามว่าจะเป็นไปได้อย่างไรหากความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนทวีความรุนแรงขึ้นจะส่งผลดีต่อสหรัฐอเมริกา ตามมุมมองเอกสารที่กล่าวถึง “ปัญหาเวียดนาม” ในกระแสความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เกิดจากการแก้ไขสถานการณ์ในอินโดจีนที่ไร้ผลสำริดหลังการประชุม ณ เจนีวา[13] เมื่อ ค.ศ. 1954 การหารือปัญหาเกี่ยวกับอินโดจีน ที่ประชุมได้ข้อสรุปเป็นเอกสารซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า "ข้อตกลงเจนีวา" ข้อตกลงมีเนื้อหาให้แยกเวียดนามออกเป็นสองส่วน ทางเหนืออยู่ภายใต้การปกครองของเวียดมินห์ และทางใต้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐเวียดนาม ภายใต้การนำของอดีตจักรพรรดิบ๋าว ดั่ย แห่งเวียดนามมีการออก "แถลงการณ์การประชุมสุดท้าย" ซึ่งเสนอโดยผู้นำการประชุมชาวอังกฤษ มีเนื้อหาให้จัดการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1956 เพื่อสร้างรัฐเวียดนามที่รวมเป็นหนึ่งเดียว จุดนี้ถือเป็นสิ่งกระตุ้นกลุ่มก่อกบฏที่เคลื่อนไหวในอินโดจีน อย่างกลุ่มฝ่ายซ้าย กองกำลังชาตินิยมต่อต้านสหรัฐอเมริกา การเกิดการคุกคามในการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค

การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในสถานการณ์เวียดนามใต้และจุดเริ่มต้นของความแตกแยกระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต เกิดขึ้นพร้อมกับแนวโน้มใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตหลังจากการลงมติต่อวิกฤตการณ์คิวบา ผลลัพธ์ของวิกฤตคิวบา หลังการลงนามสนธิสัญญา ค.ศ.1963 ที่มีการห้ามในเรื่องการทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติการมีส่วนร่วมกับตะวันตก ดูเหมือนจะสร้างเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับระบบระหว่างประเทศเพื่อการมีเสถียรภาพมากขึ้น ตามที่ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา จอห์น เอฟ เคนเนดี เกิดแนวคิด "จำกัดสงคราม" ในกรอบที่เกิดถามขึ้นเกี่ยวกับว่า "จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงสงครามนิวเคลียร์กับสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน” เคนเนดีเริ่มพิจารณาปัญหาของความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ในเวลาเดียวกันกับมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกในความสัมพันธ์สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา แต่ปรากฏการณ์วิกฤติทวีความรุนแรงขึ้น

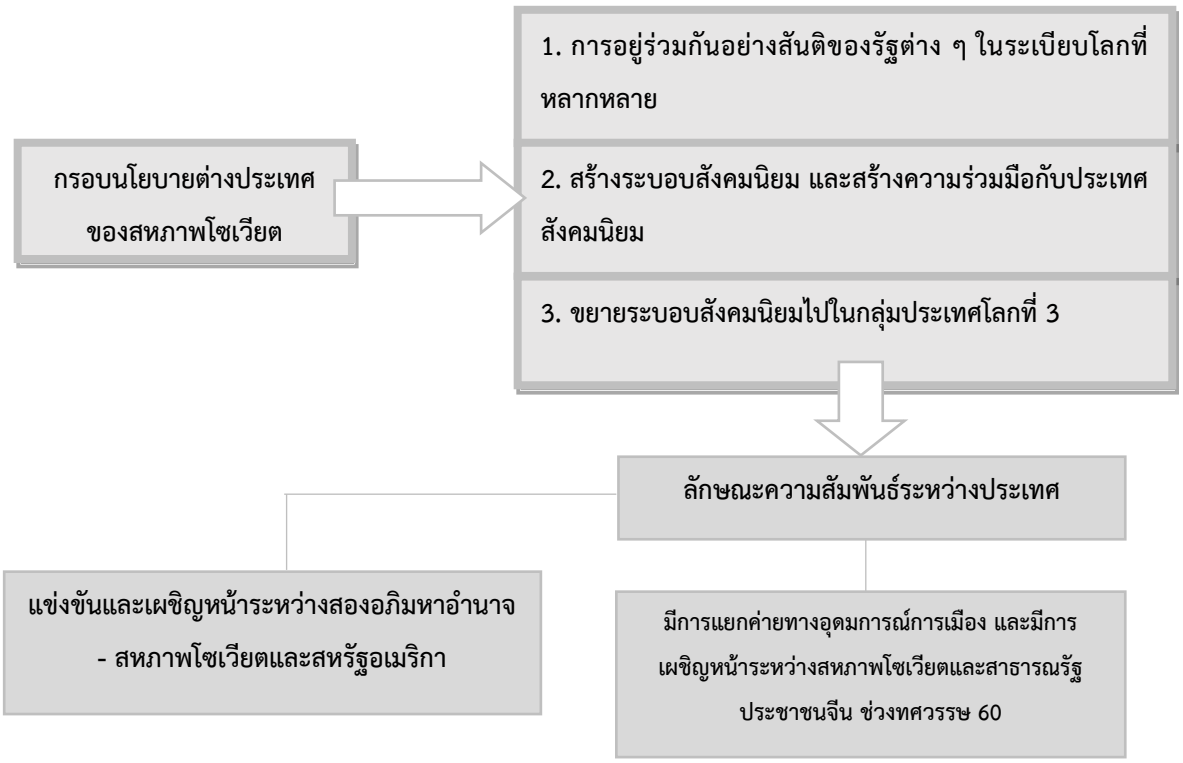
[13] วันที่ 8 พฤษภาคม ค.ศ. 1954 หนึ่งวันหลังจากชัยชนะเดียนเบียนฟู การประชุมเจนีวาเพื่อยุติสงครามและฟื้นคืนสันติภาพในอินโดจีนได้เปิดขึ้น ณ เจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์และหลังการเจรจามาเป็นเวลา 75 วันพร้อมกับการพบปะหารือทางการทูต วันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 1954 ข้อตกลงเจนีวาว่าด้วยการยุติสงครามในเวียดนาม ลาวและกัมพูชาได้รับการลงนาม นี่เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาติเวียดนาม บรรดาประเทศใหญ่ต้องยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชาติเวียดนาม ซึ่งได้แก่ เอกราช อธิปไตย เอกภาพและบูรณภาพแห่งดินแดน รัฐบาลฝรั่งเศสต้องถอนทหารออกจากประเทศเวียดนาม การประชุมเจนีวาเกี่ยวกับอินโดจีนมีคณะผู้แทนเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ 9 คณะ ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ลาว กัมพูชาและรัฐบาลของกษัตริย์บ๋าวด๋าย ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของเวียดนามเข้าร่วม ส่วนข้อตกลงเจนีวามีเอกสารฉบับต่างๆ ได้แก่ แถลงการณ์ฉบับล่าสุดของการประชุมเจนีวาเกี่ยวกับการฟื้นคืนสันติภาพในอินโดจีน ข้อตกลง 3 ฉบับเกี่ยวกับการยุติสงครามในเวียดนาม ลาวและกัมพูชา ซึ่งยืนยันคำมั่นของทุกประเทศที่จะให้การเคารพเอกราช อธิปไตย เอกภาพและการบูรณภาพแห่งดินแดนของเวียดนาม ไม่แทรกแซงกิจการภายในของเวียดนาม เส้นขนานที่ 17 แบ่งสองภาคเวียดนามเป็นเส้นแบ่งชั่วคราว ไม่ได้ถือเป็นเส้นแบ่งทางการเมืองหรือดินแดนและเวียดนามจะจัดการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อรวมประเทศเป็นเอกภาพในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1956

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกี่ยวกับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มฝ่ายซ้ายที่สนับสนุนลัทธิเหมา จึงเกิดวาทะกรรมที่เรียกเหมาเจ๋อตุงว่า "ปืนไรเฟิลก่อให้เกิดอำนาจ" (เวียดนามใต้ อินโดนีเซีย และพม่า) เมื่อ ค.ศ.1964 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้กลายเป็นประเทศที่มีการสะสมนิวเคลียร์ลำดับที่ 5 และไม่ได้เข้าร่วม สนธิสัญญา ค.ศ. 1963 ที่จำกัดการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ (Partial Nuclear Test Ban Treaty)[14] ขณะนั้นเองก่อนการลอบสังหารประธานาธิบดีเคนเนดี[15] เป็นช่วงทวีความรุนแรงขึ้นต่อสหรัฐอเมริกาในการเป็นผู้สนับสนุนนโยบาย "จับกุมคอมมิวนิสต์" ในเอเชีย หลังจากนั้นสองวันหลังจากการลอบสังหารเคนเนดี แอล. จอห์นสันกล่าวว่า “จะไม่แพ้เวียดนาม จะไม่เสียถิ่นที่อยู่ ที่จะยอมให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดเดินตามเส้นทางของจีน” ตามข้อสังเกตการรุกรานเวียดนามของสหรัฐอเมริกาเน้นหลักการอ้างถึงความจำเป็นในการปฏิเสธแผนการร่วมของปักกิ่งและฮานอยตามหลักแนวคิดของทรูแมน และ ทฤษฎีโดมิโน ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการเมืองของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม ณ ขณะนั้น และแน่นอนว่าย่อมส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตที่มีความตึงเครียดขึ้นอย่างมาก จากแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็นที่ส่งผลต่อการแสดงออกในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามที่ได้เคยกล่าวไป นอกจากการแบ่งขั้วอำนาจตามอุดมการณ์ทางการเมือง การแข่งขันและเผชิญหน้าแม้ว่าในหลักการสหภาพโซเวียตมีความต้องการอยู่ร่วมอย่างสันติระหว่างรัฐต่าง ๆ ในภาวะความหลากหลายที่เกิดขึ้น แต่เหตุปัจจัยในการยึดถึงแนวทางการขยายอิทธิพลสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่เริ่มขยายเข้าสู่ประเทศโลกที่ 3 อย่างการหันหาสู่เอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามสถานการณ์อินโดจีนที่ได้อ้างถึง ย่อมส่งผลต่อสถานภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

[14] เป็นสนธิสัญญาที่ลงนามระหว่างอังกฤษ อเมริกา และรัสเซีย ณ กรุงมอสโก เพื่อห้ามการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ หรือระเบิดนิวเคลียร์ชนิดอื่นในบรรยากาศ ในอวกาศ และใต้น้ำ ส่วนการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดิน จะต้องไม่ทำให้กัมมันตภาพรังสีแพร่ออกไปนอกพื้นที่จำกัดในประเทศของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะหยุดการทำให้เกิดการปนเปื้อน สารกัมมันตรังสีต่อสิ่งแวดล้อม การลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้ เป็นผลจากการเจรจามานานกว่า 8 ปี ในการที่จะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องของความปลอดภัยและการควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ ก่อนที่สัญญาฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ ในวันที่ 10 ตุลาคม 1963 มีประเทศเข้าร่วมลงนามทั้งหมด 108 ประเทศ

[15] อนึ่งจากการบริหารปกครองของเคนเนดีรวมทั้งความตึงเครียดสูงกับรัฐคอมมิวนิสต์ในสงครามเย็น เคนเนดีเองได้เพิ่มจำนวนที่ปรึกษาทางทหารอเมริกันในเวียดนามใต้ ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1961 มีอำนาจในความพยายามที่จะโค่นล้มรัฐบาลคิวบาของฟิเดล กัสโตรจนกระทั่งมีอำนาจในโครงการคิวบาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1961 มีแผนการที่จะบุกครองคิวบาในฤดูร้อน ค.ศ. 1962 จนกระทั่งเครื่องบินสอดแนมของสหรัฐได้ค้นพบฐานจรวดขีปนาวุธของโซเวียตที่ถูกติดตั้งขึ้นในคิวบา จึงก่อให้เกิดความตึงเครียดกับกลุ่มคอมมิวนิสต์สูงขึ้น ปัญหาดังกล่าวถูกเรียกว่า วิกฤตการณ์ขีปนาวุธคิวบา ซึ่งเกือบที่จะส่งผลทำให้เกิดแพร่ระบาดของความขัดแย้งเทอร์โมนิวเคลียร์ทั่วโลก โครงการหมู่บ้านเชิงยุทธศาสตร์ได้เริ่มต้นขึ้นในเวียดนามในช่วงที่เขาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี

แผนภาพที่ 2 นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตช่วงสงครามเย็น

อย่างไรก็ตามผลพวงหนึ่งในช่วงของการแข่งขันระหว่างสงครามเย็น การแข่งกันและขยายอิทธิพลทางการเมืองในเชิงโครงสร้างทางอำนาจ การแข่งขันทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือแม้แต่วิทยาการทางการแพทย์ถือเป็นสิ่งที่ปรากฏเด่นชัดไม่เพียงแต่สหรัฐอเมริกา ยังรวมถึงสหภาพโซเวียต ผู้เขียนขอหยิบยกประเด็นที่แทรกอยู่ในสภาวะการแข่งขันและความขัดแย้งทางการเมืองมากล่าวถึง ที่ว่ามีข้อมูลที่พบในหอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซียที่ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการค้นพบวัคซีนเชื้อเป็นอ่อนฤทธิ์ ซึ่งให้โดยการหยอดทางปาก (oral poliovirus vaccine (OPV)) โดยนายแพทย์ชาวอเมริกัน อัลเบิร์ต ยาคอฟเลวิช ซาบิน ครั้งแรกในโลกที่ส่งผลต่อวิทยาการด้านไวรัสวิทยาอย่างมาก อนึ่งการค้นพบดังกล่าวถือเป็นการแก้ไขปัญหารอยโรคโปลิโอที่ระบาดอย่างหนักหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ในช่วงสงครามเย็น จากการแข่งกันทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตส่งผลให้ไม่สามารถที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างกันได้อย่างเปิดเผย กรณีดังกล่าวจึงเป็นความร่วมมือแบบอ้อม (ที่ไม่มีฝ่ายใดคัดค้านลักษณะของการร่วมมือดังกล่าว) การค้นพบวัคซีนโปลิโอทางช่องปากของนายแพทย์ซาบินที่ได้รายงานผลการวิจัยต่อสมาคมชีววิทยาการทดลองได้รับความสนใจไม่มากเท่าที่ควร แต่เขาได้กล่าวไว้ว่า

«Мы все стремимся победить болезни, которые являются причиной человеческих страданий по всему миру. Это общее стремление должно объединить нас, невзирая на то, что нас разъединяет»[16]

“เราทุกคนพยายามเอาชนะโรคระบาดดังกล่าวที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมานของมนุษย์ทั่วโลก ความทะเยอทะยานร่วมกันนี้ควรทำให้เราเป็นหนึ่งเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่แยกเราออกจากกัน”

จากข้อความข้างต้นสะท้อนถึงความตั้งใจของนายแพทย์ซาบินที่จะร่วมมือทำงานวิจัยกับฝ่ายโซเวียตอย่างไม่กังวลใจ ในขณะเดียวกันสหภาพโซเวียตได้ศึกษาวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ มิฮาอิล เปโตรวิช ชูมาคอฟ นักไวรัสวิทยาของสหภาพโซเวียตได้สร้างสถาบันโปลิโอและไวรัสไข้สมองอักเสบ รู้จักในนามสถาบันวิทยาศาสตร์การแพทย์รัสเซีย (The Russian Academy of Medical Sciences) เมื่อ ค.ศ.1955 ขั้นตอนแรกของนักวิจัยในสถาบันนี้คือการศึกษาวิธีการที่มีอยู่ในเวลานั้นเพื่อต่อสู้กับไวรัส ชูมาคอฟไปสหรัฐอเมริกาเพื่อตรวจสอบปัญหานี้และพบกันกับซาบินครั้งแรกจากนั้นจึงผูกมิตรกับนักวิทยาศาสตร์สหรัฐอเมริกา ชูมาคอฟตระหนักว่าวัคซีนซาบีนมีศักยภาพและเชิญไปมอสโก ซาบินเองได้ให้การตอบรับทันที

ภาพที่ 1 ภาพหมู่ร่วมระหว่างอัลเบิร์ต ยาคอฟเลวิช ซาบิน และมิฮาอิล เปโตรวิช ชูมาคอฟ ณ กรุงมอสโก

ที่มา https://statearchive.ru/799

ความร่วมมือดังที่กล่าวไปของซาบินกับชูมาคอฟ นักไวรัสวิทยาของโซเวียต กับนักไวรัสวิทยาของสหภาพโซเวียต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาในช่วงสงครามเย็น การทดลองวัคซีนร่วมกันที่เริ่มต้นขึ้นจนนำไปสู่การผลิตและการใช้งานจำนวนมาก เกิดการผลิต การเตรียมแบคทีเรียและยาต้านไวรัส ได้มีการดำเนินการร่วมกัน นำโดยชูมาคอฟ สิ่งนี้ทำให้สหภาพโซเวียตเป็นประเทศแรกที่เริ่มใช้วัคซีนที่มีประสิทธิภาพสูงนี้จำนวนมาก ซึ่งในไม่กี่ปีก็สามารถกำจัด

[16] Государственный архив Российской Федерации (ГА РФ). Фотодокументальная выставка «А.Я. Сабин — врач, победивший полиомиелит». (Online) https://statearchive.ru/799

โรคโปลิโอได้ในประเทศ วัคซีนที่ผลิตที่สถาบันชูมาคอฟได้ถูกส่งออกไปยังกว่า 60 ประเทศทั่วโลกและช่วยกำจัดการแพร่ระบาดของโรคโปลิโอในยุโรปตะวันออก ญี่ปุ่นและซีกโลกตะวันตก ตั้งแต่นั้นมาวัคซีนเริ่มแพร่กระจายเพื่อขจัดปัญหาการแพร่ระบาดของโปลิโอได้อย่างสำเร็จ

บทส่งท้าย "การเข้าถึงข้อมูล ณ หอจดหมายเหตุแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย"

เนื่องด้วยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 (COVID-19) ทำให้ผู้นิพนธ์บทความไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูล ณ หอจดหมายเหตุแห่งสหพันธรัฐรัสเซียได้ แต่อย่างไรก็ตามอยากจะขอแนะนำการใช้และงานของหอจดหมายเหตุดังกล่าวที่มีชื่อเต็มว่า Государственный архив Российской Федерации (ГА РФ) หรือ State Archive of the Russian Federation (GARF) ก่อตั้งโดยรัฐบาลแห่งสหพันธรัฐรัสเซียเมื่อวันที่ 28 เมษายน ค.ศ.1992 เป็นผู้สืบทอดตามกฎหมายของหอจดหมายเหตุแห่งรัฐบาลกลางการปฏิวัติเดือนตุลาคม (Central State Archive of the October Revolution) ความเป็นมาของคลังเอกสารนี้เป็นที่จัดเก็บเอกสารของหน่วยงานสูงสุดและหน่วยงานรัฐบาลของสหภาพโซเวียตนับตั้งแต่การปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ.1917 จนถึง ค.ศ.1991 แต่ยกเว้นเอกสารเหล่านั้นที่เก็บไว้ในหอจดหมายเหตุเฉพาะทางของรัฐ ในส่วนรัฐบาลกลาง เช่นคลังเศรษฐศาสตร์แห่งรัฐของรัสเซีย คลังของรัฐรัสเซีย วรรณกรรมหอจดหมายเหตุแห่งรัฐรัสเซีย รวมถึงในส่วนของสถาบันวิทยาศาสตร์การแพทย์รัสเซีย และสำหรับหอจดหมายเหตุของแผนกเช่นหอจดหมายเหตุของกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม หน่วยงานด้านความมั่นคงจะอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง

ในปัจจุบันหอจดหมายเหตุดังกล่าว ถือว่ามีขนาดใหญ่สุดของประเทศ มีไว้สำหรับจัดเก็บเอกสารของหน่วยงานนิติบัญญัติบริหารและตุลาการสูงสุดของสหพันธรัฐรัสเซียถือเป็นคลังข้อมูลเอกสารกว่า 7 ล้านกลุ่มที่สำคัญทางประวัติศาสตร์รัสเซีย โดยฐานข้อมูลอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 – 21 การดูแลจัดการเอกสารอยู่ภายใต้อำนาจรัฐและการบริหารของสหพันธรัฐรัสเซีย เอกสารต่าง ๆ ที่เก็บรักษาอยู่ประกอบด้วย

ตารางที่ 1 กลุ่มเอกสารที่จัดเก็บ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซีย

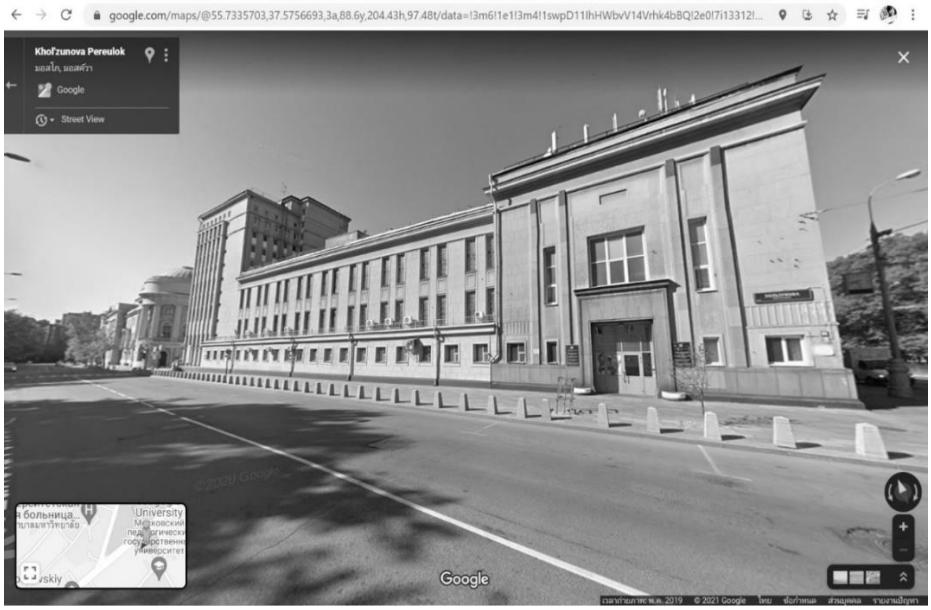
ช่วงจักรวรรดิรัสเซีย	ช่วงสหภาพโซเวียต	ช่วงสหพันธรัฐรัสเซีย
• เอกสารทางราชการบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ช่วงจักรวรรดิรัสเซีย (ส่วนใหญ่เกี่ยวกับกิจกรรมของตำรวจ) • บันทึกส่วนตัว (รวมถึงเอกสารสำคัญของสมาชิกบางคนของจักรวรรดิโรมานอฟตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ถึง ค.ศ.1918) • เอกสารทางราชการของสถาบันนิติบัญญัติและบริหารระดับชาติสูงสุดของรัฐบาลเฉพาะกาลของรัสเซีย (Russian Provisional Government ค.ศ. 1917)	• บันทึกของโซเวียตรัสเซียในฐานะรัฐเอกราช (ค.ศ.1917-1922) และหน่วยงานในอาณาเขตของสหภาพโซเวียต .ค.ศ) 1923 - 1991) • จดหมายเหตุต่าง ๆ ของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1922 – 1991)	• บันทึกเสียงของสหพันธรัฐรัสเซีย (ตั้งแต่ ค.ศ. 1992)

ผู้ใช้บริการสามารถสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุได้ 3 วิธี คือ

1. สืบค้นเอกสารจดหมายเหตุ ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซีย ที่ตั้งของหอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซียประกอบด้วยสองอาคาร คือ

   119435 Moscow, Bolshaya Pirogovskaya Ulitsa, 17

   121059, Moscow, Berezhkovskaya Naberezhnaya, 26
2. ระบบสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุ จากเว็บไซต์ (แต่ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล)
3. ระบบสืบค้นเอกสารจดหมายเหตุ (จาก Mobile Application)

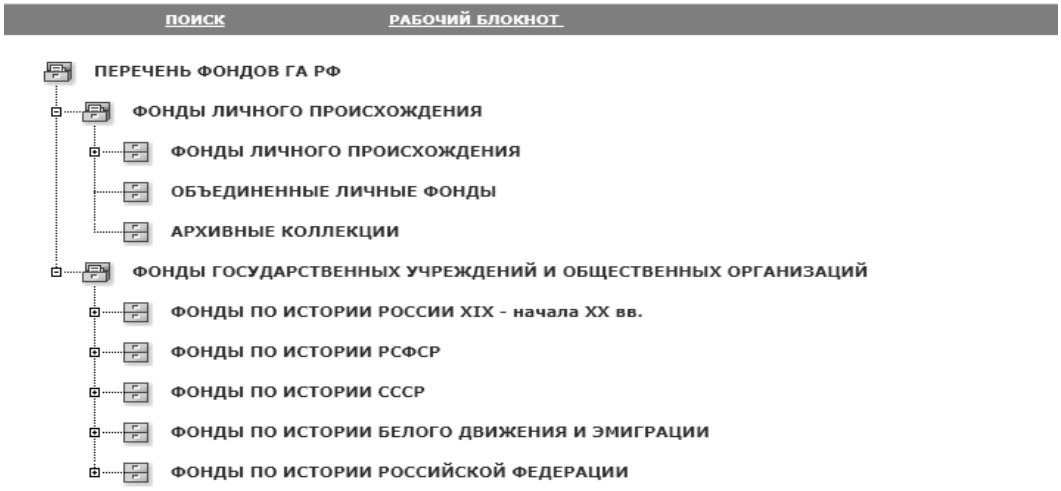
ภาพที่ 2 อาคารหอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซียที่ตั้งอยู่ ณ มอสโก รัสเซีย

ที่มา: Goolgle Map

ภาพที่ 3 หน้าเวปไซต์หอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซีย

ระบบออนไลน์มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ เข้าทางเวปไซต์ https://statearchive.ru/ แต่ค่อนข้างมีข้อจำกัดสำหรับผู้ใช้ภาษาต่างประเทศ เนื่องจากมีแค่ภาษารัสเซียและข้อมูลส่วนมากยังปกปิดจากการสืบค้นออนไลน์ค่อนข้างมากหากเทียบจากหอจดหมายเหตุของสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้การเข้าสู่เวปไซต์เราสามารถเข้าไปดูหมวดหมู่ เลขคลังเอกสารได้ที่ http://opisi.garf.su/default.asp?menu=2 ผู้ที่ต้องการไปสืบค้นที่หอจดหมายเหตุสามารถจดเลขคลังเอกสารก่อนล่วงหน้าได้ ตามรูปภาพที่ โดยเข้าไปที่ตามภาพที่ 4 - 7

ภาพที่ 4 รายชื่อคลังเอกสาร

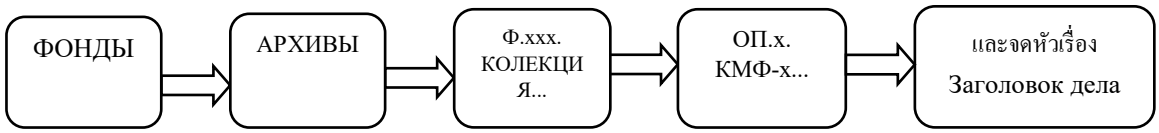
ภาพที่ 5 รายชื่อคลังเอกสาร

ภาพที่ 6 รายชื่อคลังเอกสาร

ภาพที่ 7 รายชื่อคลังเอกสาร

แผนภาพที่ 3 แสดงขั้นตอนการเข้าสืบค้นเลขคลังเอกสาร

ภาพที่ 8 รายชื่อคลังเอกสาร

ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและอำนาจที่เกิดขึ้นในโลกหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ถือได้ว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเกิดสงครามเย็น หากกล่าวในบทบาทค่ายอุดมการณ์ทางการเมือง เราคงหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาไม่ได้ว่ามีความเกี่ยวพันระหว่าง ค.ศ.1946 - 1991 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจและชาติพันธุ์ สถานะของฝ่ายตรงข้ามถึงสภาวะช่วงการเริ่มต้นสงครามเย็นที่มีเหตุและผลจากอุดมการณ์ทางการเมืองและสภาวะเศรษฐกิจระบบสังคมนิยมและทุนนิยมประกอบกับปัจจัยที่ว่าสหภาพโซเวียตหลังชัยชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความพยายามในการกระตุ้นสถานะและบทบาทของตนเพิ่มขึ้น ประกอบกับการเกิดความวิตกกังวลของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรเกี่ยวกับการขยายตัวในอิทธิพลของสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกากระตุ้นกลุ่มประเทศตะวันตกด้วยอิทธิพลทางเศรษฐกิจของตน แต่อย่างไรก็ตามการหันยุทธศาสตร์เข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหภาพโซเวียตที่ก่อนหน้าการดำเนินยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์จะให้ความสำคัญในทวีปยุโรปมากกว่าในทวีปเอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงไม่ได้ถูกนับเป็นยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจมากนัก ทำให้ภูมิภาคฝั่งเอเชียจึงเป็นหน้าที่ของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นหลัก ในด้านการให้ความช่วยเหลือกลุ่มขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ สหภาพโซเวียตไม่ได้ให้ความสนใจมากนักสำหรับการปลดแอกขบวนการปลดแอกเวียดมินห์ จนกระทั่งมีการเจรจาเพื่อการสงบศึกเกิดขึ้นที่เจนีวาถือเป็นการแสดงบทบาทในการจัดการดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา ขณะที่สหภาพโซเวียตเองดูจะมีบทบาทน้อยกว่าอันเนื่องมาจากเหตุผลการมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนในยุโรปตะวันออก การขาดความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายและอุดมการณ์ทางการเมืองของสหภาพโซเวียตที่มีต่อประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความขัดแย้งกัน ที่ถือว่าเป็นปัญหาเพราะสหภาพโซเวียตมุ่งชักจูงประเทศใหม่เข้าต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมของตะวันตก ทำให้ต้องเลือกว่าจะแสวงหามิตรโดยการรับรองรัฐบาล หรือจะสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านั้นให้ได้รับชัยชนะตามอุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์

สหภาพโซเวียตเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ราว ค.ศ. 1975 จากสถานการณ์อินโดจีน ประกอบกับสหภาพโซเวียตมีความขัดแย้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เริ่มทวีความรุนแรง ตรงจุดนี้เป็นเหตุเริ่มต้นให้สหภาพโซเวียตมีปฏิสัมพันธ์กับเวียดนามมากขึ้นเพราะ เวียดนามต้องการพึ่งพาโซเวียตทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร โซเวียตเริ่มพิจารณาและมองเห็นช่องทางในการสร้างอิทธิพลทางการเมือง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนให้สหรัฐอเมริกากำลังจะใช้ช่องทางของความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วงสงครามเย็นเพื่อผลประโยชน์แก่สหรัฐอเมริกาในระหว่างสงครามอินโดจีน กระแสปัญหาของเวียดนามสิ่งกระตุ้นกลุ่มก่อกบฏที่เคลื่อนไหวในอินโดจีน อย่างกลุ่มฝ่ายซ้าย กองกำลังชาตินิยมต่อต้านสหรัฐอเมริกา การเกิดการคุกคามในการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคแนวคิดของทรูแมน และ ทฤษฎีโดมิโน ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการเมืองของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตและสาธารณประชาชนจีนอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากในช่วงสงครามเย็น

อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากการแข่งขันทางการเมือง อุดมการณ์ที่แตกต่างจนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา น่าสนใจว่าทั้งสองประเทศมีความร่วมมือทางการแพทย์ร่วมกัน คือ ตามข้อมูลที่พบในหอจดหมายเหตุแห่งชาติรัสเซียที่ผู้เขียนสืบค้น และสนใจกล่าวถึงคือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการค้นพบวัคซีนเชื้อเป็นอ่อนฤทธิ์ ซึ่งให้โดยการหยอดทางปากหรือ OPV โดยนายแพทย์ชาวอเมริกัน อัลเบิร์ต ยาคอฟเลวิช ซาบิน และมิฮาอิล เปโตรวิช ชูมาคอฟ ครั้งแรกในโลกที่ส่งผลต่อวิทยาการด้านไวรัสวิทยาอย่างมาก อนึ่งการค้นพบดังกล่าวถือเป็นการแก้ไขปัญหารอยโรคโปลิโอที่ระบาดอย่างหนักหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการแข่งกันทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตส่งผลให้ไม่สามารถที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างกันได้อย่างเปิดเผย กรณีดังกล่าวจึงเป็นความร่วมมือแบบอ้อม มีการพบกันระหว่างแพทย์ นักวิจัยของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ณ ขณะนั้น เป็นความร่วมมือทางด้านไวรัสวิทยาที่มีคุณูปการต่อโลกในภาวะสงครามเย็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งสหพันธรัฐรัสเซีย

ГАРФ, Фонд. 10182. Российское агенство международного сотрудничества и развития (РАМСиР). Опись.1. Дело.61, 70, 97, 98.

ГАРФ. Ф. 9576 Союз советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами (ССОД). Опись.15. Д. 25, 27, 69.

ГАРФ. Ф. 9518 Комитет по культурным связем с зарубежными странами при Совете министров СССР. Оп. 1. Д. 1058.

ГАРФ. Фотодокументальная выставка «А.Я. Сабин — врач, победивший полиомиелит». https://statearchive.ru/799

เอกสารทั่วไปภาษารัสเซีย

Безбородов А.Б. (2014). История СССР/ РФ в контексте современного россиеведения. Москва.

Батюк В.И. (1995). У истоков «холодной войны»: советско-американские отношения в 1945-1950 гг. Москва.

Войтоловский Ф.Г и др. (2005). От миропорядка империй к имперскому миропорядку / отв. ред. Москва.

Воробьева Т.А. Вьетнамский фактор в советско-американо-ккитайских отношениях и разрядка международной напряженности (1964-1973). (Online: 27.02.2021). https://cyberleninka.ru/article/n/vietnamskiy-faktor-v-sovetsko-amerikano-kitayskih-otnosheniyah-i-razryadka-mezhdunarodnoy-napryazhyonnosti-1964-1973/viewer

Институт Востоковедения Российской Академии наук. (2011). Юго-Восточная Азия: Актуальные проблемы развития 2007-2008. Москва.

Институт Востоковедения Российской Академии наук. (2011). Юго-Восточная Азия: Актуальные проблемы развития 2010-2011. Москва.

Филитов А.М. (1991). «Холодная война»: историографические дискуссии на Западе. Москва.

Наринский М.М. (1995). Советская внешняя политика в годы «холодной войны» (новое прочтение). Москва,

РИА Новости. (2011). Блокада Ленинграда: история 900 дней осады. (Online: 27.02.2021) https://ria.ru/spravka/20110908/431315949.html

События в истории Внешней разведки // Служба внешней разведки Российской Федерации. — 2000. (Online 15.04.2021). http://svr.gov.ru/history/stag...

เอกสารทั่วไปภาษาไทย

จิรศักดิ์ มุทิตาภรณ์. (1965). ความขัดแย้งระหว่างจีนคอมมิวนิสต์กับรัสเซีย/Sino-Soviet conflict. กรุงเทพ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นรนิติ เศรษฐบุตร และคณะ. (2520). พฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศของรุสเซีย. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผสุดี ลิมพะสูต. (2526). ประวัติศาสตร์สหภาพโซเวียต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

จิราพร ตรีวิเศษศร. (2560). การสร้างยุโรปตะวันออกของสหภาพโซเวียตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 20 (ม.ค.-ธ.ค. 2560) .

เอกสารทั่วไปภาษาอังกฤษ

Arnold L. Horelic. (1990). **U.S.-Soviet Relations in the Post-Cold War Era Implications for Korea. Soul, Korea.** Routledge: New York.

Gaiduk I. V. (1995). **The Vietnam War and Soviet-American Relations, 1964–1973: New Russian Evidence // Gold War International History Project Bulletin.** No. 6–7. Cambridge: Massachusetts.

Geoffrey Roberts. (1999). **The Soviet Union in World Politics Coexistence, Revolution and Cold War, 1945–1991.** Routledge: New York.

Joseph S. Roucek. (1959). **Sovietization and Russification of Bulgaria's Education. Slavic and East-European Studies. 4(2).**

มุมมองเวียดนามต่อสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967 ในเอกสารเวียดนาม

ผศ.ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา มุมมองเวียดนามต่อสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967 ในเอกสารเวียดนาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์วิเคราะห์ผ่านเอกสารประเภทหนังสือพิมพ์ นิตยสารคอมมิวนิสต์ งานวิจัย หนังสือภาษาเวียดนามเป็นหลัก พบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1967 ซึ่งเป็นช่วงของการก่อตั้งอาเซียนระยะแรก จากเอกสารประเภทหนังสือพิมพ์เวียดนามระบุเพียงทัศนะของมาเลเซียที่มีความปรารถนาให้เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ขณะเดียวกันมาเลเซียก็มองว่าเป็นเรื่องที่ยาก หลังจากก่อตั้งอาเซียนได้ไม่นานนัก เอกสารเวียดนามสมัยหลังส่วนมากระบุว่าเหตุการณ์เต๊ดเหม่าเทิน (Tết Mậu Thân) ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1968 ได้ส่งผลกระทบต่อการทำสงครามของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม ขณะเดียวกันได้ส่งผลต่อความมั่นคงของอาเซียน (ASEAN) จนนำไปสู่การก่อตั้งซอพแฟน (ZOPFAN; Zone of Peace, Freedom and Neutrality) ในปี ค.ศ. 1971 เวียดนามมองว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 5 ประเทศ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะไทยและฟิลิปปินส์ได้ให้สหรัฐอเมริกาใช้เป็นฐานทัพเพื่อต่อสู้กับเวียดนามเหนือ ส่วนประเทศสมาชิกอื่นให้พื้นที่อธิบายไม่มากนักเมื่อเทียบกับสองประเทศแรก เอกสารเวียดนามมองอาเซียนสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างแยกไม่ออก ดังนั้นมุมมองเวียดนามต่ออาเซียนจึงเป็นลบมากกว่าบวก อย่างไรก็ดี บทความชิ้นนี้ ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเอกสารราชการในหอจดหมายเหตุแห่งชาติเวียดนามซึ่งเก็บเอกสารราชการเวียดนามร่วมสมัยที่อาจนำเสนอภาพเวียดนามกับอาเซียนในประเด็นที่หลากหลายมากกว่าข้อค้นพบของบทความนี้ก็เป็นได้ รวมถึงการศึกษาเอกสารของประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ เอกสารประเทศมหาอำนาจ อาจได้บางแง่มุมที่ต่างจากเอกสารเวียดนาม

1.บทนำ

เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นเอกสารเวียดนาม ผู้เขียนจะขออธิบายเกี่ยวกับการจัดเก็บเอกสารราชการของเวียดนามพอสังเขปเพื่อให้ผู้สนใจสามารถสืบค้นข้อมูลในเวียดนามต่อไปได้ กล่าวคือ ในเวียดนามมีหอจดหมายเหตุแห่งชาติทั้งหมด 4 แห่ง โดยแต่ละแห่งจะสังกัดกรมเอกสารและจดหมายเหตุของรัฐ (Cục văn thư và lưu trữ nhà nước) ซึ่งทั้ง 4 แห่งมีรายละเอียดของการจัดเก็บรักษาเอกสารทางราชการของเวียดนาม ดังนี้ **1) หอ**

จดหมายเหตุแห่งชาติลำดับที่ 1 ตั้งอยู่ ณ กรุงฮานอย (Trung tâm Lưu Trữ Quốc Gia I, Hà Nội) ทำหน้าที่จัดเก็บเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคศักดินาจนถึงยุคสมัยฝรั่งเศสปกครองช่วงเวลาก่อนปี ค.ศ. 1954 โดยเอกสารที่จัดเก็บจะอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่จังหวัดกว๋างบิ่งห์ (Quảng Bình) ขึ้นไปทางตอนเหนือของประเทศ ตัวอย่างเอกสารสำคัญที่เก็บรักษาไว้ อาทิ 1) เอกสารฮ้าน - โนม ในยุคราชวงศ์ต่าง ๆ ของเวียดนาม โดยเฉพาะยุคราชวงศ์เหงวียน (จักรพรรดิซาลอง ปี ค.ศ. 1802 ถึงบ๋าวด่าย ปี ค.ศ. 1945; Gia Long 1802 - Bảo Đại 1945) มีปริมาณมากที่สุด 2) เอกสารภาษาฝรั่งเศส ในยุคฝรั่งเศสปกครองอินโดจีน หนังสือพิมพ์ประเภทต่าง ๆ และอื่น ๆ เป็นต้น **2) หอจดหมายเหตุแห่งชาติลำดับที่ 2 ตั้งอยู่ ณ นครโฮจิมินห์** (Trung tâm Lưu Trữ Quốc Gia II, Hồ Chí Minh) ทำหน้าที่จัดเก็บเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคศักดินา ยุคฝรั่งเศสปกครอง ยุคสหรัฐอเมริกาและรัฐบาล “หุ่นเชิด” และเอกสารของรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดด่งนาย (Đồng Nai) ลงมาทางตอนใต้ ตัวอย่างเอกสารที่เก็บไว้ อาทิ เอกสารของฝ่ายบริหารประเทศเกี่ยวกับด้านการทหาร การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในยุคฝรั่งเศสปกครองและยุคสหรัฐอเมริกาและรัฐบาล “หุ่นเชิด” นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมแผนที่ทุกประเภทที่จัดทำขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1862 - 1975 ไว้ด้วย **3) หอจดหมายเหตุแห่งชาติลำดับที่ 3 ตั้งอยู่ที่บาดิ่งห์ ณ กรุงฮานอย** (Trung tâm Lưu Trữ Quốc Gia III, Ba Đình, Hà Nội) ทำหน้าที่จัดเก็บเอกสารของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามและเอกสารของรัฐบาลสังคมนิยมเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีเอกสารที่เป็นบันทึกด้วยลายมือของประธานโฮจิมินห์และผู้นำประเทศท่านอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 เป็นต้นมา โดยจะมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่สังกัดอยู่ในฝ่ายบริหาร เอกสารเหล่านั้นจะสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนับจากวันแรกที่กำเนิดประเทศจนกระทั่งเรื่องการทำสงครามต่อสู้ฝรั่งเศสและต่อสู้สหรัฐอเมริกา ไล่ไปจนถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการรวมประเทศและการสร้างลัทธิสังคมนิยมในปัจจุบัน **4) หอจดหมายเหตุแห่งชาติลำดับที่ 4 ตั้งอยู่ที่จังหวัดเลิมด่ง นครด่าหลัด** (Trung tâm Lưu Trữ Quốc Gia IV, Lâm Đồng , Tp.Đà Lạt,) เอกสารที่จัดเก็บที่นี่โดยมากเป็นเอกสารยุคศักดินา ยุคฝรั่งเศสปกครองและเอกสารในยุคสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดกว๋างจิ (Quảng Trị) ถึงบิ่งห์ถ่วน (Bình Thuận) และเขตเต็ยเหงวียน (Tây Nguyên) เป็นต้น หากผู้สนใจใคร่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เวียดนามในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งก็สามารถใช้บริการตามแหล่งข้อมูลที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ การเข้าใช้เอกสารในแต่ละแห่งจะต้องทำหนังสืออย่างเป็นทางการเพื่อขอเข้าใช้ด้วย

อย่างไรก็ดี เมื่อกล่าวถึง สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1967 ทว่าเวียดนามเพิ่งเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1995 จากที่เป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ความสัมพันธ์เวียดนามและอาเซียนในช่วงปี ค.ศ. 1967 - 1995 ได้ผ่านช่วงเวลา “**ตึงเครียด**” “**เผชิญหน้า**” กระทั่งกลายเป็น “**มิตรภาพ**” และร่วมมือกันในการพัฒนาภายใต้กรอบคิดความสัมพันธ์แบบใหม่ “**จากสนามรบเป็นสนามการค้า**” งานศึกษาเกี่ยวกับเวียดนามและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะภายใต้กรอบอาเซียนเริ่มมีราวทศวรรษ 1980 แต่คนเริ่มสนใจเวียดนามจริงจังในช่วงทศวรรษ 1990 เมื่อปัญหากัมพูชาได้รับการแก้ไข หลังจากเวียดนามเข้าเป็นสมาชิกทางการของอาเซียนในปีค.ศ. 1995 พบผลงานวิจัยในเวียดนามที่ศึกษา

เกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น น่าสนใจที่ว่าในช่วงที่มีการก่อตั้งอาเซียนในปี ค.ศ. 1967 ซึ่งมีประเทศสมาชิก จำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ ขณะที่ประเทศอินโดจีนซึ่งมี ลาว กัมพูชาและเวียดนาม กำลังต่อสู้ขับเคี่ยวกับประเทศมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาเพื่อปลดปล่อยประเทศ (ค.ศ. 1954 - 1975) โดยเฉพาะเวียดนามซึ่งถูกแบ่งแยกเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้กำลังเผชิญช่วงทำสงครามท้องถิ่นหรือสงครามจำกัดในพื้นที่เวียดนามใต้อยู่นั้น ***เวียดนามมีมุมมองต่ออาเซียนอย่างไร*** (ช่วงทศวรรษ 1960 - 1970)

เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการใช้เอกสารราชการของเวียดนามในหอจดหมายเหตุข้างต้น ดังนั้นบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะใช้ข้อมูลเอกสารเวียดนามที่จัดเก็บที่ห้องสมุดโต๋งเฮิบ (Thư viện Tổng hợp) ซึ่งมีการจัดเก็บเอกสารคล้ายกับหอสมุดแห่งชาติ ณ ท่าวาสุกรีของไทย ส่วนเอกสารที่นำมาใช้วิเคราะห์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ร่วมสมัย นิตยสารคอมมิวนิสต์ งานเขียนนักวิชาการเวียดนามช่วงทศวรรษ 1980 - 1990 เพื่อสะท้อนมุมมองของรัฐ นักวิชาการเวียดนามในช่วงก่อตั้งสมาคมอาเซียนในระยะแรก ประโยชน์ของงานชิ้นคือการเข้าใจมุมมองเพื่อนบ้านที่มีต่ออาเซียนในอดีต เข้าใจปัจจุบันและคาดการณ์อนาคต

2. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1945) ถึงการก่อตั้งอาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967

<u>เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงการแบ่งแยกเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้</u>

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1945) บรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ตกอยู่ใต้การปกครองของอาณานิคมตะวันตกกำลังต่อสู้เพื่อประกาศเอกราช บางประเทศมหาอำนาจเตรียมการให้ได้ได้รับเอกราช เช่น สหรัฐอเมริกามอบเอกราชให้แก่ฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1946 บางประเทศต้องต่อสู้เพียงไม่กี่ปีก็ได้รับเอกราช เช่น อินโดนีเซียได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ในปี ค.ศ. 1948 เมียนมาได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ. 1948 เป็นต้น ขณะที่บางประเทศใช้เวลายาวนานอีกหลายสิบปีกว่าจะได้รับเอกราชอย่างแท้จริง เช่น กลุ่มประเทศอินโดจีน เมื่อคราวฝรั่งเศสพ่ายแพ้แก่เวียดนามที่สมรภูมิรบเดียนเบียนฟูในปี ค.ศ.1954 และยอมถอนตัวจากอินโดจีน แต่ทว่ามหาอำนาจโลกเสรีอย่างสหรัฐอเมริกากลับเข้ามาแทนที่ยาวนานถึง 21 ปี (ค.ศ. 1954 - 1975) เนื่องด้วยบรรยากาศสงครามเย็นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โลกแบ่งออกเป็น 2 ค่ายคือ ค่ายทุนนิยมซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำกับค่ายสังคมนิยมที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ โดยเฉพาะเมื่อคอมมิวนิสต์เหมาเจ๋อตุงครอบครองจีนแผ่นดินใหญ่ได้ทั้งหมดในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 และให้ความช่วยเหลือเวียดนามฝ่ายโฮจิมินห์ทำสงครามกับฝรั่งเศส รวมทั้งรับรองเอกราชของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยฝ่ายโฮจิมินห์ในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1950 ติดตามด้วยรัฐบาลสหภาพโซเวียตให้การประกาศรับรองเอกราชรัฐบาลเวียดนามภายใต้การนำของโฮจิมินห์ในวันที่

30 มกราคม ค.ศ. 1950 แสดงให้เห็นว่าโฮจิมินห์อยู่ค่ายคอมมิวนิสต์ชัดเจน[1] ดังนั้นเมื่อเวียดนามแบ่งออกเป็นเวียดนามเหนือ (คอมมิวนิสต์) และเวียดนามใต้ภายใต้เส้นขนานที่ 17 ชั่วคราวเพื่อรอการรวมประเทศ ทำให้สหรัฐอเมริกาตัดสินใจเข้าแทรกแซงการเมืองภายในเวียดนามใต้ ดังนั้นเวียดนามใต้จึงกลายเป็นฐานทัพทางทหารและเป็นอาณานิคมรูปแบบใหม่ของสหรัฐอเมริกาเพื่อทำสงครามต่อสู้กับเวียดนามเหนือเพื่อไม่ให้คอมมิวนิสต์ครอบครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

<u>จากสงครามเวียดนามสู่การก่อตั้งสมาคมอาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967</u>

วันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1956 จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า “**เกาหลีใต้ ไต้หวันและ 3 ประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ในอินโดจีน มีความสำคัญอย่างยิ่งในทัศนะของสหรัฐอเมริกา หากสูญเสียไปเท่ากับว่า ทางด้านตะวันตกของทะเลแปซิฟิกทั้งหมด ย่อมตกอยู่ในอันตราย**” (Trần Thị Vui, 2010: 23) ณ ห้วงนั้น สะท้อนได้ว่า เวียดนามกลายเป็นประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ “กำจัดคอมมิวนิสต์” (Diệt Cộng) ของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเวียดนามมีขบวนการคอมมิวนิสต์ซึ่งโดดเด่นที่สุด เมื่อเทียบกับอีกสองประเทศ คือ ลาวและกัมพูชา ดังนั้นเมื่อฝรั่งเศสถอนตัวจากอินโดจีน สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจเข้าแทรกแซงในเวียดนามใต้ทันทีโดยมีเป้าหมาย *“สร้างเวียดนามให้กลายเป็นฐานทัพทางทหารและเป็นอาณานิคมรูปแบบใหม่ของสหรัฐอเมริกา”* นอกจากสหรัฐอเมริกาจะสนับสนุนรัฐบาลหุ่นเชิดในเวียดนามใต้เช่นโงดิ่งห์เสี่ยมจนถึงเหงวียนวันเถี่ยวต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือแล้ว ในเอกสารเวียดนามยังกล่าวถึงรูปแบบการทำสงครามต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือในพื้นที่ภาคใต้ของเวียดนามใน 4 รูปแบบ ดังนี้ **1) ยุทธศาสตร์สงครามฝ่ายเดียว** (ปี ค.ศ. 1955 - 1960) : ยุทธวิธีกล่าวร้ายและกวาดล้างคอมมิวนิสต์ (ในปี ค.ศ. 1960 เกิดเหตุการณ์ด่งเขย; Phong trào Đồng Khởi) หมายถึง สหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้รัฐบาลโงดิ่งห์เสี่ยมใช้อาวุธปราบปรามนักปฏิวัติในภาคใต้อย่างรุนแรง ขณะที่คอมมิวนิสต์ภาคเหนือยังคงปฏิบัติการตั้งรับเพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังไม่มีมติให้ใช้อาวุธต่อสู้ **2) ยุทธศาสตร์สงครามพิเศษ** (ปี ค.ศ. 1961 - 1964) หมายถึง สหรัฐอเมริกาเพิ่มระดับความช่วยเหลือในทุกด้านเป็นเท่าตัวในภาคใต้ของเวียดนามเพื่อทำให้ภาคใต้สงบหรืออยู่ในการควบคุมของสหรัฐอเมริกา **3) ยุทธศาสตร์สงครามท้องถิ่นหรือสงครามจำกัด** (ปี ค.ศ. 1965 - 1968) หมายถึง การนำทหารอเมริกันมาปฏิบัติการทำสงครามในเวียดนามโดยตรงเพื่อทำให้กลุ่มต่อต้านพ่ายแพ้ภายใน 25 - 30 เดือน จากนั้น

---

[1] อังกฤษประกาศรับรองรัฐบาลบ๋าวด่ายซึ่งเป็น “รัฐบาลหุ่นเชิด” ของฝรั่งเศส (คู่แข่งของฝ่ายโฮจิมินห์) รัฐบาลเขมรและรัฐบาลลาว ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ส่วน**สหรัฐอเมริกา**ซึ่งเป็นผู้นำโลกทุนนิยมเสรี ประกาศรับรอง 3 รัฐบาลข้างต้นให้เป็นเอกราชในเครือสหภาพฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ติดตามมาด้วยการรับรองของออสเตรีย เบลเยียม ลักเซมเบิร์ก และกรีซ รัฐบาลอิตาลีให้การรับรองเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 และบราซิลรับรองเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ส่วน**รัฐบาลไทย** สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศรับรองรัฐบาลจักรพรรดิบ๋าวด่าย (Bảo Đại) อย่างเป็นทางการในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 จึงแสดงนัยของการตัดความสัมพันธ์กับรัฐบาลเวียดนามฝ่ายโฮจิมินห์โดยปริยาย ดังนั้นรัฐบาลไทยจะมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลแห่งชาติเวียดนาม (รัฐบาลบ๋าวด่าย) และสาธารณรัฐเวียดนาม ได้แก่ รัฐบาลโงดิ่งห์เสี่ยม (Ngô Đình Diệm) ตลอดจนถึงรัฐบาลเหงวียนวันเถี่ยว (Nguyễn Văn Thiệu) ต่อมาเมื่อรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามกับไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) ทำให้เวียดนามและไทยยุติการเผชิญหน้ายาวนานกว่า 26 ปี โดยเริ่มมิติใหม่แห่งความสัมพันธ์ขั้นปกติระหว่างกันอีกครั้ง (ธนนันท์ บุ่นวรรณา, 2551)

จะค่อย ๆ ถอนทหารอเมริกันกลับประเทศ **4) ยุทธศาสตร์ทำให้เป็นสงครามเวียดนาม** (ปี ค.ศ. 1969 - 1975) หมายถึง ช่วงที่สหรัฐอเมริกาเริ่มถอนทหารกลับประเทศเพื่อลดความกดดันจากผู้ต่อต้านสงคราม(ประชาชนชาวอเมริกัน) ขณะเดียวกันได้เพิ่มกำลังของกองทัพ “หุ่นเชิด” ในเวียดนามภาคใต้เพื่อสร้างให้เป็นกองทัพที่ทันสมัยและเป็นกำลังหลักในการทำสงครามในเวียดนามต่อไป เป้าหมายคือให้ทหารอเมริกันบาดเจ็บน้อยที่สุด โดยให้ชาวเวียดนามทำสงครามกับชาวเวียดนามด้วยกันเอง (ธนนันท์ บุ่นวรรณา, 2556)

ในช่วงที่สหรัฐอเมริกาทำสงครามต่อสู้กับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเวียดนามภาคใต้ พบว่า สงครามเวียดนามเพิ่มระดับความรุนแรงมากในช่วงปี ค.ศ. 1965 - 1968 ซึ่งตรงกับสมัยประธานาธิบดี ลินดอน บี จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson/ค.ศ. 1962 – 1969) บริหารประเทศ ช่วงนี้สหรัฐอเมริกาส่งทหารเข้ามาภาคใต้มากกว่า 5 แสนนาย เพื่อต้องการให้คอมมิวนิสต์พ่ายแพ้อย่างรวดเร็ว ภาคอุตสาหกรรมการบริการ การธนาคาร ในเวียดนามภาคใต้ซึ่งเป็นรูปแบบของทุนนิยมได้เติบโตเข้มแข็งมากขึ้นเพื่อต้อนรับการเข้ามาของทหารอเมริกันและประเทศพันธมิตรอีก 7 ประเทศ คือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สเปน ฟิลิปปินส์ เกาหลีใต้ สาธารณรัฐจีนและประเทศไทย ในระหว่างนี้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations หรือ อาเซียน (ASEAN) เพื่อสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาค โดยปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration) ลงนามกันที่วังสราญรมย์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1967 ร่วมลงนามโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสมาชิกก่อตั้งจาก 5 ชาติ ได้แก่ ฯพณฯ อาดัม มาลิก (Adam Malik Batubara) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซีย ฯพณฯ ตุน อับดุล ราซัก (Tun Abdul Razak Hussein) รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาแห่งชาติของมาเลเซีย ฯพณฯ นาร์ซิโซ รามอส (Narciso R. Ramos) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฟิลิปปินส์ ฯพณฯ เอส ราชารัตนัม (S. Rajaratnam) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ และ ฯพณฯ ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย (ค.ศ.1958-1971) ในผลงานของนักวิชาการไทยส่วนหนึ่งอธิบายว่า อาเซียนก่อตั้งขึ้นเพื่อต้องการสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาค โดยพยายามให้ความสำคัญกับสหรัฐอเมริกาลดลงหรือเป็นทางเลือกที่ดี (ของไทย) นอกเหนือจากแนวทางเดิมที่ต้องพึ่งพิงสหรัฐอเมริกา (อรอนงค์ เปรมะสกุล, 2528: 31)

3. มุมมองเวียดนามต่อการก่อตั้ง (The Association of Southeast Asian Nations หรือ อาเซียน (ASEAN)

สถานการณ์เวียดนามหลังปี ค.ศ. 1954 - 1975 เป็นที่รับรู้โดยทั่วกันว่า เวียดนามแบ่งเป็นสองส่วนชั่วคราวภายใต้เส้นขนานที่ 17 เวียดนามเหนือเป็นคอมมิวนิสต์ ส่วนเวียดนามใต้อยู่ภายใต้การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา ในเอกสารเวียดนามที่เขียนถึงเวียดนามกับอาเซียนในช่วงเวลานี้ เท่าที่พบพอจะตั้งประเด็นที่สัมพันธ์กับอาเซียนได้ดังต่อไปนี้

3.1 ท่าทีมาเลเซียต่อเวียดนามช่วงก่อตั้งอาเซียน ปี ค.ศ. 1967

ในช่วงที่มีการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations หรือ อาเซียน (ASEAN) โดยปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration) ลงนามกันที่วังสราญรมย์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 หลังจากนั้นเพียง 3 วัน กล่าวคือ **ในวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1976** พบว่า หนังสือพิมพ์เวียดนามได้มีการนำเสนอทัศนะของนายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ตนกู อับดุล ราห์มาน (ดำรงตำแหน่ง ระหว่าง ปี ค.ศ. 1957 - 1970) ได้ให้สัมภาษณ์พาดพิงถึงเวียดนามเกี่ยวกับเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ดังนี้

เวียดนามโดยหนังสือพิมพ์จิ๋งห์หล่วน (Chính Luận) ได้อ้างแหล่งข่าวของมาเลเซีย ชื่อ **KUALA LAMPUR 9-8 (UPI)** จากนั้นได้นำมาพาดหัวข่าวแปลเป็นไทยว่า **"มาเลเซียยินดีต้อนรับเวียดนามใต้และเวียดนามเหนือเข้าสู่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"** (Mã Lai hoan nghênh Nam Bắc Việt Nam vào tổ chức ĐNÁ)

> *"นายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย ตนกู อับดุล ราห์มาน (Tengku Abdul Rahman) แสดงถ้อยแถลงว่า เขายินดีที่จะเห็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ เข้าร่วมองค์กรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) และนำสันติภาพมาสู่ภูมิภาคแห่งนี้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรข้างต้นที่กรุงเทพฯ (**Vọng Các**)[2] ประเทศไทย ในวันอังคารนายกรัฐมนตรี ราห์มาน ย้ำว่า "แท้ที่จริงจะงดงามมาก หากทุกประเทศได้เข้าร่วม และจะยิ่งงดงามยิ่งขึ้น ถ้าหากทั้งเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ ได้เข้าร่วมองค์กรนี้และเต็มใจที่จะพัฒนาสันติภาพ" เขากล่าวต่อไปว่า หากสงครามยังดำเนินต่อไปเช่นที่เป็นอยู่ เขาก็ไม่เป็นหนทางไหนที่เวียดนามสองส่วนจะเข้าร่วมองค์กรและทำงานร่วมกันได้"*
>
> (Mã Lai hoan nghênh Nam Bắc Việt Nam vào tổ chức ĐNÁ, 1967, 11 สิงหาคม)

อย่างไรก็ดี ข้อความของหนังสือพิมพ์จิ๋งห์หล่วน (Chính Luận) สอดคล้องกับการนำเสนอของหนังสือพิมพ์เถ่ยหล่วน (Thòi Luận) ซึ่งพาดหัวข่าวคล้ายกันด้วยว่า **"นายกรัฐมนตรีมาเลเซียยินดีหากเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ เข้าร่วมสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อนำพาสันติภาพกลับมายังภูมิภาคแห่งนี้"** เนื่องจากได้อ้างข้อมูลจากแหล่งข่าวเดียวกันคือ KUALA LAMPUR 9-8 (UPI) แต่ที่น่าสนใจกว่านั้น คือ Thòi Luận ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์กรใหม่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน เช่น วัตถุประสงค์การจัดตั้งองค์กรนี้คืออะไร ประเทศสมาชิกมีชาติใดบ้าง อีกทั้งยังเพิ่มประเด็น**ทิ้งท้ายว่า อยากให้กัมพูชาและพม่าเข้าเป็นสมาชิก**

> *"องค์กรใหม่ของ 5 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้... เมื่อวันอังคารที่ผ่านมาองค์กรความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 5 ประเทศแห่งใหม่ครอบคลุมพื้นที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ถือกำเนิดขึ้นซึ่งมีพิธีลงนาม ณ กระทรวงต่างประเทศ องค์กรใหม่นี้ประกอบด้วยประเทศ**มาเลเซีย, ฟิลิปปินส์, ไทย, อินโดนีเซีย และสิงคโปร์** ทั้ง 5 ประเทศมีประชากรราว 230 ล้านคน*

[2] น่าสนใจที่เอกสารเวียดนามในช่วงเวลานั้นในคำเรียกกรุงเทพฯ ว่า "หว่องก๊าก" (Vọng Các) ขณะที่ในปัจจุบัน เราจะพบว่า ได้เปลี่ยนคำเรียกเป็น "บังก๊อก" (*Băng Cốc*)

__วัตถุประสงค์__ของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Hiệp hội các Quốc gia Đông Nam Á) กล่าวคือ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ร่วมกันในมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการบริหาร... แหล่งข่าวในการประชุมกล่าวว่า แถลงการณ์ในที่ประชุมประสงค์ให้__กัมพูชาและพม่า__เข้าร่วมองค์กรนี้”

(Mã Lai Á lấy làm sung sướng nếu Bắc và Nam VN Gia nhập tân tổ chức các Quic Gia D.N.A. đem lại HB. cho vùng này, 1967, 11 สิงหาคม)

จากรายละเอียดของการนำเสนอข่าวทั้งจาก Chính Luận และ Thòi luận ซึ่งอ้างข้อมูลจากแหล่งข่าวของประเทศมาเลเซียเช่นเดียวกัน ซึ่งขณะนั้น มาเลเซียเป็นหนึ่งในประเทศที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนร่วมกับประเทศสมาชิกอื่น ๆ อีก 4 ประเทศ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซียและสิงคโปร์ ซึ่งทั้ง 5 ประเทศเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา กระนั้นคำกล่าวของผู้นำมาเลเซีย สะท้อนให้เห็นว่า มาเลเซียตระหนักและเข้าใจบริบทการเมืองเวียดนามในปี ค.ศ. 1967 ซึ่งแบ่งแยกอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเวลานั้นเวียดนามเหนือภายใต้การดูแลของผู้นำโฮจิมินห์และเวียดนามใต้ภายใต้การนำของรัฐบาลหุ่นของสหรัฐอเมริกา (เหงวียนวันเถี่ยว/Nguyễn Văn Thiệu) กำลังทำสงครามต่อสู้กับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศอย่างเข้มข้น เมื่อฝ่ายเวียดนามเหนือกำลังต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา ขณะที่เวียดนามใต้ยอมให้สหรัฐอเมริกาใช้เป็นฐานทัพต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ไม่ยากถึงเหตุผลว่าทำไมเวียดนาม ณ ขณะนั้นจึง**ไม่ได้**เข้าร่วมเป็นสมาชิกก่อตั้งอาเซียน

Năm thứ 4 ● Số 1.010 ● 8 Trang 5 Đồng ● THỨ SÁU 11-8-1967 (Ngày 6 Tháng 7 Đinh Mùi)

Chính Luận

Chủ Nhiệm Kiêm Chủ Bút ● ĐẶNG-VĂN-SUNG ● 15 Võ Tánh – SAIGON ● Đ.T. : 25.977 ● Thư Ký Tòa Soạn ● TỪ - CHUNG

Mã Lai hoan nghênh

Nam Bắc Việt Nam vào tổ chức ĐNÁ

KUALA LAMPUR 9-8 (UPI). Thủ tướng Mã Lai Á Tengku Abdul Rahman hôm nay tuyên bố là ông sẽ sung sướng nếu được thấy Bắc và Nam VN gia nhập tân tổ chức các quốc gia Đông Nam Á (A.S.E.A.N) và đem lại hòa bình cho vùng này.

Bình luận về việc thành lập tổchức trên tại Vọng các (Thái lan) hômthứ ba và các lời tuyên bố cho rằng Bắc và Nam VN cũng có thể gia nhập tổ chức này được, thủ tướng Rahman nhấn mạnh như sau «Thật là tốt đẹp nếu tất cả các quốc gia tại vùng này đều gia nhập cả.

Thật là tốt đẹp hơn nữa nếu cả Bắc và Nam VN đều gia nhập tân tổ chức trên và bằng lòng tiến đến hòa bình. Ông nói tiếp là nếuchiến tranh còn cứ tiếp diễn như hiệnnay thì ông không thấy có cách nào để cả 2 phần đất VN này có thể cùng gia nhập 1 tổ chức và ngồi bên nhau để thảo luận.»

รูป 1 มาเลเซียยินดีที่เวียดนามใต้และเวียดนามเหนือเข้าร่วมองค์กรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. จากพิมพ์จิ๋งห์หล่วน (Chính Luận), 1967, 11 สิงหาคม

Năm thứ Bảy – Số 1530 – 4 trang giá 3 Đ. Thứ Sáu 11.8.67

thời luận

THONG-TIN • BINH-LUAN • VA KIEN-THIET

Chủ-nhiệm kiêm Chủ-bút: NGHIÊM-XUÂN-THIỆN • Tòa-soạn và Trị-sự 224 Gia Long Saigon • Giây nói: 21.998

TT.Mã Lai Á lấy làm sung sướng nếu Bắc và Nam VN

Gia nhập tân tổ chức các Quốc Gia Đ.N.Á. đem lại HB. cho vùng này

KUALA LUMPUR 9-8 UPI.— Thủ tướng Mã Lai Á Tengku Abdul Rahman hôm nay tuyên bố là ông sẽ sung sướng nếu được thấy Bắ và Nam VN gia nhập tân tổ chức các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và đem lại hòa bình cho vùng này.

Bình luận về việc thành lập tổ chức trên tại Vọng Các (Thái Lan) hôm thứ Ba và các lời tuyên bố cho rằng Bắc và Nam Việt Nam cũng có thể gia nhập tổ chức này được. Thủ tướng Rahman nhấn mạnh như sau: «Thật là tốt đẹp nếu tất cả các quốc gia tại vùng này đều gia nhập cả. Thật là tốt đẹp hơn nữa nếu cả Bắc và Nam Việt Nam đều gia nhập tân tổ chức trên và bằng lòng tiến đến hòa bình. Ông nói tiếp là nếu chiến tranh còn cứ tiếp diễn như hiện nay thì ông không thấy có cách nào để cả 2 phần đất Việt Nam này có thể cùng gia nhập một tổ chức và ngồi bên nhau để thảo luận.»

Tổ chức mới năm quốc gia Đông Nam Á

VỌNG CÁC Hôm thứ Ba, tổ chức hợp tác kinh tế mới năm quốc gia bao gồm hơn một nửa nhân dân Đông Nam Á, đã được ra đời ở đây trong một buổi lễ ký kết tại bộ ngoại giao.

Tổ chức mới này gồm Mã Lai Á Phi Luật Tân, Thái Lan, Indonesia và Tân gia Ba. Năm nước này có chừng 230 triệu dân.

Mục đích của «Liên hiệp Quốc gia Đông Nam Á» này là cải tiến hợp tác và tương trợ về các vấn đề liên quan đến quyền lợi chung trên các lãnh vực, kinh tế, xã hội, văn hóa, kỹ thuật khoa học và hành chánh.

Nguồn tin hội nghị cho biết bản tuyên bố của hội nghị có ý muốn cho Cam bốt và Miến Điện gia nhập tổ chức này. Có lẽ Tích Lan cũng được mời nhập.

รูป 2 มาเลเซียยินดีที่เวียดนามใต้และเวียดนามเหนือเข้าร่วมสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นำสันติภาพกลับมายังภูมิภาคแห่งนี้. จาก หนังสือพิมพ์เถ่ยหล่วน (Thòi Luận), 1967, 11 สิงหาคม

3.2 ท่าทีของเวียดนามต่ออาเซียนมองผ่านนิตยสารคอมมิวนิสต์ (Tạp Chí Cộng Sản)

รูป 3 หน้าปกนิตยสารคอมมิวนิสต์ (Tạp Chí Cộng Sản) ปี ค.ศ. 1987

HOÀNG HIỀN

CÙNG TỒN TẠI HÒA BÌNH GIỮA
HAI NHÓM NƯỚC ASEAN VÀ ĐÔNG DƯƠNG

Đông Nam Á cho tới năm 1945

Từ sau chiến tranh thế giới thứ hai, nhiều ngành khoa học: địa lý, nhân chủng, dân tộc, khảo cổ, ngôn ngữ, lịch sử, chính trị v.v. đã xác nhận rằng Đông Nam Á là một thực thể, có những nét đặc biệt so với các khu vực khác trên thế giới, chứ không phải chỉ là một vùng đất rời rạc nằm giữa Trung quốc và Ấn độ, phần này thuộc hệ thống Trung quốc, phần kia thuộc hệ thống Ấn độ.

Dù là Đông Nam Á lục địa hay hải đảo, qua hạo nhiều thiên niên kỷ, con người ở đây có những nét chung rất độc đáo. Đó là những người chuyên nghề trồng lúa nước, có thể từ 6500 năm trước Công nguyên, do có sức nóng của mặt trời nhiệt đới và độ ẩm của mưa và gió mùa mang lại. Đó là những người sống trên nhà sàn, biết làm nghề rừng, cũng biết làm nghề cà và biết dùng thuyền đi lại trên sông trên biển. Biển đây không ngăn cách Đông Nam Á lục địa với Đông Nam Á hải đảo; do có gió mùa và các dòng hải lưu, sự giao lưu giữa các miền của Đông Nam Á khá phát triển. Trên cơ sở một nền « văn minh cây lúa » chung, sự giao lưu ấy để lại nhiều nét tương đồng đáng ngạc nhiên giữa các dân tộc Đông Nam Á: đồ gốm Việt nam có nhiều nét giống đồ gốm Phi-lip-pin, kiểu trống đồng Đông sơn không những tìm thấy ở Việt nam mà ở cả Ma-lai-xi-a, Xinh-ga-po, Thái lan; các điển lệ nông nghiệp, các trò chơi dân gian không khác nhau nhiều giữa các nước Đông Nam Á; thậm chí trong các ngôn ngữ Đông Nam Á những từ ngữ về sản xuất nông nghiệp, về sông, về biển khá giống nhau giữa nước này và nước khác.

Tuy chịu ảnh hưởng của văn hóa Ấn độ, chủ yếu qua con đường buôn bán và truyền giáo, và của văn hóa Trung quốc, qua các cuộc hành quân xâm lược và qua việc gây sức ép, thiết lập một kiểu bá quyền là chế độ cống nạp, nền văn hóa các nước Đông Nam Á vẫn giữ một bản sắc dân tộc đặc biệt, cưỡng lại sự đồng hóa.

Chủ nghĩa tư bản phương Tây mở sang Đông Nam Á đi tìm hương liệu, trước hết thiết lập các thương điếm ven biển ở các nước Đông Nam Á hải đảo, rồi các nước Đông Nam Á lục địa. Một số nước Đông Nam Á bị chiếm làm thuộc địa. Những thập niên cuối thế kỷ thứ 19, khi chủ nghĩa tư bản chuyển thành chủ nghĩa đế quốc, chế độ thuộc địa càng lan rộng và ăn sâu với việc khai thác các khoáng sản, cao su và một số cây công nghiệp khác. Nhu cầu nhân công cho các hầm mỏ và đồn điền dẫn đến việc mộ phu Trung quốc sang các nước Đông Nam Á và do đó số Hoa

94

รูป 4 เนื้อหาบางส่วนในนิตยสารคอมมิวนิสต์ จาก *บทความ Cùng Tồn Tại Hòa Bình Giữa Hai Nhóm Nước ASEAN và Đông Dương*

บทความ เรื่อง **CÙNG TỒN TẠI HÒA BÌNH GIỮA HAI NHÓM NƯỚC ASEAN VÀ ĐÔNG DƯƠNG** (คงไว้ซึ่งสันติภาพร่วมกันระหว่างสองกลุ่มประเทศอาเซียนและอินโดจีน) ผู้เขียนคือ หว่างเหี่ยน (*Hoàng Hiền*) ตีพิมพ์ใน**นิตยสารคอมมิวนิสต์ (Tạp Chí Cộng Sản)** ไม่ลงวันที่ ระบุเพียงเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1987 เนื้อหามีทั้งหมด 6 หน้า ครอบคลุมตั้งแต่หน้า 94 - 98 และหน้า 106 ให้รายละเอียดแบ่งเป็น 3 ส่วน **ส่วนแรก***เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึงปี ค.ศ. 1945 (น.94 - 95)* **ส่วนที่สอง** *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังปี ค.ศ. 1945 การก่อตั้งอาเซียน (ASEAN) และการกำเนิดของ ZOPFAN (น.95 - 97)* **ส่วนที่สาม***ชัยชนะของการเจรจา (น.97 - 98, 106)* บทความฉบับนี้สะท้อนให้เห็นทัศนะของรัฐเวียดนามที่มีต่อการก่อตั้ง**อาเซียนซึ่งสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา**ไว้อย่างน่าสนใจ

3.2.1 เวียดนามมองว่าสหรัฐอเมริกากระทำสิ่งดังต่อไปนี้ “แทรกแซงและรุกรานเวียดนาม” “ทำลายสันติภาพและความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” “ดึงสมาชิก SEATO เข้าไปต่อสู้กับเวียดนามและอินโดจีน” สหรัฐอเมริกาต้องการสร้างความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อต่อต้านลัทธิสังคมนิยมในอินโดจีน” (ลาว กัมพูชา เวียดนาม) เป็นต้น

“การแทรกแซงและการรุกรานของสหรัฐอเมริกาในเวียดนามได้ทำลายสันติภาพและความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นสมาชิก SEATO ถูกดึงเข้าไปทำสงครามต่อสู้กับเวียดนามและอินโดจีน สหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงอย่างโจ่งแจ้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เพียงมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ แต่ลัทธิทุนนิยมอเมริกันก็ต้องการแสวงหาผลประโยชน์ อเมริกาต้องการสร้างความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะเดียวกันก็ทำให้ประเทศเหล่านี้อยู่ในวงโคจรของทุนนิยมโลก เพื่อต่อต้านอิทธิพลของสังคมนิยมที่สหรัฐอเมริกากังวลว่าจะขยายมาจากกลุ่มประเทศอินโดจีน”

(*Hoàng Hiền, 1987: 95)*

3.2.2 *อาเซียนเป็นผลมาจากการทำรัฐประหารที่ล้มเหลวในอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1965 ทำให้อินโดนีเซียและมาเลเซียใกล้ชิดกันจนนำไปสู่การก่อตั้งอาเซียน องค์กรนี้มีความสำคัญทางการเมืองและต้อนรับการลงทุนจากประเทศทุนนิยมสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น*

“การรัฐประหารที่ล้มเหลวในอินโดนีเซียปี ค.ศ. 1965 เป็นเงื่อนไขให้อินโดนีเซียและมาเลเซียใกล้ชิดกันจนนำไปสู่การก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ซึ่งมีอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ นั่นคือ องค์กรที่มีลักษณะสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อต้อนรับการลงทุนจากทุนนิยมสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น”

(*Hoàng Hiền, 1987: 95)*

3.2.3 เต๊ดเหม่าเทิน (Tết Mậu Thân) ในปี ค.ศ. 1968 ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของอาเซียน (ASEAN) นำไปสู่การก่อตั้งซอพแฟน (ZOPFAN) ในปี ค.ศ. 1971

เหตุการณ์ “เต๊ดเหม่าเทิน” (Tết Mậu Thân) หรือ Tet Offensive เป็นการรุกโจมตีครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1968 นับเป็นเหตุการณ์สำคัญของการต่อสู้ของกองกำลังคอมมิวนิสต์ในเวียดนามภาคใต้ ปกติในช่วงเทศกาลเต๊ดหรือเทศกาลปีใหม่ ซึ่งอยู่ในช่วงปลายมกราคมของทุกปี กองกำลังฝ่ายเวียดนามเหนือและกองกำลังเวียดกงและฝ่ายเวียดนามใต้จะพักรบ ทว่าในช่วงเทศกาลเต๊ด (Tet Offensive) ปี ค.ศ. 1968 เป็นการโจมตีนองเลือดในครั้งนี้ทำให้ฝ่ายเวียดนามใต้รวมทั้งสหรัฐฯ และพันธมิตรโลกเสรีตอบโต้อย่างรุนแรง จนเกิดโศกนาฏกรรม นักรบคอมมิวนิสต์เข้ารบในเหตุการณ์ครั้งนี้รวม 80,000 คน เสียชีวิต 32,000 คน ขณะที่ทหารอเมริกันเสียชีวิตไป 1,536 คน ทหารเวียดนามใต้เสียชีวิต 2,788 คน ฝ่ายคอมมิวนิสต์ประสบผลสำเร็จในแง่การกดดันให้สหรัฐอเมริกาต้องทบทวนนโยบายสงครามใหม่และหันมาสู่การเจรจาเพื่อยุติสงครามที่กรุงปารีส

*ภายใต้บริบทการทำสงครามในช่วงที่เรียกว่า สงครามจำกัดหรือสงครามท้องถิ่น (ค.ศ. 1965 - 1968) ของสหรัฐอเมริกาข้างต้น สงครามก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทุกฝ่าย แต่ทว่า*หว่างเหี่ยน (*Hoàng Hiền*) *มองว่า* เต๊ดเหม่าเทิน ในปี ค.ศ. 1968 มีความหมายและส่งผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากทำให้ผู้คนหันกลับมาทบทวนอุดมการณ์ที่ค่อนข้างแพร่หลายไปทั่วโลกในช่วงต้นทศวรรษ 60 อย่างแรกสุด (Trước Hết) คือ “**อุดมการณ์หวาดกลัวสหรัฐอเมริกา**” และ “**การรับใช้สหรัฐอเมริกา**” (Tư tưởng sợ Mỹ, phục Mỹ) เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ “**สหรัฐอเมริกาอ่อนแอ**” **(Suy Yếu)** ประกอบกับความเข้มแข็งที่เพิ่มขึ้นของสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยม

> *“อาเซียนก่อตั้งได้ไม่นานมานี้ได้ถูกโจมตีและรุกฮือครั้งใหญ่ของกองทัพและประชาชนในเวียดนามภาคใต้ช่วง **Tét Mậu Thân** – ค.ศ. 1968 เหตุการณ์ครั้งนี้มีความหมายและส่งผลกระทบอย่างมาก ทำให้ผู้คนกลับมาทบทวนแนวคิดที่ค่อนข้างแพร่หลายทั่วโลกในช่วงต้นทศวรรษที่ 60 อย่างแรกสุด คือ <u>ความน่ากลัวของสหรัฐอเมริกาและการรับใช้สหรัฐอเมริกา</u> (ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน) <u>ความอ่อนแอของสหรัฐอเมริกา</u> (ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน) ประกอบกับความเข้มแข็งของสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ ...”*
>
> (*Hoàng Hiền, 1987: 95)*

หว่างเหี่ยน *(Hoàng Hiền)* มองว่า ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศอาเซียนหวังพึ่งพาสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ทว่าอังกฤษก็กำลังอ่อนแอจนถึงต้องประกาศถอนตัวจากฝั่งตะวันออกของคลองสุเอซ ส่วนสหรัฐอเมริกาได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์เต๊ดเหม่าเทิน (1968) ทำให้ต้องหาทางถอนทหารออกจากอินโดจีน ประเทศอาเซียนต่างเห็นชัดเจนว่า ไม่สามารถพึ่งพาความเข้มแข็งทางทหารของสหรัฐอเมริกาได้อีก แต่จะต้องหาหนทางอื่นเพื่อการอยู่รอดและการพัฒนา การคงไว้ซึ่งสันติภาพนั่นคือการยอมรับ

ระบอบการเมืองและสังคมที่แตกต่าง ดังนั้นการก่อตั้ง**เขตสันติภาพ เสรีภาพและความเป็นกลาง หรือซอพแฟน** (ZOPFAN/Zone of Peace, Freedom and Neutrality) จึงเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1971[3]

> *"ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศอาเซียนหวังพึ่งพาสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เช่นเดียวกับอังกฤษที่มีความอ่อนแอมากพอที่จะประกาศถอนตัวออกจากฝั่งตะวันออกของคลองสุเอซ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาเนื่องจากได้รับความเสียหายอย่างหนักหลังเหตุการณ์ **Tét Mậu Thân** ทำให้ต้องหาทางลงและการถอนทหารออกจากอินโดจีน เห็นได้ชัดว่าประเทศในอาเซียนไม่สามารถพึ่งพากำลังทหารของสหรัฐอเมริกาได้อีกต่อไป จึงต้องแสวงหาทิศทางอื่นเพื่อความอยู่รอดและการพัฒนา เพื่อเป็นที่ยอมรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างประเทศที่มีระบอบการเมืองและสังคมที่แตกต่างกัน แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในปฏิญญากัวลาลัมเปอร์ ปี ค.ศ. 1971 ของประเทศในอาเซียนเกี่ยวกับการจัดตั้งภูมิภาคแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และเป็นกลาง (ZOPFAN) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"*
>
> (*Hoàng Hiền, 1987: 95)*

นอกจากนี้ หว่างเหี่ยน *(Hoàng Hiền)* ยังสรุปด้วยว่า ชัยชนะของการปฏิวัติเวียดนาม และประเทศอินโดจีน ทำให้**สหรัฐอเมริกาต้องถอนทหารออกจากอินโดจีนในปี ค.ศ. 1973** จากนั้นจึง**ถอนทหารออกจากประเทศไทยในปี ค.ศ. 1976** อย่างไรก็ดี ประเทศอาเซียนยังยืนยัน **"นโยบาย ZOPFAN ของตนเอง คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับประเทศในอินโดจีน"** และสร้างความเสมอภาคในความสัมพันธ์กับประเทศใหญ่ในโลกเพื่อจัดการความเสี่ยงต่อการขัดแย้งภายใน ซึ่งคือเนื้อหาของการประชุมระดับสูงครั้งแรกของประเทศอาเซียนที่เกาะบาหลี (อินโดนีเซีย) ในปี ค.ศ. 1976 ส่วนเวียดนามยังระบุในปี ค.ศ. 1976 ถึงหลักการ 4 ข้อเกี่ยวกับความสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ มิตรภาพ และร่วมมือกันระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

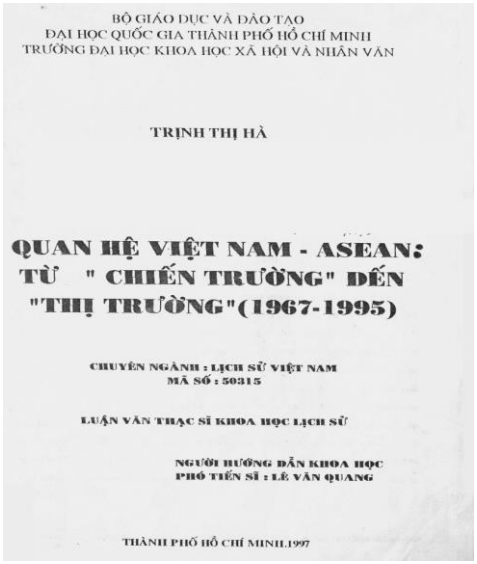
จะเห็นว่า หว่างเหี่ยนตีความนิยามการก่อตั้งอาเซียน (ASEAN) และซอพแฟน(ZOPFAN) ต่างกัน ซึ่งอย่างหลังดูจะเป็นบวกสำหรับเวียดนามมากกว่าในทัศนะของเขา

3.3 มุมมองเวียดนามต่อประเทศสมาชิกอาเซียน 5 ประเทศ (ไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซียและสิงคโปร์)

วิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์เวียดนาม - อาเซียนจากสนามรบถึงสนามการค้า ปี ค.ศ. 1967 - 1995 (*Quan hệ Việt Nam – ASEAN : từ chiến trường đến thị trường (ค.ศ. 1967 - 1995)* เขียนโดย

[3] ปฏิญญากำหนดให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality หรือ ZOPFAN) เป็นการแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียน ให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่ปลอดการแทรกแซงจากภายนอก เพื่อเป็นหลักประกันต่อสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาคและเสนอให้อาเซียนขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน อันจะนำมาซึ่งความแข็งแกร่งความเป็นปึกแผ่นและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างประเทศสมาชิกได้ประกาศลงนามโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสมาชิกอาเซียนซึ่งในขณะนั้นประกอบด้วยประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และประเทศไทย เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 1971 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

จิ่งห์ถิ่ห่า (*Trịnh Thị Hà*) เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ นครโฮจิมินห์ ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1997 (หลังเวียดนามเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน 2 ปี) ด้วยวิทยานิพนธ์เล่มนี้อ้างถึงการใช้**เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามฉบับสมบูรณ์ (*Văn kiện Đảng toàn tập)*** *ซึ่งเป็นเอกสารทางการและเป็นเอกสารชั้นต้นแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับการทำกิจกรรม การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ในแต่ละปีเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1924 - 2010 จำนวนทั้งหมด 69 เล่ม จัดทำโดยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ปัจจุบันเอกสารดังกล่าวสามารถดาวน์โหลดมาอ่านได้ทั้งหมด เมื่อพิจารณาเรื่องอาเซียนในช่วงแรกของการก่อตั้งก็คาดว่าน่าจะอยู่ในเอกสาร**เล่มที่ 28 (ปี ค.ศ. 1967;** *Văn kiện Đảng toàn tập - Tập 28) ทว่ากลับไม่พบเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนแต่อย่างใด เท่าที่พบรายละเอียดของเนื้อหาส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับความรุนแรงของสงครามที่<u>สหรัฐอเมริกาในฐานะศัตรูผู้รุกราน</u>กระทำในเวียดนามใต้ช่วงสงครามจำกัดหรือสงครามท้องถิ่นและกำลังขยายสงครามในเวียดนามเหนือ* ***ส่วนเล่มที่ 29 (ปี ค.ศ. 1968;*** *Văn kiện Đảng toàn tập - Tập 29) เอกสารกล่าวถึงความพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกาในช่วงเต๊ด ปี ค.ศ. 1968 พรรคยังคงให้น้ำหนักกับการต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา การสร้างเวียดนามภาคเหนือและการปลดปล่อยภาคใต้ ดังนั้น ผู้เขียนจึงพิจารณาใช้วิทยานิพนธ์เล่มดังกล่าวมาเป็นตัวแทนสะท้อนมุมมองของเวียดนาม*ต่อประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งอาเซียน 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซียและสิงคโปร์

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC QUỐC GIA THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

TRỊNH THỊ HÀ

QUAN HỆ VIỆT NAM - ASEAN:
TỪ " CHIẾN TRƯỜNG" ĐẾN
"THỊ TRƯỜNG"(1967-1995)

CHUYÊN NGÀNH : LỊCH SỬ VIỆT NAM
MÃ SỐ : 50315

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LỊCH SỬ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC
PHÓ TIẾN SĨ : LÊ VĂN QUANG

THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH.1997

รูป 5 ภาพหน้าปกวิทยานิพนธ์ความสัมพันธ์เวียดนาม - อาเซียนจากสนามรบถึงสนามการค้า (ค.ศ. 1967 - 1995) จาก*จิ่งห์ถิ่ห่า (Trịnh Thị Hà) (Quan hệ Việt Nam – ASEAN : từ chiến trường đến thị trường (1967 - 1995)* ปี ค.ศ. 1997

การก่อตั้งอาเซียนสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างแยกไม่ออกในเอกสารเวียดนามและเวียดนามเองก็มองว่าสหรัฐอเมริกาแทรกแซงการเมืองในเวียดนามใต้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 มีการจัดตั้งรัฐบาลหุ่นหลายรัฐบาลตั้งแต่โงดิ่งห์เสี่ยม (Ngô Đình Diệm; ค.ศ. 1954 - 1963) จนถึงเหงวียนวันเถี่ยว (Nguyễn Văn Thiệu ; ค.ศ.

1967 - 1975) รัฐบาลเหล่านี้สนับสนุนสหรัฐอเมริกาทำสงครามต่อสู้กับคอมมิวนิสต์เวียดนามเหนือ ในช่วงที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนรัฐบาลเวียดนามใต้ราวช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 1960 การทำสงครามเป็นไปอย่างเข้มข้น เวียดนามมองว่า “สหรัฐอเมริกาได้รับบาดเจ็บ แต่ยิ่งบาดเจ็บก็ยิ่งผลักดันการทำสงครามพร้อมกับเพิ่มการทำสงครามท้องถิ่นในเวียดนามใต้ สหรัฐอเมริกาเพิ่มและขยายการทำสงครามทำลายภาคเหนือ ทำลายประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ในช่วงเวลานั้นเวียดนามได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตและจีน ” ในช่วงการก่อตั้งอาเซียนประกอบกับช่วงเวียดนามทำสงครามเข้มข้นกับสหรัฐอเมริกา เวียดนามมองว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 – ค.ศ. 1975 เป็นความสัมพันธ์ที่เลวร้ายระหว่างเวียดนามกับอาเซียน

3.3.1 ท่าทีของเวียดนามต่อประเทศสมาชิกอาเซียนในช่วงสงครามเวียดนาม

- ไทยและฟิลิปปินส์เดินตามสหรัฐอเมริกาช่วยเหลือทางทหารแก่สหรัฐอเมริกาทำสงครามในเวียดนาม

ประเทศไทย

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อสหรัฐอเมริกาชักชวนตั้งซีโต้ (SEATO) ในปี ค.ศ. 1954 ประเทศไทยและฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนและเป็นสมาชิกที่สำคัญขององค์กร ในช่วงที่สหรัฐอเมริกาทำสงครามในเวียดนาม

> *“เมื่อสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ในสงครามพิเศษ (ค.ศ. 1960 - 1964) และเริ่มใช้สงครามท้องถิ่น (ค.ศ. 1965 - 1968) ในเวียดนาม ทำให้ผู้<u>อำนาจไทยและฟิลิปปินส์ในเวลานั้นเดินตามสหรัฐอเมริกา</u> กระโจนลงลึกมากขึ้น สอดคล้องกับงานของนักวิชาการชาวอเมริกัน Douglas Pike ยอมรับว่า “ตลอดระยะเวลาทำสงคราม บรรดาผู้มีอำนาจและประชาชน ของประเทศซึ่งจากนี้กลายเป็นสมาชิกของ ASEAN พูดโดยรวมต่างสนับสนุนสหรัฐอเมริกาป้องกันคอมมิวนิสต์ยึดครองเวียดนามใต้ 2 ใน 5 ประเทศ ASEAN คือ ประเทศไทยและฟิลิปปินส์ ได้ช่วยเหลือโดยตรงด้านการทหารแก่สหรัฐอเมริกา รวมถึงนำกองกำลังเข้ามาทำสงครามในเวียดนามใต้ ...ในบรรดาประเทศอาเซียน (ASEAN) สามารถพูดได้ว่า ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศร้อนแรงที่สุดที่เดินตามสหรัฐอเมริกา ในการทำสงครามต่อสู้กับประชาชนอินโดจีนและโดยเฉพาะประชาชนเวียดนาม...”*
>
> (*Trịnh Thị Hà*, 1997: 9)

ในช่วงสหรัฐอเมริกาทำสงครามท้องถิ่นในเวียดนามใต้และทำสงครามทำลายภาคเหนือ ประเทศไทยก็ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกามากขึ้น

> *“ในช่วงทศวรรษ 1960 ประเทศไทยยังคงทำตามแนวคิดการต่างประเทศของทศวรรษ 1950 คือ ปกป้องความมั่นคงแห่งชาติด้วยการเป็นพันธมิตรแนบแน่นกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งคล้ายกันกับภายใต้กรอบขององค์กร SEATO เพราะฉะนั้นการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาด้านเศรษฐกิจและ*

การทหารสำหรับประเทศไทยต่างเพิ่มยิ่งขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนไปทำสงครามท้องถิ่นในเวียดนามใต้ และดำเนินการทำสงครามทำลายภาคเหนือของเวียดนาม การช่วยเหลือทางการทหารของสหรัฐอเมริกาสำหรับไทยก็เพิ่มขึ้นอย่างที่ไม่เคยเจอมาก่อน เฉพาะปี ค.ศ. 1967 สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือการทหารแก่ไทยราว 594 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หากคิดโดยรวมการช่วยเหลือด้านการทหารโดยตรงของสหรัฐอเมริกาไปยังไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 - 1972 ประมาณ 11 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ" (อ้างอิงจากผลงานของ เลวันกวาง เรื่อง ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรไทย (1995); Lê Văn Quang, 1995)

(*Trịnh Thị Hà*, 1997: 10)

ไทยเป็นพื้นที่ "อุดมคติ" สำหรับการสร้างฐานทัพทางทหารของสหรัฐอเมริกาเพื่อรับใช้การทำสงครามอินโดจีน "ไทยมอบอาวุธ" ส่งเครื่องบิน รถถัง ทหารเข้าร่วมทำสงครามเคียงข้างสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพบนแผ่นดินไทย "รัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ค.ศ. 1958 - 1963) และรัฐบาลถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1963 - 1975) สนับสนุนสหรัฐอเมริกาในช่วงทำสงครามรุกรานเวียดนาม"[4]

"...ประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่ในอุดมคติสำหรับการสร้างฐานทัพทางทหารของสหรัฐอเมริกาเพื่อบริการสำหรับการทำสงครามอินโดจีนและได้รับการรับประกันความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฐานทัพหลายแห่ง ... และทางทหารของสหรัฐอเมริกาได้รับการสร้างขึ้นในประเทศไทย เช่น อุดรธานี นครพนม อุบลราชธานี โคราช ตาคลี และอู่ตะเภา จากฐานทัพการบินดังกล่าว สหรัฐอเมริกาจึงได้ทำอันตรายต่อประชาชนเวียดนาม ลาว กัมพูชา ในฤดูใบไม้ผลิ ถนอม กิตติขจร ได้อนุญาตให้ใช้เครื่องบินในบรรดาฐานทัพ ... ในไทยเพื่อโจมตีเวียดนามมากกว่าร้อยละ 80 การโจมตีเวียดนามของเครื่องบินสหรัฐอเมริกาก็มาจากฐานทัพต่าง ๆ ในประเทศไทย..."

...นอกจากการอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาใช้การโจมตีจากประเทศไทยอย่าง ... เข้ามาเวียดนาม ประเทศไทยยังได้มอบอาวุธสนับสนุนรัฐบาลไซ่ง่อน และส่งทหารไทยเข้ามาเวียดนามใต้เข้าร่วมสงครามเคียงข้างกองทัพสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1966 ประเทศไทยได้ส่งเครื่องบินมายังรัฐบาลไซ่งอน 2 ลำ รถถัง ... ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1967 กองทัพจงอางศึกของประเทศไทย จำนวน 2,300 คน ได้ถูกส่งมายังเวียดนามใต้ จนถึงปลายปี ค.ศ. 1968 มี นายทหารราว 5,000 คน ของไทยอยู่ในเวียดนามใต้ เมื่อถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1969 นายทหารไทยที่เข้าร่วมสงครามเคียงข้างสหรัฐอเมริกาในเวียดนามใต้

---

[4] ในวิทยานิพนธ์ของระพีภรณ์ เลิศวงศ์วีรชัย อธิบายว่า รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ค.ศ.1959-1963)และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1964-1971) เน้นนโยบายการต่างประเทศใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยมีนายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายความมั่นคงของประเทศกับการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา (ระพีภรณ์ เลิศวงศ์วีรชัย, 2545 : 2)

เพิ่มขึ้นถึง 12,000 คน การรับความช่วยเหลือด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนไม่น้อยตั้งแต่กองทัพสหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพบนผืนแผ่นดินไทย ร่วมกับทหารอเมริกันจากอินโดจีนข้ามมาพักผ่อนปลายสัปดาห์ที่นี่ ได้ตัดความหมายทำไมรัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ค.ศ. 1958 - 1963) และรัฐบาลถนอม กิตติขจร (ค.ศ. 1963 - 1975) กลับสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอย่างแข็งขันในช่วงทำสงครามรุกรานเวียดนามร่วมกับประเทศไทย

(*Trịnh Thị Hà*, 1997: 10)

ฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์มีฐานทัพของสหรัฐอเมริกา 2 แห่งคือ คลาร์ก (Clark) และซูบิค (Subic) เป็นแนวหลังเพื่อรับใช้ทำสงครามต่อสู้กับเวียดนาม ฟิลิปปินส์ส่งทหารเข้ามาร่วมรบกับทหารอเมริกัน

ฟิลิปปินส์ ก็ได้กระโจนลงเข้าร่วมสงครามรุกรานสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม สหรัฐอเมริกาได้มอบเอกราชให้ฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. 1946 แม้ว่าได้รับเอกราชแล้ว แต่ฟิลิปปินส์ยังคงแนบชิดกับสหรัฐอเมริกา ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในปี ค.ศ. 1954 ฟิลิปปินส์ได้เข้าร่วมกลุ่มองค์กรซีโต้ (SEATO) โดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ก่อตั้ง ฐานทัพทหารของสหรัฐอเมริกาในฟิลิปปินส์มีสองแห่งสำคัญ คือ **คลาร์ก** (Clark) และ**ซูบิค** (Subic) ยังคงอยู่ต่อเนื่องตั้งแต่ปีนั้น ในช่วงสหรัฐอเมริการุกรานเวียดนาม รัฐบาลฟิลิปปินส์ต่างสนับสนุนนโยบายสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม ในสงครามเวียดนามฟิลิปปินส์ได้ให้สหรัฐอเมริกาใช้ฐานทัพทหารที่คลาร์กและซูบิก เป็นฐานทัพแนวหลังเพื่อบริการสำหรับการทำสงครามสหรัฐอเมริกาต่อสู้กับเวียดนาม นอกจากนี้ ฟิลิปปินส์ยังส่งทหาร 2,000 นาย เข้ามาเวียดนามเพื่อร่วมกับทหารสหรัฐอเมริกาและทหารสาธารณรัฐเวียดนามต่อสู้กับการปฏิวัติเวียดนาม (Trịnh Thị Hà, 1997: 11)

- **สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย**

ในส่วนสิงคโปร์และมาเลเซีย แม้จะไม่กระโจนตัวเข้ามาทำสงครามรุกรานเวียดนามโดยตรงร่วมกับสหรัฐอเมริกาแต่ยังมีส่วนช่วยสหรัฐอเมริกาต่อสู้ทำลายการปฏิวัติของเวียดนาม ... สิงคโปร์กลายเป็นกองทัพสหรัฐอเมริกาในเวียดนามใต้เข้ามาพักผ่อนเพื่อการบันเทิงและเป็นฐานทัพแนวหลังด้านอาหาร การผลิตให้แก่กองทัพเวียดนามและซ่อมแซมยุทโธปกรณ์ของสหรัฐอเมริกาที่เสียหายในเวียดนามใต้ ... จะเห็นว่า ในช่วงที่ประชาชนเวียดนามกำลังอยู่ในบริบทประเทศลุกเป็นไฟ บางประเทศในอาเซียนไม่เพียงแต่ไม่เห็นใจเวียดนามแต่ยังมีส่วนทำสถานการณ์การเผชิญหน้าตึงเครียดอย่างสุดกำลังระหว่างเวียดนามและประเทศเหล่านี้ และเป็นประเทศที่ร่วมอยู่ในภูมิภาคเดียวกับเวียดนามและเป็นกลุ่มประเทศอาเซียนไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูต ยกเว้นอินโดนีเซีย หลังสนธิสัญญาปารีสเกี่ยวกับเวียดนามได้ลงนามในปี ค.ศ. 1973 บางประเทศ เช่น มาเลเซียและสิงคโปร์ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ในปี ค.ศ. 1973 บางทีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี ค.ศ. 1975 ยังไม่เคยมีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เวียดนาม – อาเซียนที่เลวร้ายเท่ากับช่วงเวลานี้ (Trịnh Thị Hà, 1997: 12)

3.3.2 ภาพรวมอาเซียน (ASEAN) เข้าร่วมสงครามรุกรานเวียดนามของสหรัฐอเมริกาในแต่ละช่วงเวลาแตกต่างกัน เริ่มจาก **“สนับสนุน” “เปลี่ยนท่าที” “ถอนทหารออกจากเวียดนาม” จากนั้นสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับประเทศอาเซียน** (Trịnh Thị Hà, 1997: 53)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 - 1968 การทำสงครามรุกรานของสหรัฐอเมริกาก้าวสู่แนวทางใหม่ สหรัฐอเมริกาดำเนินยุทธศาสตร์ “สงครามท้องถิ่น” สหรัฐอเมริกานำทหารเข้าร่วมสงครามขนาดใหญ่ในเวียดนามใต้ ผลักดันสงครามทำลายทางอากาศและทางทะเลกับเวียดนามภาคเหนือ ช่วงนี้**ประเทศอาเซียนสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอย่างเข้มแข็ง**

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 - 1973 สหรัฐอเมริกาดำเนินยุทธศาสตร์ “ทำให้เป็นสงครามเวียดนาม” มีการถอนทหารอเมริกันกลับประเทศ ความพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกากลายเป็นเรื่องเด่นชัดมาก ขณะที่ช่วงเวลานี้อิทธิพลของสหภาพโซเวียตและจีนเพิ่มขึ้นอย่างมากในภูมิภาค การปฏิวัติอินโดจีนกำลังจะชนะ ปัจจัยนี้ส่งผลให้อาเซียนจำเป็นต้องตระหนักอีกครั้งถึงยุทธศาสตร์ของเขาที่มีต่อภูมิภาคและต้องคิดทบทวนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพวกเขาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 สิ่งแรกที่เป็น**การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของอาเซียนคือออกแถลงการณ์จัดตั้งภูมิภาคสันติภาพ เสรีภาพและเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** ในวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1971 (เรียกสั้น ๆ ว่า **ซอพแฟน**/ZOPFAN) ซึ่งเป็นแนวนโยบายไม่ผูกพันกับประเทศใหญ่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นอาเซียน ASEAN ภายใต้สถานการณ์ใหม่ป้องกันการพัฒนาของการปฏิวัติอินโดจีนภายใต้สโลแกน “ยังคงไว้ซึ่งสันติภาพ”

> ภายหลังสนธิสัญญาปารีสเกี่ยวกับการยุติสงครามเวียดนามได้ลงนาม **ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1974 ฟิลิปปินส์และประเทศไทยถอนทหารออกจากเวียดนาม** ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1974 ประเทศไทยได้เจรจากับสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการมีฐานทัพในไทยเพื่อการต่อสู้กับประเทศอินโดจีน ในการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน วันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1973 ประเทศอาเซียนเรียกร้องให้มีรายการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจสำหรับประเทศอินโดจีนและจัดตั้งคณะกรรมการร่วมมือกับประเทศอาเซียนเกี่ยวกับ ... การฟื้นฟูกับประเทศอินโดจีน **ในปี ค.ศ. 1973 และ ปี ค.ศ. 1974 อาเซียนได้เชิญเวียดนามเข้าร่วมประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียน แต่เวียดนามปฏิเสธ** ในวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1973 และวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1973 มาเลเซียและสิงคโปร์ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม ในปีเดียวกันนั้นเอง (ค.ศ. 1973) บางประเทศในอาเซียน เช่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ ได้เข้าสำรวจศักยภาพในการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการทูต เศรษฐกิจและการค้ากับเวียดนาม
>
> (Trịnh Thị Hà, 1997: 9)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 - 1978 หลังชัยชนะสงครามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา เวียดนามให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงได้นำนโยบาย 4

ประการเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งในปีนี้เองที่เวียดนามและไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ ณ กรุงฮานอย ดังนั้นจากเอกสารงานวิจัยซึ่งเกี่ยวกับเวียดนามและอาเซียนก็จะเห็นว่า เวียดนามมีมุมมองต่ออาเซียนในแง่ลบ โดยเฉพาะมองว่าประเทศสมาชิกอาเซียน 5 ประเทศนั้น โดยมากมีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและสนับสนุนการทำสงครามกับสามประเทศอินโดจีน โดยเฉพาะกับเวียดนาม นอกจากนี้แล้วยังกล่าวว่าท่าทีของประเทศอาเซียนที่มีต่อเวียดนามสัมพันธ์กับสถานการณ์การทำสงครามระหว่างเวียดนามและสหรัฐอเมริกาในแต่ละช่วงเวลา

4.บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประการแรก : บทความเรื่อง มุมมองเวียดนามต่อสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1967 ผ่านเอกสารเวียดนามในเบื้องต้น สรุปได้ว่า ในเอกสารที่พบช่วงแรก เราไม่พบท่าทีของเวียดนามต่ออาเซียนอย่างชัดเจน เพียงพบท่าทีของมาเลเซียต่อเวียดนามในช่วงการก่อตั้งอาเซียนว่าปราถนาให้เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เข้าร่วมเป็นสมาชิกแม้จะเป็นเรื่องยากในเวลานั้น ในเอกสารเวียดนามสมัยหลังช่วงทศวรรษ 1980 ถึงปลายทศวรรษ 1990 เวียดนามอธิบายเรื่องอาเซียนสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างแยกไม่ออกซึ่งนั่นอาจเป็นเพราะประเทศสมาชิกก่อตั้งทั้ง 5 ประเทศให้ความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่สหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม เป็นที่น่าแปลกใจว่า เมื่อพิจารณาเอกสารประเภทหลักฐานชั้นต้นประเภท **เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามฉบับสมบูรณ์ (*Văn kiện Đảng toàn tập)ในช่วงปี ค.ศ.1967-1968*** กลับไม่พบรายงานเรื่องราวเกี่ยวกับอาเซียน แต่กลับพบเนื้อหาที่ให้น้ำหนักไปในเรื่องการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกามากกว่า ซึ่งนั่นอาจหมายความว่าการเกิดขึ้นของสมาคมอาเซียนในยุคแรก เวียดนามไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักเท่ากับเรื่องการทำสงคราม

ประการที่สอง : เมื่อพิจารณางานศึกษาเรื่องอาเซียนในไทยและโดยเฉพาะในเวียดนามโดยมากเป็นผลงานหลังเวียดนามเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนแล้วในปีค.ศ.1995 หากเราสามารถเข้าถึงเอกสารเวียดนาม เอกสารลาวและเอกสารกัมพูชาซึ่งเป็นประเทศในกลุ่มประเทศอินโดจีนในช่วงเวลาของการก่อตั้งอาเซียนได้ จะทำให้เราสามารถเข้าใจปฏิกิริยาของกลุ่มประเทศอินโดจีนได้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น อย่างไรก็ดี จากข้อค้นพบที่ได้จากบทความชิ้นนี้ งานศึกษาต่อยอดที่น่าสนใจเช่นประเด็นเรื่อง มุมมองเวียดนามใต้ต่ออาเซียนหรือมุมมองเวียดนามเหนือต่ออาเซียนช่วงระหว่างปีค.ศ.1967-1975 ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ หรืออาจเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่วิเคราะห์ผ่านผลงานเขียนของฝ่ายเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาข้อมูลที่มาจากภาคประชาชนที่ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า ก็อาจเป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจ

ประการที่สาม : บทความชิ้นนี้เป็นเพียงงานศึกษาเบื้องต้นเท่านั้น ด้วยข้อจำกัดของการเข้าถึงเอกสารร่วมสมัยประเภทอื่น ๆ กระนั้นบทความก็สามารถตอบคำถามตามโจทย์ได้ระดับหนึ่ง นอกจากนี้ผู้เขียนได้แนะนำแหล่งสืบค้นข้อมูลของเวียดนามที่สำคัญ ๆ หวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ธนนันท์ บุ่นวรรณา. (2551). ปัญหาการรับรองรัฐบาลบ่าวด่ายของไทย ปี พ.ศ. 2493. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,** 34(2), 137-149.

ธนนันท์ บุ่นวรรณา. (2556). **วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์เวียดนามระหว่าง ค.ศ. 1985 - 2010 : สำรวจสถานภาพองค์ความรู้**. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์คลังนานา.

ระพีภรณ์ เลิศวงศ์วีรชัย. (2545).**บทบาทถนัด คอมันตร์กับการต่างประเทศของไทย ระหว่างปีค.ศ.1958-1971.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรอนงค์ เปรมะสกุล. (2528). **รายงานผลการวิจัย บทบาทของกลุ่มประเทศอาเซียนต่อเสถียรภาพ และความมั่นคงของเอเชียอาคเนย์**. กรุงเทพ ฯ: ทุนสนับสนุนการวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาษาเวียดนาม

Lê Văn Quang. (1995). **Lịch sử vương quốc Thái Lan**. NXB. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh, 310 pp.

Trịnh Thị Hà. (1997). **Quan hệ Việt Nam – ASEAN: từ chiến trường đến thị trường (1967 - 1995)**. Luận văn thạc sĩ sử học chuyên ngành lịch sử Việt Nam. Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (Đại học Quốc gia Tp.Hồ Chí Minh)

Trần Thị Vui. (2010). **Đảng Cần Lao Nhân Vị của chế độ Ngô Đình Diệm (1954 - 1963)**. Luận văn thạc sĩ sử học chuyên ngành lịch sử Việt Nam. Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (Đại học Quốc gia Tp.Hồ Chí Minh)

Mã Lai Á lấy làm sung sướng nếu Bắc và Nam VN Gia nhập tân tổ chức các Quic Gia D.N.A. đem lại HB. cho vùng này. (1967, 11 สิงหาคม). **Thòi Luận.**

Mã Lai hoan nghênh Nam Bắc Việt Nam vào tổ chức ĐNÁ, (1967, 11 สิงหาคม). **Chính Luận.**

Hoàng Hiền. (1987). Cùng Tồn Tại Hòa Bình Giữa Hai Nhóm Nước ASEAN và Đông Dương. **Tạp Chí Cộng Sản**. 3(March).

เว็บไซต์

Cục văn thư và lưu trữ nhà nước. (2555, 1 พฤษภาคม). **Trung tâm Lưu trữ quốc gia I-IV**. สืบค้นจาก http://luutruvn.com/index.php/trang-mau/

บทบาทของอาเซียนกับวิกฤตปัญหาในกัมพูชา

ผศ.ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์[1]

สายสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนซึ่งได้ช่วยเหลือกันและกันในการทำสงครามปฏิวัติเพื่อประกาศเอกราชมาตลอดนั้นได้เริ่มเสื่อมสลายลง เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง) เริ่มมีความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงค.ศ.1975 – 1979 และลุกลามจากการปะทะกันตามบริเวณชายแดนจนกลายเป็นสงคราม กัมพูชาประชาธิปไตยกล่าวหาว่าเวียดนามต้องการที่จะ “กลืนกิน” กัมพูชาและใช้ข้ออ้างในการตั้งสหพันธ์อินโดจีนเป็นข้ออ้างเพื่อที่เวียดนามจะครอบงำประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาวและกัมพูชา ในทางกลับกันรัฐบาลเวียดนามเรียกร้องให้ชาวกัมพูชาร่วมมือกันในการโค่นล้มรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย[2] ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีมหาอำนาจสนับสนุนอยู่ โดยจีนสนับสนุนรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยหรือเขมรแดง ในขณะที่สหภาพโซเวียตสนับสนุนเวียดนาม

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและกัมพูชาประชาธิปไตยเลวร้ายมากขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1978 กองทัพเวียดนามบุกเข้าไปในกัมพูชาและสามารถเข้ายึดกรุงพนมเปญจากรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยได้สำเร็จในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1979 การที่เวียดนามเข้าแทรกแซงและยึดครองกัมพูชานำมาซึ่งความตื่นตระหนกกับปัญหาดังกล่าวที่ดูเหมือนจะลุกลามกลายเป็นความขัดแย้งของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้องค์การระหว่างประเทศที่เน้นเรื่องของการแสวงหาสันติภาพในภูมิภาคอย่างสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) กลายเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว วิกฤตปัญหาในกัมพูชาถือเป็นการพิสูจน์บทบาทที่สำคัญของอาเซียนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนับตั้งแต่มีการก่อตั้งองค์กรขึ้นมา

1. ท่าทีของอาเซียนกับกลุ่มประเทศอินโดจีน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) มีจุดเริ่มต้นจากสมาคมอาสา (ASA, Association of South East Asia) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1961 สมาชิกประกอบไปด้วยมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย สมาคมดังกล่าวจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นความร่วมมือทางด้านการเมืองและความมั่นคง แต่ดำเนินการได้เพียง 2 ปี ก็ต้องหยุดชะงักลง อย่างไรก็ตามจากกระแสโลกในเรื่องของการรวมกลุ่มในภูมิภาคเพื่อความร่วมมือทางด้านความมั่นคงและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทำให้มีการแสวงหาความร่วมมือร่วมกันขึ้นมาอีกครั้ง ทำให้เกิดการก่อตั้งสมาคมอาเซียนขึ้นในค.ศ.1967 โดยมีสมาชิกคือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย สิงคโปร์และฟิลิปปินส์

---

[1] อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[2] Ministry of Foreign Affairs, T. (1985). **Documents on The Kampuchean Problem, 1979 – 1985**. Bangkok: The Department of Political Affairs, p.IV.

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของอาเซียนนั้นอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเวียดนาม ที่เป็นสถานการณ์จากสงครามเย็นที่ทั่วโลกต่างจับตามอง การแบ่งข้างจากบริบทของสงครามเย็นส่งผลกระทบต่ออาเซียนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกับกลุ่มอดีตประเทศที่เคยอยู่ภายใต้สหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสซึ่งมีแนวโน้มของกระแสคอมมิวนิสต์รุนแรงมากขึ้น ทำให้ความกังวลเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว และทำให้ประเด็นเรื่องการเมืองและความมั่นคงปลอดภัยอาจจะกลายเป็นแนวทางหลักในขณะนั้นของอาเซียน แทนที่วัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่วางไว้ในเรื่องความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม จนทำให้กลุ่มประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกรงว่า สมาคมอาเซียนจะเติบโตขึ้นมาเป็นตัวแทนของโลกเสรีในภูมิภาคดังกล่าว

จากบริบทการเมืองระหว่างประเทศดังกล่าว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและกลุ่มประเทศอินโดจีนเป็นไปในทิศทางที่ตึงเครียดโดยเฉพาะในค.ศ.1975 เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ลาวและเวียดนามเริ่มรุกทำสงครามปฏิวัติอย่างหนัก อย่างไรก็ตามท่าทีของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกับไทยที่ถือเป็นเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันก็เริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ หลังจากแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนดูเหมือนจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง รัฐบาลของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาในวันที่ 19 มีนาคม ค.ศ.1975 ว่า "รัฐบาลของเขาสนับสนุนทุกประเทศที่มีความปรารถนาดีและไม่แยกแยะความแตกต่างในอุดมการณ์ของระบอบการเมือง ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและในหลักการของ 'มิตรภาพ' รัฐบาลมีความมุ่งมั่นโดยพื้นฐานในหลักการของความยุติธรรมและความเสมอภาคและจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของผู้อื่นเพื่อสร้างความสมดุลในความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ รัฐบาลนี้จะรับรองและมีความสัมพันธ์ตามปกติกับสาธารณรัฐจีน และจะถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยภายในหนึ่งปี โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้และการเจรจาฉันมิตร รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียน”[3]

หลังจากพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ลาวและเวียดนามได้รับชัยชนะและกลายเป็นรัฐบาลปกครองประเทศ การที่กลุ่มประเทศอินโดจีนเปลี่ยนมาปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์กลายเป็นปัญหาที่สร้างความวิตกกังวลลึก ๆ ให้กับอาเซียนเป็นอย่างมาก ในขณะที่กลุ่มประเทศอินโดจีนก็มีมุมมองต่ออาเซียนว่า สมาคมอาเซียนคือ ตัวแทนของสหรัฐอเมริกาที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์

หลังจากรัฐบาลสาธารณรัฐเขมรของนายพลลอน นอลพ่ายแพ้ต่อรัฐบาลเขมรแดงในวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1975 รัฐบาลไทยในฐานะหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียนพยายามที่จะแสดงความเป็นมิตรต่อกัมพูชา การยึดกรุงพนมเปญและชัยชนะของเขมรแดง ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในฐานะประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ในประเทศกัมพูชาและมีพรมแดนติดกัน รัฐบาลไทยตระหนักว่า พวกเขาต้องพยายามอยู่ร่วมกับเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ให้ได้ ทันทีที่ทราบข่าวว่า ทหารเขมรแดงยาตราทัพเข้ากรุงพนมเปญได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้เรียกเอกอัครราชทูตกลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง 4 คนที่ประจำอยู่

3 นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. 2544. **รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, p. 101.

ในกรุงเทพฯ เข้าพบเพื่อพูดคุยเรื่องปัญหาเกี่ยวกับการรับรองรัฐบาลชุดใหม่ของกัมพูชาที่เป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ในวันรุ่งขึ้น 18 เมษายน ค.ศ.1975 ไทยยอมรับรัฐบาลเขมรแดงเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับแถลงการณ์ของรัฐบาลไทยเมื่อวันที่ 16 เมษายน ค.ศ.1975 ก่อนที่เขมรแดงจะเข้ายึดกรุงพนมเปญได้ แถลงการณ์ดังกล่าว ระบุว่า รัฐบาลไทยพิจารณาถึง "สถานการณ์ล่าสุดในกัมพูชา การยุติความเป็นศัตรู และการฟื้นฟูสันติภาพ ตามนโยบายต่างประเทศที่มุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ"[4]

ในสถานการณ์ดังกล่าวปัญหาคอมมิวนิสต์ในกัมพูชาและเวียดนามได้กลายเป็นประเด็นปัญหาหลักสำหรับอาเซียน ในทัศนะของอาเซียนกล่าวว่า ปัญหาในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันตินั้นทำได้ลำบากและปัญหานี้เกิดขึ้นจากกลุ่มประเทศอินโดจีนที่เป็นคอมมิวนิสต์ซึ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการต่อสู้ปฏิวัติมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม การสิ้นสุดของสงครามเวียดนามในวันที่ 30 เมษายน ค.ศ.1975 ทำให้เกิดความหวังเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมสมัยว่า สันติภาพจะเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 5 ประเทศที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ไม่ลังเลใจที่จะแสดงท่าทีที่ยินดีและเป็นมิตรต่อรัฐบาลใหม่ทั้งสามในอินโดจีนที่มีระบอบการปกครองคอมมิวนิสต์ทั้งในนามของประเทศและผ่านสมาคมอาเซียน ดูเหมือนว่า บรรยากาศของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคมีทิศทางและแนวโน้มที่ดีขึ้น

2. อาเซียนกับความขัดแย้งในกัมพูชา

อย่างไรก็ตามสถานการณ์หรือบรรยากาศต่าง ๆ เปลี่ยนไปทันทีหลังจากกองทัพเวียดนามและแนวร่วมปลดปล่อยชาติเขมร (Kampuchean United Front for National Salvation) เข้ายึดกรุงพนมเปญและโค่นล้มรัฐบาลเขมรแดงได้อย่างเด็ดขาดในเดือนมกราคม ค.ศ.1979 เวียดนามได้สถาปนาสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา (People's Republic of Kampuchea: PRK) เพื่อปกครองกัมพูชาต่อไป โดยมีอดีตเขมรแดงเฮง สำริน (Heng Samrin) ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นประธาน ในขณะที่กองกำลังเขมรแดงได้หนีไปตั้งกองกำลังอยู่ตามแนวชายไทยแดน – กัมพูชาเพื่อทำสงครามกองโจรต่อต้านการยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดประเด็นความขัดแย้งเรื่องสถานะทางการเมืองและอนาคตของกัมพูชาซึ่งกลายเป็นปัญหาที่น่าหนักใจ ปัญหาดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่มาของความขัดแย้งภายในประเทศกัมพูชาเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย กลุ่มประเทศอาเซียนและมหาอำนาจมีบทบาทในการเข้าไปข้องเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาโดยเฉพาะไทยซึ่งเป็นสมาชิกของอาเซียนและเป็นหนึ่งในอีกหลายประเทศที่สนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของเวียดนาม

ความขัดแย้งในกัมพูชาจึงไม่ได้เป็นประเด็นทวิภาคีระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาหรือระหว่างไทยกับเวียดนามเพียงเท่านั้นแต่กลายเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มสมาชิกอาเซียนและองค์การสหประชาชาติ เมื่อได้รับความสนใจจากนานาชาติ ทำให้ความขัดแย้งในกัมพูชาได้ถูกตีความจากความขัดแย้งภายในกัมพูชาเองให้แปรเปลี่ยนกลายเป็นความขัดแย้งที่เป็นสากล โดยนานาชาติประณามการรุกรานกัมพูชาของเวียดนาม รวมถึง

[4] AMAE, Asie-Océanie, Cambodge 1966 – 1979, **La Thaïlande et le Cambodge**, liasse 275, n.f.

ตระหนักในภัยอันตรายต่อการละเมิดอธิปไตยของดินแดนของไทยซึ่งสืบเนื่องจากกรณีนี้ด้วย จากปัญหาดังกล่าวทำให้ อาเซียนเสมือนกลายเป็นองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมายในการเข้าไปมีบทบาทแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคของตนเอง อย่างไรก็ตามเสียงของชาติสมาชิกในอาเซียนไม่ได้มีความเป็นฉันทามติ เห็นได้จากการที่ไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีบทบาทในการดำเนินการนำเรื่องความขัดแย้งในดินแดนกัมพูชาเสนอสู่องค์การสหประชาชาติ โดยมีสิงคโปร์สนับสนุน ในขณะที่อินโดนีเซียและมาเลเซียก็ไม่ได้เห็นด้วยในหลักการทั้งหมดและยังคงมีความระแวดระวังต่อการขยายอิทธิพลของจีนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อย่างไรก็ตามภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว อิทธิพลของจีนถูกมองข้ามไป กลายเป็นว่า ในสายตาของอาเซียน เวียดนามถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงภายในภูมิภาคมากที่สุด ภายใต้การดำเนินงานของอาเซียน นโยบายของไทยได้รับความสนใจจากนานาชาติมากขึ้นเพราะไทยถือเป็นตัวแทนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวโดยตรง ประกอบกับการที่ไทยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาและจีน นอกจากนี้อาเซียนยังเป็นช่องทางให้ประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่มีอิทธิพลอื่น ๆ เช่น ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป เครือจักรภพ และองค์การรัฐอิสลามอีกด้วย

หลังจากที่มีการจัดตั้งรัฐบาลเฮง สำรินขึ้น ในวันที่ 12 มกราคม ค.ศ.1979 รัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนได้เดินทางมาประชุมที่กรุงเทพฯ และมีการออกแถลงการณ์ร่วมกัน แสดงความเสียใจต่อการทวีความรุนแรงและการขยายความขัดแย้งในอินโดจีนจากการแทรกแซงด้วยอาวุธ และเรียกร้องให้เวียดนามปฏิบัติตามหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติเช่นเดียวกับปฏิญญาบันดุงซึ่งเป็นปฏิญญาเกี่ยวกับปฏิญญาเกี่ยวกับการส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือของทั่วโลก อาเซียนได้เรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติหารือในประเด็นนี้และดำเนินมาตรการที่จำเป็นและเหมาะสม เพื่อฟื้นฟูสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพในภูมิภาค นโยบายหลักของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานว่า การแทรกแซงของเวียดนามผิดกฎหมายและไม่ยุติธรรม แม้จะมีสถานการณ์คล้ายสงครามระหว่างกัมพูชาและเวียดนามก่อนการเข้ายึดครองของเวียดนาม ในช่วงที่รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยปกครองประเทศอยู่ก็ตาม แต่อาเซียนก็ยังคงอ้างว่าการยึดครองดินแดนกัมพูชาของเวียดนามเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ในที่สุดกลุ่มประเทศอาเซียนได้ตัดสินใจว่าพวกเขาจะยังคงรับรองกัมพูชาประชาธิปไตยเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียงแห่งเดียวของกัมพูชา ตามที่รัฐบาลไทยได้เรียกร้อง ซึ่งก่อนหน้านี้ผู้นำของรัฐบาลไทยได้เดินทางไปเยือนประเทศจีนและได้มีการพูดคุยกันในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเวียดนามกล่าวหาว่า การพบปะพูดคุยกันระหว่างไทยและจีนเกี่ยวกับการยื่นข้อเสนอไปยังองค์การสหประชาชาติในเรื่องปัญหากัมพูชาถือเป็นความตั้งใจที่จะแทรกแซงการเมืองภายในกัมพูชาและกำจัดรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนของเฮง สำริน[5]

จากบริบทของปัญหากัมพูชาที่เกี่ยวเนื่องจนกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศไม่เฉพาะแต่ในกลุ่มประเทศสมาชิกในภูมิภาคดังกล่าวเท่านั้น หากแต่ยังเชื่อมโยงกับประเทศมหาอำนาจอีกด้วย และเป็นปัญหาที่อาจกล่าวได้ว่า จะนำมาซึ่งการกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงปลอดภัยในภูมิภาคต่อไปในอนาคตโดยเฉพาะกับไทย ซึ่งในเวลานั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศและยังเป็นพื้นที่ที่มีผู้อพยพจากกัมพูชาเข้ามาอยู่อย่างมากมาย มีการปะปนของกลุ่มต่อต้านกับผู้อพยพซึ่งแฝงตัวตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า กลุ่มต่อต้าน

[5] **Radio Phnom Penh**, October 29, 1980 (FBIS, November 3, 1980)

รัฐบาลกัมพูชาภายใต้การสนับสนุนของเวียดนามใช้พื้นที่ของไทยในการรวบรวมกำลังต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาและเวียดนาม

อย่างไรก็ตามชาติสมาชิกในอาเซียนอย่างอินโดนีเซียและมาเลเซียมีท่าทีที่อยากให้เกิดการเจรจากับเวียดนามเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการขยับความสัมพันธ์ของตนในการเข้าใกล้เวียดนามเพื่อประนีประนอมกับปัญหามากขึ้นและเห็นพ้องกันว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ การให้เวียดนามเป็นอิสระจากอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและรัฐบาลจีน ซึ่งควรใช้กระบวนการทางการเมืองมากกว่าทางทหารในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังถือเป็นการบรรเทาการเผชิญหน้าของเวียดนามและไทยอีกด้วย[6] อย่างไรก็ตามการเรียกร้องของอาเซียนและองค์การสหประชาชาติที่ให้เวียดนามถอนทหารออกไปไม่ได้รับการปฏิบัติ เวียดนามกล่าวถึง ภัยคุกคามของจีนที่มีต่ออินโดจีน และจะยังคงทหารต่อไปในกัมพูชาจนกว่า ภัยคุกคามจากจีนจะสิ้นสุดลง ซึ่งเป็นผลจากการที่จีนเปิดฉากการรุกเพื่อตอบโต้การบุกและยึดครองกัมพูชาของเวียดนามในเดือนมีนาคม ค.ศ.1979

กรณีปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาเกี่ยวข้องกับประเทศไทยโดยตรงดังที่กล่าวไปแล้วว่า ไทยเป็นที่รับผู้อพยพจากกัมพูชามาเป็นจำนวนมาก รัฐบาลเวียดนามและเฮง สำรินอ้างว่า ไทยอนุญาตให้เขมรแดงเอาตัวผู้อพยพไปเป็นทหารให้กับเขมรแดง ทำให้เกิดการปะทะระหว่างเวียดนามกับไทยตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เมื่อกองกำลังเวียดนามโจมตีพื้นที่ที่ควบคุมโดยเขมรแดงและข้ามพรมแดนไทย ทหารเวียดนามถอนกำลังหลังจากการโจมตี 2-3 วัน สถานการณ์ทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อกองกำลังฝ่ายกัมพูชา-เวียดนามไม่มีทีท่าว่าจะหยุดการโจมตีไว้เพียงแค่ครั้งนี้ และมีแนวโน้มว่า ความรุนแรงนี้จะขยายพื้นที่ออกไปมากกว่าตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา รวมถึงเรื่องการละเมิดอธิปไตยของไทยซึ่งเป็นสมาชิกอาเซียนอีกด้วย

ผลจากการปะทะกันของกัมพูชาและไทยทำให้จุดยืนของอาเซียนที่จะประนีประนอมกับเวียดนามต้องเปลี่ยนแปลงไป ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 13 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1980 อาเซียนประกาศจะดำเนินนโยบายแข็งกร้าวและไม่ประนีประนอมต่อเวียดนามและประณามการรุกรานของเวียดนามว่า เป็น “การกระทำที่ขาดความรับผิดชอบและเป็นอันตราย” และ “ภัยคุกคามร้ายแรงและโดยตรง” ต่อไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การกระทำนี้ตอกย้ำความเป็นศัตรูของเวียดนามกับทุกประเทศในอาเซียนและเป็นการทำลายความพยายามทางการทูตที่ชาติในอาเซียนอย่างอินโดนีเซียและมาเลเซียหยิบยื่นให้กับเวียดนาม โดยอาเซียนตอบสนองการกระทำดังกล่าวด้วย "การสนับสนุนและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน" กับประเทศไทย อาเซียนได้ออกแถลงการณ์ 1) ยืนยันถึงการยอมรับรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย "เขียว สัมพัน-พอล พต" (2) เรียกร้องให้ "ถอนกำลังทั้งหมด" ของกองกำลังเวียดนามออกจากกัมพูชาและรับรองสิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเองของกัมพูชา (3) ประกาศว่า "กัมพูชาที่เป็นอิสระ เป็นกลาง และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ปราศจากการแทรกแซงจากต่างประเทศ" เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของทุกคน และ (4) เรียกร้องให้เวียดนามร่วมมือกับอาเซียนในการหาทางแก้ปัญหาทางการเมืองต่อปัญหากัมพูชา และแสดงความเสียใจที่ "ขาดการตอบสนองเชิงบวก" จากเวียดนามต่อ

[6] Justus M. van der Kroef, “ASEAN, Hanoi, and the Kampuchean Conflict: Between "Kuantan" and a "Third Alternative" **Asian Survey , May**, 1981, Vol. 21, No. 5 (May, 1981): 517

"การเรียกร้องของอาเซียนและประชาคมระหว่างประเทศ"[7] ข้อสุดท้ายเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศสมาชิกในอาเซียนพยายามที่จะมีการเจรจากับเวียดนาม แต่การปะทะกันกับไทยแสดงให้เห็นถึงความแข็งกร้าวของเวียดนาม

ในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซียเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.1980 ได้มีการออกแถลงการณ์อีกหนึ่งฉบับประณามการกระทำที่ไตร่ตรองไว้ล่วงหน้าและการกระทำความผิดซึ่งบ่อนทำลายความเชื่อมั่นที่อาเซียนได้พยายามอย่างอดทนกับเวียดนาม พวกเขาเห็นพ้องกันว่า "การเพิ่มการต่อสู้ในกัมพูชาหรือการบุกรุกของกองกำลังต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยจะส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของประเทศสมาชิกอาเซียน และเป็นอันตรายต่อสันติภาพและความมั่นคงของทั้งภูมิภาค อาเซียนจึงเรียกร้องให้เวียดนามแสดงทัศนคติเชิงบวกต่อไทยและสมาชิกอาเซียนรายอื่นๆ โดยถอนกำลังทหารออกจากชายแดนกัมพูชา-ไทย"[8]

อย่างไรก็ตามเวียดนามก็ต้องการได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาคมระหว่างประเทศจากความขัดแย้งดังกล่าวเช่นกัน ทำให้เวียดนามเสนอให้มีการจัดการประชุมในกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นตามแถลงการณ์เวียงจันทน์ในค.ศ.1979 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

อาเซียนได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อให้รับรองรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย (เขียว สัมพัน - พอล พต) เป็นรัฐบาลที่ถูกกฎหมาย พร้อมกับข้อเรียกร้องอีก 6 ประการคือ (1) ถอนทหารต่างชาติทั้งหมดออกจากกัมพูชา (2) องค์การสหประชาชาติมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและสิทธิมนุษยชนในกัมพูชา (3) การจัดการเลือกตั้งโดยเสรีในกัมพูชาภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ; (4) ข้อห้ามในการส่งกองกำลังต่างชาติเข้าสู่กัมพูชา (5) การรับประกันความเป็นอิสระและอธิปไตยของกัมพูชาจะไม่เป็นภัยคุกคามต่อประเทศของเพื่อนบ้าน และ (6) การรับรองและเคารพใน "อำนาจอธิปไตย เอกราช บูรณภาพแห่งดินแดน และความเป็นกลางของกัมพูชา" ภายใต้บริบทดังกล่าว อาเซียนให้คำมั่นสัญญาว่า จะทำให้เกิดสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะสนับสนุนโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสาธารณูปโภคในลาวและเวียดนาม[9]

ข้อเรียกร้องของอาเซียนต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติถือเป็นการดำเนินนโยบายของอาเซียนที่ประสบความสำเร็จ โดยการยึดหลักของการไม่รับรองอำนาจของรัฐบาลเฮง สำริน และสนับสนุนการเคลื่อนไหวและเรียกร้องเพื่อให้องค์การสหประชาชาติรับรองรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย รวมถึงการเรียกร้องให้มีการถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชาทั้งหมดในทันที โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติเพื่อที่จะบรรลุข้อตกลงทางการเมืองซึ่งรวมไปถึงการเลือกตั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ ทำให้รัฐบาลเฮง สำรินต้องจัดการเลือกตั้งในค.ศ.1981 เพื่อยืนยันถึงความชอบธรรมในสิทธิการปกครองของตน ซึ่งอาเซียนปฏิเสธการเลือกตั้งดังกล่าวและตั้งคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมของการเลือกตั้งที่มีรัฐบาลต่างชาติหนุนหลัง ในการประณามการ

[7] Shankari Sundararaman, "**ASEAN Diplomacy in Conflict Resolution: The Cambodian Case.**"

[8] Ministry of Foreign Affairs, **Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985**, p. 1.

[9] Justus M. van der Kroef, "ASEAN, Hanoi, and the Kampuchean Conflict: Between "Kuantan" and a "Third Alternative": 517

เลือกตั้ง อาเซียนเรียกร้องให้รัฐบาลเฮง สำรินดำเนินการตามมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติซึ่งแสวงหาแนวทางแก้ไขอย่างครอบคลุมและทนทานต่อความขัดแย้ง และขอให้มีการเลือกตั้งที่สหประชาชาติสนับสนุน[10]

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1981 อาเซียนมีบทบาทในการวางแผนการประชุมนานาชาติเรื่องกัมพูชาที่จัดขึ้นที่นิวยอร์กซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ ที่ประชุมรับรองคำประกาศที่เรียกร้องให้ทุกฝ่ายยุติความขัดแย้งในกัมพูชา การถอนกองกำลังต่างประเทศ การจัดมาตรการเพื่อให้แน่ใจว่ากลุ่มติดอาวุธจะไม่ขัดขวางการเลือกตั้งภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ และการรับรองในการรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย[11]

ประเด็นเรื่องที่นั่งของผู้แทนกัมพูชาในสหประชาชาติเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง ด้วยความพยายามร่วมกันของไทย อาเซียน จีน และสหรัฐอเมริกา ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในการโน้มน้าวใจให้สมาชิกองค์การสหประชาชาติสนับสนุนกลุ่มของเขียว สัมพันและพอล พต ซึ่งทำให้กลุ่มดังกล่าวสามารถส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุมต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติจนถึงค.ศ. 1992 การสนับสนุนกลุ่มดังกล่าว อยู่บนพื้นฐานของการไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงทางการทหารในประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่งถือว่า เป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศนั้น ๆ อย่างรุนแรง อีกทั้งเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1982 คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้ประณามการยึดครองกัมพูชาของเวียดนามว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว อาเซียนพยายามดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชาออกจากประชาคมระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าเรื่องนี้จะเป็นผลเสียมากกว่าผลดีต่อประชาชนกัมพูชาก็ตาม การขาดการยอมรับด้วยความชอบธรรมจากประชาคมโลกถือเป็นปัญหาสำคัญนำไปสู่ปัญหาเรื่องการดำเนินงานติดต่อกับประเทศอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นทางการ ขัดขวางการติดต่อสื่อสาร ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ จำกัดการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา และความร่วมมือในเรื่องของสินเชื่อ การพาณิชย์ ภาษีศุลกากรและข้อตกลงทางธุรกิจอื่น ๆ

3. การทูตและการเมืองเพื่อยุติความขัดแย้ง

ช่วงต้นค.ศ.1981 รัฐบาลของสมาชิกอาเซียนในแต่ละประเทศได้เริ่มคุยกันถึง “ทางเลือกที่สาม” ของกลุ่มการเมืองในกัมพูชาที่ไม่ใช่รัฐบาลเฮง สำรินหรือรัฐบาลเขมรแดง ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่นำไปสู่การริเริ่มของอาเซียนคือ การเกิดขึ้นของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย (Coalition Government of Democratic Kampuchea: CGDK) เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มการเมืองในกัมพูชา 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มเขมรแดงภายใต้การนำของเขียว สัมพัน กลุ่มแนวร่วมเอกภาพแห่งชาติกัมพูชาที่เป็นเอกราช เป็นกลาง สงบสุขและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (FUNCINPEC) ภายใต้การนำของสมเด็จนโรดม สีหนุ เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของอาเซียนเพื่อให้เกิดกลุ่มต่อต้านเวียดนามที่เป็นทางเลือก ชื่อของกลุ่มนี้หัวใจหลักอยู่ที่สองประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือ เป็นกลางและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน คำว่า "เป็นกลาง" หมายความว่า ในอนาคตกัมพูชาจะต้องไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อรักษาสมดุลระหว่างมหาอำนาจ ในขณะเดียวกัน คำว่า "เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน " ไม่ได้หมายถึงความร่วมมือกับ

---

[10] "Statement by the Chairman of the ASEAN Standing Committee on the so-called elections in Kampuchea in Manila, March 27, 1981," **ASEAN Documents Series 1967-1986** (ASEAN Secretariat, Jakarta, 1986), p.457.

[11] Ministry of Foreign Affairs, **Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985**, p.280-81.

สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มพันธมิตรปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความร่วมมือกับทุกคน รวมถึงเวียดนามด้วย และกลุ่มสุดท้ายแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติเขมร (Khmer People's National Liberation Front: KPNLF) ภายใต้การนำของซอน ซาน ผู้นำสายนิยมสาธารณรัฐ ซึ่งอาเซียนก็ให้การสนับสนุนกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน

เหตุผลเบื้องหลังการเกิดขึ้นของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย เพื่อรวมกลุ่มต่อต้านทั้งหมดภายใต้กลุ่มเดียว แสดงถึงความเป็นหนึ่งใจเดียวกันและความสามัคคี[12] ประการที่สอง เขมรแดงถูกโดดเดี่ยวจากกลุ่มต่อต้านชาวเขมรกลุ่มอื่น ๆ จากนโยบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การคบหาสมาคมกับกลุ่มต่อต้านที่เป็นพวกนิยมกษัตริย์และพวกนิยมสาธารณรัฐได้มีส่วนในการปรับปรุงภาพลักษณ์ของเขมรแดงอย่างมากและช่วยส่งเสริมให้เขมรแดงมีส่วนร่วมและมีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้การเกิดขึ้นของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยเพื่อนำเสนอรูปแบบของรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มประชาชนในกัมพูชาที่เป็นที่ยอมรับในประชาคมระหว่างประเทศมากกว่ารัฐบาลเฮง สำริน ซึ่งการถูกโดดเดี่ยวของเขมรแดงทำให้ชาติมหาอำนาจ เช่น จีน สหรัฐฯ และกลุ่มประเทศอาเซียนกังวล เพราะไม่อาจปฏิเสธได้ว่า กลุ่มเขมรแดงเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการรบเข้มแข็งมากที่สุด ดังนั้นการเกิดขึ้นของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยทำให้มีเขมรแดงเป็นที่ยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศมากขึ้น ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เขมรแดงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างศักยภาพของการต่อต้านรัฐบาลเฮง สำรินที่มีเวียดนามสนับสนุน

รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย Dr. Mochtar Kusumaatmadja กล่าวในงานเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติแก่สมเด็จนโรดม สีหนุ ในการประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติในค.ศ.1984 ว่า "ประเทศในกลุ่มอาเซียนมองว่าการจัดตั้งรัฐบาลผสมเป็นก้าวย่างที่ยิ่งใหญ่ในการรวมเอากลุ่มต่อต้านการรุกรานและการยึดครองของเวียดนามมารวมกันและแสดงให้เห็นภาพสะท้อนของความสามัคคีและความมุ่งมั่นที่จำเป็นในการฟื้นฟูสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง ต้องขอบคุณการสนับสนุนของพวกเขา ประชาชนชาวกัมพูชาซึ่งได้แสดงศรัทธาและความเชื่อมั่นในการเป็นผู้นำของพวกเขา เนื่องจากพวกเขาได้ยอมรับอย่างถูกต้องว่าคุณเป็นผู้หนึ่งที่สามารถทำให้ประเทศชาติเกิดความปรองดองได้ ดังนั้นคุณจึงกลายเป็นเสียงของชาวกัมพูชาและเป็นสัญลักษณ์ของเจตจำนงของพวกเขา"[13]

การดำเนินงานในขั้นตอนแรกถือว่า ประสบความสำเร็จ อาเซียนได้ดำเนินการตามเป้าหมายต่อไปโดยการเสนอข้อฟื้นฟูสันติภาพในอินโดจีน โดยให้ทหาร "อาสา" (volunteers) เวียดนามทั้งหมดถอนกำลังออก การใช้คำว่า "อาสา" มีนัยยะในการลดความตึงเครียดระหว่างเวียดนามและรัฐบาลสาธารณรัฐประมาชามานิตลง โดยอาเซียนยื่นเงื่อนไขว่า การถอนทหารของเวียดนามจะมีขึ้นหลังจากมั่นใจว่า ภัยคุกคามจากปักกิ่งและกลุ่มต่อต้านตามแนวชายแดนไทย - กัมพูชายุติการหยุดยิง ทหารอาสาจะต้องถูกถอนออกทุกปีและรัฐบาลเฮง สำรินมีอิสระที่จะปรึกษาเวียดนามได้ทุกเมื่อ นอกจากนี้ พวกเขายังตกลงที่จะจัดการเลือกตั้งโดยให้ผู้สังเกตการณ์จากต่างประเทศเข้าร่วม และอดีตสมาชิกของเขมรแดงก็สามารถเข้าร่วมได้เช่นกัน ความคืบหน้าในขั้นตอนที่สองของการเจรจา

[12] Willam Bach, "Chance in Cambodia," **Foreign Policy** (Washington D.C.), vol.62 (Spring, 1986), p.82.

[13] Jacques Bekaert, (1997), **Cambodian Diary Vol. 1: Tales of a Divided Nation 1983-1986**, Bangkok: White Lotus, p. 84.

สันติภาพนั้นเกิดจากการประชุมทวิภาคีอย่างไม่เป็นทางการระหว่างมาเลเซียและเวียดนาม เมื่อตัวแทนของทั้งสองประเทศพบกันในการประชุมสุดยอดกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายได้ (Non-Aligned Summit) ที่กรุงนิวเดลีในเดือนมีนาคมในค.ศ.1983 รัฐมนตรีต่างประเทศมาเลเซียเสนอสูตรห้าบวกสองซึ่งรวมถึงการพูดคุยร่วมกันระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนกับเวียดนามและลาว แผนนี้ไม่รวมกัมพูชาเนื่องจากอาเซียนปฏิเสธที่จะรับรองระบอบเฮง สำริน อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ยินดีที่จะยอมรับข้อเสนอนี้ซึ่งถือว่าเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญ ดูเหมือนว่า ปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาใกล้จะมีทางออก แต่ข้อเสนอนี้กลับล้มเหลวเนื่องจากการต่อต้านจากไทยและฟิลิปปินส์ที่ปฏิเสธที่จะเจรจากับเวียดนามจนกว่าเวียดนามจะถอนทหารทั้งหมดออกจากกัมพูชา การที่ไทยและฟิลิปปินส์ปฏิเสธที่จะเจรจาดังกล่าวทำให้นโยบายของอาเซียนไม่สอดคล้องกันเป็นฉันทามติ สูตรห้าบวกสองจึงไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติ

ในช่วงแรกนี้ ความพยายามของอาเซียนและประเทศอินโดจีนในการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จมากนักและส่งผลให้เกิดการหยุดชะงัก ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมีจุดยืนของตนและไม่ยอมที่จะให้เกิดการประนีประนอมในประเด็นใด ๆ ซึ่งข้อกำหนดเบื้องต้นสำหรับการแก้ปัญหาทางการเมืองต่อความขัดแย้ง นโยบายอาเซียนเน้นไปที่การถอนกองกำลังต่างชาติออกจากกัมพูชาซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรก อันที่จริงแล้ว ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1982 และพฤษภาคม ค.ศ.1983 เวียดนามมีความพยายามที่จะถอนทหารออกไปบ้าง อย่างไรก็ตามนานาชาติสงสัยว่า การถอนทหารดังกล่าวดูเหมือนเป็นการหมุนเวียนกำลังพลตามปกติ[14]

อย่างไรก็ตามในเดือนเมษายน ค.ศ.1983 พล.อ.อ.สิทธิ์ เศวตศิลา รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยได้ยื่นข้อเสนอต่อเวียดนาม โดยให้คำมั่นว่า ไทยมีความพยายามจะยุติปัญหากัมพูชาด้วยความจริงใจ โดยกองกำลังเวียดนามจะต้องถอนกำลังออกจากชายแดนไทยกัมพูชาประมาณ 30 กิโลเมตร และเขาพร้อมที่จะเดินทางไปฮานอยเพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหากัมพูชากับผู้นำเวียดนาม แต่เวียดนามปฏิเสธข้อเสนอเหล่านี้ ซึ่งอาเซียนมองว่าเวียดนามดำเนินนโยบายขัดขวางการเจรจาต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่สันติภาพ

ประเด็นใหญ่ที่ทำให้การเจรจาใด ๆ ไม่ประสบความสำเร็จ คือ ประเด็นเกี่ยวกับการถอนกำลังของเวียดนามออกจากดินแดนกัมพูชาซึ่งอาจจะเชื่อมโยงกับการกลับสู่อำนาจของเขมรแดงในท้ายที่สุด ความกลัวการกลับมาของเขมรแดงทำให้ประเทศอาเซียนและพันธมิตรของพวกเขาหาทางแก้ไขเพื่อตอบสนองทุกฝ่าย ปัญหาดังกล่าว ทำให้เฮง สำรินประกาศว่าการเลือกตั้งทั่วไปของรัฐสภาที่จะเกิดขึ้นในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ.1981 ว่ากลุ่มพอล พตหรือกลุ่มเขมรอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนพอล พตทั้งทางตรงและทางอ้อมจะสูญเสียสิทธิการเป็นพลเมืองคือ สิทธิในการเลือกตั้ง[15]

ความพยายามของอาเซียนที่ตระหนักในปัญหาดังกล่าวทำให้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1981 ว่าด้วยการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องกัมพูชา ประเทศในกลุ่มอาเซียนพยายามเสนอการลดอาวุธของกลุ่มเขมรแดง แต่จีนประสบความสำเร็จในการคัดค้านความพยายามนี้ จีนอ้างว่า การลดอาวุธจะบ่อนทำลายขวัญกำลังใจและ

[14] **Ministry of Foreign Affairs, Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985**, p. 185.

[15] **Ministry of Foreign Affairs, Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985,** pp. 12, 14.

ประสิทธิภาพการต่อสู้ของกลุ่มเขมรแดง ดังนั้น การประกาศของอาเซียนในค.ศ.1981 และมติของสหประชาชาติที่ตามมาทั้งหมดจึงหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงการลดอาวุธของเขมรแดง การสนับสนุนเขมรแดงมีส่วนในการเพิ่มความสามารถของอาเซียนในการกดดันทางการทหารต่อเวียดนาม เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพมากที่สุดในการต่อสู้กับเวียดนาม

ในขณะที่เวียดนามได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องของสมาชิกอาเซียนอย่างแข็งขันในการถอนกำลังออกโดยสมบูรณ์และทันที เวียดนามแสดงให้เห็นความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการจัดการประชุมร่วมกับรัฐมนตรีต่างประเทศของกลุ่มประเทศอินโดจีน แต่ประเด็นหลักในการหารือ ไม่ได้เน้นไปที่การคงทหารของเวียดนามในกัมพูชาแต่มุ่งเน้นไปที่ความจำเป็นในของการคงทหารเพื่อรักษาเสถียรภาพชายแดนไทย-กัมพูชาที่กลุ่มต่อต้านต่างๆ อาศัยอยู่

ในระหว่างการเจรจา ความพยายามครั้งใหม่ในการหาทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่ครอบคลุมต่อปัญหากัมพูชา ในเดือนกันยายน ค.ศ.1983 ประเทศในกลุ่มอาเซียนได้เรียกร้องเอกราชให้กับกัมพูชา โดยเน้นว่า ต้องมีการถอนกองกำลังจากต่างชาติทั้งหมดออกจากกัมพูชา ให้ชาวกัมพูชาตัดสินอนาคตของตนเอง และสร้างความปรองดองในชาติซึ่งทั้งสามข้อเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของอธิปไตยของกัมพูชา กลุ่มประเทศอาเซียนตอบสนองต่อเจตนารมณ์ที่ระบุไว้ของเวียดนามในการถอนกำลังทหารบางส่วนและเสนอให้ถอนกำลังเริ่มต้นในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเวียดนามอ้างว่ามีการถอนบางส่วนออกทุกปีตั้งแต่ค.ศ.1982 รัฐบาลเวียดนามเสนอสิ่งนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นข้อพิสูจน์เพิ่มเติมเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของระบอบเฮง สำรินที่สามารถปกครองประเทศใด แม้กองกำลังเวียดนามจะลดน้อยลง อีกทั้งแสดงให้เห็นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างเขมรกับเวียดนาม และนโยบายที่สอดคล้องกันของเวียดนามกับอาเซียนในการเคารพเอกราชของกัมพูชาประชาชนสิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเอง แต่กลุ่มประเทศอาเซียนและประชาคมระหว่างประเทศตีความการถอนทหารที่เวียดนามอ้างถึงว่า เป็นการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกำลังพลตามปกติดังเช่นเคย

ในแถลงการณ์เมืองโฮจิมินห์ เมื่อวันที่ 18 มกราคม ค.ศ.1985 สะท้อนถึงจุดยืนของเวียดนามในกัมพูชา ข้อเสนอนี้เช่นเดียวกับข้อเสนออื่น ๆ ที่เสนอในแถลงการณ์ ซึ่งไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากความปรารถนาดั้งเดิมของฮานอยที่จะทำให้ระบอบเฮง สำรินเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามถูกกฎหมาย และถือว่าการยึดครองกัมพูชาเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเกิดขึ้น การกำจัด "กลุ่มพอล พต" กลายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำหรับเวียดนามที่จะถอนทหารออกจากกัมพูชา โดยเวียดนามกล่าวว่า เงื่อนไขดังกล่าวตอบต่อข้อเรียกร้องของอาเซียนในค.ศ.1983 ที่อยากเห็นความปรองดองในหมู่ชาวกัมพูชา อย่างไรก็ตามการปฏิบัติการทางทหารของเวียดนามกลับเพิ่มมากขึ้น ในทัศนะของนานาชาติกลับรู้สึกว่า เวียดนามไม่ได้สนใจต่อปัญหานี้อย่างจริงจัง

4. บทบาทอาเซียนกับการเจรจาสันติภาพและปัญหาเขมรแดง

จากสถานการณ์การผ่อนคลายความตึงเครียดของมหาอำนาจในสงครามเย็น ส่งผลต่อการเมืองระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคด้วย เมื่อนโยบายการทูตของอาเซียนเริ่มสัมฤทธิ์ผล นำไปสู่ข้อตกลงปารีสในค.ศ.1991

หลังจากที่การดำเนินงานในขั้นตอนแรกของอาเซียนประสบความสำเร็จ โดยสามารถรวมกลุ่มที่มีความขัดแย้งต่อกันในกัมพูชาเข้าด้วยกันได้และประสบความสำเร็จมากขึ้น เมื่อมีการประชุมเฉลิมฉลองการครบรอบ 30 ปีของการประชุมบันดุงในเดือนเมษายน ค.ศ.1985 โดยมีทุกกลุ่มที่เกี่ยวของกับปัญหาในกัมพูชาเข้าร่วมได้แก่ รัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย เวียดนามและรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชา โดยมีอาเซียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การพูดคุยมีการเจรจาเสนอให้ถอนทหารต่างชาติ คณะกรรมการควบคุมและกำกับดูแลของสหประชาชาติ การปรองดองแห่งชาติ และการเลือกตั้งภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ และการตัดสินใจเลือกอนาคตด้วยตนเองของชาวกัมพูชา

อย่างไรก็ตามจากการเข้าแทรกแซงของมหาอำนาจ ทำให้การเข้าร่วมเจรจาของรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชามีปัญหา การเข้าร่วมดังกล่าวมีนัยยะเปรียบเสมือนการรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชาเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้นานาชาติไม่เต็มใจที่จะให้ตัวแทนของรัฐบาลกัมพูชาเข้าร่วมประชุมด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้รัฐบาลเวียดนามต้องทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของรัฐบาลสาธารณรัฐมานิตซึ่งเวียดนามรับในหลักการนี้ไม่ได้ นอกจากนี้ เวียดนามยังคัดค้านการจัดการเจรจาโดยตรงกับรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย เนื่องจากเวียดนามปฏิเสธที่จะร่วมการเจรจากับกลุ่มเขมรแดง หลังจากการเจรจาเหล่านี้ล้มเหลว การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอินโดจีนซึ่งจัดขึ้นที่กรุงพนมเปญในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1985 เวียดนามได้ออกแถลงการณ์ซึ่งเน้นย้ำถึงความเต็มใจของรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตาในการเจรจากับฝ่ายต่าง ๆ โดยระบุว่าการนำรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตเข้ามาร่วมประชุมด้วยนั้น ถือได้ว่ามีความจำเป็นต่อการยุติปัญหาต่าง ๆ และเวียดนามประกาศยินดีที่จะถอนทหารทั้งหมดออกจากดินแดนกัมพูชาภายในค.ศ.1990 ขั้นตอนสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้มีการประชุมครั้งนี้คือ การกำหนดเวลาสำหรับการถอนทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาซึ่งตามแผนซึ่งจะแล้วเสร็จสิ้นทั้งหมดภายในค.ศ.1990 ตามที่เวียดนามกำหนด อาเซียนไม่ได้เห็นชอบมากนักกับการปฏิบัติของเวียดนาม เพราะการปฏิเสธการเจรจาถือเป็นการขัดขวางการแก้ปัญหา โดยเวียดนามใช้ประเด็นเรื่องการถอนทหารออกมาเป็นการเบี่ยงคำถามในการเจรจาดังกล่าว[16]

ตั้งแต่ค.ศ.1986 เป็นต้นมา การยุติความขัดแย้งเริ่มเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ประกอบกับนโยบายของอาเซียนมุ่งหวังที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มต่อต้านที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์เพื่อให้พวกเขาสามารถพัฒนาและรักษาความแข็งแกร่งทางการเมืองและการทหาร ทำให้ในเดือนมีนาคม รัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยที่นำโดยสมเด็จนโรดม สีหนุ ได้เสนอแผนสันติภาพด้วยแผนแปดประการ แผนดังกล่าวประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ (ก) การถอนกำลังของเวียดนามเป็นระยะ (ข) การจัดตั้งรัฐบาลผสมสี่ฝ่าย (c) การทำให้กัมพูชาเป็นอิสระ เป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (ง) การเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรมภายใต้การดูแลของผู้สังเกตการณ์ระหว่างประเทศ[17] รัฐบาลเวียดนามปฏิเสธแผนการดังกล่าว โดยไม่ยอมรับหลักการใด ๆ ที่มีกลุ่มเขมรแดงเข้าร่วมด้วย

[16] Ministry of Foreign Affairs, **Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985**, p.188.

[17] Shankari Sundararaman, "ASEAN Diplomacy in Conflict Resolution: The Cambodian Case."

อย่างไรก็ตามความหวาดกลัวต่อเขมรแดงและความรู้สึกไม่มั่นคงภายในรัฐบาลผสมกระตุ้นให้เกิดเสียงสะท้อนของประเทศพันธมิตร ในถ้อยแถลงสาธารณะและการอภิปรายส่วนตัว สหรัฐอเมริกาและอาเซียนมีจุดยืนร่วมในการห้ามไม่ให้กลุ่มเขมรแดงที่มีกำลังทหารเหนือกว่ากลุ่มอื่นใช้กำลังเข้าแทรกแซงในช่วงที่เกิดช่องว่างทางอำนาจในช่วงที่เวียดนามถอนทหารออก ทำให้ในการประชุมสหประชาชาติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ.1988 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติประกาศย้ำอีกครั้งว่า เมื่อทหารเวียดนามถอนตัวออกไป กัมพูชาต้องไม่กลับไปใช้นโยบายและแนวปฏิบัติที่เคยถูกประณามจากนานาชาติ ถ้อยแถลงดังกล่าวเป็นการพาดพิงถึงความโหดร้ายของเขมรแดงในอดีต แม้ว่าจะไม่ได้มีการระบุว่า หมายถึงเขมรแดงอย่างชัดเจน แต่สมาชิกอาเซียนมองว่า คำแถลงการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นการต่อต้านการกลับคืนสู่อำนาจของกลุ่มเขมรแดง ผู้แทนของสิงคโปร์ในองค์การสหประชาชาติได้กล่าวถึงไว้ว่า ในอดีตกาลของกัมพูชามักตกอยู่ในสถานการณ์หนีเสือปะจระเข้มาโดยตลอด ทำให้มีการเปรียบเทียบไว้ว่า "กองกำลังต่างชาติที่ยึดครองกัมพูชาคือ เสือ ซึ่งตอนนี้ไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากต้องออกจากดินแดนกัมพูชาในไม่ช้า หน้าที่ของพวกเราในวันนี้คือ เพื่อรับประกันว่า ดินแดนกัมพูชาจะไม่ถูกครอบครองโดยจระเข้ซึ่งก็คือ พวกเขมรแดงที่ได้ทำลายล้างประชากรนับล้านของประเทศ”[18]

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1987 อาเซียนได้เพิ่มความกดดันในการเจรจาและภายหลังจากที่รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย Mochtar Kusumatmaja เดินทางเยือนเวียดนามได้มีการเสนอข้อเรียกร้องใหม่ในนามของอาเซียนซึ่งต่อมากลายเป็นที่รู้จักในนามการเจรจาต่อรองที่เรียกว่า การทูต “งานเลี้ยงค็อกเทล”[19] มีการแบ่งการเจรจาออกเป็น 2 ขั้นตอน ครั้งแรกระหว่างของรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชาและรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ตามด้วยขั้นตอนที่สองเวียดนามจะเข้าร่วมด้วย อาเซียนมองว่า การประชุมครั้งแรกทำให้เกิดการตกลงกันภายในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และค่อยเสริมเข้าไปด้วยการมีเวียดนามเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมครั้งที่สอง ข้อเสนอนี้ได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยโดยสมเด็จสีหนุ เนื่องจากในขั้นแรกจะเป็นการประชุมของกัมพูชาทุกฝ่ายทั้งหมด ดังนั้นเป็นโอกาสในการแก้ไขปัญหาระหว่างกลุ่มเหล่านี้ได้ แม้ว่าอาเซียนซึ่งนำโดยอินโดนีเซียเป็นผู้เสนอเรื่องนี้ แต่ภายในอาเซียนเองก็มีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยคือ ไทยและสิงคโปร์ ซึ่งคัดค้านแนวคิดเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมของเวียดนาม ซึ่งมองว่า ทำให้วัตถุประสงค์ของสาเหตุเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสงครามที่เกิดขึ้นเพราะการรุกรานของเวียดนามจะกลายเป็นแค่สงครามกลางเมืองในกัมพูชา ฝ่ายรัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชาและเวียดนามปฏิเสธที่จะเข้าร่วม ตามมาด้วยการปฏิเสธการเจรจาของกลุ่มเขมรแดงและจีนซึ่งเป็นผู้สนับสนุนกลุ่มเขมรแดง

ในเดือนกันยายน ค.ศ.1987 มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลพนมเปญอย่างชัดเจน และฮุน เซน แสดงความเต็มใจที่จะยอมรับเขมรแดงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสันติภาพและจัดการเจรจากับ เขียว สัมพัน ผู้นำเขมรแดงซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย แต่ไม่ยอมเจรจากับพอล พตหรือเอียง ซารี เดือนต่อมา รัฐบาลสาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชายื่นข้อเสนอสันติภาพ 5 ประเด็น ประกอบไปด้วย

[18] Paul Lewis, U.N. adopts anti-khmer rouge policy, **The New York Times**, 4 september 1988.

[19] Justus M. Van Der Kroef, "Cambodia: The Vagaries of 'Cocktail Diplomacy'," **Contemporary Southeast Asia (ISEAS, Singapore)**, p.307.

รายละเอียดดังนี้คือ (ก) ประชุมร่วมกับสีหนุและสมาชิกคนอื่น ๆ ของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยยกเว้นพอลพตและเพื่อนร่วมงานที่ใกล้ชิดของเขา สีหนุจะได้รับตำแหน่งสูงในการจัดตั้งรัฐบาล (ข) สาธารณรัฐประชามานิตกัมพูชาถอนกำลังทหารเวียดนามออกจากกัมพูชาพร้อม ๆ กันนี้ พร้อมกับการยกเลิกการสนับสนุนต่อกลุ่มต่อต้าน (ค) ภายหลังการถอนตัวของเวียดนาม การเลือกตั้งจะต้องจัดขึ้นภายใต้การดูแลของผู้สังเกตการณ์ระหว่างประเทศ (ง) เริ่มการเจรจากับไทยเพื่อเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนให้เป็นพื้นที่แห่งสันติภาพและมิตรภาพ ซึ่งจะทำให้ผู้ลี้ภัยตามแนวชายแดนส่งกลับประเทศได้ง่ายและปลอดภัย (จ) จัดการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยปัญหากัมพูชา—รวมทุกฝ่ายที่ขัดแย้งเข้าด้วยกันทั้งในกัมพูชา ประเทศอินโดจีนและอาเซียน[20]

หนึ่งในความก้าวหน้าทางการทูตที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งคือการพบกันระหว่างฮุน เซนและสมเด็จนโรดม สีหนุ หลังจากความพยายามครั้งก่อนเพื่อจัดการประชุมดังกล่าวล้มเหลว การเจรจารอบแรกระหว่างฮุน เซนและสีหนุเกิดขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ.1987 ที่ประเทศฝรั่งเศสและมีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมว่า

(ก) ความขัดแย้งในกัมพูชาต้องได้รับการแก้ไขผ่านกระบวนการทางการเมืองโดยมีการเจรจาระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยุติสงครามและดำเนินการฟื้นฟูชาติ

(ข) มีการทำข้อตกลงเพื่อจัดการประชุมระหว่างประเทศ หากทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุฉันทามติ ซึ่งจะทำเกิดการประกันความตกลงและความเป็นอิสระของกัมพูชาในอนาคต ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะประชุมกันเพื่อหารือรอบที่สองในเดือนมกราคม ค.ศ.1988

ในการประชุมครั้งที่สองที่จัดขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ.1988 ได้มีการหารือประเด็นสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติที่จะนำไปสู่การกำหนดการเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรมในประเทศ (ก) ตารางเวลาสำหรับการถอนทหารของเวียดนาม (ข) การจัดตั้งรัฐบาลผสม (ค) ระบบการเมืองในอนาคตของกัมพูชา (ง) หลักการที่กัมพูชามีความเป็นอิสระ เป็นกลาง และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และ (จ) การค้ำประกันระหว่างประเทศเพื่อให้มั่นใจในความปลอดภัยและความเป็นอิสระของกัมพูชา อย่างไรก็ตามประชุมครั้งดังกล่าวประสบปัญหา สมเด็จสีหนุยืนกรานที่จะให้มีการถอนทหารเวียดนามออกจากดินแดนกัมพูชาในทันที ก่อนการเลือกตั้ง ในขณะที่ฮุน เซนอยากให้มีการถอนทหารหลังการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตามการประชุมฮุน เซน-สีหนุถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวทางการทูตที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่อาเซียนเป็นผู้ริเริ่ม ทำให้เกิดเป็นร่างแผนงานที่ใช้สร้างแนวทางแก้ไขความขัดแย้งในกัมพูชา การทูตของอาเซียนโดยเฉพาะกับบทบาทของอินโดนีเซียมีความสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพ ในค.ศ. 1988 มีการจัดการประชุมที่เมืองโบกอร์ กลุ่มต่าง ๆ ของกัมพูชาเข้าร่วมในการประชุมดังกล่าว พร้อมกับเวียดนาม ลาวและสมาชิกอาเซียน การประชุมครั้งนี้ได้ถกเถียงถึงความขัดแย้งที่เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกันและทำให้การดำเนินสันติภาพไม่ร่องรอยกันได้คือ การถอนทหารเวียดนามในดินแดนกัมพูชาซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการอ้างถึงการคงอยู่ของ

[20] Justus M. Van Der Kroef, "Cambodia: The Vagaries of 'Cocktail Diplomacy'," **Contemporary Southeast Asia (ISEAS, Singapore)**, p.309-310.

ทหารเวียดนามในดินแดนกัมพูชาเพื่อป้องกันระบอบพอล พตซึ่งเป็นระบบฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กลับมาปกครองประเทศใหม่[21] ในการประชุมครั้งนี้มุ่งไปที่การจัดตั้ง “กัมพูชาที่เป็นอิสระ อธิปไตย สันติ เป็นกลาง และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด บนพื้นฐานของการกำหนดตนเองและความปรองดองในชาติ” ซึ่งจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ภายใต้การกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิผลโดยผู้สังเกตการณ์ระหว่างประเทศ[22] ผลจากข้อเสนอดังกล่าว ทำให้มีการจัดตั้งคณะทำงานของเจ้าหน้าที่อาวุโสซึ่งประกอบด้วยผู้เข้าร่วมทั้งหมดที่จะตรวจสอบแง่มุมเฉพาะของการแก้ปัญหาทางการเมืองแล้วจึงเสนอแนะในการประชุมครั้งที่สอง การประชุมครั้งที่ 2 จัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1989 โดยทั้งสองฝ่ายได้ย้ำจุดยืนร่วมกันในมติต่าง ๆ ฮุน เซนไม่ได้คัดค้านการให้สมเด็จสีหนุเป็นประมุขแห่งรัฐ ประเด็นเรื่องเขมรแดงยังคงเป็นสิ่งที่น่ากังวล สีหนุเชื่อว่าวิธีเดียวที่จะหลีกเลี่ยงความเสี่ยงของการมีส่วนร่วมของเขมรแดงในรัฐบาลผสมชั่วคราวคือ การให้มีกองกำลังสันติภาพประจำการอยู่ในกัมพูชา

ผลจากความสำเร็จของการประชุมดังกล่าว ทำให้มีการจัดการนานาชาติปารีสว่าด้วยกัมพูชา (the Paris International Conference on Cambodia : PICC) ในเดือนกรกฎาคม/สิงหาคม ค.ศ.1989 แม้ว่าการประชุมดูเหมือนว่าจะประสบความสำเร็จในการบรรลุข้อตกลงหลายอย่าง แต่ท้ายที่สุดขาดฉันทามติในเรื่องที่เป็นประเด็นสำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับมหาอำนาจ ประเด็นแรกคือ สหรัฐอเมริกาต้องยอมรับบทบาทของเวียดนามในปัญหากัมพูชาและเต็มใจที่จะเจรจาโดยตรงกับเวียดนามเพื่อป้องกันการกลับมาสู่อำนาจของกลุ่มเขมรแดง ประเด็นที่สองคือ จีนยอมรับกับกลุ่มประเทศในอาเซียนว่า จีนจะส่งเสริมบทบาทของเขมรแดงในข้อตกลงทางการเมืองที่จะเกิดขึ้น

การประชุมสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1990 ได้มีการกำหนดบทบาทของสหประชาชาติในช่วงเปลี่ยนผ่านของสถานการณ์ทางการเมืองภายในกัมพูชา โดยอาเซียนได้มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิด “รัฐบาลเฉพาะกาล” หรือ “สภาแห่งชาติสูงสุด” ที่เป็นตัวแทนของทุกกลุ่มในกัมพูชาและสามารถทำหน้าที่บริหารงานร่วมกับองค์การสหประชาชาติได้[23] นำไปสู่การตั้งองค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (United Nations Transitional Authority in Cambodia : UNTAC) มีการลงนามในสนธิสัญญาปารีสในเดือนตุลาคม ค.ศ.1991 อาเซียนได้สนับสนุนการเลือกตั้งในกัมพูชา และการฟื้นฟูการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้น สนธิสัญญาสันติภาพปารีสปี 1991 ประสบความสำเร็จอย่างมาก อาเซียนปูทางไปสู่ผู้รักษาสันติภาพด้วยหน่วยงานเฉพาะกาลของสหประชาชาติในกัมพูชา (UNTAC) อย่างไรก็ตาม UNTAC ล้มเหลวในการปลดอาวุธกลุ่มเขมรแดงทำให้ไม่เกิดสันติภาพและสงครามกลางเมืองยังคงดำเนินต่อไปเจ้านโรดม รณฤทธิ์แห่งพรรคฟุนซินเปคชนะการเลือกตั้งในค.ศ.1993 และกลายเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกซึ่งต้องมีการตกลงแบ่งปันอำนาจกับฮุน เซน นายกรัฐมนตรีคนที่สองแห่งพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian People's Party : CPP) ส่งผลให้เกิดการใช้อาวุธและความสัมพันธ์ระหว่างทั้งคู่กลายเป็นความรุนแรงขึ้น ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งครั้งใหญ่

---

[21] "Statement by the Chairman of the First Jakarta Informal Meetings, July 28, 1988," **Informal Meetings on Cambodia, List of Documents** (Ministry of Foreign Affairs, Jakarta, February 1990), p.2.

[22] Statement by the Chairman of the First Jakarta Informal Meetings, July 28, 1988," **Informal Meetings on Cambodia**, p.2.

[23] "Joint Statement of the ASEAN Foreign Ministers on the Cambodian Problem Issues in Jakarta on July 23, 1990," **ASEAN Documents Series 1989-1991**, Supplementary Edition (ASEAN Secretariat, Jakarta, 1991), p.83.

ในกัมพูชาอีกครั้งในค.ศ. 1997 ซึ่งฮุน เซนทำรัฐประหาร ในขณะที่หลายๆ คนมองว่า เป็นเพียงการต่อสู้อีกครั้งภายใต้ความขัดแย้งที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน

ข้อตกลงสันติภาพปารีสที่เกิดขึ้นภายใต้บทบาทของอาเซียนที่ดำเนินการและเรียกร้องให้เกิดสันติภาพในกัมพูชามายาวนานมากกว่าหนึ่งทศวรรษ ดูเหมือนจะไม่สามารถระงับข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตามหากย้อนมองให้ลึกลงไปจะพบว่า การเมืองในกัมพูชาถูกยึดโยงเข้ากับการเมืองระหว่างประเทศ อีกทั้งกลุ่มต่างๆ ที่อาเซียนพยายามให้เกิดการปรองดองกันนั้น อยู่ภายใต้การสนับสนุนของมหาอำนาจ รวมถึงประเทศสมาชิกอาเซียนเองด้วย ปัจจัยดังกล่าวทำให้การดำเนินงานของอาเซียนไม่อาจกล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จได้อย่างเต็มรูปแบบ

บรรณานุกรม

นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. 2544. **รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

Alonk, Chul. **The Kampuchean Problem in Thai Perspective: Positions and Viewpoints**. Bangkok: Chulalongkorn University, 1985.

AMAE, Asie-Océanie, Cambodge 1966 – 1979, **La Thaïlande et le Cambodge**, liasse 275, n.f.

ASEAN Documents Series, 1967-1986 (ASEAN Secretariat, Jakarta, 1986)

Bach, Willam. "Chance in Cambodia," **Foreign Policy** (Washington D.C.), vol.62 (Spring, 1986)

Bekaert, Jacques. **Cambodian Diary Vol. 1: Tales of a divided nation 1983-1986**. Bangkok: White lotus, 1997.

Bekaert, Jacques; **Cambodian Diary Vol. 2: A Long Road to Peace 1987-1993**. Bangkok: White lotus, 1998.

Beyond democracy in Cambodia: Political reconstruction in a post-conflict society. Joakim and Mona Lilja Öjendal eds. Copenhagen: Nordic Institute of Asian, 2009.

Cambodia: struggling for justice and peace: report of missions on the 1998 Cambodian election. Evelyn Balais-Serrano ed. Bangkok: Asian Network for Free elections, 1998.

Foreign Affairs, Ministry of. **Documents on the Kampuchean Problem 1979-1985**. Bangkok: Department of Political Affairs, 1985.

Heder, Stephen. **Kampuchean occupation and resistance**, Bangkok: Institute of Asian studies, Chulalongkorn University, 1980.

Jennar, Raoul M. **Cambodian Chronicles, 1986 - 1996**. Vol.I. Bungling a Peace Plan 1989 – 1991. Bangkok: White Lotus Press, 1998.

Kroef, Justus M. van der “ASEAN, Hanoi, and the Kampuchean Conflict: Between "Kuantan" and a "Third Alternative" **Asian Survey**, May, 1981, Vol. 21, No. 5 (May, 1981): 731-750

Lewis, Paul U.N. adopts anti-khmer rouge policy, **The New York Times**, 4 september 1988.

Peng-Meth, A. (June 1992,). "The United Nations Peace Plan, the Cambodian Conflict, and the Future of Cambodia." **Contemporary Southeast Asia**, Vol. 14,(No. 1): 33-46.

Propaganda, politics and violence in Cambodia: democratic transition under United Nations peace-keeping. Judy Ledgerwood Steve Heder eds. New York: M.E.Sharpe, 1996.

Radio Phnom Penh, October 29, 1980 (FBIS, November 3, 1980)

"Statement by the Chairman of the First Jakarta Informal Meetings, July 28, 1988," **Informal Meetings on Cambodia, List of Documents** (Ministry of Foreign Affairs, Jakarta, February 1990)

Soon, L. T. "ASEAN and the Cambodian Problem." **Asian Survey** Vol. 22, (No. 6,) : 548-560

นโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนในระยะเริ่มต้นแห่งการก่อตั้ง (1960-1970) จากมุมมองทางประวัติศาสตร์

(India's Foreign Policy towards ASEAN in the Initial Stage of Establishment (1960-1970): A Historical Perspective)

ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ[1]
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ: *บทความนี้มุ่งศึกษานโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการรวบรวมและจัดการเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์จากแหล่งรายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดีย เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์จากช่วงเหตุการณ์จริงที่ได้รับการบันทึกไว้ในช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 ซึ่งเป็นห้วงก่อนและหลังการก่อตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการในปี 1967 จากการศึกษาพบว่านโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เน้นหนักในเชิงความสัมพันธ์แบบทวิภาคี โดยมีแนวนโยบายหลักที่สำคัญคือ นโยบายการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี นโยบายส่งเสริมเอกราช ความเป็นกลาง และบูรณภาพแห่งดินแดน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยภายนอก นโยบายการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมและทุนการศึกษา และนโยบายการพัฒนาและความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน และข้อค้นพบประการสำคัญ แม้ว่าอาเซียนจะก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1967 แต่ในห้วงระยะเวลาที่ศึกษายังไม่ปรากฏการกล่าวถึงอาเซียนในรายงานประจำปีและยังไม่ปรากฏความร่วมมือแบบพหุภาคี อีกทั้งอินเดียยังมีนัยยะแห่งความกังวลต่อการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคที่อาจได้รับอิทธิพลจากมหาอำนาจภายนอกและเครือข่ายทางการทหาร (Military Pacts) แต่เลือกที่แสดงจุดยืนสนับสนุนหากการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างกัน โดยปราศจากการเข้ามาของอิทธิพลภายนอกนั่นเอง*

คำสำคัญ: *อินเดีย นโยบายการต่างประเทศ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเซียน ประวัติศาสตร์*

Abstract: *This paper aims to study India's foreign policy towards ASEAN from a historical perspective. The paper uses qualitative research methods and a historical approach by collecting and analysing primary resources; such as India's Ministry of External Affairs Annual Reports, to understand data during 1960-1970, in the pre-post establishment of ASEAN in 1967. The research shows that bilateral*

[1] ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายสื่อสารองค์กรและพันธกิจสัมพันธ์ และประธานกลุ่มศึกษาอินเดียแห่งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยออสมาเนีย สาธารณรัฐอินเดีย ด้วยทุนรัฐบาลอินเดีย (ICCR Scholarship) และปริญญาเอกด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากมหาวิทยาลัยเซนต์แอนดรูวส์ สหราชอาณาจักร

relations remains a key approach of India's foreign policy. Key foreign policies include: 1) Peaceful settlement; 2) Policy of sovereignty; neutrality and integrity of territory without external interference; 3) Assistance for development; and 4) Human resource development. The research clearly states that although ASEAN was established in 1967, India's Ministry of External Affairs Annual Reports in this decade did not mention ASEAN and multilateral relations. Moreover, India expressed its concerns on regional groupings with external interferences and military pacts, and supported regional economic groupings in which countries in the region reached consensus without pressure from external powers.

Keywords: *India, Foreign Policy, Southeast Asia, ASEAN, History*

ที่มาและความสำคัญ

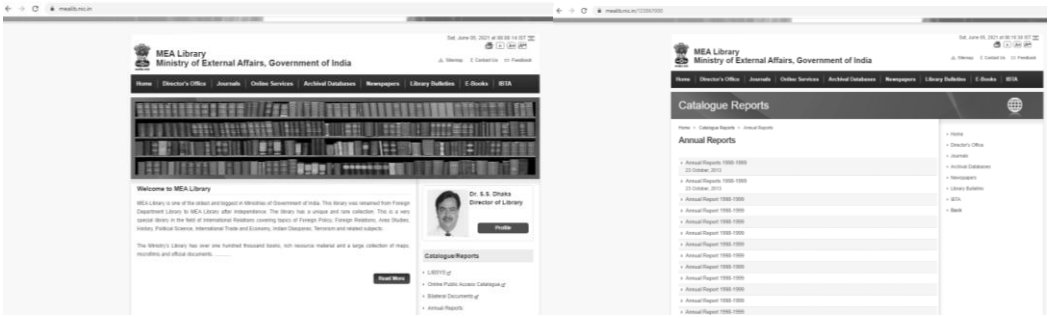
สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) ได้รับการก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1967 เพื่อเป็นกรอบความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันประกอบด้วยชาติสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ไทย บรูไน เมียนมา ฟิลิปปินส์ ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียนที่สามารถบูรณาการใน 3 เสาหลัก คือ ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ในการทำความเข้าใจพัฒนาการขององค์การระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้มุมมองของต่างประเทศผ่านเอกสารชั้นต้นที่มีการเปิดเผยความรู้ข้อคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งในหลายประเทศมีการจัดเก็บเอกสารเหล่านี้อย่างเป็นระบบที่ช่วยให้การสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นไปได้อย่างทั่วถึง เอกสารเหล่านี้จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งความรู้ที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถทบทวนและสะท้อนแนวคิดอันเป็นประโยชน์ที่จะช่วยกำหนดนโยบายหรือกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่อไปได้ในอนาคต

บทความนี้จึงมุ่งศึกษานโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอินเดียนั้นมีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นหนึ่งในชาติมหาอำนาจเกิดใหม่ (Emerging Power) ที่มีพัฒนาการของการปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่การเริ่มต้นด้วยความเคลือบแคลงสงสัย ก่อนที่จะเปลี่ยนท่าทีผ่านนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) เมื่อ ค.ศ. 1992 ยกระดับความร่วมมือสู่การเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) และเป็นภาคีสำคัญในกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ทั้งการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-อินเดีย (ASEAN-India Summit) กรอบความร่วมมืออาเซียน+6 (ASEAN+6) และกรอบความร่วมมือในยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (Indo-Pacific) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยเรื่องนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนในระยะเริ่มต้นแห่งการก่อตั้ง (ค.ศ. 1960-1970) จากมุมมองทางประวัติศาสตร์นี้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การวิจัยเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่จากหอจดหมายเหตุต่างประเทศ” (Research on Significant Historical Documents of Modern Thai History From Overseas Achieves) อันเป็นการวิจัยในขอบข่ายโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการวิจัยด้านประวัติศาสตร์ไทย สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ จึงใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methods) และเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ผ่านการรวบรวมและจัดเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลชั้นต้นหรือหลักฐานชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) อันได้แก่ หลักฐานที่บันทึก สร้าง หรือจัดทำขึ้น โดยผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นโดยตรง เช่น สนธิสัญญา จดหมายเหตุ กฎหมาย ประกาศของทางราชการ จดหมายโต้ตอบ และหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์จากช่วงเหตุการณ์จริงที่ได้รับการบันทึกไว้ ทั้งนี้ ขอบเขตการวิจัยด้านเวลาได้จำกัดเพียงเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 เท่านั้น ซึ่งเป็นห้วงเวลาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดและกระบวนการนโยบายการต่างประเทศของอินเดีย เนื่องจากเป็นช่วงเวลาก่อนและหลังการก่อตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1967

เอกสารชั้นต้นที่ทำการศึกษาในบทความนี้คือ รายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดีย (India’s Ministry of External Affairs Annual Report) โดยสามารถเข้าถึงได้จากฐานข้อมูลออนไลน์ของห้องสมุดของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียที่ www.mealib.nic.in

รูปภาพ 1 หน้าเว็บไซต์แหล่งข้อมูลของห้องสมุด และรายงานประจำปีของ กระทรวงการต่างประเทศอินเดีย

ทั้งนี้ รายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือซึ่งได้รับการบันทึกและรับรองโดยกระทรวงฯ และรวบรวมไว้ตั้งแต่ค.ศ. 1947 จนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาหลักฐานดังกล่าวเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดของและนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดียที่มีต่ออาเซียนที่ได้รับการบันทึกในเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยใช้การตีความหลักฐานตามแนวราบคือการตีความตามลำดับเวลาโดยเชื่อมโยงอย่างเป็นเหตุผล ผสมผสานกับการตีความในแนวดิ่งที่วิพากษ์นัยยะที่อาจแอบแฝงอยู่ในหลักฐานชั้นต้นดังกล่าวก่อนที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเรียบเรียงนำเสนอต่อไป

บทความนี้ประกอบด้วย 4 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ ส่วนที่ 1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา ซึ่งได้อธิบายในเบื้องต้นถึงประเด็นการศึกษาและวิธีวิจัยที่ใช้ในการค้นคว้าข้อมูล ส่วนที่ 2 จะเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและอาเซียน ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นข้อค้นพบของการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียน โดยแบ่งข้อค้นพบเป็น 3 ส่วนย่อย ส่วนย่อยที่ 1 และ 2 จะเป็นการนำเสนอพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและอาเซียน ผ่านการตีความแนวราบ โดยอธิบายห้วงก่อนและหลังการก่อตั้งอาเซียนคือช่วงค.ศ. 1960 – 1967 และค.ศ. 1967 – 1970 ตามลำดับ จากนั้นส่วนย่อยที่ 3 จะเป็นการตีความในแนวดิ่งคือการวิเคราะห์นัยยะแฝงที่มีผลต่อนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียน ในส่วนสุดท้ายจะเป็นบทสรุปข้อค้นพบที่สำคัญและและโอกาสในการศึกษาวิจัยในอนาคต

ทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยความสัมพันธ์อินเดียอาเซียน

ความสัมพันธ์อินเดียกับอาเซียนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังการก่อตั้งอาเซียนเมื่อค.ศ. 1967 ซึ่งนับเป็นเวลาจนถึงปัจจุบันได้เพียง 54 ปี แต่มิได้หมายความว่าก่อนหน้านี้อินเดียและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมิได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นว่าอินเดียมีความสัมพันธ์กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างยาวนาน โดยสามารถจัดแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลาสำคัญดังนี้

ช่วงเวลาที่ 1 ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ก่อนการเกิดขึ้นของรัฐชาติและหลังการได้รับเอกราช ของอินเดียพบว่า อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างยาวนานในเชิงของประวัติศาสตร์และอารยธรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน นำมาสู่การถ่ายทอดศิลปะ วิทยาการ ศาสนา ภาษา และวรรณกรรมระหว่างกัน จนกระทั่งในยุคอาณานิคมทั้งอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับผลกระทบจากการตกอยู่ภายใต้จักรวรรดินิยมตะวันตกที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของภูมิภาค จนทำให้ทั้งอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แบ่งปันความรู้สึกชาตินิยมและร่วมต่อสู้เพื่อการเรียกร้องเอกราช จนกระทั่งทยอยได้รับเอกราชในช่วงทศวรรษที่ 1940 เป็นต้นไป[2]

ช่วงเวลาที่ 2 ความสัมพันธ์ในห้วงสงครามเย็น (ช่วงค.ศ. 1950 - 1990) ในห้วงเวลานี้สงครามเย็นมีผลอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและเสถียรภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยภายหลังที่เวียดนามเหนือได้กลายเป็นชาติคอมมิวนิสต์ นำมาสู่ความวิตกกังวล ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการสนับสนุนการจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) เมื่อ ค.ศ.1954 โดยมีลักษณะรูปแบบของความร่วมมือเพื่อความมั่นคง ซึ่งมีไทยและฟิลิปปินส์ร่วมเข้าเป็นสมาชิก[3] เพื่อหลีกเลี่ยงการอยู่ภายใต้การครอบงำของมหาอำนาจภายนอก กลุ่มผู้นำของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้พยายามที่จะรวมตัวกันเพื่อสร้างองค์กรความร่วมมือในภูมิภาคที่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง จึงทำให้ ตวนกู อับดูร์ เรห์มาน แห่ง

[2] Soikham. P. (2016). *Locating Southeast Asia in India's Emerging Power Strategy*. Bangkok. The foundation for the promotion of social science and humanities textbooks project, pp. 1-32.

[3] Kaul, M. M. (2001). ASEAN-India Relations during the Cold War. In A. M. Federic Grare (Ed.), *India and ASEAN: The Politics of India's Look East Policy*. New Delhi: Manohar, pp.41-66.

สหพันธรัฐมาลายา ได้ริเริ่มสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia – ASA) เมื่อ ค.ศ. 1961 โดยมีฟิลิปปินส์และไทยเข้าร่วม อย่างไรก็ตาม สมาคมดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ[4]

จนกระทั่งเมื่อ ค.ศ. 1967 ชาติสมาชิกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันประกอบไปด้วยไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ประสบความสำเร็จในการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนขึ้น แต่ความสำเร็จดังกล่าวถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยอินเดียว่าเป็นองค์กรต่อต้านคอมมิวนิสต์และเป็นเครือข่ายทางการทหาร[5] และยิ่งชัดเจนถึงจุดยืนที่ตรงกันข้ามเมื่อลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพและความร่วมมือระหว่างอินเดียและสหภาพโซเวียต (Indo-Soviet Treaty of Peace and Cooperation) เมื่อค.ศ. 1971 ซึ่งสร้างความลำบากใจเป็นอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ของอินเดียและอาเซียน[6] ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภายหลังการก่อตั้งอาเซียนนั้น อินเดียแทบจะไม่สนใจและปฏิเสธคำเชิญอาเซียนที่เชื้อเชิญอินเดียให้เป็นหนึ่งในคู่ความร่วมมือ ยิ่งไปกว่านั้นในระหว่างที่นางอินธิรา คานธี นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเดินทางไปเยือนประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเสนอให้ตั้งสภาแห่งเอเชีย (Council of Asia) เพื่อเป็นกรอบความร่วมมือในเอเชีย แม้ว่าจะอาเซียนจะเพิ่งถูกก่อตั้งมาก็ตาม[7]

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของทั้งสองภูมิภาคก็เริ่มลดน้อยถอยห่าง อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบภายในแต่ละภูมิภาค อาทิ การปลดปล่อยบังคลาเทศ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถาน การบุกรุกศรีลังกาโดยอินเดีย และปัญหาสงครามกลางเมืองในกัมพูชา[8] จากความเหินห่างระหว่างอินเดียและอาเซียนในระยะเวลาห้วงนี้ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียจำนวนมากถึงกับยอมรับและวิพากษ์ถึงการตัดสินใจที่ผิดพลาดในท่าทีของสาธารณรัฐอินเดียต่อภูมิภาคอาเซียน[9] จนกระทั่งในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 อินเดียเริ่มมีความพยายามในการเชื่อมต่อความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง โดยเฉพาะการเยือนระหว่างผู้นำระดับสูงของทั้ง 2 ภูมิภาค จนทำให้ช่วงปลายสงครามเย็น ความสัมพันธ์ของอินเดียและอาเซียนเริ่มดีขึ้นอีกครั้ง

ช่วงเวลาที่ 3 ความสัมพันธ์ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็นและการเกิดขึ้นของนโยบายมองตะวันออก (Look East Policy) ของอินเดียและอาเซียนนั้นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น อันเกิดจาดทั้งปัจจัยภายในภูมิภาคอันได้แก่ การปฏิรูปเศรษฐกิจของอินเดียในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 รวมไปถึงปัญหาการเมืองภายในของกัมพูชาเริ่มคลี่คลายลงในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 รวมไปถึงการเยี่ยมเยือนของผู้นำระดับสูงของทั้งอินเดียและอาเซียนทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองภูมิภาคนั้นมีทิศทางที่เป็นมิตรเพิ่มมากขึ้น[10] ในขณะที่ปัจจัยภายนอกอันได้แก่การ

---

[4] Ibid, pp. 48-49.

[5] Ibid, pp. 50-54.

[6] Ibid, pp. 50-60., Ayoob, M. (1990). *India and Southeast Asia: Indian Perceptions and Policies*. London, New York: Routledge, pp. 22-23.

[7] Ibid, pp. 53-55.

[8] Ibid, p. 60. Sridharan, K. (2001). “Regional Perceptions of India”. In A. M. Federic Grare (Ed.), *India and ASEAN: The Politics of India’s Look East Policy*. New Delhi: Manohar, pp. 72, 80-81.

[9] Ibid, pp. 55.

[10] Ibid, pp. 57-58.

ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ การล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการสิ้นสุดของสงครามเย็นนั้น[11] ยิ่งทำให้อินเดียมองอาเซียนในมิติใหม่ ทั้งในแง่จุดสำคัญของมหายุทธศาสตร์ของอินเดีย โอกาสทางเศรษฐกิจต้นแบบ รวมไปถึงภูมิภาคที่มีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและอารยธรรม[12]

จนทำให้ในที่สุดอินเดียได้ประกาศนโยบายมองตะวันออกขึ้นเมื่อค.ศ. 1992 เพื่อปฏิสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับอาเซียนเพิ่มมากขึ้น[13] นำมาสู่นโยบายการต่างประเทศอันเป็นพิเศษต่ออาเซียนเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งในระดับทวีภาคีกับชาติสมาชิก และในรูปแบบพหุภาคีกับอาเซียนในฐานะกรอบความร่วมมือของภูมิภาค แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้างเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและความต่อเนื่องของนโยบาย รวมไปถึงการขาดสำนึกร่วมและความเชื่อมั่นระหว่างกัน[14] แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างของอาเซียนภายหลังการรับสมาชิกใหม่เข้าร่วม ได้แก่เวียดนาม ลาว เมียนมา และกัมพูชา เมื่อ ค.ศ.1995 1997 และ 1999 ตามลำดับ ยิ่งทำให้อินเดียเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานและลดช่องว่างการพัฒนาของกลุ่มประเทศอินเดียใหม่และอินเดียเก่าผ่านโครงการความช่วยเหลือต่าง ๆ[15]

รวมไปถึงทัศนะต่อความร่วมมือระหว่างประเทศที่นำมาสู่การสร้างสันติภาพและการพัฒนา ได้เพิ่มความรู้สึกของการเป็นเอเชียนิยม (Asianism) ทำให้อินเดียและอาเซียนเริ่มมองเห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงระหว่างกัน และกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศนั้นเอง[16] นอกจากนี้ การที่ทั้งสองภูมิภาคเห็นความสำคัญของการประสานความร่วมมือนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของการรับประกันถึงสันติภาพ ความมั่นคง ความสมดุลย์ และความร่วมมือระหว่างภูมิภาคนั่นเอง[17]

---

[11] Loong, L. H. (2002). Opening Address *Atal Bihari Vajpayee: India's Perspective on ASEAN and the Asia Pacific Region,* Singapore: Institute of South Asian Studies, p. 1. และ Sridharan, K. (2001), Ibid, pp. 75-83.

[12] Matoo, A. (2001). ASEAN in India's Foreign Policy. In A. M. Federic Grare (Ed.), *India and ASEAN: The Politics of India's Look East Policy*. New Delhi: Manohar, p. 104.

[13] Singh, S. (2007). *Mekong Ganga Cooperation Initiative: Analysis and Assessment of India's Engagement with Greater Mekong Sub-region*. Bangkok IRASEC, p. 38.

[14] Kaul (2001), ibid, pp. 60-62. Sridharan (2001), Ibid, pp. 71, 84. Beeson, M. (2004). Introduction: National Difference and Regional Dynamics of in Southeast Asia. In M. Beeson (Ed.), *Contemporary Southeast Asia: Regional Dynamics, National Differences*. Hampshire, New York: Macmilan, p. 8.

[15] Jha, G. (2006). "Indo-Thai Relations in the Twentieth Century." In S. Sahai & N. Misra (Eds.), *Mapping Connections: Indo-Thai Historical and Cultural Linkages*. New Delhi: Mantra books, p. 161. Joseph, K. J., & Parayil, G. (2004). *India-ASEAN Cooperation in Information and Communication: Issues and Prospects*. New Delhi: Research and Information System for the Non-Aligned and Other developing Countries, p. 4. and Matoo (2001), Ibid, p. 104.

[16] Chakraborti, T. (2009). "East meets West: The Emerging India-Thailand Relations in the Post Cold War Years." In L. Ghosh (Ed.), *Connectivity and Beyond: Indo-Thai Relations through ages*. Kolkata: The Asiatic Society, p. 193.

[17] Matoo (2001), ibid, p. 95. Sridharan. (2001), ibid, p. 76. Srithirath, S. (2004). ASEAN-India Partnership towards the Next Millennium *India-ASEAN Partnership in an Era of Globalization: Reflections by Eminent Person,* . New Delhi: Research and Information System for the Non-Aligned and Other Developing Countries, p. 120.

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ทั้งอินเดียและอาเซียนยกระดับความร่วมมือจนถึงขีดสูงสุด โดยเฉพาะการส่งผู้แทนทางการทูตของอินเดียเข้าประจำการที่สำนักงานใหญ่ของอาเซียน ณ กรุงจาการ์ตา การเชิญผู้นำอาเซียนในฐานะแขกคนสำคัญ (Chief Guests) ในงานวันเฉลิมฉลองสาธารณรัฐอินเดียประจำปี ค.ศ. 2012 การประกาศนโยบายปฏิบัติตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดียที่จะลงมือสร้างสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างเข้มข้นขึ้นในปี ค.ศ. 2014 การเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) การภาคีสำคัญในกรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน-อินเดีย (ASEAN-India Summit) กรอบความร่วมมืออาเซียน+6 (ASEAN+6) และกรอบความร่วมมือในยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (Indo-Pacific) รวมไปถึงความร่วมมือระหว่างภูมิภาคในรูปแบบอื่นๆ[18]

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเอกสารข้างต้นถือว่าเป็นการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารชั้นรองที่มีนักวิชาการได้ศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ในลักษณะของหนังสือและบทความวิชาการต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การวิจัยเรื่องนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนในระยะเริ่มต้นแห่งการก่อตั้ง (ค.ศ. 1960-1970) จากมุมมองทางประวัติศาสตร์นี้ ได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ผ่านการศึกษารายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดีย (India's Ministry of External Affairs Annual Report) เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดของและนโยบายการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดียที่มีต่ออาเซียนที่ได้รับการบันทึกในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งข้อค้นพบจะได้นำเสนอในส่วนถัดไปของบทความ

นโยบายการต่างประเทศของอินเดียต่ออาเซียนในห้วง ค.ศ. 1960-1970 จากมุมมองทางประวัติศาสตร์

ในส่วนนี้ของบทความจะได้กล่าวถึงนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนจากเอกสารประวัติศาสตร์ในห้วง ค.ศ. 1960 – 1970 ซึ่งเป็นทศวรรษอันเป็นหมุดหมายที่สำคัญของการก่อตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการ อนึ่งจักได้นำเสนอแนวนโยบายของอินเดียก่อนและหลังปีค.ศ. 1967 ตามลำดับห้วงเวลา และวิเคราะห์นัยยะแฝงที่มีผลต่อนโยบายการต่างประเทศดังกล่าวของอินเดียต่ออาเซียน

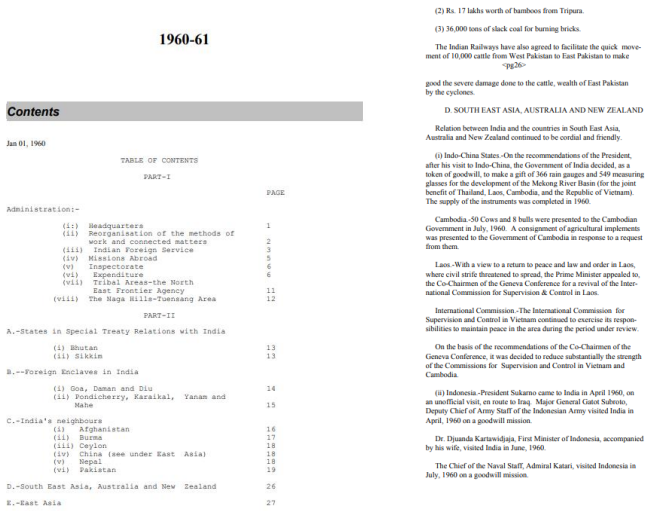
นโยบายการต่างประเทศของอินเดียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนค.ศ. 1967

ก่อนการก่อตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1967 นโยบายการต่างประเทศของอินเดียเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคโดยแต่ละปีปรากฏนโยบายและความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1960-1961 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย พบว่าสาธารณรัฐอินเดียจัดกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ โดยระบุความสัมพันธ์เป็นไปด้วยดี ด้านความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน (ลาว เวียดนาม และกัมพูชา) อินเดียได้มอบเครื่องวัดปริมาณน้ำฝน จำนวน 366 ชิ้น และแว่นวัดจำนวน 549 ชิ้น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา นอกจากนี้ ยังได้มอบวัวจำนวน 58 ตัวให้กับรัฐบาลกัมพูชาด้วย อนึ่ง บทบาทสำคัญที่อินเดียได้รับมอบหมายคือการได้เป็นประธานร่วมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแล (International Commission for Supervision and

[18] ASEAN, (2021). ASEAN India Relations, retrieved from https://asean.org/asean/external-relations/india/ (4 May 2021).

Control) ของประเทศลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งเป็นภารกิจนานาชาติในการกำกับดูแลรัฐอินโดจีนภายหลังได้รับเอกราชตามผลการประชุมแห่งนครเจนีวา (Geneva Conference)[19]

1960-61

Contents

Jan 01, 1960

TABLE OF CONTENTS

PART-I

PAGE

Administration:-

(i:) Headquarters 1
(ii) Reorganisation of the methods of work and connected matters 2
(iii) Indian Foreign Service 3
(iv) Missions Abroad 5
(v) Inspectorate 6
(vi) Expenditure 6
(vii) Tribal Areas-the North East Frontier Agency 11
(viii) The Naga Hills-Tuensang Area 12

PART-II

A.-States in Special Treaty Relations with India

(i) Bhutan 13
(ii) Sikkim 13

B.--Foreign Enclaves in India

(i) Goa, Daman and Diu 14
(ii) Pondicherry, Karaikal, Yanam and Mahe 15

C.-India's neighbours

(i) Afghanistan 16
(ii) Burma 17
(iii) Ceylon 18
(iv) China (see under East Asia) 18
(v) Nepal 18
(vi) Pakistan 19

D.-South East Asia, Australia and New Zealand 26

E.-East Asia 27

(2) Rs. 17 lakhs worth of bamboos from Tripura.

(3) 36,000 tons of slack coal for burning bricks.

The Indian Railways have also agreed to facilitate the quick movement of 10,000 cattle from West Pakistan to East Pakistan to make
<pg26>

good the severe damage done to the cattle, wealth of East Pakistan by the cyclones.

D. SOUTH EAST ASIA, AUSTRALIA AND NEW ZEALAND

Relation between India and the countries in South East Asia, Australia and New Zealand continued to be cordial and friendly.

(i) Indo-China States.-On the recommendations of the President, after his visit to Indo-China, the Government of India decided, as a token of goodwill, to make a gift of 366 rain gauges and 549 measuring glasses for the development of the Mekong River Basin (for the joint benefit of Thailand, Laos, Cambodia, and the Republic of Vietnam). The supply of the instruments was completed in 1960.

Cambodia.-50 Cows and 8 bulls were presented to the Cambodian Government in July, 1960. A consignment of agricultural implements was presented to the Government of Cambodia in response to a request from them.

Laos.-With a view to a return to peace and law and order in Laos, where civil strife threatened to spread, the Prime Minister appealed to the Co-Chairman of the Geneva Conference for a revival of the International Commission for Supervision & Control in Laos.

International Commission.-The International Commission for Supervision and Control in Vietnam continued to exercise its responsibilities to maintain peace in the area during the period under review.

On the basis of the recommendations of the Co-Chairmen of the Geneva Conference, it was decided to reduce substantially the strength of the Commissions for Supervision and Control in Vietnam and Cambodia.

(ii) Indonesia.-President Sukarno came to India in April 1960, on an unofficial visit, en route to Iraq. Major General Gatot Subroto, Deputy Chief of Army Staff of the Indonesian Army visited India in April, 1960 on a goodwill mission.

Dr. Djuanda Kartawidjaja, First Minister of Indonesia, accompanied by his wife, visited India in June, 1960.

The Chief of the Naval Staff, Admiral Katari, visited Indonesia in July, 1960 on a goodwill mission.

รูปภาพ 2 รายงานประจำปีค.ศ. 1960-1961

ในส่วนของประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีข้อมูลที่ปรากฏในรายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้ ผู้บัญชาการกองทัพเรือได้เดินทางเยือนและปฏิบัติภารกิจเพื่อแสวงหาความร่วมมือที่ประเทศไทย สหพันธรัฐมาลายา และสิงคโปร์ ในขณะที่รองประธานาธิบดี H.E. Diosdado Macapagal แห่งฟิลิปปินส์ได้เยือนอินเดียระหว่างการเดินทางกลับจากภารกิจที่ทวีปยุโรป[20]

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1961-1962 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย พบว่าอินเดียในฐานะคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลยังคงปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสันติภาพในพื้นที่ ในขณะที่คณะกรรมาธิการฯ ในส่วนของประเทศลาวได้มีการประชุมหารือกันอีกครั้งเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1961 ณ กรุงนิวเดลี ก่อนที่จะเดินทางไปยังลาวเพื่อปฏิบัติหน้าที่ หลังการเดินทางถึงลาวพบว่าการปะทะกันของกลุ่มต่าง ๆ ในลาวเริ่มสงบลง และอินเดียก็ได้ร่วมประชุมกับผู้แทนนานาชาติอีก 14 ประเทศ ที่นครเจนีวาอีกครั้งเพื่อแสวงหาแนวทางสันติภาพให้กับลาว[21]

ในส่วนของประเทศอินโดนีเซียนั้น พบการเยือนของผู้นำระดับสูงของทั้ง 2 ประเทศระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของฝ่ายทหารและการทูต ด้านความสัมพันธ์กับสหพันธรัฐมลายานั้นพบว่าข้าราชการและ

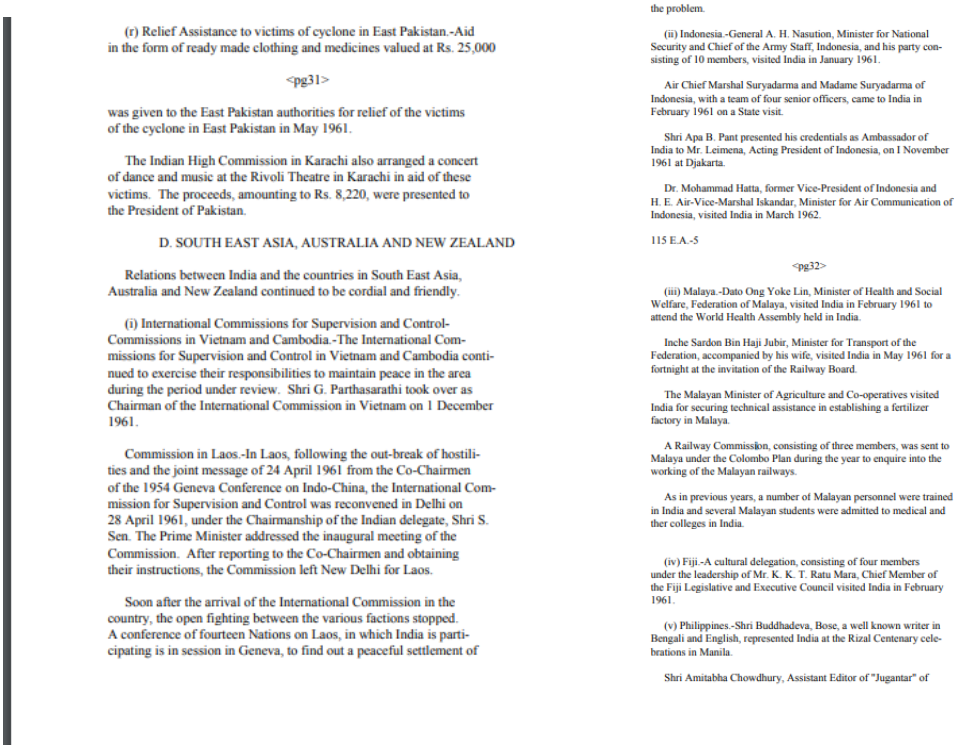
---

[19] Ministry of External Affairs. (1961). *Annual Report 1960-1961.* New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2487?000 (5 May 2021), p. 26.

[20] Ibid, p. 27.

[21] Ministry of External Affairs. (1962). *Annual Report 1961-1962.* New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2488?000 (6 May 2021), p. 31.

นักการเมืองระดับสูงของมลายา อาทิ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการสังคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เดินทางมาประชุมและศึกษาดูงานการพัฒนา เนื่องจากพบว่าข้าราชการจำนวนมากของมลายาได้รับการศึกษาและอบรมในสถาบันการศึกษาชั้นสูงของอินเดีย

(r) Relief Assistance to victims of cyclone in East Pakistan.-Aid in the form of ready made clothing and medicines valued at Rs. 25,000

<pg31>

was given to the East Pakistan authorities for relief of the victims of the cyclone in East Pakistan in May 1961.

The Indian High Commission in Karachi also arranged a concert of dance and music at the Rivoli Theatre in Karachi in aid of these victims. The proceeds, amounting to Rs. 8,220, were presented to the President of Pakistan.

D. SOUTH EAST ASIA, AUSTRALIA AND NEW ZEALAND

Relations between India and the countries in South East Asia, Australia and New Zealand continued to be cordial and friendly.

(i) International Commissions for Supervision and Control-Commissions in Vietnam and Cambodia.-The International Commissions for Supervision and Control in Vietnam and Cambodia continued to exercise their responsibilities to maintain peace in the area during the period under review. Shri G. Parthasarathi took over as Chairman of the International Commission in Vietnam on 1 December 1961.

Commission in Laos.-In Laos, following the out-break of hostilities and the joint message of 24 April 1961 from the Co-Chairmen of the 1954 Geneva Conference on Indo-China, the International Commission for Supervision and Control was reconvened in Delhi on 28 April 1961, under the Chairmanship of the Indian delegate, Shri S. Sen. The Prime Minister addressed the inaugural meeting of the Commission. After reporting to the Co-Chairmen and obtaining their instructions, the Commission left New Delhi for Laos.

Soon after the arrival of the International Commission in the country, the open fighting between the various factions stopped. A conference of fourteen Nations on Laos, in which India is participating is in session in Geneva, to find out a peaceful settlement of the problem.

(ii) Indonesia.-General A. H. Nasution, Minister for National Security and Chief of the Army Staff, Indonesia, and his party consisting of 10 members, visited India in January 1961.

Air Chief Marshal Suryadarma and Madame Suryadarma of Indonesia, with a team of four senior officers, came to India in February 1961 on a State visit.

Shri Apa B. Pant presented his credentials as Ambassador of India to Mr. Leimena, Acting President of Indonesia, on I November 1961 at Djakarta.

Dr. Mohammad Hatta, former Vice-President of Indonesia and H. E. Air-Vice-Marshal Iskandar, Minister for Air Communication of Indonesia, visited India in March 1962.

115 E.A.-5

<pg32>

(iii) Malaya.-Dato Ong Yoke Lin, Minister of Health and Social Welfare, Federation of Malaya, visited India in February 1961 to attend the World Health Assembly held in India.

Inche Sardon Bin Haji Jubir, Minister for Transport of the Federation, accompanied by his wife, visited India in May 1961 for a fortnight at the invitation of the Railway Board.

The Malayan Minister of Agriculture and Co-operatives visited India for securing technical assistance in establishing a fertilizer factory in Malaya.

A Railway Commission, consisting of three members, was sent to Malaya under the Colombo Plan during the year to enquire into the working of the Malayan railways.

As in previous years, a number of Malayan personnel were trained in India and several Malayan students were admitted to medical and ther colleges in India.

(iv) Fiji.-A cultural delegation, consisting of four members under the leadership of Mr. K. K. T. Ratu Mara, Chief Member of the Fiji Legislative and Executive Council visited India in February 1961.

(v) Philippines.-Shri Buddhadeva, Bose, a well known writer in Bengali and English, represented India at the Rizal Centenary celebrations in Manila.

Shri Amitabha Chowdhury, Assistant Editor of "Jugantar" of

รูปภาพ 3 รายงานประจำปีค.ศ. 1961-1962

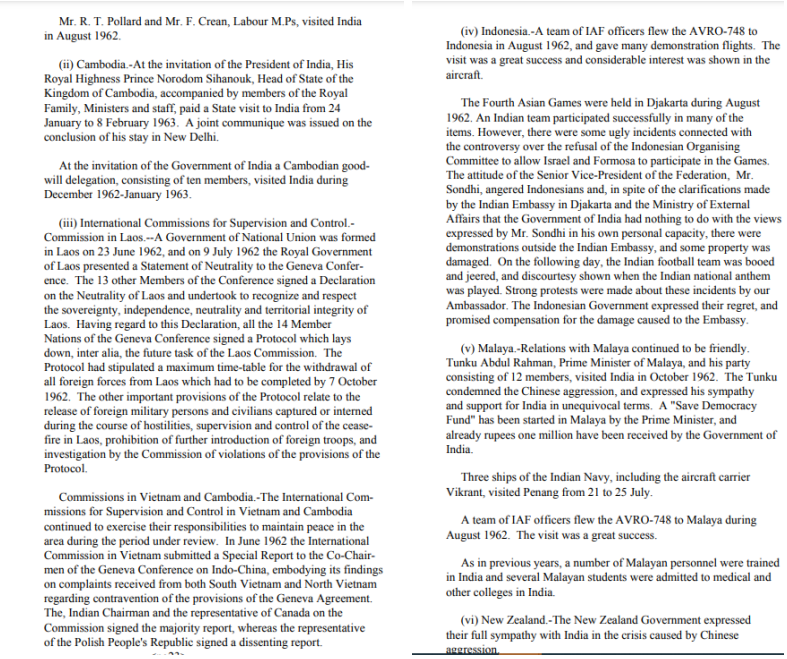
ในส่วนฟิลิปปินส์นั้นพบว่าความสัมพันธ์ผ่านวรรณกรรมและการเขียนทวีความสำคัญมากขึ้น โดยนักเขียนและบรรณาธิการชาวอินเดียได้เดินทางไปร่วมงานและรับรางวัลแมกไซไซที่ฟิลิปปินส์ด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลอินเดียยังมอบความช่วยเหลือด้านวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรคจำนวนหนึ่งหมื่นโดสแก่ฟิลิปปินส์อีกด้วย อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจว่าในรายงานประจำปี ค.ศ. 1961-1962 ไม่ระบุความสัมพันธ์หรือความร่วมมือระหว่างอินเดียกับประเทศไทย[22]

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1962-1963 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย พบว่าประธานาธิบดีแห่งอินเดียได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ประมุขแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาพร้อมพระบรมวงศานุวงศ์ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนอินเดียระหว่างวันที่ 24 มกราคม – 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1963 โดยระหว่างการเยือนได้มีแถลงการณ์ร่วมกันระหว่างอินเดียและกัมพูชา ณ กรุงนิวเดลี[23]

[22] Ibid, pp. 31-32.

[23] Ministry of External Affairs.196) 3 .(*Annual Report .1963-1962*New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2489?000 (6 May 2021), p. 23-25.

ด้านคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในส่วนของประเทศลาว ได้ประชุมและร่วมกันเพื่อรับรองสถานะและเคารพในเอกราช รวมถึงบูรณภาพของดินแดนลาว โดยการประชุมที่นครเจนีวาได้วางระเบียบแบบแผนในการถอนกองกำลังต่างชาติออกจากลาวให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1962 การหารือเรื่องการปล่อยทหารและพลเรือน การห้ามการเข้ามาของกองกำลังต่างชาติ และการสอบสวนและสืบสวนของคณะกรรมาธิการว่าด้วยความรุนแรง ด้านคณะกรรมาธิการฯ ในส่วนของเวียดนามและกัมพูชายังคงปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาความเรียบร้อยและสันติภาพในพื้นที่ ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการในเวียดนามได้ส่งรายงานพิเศษเกี่ยวกับสถานการณ์ในเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1962 ต่อที่ประชุม ณ นครเจนีวาว่าด้วยอินโดจีน[24]

Mr. R. T. Pollard and Mr. F. Crean, Labour M.Ps, visited India in August 1962.

(ii) Cambodia.-At the invitation of the President of India, His Royal Highness Prince Norodom Sihanouk, Head of State of the Kingdom of Cambodia, accompanied by members of the Royal Family, Ministers and staff, paid a State visit to India from 24 January to 8 February 1963. A joint communique was issued on the conclusion of his stay in New Delhi.

At the invitation of the Government of India a Cambodian goodwill delegation, consisting of ten members, visited India during December 1962-January 1963.

(iii) International Commissions for Supervision and Control.-Commission in Laos.--A Government of National Union was formed in Laos on 23 June 1962, and on 9 July 1962 the Royal Government of Laos presented a Statement of Neutrality to the Geneva Conference. The 13 other Members of the Conference signed a Declaration on the Neutrality of Laos and undertook to recognize and respect the sovereignty, independence, neutrality and territorial integrity of Laos. Having regard to this Declaration, all the 14 Member Nations of the Geneva Conference signed a Protocol which lays down, inter alia, the future task of the Laos Commission. The Protocol had stipulated a maximum time-table for the withdrawal of all foreign forces from Laos which had to be completed by 7 October 1962. The other important provisions of the Protocol relate to the release of foreign military persons and civilians captured or interned during the course of hostilities, supervision and control of the ceasefire in Laos, prohibition of further introduction of foreign troops, and investigation by the Commission of violations of the provisions of the Protocol.

Commissions in Vietnam and Cambodia.-The International Commissions for Supervision and Control in Vietnam and Cambodia continued to exercise their responsibilities to maintain peace in the area during the period under review. In June 1962 the International Commission in Vietnam submitted a Special Report to the Co-Chairmen of the Geneva Conference on Indo-China, embodying its findings on complaints received from both South Vietnam and North Vietnam regarding contravention of the provisions of the Geneva Agreement. The, Indian Chairman and the representative of Canada on the Commission signed the majority report, whereas the representative of the Polish People's Republic signed a dissenting report.

(iv) Indonesia.-A team of IAF officers flew the AVRO-748 to Indonesia in August 1962, and gave many demonstration flights. The visit was a great success and considerable interest was shown in the aircraft.

The Fourth Asian Games were held in Djakarta during August 1962. An Indian team participated successfully in many of the items. However, there were some ugly incidents connected with the controversy over the refusal of the Indonesian Organising Committee to allow Israel and Formosa to participate in the Games. The attitude of the Senior Vice-President of the Federation, Mr. Sondhi, angered Indonesians and, in spite of the clarifications made by the Indian Embassy in Djakarta and the Ministry of External Affairs that the Government of India had nothing to do with the views expressed by Mr. Sondhi in his own personal capacity, there were demonstrations outside the Indian Embassy, and some property was damaged. On the following day, the Indian football team was booed and jeered, and discourtesy shown when the Indian national anthem was played. Strong protests were made about these incidents by our Ambassador. The Indonesian Government expressed their regret, and promised compensation for the damage caused to the Embassy.

(v) Malaya.-Relations with Malaya continued to be friendly. Tunku Abdul Rahman, Prime Minister of Malaya, and his party consisting of 12 members, visited India in October 1962. The Tunku condemned the Chinese aggression, and expressed his sympathy and support for India in unequivocal terms. A "Save Democracy Fund" has been started in Malaya by the Prime Minister, and already rupees one million have been received by the Government of India.

Three ships of the Indian Navy, including the aircraft carrier Vikrant, visited Penang from 21 to 25 July.

A team of IAF officers flew the AVRO-748 to Malaya during August 1962. The visit was a great success.

As in previous years, a number of Malayan personnel were trained in India and several Malayan students were admitted to medical and other colleges in India.

(vi) New Zealand.-The New Zealand Government expressed their full sympathy with India in the crisis caused by Chinese aggression.

รูปภาพ 4 รายงานประจำปีค.ศ. 1962-1963

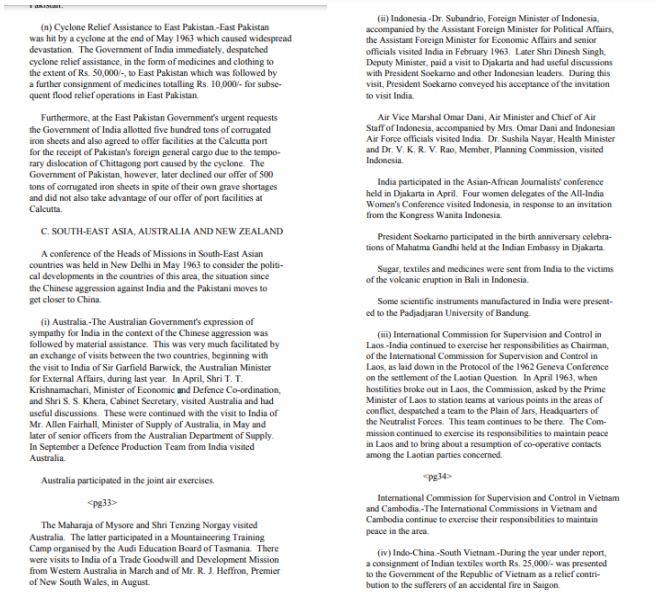
ด้านความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียนั้น กองทัพอากาศได้ทำการบินเครื่องบิน AVRO-748 ไปยังอินโดนีเซียและสาธิตการบินซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในด้านกองทัพอากาศ นอกจากนี้ ยังมีการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 4 ณ กรุงจาการ์ตา ซึ่งนักกีฬาของอินเดียประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก แต่ปรากฏว่ามีข้อพิพาทว่าด้วยการอนุญาตให้ทีมชาติอิสราเอลลงแข่งขันซึ่งรองประธานสหพันธ์กีฬาของอินเดียได้แสดงทัศนะในกรณีดังกล่าวจนทำให้เกิดความไม่พอใจ นำมาสู่การกระแสต่อต้านนักกีฬาอินเดีย ภายหลังรัฐบาลอินโดนีเซียได้แสดงการขอโทษและชดใช้ค่าเสียหายผ่านสถานเอกอัครราชทูตอินเดียประจำกรุงจาการ์ตา[25]

[24] Ibid.

[25] Ibid.

ด้านความสัมพันธ์กับสหพันธรัฐมลายานับว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ดีเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรีของมลายาได้เดินทางเยือนอินเดีย นอกจากนี้ ยังมีการเยือนของทหารทั้งทหารบกและทหารเรือที่เดินทางไปเยี่ยมเยือนมลายาและ สิงคโปร์อีกด้วย อนึ่งในปี ค.ศ. 1962 เป็นปีแห่งสงครามระหว่างอินเดียและจีน จึงทำให้ชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบไปด้วยไทย ฟิลิปปินส์ และมลายาร่วมกันส่งความปรารถนาดีและประณามจีนต่อท่าทีที่รุนแรง โดยนายกรัฐมนตรีของมลายาได้สนับสนุนอินเดียด้วยกองทุนปกป้องประชาธิปไตย (Save Democracy Fund) ซึ่งมีเงินช่วยเหลือรัฐบาลอินเดียถึงกว่า 1 ล้านรูปี ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้น สมเด็จพระสังฆราชได้เดินทางมาเยือนอินเดียระหว่างเดือนเมษายน และกษัตริย์ของไทยทรงตอบรับการเสด็จฯ เยือนอินเดียที่ในอนาคตด้วย[26]

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1963-1964 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียนั้น รัฐบาลอินเดียได้เรียกประชุมหัวหน้าของสถานเอกอัครราชทูตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มาประชุมกันที่กรุงนิวเดลีในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963 เพื่อรับทราบพัฒนาการทางการเมืองของกลุ่มประเทศในภูมิภาค โดยเป็นการประเมินท่าทีภายหลังกรณีพิพาทระหว่างอินเดียและจีน รวมไปถึงกรณีอินเดียและปากีสถานที่มีท่าทีโน้มเอียงไปทางจีน

(n) Cyclone Relief Assistance to East Pakistan.-East Pakistan was hit by a cyclone at the end of May 1963 which caused widespread devastation. The Government of India immediately, despatched cyclone relief assistance, in the form of medicines and clothing to the extent of Rs. 50,000/-, to East Pakistan which was followed by a further consignment of medicines totalling Rs. 10,000/- for subsequent flood relief operations in East Pakistan.

Furthermore, at the East Pakistan Government's urgent requests the Government of India allotted five hundred tons of corrugated iron sheets and also agreed to offer facilities at the Calcutta port for the receipt of Pakistan's foreign general cargo due to the temporary dislocation of Chittagong port caused by the cyclone. The Government of Pakistan, however, later declined our offer of 500 tons of corrugated iron sheets in spite of their own grave shortages and did not also take advantage of our offer of port facilities at Calcutta.

C. SOUTH-EAST ASIA, AUSTRALIA AND NEW ZEALAND

A conference of the Heads of Missions in South-East Asian countries was held in New Delhi in May 1963 to consider the political developments in the countries of this area, the situation since the Chinese aggression against India and the Pakistani moves to get closer to China.

(i) Australia.-The Australian Government's expression of sympathy for India in the context of the Chinese aggression was followed by material assistance. This was very much facilitated by an exchange of visits between the two countries, beginning with the visit to India of Sir Garfield Barwick, the Australian Minister for External Affairs, during last year. In April, Shri T. T. Krishnamachari, Minister of Economic and Defence Co-ordination, and Shri S. S. Khera, Cabinet Secretary, visited Australia and had useful discussions. These were continued with the visit to India of Mr. Allen Fairhall, Minister of Supply of Australia, in May and later of senior officers from the Australian Department of Supply. In September a Defence Production Team from India visited Australia.

Australia participated in the joint air exercises.

<pg33>

The Maharaja of Mysore and Shri Tenzing Norgay visited Australia. The latter participated in a Mountaineering Training Camp organised by the Audi Education Board of Tasmania. There were visits to India of a Trade Goodwill and Development Mission from Western Australia in March and of Mr. R. J. Heffron, Premier of New South Wales, in August.

(ii) Indonesia.-Dr. Subandrio, Foreign Minister of Indonesia, accompanied by the Assistant Foreign Minister for Political Affairs, the Assistant Foreign Minister for Economic Affairs and senior officials visited India in February 1963. Later Shri Dinesh Singh, Deputy Minister, paid a visit to Djakarta and had useful discussions with President Soekarno and other Indonesian leaders. During this visit, President Soekarno conveyed his acceptance of the invitation to visit India.

Air Vice Marshal Omar Dani, Air Minister and Chief of Air Staff of Indonesia, accompanied by Mrs. Omar Dani and Indonesian Air Force officials visited India. Dr. Sushila Nayar, Health Minister and Dr. V. K. R. V. Rao, Member, Planning Commission, visited Indonesia.

India participated in the Asian-African Journalists' conference held in Djakarta in April. Four women delegates of the All-India Women's Conference visited Indonesia, in response to an invitation from the Kongress Wanita Indonesia.

President Soekarno participated in the birth anniversary celebrations of Mahatma Gandhi held at the Indian Embassy in Djakarta.

Sugar, textiles and medicines were sent from India to the victims of the volcanic eruption in Bali in Indonesia.

Some scientific instruments manufactured in India were presented to the Padjadjaran University of Bandung.

(iii) International Commission for Supervision and Control in Laos.-India continued to exercise her responsibilities as Chairman, of the International Commission for Supervision and Control in Laos, as laid down in the Protocol of the 1962 Geneva Conference on the settlement of the Laotian Question. In April 1963, when hostilities broke out in Laos, the Commission, asked by the Prime Minister of Laos to station teams at various points in the areas of conflict, despatched a team to the Plain of Jars, Headquarters of the Neutralist Forces. This team continues to be there. The Commission continued to exercise its responsibilities to maintain peace in Laos and to bring about a resumption of co-operative contacts among the Laotian parties concerned.

<pg34>

International Commission for Supervision and Control in Vietnam and Cambodia.-The International Commissions in Vietnam and Cambodia continue to exercise their responsibilities to maintain peace in the area.

(iv) Indo-China.-South Vietnam.-During the year under report, a consignment of Indian textiles worth Rs. 25,000/- was presented to the Government of the Republic of Vietnam as a relief contribution to the sufferers of an accidental fire in Saigon.

รูปภาพ 5 รายงานประจำปี ค.ศ. 1963 – 1964

โดยพบว่าอินโดนีเซียนั้นมีความสัมพันธ์ที่ดียิ่งกับสาธารณรัฐอินเดีย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินโดนีเซียได้เดินทางเยือนอินเดีย ในขณะที่รองนายกรัฐมนตรีของอินเดียก็ได้เดินทางเยือนอินโดนีเซียเช่นเดียวกัน ซึ่งถือโอกาสดังกล่าวเข้าพบประธานาธิบดีซูการ์โนของอินโดนีเซีย จากการเยือนข้างต้นทำให้ทั้งอินเดียและอินโดนีเซียได้แลกเปลี่ยนความช่วยเหลือและร่วมกิจกรรมระหว่างกัน อาทิ อินเดียให้การสนับสนุน

[26] Ibid, p. 24.

เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับประชาชนที่ประสบภัยธรรมชาติในอินโดนีเซีย และ การสนับสนุนเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้กับมหาวิทยาลัยในอินโดนีเซียอีกด้วย[27]

ในด้านการปฏิบัติงานของอินเดียในฐานะประธานร่วมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในส่วนของประเทศลาวได้กลับมามีบทบาทอีกครั้งภายหลังความรุนแรงกลางเมืองเกิดขึ้นในเดือนเมษายน ค.ศ. 1963 โดยคณะทำงานได้เดินทางกลับมายังลาวและปฏิบัติหน้าที่รักษาสันติภาพและความสงบอีกครั้ง จึงทำให้คณะกรรมมาธิการดังกล่าวยังคงปฏิบัติหน้าที่ทั้งในลาว เวียดนาม และกัมพูชา นอกจากนี้ อินเดียยังได้มอบผ้า มูลค่ากว่า 25,000 รูปี แก่รัฐบาลของเวียดนามใต้เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยไฟไหม้ที่กรุงไซ่ง่อน อนึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า เลขาธิการเครือจักรภพได้เดินทางไปเยือนทั้งกรุงพนมเปญ กรุงฮานอย กรุงเวียงจันทร์ และกรุงไซ่ง่อน ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ค.ศ.1963 เพื่อตอกย้ำถึงบทบาทของอินเดียในภูมิภาคอินโดจีน และแสดงทัศนะถึงกรณีข้อพิพาทเขตแดนระหว่างจีนและอินเดีย

ในด้านความสัมพันธ์กับสหพันธรัฐมลายานั้น รัฐบาลอินเดียได้แสดงความยินดีต่อความพยายามในการตั้งประเทศมาเลเซียซึ่งควบรวมมลายา สิงคโปร์ ซาบาห์ และซาราวักเข้าด้วยกัน ซึ่งในห้วงปีนี้พบว่าข้าราชการและผู้นำระดับสูง รวมถึงสุลต่านราชวงศ์ของมาเลเซียได้เดินทางไปเยือนอินเดีย ในขณะที่กองทัพอากาศแห่งอินเดียก็ได้เดินทางมาเยือนและซ้อมรบที่มาเลเซีย เช่นเดียวกับที่คณะศิลปินจากอินเดียก็ได้เปิดการแสดงที่มาเลเซียและสิงคโปร์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ความช่วยเหลือด้านวัตถุโดยรัฐบาลอินเดียยังปรากฏมาในรูปของการมอบวัคซีนกว่า 1 ล้านมิลลิลิตรแก่รัฐบาลมาเลเซีย พร้อมกันนี้ยังมอบสัตว์ได้แก่สิงโต เสือเบงกอล นก และสัตว์อื่น ๆ เนื่องในโอกาสวันก่อตั้งสวนสัตว์แห่งชาติของมาเลเซียอีกด้วย[28]

ด้านความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์ รัฐมนตรีหลายท่านของอินเดียได้เดินทางไปเยือนฟิลิปปินส์เพื่อร่วมการประชุมนานาชาติที่จัดขึ้น ณ กรุงมะนิลา นอกจากนี้คณะศิลปินทั้งภาพวาด ดนตรี วรรณกรรม งานปั้น และนักปรัชญาของทั้งสองประเทศได้เดินทางไปเยือนระหว่างกัน ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทย นายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยได้เดินทางเยือนอินเดีย โดยทั้งสองประเทศได้ออกแถลงการณ์ตกลงที่จะเป็นที่ปรึกษาระหว่างกันในการปกป้องผลประโยชน์ของชาติ โอกาสนี้รัฐบาลไทยได้มอบข้าวสารให้กับรัฐบาลอินเดีย ในด้านการเยือนประเทศไทยรัฐมนตรีและกองทัพเรือได้เดินทางเยือนประเทศไทย ทั้งนี้ได้มอบต้นโพธิ์จากพุทธคยาเป็นของที่ระลึกให้กับประชาชนไทยอีกด้วย เป็นที่น่าสนใจว่ารายงานฉบับนี้ได้เล่าถึงความช่วยเหลือด้านการศึกษา การอบรม และทรัพยากรที่รัฐบาลอินเดียจัดสรรให้กับบุคลากรชาวไทยในด้านการป้องกันโรคมาลาเรีย การบริหารงานภาครัฐ การพัฒนาชุมชน การวิจัยเกลือ และการวางแผนครอบครัว[29]

---

[27] Ministry of External Affairs.196) 4 .(*Annual Report 1963-1964* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2490?000 (6 May 2021), P. 33.

[28] Ibid, pp. 34-35.

[29] Ibid, pp. 35-36.

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1964-1965 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย พบว่าอินเดียได้ให้ความสำคัญกับนโยบายการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Policy of Non-Alignment) ซึ่งต่อต้านการแบ่งขั้วทางการเมืองโลก โดยมุ่งเน้นให้นโยบายการต่างประเทศของอินเดียเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนชาวอินเดีย[30] และความน่าสนใจของรายงานฉบับนี้คือจัดกลุ่มและควบรวมประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใหม่ในการรายงาน

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับกลุ่มประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์นั้น พบว่ามีหลายสาเหตุปัจจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาภายในระหว่างประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร อาทิ ข้อพิพาทระหว่างมาเลเซียและอินโดนีเซีย นโยบายการตอบโต้ของอินโดนีเซียต่อมาเลเซีย รวมถึงความสัมพันธ์ทางการทูตระดับกงสุลระหว่างมาเลเซียและฟิลิปปินส์ที่ยังไม่ถึงขั้นระดับเอกอัครราชทูต อันเนื่องมาจากข้อพิพาทด้านเขตแดนระหว่างกัน แม้ทั้งสามประเทศจะพยายามตกลงเจรจาแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจากข้อขัดแย้งดังกล่าวอินเดียได้เลือกที่จะไม่เข้าข้างประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่ให้เหตุผลถึงการแสดงความยินดีต่อการตั้งประเทศใหม่ของมาเลเซีย (ซึ่งอาจมีพรมแดนที่พิพาทกับรัฐอื่น) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความยินดีในฐานะเครือจักรภพระหว่างกันที่ได้เห็นประชาชนของมาเลเซียมีเอกราชและมีบูรณภาพแห่งดินแดน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อินเดียมิได้สนับสนุนรัฐใดเพียงแต่มุ่งให้ทั้ง 3 ประเทศตกลงเจรจากันอย่างสันติโดยปราศจากความรุนแรง[31] ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้น อินเดียได้ซื้อข้าวจำนวน 25,000 ตันจากรัฐบาลไทยเมื่อ ค.ศ. 1964 และข้าราชการรวมถึงรองนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลด้านการพัฒนาได้เดินทางเยือนอินเดียในปีเดียวกันเพื่อศึกษาอุตสาหกรรมขนาดย่อมของอินเดีย[32]

ด้านความสัมพันธ์กับลาวนั้น อินเดียยังคงปฏิบัติหน้าที่ประธานร่วมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในส่วนของประเทศลาวเพื่อให้การบูรณาการลาว 3 ฝ่ายประสบความสำเร็จ แต่รัฐบาลลาวนำโดยเจ้าสุวรรณภูมาได้ถูกทหารรัฐประหารเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1964 แม้อินเดียจะพยายามสนับสนุนให้เจ้าสุวรรณภูมากลับมามีอำนาจแต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งเดือนพฤษภาคมรัฐบาลลาวได้ประกาศสถาปนาประเทศลาวด้วยการสนับสนุนของทหารเวียดนามเหนือ ส่งผลให้คณะกรรมาธิการและคณะทำงานนานาชาติต้องถอนกำลังออกจากลาว จากเหตุการณ์ดังกล่าวอินเดียยังคงสนับสนุนและใช้ทุกวิถีทางผ่านการประชุมกับอีก 14 ประเทศเพื่อให้เกิดการเจรจา จนกระทั่งเกิดการพูดคุยของผู้นำลาว 3 ฝ่าย นำมาสู่ข้อตกลงหยุดยิง การประชุมนานาชาติว่าด้วยลาว และการตั้งรัฐบาลลาวแห่งชาติ อย่างไรก็ตามเมื่อการปะทะกันทวีความรุนแรง เจ้าสุวรรณภูมาได้ขอร้องให้รัฐบาลอินเดียจัดส่งความช่วยเหลือทางการแพทย์เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในลาวอีกด้วย[33]

ด้านความสัมพันธ์กับกัมพูชานั้น การเป็นคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในส่วนของกัมพูชาได้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ แต่มีประเด็นที่เป็นปัญหาคือข้อพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างกัมพูชา

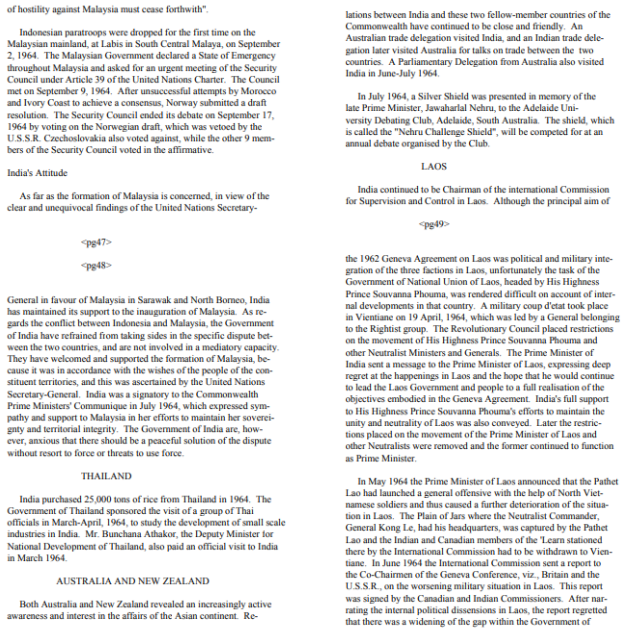
[30] Ministry of External Affairs.196) 5 .(*Annual Report 1964-1965* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2491?000 (8 May 2021), pp. 2-3.

[31] Ibid, pp. 47-48.

[32] Ibid.

[33] Ibid, pp. 49-50.

และเวียดนามใต้ ซึ่งจากการประชุมของคณะกรรมการได้มีมติให้เป็นความรับผิดชอบของเวียดนามใต้ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นไปเพื่อความเป็นกลางและบูรณาภาพแห่งดินแดนของกัมพูชา นอกจากนี้อินเดียยังสนับสนุนอุปกรณ์และยามูลค่า 25,000 รูปีแก่โรงพยาบาลในกัมพูชาอีกด้วย[34]

of hostility against Malaysia must cease forthwith".

Indonesian paratroops were dropped for the first time on the Malaysian mainland, at Labis in South Central Malaya, on September 2, 1964. The Malaysian Government declared a State of Emergency throughout Malaysia and asked for an urgent meeting of the Security Council under Article 39 of the United Nations Charter. The Council met on September 9, 1964. After unsuccessful attempts by Morocco and Ivory Coast to achieve a consensus, Norway submitted a draft resolution. The Security Council ended its debate on September 17, 1964 by voting on the Norwegian draft, which was vetoed by the U.S.S.R. Czechoslovakia also voted against, while the other 9 members of the Security Council voted in the affirmative.

India's Attitude

As far as the formation of Malaysia is concerned, in view of the clear and unequivocal findings of the United Nations Secretary-

<pg47>

<pg48>

General in favour of Malaysia in Sarawak and North Borneo, India has maintained its support to the inauguration of Malaysia. As regards the conflict between Indonesia and Malaysia, the Government of India have refrained from taking sides in the specific dispute between the two countries, and are not involved in a mediatory capacity. They have welcomed and supported the formation of Malaysia, because it was in accordance with the wishes of the people of the constituent territories, and this was ascertained by the United Nations Secretary-General. India was a signatory to the Commonwealth Prime Ministers' Communique in July 1964, which expressed sympathy and support to Malaysia in her efforts to maintain her sovereignty and territorial integrity. The Government of India are, however, anxious that there should be a peaceful solution of the dispute without resort to force or threats to use force.

THAILAND

India purchased 25,000 tons of rice from Thailand in 1964. The Government of Thailand sponsored the visit of a group of Thai officials in March-April, 1964, to study the development of small scale industries in India. Mr. Bunchana Athakor, the Deputy Minister for National Development of Thailand, also paid an official visit to India in March 1964.

AUSTRALIA AND NEW ZEALAND

Both Australia and New Zealand revealed an increasingly active awareness and interest in the affairs of the Asian continent. Re-

lations between India and these two fellow-member countries of the Commonwealth have continued to be close and friendly. An Australian trade delegation visited India, and an Indian trade delegation later visited Australia for talks on trade between the two countries. A Parliamentary Delegation from Australia also visited India in June-July 1964.

In July 1964, a Silver Shield was presented in memory of the late Prime Minister, Jawaharlal Nehru, to the Adelaide University Debating Club, Adelaide, South Australia. The shield, which is called the "Nehru Challenge Shield", will be competed for at an annual debate organised by the Club.

LAOS

India continued to be Chairman of the international Commission for Supervision and Control in Laos. Although the principal aim of

<pg49>

the 1962 Geneva Agreement on Laos was political and military integration of the three factions in Laos, unfortunately the task of the Government of National Union of Laos, headed by His Highness Prince Souvanna Phouma, was rendered difficult on account of internal developments in that country. A military coup d'etat took place in Vientiane on 19 April, 1964, which was led by a General belonging to the Rightist group. The Revolutionary Council placed restrictions on the movement of His Highness Prince Souvanna Phouma and other Neutralist Ministers and Generals. The Prime Minister of India sent a message to the Prime Minister of Laos, expressing deep regret at the happenings in Laos and the hope that he would continue to lead the Laos Government and people to a full realisation of the objectives embodied in the Geneva Agreement. India's full support to His Highness Prince Souvanna Phouma's efforts to maintain the unity and neutrality of Laos was also conveyed. Later the restrictions placed on the movement of the Prime Minister of Laos and other Neutralists were removed and the former continued to function as Prime Minister.

In May 1964 the Prime Minister of Laos announced that the Pathet Lao had launched a general offensive with the help of North Vietnamese soldiers and thus caused a further deterioration of the situation in Laos. The Plain of Jars where the Neutralist Commander, General Kong Le, had his headquarters, was captured by the Pathet Lao and the Indian and Canadian members of the 'Learn stationed there by the International Commission had to be withdrawn to Vientiane. In June 1964 the International Commission sent a report to the Co-Chairmen of the Geneva Conference, viz., Britain and the U.S.S.R., on the worsening military situation in Laos. This report was signed by the Canadian and Indian Commissioners. After narrating the internal political dissensions in Laos, the report regretted that there was a widening of the gap within the Government of

รูปภาพ 6 รายงานประจำปีค.ศ. 1964-1965

ด้านความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น อินเดียพยายามสนับสนุนให้เกิดการรวมประเทศของเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ตามข้อตกลงนครเจนีวาเมื่อ ค.ศ. 1954 ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้กองกำลังภายนอกเข้าไปมีอิทธิพลในเวียดนาม แต่เหตุการณ์กลับร้ายแรงขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1964 เมื่อกองกำลังทหารเรือของสหรัฐอเมริกาที่เป็นพันธมิตรกับเวียดนามใต้ได้บุกรุกเข้าไปยังน่านน้ำของเวียดนามเหนือก่อให้เกิดความตึงเครียดภายในเวียดนามซึ่งอินเดียได้พยายามสะท้อนปัญหาและความไม่พอใจต่อเหตุการณ์ความรุนแรง อินเดียเชื่อว่าการเจรจาจะแก้ปัญหาได้มากกว่าการใช้ความรุนแรง นอกจากความตึงเครียดดังกล่าวแล้วเวียดนามยังได้รับผลกระทบจากอุทกภัยซึ่งรัฐบาลอินเดียได้ให้ความช่วยเหลือเป็นผ้ามูลค่า 10,000 รูปี เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม[35]

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1965-1966 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย พบว่าในช่วงปีนี้อินเดียมีความห่วงใยต่อสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเริ่มจากเหตุการณ์การสนับสนุนมาเลเซียในการปกป้องอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนจากเหตุพิพาทด้านเขตเขตแดนกับอินโดนีเซีย รวมไปถึงการสนับสนุนมาเลเซียในการเข้าร่วมการประชุมแอฟริกา-เอเชีย (Afro-Asian Conference) ในทางกลับกัน รัฐบาลมาเลเซียได้มีความเห็นอกเห็นใจและแสดงจุดยืนถึงกรณีความขัดแย้งของปากีสถานและ

[34] Ibid, pp. 50-51.

[35] Ibid, p. 52.

อินเดียว่ามิใช่ปัญหาทางศาสนา[36] ด้านการแลกเปลี่ยนและเยี่ยมเยือนของผู้นำระดับสูงระหว่าง 2 ประเทศ การแลกเปลี่ยนโดยเยาวชน นักกีฬา และศิลปิน รวมถึงการร่วมกันฝึกซ้อมรบของทหารทั้งอินเดียและมาเลเซีย ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง[37]

ด้านความสัมพันธ์กับสิงคโปร์ ภายหลังการแยกเป็นรัฐอิสระของสิงคโปร์ รัฐบาลอินเดียได้รับรองสถานะของรัฐใหม่และส่งผู้แทนทางการทูต รวมถึงสนับสนุนการเข้าเป็นสมาชิกของสิงคโปร์ในเครือจักรภพและองค์การสหประชาชาติ อนึ่ง การแลกเปลี่ยนผู้แทนของทั้งสองประเทศได้เกิดขึ้นเพื่อร่วมแสดงความยินดีระหว่างกัน[38] ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้นเป็นไปฉันท์มิตร มีการตั้งสายวิทยุโทรศัพท์ (Radio-telephone) เพื่อเชื่อมโยงการคมนาคมและการสื่อสารของสองประเทศ นอกจากนี้อินเดียยังได้เข้าร่วมเทศกาลการค้านานาชาติ รวมถึงซื้อข้าวจากประเทศไทยอีกด้วย[39] ด้านความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์ เป็นไปในแง่ของการแลกเปลี่ยนผู้นำระดับสูง การมอบหนังสือโดยรัฐบาลอินเดียไปยังห้องสมุดของมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ และการส่งผู้แทนเข้าร่วมพิธีแต่งตั้งประธานาธิบดีของประเทศฟิลิปปินส์[40]

ด้านความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียในปีนี้มิได้ดีนัก โดยเริ่มจากต้นปีที่อินโดนีเซียถอนตัวจากองค์การสหประชาชาติ ตามด้วยนโยบายการต่อต้านมาเลเซีย ซึ่งอินเดียได้วิพากษ์วิจารณ์นโยบายดังกล่าวเป็นอย่างมาก รวมไปถึงข้อขัดแย้งระหว่างปากีสถานและอินเดีย จึงเกิดความไม่พอใจ เกิดการประท้วงและความเสียหายต่อทรัพย์สินขึ้นที่สำนักงานของสถานเอกอัครราชทูตอินเดียในอินโดนีเซีย[41]

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับประเทศในกลุ่มอินโดจีน กัมพูชา ลาว และเวียดนาม ในช่วงปีนี้เริ่มมีความวิตกกังวลมากขึ้นจากสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาค โดยอินเดียยังคงปฏิบัติหน้าที่ประธานร่วมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลกัมพูชา ซึ่งในปีนี้ได้ส่งรายงานพิเศษไปยังที่ประชุม ณ นครเจนีวาเพื่อพิจารณาถึงปัญหาการรุกล้ำดินแดนของเวียดนามใต้ใน 8 พื้นที่ โดยพบว่าปัญหาดังกล่าวเป็นความรับผิดชอบของเวียดนามใต้แทบทั้งสิ้น ทั้งนี้การรายงานเป็นไปเพื่อปกป้องความเป็นกลางของกัมพูชาและรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนในกัมพูชา[42]

ในด้านการเยือนโดยผู้นำระดับสูงนั้น สมเด็จพระนโรดมสีหนุ ได้อุทิศถนนสายหลักหนึ่งเส้นในกรุงพนมเปญเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ยาวหราล เนห์รู นายกรัฐมนตรีแห่งอินเดียผู้วายชนม์ และ แสดงความระลึกถึงเนห์รูในฐานะสัญลักษณ์ที่บริสุทธิ์ของการฟื้นคืนจิตวิญญาณของเอเชีย (Purest symbols of Asian Renaissance) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างอินเดียกับกัมพูชา นอกจากนี้ ในระหว่างปียังมีการเยือนของผู้แทน

---

[36] Ministry of External Affairs. .(1966) *Annual Report 1965-1966* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2492?000 (9 May 2021), p. .27.

[37] Ibid, p. 28.

[38] Ibid, pp. 27-28.

[39] Ibid, p. 28.

[40] Ibid, pp. 28-29.

[41] Ibid, p. 28.

[42] Ibid, pp. 29-30.

รัฐสภาอินเดียไปยังกัมพูชา และรองประธานสภารัฐมนตรีของกัมพูชาได้เดินทางไปเยือนอินเดีย พร้อมกับเข้าพบประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีของอินเดียอีกด้วย[43]

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศลาวนั้น เมื่อต้น ค.ศ. 1965 นายพลภูมี หน่อสวรรค์ ได้พยายามก่อรัฐประหารและชิงอำนาจรัฐบาลของเจ้าสุวรรณภูมาแต่ไม่สำเร็จ ภายหลังเจ้าสุวรรณภูมาพยายามเจรจาเพื่อสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นภายในประเทศเพื่อให้ลาวสามารถดำเนินการตามข้อตกลงเจนีวาได้ แต่เจ้าสุวรรณภูมาได้ตั้งเงื่อนไขให้เวียดนามถอนกำลังออกจากเขตแดนลาวและเรียกร้องให้คณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นในการป้องกันเขตแดนของลาว ในโอกาสนี้เจ้าสุวรรณภูมา จึงได้เดินทางเยือนอินเดียในเดือนกรกฎาคมเพื่อเข้าพบกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อหารือถึงปัญหาในอินโดจีน โดยเน้นว่าปัญหาในลาวจะไม่สามารถจัดการได้หากไม่จัดการปัญหาในเวียดนาม ซึ่งที่ประชุม ณ นครเจนีวาควรหารือถึงแนวทางในการแก้ปัญหาในลาว กัมพูชา และเวียดนามร่วมกัน[44]

ด้านความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น ช่วงต้นปีการปะทะรุนแรงได้เกิดขึ้น โดยเฉพาะการโจมตีฐานทัพสหรัฐอเมริกาและเวียดนามใต้ นำมาสู่การยกระดับสงครามอย่างสมบูรณ์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1965 ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในส่วนเวียดนามได้ส่งรายงานไปยังที่ประชุม ณ นครเจนีวาเพื่อให้หาหนทางในการแก้ไขปัญหาและลดความรุนแรง ทั้งนี้อินเดียได้แสดงความห่วงใยและประสงค์จะเห็นประชาชนเวียดนามได้มีอิสรภาพและเอกราชโดยที่ปราศจากการครอบงำโดยภายนอก จึงได้ร่วมกับ 16 ประเทศในกลุ่มผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันต่อเหตุการณ์ดังกล่าว รวมถึงนายกรัฐมนตรีของอินเดียได้แสดงจุดยืนถึงแนวทางการแก้ปัญหาในเวียดนามโดยปราศจากการใช้ความรุนแรงในระหว่างการเยือนสหภาพโซเวียด แคนาดา และยูโกสลาเวีย[45]

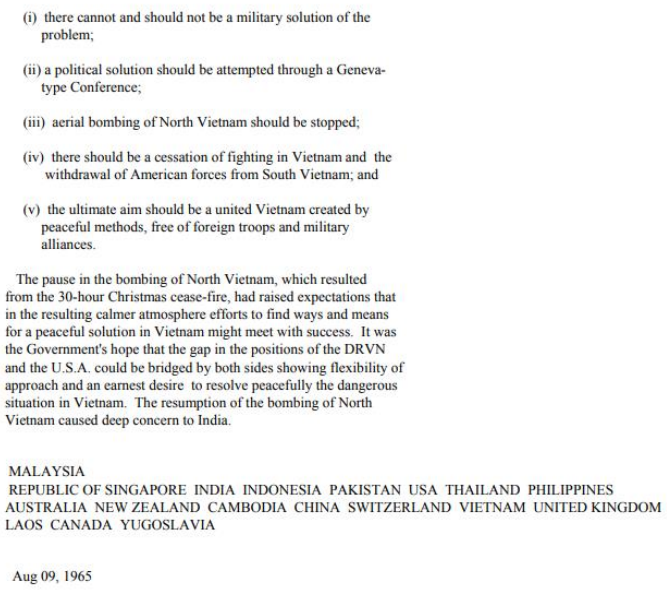
ทั้งนี้ รายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียได้ระบุความเห็นของอินเดียต่อกรณีดังกล่าวว่า ประการที่ 1 จะไม่มีการใช้การทหารแก้ปัญหา ประการที่ 2 การแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางการเมืองจะถูกใช้ผ่านที่ประชุม ณ นครเจนีวา ประการที่ 3 การทิ้งระเบิดในเวียดนามเหนือต้องยุติ ประการที่ 4 จักต้องมีการหยุดยิงในเวียดนามและถอนกำลังทหารของอเมริกาออกจากเวียดนามใต้ และประการสุดท้าย เป้าหมายสูงสุดคือการรวมเวียดนามด้วยวิธีสันติ ปราศจากกองกำลัง และ เครือข่ายทหารจากภายนอก[46]

[43] Ibid, p. 30.

[44] Ibid, p. 31.

[45] Ibid, p. 31-32.

[46] Ibid, p. 32.

(i) there cannot and should not be a military solution of the problem;

(ii) a political solution should be attempted through a Geneva-type Conference;

(iii) aerial bombing of North Vietnam should be stopped;

(iv) there should be a cessation of fighting in Vietnam and the withdrawal of American forces from South Vietnam; and

(v) the ultimate aim should be a united Vietnam created by peaceful methods, free of foreign troops and military alliances.

The pause in the bombing of North Vietnam, which resulted from the 30-hour Christmas cease-fire, had raised expectations that in the resulting calmer atmosphere efforts to find ways and means for a peaceful solution in Vietnam might meet with success. It was the Government's hope that the gap in the positions of the DRVN and the U.S.A. could be bridged by both sides showing flexibility of approach and an earnest desire to resolve peacefully the dangerous situation in Vietnam. The resumption of the bombing of North Vietnam caused deep concern to India.

MALAYSIA
REPUBLIC OF SINGAPORE INDIA INDONESIA PAKISTAN USA THAILAND PHILIPPINES
AUSTRALIA NEW ZEALAND CAMBODIA CHINA SWITZERLAND VIETNAM UNITED KINGDOM
LAOS CANADA YUGOSLAVIA

Aug 09, 1965

รูปภาพ 7 รายงานประจำปีค.ศ. 1965-1966

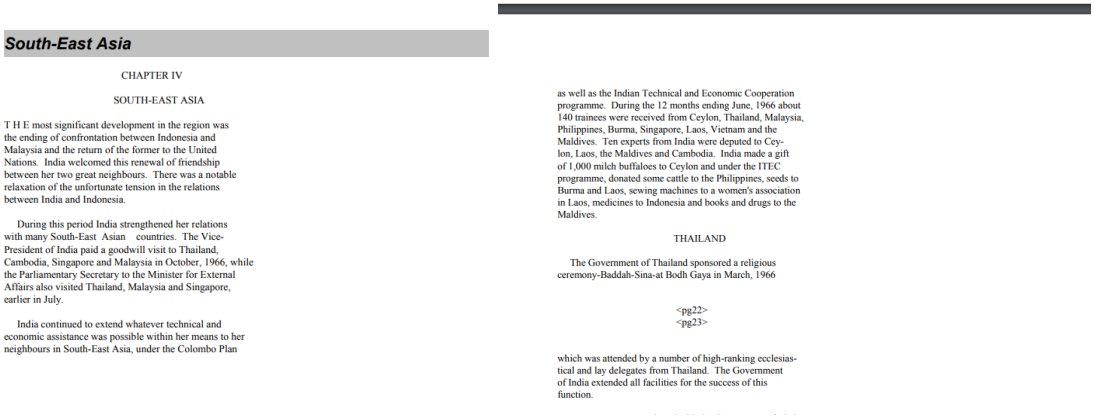
อนึ่ง ในช่วงปีนี้ ผู้แทนของอินเดียได้เดินทางไปยังมาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย เพื่อชี้แจงประเด็นปัญหาระหว่างอินเดียและปากีสถานอีกด้วย[47] ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า อินเดียมีความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจต่อความขัดแย้งดังกล่าวให้กับผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

จาก**รายงานประจำปี ค.ศ. 1966-1967 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย** พบว่าอินเดียยังคงเริ่มต้นนโยบายการต่างประเทศด้วยการเน้นให้ความสำคัญกับนโยบายการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นลำดับแรก และพบว่าเป็นครั้งแรกที่อินเดียได้กล่าวถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมก่อนที่จะเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ในแบบทวิภาคีดังที่ปรากฏในรายงานปีที่ผ่านมา

ทั้งนี้ การต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในห้วงปีนี้พบว่าพัฒนาการที่สำคัญคือความสัมพันธ์ที่ขึ้นระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซีย การกลับสู่องค์การสหประชาชาติของอินโดนีเซีย และความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นของอินเดียและอินโดนีเซีย นอกจากนี้ ยังพบว่าอินเดียได้ส่งเสริมความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยรองประธานาธิบดีและข้าราชการระดับสูงของอินเดียได้เดินทางเยือนหลายประเทศ อาทิ ไทย กัมพูชา สิงคโปร์ และมาเลเซีย อีกด้วย[48]

[47] Ibid, p. 28.

[48] Ministry of External Affairs.196) 7 .(*Annual Report 1966-1967* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2493?000 (9 May 2021), p. 21.

South-East Asia

CHAPTER IV

SOUTH-EAST ASIA

T H E most significant development in the region was the ending of confrontation between Indonesia and Malaysia and the return of the former to the United Nations. India welcomed this renewal of friendship between her two great neighbours. There was a notable relaxation of the unfortunate tension in the relations between India and Indonesia.

During this period India strengthened her relations with many South-East Asian countries. The Vice-President of India paid a goodwill visit to Thailand, Cambodia, Singapore and Malaysia in October, 1966, while the Parliamentary Secretary to the Minister for External Affairs also visited Thailand, Malaysia and Singapore, earlier in July.

India continued to extend whatever technical and economic assistance was possible within her means to her neighbours in South-East Asia, under the Colombo Plan as well as the Indian Technical and Economic Cooperation programme. During the 12 months ending June, 1966 about 140 trainees were received from Ceylon, Thailand, Malaysia, Philippines, Burma, Singapore, Laos, Vietnam and the Maldives. Ten experts from India were deputed to Ceylon, Laos, the Maldives and Cambodia. India made a gift of 1,000 milch buffaloes to Ceylon and under the ITEC programme, donated some cattle to the Philippines, seeds to Burma and Laos, sewing machines to a women's association in Laos, medicines to Indonesia and books and drugs to the Maldives.

THAILAND

The Government of Thailand sponsored a religious ceremony-Baddah-Sina-at Bodh Gaya in March, 1966

<pg22>
<pg23>

which was attended by a number of high-ranking ecclesiastical and lay delegates from Thailand. The Government of India extended all facilities for the success of this function.

รูปภาพ 8 รายงานประจำปีค.ศ. 1966-1967

นอกจากนี้ อินเดียยังได้เพิ่มความช่วยเหลือด้านเทคนิคและเศรษฐกิจไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้แผนโคลัมโบ (Colombo plan) และโครงการความร่วมมือด้านเทคนิคและเศรษฐกิจแห่งอินเดีย (Indian Technical and Economic Cooperation Program ITEC) โดยฝึกอบรมให้ข้าราชการและพลเรือนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้กว่า 140 คน ซึ่งมาจากไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ พม่า สิงคโปร์ ลาว เวียดนาม และมาเลเซีย นอกจากนี้ ยังส่งผู้เชี่ยวชาญไปยังลาวและเวียดนาม พร้อมกับมอบสัตว์และเมล็ดพันธุ์ทางการเกษตรให้กับลาว พม่า ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย อีกด้วย[49]

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทย ประเทศไทยได้จัดเทศกาลทางพระพุทธศาสนาที่พุทธคยาและมีคณะสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ของประเทศเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ในโอกาสนี้ ได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากรัฐบาลอินเดีย ด้านการค้า อินเดียได้สั่งซื้อข้าวจากไทยเป็นจำนวนกว่า 150,000 ตัน พร้อมกับบริจาคและช่วยเหลือประชาชนไทยที่ได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วมเป็นเงินกว่า 15,000 รูปี ด้านความสัมพันธ์กับลาว พระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งเจ้ามหาชีวิต สมเด็จพระราชินี เจ้าสุวรรณภูมา (นายกรัฐมนตรี) เจ้าวงศ์สว่าง และเจ้าหญิงมณีไลย มกุฎราชกุมารและมกุฎราชกุมารีแห่งลาว ได้เสด็จเยือนลาวในช่วง ค.ศ.1966 นอกจากนี้ รัฐบาลลาวยังได้แสดงความขอบคุณรัฐบาลอินเดียเนื่องในโอกาสที่อินเดียได้ช่วยเหลือด้วยการบริจาคยาและเครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ประสบภัยน้ำท่วมในลาว เป็นมูลค่ากว่า 25,000 รูปี[50]

ด้านความสัมพันธ์กับกัมพูชามีความแน่นแฟ้นเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระนโรดมสีหนุได้พระราชทานข้าวจำนวนกว่า 100 ตัน เพื่อเป็นของขวัญให้รัฐบาลอินเดีย ในทางกลับกัน อินเดียได้มอบหนังสือให้กับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งกัมพูชาเช่นกัน ในขณะที่ความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น รัฐบาลอินเดียยังคงแสดงความห่วงใยต่อการทิ้งระเบิดในพื้นที่เวียดนาม และเรียกร้องให้มีการหยุดสงคราม แต่มิได้เป็นผล ซ้ำยังมีการ

[49] Ibid, p. 22.

[50] Ibid, pp. 22-23.

รุกรานเข้ามายังพื้นที่ห้ามยิง ด้วยเหตุนี้อินเดียในฐานะประธานร่วมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลจึงใช้ความพยายามในการยุติปัญหาและระงับไม่ให้เกินข้อพิพาทโดยเฉพาะเหตุห้ามยิงในเวียดนาม[51]

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศภาคพื้นสมุทร ในกรณีของมาเลเซีย ผู้นำระดับสูงทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรมของมาเลเซียได้เดินทางเยือนอินเดีย ในขณะเดียวกัน มุขมนตรี (Chief Minister) ของมัทราสแห่งอินเดียได้เยี่ยมเยือนมาเลเซียเช่นกัน ส่วนหนึ่งเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ นายกรัฐมนตรีก็ได้เยือนอินเดีย และในโอกาสดังกล่าวทำให้อินเดียขยายความร่วมมือเพื่อให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและเศรษฐกิจแก่สิงคโปร์อีกด้วย[52]

ในกรณีของอินโดนีเซีย ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและอินโดนีเซียมีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้น โดยรัฐมนตรีของอินโดนีเซียได้เดินทางเยือนอินเดียเมื่อ ค.ศ. 1966 เพื่อหารือความร่วมมือ โดยในโอกาสดังกล่าวอินโดนีเซียได้แสดงความห่วงใยและหวังว่าปัญหาระหว่างอินเดียและปากีสถานจะได้รับการแก้ไขด้วยสันติ ในทางกลับกันรัฐบาลอินเดียก็ได้ตอบรับคำเชิญในการไปเยือนอินโดนีเซีย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียได้เดินทางไปเยือนอินโดนีเซียในเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 อีกด้วย โดยการเยือนดังกล่าวทำให้ทั้งสองประเทศได้แลกเปลี่ยนบทสนทนาเกี่ยวกับปัญหาระหว่างประเทศที่กระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติอีกด้วย[53]

นโยบายการต่างประเทศของอินเดียต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลัง ค.ศ. 1967

ภายหลังการจัดตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ.1967 นโยบายการต่างประเทศของอินเดียยังคงเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค แม้ว่าจะมีการจัดตั้งกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วก็ตาม

จาก**รายงานประจำปี ค.ศ. 1967-1968 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย** อินเดียกล่าวถึงพัฒนาที่เห็นได้ชัดในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่น่าสนใจที่รายงานปีนี้ได้กล่าวถึงพม่า (Burma) เป็นครั้งแรกในหมวดว่าด้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายหลังที่มักจะนำเสนอข้อมูลว่าด้วยความสัมพันธ์กับพม่าในฐานะประเทศเพื่อนบ้านของอินเดีย สำหรับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคมีความสัมพันธ์ในรูปแบบทวิภาคีดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้นเป็นไปด้วยดี โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้เยือนอินเดียในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1967 นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์เชื่อมความสัมพันธ์ อาทิ ภายใต้การสนับสนุนของนายกรัฐมนตรีของไทยพระพุทธรูปเงินขนาดใหญ่ได้ประดิษฐาน ณ วัดไทยที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย และรัฐบาลไทยบริจาคข้าว 50 ตัน สำหรับประชาชนในรัฐพิหาร แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าข้อตกลงระหว่างอินเดียกับไทยว่าด้วยข้อตกลงทางอากาศไม่ประสบความสำเร็จทำให้สิทธิในการบินของสายการบินแห่งชาติถูกเลื่อนไปก่อน[54]

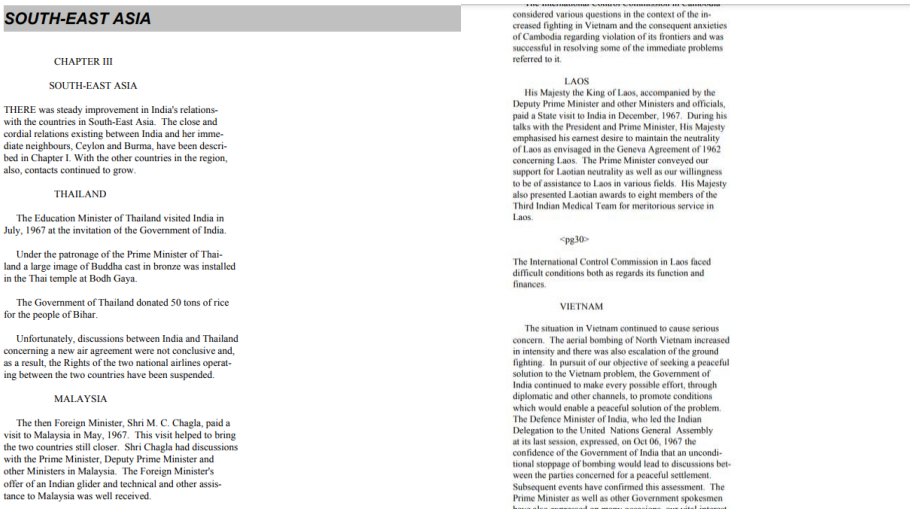
---

[51] Ibid, pp. 23-24.

[52] Ibid, p. 24.

[53] Ibid, p, 25.

[54] Ministry of External Affairs. .(1968) *Annual Report 1967-1968* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2494?000 (10 May 2021), p. 27.

SOUTH-EAST ASIA

CHAPTER III

SOUTH-EAST ASIA

THERE was steady improvement in India's relations with the countries in South-East Asia. The close and cordial relations existing between India and her immediate neighbours, Ceylon and Burma, have been described in Chapter I. With the other countries in the region, also, contacts continued to grow.

THAILAND

The Education Minister of Thailand visited India in July, 1967 at the invitation of the Government of India.

Under the patronage of the Prime Minister of Thailand a large image of Buddha cast in bronze was installed in the Thai temple at Bodh Gaya.

The Government of Thailand donated 50 tons of rice for the people of Bihar.

Unfortunately, discussions between India and Thailand concerning a new air agreement were not conclusive and, as a result, the Rights of the two national airlines operating between the two countries have been suspended.

MALAYSIA

The then Foreign Minister, Shri M. C. Chagla, paid a visit to Malaysia in May, 1967. This visit helped to bring the two countries still closer. Shri Chagla had discussions with the Prime Minister, Deputy Prime Minister and other Ministers in Malaysia. The Foreign Minister's offer of an Indian glider and technical and other assistance to Malaysia was well received.

considered various questions in the context of the increased fighting in Vietnam and the consequent anxieties of Cambodia regarding violation of its frontiers and was successful in resolving some of the immediate problems referred to it.

LAOS

His Majesty the King of Laos, accompanied by the Deputy Prime Minister and other Ministers and officials, paid a State visit to India in December, 1967. During his talks with the President and Prime Minister, His Majesty emphasised his earnest desire to maintain the neutrality of Laos as envisaged in the Geneva Agreement of 1962 concerning Laos. The Prime Minister conveyed our support for Laotian neutrality as well as our willingness to be of assistance to Laos in various fields. His Majesty also presented Laotian awards to eight members of the Third Indian Medical Team for meritorious service in Laos.

<pg30>

The International Control Commission in Laos faced difficult conditions both as regards its function and finances.

VIETNAM

The situation in Vietnam continued to cause serious concern. The aerial bombing of North Vietnam increased in intensity and there was also escalation of the ground fighting. In pursuit of our objective of seeking a peaceful solution to the Vietnam problem, the Government of India continued to make every possible effort, through diplomatic and other channels, to promote conditions which would enable a peaceful solution of the problem. The Defence Minister of India, who led the Indian Delegation to the United Nations General Assembly at its last session, expressed, on Oct 06, 1967 the confidence of the Government of India that an unconditional stoppage of bombing would lead to discussions between the parties concerned for a peaceful settlement. Subsequent events have confirmed this assessment. The Prime Minister as well as other Government spokesmen

รูปภาพ 9 รายงานประจำปีค.ศ. 1967-1968

ด้านความสัมพันธ์กับมาเลเซีย การเยือนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอินเดียไปยังมาเลเซียในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1967 รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงต่าง ๆ อาทิ กระทรวงคมนาคมและกระทรวงกลาโหม ได้ทำให้ความสัมพันธ์ของสองประเทศใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น นำมาสู่ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและด้านอื่น ๆ ของอินเดียแก่มาเลเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนการฝึกอบรมให้แก่ชาวมาเลเซียกว่า 500 ที่นั่ง ในสถาบันการศึกษาของอินเดีย ด้านความสัมพันธ์กับสิงคโปร์ ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับสิงคโปร์ได้ยกระดับขึ้นภายหลังการแต่งตั้งผู้แทนทางการทูตอย่างเป็นทางการของสิงคโปร์ในอินเดีย แต่ยังมีข้อวิตกกังวลโดยเฉพาะในประเด็นของอนาคตของชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในสิงคโปร์ที่ถูกจ้างงานโดยสหราชอาณาจักรนับตั้งแต่ยุคอาณานิคม แต่นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ได้สร้างความมั่นใจว่าประชาชนที่อยู่ในสิงคโปร์แม้จะมาจากประเทศใดก็ตามจะได้รับสิทธิที่เท่าเทียมโดยปราศจากการแบ่งแยก[55]

ด้านความสัมพันธ์กับกัมพูชานั้น รัฐบาลอินเดียได้รับรองและสนับสนุนการเป็นเอกราช เป็นกลาง และมีบูรณภาพเหนือดินแดนของกัมพูชาตามที่รัฐบาลกัมพูชาได้ร้องขอต่อประชาคมระหว่างประเทศ และอินเดียในฐานะประธานคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลกัมพูชายังห่วงในสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเวียดนามซึ่งอาจส่งผลต่อการแก้ปัญหาภายในภูมิภาคอีกด้วย[56]

ด้านความสัมพันธ์กับลาวนั้น เจ้ามหาชีวิตและสมเด็จพระราชินี พร้อมด้วยรองนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีได้เดินทางเยือนอินเดีย ในการเข้าพบกับประธานาธิบดีแห่งอินเดียและนายกรัฐมนตรีนั้น ประเทศลาวได้แสดงความประสงค์ที่จะเป็นกลางและอยู่ภายใต้ข้อตกลงเจนีวา ซึ่งนายกรัฐมนตรีก็ให้คำมั่นว่าจะสนับสนุนและ

[55] Ibid, p. 28

[56] Ibid, p. 29.

ช่วยเหลือลาวด้วยดี แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานในฐานะคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลเริ่มประสบปัญหาเนื่องจากขาดงบประมาณและอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน[57]

ด้านความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น สถานการณ์ในเวียดนามยังคงรุนแรง การทิ้งระเบิดในพื้นที่เวียดนามเหนือยังเพิ่มมากยิ่งขึ้น ในความประสงค์ของอินเดียที่ต้องการให้แก้ปัญหาด้วยสันติวิธีจึงได้ใช้กระบวนการทางการทูตเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ในโอกาสนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของอินเดียจึงใช้เวทีองค์การสหประชาชาติในการแสดงเจตนารมณ์ให้ยุติการสู้รบ นอกจากนี้นายกรัฐมนตรีและผู้แทนของอินเดียในเวทีการประชุมนานาชาติอื่น ๆ ยังแสดงจุดยืนถึงการยุติความรุนแรงร่วมกันอีกด้วย อนึ่ง อินเดียยังประสบปัญหาในฐานะประธานคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลในกรณีเวียดนาม โยเฉพาะด้านงบประมาณในช่วงปีนี้[58] ด้านความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียนั้นพบว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณกว่า 100 ล้านรูปีที่รัฐบาลอินเดียมอบให้กับรัฐบาลอินโดนีเซียได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ การเยือนของรัฐสภาของทั้งสองชาติยังตอกย้ำมิตรภาพอันดีระหว่างอินเดียกับอินโดนีเซีย[59]

จาก**รายงานประจำปี ค.ศ. 1968-1969 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย** พบว่าความสัมพันธ์กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีพลวัตที่แตกต่างกันแต่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจได้ทวีความสำคัญ ในด้านความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียในช่วงปีนี้มีพัฒนาการด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะด้านการค้าและการลงทุนซึ่งทั้งสองประเทศได้ส่งผู้แทนเจรจาทางการค้าระหว่างกัน นอกจากนี้ ได้ลงนามในข้อตกลงด้านการขนส่งทางอากาศที่อนุญาตให้สายการบินแห่งชาติของทั้งสองประเทศได้ทำการบินระหว่างกัน รวมถึงบรรษัทด้านการขนส่งของอินเดียได้เปิดสถานีใหม่เพิ่มเติมที่กรุงจาการ์ตาอีกด้วย ในส่วนการเยี่ยมเยือนและพบปะนั้นผู้บัญชาการทหารเรือของอินเดียได้นำกองทัพเรือของอินเดียเยือนฐานทัพเรือของอินโดนีเซียที่สุรบายา[60]

ด้านความสัมพันธ์กับมาเลเซียยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยรัฐบาลอินเดียให้การสนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงเทคนิคแก่ผู้อบรมมาเลเซีย นอกจากนี้ เมื่อนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียเยือนอินเดียในเดือนเมษายน – พฤษภาคม ทั้งสองชาติได้ออกแถลงการณ์ร่วม ว่าด้วยการยกระดับความร่วมมือโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และแสวงหาโอกาสทางการค้าร่วมกัน[61]

ด้านความสัมพันธ์กับสิงคโปร์นั้น ทั้งสองชาติได้ลงนามข้อตกลงการขนส่งทางอากาศ และการเยือนของนายกรัฐมนตรีอินเดียไปยังสิงคโปร์นั้นนำมาสู่แถลงการณ์ความต้องการในการยกระดับความร่วมมือของทั้งสองประเทศ และการจัดตั้งกองทุนการศึกษาอินเดีย (Indian Education Trust) มูลค่า 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อ

---

[57] Ibid.

[58] Ibid, p. 30.

[59] Ibid, p. 31.

[60] Ministry of External Affairs. .(1969) *Annual Report 1968-1969* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2495?000 (12 May 2021), pp. 18.

[61] Ibid, pp. 19-20.

สนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนสิงคโปร์ที่ขาดแคลน รวมไปถึงการสนับสนุนการอบรมเพิ่มพูนความรู้ของข้าราชการพลเรือนของสิงคโปร์ ในความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ นั้นกองทัพเรือของอินเดียได้แวะเยือนสิงคโปร์ รวมไปถึงบรรษัทการขนส่งแห่งอินเดียยังได้แสดงความประสงค์ในการตั้งสถานีการค้าในสิงคโปร์ อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบมากขึ้นคือการออกนอกประเทศของชาวอินเดียที่ทำงานในสิงคโปร์นับแต่ยุคอาณานิคมที่ได้รับความลำบากในการหางานและความมั่นคงในอนาคตของแรงงาน[62]

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยนั้น มีความร่วมมือเกิดขึ้นในช่วงปีนี้หลายประการ อาทิ อินเดียและไทยได้ลงนามข้อตกลงการขนส่งทางอากาศ การสั่งซื้อข้าวกว่า 120,000 ตันโดยรัฐบาลอินเดีย การร่วมกันสร้างชุมชนผู้ค้ามะพร้าวแห่งเอเชีย ความร่วมมือด้านก๊าซและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ยังมีการเจรจาด้านการค้าระหว่างกันที่เพิ่มมากขึ้นในอุตสาหกรรมเหล็กและผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม[63]

ด้านความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน จากการประชุมของคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลเวียดนาม กัมพูชา และลาว ได้สะท้อนถึงความจำเป็นในการลดจำนวนผู้ปฏิบัติชาวอินเดียในภารกิจดังกล่าวเพื่อให้สามารถปฏิบัติการต่อไปได้ ในจำนวนนี้รวมไปถึงการถอนกำลังด้านการแพทย์จากอินเดียออกจากประเทศลาว รัฐบาลอินเดียจึงได้ส่งมอบเครื่องมือทางการแพทย์ที่ภารกิจมีให้กับรัฐบาลลาวเป็นมูลค่ากว่า 2 แสนรูปี ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1968[64] ด้านความสัมพันธ์กับเวียดนาม อินเดียและเวียดนามได้ต่อสัญญาความร่วมมือทางการค้าระหว่างเวียดนามเหนืออีกครั้ง และด้านสงครามประธานาธิบดีจอห์นสันได้สั่งให้ยุติการทิ้งระเบิดในเวียดนาม ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากรัฐบาลอินเดีย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประสงค์ที่จะสร้างสันติภาพตามข้อตกลงเจนีวา[65] ด้านความสัมพันธ์กับกัมพูชานั้น อินเดียยังคงเป็นมิตรประเทศที่ดีระหว่างกันและยังมอบยามูลค่า 20,000 รูปีให้แก่กัมพูชาอีกด้วย พร้อมกับให้ความช่วยเหลือในโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอีกด้วย[66]

ด้านความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์นั้น นายกรัฐมนตรีของอินเดียได้เรียนเชิญประธานาธิบดีของฟิลิปปินส์ในการเยือนอินเดีย และรองนายกรัฐมนตรีของอินเดียได้เดินทางไปเยือนกรุงมะนิลา ระหว่างการประชุมธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ในความช่วยเหลืออินเดียได้จัดส่งผ้าห่มและยาเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนของผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวในฟิลิปปินส์[67]

---

[62] Ibid, pp. 20-21.

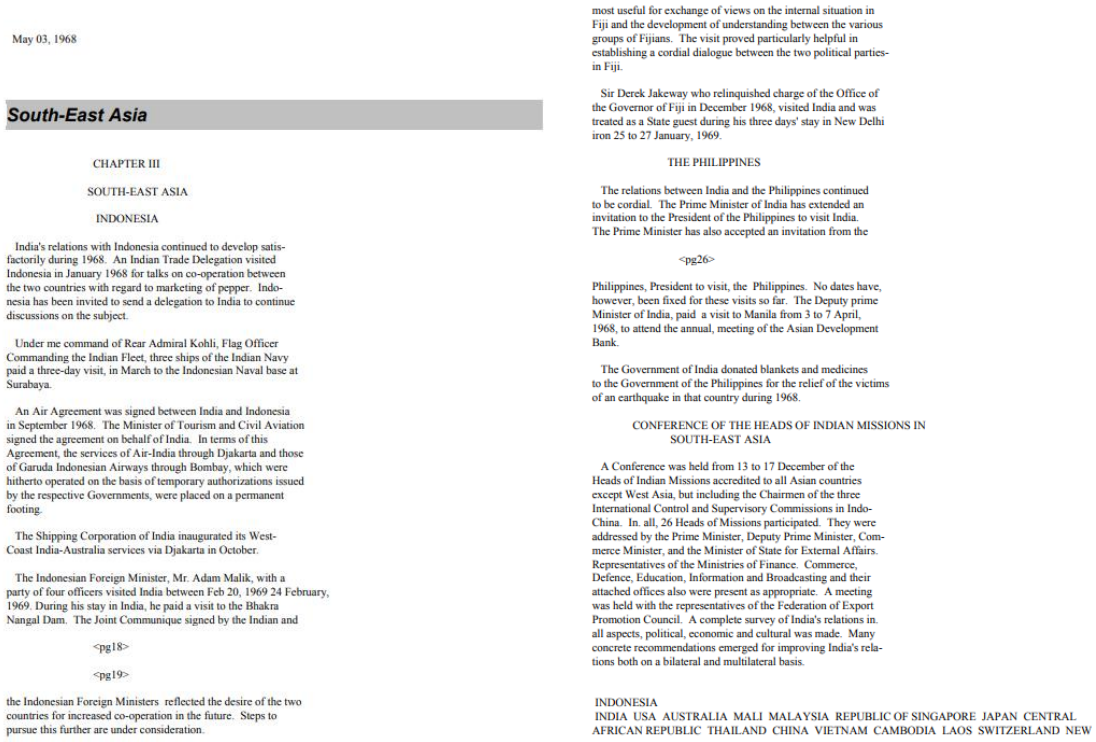
[63] Ibid, p. 22.

[64] Ibid, p. 23.

[65] Ibid, p. 23.

[66] Ibid, p. 24.

[67] Ibid, p. 26.

May 03, 1968

South-East Asia

CHAPTER III

SOUTH-EAST ASIA

INDONESIA

India's relations with Indonesia continued to develop satisfactorily during 1968. An Indian Trade Delegation visited Indonesia in January 1968 for talks on co-operation between the two countries with regard to marketing of pepper. Indonesia has been invited to send a delegation to India to continue discussions on the subject.

Under me command of Rear Admiral Kohli, Flag Officer Commanding the Indian Fleet, three ships of the Indian Navy paid a three-day visit, in March to the Indonesian Naval base at Surabaya.

An Air Agreement was signed between India and Indonesia in September 1968. The Minister of Tourism and Civil Aviation signed the agreement on behalf of India. In terms of this Agreement, the services of Air-India through Djakarta and those of Garuda Indonesian Airways through Bombay, which were hitherto operated on the basis of temporary authorizations issued by the respective Governments, were placed on a permanent footing.

The Shipping Corporation of India inaugurated its West-Coast India-Australia services via Djakarta in October.

The Indonesian Foreign Minister, Mr. Adam Malik, with a party of four officers visited India between Feb 20, 1969 24 February, 1969. During his stay in India, he paid a visit to the Bhakra Nangal Dam. The Joint Communique signed by the Indian and

<pg18>

<pg19>

the Indonesian Foreign Ministers reflected the desire of the two countries for increased co-operation in the future. Steps to pursue this further are under consideration.

most useful for exchange of views on the internal situation in Fiji and the development of understanding between the various groups of Fijians. The visit proved particularly helpful in establishing a cordial dialogue between the two political parties-in Fiji.

Sir Derek Jakeway who relinquished charge of the Office of the Governor of Fiji in December 1968, visited India and was treated as a State guest during his three days' stay in New Delhi iron 25 to 27 January, 1969.

THE PHILIPPINES

The relations between India and the Philippines continued to be cordial. The Prime Minister of India has extended an invitation to the President of the Philippines to visit India. The Prime Minister has also accepted an invitation from the

<pg26>

Philippines, President to visit, the Philippines. No dates have, however, been fixed for these visits so far. The Deputy prime Minister of India, paid a visit to Manila from 3 to 7 April, 1968, to attend the annual, meeting of the Asian Development Bank.

The Government of India donated blankets and medicines to the Government of the Philippines for the relief of the victims of an earthquake in that country during 1968.

CONFERENCE OF THE HEADS OF INDIAN MISSIONS IN SOUTH-EAST ASIA

A Conference was held from 13 to 17 December of the Heads of Indian Missions accredited to all Asian countries except West Asia, but including the Chairmen of the three International Control and Supervisory Commissions in Indo-China. In. all, 26 Heads of Missions participated. They were addressed by the Prime Minister, Deputy Prime Minister, Commerce Minister, and the Minister of State for External Affairs. Representatives of the Ministries of Finance. Commerce, Defence, Education, Information and Broadcasting and their attached offices also were present as appropriate. A meeting was held with the representatives of the Federation of Export Promotion Council. A complete survey of India's relations in. all aspects, political, economic and cultural was made. Many concrete recommendations emerged for improving India's relations both on a bilateral and multilateral basis.

INDONESIA
INDIA USA AUSTRALIA MALI MALAYSIA REPUBLIC OF SINGAPORE JAPAN CENTRAL AFRICAN REPUBLIC THAILAND CHINA VIETNAM CAMBODIA LAOS SWITZERLAND NEW

รูปภาพ 10 รายงานประจำปีค.ศ. 1968-1969

อนึ่ง ข้อมูลพิเศษที่เพิ่มขึ้นในรายงานประจำปีฉบับนี้คือรายละเอียดการประชุมของหัวหน้าหน่วยงานทางการทูตของอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เป็นการประชุมเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ของอินเดียกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาค ทั้งในแง่ของการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการยกระดับความสัมพันธ์ของอินเดียทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี[68]

จาก**รายงานประจำปี ค.ศ. 1969-1970 ของกระทรวงการต่างประเทศอินเดีย** พบว่าความเห็นของอินเดีย ณ ขณะนั้นได้แสดงถึงแนวคิดที่ต่อต้านการรวมกลุ่มทางการทหาร แต่ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ[69] ดังนี้

[68] Ibid.

[69] Ministry of External Affairs.19) 70 .(*Annual Report 1969-1970* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2496?000 (22 May 2021), p. 6.

"...We hold that independent development of the countries of the region and regional cooperation amongst them as well as international cooperation with outside powers interested in the welfare of the region would be the best method of ensuring peace and security in the area. It was for this reason that India continued to state its opposition to military pacts in Asia. We welcomed the signs of disillusionment on the part of many countries in the region in the efficacy of these pacts and the new trend towards economic development and regional economic cooperation as a possible alternative..."	*"...เราถือว่าการพัฒนาอย่างอิสระของประเทศในภูมิภาคและความร่วมมือระดับภูมิภาคโดยกลุ่มประเทศเหล่านั้น รวมถึงความร่วมมือนานาชาติที่ปราศจากมหาอำนาจภายนอกที่สนใจกิจการของภูมิภาค จะเป็นรูปแบบที่ดีที่สุดที่ก่อให้เกิดสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค ด้วยเหตุนี้อินเดียจึงยืนกรานที่จะต่อต้านความร่วมมือทางการทหารในเอเชีย เราต้อนรับสัญญาณที่หลายประเทศในภูมิภาคเริ่มขจัดความร่วมมือทางการทหารออกไปและแนวโน้มใหม่ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคจะเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้..."*

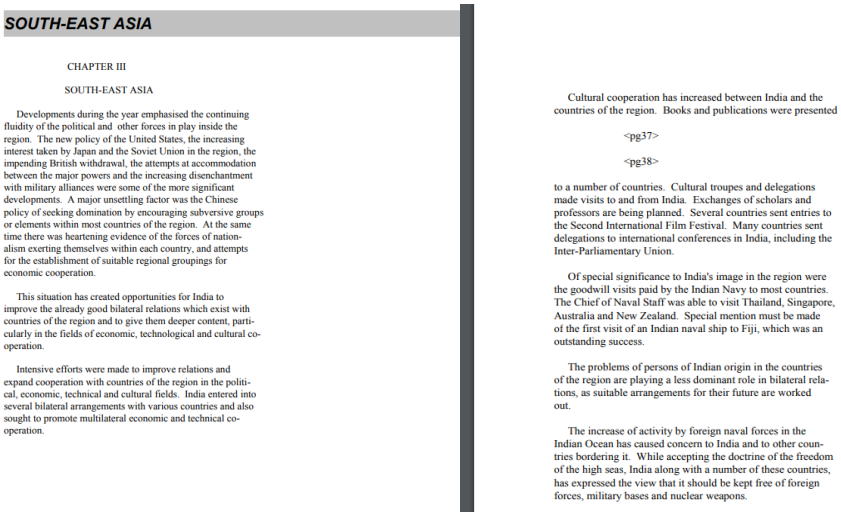
ทั้งนี้ รายงานของกระทรวงการต่างประเทศยังกล่าวชัดเจนเพิ่มเติมว่า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียเริ่มมีการพัฒนา และกรอบความร่วมมือทางการทหารเริ่มลดบทบาทความสำคัญ โดยที่กรอบความร่วมมือทั้งเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคนิค และวัฒนธรรม กลายเป็นรูปแบบที่สำคัญ และอินเดียก็ยินดีหากเปิดกว้างให้ทุกประเทศในภูมิภาคเข้าร่วม[70] อย่างไรก็ตาม อินเดียยังไม่ได้แสดงความคิดเห็นถึงการก่อตั้งอาเซียนแต่อย่างใด แต่กลับแสดงบทบาทสำคัญในการก่อตั้งสภารัฐมนตรีแห่งเอเชีย (Asian Council of Ministers) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1968 ซึ่งอินเดียก็ได้ทุ่มสรรพกำลังในการสร้างความร่วมมือดังกล่าวในเอเชียเพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ขึ้นในภูมิภาค[71]

จากรายงานประจำปีนั้น พบว่าเป็นครั้งแรกที่อินเดียกล่าวถึงการรวมกลุ่มของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่มิได้กล่าวโดยชัดเจนว่าเป็นสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน สาเหตุแห่งการรวมกลุ่มดังกล่าวนั้น กระทรวงการต่างประเทศของอินเดียได้อธิบายว่าเป็นผลมาจากอำนาจภายนอกที่พยายามสร้างอิทธิพลในภูมิภาค อาทิ นโยบายใหม่ของสหรัฐอเมริกา ความสนใจที่เพิ่มขึ้นของญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียต การถอนกำลังออกของสหราชอาณาจักร ความพยายามของมหาอำนาจ และการเพิ่มขึ้นของเครือข่ายความร่วมมือทางการทหาร นอกจากนี้ ยังรวมถึงนโยบายของจีนที่สร้างอิทธิพลผ่านการสนับสนุนกลุ่มต่อต้านภายในประเทศใน

[70] Ibid, pp. 6-7.

[71] Ibid, p. 70.

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายชาตินิยมภายใน และความพยายามในการจัดตั้งกลุ่มระดับภูมิภาคเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจอีกด้วย[72]

SOUTH-EAST ASIA

CHAPTER III

SOUTH-EAST ASIA

Developments during the year emphasised the continuing fluidity of the political and other forces in play inside the region. The new policy of the United States, the increasing interest taken by Japan and the Soviet Union in the region, the impending British withdrawal, the attempts at accommodation between the major powers and the increasing disenchantment with military alliances were some of the more significant developments. A major unsettling factor was the Chinese policy of seeking domination by encouraging subversive groups or elements within most countries of the region. At the same time there was heartening evidence of the forces of nationalism exerting themselves within each country, and attempts for the establishment of suitable regional groupings for economic cooperation.

This situation has created opportunities for India to improve the already good bilateral relations which exist with countries of the region and to give them deeper content, particularly in the fields of economic, technological and cultural cooperation.

Intensive efforts were made to improve relations and expand cooperation with countries of the region in the political, economic, technical and cultural fields. India entered into several bilateral arrangements with various countries and also sought to promote multilateral economic and technical cooperation.

Cultural cooperation has increased between India and the countries of the region. Books and publications were presented

<pg37>

<pg38>

to a number of countries. Cultural troupes and delegations made visits to and from India. Exchanges of scholars and professors are being planned. Several countries sent entries to the Second International Film Festival. Many countries sent delegations to international conferences in India, including the Inter-Parliamentary Union.

Of special significance to India's image in the region were the goodwill visits paid by the Indian Navy to most countries. The Chief of Naval Staff was able to visit Thailand, Singapore, Australia and New Zealand. Special mention must be made of the first visit of an Indian naval ship to Fiji, which was an outstanding success.

The problems of persons of Indian origin in the countries of the region are playing a less dominant role in bilateral relations, as suitable arrangements for their future are worked out.

The increase of activity by foreign naval forces in the Indian Ocean has caused concern to India and to other countries bordering it. While accepting the doctrine of the freedom of the high seas, India along with a number of these countries, has expressed the view that it should be kept free of foreign forces, military bases and nuclear weapons.

รูปภาพ 11 รายงานประจำปี ค.ศ. 1969-1970

อย่างไรก็ตาม อินเดียกลับมองว่าความท้าทายดังกล่าว ยิ่งทำให้อินเดียมีโอกาสในการสร้างความร่วมมือแบบทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคทั้งในด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม[73] โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือด้านวัฒนธรรมที่หนังสือและสิ่งพิมพ์ได้ถูกส่งมอบไปยังประเทศต่าง ๆ นักแสดง ศิลปิน รวมถึงนักวิชาการได้เดินทางแลกเปลี่ยนไปมาระหว่างสองภูมิภาค นอกจากนี้ ปัญหาที่เคยมีโดยเฉพาะด้านบุคคลเชื้อสายอินเดียก็ได้ลดน้อยลงเช่นกัน[74] อนึ่ง ในความสัมพันธ์แบบทวิภาคีกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

ด้านความสัมพันธ์กับกัมพูชา บทบาทในฐานะคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแลของอินเดียได้หมดลงเนื่องจากปัญหาด้านการเงิน แต่อินเดียยังคงแสดงความปรารถนาในการปฏิบัติหน้าที่อยู่และพร้อมจะกลับมาอีกครั้งหากมีความจำเป็น อนึ่ง ด้านการแลกเปลี่ยนข้าราชการระดับสูงและนักการเมืองยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในปีนี้[75] ในขณะที่ความสัมพันธ์กับลาวการเยี่ยมเยือนของทั้งผู้นำรัฐบาลของสองฝ่ายยังคงดำเนินไปโดยปรกติ เพียงแต่อินเดียในฐานะประธานของคณะกรรมาธิการฯ รู้สึกห่วงใยต่อสถานการณ์ความขัดแย้งในเวียดนามที่อาจส่งผลกระทบต่อลาว[76]

[72] Ibid, p. 37.

[73] Ibid.

[74] Ibid, p. 38.

[75] Ibid, p. 39.

[76] Ibid, p. 41.

ด้านความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียพบว่า เมื่อ ค.ศ.1969 ผู้นำของทั้งสองชาติได้ตกลงร่วมกันที่จะยกระดับความร่วมมือระหว่างรัฐ ทั้งในด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรม พาณิชย์ และวิทยาศาสตร์ นำมาสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นระหว่างประเทศที่สำคัญอื่น ๆ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวเกิดขึ้นระหว่างการเยือนอินโดนีเซียโดยนายกรัฐมนตรีของอินเดีย[77] ด้านความสัมพันธ์กับมาเลเซียนั้นพบว่า ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศได้ถูกทำให้มั่นคงเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความพยายามที่จะลงนามข้อตกลงด้านการค้า วัฒนธรรม การส่งผู้ร้ายข้ามแดน และลิขสิทธิ์ อินเดียได้ส่งความช่วยเหลือทางการแพทย์มูลค่ากว่า 25,000 รูปี ไปยังสภากาชาดอินเดียเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากการจลาจล[78]

ด้านความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์นั้น ระหว่างการมาเยือนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฟิลิปปินส์ ทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงทางวัฒนธรรมซึ่งส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความร่วมมือด้านศิลปะวัฒนธรรม หนังสือ และการแลกเปลี่ยนนักวิชาการ นอกจากนี้ยังเตรียมการขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างกันอีกด้วย[79] ในส่วนความสัมพันธ์กับสิงคโปร์ยังเป็นไปในรูปแบบการเยี่ยมเยือนของผู้นำของทั้งประเทศที่เดินทางเข้าร่วมการประชุม[80]

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศไทยโดยมากเน้นในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้ค้าข้าวหลักของอินเดีย และเตรียมการขยายไปยังสินค้าประเภทอื่น ๆ นอกจากนี้ ไทยและอินเดียยังตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อศึกษานโยบายนำเข้า โอกาสทางการส่งออก และการยกระดับการค้าของทั้งสองประเทศอีกด้วย[81] ด้านความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น พบว่าความกังวลใจของอินเดียยังอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหวังที่จะแก้ข้อพิพาทโดยสันติเพื่อให้เวียดนามปราศจากการครอบงำโดยผู้มีอิทธิพลจากภายนอกตามข้อตกลงเจนีวา โดยความสัมพันธ์ของอินเดียกับเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ยังคงดำเนินต่อไป แต่แนวโน้มของการยกระดับสถานะทางการทูตของอินเดียกับเวียดนามเหนืออยู่ระหว่างการศึกษาโดยรัฐบาลของทั้งสองประเทศ[82]

นัยยะในนโยบายการต่างประเทศของอินเดียในยุคเริ่มต้นของการก่อตั้งอาเซียน

จากในส่วนที่ผ่านมา บทความได้พิจารณาข้อมูลและตีความในแนวราบจากรายงานประจำปีของกระทรวงต่างประเทศของอินเดียระหว่าง ค.ศ. 1960-1970 ในส่วนนี้จะวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในแนวดิ่งเพื่อศึกษานโยบายการต่างประเทศของอินเดียทีมีต่ออาเซียน รวมถึงนัยยะที่แฝงอยู่ในนโยบายดังกล่าว

ทั้งนี้จากหลักฐานชั้นต้นพบว่านอกจากการแลกเปลี่ยนและเยือนของผู้นำระดับสูงแล้ว แนวโน้มของนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนสามารถจัดแบ่งได้ 8 นโยบาย ดังนี้

[77] Ibid, p. 40.

[78] Ibid, p. 42

[79] Ibid, p. 43

[80] Ibid, p. 44.

[81] Ibid.

[82] Ibid, p. 45.

1. นโยบายความช่วยเหลือด้านสาธารณสุข ผ่านการจัดส่งบุคลากรและทีมแพทย์ พร้อมกับเครื่องมือ อุปกรณ์และยาที่จำเป็นเข้าปฏิบัติภารกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. นโยบายส่งเสริมเอกราช ความเป็นกลาง บูรณภาพแห่งดินแดน และการปฏิบัติงานในฐานะคณะกรรมาธิการนานาชาติเพื่อให้คำปรึกษาและกำกับดูแล เพื่อให้รัฐชาติที่เกิดใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปราศจากการแทรกแซงจากมหาอำนาจภายนอก
3. นโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรม ผ่านการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม อาทิ ภาพยนตร์ บทเพลง การแสดง ศิลปะ หนังสือ และนักวิชาการ ระหว่างอินเดียกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
4. นโยบายการทูตเพื่อการพัฒนาและความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ การสนับสนุนการก่อสร้าง การสำรวจ การวิจัยเพื่อพัฒนาในภูมิภาค และการลงนามในข้อตกลงการขนส่งทางอากาศ
5. นโยบายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนด้านการทหาร โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนและเยี่ยมเยือนของข้าราชการระดับสูงฝ่ายทหารทั้งทหารเรือ ทหารบก และทหารอากาศ
6. นโยบายการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมและทุนการศึกษา เพื่อส่งเสริมศักยภาพของข้าราชการฝ่ายพลเรือนและประชาชนจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ได้รับการศึกษาในสหสาขาวิชา ผ่านโครงการความร่วมมือทางเทคนิคและเศรษฐกิจของอินเดีย (ITEC) และแผนงานโคลัมโบ (Colombo Plan)
7. นโยบายความช่วยเหลือจากภัยธรรมชาติ เพื่อมอบสิ่งของและงบประมาณความช่วยเหลือให้กับประชาชนของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ประสบภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว อัคคีภัย เป็นต้น
8. นโยบายการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ผ่านการใช้วิธีเจรจาทางการทูตและทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการดำเนินงานของกรอบความร่วมมือและเวทีการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อระงับข้อพิพาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อนึ่ง การดำเนินงานในแต่ละนโยบายของอินเดียที่มีต่อภูมิภาคอาเซียนในช่วงปี ค.ศ. 1960 -1970 มีความถี่ของการดำเนินนโยบาย ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

นโยบายการต่างประเทศของอินเดีย	**1960**	**1961**	**1962**	**1963**	**1964**	**1965**	**1966**	**1967**	**1968**	**1969**	**1970**
ความช่วยเหลือด้านการสาธารณสุข		/		/				/	/	/	
ส่งเสริมเอกราช ความเป็นกลาง และบูรณภาพแห่งดินแดน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยภายนอก		/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
การทูตเชิงวัฒนธรรม ผ่านภาพยนตร์ บทเพลง การแสดง ศิลปะ และหนังสือ			/	/			/		/	/	/

การทูตเพื่อการพัฒนาและความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน	/	/		/	/		/		/		
ความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนด้านการทหาร	/			/		/		/		/	
การพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมและทุนการศึกษา			/	/	/		/	/	/		/
ความช่วยเหลือจากภัยธรรมชาติ	/			/	/		/				/
การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี					/	/	/	/	/	/	/

ตาราง 1 นโยบายการต่างประเทศอินเดียที่มีต่ออาเซียน ค.ศ. 1960-19720

อย่างไรก็ตาม แม้จุดหมายของการศึกษาในบทความนี้จะเป็นศึกษานโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียน โดยมุ่งศึกษาทศวรรษในระยะเวลาแห่งการก่อตั้งอาเซียน (ค.ศ. 1960-1970) โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนและหลังการก่อตั้งเมื่อ ค.ศ.1967 แต่จากรายงานของกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียพบว่านโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้/อาเซียน ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์แบบทวีภาคี (Bilateral Relations) ระหว่างอินเดียกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นรายกรณีเท่านั้น โดยใน 8 นโยบายที่ได้สรุปข้างต้น จะพบว่านโยบายมี 4 นโยบายที่มีความถี่สูงสุด ทั้งนี้สามารถผนวกรวมได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่

กลุ่มนโยบายที่ 1 ประกอบด้วยนโยบายการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และนโยบายส่งเสริมเอกราช ความเป็นกลาง และบูรณภาพแห่งดินแดน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยภายนอก ซึ่งเหตุที่อินเดียให้ความสำคัญกับแนวนโยบายดังกล่าวเนื่องจากสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในห้วงเวลานั้น เป็นช่วงที่หลายประเทศได้เปลี่ยนผ่านจากการเป็นอาณานิคมสู่การเป็นรัฐชาติ ซึ่งยังอยู่ในช่วงแห่งการก่อตัว ดังนั้นนโยบายของอินเดียจึงเป็นไปในแนวทางการสนับสนุนให้รัฐที่เกิดใหม่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเองโดยปราศจากการครอบงำโดยมหาอำนาจนอกภูมิภาค นอกจากนี้ อินเดียยังสนับสนุนการยุติข้อพิพาทด้วยสันติวิธี ทั้งในประเด็นข้อขัดแย้งภายในภูมิภาค อาทิ กรณีของฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย กรณีของอินโดจีน (เวียดนาม ลาว และกัมพูชา) รวมไปถึงกรณีที่มีมหาอำนาจนอกภูมิภาคเข้ามามีบทบาท เช่น สหรัฐอเมริกาในกรณีความขัดแย้งในเวียดนาม

กลุ่มนโยบายที่ 2 การพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมและทุนการศึกษา การทูตเพื่อการพัฒนาและความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน สืบเนื่องจากสภาวการณ์ข้างต้น อินเดียเห็นความสำคัญของการพัฒนาระหว่างกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงสนับสนุนโครงการพัฒนาทั้งเชิงวัตถุ โครงสร้างพื้นฐาน และการให้ทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมในสหสาขาวิชา

นอกจากนี้ ข้อค้นพบประการสำคัญ แม้ว่าอาเซียนจะก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1967 แต่ในห้วงระยะเวลาที่ศึกษายังไม่ปรากฏการกล่าวถึงอาเซียนในรายงานประจำปีและยังไม่ปรากฏความร่วมมือแบบพหุภาคี อีกทั้งอินเดียยังมีนัยยะแห่งความกังวลต่อการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคที่อาจได้รับอิทธิพลจากมหาอำนาจภายนอกและเครือข่ายทางการทหาร (Military Pacts) แต่เลือกที่แสดงจุดยืนสนับสนุนหากการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาระหว่างกัน โดยปราศจากการเข้ามาของอิทธิพลภายนอกนั่นเอง ดังที่ปรากฏในรายงานประจำปี 1966-1967[83] ดังนี้

"...India believes that multilateral co-operation among countries is imperative for economic development and progress of the various world regions. Therefore, the Government of India welcome the formation of such regional economic groupings and have indicated their own willingness to participate in such ventures which would be in the wider interest of the Asian countries..."	*"...อินเดียเชื่อว่าความร่วมมือแบบพหุภาคีระหว่างประเทศนั้นจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของภูมิภาคทั้งหลายในโลก ดังนั้นรัฐบาลอินเดียจึงยินดีต้อนรับการก่อตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและให้แสดงความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ที่กว้างขึ้นของประเทศในทวีปเอเชีย..."*

บทสรุป

บทความเรื่องนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนในระยะเริ่มต้นแห่งการก่อตั้ง (ค.ศ.1960 - 1970) จากมุมมองทางประวัติศาสตร์โดยมุ่งศึกษานโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียนผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการรวบรวมและจัดการเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์จากแหล่งรายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐอินเดีย เพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์จากช่วงเหตุการณ์จริงที่ได้รับการบันทึกไว้ในช่วงทศวรรษที่ 1960-1970 ซึ่งเป็นห้วงก่อนและหลังการก่อตั้งอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1967

จากการศึกษาพบว่ามีข้อค้นพบที่สำคัญ 3 ประการในแนวนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบไปด้วย

1. นโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้/อาเซียนเน้นหนักในเชิงความสัมพันธ์แบบทวิภาคี
2. แนวนโยบายที่สำคัญประกอบไปด้วยนโยบายการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี นโยบายส่งเสริมเอกราช ความเป็นกลาง และบูรณภาพแห่งดินแดน โดยปราศจากการแทรกแซงโดยภายนอก นโยบายการพัฒนาคุณภาพ

[83] Ministry of External Affairs. .(1967) *Annual Report 1966-1967* .New Delhi: Ministry of External Affairs. Retrieved from https://mealib.nic.in/?pdf2493?000 (9 May 2021), p. 6.

ทรัพยากรมนุษย์ผ่านการอบรมและทุนการศึกษา และนโยบายการพัฒนาและความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3. นโยบายการต่างประเทศของอินเดียยังไม่ให้ความสำคัญกับอาเซียน ในฐานะกรอบความร่วมมือแบบพหุภาคี แม้ว่าอาเซียนจะก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1967 แต่ในห้วงระยะเวลาที่ศึกษายังไม่ปรากฏการกล่าวถึงอาเซียนในรายงานประจำปีและยังไม่ปรากฏความร่วมมือแบบพหุภาคี รวมถึงอินเดียยังวิพากษ์การรวมกลุ่มในระดับภูมิภาคซึ่งมีอิทธิพลจากมหาอำนาจภายนอก

อย่างไรก็ตามแม้จะยังไม่ปรากฏความร่วมมือกับอาเซียนที่ชัดเจนในห้วงเวลาดังกล่าว แต่เมื่อเทียบกับนโยบายการต่างประเทศของอินเดียในปัจจุบันที่ยกอาเซียนเป็นหนึ่งในความสำคัญหลักของการต่างประเทศอินเดีย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติมผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะรายงานประจำปีของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียในห้วงเวลาถัดมา เพื่อทำความเข้าใจบริบทและเหตุการณ์ที่กระทบต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่ออาเซียน

จาก ASPAC สู่ ASEAN
ความสัมพันธ์ไทยเกาหลีใต้ เมื่อสถานการณ์สงครามเย็นผ่อนคลาย

เกษราภรณ์ หาญแกล้ว
Kate2pj@gmail.com

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ ก่อนและหลังการก่อตั้งองค์กรความร่วมมือ ASEAN ช่วงทศวรรษ 1970 โดยงานชิ้นนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงเหตุผลว่า ทำไมความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้จึงสามารถสร้างพื้นที่ความร่วมมือต่อกันได้ แม้สถานการณ์สงครามเย็นได้เปลี่ยนไป หลังการเดินทางเยือนกรุงปักกิ่งของประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน (Richard M. Nixon) ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1972 นำไปสู่การหยุดยิงในสงครามเวียดนาม ปี 1975

หากแต่ข้อเสนอในบทความนี้คือ การเกิดขึ้นขององค์กรความร่วมมืออาเซียน (ASEAN) เป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ทางการเมืองโลกที่สามารถลดความตึงเครียดในสงครามเย็น เปลี่ยนวิธีการแบ่งกลุ่มประเทศโลกเสรีประชาธิปไตยและสังคมนิยมในภูมิภาคเอเชีย เปิดโอกาสให้ประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ได้ร่วมมือกับประเทศโลกเสรีประชาธิปไตย จัดตั้งองค์กรภายในภูมิภาคเพื่อเปิดการค้ากับประเทศที่ใช้ระบบการเมืองแบบสังคมนิยม จนทำให้ ASEAN เบ่งบานขึ้นในทศวรรษ 1970 สวนทางกับองค์กรความร่วมมือ แอสแพค (ASPAC) กลุ่มองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ องค์กรที่เป็นตัวกลางให้ไทยกับเกาหลีใต้อยู่ภายใต้นโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ องค์กรที่เป็นดั่งหัวใจหลักต่อการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ในทศวรรษ 1960 แต่เมื่อระบอบการแบ่งโลกออกเป็นสองขั้วสิ้นสุด องค์กรความร่วมมือ แอสแพค (ASPAC) ที่อาศัยความสนับสนุนจากประเทศเสรีประชาธิปไตยจึงต้องล่มสลายไปตามบรรยากาศของการเมืองโลก หากแต่กระแสการเมืองโลกแบบใหม่ไม่สามารถลดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ลงได้ แตกต่างกับไต้หวันที่ทั้งไทยกับเกาหลีใต้ได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เมื่อสถานการณ์สงครามเย็นผ่อนคลายความตึงเครียดลง

คำสำคัญ: ASEAN, ASPAC, ความสัมพันธ์ทางการทูตไทยกับเกาหลีใต้, สงครามเวียดนาม

บทนำ

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations) หรืออาเซียน (ASEAN) มีจุดเริ่มต้นจากความร่วมมือระหว่างประเทศของไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ที่ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาสา (ASA, Association of South East Asia) ขึ้นในปี 1961 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทาง เศรษฐกิจ

สังคมและวัฒนธรรม การดำเนินการของสมาคมดำเนินมาได้เพียง 2 ปี จึงต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากเสถียรภาพในสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซียที่ไม่แน่นอน กระทั่งภายหลังประเทศทั้งสองได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ มีการแสวงหาแนวทางในการจัดตั้งองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจขึ้นในภูมิภาคอีกครั้ง ภายใต้ "**สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**" โดยมี ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ภายใต้รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ลงนาม "ปฏิญญากรุงเทพ" ขึ้น ณ พระราชวังสราญรมย์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ปี 1967

แม้งานวิจัยก่อนหน้าได้ชี้ว่า การเดินทางเยือนกรุงปักกิ่งของประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน (Richard M. Nixon) ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1972 ส่งผลให้บรรยากาศความตึงเครียดในสถานการณ์สงครามเย็นในภูมิภาคเอเชียผ่อนคลายลง หากแต่ผู้ศึกษากลับมองว่าการก่อตั้ง ASEAN ในปลายทศวรรษ 1960 นั้นเป็นจุดตัดและทำลายระบอบการแบ่งประเทศโลกเสรีประชาธิปไตยและโลกสังคมนิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกลง คำถามสำคัญคือการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือ ASEAN ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ จากเดิมที่ดำเนินมาในรูปแบบของประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ร่วมมือกันต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในสงครามเกาหลี และเป็นประเทศพันธมิตรที่สำคัญของกองทัพสหรัฐฯ ในการต่อต้านกองทัพเวียดนามเหนือดำเนินมาอย่างไรและความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่

จากสมมติฐานของบทความชิ้นนี้ที่พยายามนำเสนอให้เห็นว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ *1957* เป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ ตลอดจนการทำรัฐประหารของไทยในปี 1957 อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจของสหรัฐฯ อันเป็นผลทำให้ความสัมพันธ์ของไทยกับเกาหลีใต้แน่นเฟ้นยิ่งขึ้นภายใต้องค์กรความร่วมมือ ASPAC (Asian and Pacific Council) ส่วนหนึ่งของ ECAFE (Economic Commission for Asia and the Far East) ที่รัฐบาลไทยกับเกาหลีใต้ให้การสนับสนุนจัดตั้งองค์กรแห่งนี้ขึ้น แต่เมื่อสหรัฐฯ ได้ประกาศนโยบายและการวางแผนการส่งออก (Policies and planning for exports) ให้แก่กลุ่มประเทศสมาชิก ECAFE ในปี 1967 มีผลให้ไทยต้องแยกตัวออกจากองค์กรความร่วมมือดังกล่าว และกลับเข้าสู่ฐานะผู้นำองค์กรความร่วมมือ ASEAN แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมเปิดโอกาสให้ประเทศฝ่ายสังคมนิยมเข้ามามีส่วนในการเปิดการค้าเสรีกับประเทศสมาชิกมากขึ้น

การก่อรูปและความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ไทยกับเกาหลีใต้ ก่อนการก่อตั้ง ASEAN

การศึกษาความสัมพันธ์ไทยกับเกาหลีใต้ ต่างให้ความสำคัญในการเข้าร่วมสงครามเกาหลีของกองทัพไทยเป็นหมุดหมายสำคัญ การศึกษาดังกล่าวไม่อาจหลีกเลี่ยงในการอธิบายได้ว่า ทั้งหมดของความร่วมมือในสงครามเกาหลีของไทยที่มีต่อเกาหลีใต้อยู่ภายใต้เหตุผลและความอยู่รอดของประเทศโลกที่สามจากสถานการณ์สงครามเย็น ที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดเพียงไม่กี่ปี ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องการนำเสนอให้เห็นมุมมองอีกด้านหนึ่งผ่านหลักฐานประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ที่ปรากฏในเอกสารทางการของรัฐบาลเกาหลีใต้นั้น ได้ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ที่เกิดขึ้นภายใต้นโยบายทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่พยายามสร้างองค์กรความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้ประเทศสมาชิกโลกเสรี (ทุนนิยม) และ

พยายามสนับสนุนระบบทุนนิยมให้กลุ่มทุนขนาดกลางและขนาดเล็กสามารถเข้าสู่ระบบทุนนิยมแบบพึ่งพา ในทศวรรษ 1970 นับเป็นหมุดหมายสำคัญจนนำมาสู่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นด้านความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือด้านอื่นๆ ของไทยกับเกาหลีใต้มาจนถึงปัจจุบัน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์ไทยในทศวรรษ 2500 (1957) และทศวรรษ 2510 (1967) เป็นยุคของการพัฒนาเศรษฐกิจและเป็นยุคอเมริกันในไทย[1] การยึดอำนาจของกองทัพครั้งนี้ได้สร้างมิติและนัยของการสร้างรัฐรวมถึงกำหนดทิศทางความสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับนานาชาติไปถึงการวางแผนแนวทางในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในระดับภูมิภาครัฐประหารของไทยในปี 1957 นั้นไม่เพียงแต่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในของไทยเท่านั้น แต่รัฐประหารครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯ ที่นำไปสู่การเข้ามามีบทบาทอย่างมากของสหรัฐฯในการพัฒนาเศรษฐกิจ [2]

บทความชิ้นนี้กำลังยกกรณีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ขึ้นมานำเสนอ เพื่อให้เห็นว่านโยบายด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างไทย กับเกาหลีใต้ เพราะทั้งสองประเทศเร่งดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการขึ้นเมื่อปี 1958 จากรายงานของยัง ยู-ชัน (Yang You-chan) รัฐมนตรีว่าการต่างการประเทศของเกาหลีใต้ ฉบับวันที่ 8 สิงหาคม ปี 1957 ได้อ้างถึงรายงานประจำสัปดาห์ของตนเอง ฉบับวันที่ 14 พฤษภาคม ปี 1957 กล่าวถึงความคืบหน้าจากการหารือแลกเปลี่ยนทางการทูตต่อเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงไซง่อน โดยมีใจความตามรายงานว่า[3]

> “กระผมได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศให้เข้าเจรจากับเอกอัครราชทูตไทยในไซง่อนเรื่องการแลกเปลี่ยนนักการทูตต่อกัน เมื่อวันที่ 12 มิถุนายนที่ผ่านมา กระผมได้เข้าเจรจากับท่านเอกอัครราชทูตและพูดคุยเรื่องนี้ กระผมได้แจ้งให้เขาทราบว่ากระผมได้พูดคุยกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเขาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในขณะที่กระผมประจำอยู่ในเวียดนาม เขาบอกว่าจะรายงานเรื่องนี้ไปยังรัฐบาลทันทีและจะติดต่อเรื่องนี้ต่อกระผมอย่างต่อเนื่อง”

รายงานเอกสารฉบับนี้ลงวันที่ 8 สิงหาคม อันเป็นช่วงหลังของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นช่วงที่บรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศไทยอยู่ในสภาวะอ่อนไหว แม้เกาหลีใต้จะมีความกระตือรือร้นต่อการสถาปนาทางการทูตกับไทย แต่เหตุการณ์ความไม่แน่นอนทางการเมืองของไทย อาจส่งผลต่อการเจรจาแลกเปลี่ยนทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ในปี 1957 ต้องหยุดชะงักไป ท่านรัฐมนตรีว่าการต่างการประเทศยัง ของเกาหลีใต้ ได้ชี้แจงในช่วงท้ายของรายงานว่า การดำเนินเจรจาครั้งนี้อาจต้องล่าช้าและไม่ประสบความสำเร็จนัก

---

[1] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, บทที่ 1.

[2] อ้างอิงการวิเคราะห์ของ ธเนศ ต่อการรัฐประหาร พ.ศ.๒๔๙๐ ในงานของสุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร พ.ศ.๒๔๙๐ จุดกำเนิดอำนาจนิยมของกองทัพ, กรุงเทพฯ, ศิลปวัฒนธรรม,หน้า 12-13.

[3] NAK, CA002092,국교수립-태국 1957-1959, CDS Report NO.051.

เพราะเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลจอมพล ป. กำลังรวมตัวภายหลังการเลือกตั้งทั่วไป[4] ซึ่งไม่ได้ชี้ชัดว่าเกิดจากปัญหาภายในของไทย

จากประเด็นนี้เราไม่อาจตัดสินได้ว่าการหยุดเจรจาในช่วงปลายปี 1957 เกิดจากรัฐบาลเกาหลีใต้ที่มีสหรัฐฯ เป็นที่ปรึกษา กำลังรอดูท่าทีการเมืองภายในของไทยหรือจะต่อต้านผลการเลือกตั้งของไทยที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมาหรือไม่ เพราะในเวลาต่อมาเป็นที่ประจักษ์ว่า ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ปี 1958 ได้ชื่อว่าเป็น "*การเลือกตั้งที่สกปรกที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย*" ผลการเลือกตั้งยังทำให้พรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพล ป. ได้รับเสียงข้างมากจนน่าสงสัย มูลเหตุนี้จึงนำไปสู่การเดินขบวนเรียกร้องของนิสิตนักศึกษา รัฐบาลขณะนั้นแต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ปราบปรามการชุมนุม ต่อมาจอม พลสฤษดิ์ ได้กลายเป็นผู้นำขบวนประท้วงและนำคณะปฏิวัติเข้าทำการรัฐประหาร ยึดอำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. ในวันที่ 16 กันยายน ในปีเดียวกัน จนปรากฏหลักฐานว่ามีการเจรจาแลกเปลี่ยนทางการทูตระหว่างไทยกับเกาหลีใต้อีกครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1958 สี่เดือนให้หลังจากการปฏิวัติรัฐประหารในไทยสำเร็จในปี 1957 กระทั่งเดือนตุลาคม ปี 1958 จึงมีการสถาปนาทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ขึ้น

ข้อสังเกตในการกลับมาเจรจาทางการทูตอีกครั้งของทั้งสองประเทศคือ ประการแรก ในปี 1958 รัฐบาลเกาหลีใต้ยอมรับเกือบทุกเงื่อนไขของรัฐบาลไทยเพียงเพื่อจะสถาปนาทางการทูตกับไทย เกาหลีใต้ยอมรับการเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตระดับอัครราชทูตและให้อัครราชทูตร่วมกับอัครราชทูต ณ กรุงไทเป ไต้หวัน ตามที่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯเสนอ และพร้อมจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการจัดตั้งสถานทูตประจำประเทศไทย แม้สถานการณ์ทางการเงินของเกาหลีใต้จะไม่เอื้ออำนวยก็ตาม แต่เงื่อนไขเดียวที่เกาหลีใต้ไม่สามารถยอมรับได้คือการใช้อัครราชทูตร่วมกับกรุงโตเกียว[5] ประการต่อมา การเจรจาเริ่มต้นอีกครั้งเมื่อรัฐบาลสหรัฐฯ มีท่าทีต่อการทำรัฐประหารของไทยที่เปลี่ยนไป ท่าทีของสหรัฐฯต่อไทยหลังการรัฐประหาร ปี 1957 มีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดี สำหรับการพัฒนาการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดนโยบายรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ซึ่งผู้ศึกษามองว่า นโยบายของรัฐบาลเกาหลีใต้ที่มีต่อสหรัฐฯ ในฐานะที่ปรึกษาสำคัญในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลในเวลาดังกล่าว[6] เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ขึ้นมามีอำนาจแทนจอมพล ป. ในปี 1958 นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ เพราะการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ (ระหว่างปี 1959-1963) ต่อเนื่องมาจนถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (ระหว่างปี 1964-1971) เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลของประธานาธิบดีปาร์ค จุง-ฮี แห่งเกาหลีใต้ ถูกจัดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ มากขึ้น โดยเฉพาะนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์ได้นำเอาหลัก “การพัฒนา” ของสหรัฐฯ มาใช้กับนโยบายทางเศรษฐกิจของไทย โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (ฉบับ 5 ปี

[4] Ibid.,

[5] Ibid.,

[6] 박태균, 베트남 전쟁, 잊현진 전쟁, 반쪽의 기억, 서울, 한겨레출판, 한번도에서 벌어진 또 하나의 전쟁.

1961-1966) โดยมี ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเป็นผู้เดินเกมการเมืองระหว่างประเทศคนสำคัญ ในขณะที่เกาหลีใต้มีนายอี จาง-อุค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย[7]เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายทางการทูตระหว่างประเทศ

จากเอกสารแถลงการณ์เศรษฐกิจของสหประชาชาติสำหรับเอเชียและตะวันออกไกล ฉบับปี 1967 (United Nations Economic Bulletin for Asia and The Far East 1967) ได้เผยให้เห็นว่านับตั้งแต่ปี 1957 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่สหประชาชาติต้องเผชิญนั้นเป็นไปอย่างยากลำบาก ส่งผลให้ปี 1958 ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาคอย่างญี่ปุ่นย่ำแย่ลง นับตั้งแต่ปี 1958 เป็นต้นมา สหประชาชาติได้เข้ามาสำรวจสภาพเศรษฐกิจเอเชียและตะวันออกไกล นอกจากจะทบทวนสถานการณ์ปัจจุบันของภูมิภาคแล้ว ยังมีการศึกษาประเด็นสำคัญบางประการหรือปัญหาของเศรษฐกิจเอเชียอย่างต่อเนื่อง[8] แถลงการณ์เศรษฐกิจของสหประชาชาติสำหรับเอเชียและตะวันออกไกล มีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจเอเชียและตะวันออกไกล หรือ ECAFE (Economic Commission for Asia and the Far East) อันเป็นโครงหนึ่งของสหประชาชาติ ที่เชื่อมตลาดการค้าระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าด้วยกัน จึงเปิดโอกาสให้ไทยและเกาหลีใต้ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรความร่วมมือ กลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค: คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก (Asian and Pacific Council) หรือ ASPAC ขึ้นอย่างเป็นทางการในปี 1964 ที่อยู่ภายใต้ร่มของ คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission For Asia And The Pacific) หรือ ECAFE

การก่อตั้ง ASPAC (Asian and Pacific Council)

ASPAC (Asian and Pacific Council) คือ กลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค: คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก หรือ แอสแพค จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลเกาหลีใต้ ในเดือนกันยายน ปี 1964 หลังจากสิ้นสุดสงครามเกาหลีได้เพียง 10 ปี จากความเสียหายตลอด 3 ปีของสงครามเกาหลีส่งผลให้เกาหลีใต้ที่เคยได้ชื่อว่าเป็นประเทศยากจนที่สุดในเอเชีย ด้วยเหตุผลดังกล่าวสหรัฐฯ จึงได้เข้ามาสนับสนุนให้เกิดองค์กรความร่วมมือภายในกลุ่มประเทศในเอเชียเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ ในช่วงแรกไม่มีประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศกลุ่มพันธมิตรให้ความไว้วางใจในการดำเนินการองค์กรความร่วมมือแห่งใหม่นี้ ต่างมีความกังวลเกี่ยวกับความสามารถ และเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลเกาหลีใต้ต่อการจัดการประชุมระหว่างประเทศ จึงทำให้บางประเทศปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการประชุม ไม่นานหลังจากนั้น สหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทชี้ขาดในการจัดตั้งการประชุมความร่วมมือระดับภูมิภาค ทั้งยังได้รับความร่วมมือจากชาติพันธมิตรหลักอย่าง ญี่ปุ่น ไทยและออสเตรเลีย การเข้ามามีส่วนร่วมของญี่ปุ่นและ

[7] เกษราภรณ์ หาญแกล้ว, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สงครามเวียดนามและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ: การเปลี่ยนแปลงทางการทูตไทย-เกาหลีใต้ ภายใต้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทศวรรษ 1960 , ภายใต้โครงการวิจัยเอกสารสำคัญจากหอจดหมายเหตุแห่งต่างประเทศ, 2563, หน้า 15-16.

[8] United Nations Economic Bulletin for Asia and The Far East 1967, United Nations Publication Sale No; E.68.II.F.1

ไทยกับกลุ่มองค์กรความร่วมมือ ASPAC ยิ่งสร้างความมั่นใจด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงให้แก่ประเทศสมาชิกในภูมิภาค[9]

ต่อมาเมื่อรัฐบาลเกาหลีใต้ผลักดันให้เกิด 'การประชุมการค้าระหว่างประเทศของเอเชีย' ขึ้น ณ กรุงโซล ระหว่างวันที่ 14-16 มิถุนายน ปี 1966 ภายใต้ชื่อ 'การประชุมระดับรัฐมนตรีเพื่อความร่วมมือเอเชียและแปซิฟิก' (Ministerial Meeting for Asian Pacific Cooperation) โดยเชิญรัฐมนตรีจาก 9 ประเทศสมาชิก ได้แก่ เกาหลีใต้ ไทย ญี่ปุ่น ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้ มาเลเซีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เข้าร่วมประชุม ขณะเดียวกันสาธารณรัฐประชาชนลาวได้เข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์ การประชุมในครั้งนี้มีเป้าหมายหลักในการเจรจาประชุม-จัดตั้งองค์กรถาวรและการประชุมตัวแทนชาติสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ การนี้ตัวแทนประเทศไต้หวัน ฟิลิปปินส์ และเวียดนามใต้ สนับสนุนแนวคิดของรัฐบาลเกาหลีใต้ในประเด็นนี้ ขณะที่ตัวแทนประเทศญี่ปุ่น มาเลเซียและนิวซีแลนด์ ได้คัดค้านแนวคิด ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าองค์กรข้างต้นทับซ้อนกับ องค์กรความร่วมมือ ECAFE และแผนโคลัมโบ (Colombo Plan) ที่เป็นองค์การระดับภูมิภาคโดยรัฐบาลในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกร่วมมือกันพัฒนาความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชาติเพื่อต่อต้านการคุกคามของภัยคอมมิวนิสต์ ท้ายที่สุดไทยและออสเตรเลียมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมเพื่อให้เกิดการจัดประชุมระดับรัฐมนตรีอย่างต่อเนื่องจนบรรลุข้อตกลงตามที่รัฐบาลเกาหลีใต้เสนอ ผลจากการเข้าเจรจาของไทยทำให้การประชุมครั้งต่อไป ไทยได้เป็นเจ้าภาพเพื่อจัดประชุมขึ้นในครั้งต่อไป ณ กรุงเทพมหานคร

ช่วงแรกของการก่อตั้ง ASEAN (Association of South East Asian Nations)

ความขัดแย้งในดินแดนภาคพื้นสมุทรของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นผลจากปัญหาความทับซ้อนผลประโยชน์ในพื้นที่ระหว่าง มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยทางดินแดนทางตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว เมื่อมาเลเซียต้องการรวมมาลายาเข้ากับสหพันธรัฐมาเลเซีย ในเดือนมกราคม ปี 1961 ตุนกู อับดุล ระฮ์มัน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีคนแรกของมาเลเซีย ประกาศที่จะจัดตั้งรัฐบาลกลางมาเลเซียขึ้น โดยจะรวบรวมพื้นที่ที่เคยเป็นอาณานิคมเดิมของอังกฤษเข้าด้วยกัน อันประกอบด้วย มาลายา สิงคโปร์ ซาบาร์ และซาราวักตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว แต่ประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukano) ออกมาคัดค้าน และกล่าวว่านายกรัฐมนตรีรามันกำลังสมรู้ร่วมคิดกับอังกฤษ เพื่อสร้างจักรวรรดินิยมใหม่ (Neo-colonialism) ขึ้น และอ้างสิทธิ์ว่าก่อนที่ซาบาห์และซาราวัก จะยกเป็นของอังกฤษ ดินแดนเหล่านี้เคยเป็นของอินโดนีเซีย ในขณะเดียวกัน ดิออสดาโด มากาปากัล (Diosdado Macapagal) ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ก็อ้างสิทธิ์อำนาจอธิปไตยเหนือหมู่เกาะซาบาร์เช่นกัน จนทำให้ข้อพิพาทถูกยกระดับเป็นการเข้าครอบครองเหนือดินแดนซาราห์ กลายเป็นปัญหาระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร ที่เกิดขึ้นพร้อมกับสงครามเวียดนาม

ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ในปี 1965 เปิดโอกาสให้ทั้งสองประเทศได้ระงับข้อพิพาทลงชั่วคราว เฟอร์ดินานด์ มาร์กอส (Ferdinand Marcos) ประธานาธิบดีคนใหม่ของฟิลิปปินส์ ผู้ซึ่ง

[9] เกษราภรณ์ หาญแกล้ว,อ้างแล้ว.

ไม่เห็นด้วยต่อนโยบายการอ้างสิทธิ์ครอบครองพื้นที่ซาบาร์มาตั้งแต่ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา กระทั่งเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี มาร์กอสจึงเริ่มปรับความสัมพันธ์กับมาเลเซีย ในขณะที่อินโดนีเซียได้มีการทำรัฐประหารรัฐบาลซูกาโนจากพรรคคอมมิวนิสต์ (PKI) แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ซูกาโนส่งมอบอำนาจการบริหารให้นายพลซูฮาโต (Suharto) เขาได้แต่งตั้ง อดัม มาลิก (Adam Malik) ให้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ บทบาทสำคัญคือการประกาศให้อินโดนีเซียยกเลิกนโยบายโดดเดี่ยว และหันกลับเข้าสู่ประชาคมระหว่างประเทศ จนทำให้วันที่ 3 มิถุนายน และ 11 สิงหาคม ปี 1966 ฟิลิปปินส์-มาเลเซีย และอินโดนีเซีย-มาเลเซีย ได้ทำข้อตกลงที่จะดำเนินทางการทูตขึ้นใหม่อีกครั้ง จากสถานการณ์เหล่านี้ทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาคพื้นสมุทรได้ยุติยุคแห่งการเผชิญหน้าข้อพิพาทเรื่องเขตแดนที่ทับซ้อนกัน[10]

การหารือเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือระดับภูมิภาคแห่งใหม่เริ่มขึ้นหลังความขัดแย้งในมาเลเซีย ในเดือนมีนาคม ปี 1966 โดยสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาสา (ASA) เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาระดับภูมิภาค ที่เกิดจากการร่วมมือระหว่าง ไทย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย ภายหลังจากระงับกิจกรรมไปหลังจากที่เกิดข้อพิพาทขึ้นกับมาเลเซีย กว่า 3 ปี ในเบื้องต้น ASA คาดหวังว่าอินโดนีเซียจะเข้าร่วมกับองค์กรความร่วมมือแห่งนี้ แต่อินโดนีเซียกลับปฏิเสธและให้เหตุผลว่า อินโดนีเซียยึด หลักประเทศที่เป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ซึ่งขัดแย้งกับหลักการของ ASA ที่ยึดหลักต่อต้านแนวคิดคอมมิวนิสต์ จนนำมาสู่การหารือร่วมกันในระดับภูมิภาค เพื่อให้อินโดนีเซียสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้[11]

จากเอกสารต่างประเทศของเกาหลีใต้ ปรากฏหลักฐานที่เผยให้เห็นว่า ตลอดครึ่งปีหลังของปี 1966 ไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ผู้นำของประเทศเหล่านี้ได้มีโอกาสเดินทางเยี่ยมเยือนระหว่างกันอยู่เสมอ[12] กระทั่งมีการก่อตั้งองค์ความร่วมมือแห่งใหม่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปิดโอกาสให้ทุกประเทศในภูมิภาคเข้าเป็นสมาชิก ในวันที่ 8 สิงหาคม ปี 1967

ความสัมพันธ์ไทย เกาหลีใต้ เมื่อ ASPAC ตกต่ำ และ ASEAN เบ่งบาน

ความไม่เข้ารูปเข้ารอยภายในองค์กรความร่วมมือของ ASPAC เริ่มขึ้น เมื่อประเทศสมาชิกสำคัญอย่างญี่ปุ่นได้ออกมาแสดงจุดยืนที่จะไม่เข้าร่วมการประชุมผู้นำชาติสมาชิกครั้งที่ 2 ที่จะมีขึ้นอีกครั้ง ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ ประจำกรุงเทพฯ ในวันที่ 5 กรกฎาคม ปี 1967 รัฐบาลญี่ปุ่นมองว่าการประชุมครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อเร่ง

---

[10] สิริฉัตร รักการ, มองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การกำเนิดรัฐมาเลเซียและอินโดนีเซีย: สู่ประเด็นความขัดแย้งตั้งแต่ทศวรรษ 1950- ปัจจุบัน, กรุงเทพฯ, วารสารโครงการศิลปศาสตรบัณฑิต เอเชียตะวันตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คระสังคมสาสตร์ มหาวิทยาเกษตรศาสตร์, ฉบับปฐมกฤษ์ 2555 , หน้า 5-7.

[11] 이상현, 냉전지 동아시아 지역협의체에 다한 비교연구: ASEAN의 성공과 ASPAC의 실패, THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS, 2015, vol.18, no.1, pp. 379-402.

[12] 대한민국 외교사료해제집 1967, 신동남아지역 협력체 창설 구성, 생산과 동남아1과MF번호c-19/17/1-75(75p).

เจรจาปัญหาภายในของเวียดนาม[13] ทำให้ตัวแทนจากรัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกมากล่าวว่า ญี่ปุ่นจะไม่ขอเข้าร่วมการประชุม เพราะหากญี่ปุ่นแสดงตัวเป็นชาติสมาชิกที่ดีของ ASPAC อาจส่งผลให้นานาชาติที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกรู้สึกไม่พอใจและไม่เป็นผลดีต่อองค์กร[14] เพราะต้องเข้าใจว่าการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือ ASPAC ที่มีสหรัฐฯเป็นผู้สนับสนุนและเกาหลีใต้เป็นผู้นำ

สิ่งที่ย้อนแย้งอยู่ภายในองค์กร คือการประชุมที่จะมีขึ้นในเดือนกรกฎาคมนั้น กลับเป็นการประชุมหารือจากประเทศที่เป็นทั้งสมาชิกองค์กรความร่วมมือ ASPAC และ SEATO อย่าง ไต้หวัน เวียดนาม เกาหลีใต้[15] ซึ่งต่างมีเป้าหมายทางการเมืองเพื่อต่อต้านแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ร่วมกัน การถอยห่างของญี่ปุ่น ส่งผลให้มาเลเซีย และนิวซีแลนด์ เริ่มพิจารณาบทบาทขององค์กร ASPAC มากขึ้น ถึงแม้ญี่ปุ่นจะเข้าร่วมเป็นประเทศโลกเสรีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นเดียวกับประเทศส่วนใหญ่ในเอเชีย แต่การเข้าร่วมองค์กรแห่งนี้เมื่อปี 1965 นั้นมีเป้าหมายเพื่อลงนาม ข้อตกลงพัฒนาความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับเกาหลีใต้ (한국과의 우호관계 증진) และข้อตกลงความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก (아사아 자유진영국가들의 정치적 경제적 결속)[16] เท่านั้น ญี่ปุ่นไม่มีความต้องการที่จะเกี่ยวข้องทางการเมืองกับประเทศสมาชิกอื่นๆ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับรัฐบาลออสเตรเลีย ที่เลี่ยงการออกความคิดเห็นเกี่ยวกับประชุมครั้งนี้ เพียงแต่เสนอตัวว่าออสเตรเลียจะจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมช่างเทคนิคในออสเตรเลียและจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมด[17] เพราะการเข้าร่วม ASPAC ของออสเตรเลีย หรือแม้กระทั่ง นิวซีแลนด์ และมาเลเซีย ต่างเป็นประเทศที่มีภูมิหลังทางการเมืองภายใต้การตกเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรทั้งสิ้น

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศเหล่านี้ยังคงต้องพึ่งพิงนโยบายความมั่นคงและเศรษฐกิจจากมหาอำนาจ จึงจำต้องเข้าร่วมองค์กร ASPAC ที่สหรัฐฯ เป็นผู้สนับสนุน แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1970 สหราชอาณาจักรได้พยายามลดบทบาทตนเองในเอเชียลง อังกฤษเข้าร่วมเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) และถอนทหารอังกฤษออกจากพื้นที่ทางตะวันออกของสุเอช จึงส่งผลให้ทั้ง 3 ชาติมีอิสระต่อทิศทางทางการเมืองของตนมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 ต่อมาพบว่า ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และมาเลเซีย เป็นชาติๆ แรกที่ถอนตัวออกจากองค์กรความร่วมมือ ASPAC

---

[13] 대한민국 외교사료해제집 1967, 유엔내의 ASPAC Sub-Group 구성문제, 생산과 동남아MF번호c-19/18/1-25(25p). 1967.1.1. 보고함.

[14] 대한민국 외교사료해제집 1967, 유엔내의 ASPAC Sub-Group 구성문제, 생산과 동남아MF번호c-19/18/1-25(25p). 1967.2.10. 보고함.

[15] 대한민국 외교사료해제집 1967, ASPAC (아시아태평양이사회) 각료회의, 제2차 Bangkok, 1967.7.5-7, 생산연도 1967, 생산과 동남아 MF번호c-19/19/1-367(367p).

[16] 외교부 외교사료관. 아사아태평양이사회 (ASPAC)창설계획 1963-65. MF.C-0010(22).

[17] 대한민국 외교사료해제집 1967, ASPAC (아시아태평양이사회) 각료회의, 제2차 Bangkok, 1967.7.5-7, 생산연도 1967, 생산과 동남아 MF번호c-19/19/1-367(367p). 1967.5.22 보고함.

อย่างไรก็ตามรัฐบาลเกาหลีใต้ยังต้องการให้การประชุมผู้นำประเทศสมาชิก ASPAC ยังคงดำเนินต่อไป เป้าหมายสำคัญนอกเหนือจากการเจรจาปัญหาของเวียดนามแล้ว รัฐบาลเกาหลีใต้ยังต้องการให้ ASPAC ขับเคลื่อนภาคธุรกิจทางเศรษฐกิจของทั้งสองภูมิภาคนี้ไว้ ประการสำคัญคือการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจของเกาหลีใต้ในทศวรรษ 1960 โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับ 5 ปี ของรัฐบาลปาร์ค จุง-ฮี นั้นประสบความสำเร็จอย่างสูงจากตลาดและจากความร่วมมือผ่านผู้นำจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[18]เห็นได้จากสภาพทางเศรษฐกิจของเกาหลีใต้พัฒนาอย่างก้าวกระโดดในช่วงทศวรรษ 1960 ตัวอย่างจากอัตราการส่งออกของเกาหลีใต้ตั้งแต่ปี 1960-1966 ตามตารางด้านล่าง

การพัฒนาประเทศ ECAFE: อัตราการส่งออกสินค้า

ประเทศ	การส่งออก: อัตราการเจริญเติบโต 1960-1966	ดัชนีความเข้มข้นของสินค้าโภคภัณฑ์			
		1965 ECAFE	1959 MASSELS	1955 ECAFE	1954 MICHAELY
Cambodia	6.4	91.36	-	-	-
Burma	-1.8	81.25	69.1	75.25	74.4
Viet-Nam, West	-16.1	73.81	-	-	-
Ceylon	0.7	69.32	64.9	66.89	-
Pakistan	7.6	58.34	-	-	-
Malaysia, West	2.1	52.75	69.7	59.50	49.8
Korea, Rep. of	**41.8**	47.78	-	-	-
Indonesia	-2.9	45.46	28.0	-	-
India	4.3	43.86	49.0	-	-
Thailand	9.2	40.69	49.0	52.55	68.3
Hong Kong	12.3	31.77	-	22.16	20.6
Philippines	8.7	31.37	41.4	45.33	-
China (Taiwan)	23.5	25.83	-	-	-

[18] 대한민국 외교사료해제집 1967, 친선 및 경제협력사정단 동남아 순산 13..8-9.9 1967, 생산연도 1967, 생산과 동남아 MF번호c-22/1/1-132(132p).

หมายเหตุ: อัตราความเข้มข้นของสินค้าส่งออกกำหนดไว้ในกลุ่มสินค้าหลักจำนวน 177 กลุ่มสำหรับ SITC แก้ไข (การคำนวณปี 1965) และ 150 กลุ่มสินค้าโภคภัณฑ์สำหรับข้อมูลก่อนหน้านี้ (1954-59) , ECAFE: คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจเอเชียและตะวันออกไกล, Massels: ความเข้มข้นและความผันผวนในการส่งออก, American Economic Review, มีนาคม 1964., Michaely: การกระจุกตัวในการค้าระหว่างประเทศ, นอร์ทฮอลแลนด์, สำนักพิมพ์อัมสเตอร์ดัม, 1962[19]

จากตารางการพัฒนาประเทศ ECAFE: อัตราการส่งออกสินค้าเห็นได้ว่าเกาหลีใต้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจสูงมาก แต่ในอีกด้านหนึ่งเกาหลีใต้ไม่มีความมั่นคงและความชอบธรรมด้านการเมืองเลย ความกังวลใจของเกาหลีใต้ต่อการข่าวการจัดตั้ง ASEAN ปรากฏผ่านเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะการเดินทางเยี่ยมเยือนระหว่างไทยกับผู้นำในประเทศอาเซียน โดยเฉพาะกรณีการเดินทางเยือนไทยของ รองนายกรัฐมนตรี อดัม มาลิก (Adam Malik) แห่งอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 9 เมษายน หลังจากนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ดร. ถนัด คอมันตร์ เดินทางเยือนมาเลเซีย ในวันที่ 20 พฤษภาคม ต่อมารัฐบาลเกาหลีใต้ได้รับรายงานจากเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม ว่า นายกรัฐมนตรีรามันของมาเลเซียและรองนายกรัฐมนตรีมาลิก แห่งอินโดนีเซีย เดินทางถึงกรุงเทพฯ อีกครั้งเพื่อหารือกันถึงเรื่องค่าตอบแทนของญี่ปุ่น พร้อมทั้งหารือเรื่องการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ร่วมกัน ต่อมายังพบรายงานของเอกอัครราชทูตประจำมาเลเซียรายงานต่อรัฐบาลเกาหลีใต้ ในวันที่ 25 พฤษภาคม ลงบันทึกในรายงานว่า นายกรัฐมนตรีของมาเลเซีย รู้สึกพึ่งพอใจต่อผลการเข้าร่วมเจรจาในวันที่ เรื่องความร่วมมือแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะเกิดขึ้นกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ดร. ถนัด คอมันตร์ ส่งผลให้ก่อนการจัดตั้ง ASEAN กระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีใต้ประเมินว่า องค์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (새로운 지역 경제 협력기구 형성) จะมีเครือข่ายที่กว้างกว่า ASA (Association of Southeast Asia) และน่าจะสร้างประโยชน์ให้ภูมิภาคได้มากกว่าองค์กรความร่วมมือ Maphilindo ที่จัดตั้งโดยมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย[20]

จนกระทั่งรัฐบาลเกาหลีใต้ได้รับรายงานจากเอกอัครราชทูตประจำกรุงมะนิลา ว่าในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1967 จะมีการจัดประชุมเพื่อหารือการจัดตั้งองค์กรแห่งใหม่พร้อมเจรจาข้อตกลงด้านการค้าต่อกัน โดยมีประเทศสมาชิกเข้าร่วมประกอบด้วย ลาว มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม อินโดนีเซีย กัมพูชา พม่า ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น มีเงื่อนไขพิเศษว่า กลุ่มประเทศสมาชิกยินดีให้ญี่ปุ่นเข้ามาสนับสนุนกองทุนพิเศษเพื่อการพัฒนาทางด้านการเกษตร รายงานฉบับนี้ทำให้เกาหลีใต้ ได้ยื่นข้อเสนอต่อกระทรวงการต่างประเทศเพื่อพิจารณาว่า เกาหลีใต้สมควรที่จะขอเข้าร่วมองค์กรความร่วมมือแห่งใหม่นี้หรือไม่ แต่กระทรวงการต่างประเทศแสดงท่าทีคัดค้านการเข้า

[19] United Nations Economic of Asia and The Far East 1967, Also issued as Vol. XVIII, No.4 of The ECONOMIC BULLETIN FOR ASIA AND THE FAR EAST, Bangkok, 1968. P.23.

[20] 대한민국 외교사료해제집 1967, 신동남아지역 협력체 창설 구상, 생산연도 1967, 생산과 동남아 1과MF번호M-19/17/1-75(75p).

ร่วม เนื่องจากเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักขององค์กรความร่วมมือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งนี้ ไม่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้สูงว่าจะถูกพัฒนาเพื่อแข่งขันกับ ASPAC ที่รัฐบาลเกาหลีใต้พยายามขยายความร่วมมือไปสู่นานาชาติในขณะนี้[21]

ดังนั้นไทยจึงเป็นชาติพันธมิตรเพียงชาติเดียวของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นทั้งสมาชิก ASEAN และ ASPAC ที่เกาหลีใต้ให้ความไว้วางใจและพร้อมจะร่วมมือกับตน ทั้งนี้เนื่องจากไทยเคยรับเป็นเจ้าภาพการจัดประชุมผู้นำประเทศสมาชิก ASPAC มาแล้วเมื่อปี 1966 และต้องการให้ไทยรับเป็นเจ้าภาพการจัดประชุม ASPAC ครั้งที่ 4 ภายใต้โครงการ The Fourth Meeting of the ASPAC Standing Committee ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ รวมถึงการประชุมครั้งที่ 5 ในวันที่ 19 พฤษภาคม และครั้งที่ 6 วันที่ 19 มิถุนายน ซึ่งทั้งหมดจะถูกจัดขึ้นในปี 1967 ณ กรุงเทพฯ[22]

สถานการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจากรัฐบาลเกาหลีใต้มีความกังวลใจต่อการจัดตั้งองค์แห่งใหม่นี้ว่าจะส่งผลให้ความร่วมมือ ASPAC ต้องหมดความสำคัญลง[23] แต่รัฐบาลเกาหลีใต้เข้าใจดีว่า มีเพียงสหรัฐฯ เท่านั้นที่จะสามารถชี้ขาด การก่อตั้งองค์กรนี้ขึ้นได้หรือไม่ เกาหลีใต้ยังคงต้องการเหนี่ยวรั้งประเทศไทยไว้ เพราะไทยเป็นชาติเดียวที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่ค่อนข้างรุนแรงในกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเข้าร่วมในสงครามเวียดนามเช่นเดียวกับเกาหลีใต้ แต่ยังเป็นชาติที่แสดงออกถึงความเป็นกลางที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เช่น การลงนามในข้อตกลงคณะกรรมการป้องกันร่วม ปี 1950 กับสหรัฐฯ และเข้าร่วม SEATO ปี 1950 นอกจากนี้ไทยยังมีบทบาทสำคัญในการทูตพหุภาคีผ่านคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจเอเชียและตะวันออกไกล (ECAFE) อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสหประชาชาติ ไทยจึงตอบสนองในเชิงบวกตามแผนของรัฐบาลเกาหลีใต้ที่จะจัดประชุมผู้นำประเทศสมาชิกและสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจและการลงทุนของเกาหลีใต้เรื่อยมา[24]

ดังนั้นทันทีที่รัฐบาลเกาหลีใต้ได้รับรายงานว่า จอมพลถนอม นายกรัฐมนตรีของไทย จะเดินทางเยือนไต้หวันอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน ปี 1967 เกาหลีใต้จึงถือโอกาสเชิญจอมพลถนอมเดินทางไปเยือนเกาหลีใต้ในเดือนเดียวกัน[25] กระทั่งจอมพลถนอม พร้อมคณะ เดินทางเยือนเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 2-5 เมษายน ปี 1967 ในเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีใต้บันทึกว่า จอมพลถนอม ได้เข้าพบ

---

[21] 대한민국 외교사료해제집 1967, 동남아경제개발각료회의, 제2차.Manila 26-28.4.1967. 생산연도 1967, 생산과 동남아/ 경제협력과MF번호M-9/10/1-312(312p).

[22] 대한민국 외교사료해제집 1967, ASPAC 상임위원회, 제 4-6차. Bangkok. 생산연도 1967, 생산과 동남아MF번호C-19/20/1-56(56p).

[23] 대한민국 외교사료해제집 1967, 월남참전 7개국 외상회의, 제1차. Washington D.C, 20-21.4 1967. 전2권 V.1 기분문서집. 생산년도 1966-1976, 생산과: 동남아주과. MF번호 RE-17/2/1-257(257p).

[24] 이상현, 냉전지 동아시아 지역협의체에 다한 비교연구: ASEAN의 성공과 ASPAC의 실패, THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS, 2015, vol.18, no.1, pp. 379-402.

[25] 대한민국 외교사료해제집 1967, Thanom, Kittikachorn 태국수상 방한, 1967.4.2-5, 생산연도 1967, 생산과 동남아 /의전/ 경제협력과MF번호 CC-22/15/1-208(208).

นายกรัฐมนตรี จอง อิล-ควอน (Chung Il-kwon) และประธานาธิบดี ปาร์ค จุง-ฮี (Park Chung-hee) เป็นการส่วนตัว แต่ในเอกสารกลับพบว่าการเจรจาระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นภายในของเวียดนามเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดจากเอกสารดังนี้[26]

1.บทสนทนาระหว่างนายกรัฐมนตรีฝ่ายไทยและฝ่ายเกาหลีใต้

"นายกรัฐมนตรีจอง อิล-ควอน กล่าวว่าเกาหลีควรรับประกันสันติภาพในเวียดนามตามเจตนารมณ์ของการประชุมสุดยอดมะนิลาที่ผ่านมา และจอมพลถนอมนายกรัฐมนตรีกล่าวว่าการประชุมสุดยอดที่มะนิลาถือเป็นการประชุมที่มีประโยชน์ต่อสถานการณ์ภายในเวียดนามเป็นอย่างมาก

นายกรัฐมนตรีจอง ได้กล่าวด้วยว่ามีการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างองค์กรระดับภูมิภาคที่แยกตัวออกจาก ASPAC ในกลุ่มประเทศในเอเชีย แต่องค์กรที่สร้างขึ้นจะต้องได้รับการพิจารณาก่อน

ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย เป็นผู้นำเสนอ เขาเชื่อว่าประธานาธิบดีจอห์นสันอยู่ภายใต้แรงกดดันจากรัฐบาลสหรัฐฯในการตัดสินใจว่า การยุติการหยุดยิงในสงครามเวียดนามจะส่งผลกระทบทางใดบ้าง"

2.บทสนทนาระหว่างประธานาธิบดีเกาหลีใต้กับนายกรัฐมนตรีของไทย

"ประธานาธิบดีปาร์คสอบถามท่านนายกรัฐมนตรีของไทยว่าเขาจะส่งทหารไทยไปเวียดนามหรือไม่ จอมพลถนอมกล่าวว่าไทยมีแผนจะส่งกองทัพเพิ่มเติมไปยังเวียดนามในอีกประมาณ 3 เดือนข้างหน้าและกำลังเตรียมสนามบินเพื่อรองรับเครื่องบิน B-52 ของกองทัพสหรัฐฯ ประธานาธิบดีปาร์คยังสอบถามต่อไปอีกว่าเลขาธิการสหประชาชาติกำลังเตรียมเรื่องเพื่อเร่งเจรจาการหยุดยิงในเวียดนาม เรื่องนี้อาจจะส่งผลรอบด้าน ขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีของไทยตรวจสอบเรื่องนี้"

ข้อสังเกตจากบทสนทนาข้างต้น พบว่าผู้นำเกาหลีใต้และผู้นำไทยต่างให้ความสำคัญกับประเด็นเกี่ยวกับสงครามเวียดนามมากกว่าองค์กรความร่วมมือแห่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลเกาหลีใต้มีความกังวลต่อประเด็นการหยุดยิงในสงครามเวียดนาม และมีแนวโน้มสนับสนุนให้สงครามเวียดนามดำเนินต่อไป เพราะจากรายงานการประชุมจากตัวแทน 7 ประเทศที่เข้าร่วมสงครามเวียดนามที่จัดขึ้น ณ กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 20-21 เมษายน ปี 1967 ก่อนหน้าหนึ่งเดือนที่ผู้นำทั้งสองประเทศจะได้เจอกัน นั้น นาย คิม ยอง-จู (Kim Yong-Ju) ตัวแทนจากรัฐบาลเกาหลีใต้ ได้แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์สงครามเวียดนามในที่ประชุม ว่า[27]

---

[26] Ibid.,

[27] 대한민국 외교사료해제집 1967, 월남참전 7개국 외상회의, 제1차. Washington D.C, 20-21.4 1967. 전2권 V.1 기분문서집. 생산년도 1966-1976, 생산과: 동남아주과. MF번호 RE-17/2/1-257(257p).

1. หากมีการจัดตั้งรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญในเวียดนามตอนใต้ อาจจะมีการโจมตีทางทหารจากเวียดนามเหนือ
2. จากเหตุผลข้างต้น จึงไม่สนับสนุนให้มีการเจรจาสันติที่จริงจังจนเกินไป
3. ก่อนและหลังการเจรจาหยุดยิง เป็นเรื่องอันตรายเนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่จะถูกกองกำลังคอมมิวนิสต์จู่โจม

จากทัศนะของรัฐบาลเกาหลีใต้ด้านบน ผู้ศึกษาพิจารณาว่า “สงครามเวียดนาม” และ “รัฐบาลไทย” เป็นเพียงตัวประสานระหว่างเกาหลีใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากข้อตกลงในปี 1962 ระหว่าง ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างการประเทศของไทยและนายดีน รัสค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างการประเทศของสหรัฐฯ ที่เคยได้ร่วมลงนามในสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐฯ หรือ “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์” (Thanat-Rusk Joint Communiqués) โดยมีสาระสำคัญคือการที่สหรัฐฯ ให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือประเทศไทย จากการถูกรุกรานจากลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่อาจจะต้องเข้าใจอีกประการหนึ่งว่าข้อตกลงนี้ เกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับเกาหลีใต้และสหรัฐฯ และคำยืนยันของจอมพลถนอม ที่ให้แก่ประธานาธิบดีปาร์คนั้นว่าหากองค์กรความร่วมมือแห่งใหม่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกจัดตั้งขึ้น น่าจะทำให้เกาหลีใต้ รู้สึกว่าตนเองมั่นคง ไม่โดดเดี่ยว และไม่ต้องเสียผลประโยชน์ที่ได้รับจากภูมิภาคแห่งนี้ เพราะรายได้หลักของรัฐบาลเกาหลีใต้คือการส่งออกสินค้าที่จำเป็นในสงครามเวียดนาม ยกตัวอย่างเช่น

อัตราการการนำเข้าสินค้าของเวียดนามใต้ ปี 1965 พบว่า

ประเทศ	**ประเภทสินค้า**	**อัตรามูลค่าการส่งออก (%)**
ญี่ปุ่น	Textiles, yarn and thread	6
	Woven textiles, non-cotton	1
	Cotton fabrics, woven	1
	Iron and steel structures and parts	3
ไต้หวัน	Textiles, yarn and thread	43
	Cement etc., building products	49
	Fertilizers, manufactured	100
	Iron and steel shapes	99
สิงคโปร์	Petroleum products	17
	Iron, Steel, plate and sheet	15
	Metal tanks, boxes etc.,	6
	Road motor vehicles	1
ฮ่องกง	Aluminium	45

ประเทศ	ประเภทสินค้า	อัตรามูลค่าการส่งออก (%)
	Tubes, pipes and fittings of iron or steel	11
	Printed matter	4
	Iron and steel shapes	4
เกาหลีใต้	**Iron and steel plate**	**97**
	Iron and steel shapes	**87**
	Cement, building products	**67**
	Iron, steel wire, excluding wire rod	**99**
ไทย	Rice	3
	Sugar and Honey	18
	Cement etc., building products	59

ที่มา: United Nations, Foreign Trade Statistics of Asia and The Far East, 1968.

ดังนั้นคงปฏิเสธไม่ได้ว่ารายได้จำนวนมหาศาลของรัฐบาลเกาหลีใต้ในช่วงสงครามเวียดนาม บางส่วนเกิดจากการส่งออกสินค้าหลักที่จำเป็นต้องเข้าไปป้อนในสถานการณ์สงครามและช่วยเหลือในด้านการให้เงินสนับสนุนด้านความมั่นคงจากกองทัพสหรัฐฯ เช่นเดียวกับไทย กระทั่ง สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อังกฤษ: Association of South East Asian Nations) หรือ อาเซียน (ASEAN) ได้ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม ปี 1967 นาย จอง อิล-ควอน (Chung Il-kwon) พร้อมด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคมนาคม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม, เลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี, หัวหน้าสำนักวางแผนและบริหารกระทรวงการต่างประเทศ และเลขานุการประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเกาหลี เร่งเดินทางมาเยือนไทยอย่างเป็นทางการ ในระหว่างวันที่ 4-7 กันยายน ปี 1967[28] การเดินทางมาเยือนไทยของรัฐบาลเกาหลีใต้มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลังจากที่ ASEAN ประกาศเปิดตัวได้เพียง 5 วัน เกาหลีใต้เริ่มโครงการเดินทางเยือนชาติพันธมิตรหรือทุกชาติที่มีการแลกเปลี่ยนทางการทูตต่อกัน โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น ไต้หวัน ฮ่องกง เวียดนาม ไทย อินเดีย ปากีสถาน ซีลอน (ศรีลังกา) และมาเลเซีย เป็นต้น โดยผู้ที่รับหน้าที่เยือนประเทศต่างๆเหล่านี้คือ นายคิม ดง-โจ (Kim Dong-Cho) อัครราชทูตประจำกรุงโตเกียว แต่ไทยเป็นเพียงชาติเดียวที่รัฐบาลเกาหลีใต้ ส่งบุคคลสำคัญของรัฐบาลเดินทางมาเยือนอย่างเป็นทางการ วัตถุประสงค์ในการเดินทางเยือนของนายกรัฐมนตรีฯ จาง ของเกาหลีใต้ที่มีต่อไทยในครั้งนี้คือ

1. ลงนามในข้อตกลงการยกเว้นวีซ่าเกาหลีใต้ - ไทยและค่าธรรมเนียมวีซ่า
2. การหารือประเด็นความก้าวหน้าในภาคอุตสาหกรรมการก่อสร้างของเกาหลีใต้

[28] 대한민국 외교사료해제집 1967, 정일권 국무총리 태국 방문, 4-7.9.1967, 생산년도 1976, 생산과: 동남아/의전과. MF번호 C-20/11/1-209(209p).

3. ปัญหาเวียดนาม, การประชุมสุดยอดความสัมพันธ์กับประเทศที่เข้าร่วม, มาตรการตอบโต้การประชุมสมัชชาสหประชาชาติครั้งที่ 23
4. การจัดตั้งศูนย์สังคมและวัฒนธรรม, ประเด็นการถอนทหารอากาศไทยออกจากญี่ปุ่น, ประเด็นการลงนามในสนธิสัญญาการค้าร่วมเอเชีย
5. การตรวจสอบคำสั่งกองทัพอากาศทางยุทธวิธีของไทย
6. แถลงการณ์ร่วมเกาหลีใต้ – แปซิฟิก
7. สองประเทศร่วมหารือเพื่อสนับสนุนให้องค์กร ASPAC และ ASEAN สามารถดำเนินการและสนับสนุนต่อกันได้ หรือไทยต้องผู้สนับสนุนให้ ASPAC พัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ทั้ง 8 ข้อ และการเดินทางมาเยือนไทยของคณะรัฐบาลเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นว่า แม้องค์กรความร่วมมือ ASEAN ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่ไทยยังคงเป็นพื้นที่ที่เกาหลีใต้ให้ความสำคัญมากกว่าพื้นที่อื่นๆ โครงการการเดินทางเยือนประเทศพันธมิตรที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดตั้ง ASEAN นั้น รัฐบาลเกาหลีใต้มุ่งหวังที่จะแสวงหาตลาดทรัพยากรแหล่งใหม่ หากสังเกตประเทศที่รัฐบาลเกาหลีใต้เดินทางไปเยือนนั้น ล้วนแล้วเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางธรรมชาติแทบทั้งสิ้น รัฐบาลเกาหลีใต้พิจารณาว่าประเทศเหล่านี้ เช่น อินเดีย ปากีสถาน ซีลอน (ศรีลังกา) มีเงื่อนไขทางสังคมที่ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดทางศาสนา ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง หรือประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช รัฐบาลเกาหลีใต้ตระหนักดีว่า หากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมตัวกันจะเกิดการต่อรองทางด้านการค้าอย่างแน่นอน เพราะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือคู่ค้าสำคัญของเกาหลีใต้นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2[29]

ไทย เกาหลีใต้ ในวิกฤตความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงหลังการจัดตั้ง ASEAN

จนกระทั่งกลางปี 1969 มีข่าวลือไปยังรัฐบาลเกาหลีใต้ว่า ในวันที่ 21 เดือนกุมภาพันธ์ ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ได้เปิดการเจรจากับประเทศฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก เพื่อหาทางออกต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาค ดร. ถนัด คอมันตร์เน้นย้ำว่าจะยอมรับประเทศคอมมิวนิสต์ หากสัญญาว่าจะละเว้นนโยบายการรุกราน ผลการเจรจาปรากฏว่าประเทศฝ่ายคอมมิวนิสต์มีท่าทีตอบสนองต่อข้อเสนอของดร. ถนัด คอมันตร์แต่เอกอัครราชทูตเกาหลีใต้และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีใต้ กลับประเมินว่า การเจรจาของไทยเป็นเพียงบทบาทที่ไทยต้องปฏิบัติตามคำสั่งของสหรัฐฯ เพื่อระงับการลุกฮือของประชาชนชาวอเมริกันในการต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐฯ และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายก่อนการเลือกตั้งของประธานาธิบดีนิกสัน เพราะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

[29] 대한민국 외교사료해제집 1967,친선 및 경제협력사절단 동남아 순방, 13.8-9.9 1967. 생산연도 1967, 생산과 동남아 1과.MF번호C-22/1/1-132(132p).

ของเกาหลีใต้ได้กล่าวว่า เพิ่งเข้าเจรจาการส่งกองกำลังทหารเพิ่มเติมไปยังเวียดนามกับไทย และไทยยังไม่มีท่าทีใดๆ ต่อนโยบายประนีประนอมตามข่าวลือดังกล่าว[30]

กระทั่งประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน เดินทางมาเยือนประเทศไทยในเดือนกรกฎาคม ปี 1969 กระแสความความตึงเครียดระหว่างไทยและเกาหลีใต้ที่มีต่อนโยบายของนิกสันปรากฏเด่นชัดขึ้น เมื่อนิกสันขอเข้าเจรจาเกี่ยวกับการถอนกองกำลังทหารออกจากไทย และจะเร่งให้สงครามเวียดนามสิ้นสุดลงโดยเร็ว โดยทั้งสองมีประเด็นการประชุมต่อกัน ดังนี้

1. การประกาศหรือการกล่าวสุนทรพจน์ใดๆที่จะเกิดขึ้นฝ่ายสหรัฐฯ จะไม่ใช่วิธีการประกาศร่วมกับไทย หรือการประกาศ การกล่าวสุนทรพจน์ใดๆประธานาธิบดีนิกสันจะเป็นผู้กระทำเพียงคนเดียว

2. วาระการประชุมสุดยอดทวิภาคีผลประโยชน์ร่วม เกี่ยวกับปัญหา เวียดนาม ลาวและไต้หวัน

3. สหรัฐฯยังคงยืนยันว่าจะสนับสนุนไทยหากเกิดการรุกรานจากภายนอก

4. ไทย-สหรัฐฯ ยังคงดำเนินนโยบายเดิมต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน และดำเนินนโยบายไปในทิศทางเดียวที่เกิดจากการรุกรานของจีน

5. สหรัฐฯจะทบทวนการถอนกองกำลังทหารออกจากไทยทันทีหากสงครามเวียดนามสิ้นสุด[31]

ความตึงเครียดจากนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เริ่มขยายวงกว้างมากขึ้นเมื่อประธานาธิบดีนิกสันออกมาประกาศหลักการนิกสัน ในเดือนกรกฎาคม ปี 1969 หลังจากการประกาศแล้วเกาหลีใต้ยังคงประเมินว่าสหรัฐฯ จะยังรักษาข้อตกลงเรื่องการป้องกันการรุกราน แม้เกาหลีใต้รู้ดีว่ากองกำลังของสหรัฐฯนั้นได้อ่อนกำลังลง วิลเลียม พี โรเจอร์ส (William P.Rogers) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯออกมาให้สัมภาษณ์กับ US News & World Report เกี่ยวกับความหมายของ “หลักการกวม” ว่า สหรัฐฯจะไม่เข้าไปแทรกแซงข้อพิพาทและยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศอื่นๆ รวมถึงประเทศไทยและเวียดนามที่สหรัฐฯได้เข้ามาตั้งฐานทัพอยู่ และจะค่อยๆลดจำนวนทหารภาคพื้นดินออก รวมไปถึงประเทศต่างๆ ในภูมิภาคควรเป็นผู้นำในการปฏิบัติตามพันธกรณีด้านการป้องกันของตนเองภายในภูมิภาค[32]

สหรัฐฯ ใช้วิธีการทิ้งระเบิดแบบปูพรมในพื้นที่อินโดจีนเพื่อเร่งให้สงครามเวียดนามสิ้นสุดลงให้เร็วที่สุด และสหรัฐฯ จะได้ถอนกองกำลังทหารออกจากเวียดนามอย่างภาคภูมิ ในขณะเดียวกันรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ได้ออกมาเสนอให้รัฐบาลลดค่าใช้จ่ายทางด้านกลาโหมลงกว่า 3 พันล้านเหรียญ ส่งผลโดยตรงกับกองทหารประจำการของกองทัพสหรัฐฯในเกาหลีใต้ แม้ว่าในเวลาต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯจะออกมาชี้แจงว่าทั้งหมดเป็นข้อเสนอของฝ่ายบริหารของรัฐบาลนิกสันที่ให้พิจารณา

---

[30] 대한민국 외교사료해제집 1969, 태국 정세보고, 생산연도 1969, 생산과 동남아 1 과 MF번호 O-26/18/1-58 (p58).

[31] 대한민국 외교사료해제집 1969, 미국의 대아시아 정책, 생산연도 1969, 생산과 동남아 1 과 MF번호C-36/7/1-45 (45p).

[32] Ibid.,

กับทุกประเทศทั่วโลกที่สหรัฐฯเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง มิได้ต้องการเพิกเฉยต่อสัญญาป้องกันประเทศในหลายประเทศ สหรัฐฯ ยังให้เงินช่วยเหลือกองทัพเกาหลีใต้กว่า 50 ล้านเหรียญสำหรับหน่วยรบพิเศษของเกาหลีถูกตราขึ้นในพระราชบัญญัติในปี 1970[33]

สิ่งที่ตามมาจากนโยบายลดงบประมาณทางการทหารของกระทรวงกลาโหม คือรอยร้าวในความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเกาหลีใต้ตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อไทยขอถอนกองกำลังทหารออกจากเกาหลีใต้อย่างถาวร

> “เมื่อเดือนมกราคม ปี 1971 รัฐบาลไทยยกประเด็นเหตุผลด้านความมั่นคงภายในประเทศในการพิจารณาการถอนกองกำลังทหารประจำการในเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการ โดยจะเหลือกองกำลังเชิงสัญลักษณ์เพียงไม่กี่นาย ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงภายในประเทศ, ผลจากการเจรจาจากฝ่ายรัฐบาลของเรา (เกาหลีใต้) ทำให้กำหนดการเดิมถูกเลื่อนออกมาอีก 1 ปี ซึ่งจะครบกำหนดการในการถอนกองกำลังทหารในเดือนมิถุนายนที่จะถึงนี้ (ทหารประจำการชุดปัจจุบัน หลังจากหมดวาระประจำการจะเดินทางกลับประเทศราวเดือนมิถุนายนนี้ และจะไม่มีทหารทดแทนหน่วยใหม่เข้ามาเปลี่ยนทดแทน)”[34]

อย่างไรก็ตามรัฐบาลเกาหลีใต้ได้พยายามต่อรองเพื่อให้ไทยยังคงกองกำลังทหารประจำการ เอาไว้ในเกาหลีใต้ให้นานที่สุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีใต้อธิบายว่า ถึงแม้ว่ากองกำลังทหารของไทยในเกาหลีใต้จะมีขนาดเล็กกว่า แต่จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของทหารประจำการของไทยในเกาหลี มีความสำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของเกาหลีใต้ ในช่วงสงครามเกาหลีทหารไทยต่อสู้กับผู้รุกรานฝ่ายคอมมิวนิสต์ภายใต้ร่มธง ตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เป็นกำลังสำคัญในการปกป้องสันติภาพของภูมิภาคเอเชีย[35]และยังต้องการให้ไทยอยู่ต่อไปเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือระหว่างภูมิภาค

ดูเหมือนว่าความร่วมมือในครั้งนี้จะหมดความหมายลงในสายตาของรัฐบาลไทย สงครามเวียดนามใกล้จะจบลง ไทยมีกลุ่มความร่วมมือใหม่อย่างอาเซียน (ASEAN) ที่รวมเอาชาติต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ไทยมีความสัมพันธ์ทั้ง ASPAC และ ASEAN ทั้งสององค์กรอาจดูเป็นความร่วมมือที่ทับซ้อน อย่างไรก็ตามทั้งสององค์กรมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ASEAN ถูกจัดตั้งขึ้นในปี 1967 เพื่อรองรับประเทศสมาชิกที่ใช้นโยบายทางการเมืองที่เป็นกลางและรองรับเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ขณะที่องค์กร ASPAC เป็นองค์กรความร่วมมือจากประเทศโลกเสรี (Free countries) รองรับประเทศจากเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภาคพื้นสมุทร ทั้งสององค์กรต่างประชาสัมพันธ์ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ทั้งสององค์กรมีความคิดที่รวมตัวกันในช่วงแรก

อย่างไรก็ตามเมื่อบรรยากาศทางการเมืองเริ่มเปลี่ยนไป ไม่มีการปฏิบัติตามและ ASPAC และ ASEAN ยังคงเป็นองค์กรอิสระต่อกัน ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจว่า ASPAC มีจุดประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อสร้างความเป็น

---

[33] Ibid.,

[34] NAK, DA0094178, 주한 태국군 철수, WTH-0163, 1972. โทรเลขจากรัฐมนตรีว่าการะทรวงการต่างประเทศเกาหลีใต้ส่งไปยังเอกอัครราชทูตเกาหลีใต้ประจำประเทศไทย

[35] NAK, DA0094178, 외무부, 주한 태국군 철수, 번호 175/72.

พันธมิตรระหว่างประเทศประชาธิปไตยในภูมิภาคเอเชีย โดยการนำของเกาหลีใต้ ในช่วงเวลาดังกล่าวบางประเทศในเอเชียยังแสดงท่าทีลังเลที่จะเป็นส่วนหนึ่งของ ASPAC เนื่องจากถูกเกาหลีใต้นำไปใช้เป็นองค์ความร่วมมือเพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ทำให้ภาพลักษณ์ของ ASPAC ดูเหมือนว่าเป็นพันธมิตรในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามในขณะที่สหรัฐฯเริ่มให้การสนับสนุนองค์กรความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ญี่ปุ่นตัดสินใจเข้าร่วมหลังจากการทำให้สถานการณ์ทางการทูตของเกาหลีใต้และญี่ปุ่นผ่อนคลายขึ้น แต่จากการเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ASPAC จึงไม่สามารถต้านแรงลมที่หวนกลับของการเมืองหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงได้ เมื่อประธานาธิบดีสหรัฐฯเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1972 ต่อมาประเทศสมาชิก ASPAC อย่างญี่ปุ่น ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เริ่มปรับความสัมพันธ์กับจีนซึ่งเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ขณะเดียวกันเกาหลีใต้ได้ตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันซึ่งเป็นสมาชิก ASPAC จึงให้ให้การประชุมระดับภูมิภาคครั้งที่ 7 ที่จัดขึ้น ณ กรุงโซล ในเดือนมิถุนายน ปี 1972 เป็นการประชุมครั้งสุดท้ายของ ASPAC[36] ขณะที่ไทยเองก็ได้ตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันเช่นเดียวกับเกาหลีใต้เพื่อหันไปสถาปนาทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1975

ดังนั้นการเจรจาระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีใต้กับเอกอัครราชทูตไทยประจำเกาหลีใต้ ในวันที่ 26 มกราคม 1972 จึงไม่ประสบความสำเร็จนัก ไทยยืนยันที่จะเหลือทหารกองสนับสนุนเพียงเล็กน้อยเพื่อแสดงเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น[37] จึงทำให้ความร่วมมือทางการทหารระหว่างไทยและเกาหลีใต้นับตั้งแต่ปี 1950 ได้สิ้นสุดลงในเดือนมิถุนายน ปี 1972 ปีเดียวกับการล่มสลายของความร่วมมือระหว่างภูมิภาคอย่าง ASPAC

สรุป

บทความนี้พยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่างของสององค์กรที่ส่งผลทำให้ระเบียบการแบ่งโลกเสรีประชาธิปไตยและโลกสังคมนิยมในภูมิภาคเอเชียช่วงทศวรรษ 1960-1970 รวมถึงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้นั้นเปลี่ยนไปอย่างมีนัยยะสำคัญ ผู้ศึกษามุ่งเน้นที่จะใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในการทำความเข้าใจกระแสธารและภูมิหลังของไทยและเกาหลีใต้ ตอบสนองนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจของสหรัฐฯเป็นสำคัญ

ASPAC และ ASEAN มีความคล้ายกันคือ ทั้งสององค์กรความร่วมมือ ต่างถูกจัดขึ้นอย่างหลวมๆ เราจะพบว่าทั้งสองไม่ได้มีข้อจำกัดหรือข้อตกลงอะไรที่เด่นชัด มีเพียงแกนกลางขององค์กรที่พยายามแสดงให้เห็นว่าทั้งสองได้รับอิทธิพลจากนโยบายทางเศรษฐกิจและความมั่นคงจากสหรัฐฯ เพียงแต่ ASPAC ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของผู้นำจากประเทศโลกเสรีที่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ ที่ต่างได้รับผลประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้ในสงครามเย็น (ในที่นี้หมายถึงสงครามเวียดนาม) ร่วมกันอย่างไทยและเกาหลีใต้

[36] Lee, Sang Hyun, “ROK’s East Asian Diplomacy during the Détente: Its Effort to Retain ASPAC and Consequent Failure 1972-1973”, Korean Social Sciences Review Vol. 3, (No. 2, 2013): 67-100.

[37] NAK, DA0094178, 외무부, 주한 태국군 철수, 외아이 720-47, 27 January 1972.

สำหรับ ASEAN ถูกรื้อฟื้นขึ้นเพื่อระงับเหตุข้อพิพาทในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณภาคพื้นสมุทรที่เกิดขึ้นทับซ้อนกับความขัดแย้งในพื้นที่อินโดจีน แต่เมื่ออินโดนีเซียแสดงตัวว่าเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จึงทำให้อาเซียนต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายเพื่อสร้างความปรองดองขึ้นภายในภูมิภาค

ในช่วงแรกการเกิดขึ้นขององค์กรความมือ ASEAN ไม่ได้มีผลกระทบหรือต้องการขัดขวางการทำงานของ ASPAC แต่เมื่อบรรยากาศของสงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ค่อยๆผ่อนคลายลง ด้านหนึ่งกลับพบว่าการเปิดการเจรจาของประเทศโลกเสรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินนโยบายของ ASPAC ไม่เพียงเท่านั้น หากหันกลับมามองความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเกาหลีใต้ ในทศวรรษ 1960-1970 พบว่าการเกิดขึ้นของ ASEAN ตลอดจนการหมดความสำคัญของ ASPAC ไม่ได้ส่งแรงกระเพื่อมหรือความเปลี่ยนกะทันหัน ไปมากกว่าการเปิดการเจรจาระหว่างสหรัฐฯและจีน ในปี 1972 ในทางตรงกันข้ามการเกิดขึ้นของ ASEAN ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของไทยกับเกาหลีใต้โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจกลับเข้มแข็งและมั่นคงมากขึ้น เมื่อองความร่วมมือของสองประเทศได้หมดคุณค่าลง เกาหลีใต้จึงมีเพียงไทยเป็นประเทศเดียวที่มีสถานภาพเป็นพันธมิตรและตัวกลางเดียวที่สามารถเชื่อมระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ให้ขาดออกจากกัน

บรรณานุกรม

หลักฐานชั้นต้น

NAK, CA002092,국교수립-태국 1957-1959, CDS Report NO.051.

NAK, DA0094178, 주한 태국군 철수, WTH-0163, 1972. โทรเลขจากรัฐมนตรีว่าการะทรวงการต่างประเทศ เกาหลีใต้ส่งไปยังเอกอัครราชทูตเกาหลีใต้ประจำประเทศไทย

NAK, DA0094178, 외무부, 주한 태국군 철수, 번호 175/72.

NAK, DA0094178, 외무부, 주한 태국군 철수, 외아이 720-47 ,27 January 1972.

United Nations Economic Bulletin for Asia and The Far East 1967, United Nations Publication Sale No; E.68.II.F.1

United Nations Economic of Asia and The Far East 1967, Also issued as Vol. XVIII, No.4 of the ECONOMIC BULLETIN FOR ASIA AND THE FAR EAST, Bangkok, 1968. P.23.

대한민국 외교사료해제집 1969, 태국 정세보고, 생산연도 1969, 생산과 동남아 1 과 MF번호 O-26/18/1-58 (p58).

_____, 미국의 대아시아 정책, 생산연도 1969, 생산과 동남아 1 과 MF번호C-36/7/1-45(45p).

대한민국 외교사료해제집 1967, 신동남아지역 협력체 창설 구성, 생산과 동남아1 과MF번호c-19/17/1-75.

_____, 유엔내의 ASPAC Sub-Group 구성문제, 생산과 동남아MF번호c-19/18/1-25.

_____, ASPAC (아시아태평양이사회) 각료회의, 제2차 Bangkok, 1967.7.5-7, 생산연도 1967, 생산과 동남아 MF번호c-19/19/1-367.

_____, 아사아태평양이사회 (ASPAC)창설계획 1963-65. MF.C-0010(22).

_____, 친선 및 경제협력사정단 동남아 순산 13..8-9.9 1967, 생산연도 1967, 생산과 동남아 MF번호c-22/1/1-132.

_____, 동남아경제개발각료회의, 제2차.Manila 26-28.4.1967. 생산연도 1967, 생산과 동남아/ 경제협력과MF번호M-9/10/1-312.

_____, ASPAC 상임위원회, 제 4-6차. Bangkok. 생산연도 1967, 생산과 동남아MF번호C-19/20/1-56.

_____, 월남참전 7개국 외상회의, 제1차. Washington D.C, 20-21.4 1967. 전2권 V.1 기분문서집. 생산년도 1966-1976, 생산과: 동남아주과. MF번호 RE-17/2/1-257.

_____, Thanom, Kittikachorn 태국수상 방한, 1967.4.2-5, 생산연도 1967, 생산과 동남아 /의전/ 경제협력과MF번호 CC-22/15/1-208.

_____, 정일권 국무총리 태국 방문, 4-7.9.1967, 생산년도 1976, 생산과: 동남아/ 의전과. MF번호 C-20/11/1-209.

_____,친선 및 경제협력사절단 동남아 순방, 13.8-9.9 1967. 생산연도 1967, 생산과 동남아 1과.MF번호C-
22/1/1-132

หนังสือ

เกษราภรณ์ หาญแกล้ว, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สงครามเวียดนามและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ: การเปลี่ยนแปลงทางการทูตไทย-เกาหลีใต้ ภายใต้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทศวรรษ 1960* , ภายใต้โครงการวิจัยเอกสารสำคัญจากหอจดหมายเหตุแห่งต่างประเทศ, 2563.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม*, พิมพ์ครั้งที่ 6,กรุงเทพฯ, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2559.

สุชิน ตันติกุล, *รัฐประหาร พ.ศ.๒๔๙๐ จุดกำเนิดอำนาจนิยมของกองทัพ*, กรุงเทพฯ, ศิลปวัฒนธรรม,2557.

สิริฉัตร รักการ, *มองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การกำเนิดรัฐมาเลเซียและอินโดนีเซีย: สู่ประเด็นความขัดแย้งตั้งแต่ทศวรรษ 1950- ปัจจุบัน*, กรุงเทพฯ, วารสารโครงการศิลปศาสตรบัณฑิต เอเชียตะวันตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาเกษตรศาสตร์, ฉบับปฐมกฤษ์ 2555.

Lee, Sang Hyun, “ROK’s East Asian Diplomacy during the Détente: Its Effort to Retain ASPAC and Consequent Failure 1972-1973”, *Korean Social Sciences* Review Vol. 3, (No. 2, 2013)

이상현, 냉전지 동아시아 지역협의체에 다한 비교연구: ASEAN의 성공과 ASPAC의 실패, *THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS*, 2015, vol.18, no.1.

박태균, *베트남 전쟁, 잊현진 전쟁, 반쪽의 기억*, 서울, 한겨레출판, 2015.

ทัศนะของจีนต่อไทยและการก่อตั้งอาเซียนในยุคสงครามเย็น

China's Views of Thailand and the establishment of the Association of Southeast Asian Nations during the Cold War

ชัยพร พยาครุฑ
วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายกรอบวิธีคิดและบทบาทด้านการต่างประเทศของจีนในยุคสงครามเย็น โดยทำการศึกษาทัศนคติของจีนต่อไทยและการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) และมุ่งสำรวจบทบาทสำคัญของจีนในปฏิบัติการสงครามเย็น การศึกษาพบว่าจีนมองปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างมหาอำนาจสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรในห้วงสงครามเย็นอย่างเกรี้ยวกราด ชี้ว่าสหรัฐฯ จะไม่ปล่อยให้ประเทศใต้บงการสามารถตัดสินใจกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ เช่นรัฐไทยที่ต้องดำเนินนโยบายสกัดกั้นและทำสงครามปราบปรามคอมมิวนิสต์ภายในประเทศและมีปฏิบัติการส่งทหารเข้าไปร่วมรบในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจีนมองว่าเป็นการละเมิดอธิปไตย นอกจากนั้นสหรัฐฯ และพันธมิตรยังได้สร้างเงื่อนไขผูกพันผ่านความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ เช่น องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) เป็นต้น จีนมองว่าองค์กรเหล่านี้เป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ ในการแผ่สยายอำนาจเพื่อสร้างอิทธิพลและแสวงหาผลประโยชน์ ท่ามกลางกระแสเรียกร้องให้ถอนทหารเพื่อสลัดคราบอิทธิพลของมหาอำนาจให้ออกไปจากภูมิภาค จีนมองว่าไทยเป็นฐานทัพให้สหรัฐฯ เพื่อใช้ในการรุกรานประเทศเพื่อนบ้านในอุษาคเณย์ และสมาคมอาเซียนก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สหรัฐฯ ใช้เพื่อผูกมัดประเทศสมาชิกให้ปฏิบัติตามบัญชา

คำสำคัญ: จีน, อาเซียน, ไทย, สงครามเย็น, หนังสือพิมพ์ประชาชน

Abstract

This article explores China's views and role in the Cold War period, mainly focusing on Chinese attitudes toward Thailand and the establishment of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) during the early Cold War. The aim is to target China's motivation in playing a significant role in Cold War operations. Results were that China reacted aggressively to the exercise of power by the United States of America (US) and its allies during the Cold War. China recognized that the US would not allow its allies to implement policies against American interests. Accordingly, Thai policies complied with US imperatives by deterring and combatting

Communism nationwide, including sending its military to fight in neighboring countries. China saw these operations as invasions of the sovereignty of other nations. In addition, the US and its allies reached diverse regional agreements, such as the Southeast Asian Treaty Organization (SEATO), and Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). China perceived these organizations as instruments of the United States to expand its power, influence, and search for benefits in the region, amid calls for US military withdrawal. China understood Thailand to be a military base from which the US could invade neighboring Southeast Asian countries. In addition, the ASEAN community was instrumentalized by the US to persuade member states to obey its edicts.

Keywords: China, Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), Thailand, Cold War, The People's Daily

เกริ่นนำ

เมื่อพิจารณาท่าทีของจีนต่อไทยและการก่อตั้งสมาคมสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ในช่วงทศวรรษ 1960 จำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างสถานะและจุดยืนของจีนในสงครามเย็นอย่างน้อยสองระดับ ประการแรกคือปัจจัยระดับระหว่างประเทศ เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์ของจีนอ้างในแนวคิดสังคมนิยม มุ่งดำเนินนโยบายปฏิวัติทางชนชั้นและโน้มเอียงไปเข้ากับสหภาพโซเวียตแบบสุดขั้ว (一边倒) ผนวกกับเมื่อเกิดปัญหาด้านความมั่นคงรอบ ๆ จีน เช่นการที่สหรัฐฯ ต้องการฟื้นฟูจักรวรรดิญี่ปุ่นให้เป็นฐานอำนาจในเอเชียตะวันออก ตลอดจนเข้าสนับสนุน (จีนเรียกว่าแทรกแซง) ไต้หวัน เกาหลีใต้ เวียดนามใต้ ร่วมมือกับบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อดำเนินนโยบายรุกรานเกาหลีเหนือ เวียดนามเหนือและปราบปรามคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ปฏิบัติการของสหรัฐฯ ทำให้จีนซึ่งเข้ากับสหภาพโซเวียตในช่วงต้นสงครามเย็นสนับสนุนการปฏิวัติและโจมตีกลุ่มปฏิปักษ์ปฏิวัติอย่างแข็งกร้าว ประการที่สอง ปัจจัยระดับภายในประเทศซึ่งก็คือการสร้างขบวนการชาตินิยม ด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์กระบอกเสียงของพรรคและรัฐบาล รวมทั้งการจัดกิจกรรมเชิงรูปธรรม เช่น การเสวนา การจัดนิทรรศการ การเขียนจดหมาย ฯลฯ ซึ่งวางแผนและดำเนินการโดยคณะทำงานของรัฐบาลกลางและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างให้ประชาชนรู้สึกรักชาติและมีความเชื่อไปในทำนองเดียวกับรัฐ ถือเป็นการสร้างความชอบธรรมของรัฐในการกำหนดท่าทีต่อสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การวิพากษ์วิจารณ์” ไทย สนธิสัญญาป้องกันกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) และอาเซียน

1. รัฐไทย ภายใต้อำนาจสหรัฐฯ

จากเอกสารจีน ผู้เขียนได้ทำการแยกแยะเนื้อหาที่เกี่ยวกับไทยออกเป็นอย่างน้อย 3 ด้าน ในประการแรก คือรายละเอียดความร่วมมือของไทยกับสหรัฐฯ ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ประการที่สองคือการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไทยผ่านการยกคำกล่าวของผู้แทนชาวไทย ประเทศเพื่อนบ้าน และฝ่ายต่าง ๆ ที่สนับสนุนคอมมิวนิสต์เพื่อโจมตีและลดความชอบธรรมของรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ประการที่สามคือการกล่าวถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยหลังการเข้ามาของสหรัฐฯ

ประการแรก ความร่วมมือของไทยและสหรัฐฯ ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ไม่เท่าเทียม จีนเห็นว่าไทยก็ไม่ต่างจากฟิลิปปินส์ หรือเวียดนามใต้ที่เป็นสุนัขรับใช้สหรัฐฯ[1] การเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายสหรัฐฯ ของรัฐบาลไทยก็สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สหรัฐฯ มีเหนือไทยและกำหนดให้ไทยดำเนินนโยบายตามต้องการได้ จีนมองว่าเป้าหมายที่แท้จริงของสหรัฐฯ คือความต้องการสร้างปราการต้านคอมมิวนิสต์ให้แข็งแกร่งขึ้น เมื่อสหรัฐฯ เพิ่มความสำคัญให้กับ “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ไทยจึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในทางยุทธศาสตร์ จีนยกคำกล่าวของนายรัสก์ (Dean Rusk) รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ในการประชุมที่โฮโนลูลูว่า “ต้องเอาจริงเอาจังกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”[2] เมื่อนโยบายของสหรัฐฯ ถูกกำหนด สิ่งที่ตามมาก็คือปฏิบัติการเสริมความสำคัญให้กับภูมิภาคอินโดจีน ซึ่งกำหนดให้ไทยเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์

ไทยได้อำนวยการให้สหรัฐฯ ในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่นเป็นสถานที่จัดประชุมกลุ่มประเทศสนธิสัญญามะนิลา (หรือซีโต้ในเวลาต่อมา) จีนได้ยกคำกล่าวของจอมพล ป พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทยว่าการต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[3] กระทั่งหลังจากการรัฐประหารยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้จะทำให้เกิดความวิตกกังวลอย่างมากในหมู่มหาอำนาจตะวันตกที่เกรงว่าไทยจะดำเนินนโยบายเป็นกลางและถอนตัวจากซีโต้[4] เพราะหลังจากรัฐประหารแล้วได้มีการยกเลิกพิธีเปิดการประชุมที่ปรึกษาทางทหารที่กรุงเทพฯ ฝ่ายบุคคลากรของซีโต้ชี้แจงว่า การยกเลิกพิธีเปิดเนื่องจากสถานการณ์ภายในของไทย[5] แต่ไม่นานจอมพลสฤษดิ์ก็ออกมาชี้แจงว่า ไทยยังคงเป็นสมาชิกของสนธิสัญญามะนิลาและขอให้จัดตั้งรัฐบาลที่รักษาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ เขากล่าวกับเลขาธิการซีโต้ว่า “ประเทศไทยจะยังคงเป็นสมาชิกที่ภักดีและดำเนินนโยบายสนับสนุนตะวันตกตามนโยบายของรัฐบาลพิบูล

---

[1] หนังสือพิมพ์เหรินหมินรื่อเป้าเรียกประเทศที่สนับสนุนสหรัฐฯ ว่าสุนัขรับใช้ (走狗) เช่นเรียกเอลปิดิโอ กีริโน อดีตประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ว่าสุนัขรับใช้สหรัฐฯ โปรดดู 新华社：《走狗与走狗勾结 季里诺在美帝指挥下援助台湾残匪 图使菲律宾成为援匪军火的转运站 美、菲、匪三方在碧瑶进行秘密会谈》，《人民日报》，1950年1月5日。เรียกรัฐบาลไซ่ง่อนของเวียดนามใต้ว่าสุนัขรับใช้ โปรดดู 新华社：《越南《人民报》发表评论 美国走狗阮文绍被扔进了垃圾堆》，《人民日报》，1975年4月23日。และลงข่าวพระนโรดม สีหนุของกัมพูชาที่เรียกรัฐบาลไทยว่าสุนัขรับใช้ โปรดดู 新华社：《西哈努克亲王揭露泰马菲和谈阴谋 柬政府拒绝参与美国走狗的骗局》，《人民日报》，1966年8月13日。

[2] 新华社：《又一次檀香山会议策划侵略东南亚 腊斯克大叫“认真对待”东南亚 洛奇大嚷“不能放弃南越” 冲绳美军扬言准备随时开到东南亚进行军事挑衅》，《人民日报》，1964年6月2日。

[3] 新华社：《亚洲国家和平组织和舆论斥责曼谷会议》，《人民日报》，1955年2月25日。

[4] 《莫斯科电台评泰国政变说这表明泰国应当退出马尼拉条约组织》，《参考消息》，1957年9月20日。

[5] 《传泰国若退出马尼拉条约组织美可能拼凑一外包括菲澳巴及蒋帮等在内的新公约》，《参考消息》，1957年9月20日。

สงครามต่อไป[6] การประชุมที่ปรึกษาทางทหารของซีโต้จะดำเนินไปตามแผนเดิม[7]" จากนโยบายของผู้นำไทยดังกล่าวทำให้จีนเข้าใจว่า ไม่ว่าจะภายใต้จอมพล ป หรือจอมพลสฤษดิ์ ไทยก็ยังคงดำเนินนโยบายใกล้ชิดกับสหรัฐฯ และมีปฏิบัติการร่วมกับซีโต้อย่างใกล้ชิด

นอกจากในระดับความร่วมมือระหว่างประเทศที่ไทยยอมเป็นฝ่ายอำนวยการด้านการซ้อมรบให้บรรดาประเทศสมาชิกซีโต้แล้ว[8] จีนก็เห็นว่าไทยยังยอมให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพเพื่อปกป้องผลประโยชน์ในเวียดนามใต้ จีนยกแถลงการณ์ของโฆษกกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ระบุว่า เรือรบ 5 ลำของกองทัพเรือสหรัฐฯ ขนเสบียงจำนวนมากมายังประเทศไทยพร้อมวัสดุภัณฑ์ต่าง ๆ เรือเหล่านี้จะมาถึงกรุงเทพฯ ในไม่ช้า[9] กอปรกับนายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีต่างประเทศของไทยในขณะเข้าร่วมประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยที่ 19 ที่นิวยอร์กก็กล่าวว่า หากตัดสินใจจัดตั้งกองกำลังนานาชาติเพื่อบุกเวียดนามใต้ ไทยก็ยินดีให้การช่วยเหลือ โดยสามารถจัดตั้งผ่านซีโต้ได้[10] ฮิลเลสแมน อดีตผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ด้านกิจการตะวันออกไกลเสนอแนะให้ส่งทหารอเมริกันมาที่ประเทศไทยเพื่อเป็นการส่งสัญญาณไปยังพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่าสหรัฐฯ จะไม่ละทิ้งเอเชียทั้งหมด ถนัดก็ตอบว่า "ถ้ากองทัพไทยและประชาชนสามารถปกป้องประเทศได้ก็ควรจะทำเอง แต่หากการรุกรานไทยเกินขีดความสามารถและอำนาจทางทหารและเศรษฐกิจของไทย ก็จะพิจารณาเรียกใช้ข้อตกลงการป้องกันร่วม"[11] จีนเห็นว่า นั่นก็คือการเปิดทางให้สหรัฐฯ ได้ส่งกองกำลังเข้ามาสนับสนุนไทย

เมื่อสหรัฐฯ สามารถควบคุมฝ่ายการเมืองของไทยให้เป็นไปตามที่ต้องการได้แล้ว จีนก็รายงานว่าสหรัฐฯ ได้ใช้ไทยเป็นฐานปฏิบัติการอย่างโจ่งแจ้งในการบุกเวียดนาม เครื่องบินไอพ่นของกองทัพอากาศสหรัฐฯ 40 ลำที่บินขึ้นจากฐานทัพในประเทศไทย ได้เข้าร่วมทิ้งระเบิดที่เวียดนาม จากแหล่งข่าวคาดว่าเครื่องบิน F-105 ประมาณ 28 ลำ บินออกจากฐานทัพอากาศโคราชของประเทศไทย[12] จีนตอกย้ำด้วยว่า แท้จริงแล้วไทยกลายเป็นฐานทัพหน้าของสหรัฐฯ ในการบุกเวียดนามและลาว ในประเทศไทยขณะนั้นมีอเมริกัน 7,000 คน ทำงานในกองทัพอากาศและฝ่ายการสื่อสารที่สนามบินนครราชสีมาและตาคลี แม้ว่าเจ้าหน้าที่ไทยยังยืนยันว่าเครื่องบินสหรัฐฯ ที่ประจำการในไทยมีไว้เพื่อป้องกันประเทศเท่านั้น แต่จีนเชื่อว่าเครื่องบินเหล่านี้จะถูกส่งไปลาวและเวียดนามเหนือเพื่อโจมตีและ

---

[6] 《乃沙立表示泰国仍为马尼拉条约会员国并要求成立一个同美国保持密切关系的政府》，《参考消息》，1957年9月20日。

[7] 《泰陆军发言人说要加强同美国的关系允许各政党自由活动但继续取缔共产党》，《参考消息》，1957年9月20日。

[8] 新华社：《美策划在泰国举行东南亚集团联合军事演习》，《人民日报》，1964年5月23日。

[9] 新华社：《阴谋扩大战争冒险 妄图恫吓东南亚人民 美国在东南亚张牙舞爪加紧战争部署》，《人民日报》，1964年6月23日。

[10] 新华社：《美阴谋拉亚洲仆从挽救南越败局 泰国南朝鲜等一班娄罗蠢蠢欲动》，《人民日报》，1964年12月4日。

[11] 《泰国外交部长科曼说：泰的"防御"首先是泰政府的直接责任》，《人民日报》，1965年3月17日。

[12] 新华社：《美国明目张胆利用泰国基地侵越 美机四十架从泰国起飞轰炸越南》，《人民日报》，1965年4月6日。

ลาดตระเวนอย่างไม่ต้องสงสัย[13] สื่อจีนรายงานว่า เครื่องบิน F-105 ของสหรัฐฯ ที่ประจำการอยู่ที่สนามบินโคราช พร้อมทิ้งระเบิดในเวียดนามเหนือและลาวได้ทุกเมื่อ สนามบินโคราชเต็มไปด้วยยุทโธปกรณ์ที่ผลิตในอเมริกา[14]

จีนทราบดีว่า สหรัฐฯ ได้เข้ามามีส่วนในการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานในประเทศไทยด้วย สหรัฐฯ ดำเนินการสนับสนุนการสร้างทางหลวงสายยุทธศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อเตรียมการขยายตัวของสงครามอินโดจีน กองพันทหารช่างอเมริกันได้เข้าสู่ประเทศไทยเพื่อสร้างทางหลวงยุทธศาสตร์ระดับสูงจากจังหวัดปราจีนบุรีทางตะวันออกไปยังโคราชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อตอบสนองความต้องการในการขยายสงครามในอินโดจีน สื่อจีนชี้ว่าจุดประสงค์ของการสร้างทางหลวงสายยุทธศาสตร์นี้ก็เพื่อให้กองทัพสามารถเคลื่อนตัวไปยังชายแดนภาคอีสานของไทยได้เร็วขึ้นหลังยกพลขึ้นบกจากอ่าวไทย ซึ่งจากข้อมูลของกองบัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพไทยก่อนหน้านั้นชี้ว่า สหรัฐฯ ได้ส่งทีมวิศวกรซีบี (The Navy Seabees) มายังประเทศไทยเพื่อสร้างทางหลวงยุทธศาสตร์จากฉะเชิงเทราไปยังจังหวัดปราจีนบุรี[15] จีนรายงานคำกล่าวของนายทวี จุลละทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมของไทยในขณะนั้นว่า ไทยจะเสริมสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางทหารและเสริมขีดความสามารถทางทหาร โดยกระทรวงกลาโหมไทยจัดสรรเงิน 5 ล้านบาทไว้สำหรับโครงการสร้างฐานทัพเรือในจังหวัดสงขลา จีนระบุว่าฐานทัพนี้จะเป็นฐานทัพเรือที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากฐานทัพเรือสัตหีบ[16]

สหรัฐฯ ยังได้จัดตั้ง “หน่วยบัญชาการช่วยเหลือทางทหาร” และ “กลุ่มที่ปรึกษาความช่วยเหลือทางทหาร” ในประเทศไทยเพื่อควบคุมปฏิบัติการทางทหารของไทย รัฐบาลสหรัฐฯ ได้โอนย้ายหัวหน้าเจ้าหน้าที่ของหน่วยบัญชาการช่วยเหลือทางทหารในเวียดนามใต้มาประจำการยังประเทศไทย โดยรับหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยงานทั้ง 2 หน่วย จีนเผยว่านายถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีก็ยอมรับว่าหน่วยบัญชาการช่วยเหลือของสหรัฐฯ ในไทยไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกองทัพสหรัฐฯ ในไซ่ง่อนอีกต่อไป แต่อยู่ภายใต้ผู้บัญชาการกองกำลังสหรัฐฯ ประจำแปซิฟิกโดยตรง ดังนั้นหน่วยทหารของสหรัฐฯ ที่ประจำในไทยย่อมสามารถปฏิบัติการได้อย่างคล่องตัวเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ที่ผิดแผน สหรัฐฯ ยังคงส่งเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ราวกลางปี 1965 มีกำลังพลในไทยเกือบ 10,000 นาย[17] และมีแนวโน้มเพิ่มกำลังทหารของตนในไทยอย่างต่อเนื่อง เพราะความขัดแย้งในเวียดนามยังไม่มีทีท่าจะยุติ[18]

ประการที่สอง จีนรายงานเสียงคัดค้านปฏิบัติการของสหรัฐฯ จากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในประเทศไทยและที่อื่น ๆ การรายงานคำกล่าวของคนไทยจะมีน้ำหนักมาก เพราะสามารถกล่าวได้อย่างชอบธรรมว่านั่นเป็นเสียงของ

---

[13] 新华社：《美把泰国变成侵略越、老基地 美报透露美在泰进行各方面战备活动》，《人民日报》，1965年7月6日。

[14] 新华社：《寮方电台谴责美国利用泰国侵略老挝南越 印度支那人民迟早要把美帝赶出去 美国在泰国加紧军事部署配合扩大侵越战争》，《人民日报》，1965年8月23日。

[15] 新华社：《美国又增兵八千扩大侵越战争 侵越美军总数即将超过六万人 美国加紧在泰国修筑战略公路准备扩大印度支那战争》，《人民日报》，1965年7月8日。

[16] 新华社：《寮方电台谴责美国利用泰国侵略老挝南越 印度支那人民迟早要把美帝赶出去 美国在泰国加紧军事部署配合扩大侵越战争》，《人民日报》，1965年8月23日。

[17] 《美国加强在泰国的军事机构》，《人民日报》，1965年10月7日。

[18] 新华社：《美一直在泰国集结军事力量》，《人民日报》，1965年12月23日。

ประชาชนไทย มีสิทธิ์มีเสียงและเสรีภาพที่ต้องการจะเห็นประเทศได้รับการพัฒนาและไม่ถูกรุกรานจากมหาอำนาจสหรัฐฯ เช่นเสียงของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะหัวหน้าผู้แทนชาวไทย ซึ่งขณะนั้นกุหลาบลี้ภัยอยู่ในจีน[19] ถ้อยแถลงของปรีดี พนมยงค์ ผู้นำสาธารณะของไทยที่มีชื่อเสียงที่ลี้ภัยอยู่ในกว่างโจว[20] เสียงของพันโทพโยม จุลานนท์ ผู้แทนแนวร่วมไทยรักชาติในต่างประเทศและสมาชิกคณะกรรมการกลางแนวร่วมรักชาติไทย[21] เป็นต้น

นอกจากนั้น จีนยังรายงานข่าวจากจาก “สถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย” ซึ่งเป็นสถานีวิทยุพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่โจมตีสหรัฐฯ ที่รุกรานเวียดนามและใช้ไทยเป็นฐานทัพ[22] จีนยังสนับสนุนกิจกรรมของฝ่ายซ้ายไทยที่ก่อตั้ง “ขบวนการเรียกร้องเอกราชชาติไทย” และมีประกาศเรียกร้องให้ล้มล้างรัฐบาล ซึ่งต่อมาก็ได้ประกาศจัดตั้งเป็น “แนวร่วมผู้รักชาติ”[23] แนวร่วมนี้ประกาศเรียกร้องให้ไทยยกเลิกสัญญาความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ โค่นล้มระบอบผู้รับใช้สหรัฐฯ ดำเนินนโยบายเป็นกลาง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ฯลฯ[24] นอกจากนั้นจีนยังรายงานคำกล่าวของ “สมาพันธ์แรงงานไทยรักชาติ” ที่สนับสนุนข้อเรียกร้องของแนวร่วมผู้รักชาติ[25] ส่วนจีนเองก็สนับสนุนและให้กำลังใจฝ่ายซ้ายในไทยอย่างต่อเนื่อง เช่นการพิมพ์บทความในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชน (เหรินหมินรื่อเป้า) ชื่อ “ธงแห่งชัยชนะของคนไทย” กล่าวยกย่องการก่อตั้งแนวร่วมผู้รักชาติว่า “การเกิดแนวร่วมผู้รักชาติและถ้อยแถลงต่อเพื่อนร่วมชาติได้พิสูจน์ให้เห็นว่า คนไทยค้นพบหนทางการปลดปล่อยตนเองแล้ว”[26]

ประการที่สาม เมื่อกล่าวถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมของไทย จีนก็ได้ยกเอาสถิติอันเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์มาอธิบายว่า เศรษฐกิจของไทยถดถอยและย่ำแย่จากการเข้ามาของสหรัฐฯ จีนชี้ว่า การใช้จ่ายทางทหารของไทยพุ่งสูงในเดือนเมษายนของปี 1965 ทางการไทยได้ประกาศงบประมาณเพิ่มเติม 450 ล้านบาท ตามประกาศนั้น ค่าใช้จ่ายในการสร้างถนนยุทธศาสตร์และการเพิ่มจำนวนตำรวจคิดเป็น 36.4% ของรายจ่ายทั้งหมดของงบประมาณเสริม อย่างไรก็ตามในงบประมาณการคลังปี 1965 (ตุลาคม 1964 - กันยายน 1965) รายจ่ายด้านการป้องกันประเทศและรายจ่ายสำหรับการก่อสร้างถนนยุทธศาสตร์และค่าใช้จ่ายของตำรวจมีมูลค่ามากกว่า 7.46 พันล้านบาท คิดเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายจ่ายงบประมาณทั้งหมด การเพิ่มงบความมั่นคงอย่างหนักทำให้ไทยขาดดุลการคลังเพิ่มขึ้นทุกปี ตามสถิติตั้งแต่ปี 1958 ถึง 1965 ไทยขาดดุลการคลังถึง 8.685 พันล้านบาท ซึ่งขาดดุลการคลังเฉพาะในปี 1965 สูงถึง 2.1 พันล้านบาท และในงบประมาณการคลังปี 1966 ขาดดุล 2.2 พันล้าน

---

[19] 《泰国代表团团长古腊·柿巴立的讲话》，《人民日报》，1964年8月22日。

[20] 新华社：《在广州的泰国著名公众领袖比里·帕侬荣 支持越南人民反对美国侵略斗争》，《人民日报》，1965年2月12日。

[21] 丁峻：《泰国爱国阵线驻国外代表到京 廖承志等到机场欢迎帕荣·朱拉暖中校》，《人民日报》，1965年4月17日。 และ丁峻：《我亚非团结委员会举行宴会 欢迎泰国爱国阵线驻国外代表》，《人民日报》，1965年4月20日。

[22] 新华社：《“泰国人民之声”电台驳斥美侵略越南借口 谴责美利用泰国作侵略基地》，《人民日报》，1964年8月28日。

[23] 《美新处惊呼：泰国人民反对政府的活动日益增多》，《人民日报》，1965年2月22日。

[24] 新华社：《泰国爱国阵线诞生并发表告全国同胞书 结成统一的坚强组织赶走美帝国主义 实现泰国的独立民主和平中立与繁荣》，《人民日报》，1965年2月5日。

[25] 新华社：《泰国爱国工人联合会宣告成立 支持泰国爱国阵线推翻他侬政府赶走美帝》，《人民日报》，1965年5月20日。

[26] 新华社：《越南《人民报》欢呼泰国爱国阵线诞生 泰国人民找到了解放的道路》，《人民日报》，1965年2月4日。

บาท อย่างไรก็ตาม เพื่อชดเชยความขาดแคลนทางการเงิน ทางการไทยยังคงดำเนินการจัดเก็บภาษีและรีดไถประชาชนอย่างหนัก ในงบประมาณปี 1966 มีรายได้จากภาษี 10.377 พันล้านบาท คิดเป็น 83% ของรายได้ทั้งหมด ทางการไทยเผยว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา รายได้ภาษีเฉลี่ยทั้งปีเพิ่มขึ้น 335 ล้านบาท ทางการไทยได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาภาษีเพื่อเตรียมกำหนดการเรียกเก็บภาษีชนิดใหม่เพื่อหาเงินเพิ่ม และนอกจากปัญหาเหล่านี้ก็ยังมีปัญหาหนี้ในประเทศและต่างประเทศ เงินเฟ้อ ผู้คนไม่มีที่ทำกิน ชาวนาไร้ที่ดินต้องหนีเข้าเมืองมาหางานทำ ฯลฯ[27] จีนชี้ว่าเหล่านี้คือผลจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทยภายใต้อำนาจของสหรัฐฯ

2. ซีโต้ เครื่องมือที่สหรัฐฯ ให้ความสำคัญ

จีนเข้าใจตามที่สหรัฐฯ ให้เหตุผลว่าวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งซีโต้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาในภูมิภาค อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะถูกเรียกว่า “องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แต่ก็ควรตั้งข้อสังเกตว่ามีเพียง 2 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นที่เข้าเป็นสมาชิกคือฟิลิปปินส์และไทย เหตุที่ฟิลิปปินส์เข้าร่วมก็เนื่องจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ และกังวลต่อการก่อความไม่สงบของคอมมิวนิสต์ที่กำลังคุกคามรัฐบาล ในทำนองเดียวไทยก็เข้าร่วมซีโต้หลังจากรับรู้ว่าจีนจัดตั้ง “เขตปกครองตนเองชนชาติไต” ขึ้นที่มณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีนและเชื่อว่าจะคุกคามความมั่นคงของไทย[28] อย่างไรก็ตาม จีนชี้ว่าการมองว่าซีโต้เป็นการริเริ่มจากชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเรื่องน่าหัวเราะ อันที่จริงซีโต้เป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ สหรัฐฯ ก่อสงครามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อกอบโกยผลประโยชน์เข้าตนเองเท่านั้น[29]

จีนเชื่อว่าการก่อตั้งซีโต้เป็นผลมาจากความหวาดกลัวของสหรัฐฯ ที่ตื่นตะลึงกับขบวนการปลดปล่อยประชาชนอันทรงพลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลดแอกของจีนคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้สหรัฐฯ และพันธมิตรจึงรีบก่อตั้งซีโต้ขึ้น สหรัฐฯ ไม่สามารถสกัดการต่อสู้ของประชาชนในทุกประเทศเพื่อปลดปล่อยตัวเองจากแอกของอาณานิคมได้ สหรัฐฯ จึงต้องเล่นเกมจับมือและแสร้งทำเป็น “เพื่อน” กับประเทศในเอเชีย” ซีโต้ก็คือการปะติดปะต่อชาติต่าง ๆ เข้าด้วยกันของสหรัฐฯ มีจุดประสงค์เพื่อการรุกรานประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บ่อนทำลายข้อตกลงเจนีวา กระพือสถานการณ์ตึงเครียดและไม่มั่นคงในภูมิภาค และสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้สหรัฐฯ เพื่อการแทรกแซงในเวียดนาม ลาว กัมพูชาและอีกหลายประเทศ พร้อมเปลี่ยนประเทศเหล่านั้นให้

---

[27] 《泰国经济一团糟》，《人民日报》，1965年10月7日。

[28] เอกสารต่างประเทศสหรัฐฯ ชี้ว่า ประเทศที่เหลือของภูมิภาคมีความกังวลน้อยกว่ามากเกี่ยวกับภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ต่อเสถียรภาพภายในพม่าและอินโดนีเซียต่างต้องการรักษาความเป็นกลางมากกว่าเข้าร่วมองค์กร มาลายา (รวมถึงสิงคโปร์) พบว่าเป็นเรื่องยากทางการเมืองที่จะให้การสนับสนุนอย่างเป็นทางการกับองค์กรแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับอังกฤษ นอกจากนั้นเงื่อนไขของข้อตกลงเจนีวาปี 1954 ที่ลงนามหลังความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสในอินโดจีนก็กำหนดให้เวียดนาม กัมพูชา และลาวไม่สามารถเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารระหว่างประเทศใด ๆ แม้ว่าในที่สุดแล้วประเทศเหล่านี้จะรวมอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้ซีโต้ก็ตาม โปรดดู Foreign Relations of the United States, MILESTONES: 1953–1960, Southeast Asia Treaty Organization (SEATO), 1954.

[29] 新华社：《亚洲国家和平组织和舆论斥责曼谷会议》，《人民日报》，1955年2月25日。

กลายเป็นอาณานิคมและฐานทัพของสหรัฐฯ[30] สหรัฐฯ ได้เสริมเขี้ยวเล็บให้กับซีโต้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการกดขี่ทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อประเทศเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง[31]

จีนอธิบายว่าซีโต้เป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ ที่มุ่งทำลายความเป็นกลาง และทำให้สงครามเย็นยืดเยื้อ ปฏิบัติการในการเสริมกำลังซีโต้ที่สำคัญอีกอย่างก็คือการที่สหรัฐฯ พยายามจะดึงประเทศที่วางตนเป็นกลางเข้าร่วม ดังเช่นคำของดัลเลส (John Foster Dulles) รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ที่กล่าวว่าซีโต้จะไม่สมบูรณ์หากไม่มีอินโดนีเซียเข้าร่วม[32] ขณะที่จีนชี้ว่า อินโดนีเซียดำเนินนโยบายอยู่ร่วมกันอย่างอิสระและสันติ ไม่ต้องการให้ผู้อื่นเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของตนและหวังว่าประเทศสมาชิกทั้งหมดของซีโต้จะ “ไม่แทรกแซง” ปัญหาของอินโดนีเซีย[33] อย่างไรก็ตาม จีนเผยว่าสหรัฐฯ หันไปใช้การติดสินบนนักการเมืองให้มีการพยายามล้มล้างรัฐบาลอินโดนีเซียหลายครั้ง[34] พฤติกรรมการต่อต้านความเป็นกลางและพยายามเปลี่ยนประเทศที่แสดงตนเป็นกลางให้มาเข้ากับตนของสหรัฐฯ ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างยิ่ง จีนยกคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดีย ที่ตำหนิรองประธานาธิบดีนิกสัน (Richard Nixon) ของสหรัฐฯ และรัฐมนตรีต่างประเทศดัลเลสว่า “ข้าพเจ้าเสียใจที่ต้องพูดว่าดัลเลสโจมตีคำว่าความเป็นกลางอย่างรุนแรง ถึงกับพูดว่าความเป็นกลางนั้นผิดศีลธรรม เฉกเช่นนั้นแล้วนิกสันก็ต่อต้านความเป็นกลางเช่นกัน”[35] เนห์รูชี้ว่า มีทางเดียวเท่านั้นที่จะยุติสงครามเย็นได้ นั่นก็คือการนำหลัก 5 ประการของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาใช้ “วันนี้เราเชื่ออย่างยิ่งว่าโลกไม่มีทางออกอื่นใด นอกจากยอมรับหลักการนี้”[36]

จีนวิจารณ์ปฏิบัติการซีโต้ของสหรัฐฯ ว่าได้ละเมิดจิตวิญญาณของข้อตกลงเจนีวา ข้อตกลงเจนีวาคือความพยายามในการยุติสงครามเย็น[37] จีนเชื่อว่าสหรัฐฯ หวาดกลัวต่อการผ่อนคลายของสถานการณ์ระหว่างประเทศอัน

---

[30] 《各国舆论一致指出 东南亚军事联盟威胁和平》，《人民日报》，1954年9月13日。

[31] นอกเหนือจากการเตรียมความพร้อมสำหรับสงครามครั้งใหม่แล้ว เคนเนดียังปฏิบัติการรุกรานในหลายพื้นที่ เช่น เกาหลีใต้ เวียดนามใต้ ลาว คิวบา ฯลฯ เพื่อยับยั้งการต่อสู้ของประชาชน นอกจากนั้นเขายังนำวาทกรรม “การพัฒนา” ไปใช้กับประเทศในเอเชีย แอฟริกาและละตินอเมริกาอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ประเทศเหล่านั้นยอมรับในนโยบายทางเศรษฐกิจที่สหรัฐฯ ผลักดัน โปรดดู 新华社：《朝鲜《劳动新闻》痛斥美国当局迫害美共的暴行 肯尼迪政府阻挡不住共产主义思想前进 对美共的进攻是美国反动势力为了加强它的统治和侵略》，《人民日报》，1962年1月19日。

[32] 新华社：《印度尼西亚高等法院开始传讯卖国分子 检察总长办公厅搜集证据准备对卖国分子采取措施》，《人民日报》，1954年11月15日。

[33] 新华社：《亚洲国家和平组织和舆论严斥马尼拉会议 反对美国在亚洲进行核备战和干涉内政》，《人民日报》，1958年3月11日。

[34] 新华社：《印度尼西亚报纸揭发帝国主义的颠覆活动 印度尼西亚内阁补缺工作已经完成》，《人民日报》，1954年11月16日。ความพยายามของมหาอำนาจสหรัฐฯ และอังกฤษในการกดดันให้ประเทศที่เป็นกลางเข้าไปเป็นฝ่ายเดียวกับตน ยังเกิดขึ้นกับกลุ่มประเทศอาหรับด้วย โปรดดู新华社：《阿拉伯国家表示拒绝参加任何军事集团 美英侵略势力正加紧对阿拉伯国家施加新的压力》，《人民日报》，1955年1月10日。

[35] 新华社：《尼赫鲁斥责冷战鼓吹者 指出尼克松杜勒斯攻击中立主义是进行战争威胁》，《人民日报》，1956年7月8日。

[36] หลักปัญจศีล ประกอบด้วย การเคารพบูรณภาพแห่งดินแดนและอธิปไตยของกันและกัน การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน การธำรงไว้ซึ่งความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันโดยสันติ และการไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน โปรดดู: 新华社：《尼赫鲁总理说 结束冷战只有一个办法 采取和平共处五项原则》，《人民日报》，1958年2月5日。

[37] 《为结束冷战而继续努力》，《人民日报》，1955年8月7日。

เป็นผลมาจาก “จิตวิญญาณของเจนีวา”[38] สหรัฐฯ จึงพยายามขนส่งเสบียงและกำลังพลไปยังเวียดนามใต้อย่างต่อเนื่อง พร้อมเตรียมผนึกเวียดนามใต้เข้าสู่ซีโต้ การกระทำดังกล่าวได้พิสูจน์ให้เห็นชัดเจนแล้วว่า สหรัฐฯ กำลังวางแผนสมรู้ร่วมคิดเพื่อบ่อนทำลายข้อตกลงเจนีวา ยืดอายุความแตกแยกของเวียดนามเหนือ-ใต้ และเปลี่ยนเวียดนามใต้เป็นประเทศอาณานิคมและฐานทัพของตน[39]

อย่างไรก็ตาม จีนชี้ว่าซีโต้ก็ไร้ศักยภาพและไม่ได้ทรงพลังเท่าที่ควร แนวโน้มความแข็งแกร่งเชิงอำนาจของซีโต้นั้นเริ่มจะคลายคลอน เช่นท่าทีที่ไม่แน่นอนของซีโต้ต่อปฏิบัติการในลาว[40] ผู้แทนของซีโต้มีความเห็นต่อวิธีการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ในลาวไม่สอดคล้องกัน บ้างว่าใช้การเจรจา บ้างว่าใช้อาวุธ ส่วนฝ่ายไทยปฏิเสธที่จะแสดงท่าที[41] ท้ายที่สุดซีโต้ก็มีมติออกมาเตือนฝ่ายคอมมิวนิสต์ในลำดับแรกว่า อย่าเอาชนะลาวด้วยกำลัง มิฉะนั้นพันธมิตร 8 ประเทศของซีโต้จะใช้มาตรการยับยั้ง[42] จีนรายงานว่า ท่าทีที่ลังเลของนายพจน์ สารสิน เลขาธิการซีโต้ ณ ขณะนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัด เมื่อเขาไม่กล้าแสดงความชัดเจนว่าจะกล่าวอะไรกับผู้แทน 8 ชาติของซีโต้ในที่ประชุม[43] สิ่งที่พจน์พยายามเน้นย้ำเป็นพิเศษก็คือ ต้องการยุติสงครามให้ได้[44] ซึ่งท่าทีของพจน์แตกต่างจากฟิลิปปินส์ที่ต้องการเห็นสหรัฐฯ ใช้ซีโต้เพื่อจัดการลาวอย่างเข้มงวด เพื่อปกป้องความศักดิ์สิทธิ์และมิให้ใครมาตั้งข้อกังขากับซีโต้[45]

หลังจากนั้นสหรัฐฯ ก็ยกระดับเตรียมการวางแผนสร้างปราการทหารเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[46] สหรัฐฯ วิจัยแผนทางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหนึ่งในแผนสำคัญก็คือการกำหนดให้มีกองกำลังทางทหารของซีโต้ตามแบบฉบับกองทัพของเนโต้ (NATO) แต่สหรัฐฯ ก็ตระหนักดีกว่าจะผ่านแผนนี้ได้ต้องใช้เวลานาน และสถานการณ์ในเอเชียที่เร่งร้อนก็ทำให้ไม่อาจรอจนกว่าพันธมิตรจะบรรลุข้อตกลงได้ ดังนั้นฝ่ายบริหารของเคนเนดีจึงให้ความสำคัญกับแผนชั่วคราวในการส่งทหารสหรัฐฯ ไปยังประเทศในพื้นที่[47] นี่เป็นเหตุผลของการเคลื่อนย้ายสรรพกำลังเข้าสู่ไทยและฝึกซ้อมรบในไทย[48] พัฒนาไทยให้เป็นฐานเพื่อส่งทหารอเมริกันเข้าสู่ลาวให้มากที่สุด[49] กองเรือที่ 7 ของสหรัฐฯ ซึ่งพัฒนาขีดความสามารถในการรบขึ้นมากสามารถ

---

[38] 高集：《“冷战”鼓吹者的企图一定失败》，《人民日报》，1955年12月23日。

[39] 新华社：《亚洲国家和平组织和舆论严斥马尼拉会议 反对美国在亚洲进行核备战和干涉内政》，《人民日报》，1958年3月11日。

[40] 《东南亚侵略集团：决定派“观察员”去老挝活动》，《参考消息》，1961年2月19日。

[41] 《美英通讯社评述东南亚集团会议决议》，《参考消息》，1961年3月31日。

[42] 《东南亚集团会议收场》，《参考消息》，1961年3月31日。

[43] 《沙拉信说东南亚集团将讨论老挝局势》，《参考消息》，1961年3月22日。

[44] 《沙拉信谈东南亚集团理事会议》，《参考消息》，1961年3月24日。

[45] 《塞兰诺又鼓吹东南亚集团“有效”干**涉**老挝》，《参考消息》，1961年3月22日。

[46] 《英国《卫报》透露：美国正谋派遣美军到东南亚建立反共“壁垒”》，《参考消息》，1961年10月10日。

[47] 《英报透露美国武装干**涉**东南亚的**阴**谋》，《参考消息》，1961年10月17日。

[48] 《美国**阴**谋扩大对东南亚的侵略》，《参考消息》，1961年10月21日。

[49] 《泰国美军司令理查逊在呵叻建立总部》，《参考消息》，1962年5月23日。

เคลื่อนย้ายได้รวดเร็วและพร้อมเสมอต่อการเคลื่อนย้าย[50] หลังจากนั้น การซ้อมรบของประเทศสมาชิกซีโต้ก็เกิดขึ้นเป็นระยะ[51] โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองการป้องกันพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของซีโต้จากภัยคอมมิวนิสต์

อย่างไรก็ตาม การผนึกกำลังดังกล่าวเพิ่งจะผ่านไปได้เพียงปีเดียว ข้อสรุปของคณะรัฐมนตรีของซีโต้กลับยืนยันว่า พวกเขาสนับสนุนการทำให้ลาวเป็นกลางและเป็นอิสระภายใต้การนำของรัฐบาลผสมอีกครั้ง[52] ความโลเลหรือการกลับไปกลับมาของซีโต้นี้เริ่มจะแสดงให้เห็นชัดเจนขึ้นในช่วงปี 1963-1964 เช่นมีความพยายามในการยกเอาการประชุมอื่น ๆ มาสร้างความชอบธรรมให้เหนือกว่าซีโต้ จีนยกรายงานที่ระบุว่าการประชุมบันดุง (the Bandung Conference) มีความสำคัญต่อฟิลิปปินส์มากกว่าการประชุมรัฐมนตรีของซีโต้ โดยให้เหตุผลว่า อิทธิพลของซีโต้ในภูมิภาคนี้กำลังลดลง ในขณะที่อิทธิพลของกลุ่มประเทศเอเชีย–แอฟริกาเพิ่มขึ้น ประเทศสมาชิกซีโต้ที่ไม่ใช่ประเทศในเอเชียก็มักจะดูแคลนพันธมิตรในปฏิบัติการต่าง ๆ แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้แสดงออกต่อหน้าสาธารณะก็ตาม และท้ายที่สุดแล้วก็ไม่แน่ใจว่าซีโต้จะเป็นองค์การความร่วมมือแบบถาวร หากเหตุผลในการดำรงอยู่ของมันหมดไปหรือได้บรรลุเป้าหมายแล้ว ก็อาจจะไม่จำเป็นต้องมีอยู่อีกต่อไปก็ได้[53] รัฐมนตรีต่างประเทศของ 8 ชาติสมาชิกซีโต้กำลังเผชิญกับปัญหาที่ไม่อาจแก้ ความแตกต่างของนโยบายระหว่างสมาชิกได้มาถึงขั้นที่ยากลำบากน้ำเสียงแห่งความไม่พอใจและการขู่ว่าจะถอนตัวเริ่มชัดเจนมากขึ้น แม้ว่าโดยทั่วไปแล้ว รัฐสมาชิกบางประเทศได้แสดงความเชื่อมั่นต่อซีโต้อย่างกระตือรือร้น แต่ในขณะนี้พวกเขาก็กำลังพิจารณาส่วนตัวว่าซีโต้นั้นแท้จริงแล้วมีประโยชน์หรือไม่ จีนคาดว่าไทย ฟิลิปปินส์และสหรัฐฯ ซึ่งแบกรับภาระหลักในสงครามเวียดนามใต้จะรวมตัวกันเพื่อต่อต้านข้อเสนอการวางตัวเป็นกลางของฝรั่งเศสและการยอมรับจีนคอมมิวนิสต์[54] ท่ามกลางความระส่ำระสายของบรรดาสมาชิกซีโต้เอง

จีนชี้ว่า ความเป็นไปได้ของการดำเนินการร่วมกันของซีโต้ต่อปัญหาเวียดนามดูจะน้อยมาก สมาชิก 8 ชาติของซีโต้ เช่นฝรั่งเศสและปากีสถานไม่สนใจที่จะเข้าไปร่วมในปัญหาของเวียดนาม โดยเฉพาะฝรั่งเศสดูจะไม่แยแสกับเรื่องนี้เอาเสียเลย[55] สหรัฐฯ กับฝรั่งเศสเริ่มมีความเห็นต่างกัน สหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยที่ฝรั่งเศสจะยอมรับจีนคอมมิวนิสต์เข้าสู่สหประชาชาติ นิกสันเตือนว่าหากมีการยอมรับปักกิ่งอาจทำให้ผู้คนเชื่อว่าลัทธิคอมมิวนิสต์จะได้ชัย[56] ฝรั่งเศสได้ประกาศความปรารถนาอยากเห็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลางและเปิดการเจรจากับจีนคอมมิวนิสต์[57] สะท้อนให้เห็นว่าจีนกับฝรั่งเศสเริ่มมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น นอกจากนั้น รองประธานรัฐสภา

---

[50] 《美国在**阴谋**扩大东南亚侵略声中进行恫吓》，《参考消息》，1961年10月23日。

[51] 《美联社报道：东南亚集团在南中国海举行军事演习》，《参考消息》，1962年4月17日。

[52] 《东南亚集团理事会会议结束并发表公报》，《参考消息》，1963年4月11日。

[53] 《美法外长抵菲出席东南亚条约组织会议/菲报在评论中指出亚非会议要更为重要；法报也说不能对雅加达会议漠不**关**心》，《参考消息》，1964年4月13日。

[54] 《菲报评东南亚条约组织说其间的政策分歧已达摊牌阶段》，《参考消息》，1964年4月11日。

[55] 《南越伪外长赶往马尼拉要求东南亚条约组织给予援助》，《参考消息》，1964年4月13日。

[56] 《尼克松离菲去台北活动表示不满戴高乐对中国及东南亚的政策》，《参考消息》，1964年4月8日。

[57] 《《纽约时报》谈美法在东南亚的矛盾》，《参考消息》，1964年6月6日。

ฝรั่งเศสได้เดินทางเยือนไทยด้วยหลังจากเยือนญี่ปุ่น กัมพูชาและมาเลเซีย เขาได้หารือกับถนัดโดยชี้ว่า ควรจัดประชุมให้เหมือนกับการประชุมเจนีวาขึ้นอีกครั้งเพื่อแก้ไขปัญหาของเวียดนามและลาว[58] และในระหว่างเดินทางกลับ เขาก็ย้ำว่า ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เริ่มพิจารณาว่าจะมีจุดยืนเป็นกลางกันมากขึ้นแล้ว[59] ฝรั่งเศสไม่สนับสนุนสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สหรัฐฯ กำลังถูกโดดเดี่ยว มีเพียงอังกฤษเท่านั้นที่สนับสนุนสหรัฐฯ ในการประชุมซีโต้เมื่อเดือนเมษายน 1965 แม้ฝรั่งเศสเป็นสมาชิกถาวรของซีโต้ แต่กลับตัดสินใจส่งเพียงผู้สังเกตการณ์เข้าร่วมเท่านั้น[60] สะท้อนให้เห็นว่าฝรั่งเศสเย็นชาและเฉยเมยต่อนโยบายและบทบาทของซีโต้มากขึ้นเรื่อย ๆ

แม้ตะวันตกจะพยายามกำหนดแนวป้องกันสองแนวในแปซิฟิกใต้ ซึ่งแนวหน้าได้รับการพิทักษ์โดยสหรัฐฯ ไทย ฟิลิปปินส์และเวียดนามใต้ ส่วนแนวหลังประกอบไปด้วยประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ ตามแนวเชื่อมระหว่างมาเลเซีย เกาะบอร์เนียวกับสิงคโปร์[61] แต่ความลังเลไม่เด็ดเดี่ยวและความแตกแยกภายในของซีโต้ รวมทั้งความขัดแย้งทางการเมืองภายในของมหาอำนาจเบื้องหลังเหล่านั้นก็เป็นมิติที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจ แต่หากจะกล่าวโดยย่อแล้ว ในความเข้าใจของจีนนั้น ซีโต้ไม่ได้เป็นเอกภาพและไม่ได้มีแสนยานุภาพทางทหารอย่างที่สหรัฐฯ คาดหวัง สิ่งนี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคต้องกลับมาทบทวนถึงผลประโยชน์และปัญหาความมั่นคงของตน การสร้างความร่วมมือใหม่ ๆ ขึ้นมาแทนที่อาจเป็นทางเลือกที่ดี แต่การจะสลัดคราบอำนาจของมหาอำนาจออกไปให้พ้นก็เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่าย

3. การก่อตั้งอาเซียนที่ก้าวไม่พ้นสหรัฐฯ

ท่ามกลางความผันผวนของซีโต้ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์และไทยก็ได้ร่วมกันจัดตั้ง สมาคมอาสา (ASA, Association of South East Asia) ขึ้นในวันที่ 31 กรกฎาคม 1961 จีนรายงานว่าเป้าหมายในการจัดตั้งสมาคมอาสานั้นเป็นความพยายามของฟิลิปปินส์ มาเลเซียและไทย รัฐมนตรีต่างประเทศของทั้ง 3 ชาติได้ร่วมกันประกาศเอกสารปฏิญญากรุงเทพฯ ว่าได้ก่อตั้ง “สมาคมอาสา” ขึ้นแล้ว จีนชี้ว่าเอกสารฉบับนี้เผยแพร่สู่สาธารณะหลังการประชุมลับของรัฐมนตรีต่างประเทศเหล่านั้นไม่นานนัก ซึ่งวัตถุประสงค์ก็เน้นไปที่การสร้างองค์กรกลางที่มีประสิทธิภาพในการปรึกษาหารือและสร้างความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และการจัดการบริหารรัฐกิจแก่กันและกัน[62] จีนรายงานว่า หลังจากประชุมจัดตั้งสมาคมอาสาเรียบร้อยแล้ว ถนัดแถลงว่า “นี่เป็นการประชุมที่มีความสุขที่สุดที่ผมเคยเข้าร่วม” ขณะที่เซอราโน (Felixberto Serrano) รัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์ก็กล่าวว่า “นี่เป็นการประชุมที่มีผลสัมฤทธิ์ดีที่สุด” ส่วนนายกรัฐมนตรีมาเลเซียเองก็ดูจะมีความสุข

---

[58] 《法国民议会副议长到东南亚活动》，《参考消息》，1965年2月24日。

[59] 《法国民议会代表团自东南亚返法》，《参考消息》，1965年2月27日。

[60] 《英法报纸和通讯社评法国不扔代表参加东南亚集团会议》，《参考消息》，1965年4月22日。

[61] 《德新社评美英侵略东南亚的军事部署》，《参考消息》，1962年4月14日。

[62] 《东南亚联盟外长会议发表公报》，《参考消息》，1962年4月9日。

เช่นกัน[63] เมื่อมองโดยผิวเผินแล้วสมาคมอาสาอาจเป็นความหวังของไทยและฟิลิปปินส์ในขณะนั้นที่จะร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาในระดับภูมิภาคโดยแท้ กระนั้นก็ตามจีนชี้ว่า กระบวนการสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคเหล่านี้มีที่มาที่ไปและมีปัจจัยผลักดัน

รายงานของจีนชี้ให้เห็นความพยายามในการจัดตั้งสมาคมอาสาตั้งแต่ช่วงต้นปี 1961 เมื่อรัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์ได้แสดงความสงสัยต่อคำแนะนำของอังกฤษที่เสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ในลาว เซอราโนบอกกับทูตสหรัฐฯ ว่าทำไมไม่หันกลับมาใช้วิธีการปรึกษาหารือตามแบบฉบับของซีโต้ พร้อมแสดงเจตจำนงว่า “รัฐบาลฟิลิปปินส์ต้องการจะฟื้นฟูซีโต้”[64] ต่อมาไม่นานเขากลับประกาศว่า ตุนกู อับดุล ระฮ์มัน นายกรัฐมนตรีมาเลเซียก็เห็นด้วยกับการจัดตั้งสมาคมอาสา พร้อมกับฝ่ายไทย ซึ่งจีนยกคำกล่าวของผู้มีอำนาจไม่เผยนามคนหนึ่งว่า เดือนก่อนหน้ามีการประชุมที่มะนิลาโดยกลุ่มพันธมิตรฟิลิปปินส์ ก๊กมินตั๋ง เวียดนามใต้และเกาหลีใต้เพื่อหารือในประเด็นการร่วมมือในเอเชียเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ คาร์ลอส การ์เซีย (Carlos P. Garcia) ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์มีแผนที่จะดึงประเทศไทย อินโดนีเซีย พม่า เวียดนามใต้ กัมพูชาและลาวเข้าร่วมในความร่วมมือนี้ด้วย แต่อินโดนีเซียและพม่าที่วางตัวเป็นกลางไม่ได้แสดงท่าทีสนใจคำเชิญดังกล่าว[65] จากเอกสารหลักฐานของจีนนี้ทำให้เห็นว่าท่าทีของฟิลิปปินส์นั้นมีสองประการ ประการแรกยังคงพยายามจะใช้ซีโต้เพื่อปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ต่อไป และประการที่สองก็สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมอาสาด้วย

ประเด็นที่จีนให้ความสำคัญก็คือ สมาคมอาสาไม่ได้เป็นที่ต้อนรับจากบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่าที่ควร เมื่อผู้สื่อข่าวถามถนัดว่า สมาคมอาสาจะเปิดรับประเทศอื่น ๆ ที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้หรือไม่ ถนัดตอบว่า “นายกรัฐมนตรีมาเลเซียและรัฐมนตรีต่างประเทศฟิลิปปินส์กำลังทำงานหนักและมีความกังวลใจ ผมคิดว่าก่อนอื่นเราต้องทำงานของเราให้ดีก่อน แล้วจึงค่อยรับสมาชิกจากภายนอกเอเชียอาคเนย์”[66] กระนั้นก็ตาม การที่จะให้ประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมอย่างยินยอมพร้อมใจก็ดูจะเป็นเรื่องยาก ฝ่ายไทยก็พยายามจะเรียกร้องให้ประเทศที่เป็นกลางอย่างอินโดนีเซีย พม่า เข้าร่วมสมาคมอาสาด้วย[67] แต่นายกรัฐมนตรีอู้นุของพม่าแสดงท่าทีว่าการจะเข้าร่วมกับสมาคมอาสานั้นต้องขบคิดอย่างรอบคอบว่าเข้าร่วมแล้วจะสอดคล้องกับผลประโยชน์สูงสุดของชาติหรือไม่ พร้อมชี้ว่าพม่าไม่ได้รับคำเชิญอย่างเป็นทางการจากประเทศผู้ก่อตั้ง[68] ต่อมาพม่าก็อ้างอีกว่า ต้องจัดการกับปัญหาภายในอย่างจริงจัง ไม่มีเวลาจะพิจารณาเข้าร่วมกับสมาคมอาสา ส่วนอินโดนีเซียอาจเตรียมที่จะพิจารณาปฏิเสธการเข้าร่วม[69] สื่อจีนรายงานว่า นายกรัฐมนตรีมาเลเซียได้เสนอแนวทางเพื่อขยายขอบเขตความ

---

[63] 《泰、马、菲外长会谈结束》，《参考消息》，1961年8月5日。

[64] 《菲、马加紧策划拼凑东南亚国家联盟》，《参考消息》，1961年2月5日。

[65] 《外电报道：菲、马将同泰国策划组织东南亚国家联盟》，《参考消息》，1961年2月9日。

[66] 《扬言东南亚条约组织即将作出“明确决定”》，《参考消息》，1961年11月14日。

[67] 《泰报鼓动印度参加东南亚联盟》，《参考消息》，1961年8月16日。

[68] 《吴努正缅甸代表院预算会议上讲话：说正在研究“东南亚国家联盟”问题》，《参考消息》，1961年8月18日。

[69] 《菲报承认东南亚联盟计划难于实现》，《参考消息》，1962年4月14日。

ร่วมมือทางเศรษฐกิจของสมาคมอาสาไว้อย่างดี อันประกอบด้วยการขยายการค้าโลก การรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าโภคภัณฑ์ และการจัดทำแผนพัฒนาภูมิภาคอย่างเป็นเอกภาพ และเขาก็เสียใจที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากไม่ตอบสนองต่อคำเชิญเข้าร่วมของเขา[70]

รายงานของจีนชี้ว่าการก่อตั้งสมาคมอาเซียนก็คือพัฒนาการของอาสา จีนอ้างอิงรายงานของสำนักข่าวสิงคโปร์โดยชี้ว่า อาเซียนเป็นองค์กรที่ดึงดูดเอาสมาชิกของสมาคมอาสาเข้าไปรวมตัวกัน ตลอดจนอำนาจทั้งหมดของพันธมิตรในองค์กรดังกล่าว แท้จริงแล้วอาเซียนก็เป็นเพียงการขยายขอบเขตอำนาจของสมาคมอาสาเท่านั้น[71] เมื่อสมาคมอาสาก่อตั้งขึ้นและไม่เป็นที่สนใจในบรรดาประเทศต่าง ๆ ท้ายที่สุดแล้วอินโดนีเซียก็พยายามจะริเริ่มการผลักดันให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคขึ้นมาใหม่ อย่างไรก็ดี ความพยายามดังกล่าวยังต้องเผชิญกับอุปสรรคสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ สงครามเวียดนาม ความไม่ไว้วางใจจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง และความไม่มั่นคงภายในประเทศ[72] อินโดนีเซียก็พยายามหารือกับไทย มาเลเซียและฟิลิปปินส์ว่าจะพัฒนาแผนความร่วมมือในภูมิภาคของเก่าให้ขยายตัวหรือจะสร้างความร่วมมือใหม่ขึ้นมาแทน สื่อจีนชี้ว่า รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียได้เดินทางไปยังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2 ครั้ง เพื่อหาโอกาสจัดตั้งกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจ แต่อุปสรรคทางการเมือง เช่นปัญหาสงครามเวียดนามเป็นอุปสรรคใหญ่ต่อความร่วมมือดังกล่าว[73]

เมื่ออาเซียนก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ จีนเรียกอาเซียนว่า “องค์การต่อต้านจีนและต่อต้านคอมมิวนิสต์ใหม่” จีนชี้ว่าอาเซียนก็คือการรวมตัวกันโดยระบอบทหารฟาสซิสต์ของอินโดนีเซียตามคำสั่งของเจ้านายอย่างสหรัฐฯ ซึ่งได้ลั่นฆ้องเปิดตัวขึ้นในกรุงเทพฯ รายงานจีนระบุว่า เพื่อให้สามารถจัดตั้งพันธมิตรปฏิกิริยานี้ได้ รัฐมนตรีต่างประเทศของอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย รวมถึงรองนายกรัฐมนตรีหุ่นเชิดของมาเลเซีย และรัฐมนตรีต่างประเทศของสิงคโปร์ได้เข้ามาประชุมเถื่อน (คำเรียกของจีน) กันที่กรุงเทพฯ เป็นเวลา 4 วัน และพวกเขาก็ได้ออกแถลงการณ์ร่วมกัน ในตอนแรกพวกเขาเรียกกลุ่มพันธมิตรนี้ว่า “องค์กรความร่วมมือระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” หลังจากการถกเถียงกันอย่างดุเดือดในที่ประชุมเถื่อนที่กรุงเทพฯ ก็ได้มีการตัดสินใจเรียกองค์การต่อต้านการปฏิวัติปลดแอกนี้ว่า “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แถลงการณ์ของแนวร่วมต่อต้านการปฏิวัตินี้พยายามที่จะปกปิดลักษณะความเป็นปฏิกิริยาของตนอย่างหลอกลวงด้วยการบอกว่าวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอาเซียนก็คือ “เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออย่างแข็งขัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในประเด็นที่มีความกังวลร่วมกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหารรัฐ เพื่อเสริมสร้างรากฐานสำหรับการก่อตั้งชุมชนระหว่างประเทศที่เจริญรุ่งเรืองและสันติของประเทศในเอเชียตะวันออก

---

[70] 《拉赫曼在科伦坡计划会议上鼓吹东南亚国家参加「东南亚联盟」》，《参考消息》，1961年11月16日。

[71] 《新加坡《星洲日报》发表社论说：东南亚国家联盟“东南亚联盟”的扩大》，《参考消息》，1967年8月15日。หลักฐานดังกล่าวก็สอดคล้องกับแถลงการณ์หลังการประชุมของรัฐมนตรีฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย ที่เห็นพ้องกันในหลักการที่จะหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน และเพื่อให้แน่ใจว่าการใช้ทรัพยากรทางการเงินและทรัพยากรบุคคลจะสมเหตุสมผล ดังนั้นโครงการต่าง ๆ ของสมาคมอาสาจะอยู่ภายใต้การทำงานอันเป็นประโยชน์ของสมาคมอาเซียนทั้งหมด โปรดดู 《「东南亚联盟」部长会议收场》，《参考消息》，1967年9月1日。

[72] 《印尼反动军人政权策划东南亚的“区域性合作”困难重重》，《参考消息》，1967年6月1日。

[73] เพิ่งอ้าง.

เฉียงใต้” อย่างไรก็ตาม จีนชี้ว่านั่นเป็นเรื่องโกหก คำประกาศดังกล่าวได้เผยให้เห็นช่องโหว่ แท้จริงแล้วสิ่งที่เรียกว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ก็เป็นเพียงการปกปิดซ่อนเร้นเป้าหมายที่แท้จริง แท้จริงแล้วคำประกาศดังกล่าวได้เปิดเผยแล้วว่าจะร่วมมือกับองค์กรต่อต้านจีนและต่อต้านคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศและระดับภูมิภาค คำประกาศดังกล่าวยังสร้างความชอบธรรมให้กับการตั้งฐานทัพของสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยกล่าวว่าฐานทัพต่างประเทศทั้งหมดในภูมิภาคนี้เป็นเพียงฐานทัพชั่วคราวและไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อการทำลายเอกราชของชาติทั้งในทางตรงหรือทางอ้อม จีนเข้าใจว่านี่ก็เป็นคำสารภาพด้วยตัวเองของอาเซียน ว่าแท้จริงแล้วก็ไม่ใช่อื่นไกล แต่เป็นพี่น้องฝาแฝดซีโต้ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของแผนการปิดล้อมจีนของสหรัฐฯ เท่านั้น[74]

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ท่าทีของโซเวียตต่ออาเซียน ขณะนั้นจีนและโซเวียตได้บาดหมางกันแล้ว จีนแปลข่าวจากอิซเวสเทีย (Izvestia) หนังสือพิมพ์กระบอกเสียงของโซเวียตที่ตีพิมพ์บทความต่อต้านจีนเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ว่าโซเวียตออกตัวปกป้องความผิดจากการรุกรานเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐฯ อย่างโจ่งแจ้ง ใส่ร้ายชาวจีนที่สนับสนุนการต่อสู้ปฏิวัติของประชาชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแน่วแน่[75] จีนยกคำกล่าวของโซเวียตที่ชี้ว่าการจัดตั้งพันธมิตรใหม่อย่างอาเซียนนั้น ถือเป็นครั้งแรกที่ประเทศที่แสดงตนเป็นกลางอย่างอินโดนีเซียเข้าร่วมในแผนการยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ จีนก็ควรจะพรั่นพรึงให้มาก[76]

บทสรุป

จีนในเวลานั้นเข้าใจว่า ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือการรักษาสภาวะสงครามเอาไว้เพื่ออำนวยประโยชน์ให้กับทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมสงคราม แม้ไทยจะยอมรับวิธีคิดทุนนิยมและยืนอยู่ฝ่ายเดียวกับสหรัฐฯ ซึ่งควรได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและด้านความมั่นคง แต่จีนก็รู้สึกว่าไทยถูกใช้เป็นเครื่องมือและได้รับผลกระทบเชิงลบในทางเศรษฐกิจไม่น้อย สหรัฐฯ โยกย้ายฐานทัพและกำลังของตนเข้ามาในไทยมหาศาล ขณะเดียวกันก็ผูกขาดนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทย ทำให้ผู้นำไทยตัดสินใจคล้อยตามสหรัฐฯ ผู้ประกอบการไทยไม่สามารถส่งสินค้าไปขายยังประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์ได้ ส่งผลต่อเศรษฐกิจและปัญหาปากท้องของคนไทยจำนวนมาก ดังนั้นสำหรับการวิจารณ์รัฐบาลไทยของจีนก็เป็นไปในทำนองที่ว่า ขายชาติให้สหรัฐฯ ส่งคนของตัวเองไปตาย ทำลายสันติภาพ อยากเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค เป็นต้น กล่าวได้ว่า ทัศนคติของจีนที่มีต่อไทยในช่วงสงครามเย็นยุคต้นไม่สู้จะดีนัก

เมื่อเกิดความเคลื่อนไหวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูปแบบของความร่วมมือ จีนก็ไล่เรียงวิจารณ์องค์กรเหล่านั้น ตั้งแต่ซีโต้ สมาคมอาสา จนถึงการก่อตั้งสมาคมอาเซียน มุมมองของจีนที่มีต่อองค์กรความร่วมมือเหล่านั้นเป็นภาพลบ เนื่องจากจีนเข้าใจดีว่าองค์กรเหล่านั้นเกิดขึ้นมาจากการสนับสนุนของสหรัฐฯ ให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผนึกกำลังต่อต้านการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ จีนไม่เพียงประณามว่าองค์กร

---

[74] 新华社：《美帝走狗拼凑的“东南亚国家联盟”出笼 美国主子急忙为其反华反共反人民的反动联盟喝彩叫好》，《人民日报》，1967年8月12日。

[75] 新华社：《苏修叛徒嘴脸愈描愈黑 《消息报》发表反华文章大肆为美帝涂脂抹粉暴露一副奴才相》，《人民日报》，1967年9月11日。

[76] 《苏修为美帝侵略东南亚帮腔》，《参考消息》，1967年9月3日。

เหล่านั้นมีผลประโยชน์ของมหาอำนาจอยู่เบื้องหลัง แต่ขณะเดียวกันก็ยังรายงานความขัดแย้งและการบริหารความร่วมมือที่ไร้ประสิทธิภาพด้วย เช่นซีโต้ที่ไม่ได้รับความศรัทธาจากฝรั่งเศส สมาคมอาสาที่ไม่ได้รับความสนใจจากพม่าและอินโดนีเซีย และอาเซียนที่ก่อกำเนิดจากความทะเยอทะยานของอินโดนีเซีย และยังอยู่ภายใต้บงการของสหรัฐฯ กับโซเวียต กล่าวได้ว่าจีนไม่เห็นว่าองค์กรความร่วมมือเหล่านั้นจะมีเจตจำนงบริสุทธิ์เพื่อประชาชนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแท้จริง

ควรตระหนักด้วยว่า สงครามเย็นเป็นสิ่งกำหนดนโยบายต่างประเทศของจีน[77] ดังนั้นการกำหนดกรอบวิธีมองสงครามเย็นของจีนจึงมีความถี่ถ้วนเนื่องจากกระทบต่อผลประโยชน์ของจีนโดยตรง รายงานที่จีนระบุเกี่ยวกับไทย ซีโต้และอาเซียนจึงสามารถสะท้อนวิธีคิดของจีน ณ ขณะนั้นได้ในระดับหนึ่งทีเดียว

[77] โปรดดู 牛津：《冷战与新中国外交的起源：1949-1955》，北京：社会科学文献出版社。

ภาคผนวก

องค์ปาฐกถาพิเศษ

พลเอกหญิง ศ.เกียรติคุณ ดร.สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

วิทยากร

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล
ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง
ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

พลเอก ดร.สุรสิทธิ์ ถนัดทาง
ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

อาจารย์ สมปอง สงวนบรรพ์
คณบดีสถาบันการทูตและการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้อำนวยการสถาบัน
โลกคดีศึกษา วิทยสถานสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย

คุณอุศณา พีรานนท์
อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

พันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ
หัวหน้าโครงการ “การวิจัยเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่
จากหอจดหมายเหตุต่างประเทศ” ทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล

พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.พีรพล สงนุ้ย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ

พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย

พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมโชติ วีรภัทรเวธ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัททิยากร ศศิธรามาส

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา

อาจารย์ ดร.จิราพร ตรีวิเศษศร

อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ

อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ

นางสาวเกษราภรณ์ หาญแกล้ว

นางสาวณุทยา ณุตตรกุล (วิทยากรจากต่างประเทศ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส)

นายศุภศิษฏ์ สิทธิสิงห์

ผู้ร่วมงานสัมมนา

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ผู้ติดตามรัฐมนตรีฯ ๒ ท่าน

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.สิริฤกษ์ ทรงศิวิไล

ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

นางสาวสิริธรรม ณ ระนอง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการพิเศษ
นายจีระศักดิ์ จีระบุตร	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ดร.วิภารัตน์ ดีอ่อง	ผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
นางสาวเสาวนีย์ มุ่งสุจริตการ	เลขานุการกรม
นางอมรรัตน์ ดุษฎีพร	รักษาราชการแทน ผู้อำนวยการกองบริหารทุนวิจัยและนวัตกรรม ๒
นายเอนก บำรุงกิจ	ผู้อำนวยการกองระบบและบริหารข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
นางไขแสง พุฒซูชื่น	บรรณารักษ์ ชำนาญการพิเศษ
นางสาวรัชฎา เสนอคำ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการพิเศษ
นางสาวอาภา เนตรประไพ	รักษาการในตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายสรรพศาสตร์ กองบริหารทุนวิจัยและนวัตกรรม ๒
นางสาวปริชาติ ศรีระพันธุ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
นางสาวอาทิตย์ กริมทุม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
นางสาวกุนทินี สมบูรณ์ยิ่ง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ
นางสาวอาภรณ์ ผลเกลี้ยง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
นางสาวนิชดา ไกรยุทธ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
นางสาวกัลยารัตน์ วิสมล	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

นางสาวณัฐชยา ภาคาหาญ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

นางสาวคันธรส หนูเขียว นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

คุณอุศณา พีรานนท์ อธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

ผู้ติดตามอธิบดีฯ ๒ ท่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วงศ์สุรวัฒน์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

นายบุญพิสิฐ ศรีหงส์ นิสิตปริญญาเอก คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรกิต ชุ่มกรานต์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อาจารย์ ดร.จุฑารัตน์ จิตโสภา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนนันท์ บุ่นวรรณา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

อาจารย์ ดร.ณัฐหทัย มานาดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นายศิวกร ราชชมภู นักศึกษาหลักสูตรลุ่มน้ำโขงศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูริ ฟูวงศ์เจริญ คณะรัฐศาสตร์

อาจารย์ ดร.มณฑินี ธีระมังคลานนท์ รองคณบดีวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ ชัยพร พยาครุฑ วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ เผือกสม สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อาจารย์ ดารุณี สมศรี สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อาจารย์ กฤษณะ โชติสุทธิ์ สาขาวิชาพม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณฐิกา ศรีอุดม ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พีรยา มหากิตติคุณ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรพร พรหมมาศ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีพร วิศาลสุวรรณกร สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

อาจารย์ ดร.สุภัคกาญจน์ จิวาลักษณ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
นางสาวภัททากร สุทธิสมณ์	ผู้ติดตาม	

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์	ภาควิชาประวัติศาสตร์	คณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ ดร.จิราพร ตรีวิเศษศร	ภาควิชาประวัติศาสตร์	คณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ ดร.ญาณินี ไพทยวัฒน์	ภาควิชาประวัติศาสตร์	คณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ ดร.ศุภณัฐ พานา	ภาควิชาสังคมวิทยา	คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรรณี งามขจรกุลกิจ	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ	คณะนิเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ	ภาควิชาประวัติศาสตร์	คณะอักษรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัททิยากร ศศิธรามาศ	ภาควิชาประวัติศาสตร์	คณะอักษรศาสตร์
อาจารย์ ดร.รัชฎาพร ฤทธิจันทร์	ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส	คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อาจารย์ ดร.ปิยณัฐ สร้อยคำ	คณะรัฐศาสตร์
อาจารย์ ดร.ศิริพร จันทนสกุลวงศ์	คณะรัฐศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริทรัพย์ สีหะวงษ์	คณะพยาบาลศาสตร์

โรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี

นายชัยชาญ ปรางค์ประทานพร	ข้าราชการครู
นายกฤตธี โอบอ้อม	ข้าราชการครู

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ

ว่าที่ร้อยตรี เสกสรร อานันทศิริเกียรติ	นักวิจัย

สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ

นางสาวยุวดี คาดการณ์ไกล	รองประธานสถาบันคลังปัญญาฯ
นางสาวณัฐธิดา เย็นบำรุง	ฝ่ายสิ่งพิมพ์/สำนักพิมพ์

สมาคมจดหมายเหตุไทย

นายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์	นายกสมาคมจดหมายเหตุไทย

สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นางสาวคมขำ ดีวงษา	สมาชิกสมาคมฯ
นายธนพล ทับทิม	กรรมการสมาคมฯ

หอจดหมายเหตุศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

นางสาววิภัลย์ พงศ์พนิตานนท์ หัวหน้าหอจดหมายเหตุศิริราชฯ

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พลโท จิรเดช กมลเพ็ชร ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พลตรี สิทธา สาริบุตรานนท์ ผู้อำนวยการส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอก รองศาสตราจารย์ ดร.พีรพล สงนุ้ย

ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอกหญิง ดร.เมธินี เฉลิมวัฒน์

นายทหารปฏิบัติการ ประจำโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ช่วยราชการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันเอกหญิง ดรรชนวรรณ เทศนธรรม

รองผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประวิทย์ ทองพูน

อาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเษก มนเทียรวิเชียรฉาย

อาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันโท ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมโชติ วีรภัทรเวธ

อาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พันตรี ณรงค์ ภูมิสุข

อาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ร้อยโทหญิง พอฤทัย นิลประพัฒน์

รักษาราชการอาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๔ วิชาประวัติศาสตร์ไทย HI 5105 (ภาคภาษาไทย) ๒๕ นาย

นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๔ วิชาประวัติศาสตร์ไทย HI 5105 E (ภาคภาษาอังกฤษ) ๑๐ นาย